

P. REGINALDUS M. FEI O. P.

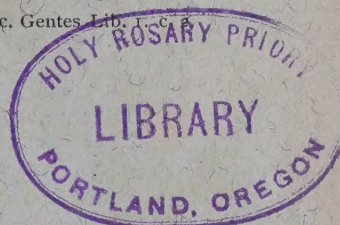
Prof. in Univers. Friburgensi apud Helvetios.

THEOLOGIA

DOGMATICA

Inter omnia vero studia hominum, sapientiæ studium
est perfectius, sublimius et utilius et jucundius.

S. Th. c. Gentes Lib. I. c. 1.

VOL. I.

DE DEO UNO ET TRINO.

—♦—
TIPOGRAFIA PONTIFICIA
DELLA S. CONGREGAZIONE DEI RITI
Cav. PIETRO MARIETTI - Editore
Rilevatorio edizioni GIACINTO MARIETTI
TORINO - Via Legnano, 23 (casa propria)

TAURINI - ROMÆ

EX TYPIS HYACINTHI MARIETTI

—
MCMIII.

ST. ALBERT'S COLLEGE LIBRARY

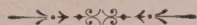
BX
1751
F45
1903
v.1
GTU
Storage

P. REGINALDUS M. FEI O. P.

THEOLOGIA DOGMATICA

Inter omnia vero studia hominum, sapientiae studium
est perfectius, sublimius et utilius et jucundius.

S. Th. c. Gentes Lib. I. c. 2.

VOL. I.

DE DEO UNO ET TRINO.

TIPOGRAFIA PONTIFICIA
E DELLA S. CONGREGAZIONE DEI RITI
Cav. PIETRO MARIETTI - Editore
Rilevatorio edizioni GIACINTO MARIETTI
TORINO - Via Legnano, 23 (Casa propria)

TAURINI-ROMÆ
EX TYPIS HYACINTHI MARIETTI

MCMII.

Cum approbatione et permissu Superiorum Ordinis.

OPRIETAS LITTERARIA.

BX 1751.F45
1903 - v. 1

Volumen « de Deo creatore - de peccato originali - et de gratia », jam
typis edi cœptum, proxime in lucem prodibit.
In præparatione « De Deo renstituto ordinis læsi ».

PAUCA VERBA AUCTORIS

Quaerebatur M. Canus (De Loc. Theol. l. 8. c. 1.) de quibusdam theologis sui temporis, quos ipse « ascriptitios » vocat, eo quod, quasi ad discordiam natis, in Theologiam commentaria ediderint, in quibus « Bibliorum sacrorum testimonia rarissima sunt, conciliorum mentio nulla, nihil ex antiquis sanctis olent, nihil ne ex gravi philosophia quidem, sed fere ex puerilibus disciplinis. »

De hoc conqueritur etiam Prof. Henricus Denzinger (Praef. Enchir. Edit. VII, 1895.) et ait « Inter multa quae temporum ini-qua conditio scholis catholicis intulit mala, id potissimum studiis theologicis nocet, quod a multis positiva, ut dicunt, credendi agentique documenta, publica Ecclesiae auctoritate sancita, vel ignorentur vel negligantur, nimiumque proprio ingenio indulgeatur. »

In praesenti volumine, cui titulus est « De Deo uno et trino » inconvenientia relata « et alia huiusmodi evilare studentes, tentabimus cum confidentia divini auxilii ea quae ad sacram doctrinam pertinent breviter ac dilucide prosequi, secundum quod materia patietur. » (S. Thom.: in Prologo Sum. Theol.).

Faxit Deus ut in operis decursu votis atque desiderio nostro facta respondeant.

Friburgi Helvetiorum, die 4 Augusti 1902.

INDEX PARTIUM

DE DEO UNO ET TRINO.

Præmittuntur notiones quædam de Theologia in genere.

1. Prologus. — 2. Theologiæ definitio. — 3. Theologia est scientia nobilissima. — 4. Objectum Theologiæ assignatur. — 5. Theologiæ divisio. — 6. Brevis historia de Theologiæ evolutione. — 7. Studium Theologiæ necessarium.

DE DEO UNO.

Sect. I.

DE EXISTENTIA DEI.

Art. 1. *De scientifica demonstratione existentiae Dei.*

8. Varia systemata. — 9. Critica Traditionalismi. — 10. Critica Sentimentalismi. — 11. Critica systematis Kant. — 12. Critica systematis idearum innatarum. — 13. Critica Ontologismi. — 14. Critica argumenti S. Anselmi. — 15. Existentia Dei potest scientifice demonstrari. — 16. Corollaria.

Art. 2. *Rationes ad probandum Deum esse.*

17. Prologus. — 18. Existentia Dei argumento cosmologico, psychologico atque historico demonstratur. — 19. Corollaria. — 20. Quid Atheismus et Athei. — 21. De Atheismi existentia. — 22. Difficultas prima Atheistarum solvitur. — 23. Secunda difficultas solvitur.

Sect. II.

DE ESSENTIA DEI.

Art. 1. *De prima perfectione Essentiæ divinæ, ejusque attributis in generali.*

24. Prologus. — 25. Definitio constitutivi metaphysici. — 26. Nova sententia Doct. Schell examinatur. — 27. Deus est definiendus « Esse a se cum tota plenitudine essendi. » — 28. Attributorum divinorum notio et divisio. — 29. Quomodo Attributa divina inter se ad invicem et cum essentia divina se habeant.

Art. 2. *De Attributis divinis specialibus quæ « Simplicitas, Bonitas et Perfectio » dicuntur.*

30. Prologus. — 31. Deus est expers cujuslibet corporis. — 32. In Deo nulla est compositio. — 33. Deus est omnino simplex. — 34. Deus est perfectissimus. — 35. Corollarium. — 36. Deus est summe bonus. — 37. Corollaria.

Art. 3. *De Attributis divinis, quæ « Infinitas, Immensitas, atque Immutabilitas » vocantur.*

38. Prologus. — 39. Deus est absolute Infinitus. — 40. Deus est immensus. — 41. Deus est in omnibus rebus et quidem intime, ideoque est ubique. — 42. Modus divinæ Ubiquitatis explicatur. — 43. Deus est omnino immutabilis. — 44. Parva difficultas solvitur.

Art. 4. *De Æternitate et Unitate Dei.*

45. Quid sit æternitas. — 46. Deus est æternus. — 47. Corollarium. — 48. Deus est unus. — 49. Totalis et completa idea Divinitatis.

Art. 5. *De Essentia Dei prouti est in cognitione et loquela nostra.*

50. Prologus. — 51. Non repugnat intellectum creatum posse videre Deum ut est in se. — 52. Non est possibile quod creatus intellectus per vires naturales videat Deum ut est in se. — 53. Intellectus creatus supernaturaliter adjutus videre potest clare Deum uti est in se. — 54. Deus prouti est in se non est perfecte nominabilis a nobis; sed prouti refulget in rebus creatis aliquid nominari potest. — 55. Multis nominibus Deus nominari potest, sed omnia nomina in modo significandi deficiunt. — 56. Nomen « qui est » est maxime proprium Dei.

Sect. III.

DE INTELLIGENTIA DEI.

57. Prologus.

Art. 1. *De Intellectu, de scientia Dei, ejusque dotibus.*

58. Deus est perfectissime intelligens. — 59. Corollaria. — 60. In Deo est perfectissima scientia. — 61. Scientiæ divinæ dotes assignantur.

Art. 2. *De divisione scientiæ divinæ et specialiter de scientia mediæ.*

62. Multiplex divisio scientiæ divinæ. — 63. Scientiæ mediæ definitio et historia. — 64. Argumenta contraria scientiæ mediæ recitantur. — 65. Argumenta faventia scientiæ mediæ afferuntur. — 66. Difficultas solvitur.

Art. 3. *De scientiæ divinæ objecto, deque futurorum cognitione.*

67. Prologus. — 68. Deus cognoscit imo comprehendit perfecte seipsum. — 69. Deus cognoscit clare et distincte omnia alia a se. — 70. Corolla-

ria. — 71. Futuri definitio et divisio. — 72. Deus, certo et infallibiliter cognoscit futura omnia, necessaria, contingentia; libera, absoluta et conditionata. — 73. Difficultas quædam insolubilis recensetur.

Art. 4. *Varia systemata circa medium cognitionis divinæ futurorum exponuntur.*

74. Quæstio. — 75. Quorundam systematum recensio. — 76. Molinismi et Thomismi expositio. — 77. Duo argumenta faventia solutioni Molinæ et duo contraria afferuntur. — 78. Duo argumenta faventia solutioni thomisticæ et duo contraria afferuntur. — 79. Conclusio articuli.

Art. 5. *De ideis, veritate et vita Dei.*

80. Prologus. — 81. In mente divina sunt ideæ; ideæ istæ plures sunt, non offendunt simplicitatem divinam. — 82. Corollaria. — 83. Deus est summa et prima veritas. — 84. Deus possidet perfectissimum gradum vitæ.

Sect. IV.

DE VOLUNTATE DEI.

Art. 1. *Existentia et proprietates Voluntatis divinæ statuuntur.*

85. Voluntatis notio. — 86. In Deo est voluntas. — 87. Differentiæ inter liberum arbitrium Dei et liberum arbitrium humanum. — 88. Divinæ Voluntatis dotes sunt: 1. esse causam omnium rerum; 2. esse immutabilem; 3. semper impleri; 4. non imponere rebus volitis necessitatem.

Art. 2. *De divisione et objecto voluntatis divinæ.*

89. Prologus. — 90. 1. Deus vult propriam Bonitatem et creaturas; 2. vult propriam Bonitatem necessario, creaturas libero modo. — 91. Relatio voluntatis divinæ ad malum stabilitur. — 92. Divinæ Voluntatis divisio.

Art. 3. *Actus quidam divinæ Voluntatis recensentur, et dubia quædam solvuntur.*

93. Prologus. — 94. In Deo est amor et justitia. — 95. In Deo est misericordia et beatitudo. — 96. Primum dubium resolvitur. — 97. Dubium secundum solvitur.

Sect. V.

DE PROVIDENTIA, PRÆDESTINATIONE, REPROBATIONE ET POTENTIA DEI.

Art. 1. *Providentia in Deo asseritur ejusque natura manifestatur.*

98. Prologus. — 99. Providentiæ notio et definitio. — 100. Specialia quædam Providentiæ divinæ, et differentia ejus a scientia, prædestinatione etc. recensentur. — 101. In Deo est providentia, hæc providentia se extendit ad omnes et singulas creaturas. — 102. Corollaria.

Art. 2. *Quid sit et an sit in Deo prædestinatio.*

103. Prologus. — 104. Prædestinationis notio et essentia. — 105. Prædestinatio existit in Deo; aliis verbis, homines a Deo prædestinantur. — 106. Communis et vulgaris difficultas recensetur.

Art. 3. *Causæ, effectus et certitudo prædestinationis statuuntur.*

107. Prologus. — 108. Causa materialis prædestinationis est rationalis creatura, formalis gratia, exemplaris J. Christus. — 109. Causa efficiens divinæ prædestinationis est Deus, finalis est divina Bonitas. — 110. Effectus prædestinationis divinæ recensentur. — 111. Certa est prædestinatio, certus est numerus prædestinatorum. — 112. De majori vel minori numero prædestinatorum respectu reproborum.

Art. 4. *Diversa systemata circa Hominum prædestinationem exponuntur.*

113. Quæstio. — 114. Systematum recensio. — 115. Argumenta faventia et contraria solutioni molinisticæ. — 116. Argumenta faventia et contraria solutioni Thomisticæ.

Art. 5. *Existentia et essentia reprobationis investigantur.*

117. Prologus. — 118. Reprobationis notio et divisio. — 119. Reprobatio vere datur et existit. — 120. Corollaria. — 121. Reprobationis motiva. — 122. Quomodo habeatur et fiat hominum reprobatio. — 123. Conclusio articuli.

Art. 6. *Omnipotentia Dei asseritur.*

124. Prologus. — 125. In Deo est potentia, hæc potentia est infinita. — 126. Deus est omnipotens. — 127. Potentiæ divinæ divisio.

DE DEO TRINO.

128. Prologus.

Sect. I.

EXISTENTIA MYSTERII SS. TRINITATIS STATUITUR.

Art. 1. *Falsæ quædam notiones et vera SS. Trinitatis notio, recensentur.*

129. Prologus. — 130. Notiones antiquorum hæreticorum de Trinitatis mysterio. — 131. Modernorum rationalistarum notiones. — 132. Doctrina Protestantium. — 133. Notio catholica mysterii SS. Trinitatis.

Art. 2. *De mysterii SS. Trinitatis existentia in V. Testamento.*

134. Prologus. — 135. Existentia SS. Trinitatis in divinis, satis indicatur in V. Testamento. — 136. Dubium quoddam solvitur.

Art. 3. — *De existentia SS. Trinitatis in N. Testamento.*

137. Prologus. — 138. In N. T. speciali modo exprimitur existentia SS. Trinitatis in divinis. — 139. Controversia de commate s. Joannis (1. Epist. 5, 7.) exponitur. — 140. Argumenta faventia et contraria genuitati textus s. Joannis recitantur. — 141. Conclusio. — 142. De valore decreti s. Congregationis.

Art. 4. *De existentia Sanctissimæ Trinitatis in Traditione Ecclesiæ.*

143. Prologus. — 144. Traditio Ecclesiæ proclamat existentiam ss. Trinitatis. — 145. Conclusio.

Sect. II.

ESSENTIA MYSTERII SS. TRINITATIS ALIQUALITER
INVESTIGATUR.

146. Prologus.

Art. 1. *De Processionibus in divinis.*

147. Processionis divinæ conceptus et definitio. — 148. Processiones aliquæ immanentes sunt ponendæ in Deo. — 149. Processiones in divinis sunt processionēs tanquam a puro principio originis, sunt æternæ, reales, necessariæ, substantiales, perfectissimæ. — 150. Corollaria. — 151. Duæ sunt processionēs in divinis, una secundum emanationem intellectivam, et hæc convenienter dicitur generatio; alia secundum emanationem amoris, et hæc convenienter vocatur simplex processio. — 152. Corollaria. — 153. Parva quæstio solvitur. — 154. De principiis divinarum processionum. — 155. Conclusio articuli.

Art. 2. *De Relationibus divinis.*

156. Relationis notio ed definitio. — 157. Relationes quædam sunt in divinis realiter. — 158. Corollarium. — 159. In Deo sunt tantum quatuor relationes reales, scilicet, paternitas, filiatio, spiratio activa et passiva. — 160. Difficultas solvitur. — 161. Relationes divinæ et essentia divina non distinguuntur realiter inter se. — 162. Corollarium. — 163. Relationes divinæ ad invicem oppositæ distinguuntur realiter inter se. — 164. Corollarium. — 165. Difficultas quædam recensetur et variæ solutiones ejus referuntur. — 166. Solutio s. Thomæ. — 167. Solutio Contensonii. — 168. Solutio P. Pesch. — 169. Conclusio articuli.

Art. 3. *De Personis in divinis.*

170. Prologus. — 171. Conceptus substantiæ, essentiæ, subsistentiæ, suppositi et hypostasis, explicantur. — 172. Personæ definitio. — 173. Nomen « personæ » est ponendum in divinis. — 174. Personæ divinæ constituuntur et distinguuntur relationibus. — 175. Necesse est ponere tantum tres personas in divinis. — 176. Corollaria.

Art. 4. *De Notionibus et Missionibus in divinis.*

177. Prologus. — 178. Definitiones quædam præmittuntur. — 179. Quinque sunt Notiones in divinis. — 180. Quarum Personarum sint propriæ Notiones. — 181. Corollaria. — 182. Quid et quotuplex sit Missio. — 183. Missiones aliquæ dantur in divinis. — 184. Corollarium. — 185. In divinis est Circuminsessio. — 186. Appropriationes in divinis.

Art. 5. *De Personis divinis in speciali.*

187. Prologus. — 188. Primæ Personæ SS. Trinitatis convenit: 1°, esse « Principium »; 2°, esse « Patrem »; 3°, esse « Ingenitum ». — 189. Secundæ personæ SS. Trinitatis convenit: 1°, esse « Filium »; 2°, esse « Verbum » 3°, esse « Imaginem. » — 190. Doct. Harnack doctrina circa J. Christi Filiationem exponitur. — 191. Sententia Harnack et Weiss refutatur. — 192. Tertiæ personæ SS. Trinitatis convenit: 1°, nomen Spiritus Sancti, 2°, nomen amoris, 3°, nomen doni. — 193. Errores circa divinas personas inter se ad invicem comparatas. — 194. Personæ divinæ 1°, sunt æquales; 2°, sunt coeternæ; 3°, solus ordo naturæ inter illas datur. — 195. Corollarium.

Art. 6. *De Processione Spiritus S. a Patre et Filio.*

196. Prologus. — 197. Græcorum error. — 198. Spiritus S. procedit a Filio. — 199. Corollarium. — 200. Difficultas quædam solvitur. — 201. De additione particulæ « Filioque ». — 202. Conclusio Sectionis.

Sect. III.

MYSTERIUM SS. TRINITATIS CUM HUMANÆ INTELLIGENTIÆ VIRIBUS COMPARATUR.

Art. 1. *Demonstrationes nonnullæ circa existentiam SS. Trinitatis afferuntur.*

203. Prologus. — 204. Demonstrationes, Baader, Rosmini, et Günther recitantur. — 205. Demonstrationes Prof. Kuhn et Doct. Schell recapitulantur. — 206. Conclusio.

Art. 2. *Quomodo intelligentia humana se habeat, respectu SS. Trinitatis mysterii investigatur.*

207. Errores. — 208. Mysterium SS. Trinitatis non est contra rationem. — 209. Mysterium SS. Trinitatis nequit a mente humana demonstrari. — 210. Corollarium.

Art. 3. *Mysterium SS. Trinitatis declaratur et illustratur.*

211. Prologus. — 212. Mysterium Trinitatis potest a mente humana declarari et illustrari. — 213. Illustrationes quædam analogicæ mysterii SS.

Trinitatis, in universitate rerum existentes in homine afferuntur. — 214. Illustrationes quædam analogicæ mysterii SS. Trinitatis, in universitate rerum existentes afferuntur. — 215. Duabus rationis congruentiis existentia Trinitatis in divinis declaratur. — 216. Corollarium.

Art. 4. *De mysterio SS. Trinitatis in loquela nostra.*

217. Prologus. — 218. Regula generalis recte loquendi de Trinitate, statuitur. — 219. Recte dicitur: Tres personæ unius essentiæ vel una essentia trium personarum, non vero tres personæ de una vel ex una essentia. — 220. Nomina essentialia prædicantur de tribus personis in numero singulari, nomina adiectiva e contra in plurali. — 221. Nomina essentialia concreta possunt tribui personis, non vero nomina essentialia abstracta. — 222. Conclusio.

PRÆMITTUNTUR NOTIONES QUÆDAM DE THEOLOGIA IN GENERE.

1. Ut aliqualis notitia de natura Theologicæ scientiæ habeatur utile esse ducimus quæsitus aliquos communes solvere, quid videlicet Theologia sit, an sit scientia, quodnam sit eius objectum et divisio, quænam fuerit historia ac evolutio eiusdem, an hodie demum studium illius cognoscatur necessarium.

2. *Theologiæ definitio traditur et explicatur.* — Theologia, juxta vocabuli compositionem (θεός et λόγος) idem sonat ac sermo de Deo et prouti S. Augustinus (Civ. Dei I. 8, c. 1.) ait « De Divinitate ratio sive sermo ». Diversæ sunt Theologiæ definitiones, quæ penes recentiores inveniuntur. Juxta P. Pesch¹ Theologia « est scientia eorum, quæ de Deo ex revelatione sunt demonstrabilia ». Juxta P. Janssens² qui Theologiam strictissimo sensu accipit, « Theologia est doctrina sacra, ex revelatione hausta, qualem in Ecclesia catholica docti viri scientificè excoluerunt atque jugiter excolunt ». Placet nobis hanc definitionem Theologiæ tradere. « Theologia, dicimus, est cognitio firma ac stabilis de aliquibus a Deo virtualiter revelatis prælucente lumine divinæ revelationis, ope ratiocinii ex articulis fidei deducta referens nobis ipsam Divinitatem ». In definitione proposita innuitur elementum commune (genus proximum) definitionis per voca-

(1) Institut. Propæd. ad s. Theol. §. 2. n. 7.

(2) Prælectiones de Deo uno. I. De Sac. Theol. definitione.

bulum « cognitio »; quia metaphysica, fides, visio beata, quæ Deum sicuti ipsa Theologia respiciunt, sunt « cognitiones quædam »; innuitur elementum speciale et distinguens (differentia ultima), dum dicitur « de virtualiter a Deo revelatis, ac prælucente lumine divinæ revelationis »; quia fides est « de formaliter et immediate a Deo revelatis »; metaphysica innititur tota rationi et ex solo lumine rationis procedit; visio beata, habetur per lumen gloriæ.

Et dicta fuit Theologia *a)* « cognitio vel scientia » est enim interior manifestatio intellectus, *b)* « firma et stabilis », quia firma et stabilis est scientia, et quia præmissæ ex quibus scientia theologica procedit, quæque sunt articuli fidei, firmæ et stabiles sunt; *c)* « de aliquibus revelatis » quia theologia non agit de omnibus quæ revelata sunt, sed de majoribus et præcipuis, sicut de unitate et trinitate Dei, de creatione et redemptione; *d)* « de virtualiter revelatis » « Colligit enim theologus notat M. Canus ¹ ex principiis fidei a Deo revelatis conclusiones suas, atque in principiis ipsis implicitas per argumentationem naturæ consentaneam explicat ».

Additum fuit « et prælucente lumine divinæ revelationis, ope ratiocinii deducta » ut assignaretur lumen quo theologus ducitur in suis investigationibus, et ut significaretur quod quamvis in scientia theologica revelatio principem locum teneat, ratio tamen sequitur et proprium exercitium habet. Dicitur denique « referens nobis ipsam Divinitatem » et quidem sub quadruplici adspectu idest, unam et trinam in se, creantem, et salvantem creaturas rationales, et opera sua perfectientem.

3. Theologia est scientia, immo nobilissima scientia.

a) « Est scientia » contra nonnullos veteres et multos inter modernos, asserentes « theologiam non esse scientiam » cum veræ scientiæ characteribus non sit insignita, quales sunt habere principia per se nota, atque evidentiam. Probatur:

De ratione veræ scientiæ tria sunt: 1º, habere principia certa et immutabilia; 2º, deducere ac inferre conclusiones ex principiis; 3º, pollere evidentia vel immediata vel mediata. Sed Theologia *a)* habet principia certa et immutabilia quæ sunt articuli fidei, « certa » quia a Deo certitudinis auctore reve-

(1) De Locis Theol. Lib. 8. c. 2.

lata sunt, « immutabilia » quia res fidei immutabiles sunt; *b*) deducit etiam « conclusiones ex principiis » et hoc ex facto probatur, theologus enim e. c. ex hac propositione revelata: « Verbum caro factum est » (Joa., 1, 14.) infert Verbum habuisse corpus, animam, ceterasque proprietates humanas; *c*) pollet evidētia non quidem immediata, sed mediata ac emendicata a scientia Dei, cuius theologia est « impressio et sigillum »¹. Ergo Theologia est vera scientia. « Duplex est scientiarum genus, inquit ad rem Angelicus². Quædam enim sunt, quæ procedunt ex principiis notis lumine naturali intellectus, sicut arithmetica, geometria, et huiusmodi; quædam vero sunt quæ procedunt ex principiis notis lumine superioris scientiæ, sicut perspectiva procedit ex principiis notificatis per geometriam, et musica ex principiis per arithmeticam notis. Et hoc modo sacra doctrina est scientia, quia procedit ex principiis notis lumine superioris scientiæ, quæ scilicet est scientia Dei et beatorum ».

b) « Est nobilissima scientia ». Nobilitas siquidem scientiæ alicuius ex duobus pendere manifestum est; ex nobilitate objecti atque ex gradu majori certitudinis. In scientia vero theologica « Deus » qui est illius objectum, inter omnia objecta ordinis intelligibilis maximum objectum est, infinitum in sua perfectione³; gradus pariter certitudinis theologiæ major est, tum ratione causæ, tum ratione motivi, tum subjecti. Ratione causæ certitudinis, quia scientia et sapientia innituntur rationi humanæ, scientia theologica e contra innititur veritati divinæ, quæ certior est. Ratione motivi, quia in aliis scientiis homo certificatur, vel quia audivit « ab aliquo scientifico », vel motus a propria ratione; contra in Theologia certificatur, quia audivit a Deo; sed « multo magis homo certior est de eo quod audit a Deo, qui falli non potest, quam de eo quod videt propria ratione, quæ falli potest ». Ratione subjecti, quia certitudo subjecti innititur in cæteris scientiis naturali rationis lumini, quod deficit a certitudine divinæ revelationis, cui theologia innititur. Recte igitur scientia theologica dicta fuit nobilissima scientia. (Cf. S. Th. 2. 2^æ. 4. 8. in corp. et in resp.).

(1) Cf. S. Th. 1. p. 1. 3. ad 2. Cajet. Comm. 1. p. 1. 4.

(2) 1. p. 1. 2.

(3) Cf. Lepidi, Examen de Ontol. cap. 1. 1

1. Triplex objectum Theologiæ assignatur. — In qualibet scientia, ut more Scholæ loquamur, solet distingui (non horreas voces) objectum materiale, formale quod, et formale sub quo. Objectum materiale est materia quam scientia et studiosus scientiæ investigare cupiunt; objectum formale quod, alicujus disciplinæ, inquit Contensonius¹ illud dicitur, cujus cognitio principaliter quæritur, et ad quod reducuntur omnia, quæ traduntur in tali disciplina. Objectum denique formale sub quo scientiæ alicuius est lumen vel ratio qua mens ducitur et dirigitur ad objectum illius scientiæ cognoscendum. Relate igitur ad ipsam scientiam theologicam hæc statuimus:

1° Objectum materiale theologiæ est doctrina catholica. Diximus enim quod objectum materiale scientiæ alicujus est materia, quam scientia et studiosus investigare cupiunt. Atqui theologica scientia et ipse theologus cupiunt investigare doctrinam catholicam; per doctrinam siquidem catholicam quæ in Symbolo continetur, nobis credendi proponuntur septem articuli ad Divinitatem pertinentes, idest, unitas divinitatis, trinitas personarum (circa quas tres articuli ponuntur), creatio sanctificatio humana, resurrectio et vita æterna. Similiter septem articuli ponuntur circa Humanitatem Christi, quorum primus est de incarnatione, sive de conceptione Christi; secundus de nativitate eius ex Virgine, tertius de passione ejus, et morte, et sepultura; quartus est de descensu ad inferos; quintus est de resurrectione; sextus de ascensione; septimus de adventu ad iudicium. Igitur cum theologia et theologus de hisce omnibus continuo agant et tractent, recte veluti objectum materiale scientiæ theologicæ assignatur doctrina catholica (Cf. S. Th. 2-2^æ 1. 8.).

2° Objectum formale quod Theologiæ est Deitas. Objectum siquidem formale alicujus scientiæ illud dicitur, cujus cognitio principaliter quæritur et ad quod reducuntur omnia, quæ traduntur in tali disciplina. Sed scientia theologica quærit principaliter imprimere cognitionem Deitatis in intellectum, atque ad ipsam Deitatem reducit ea omnia de quibus agit et quæ tradit. Ergo objectum formale quod theologiæ est Deitas.

(1) Theolog. Mentis. et Cord. t. 1. Diss. 1^a c. 1. Spec. II. Cf. etiam Billuart Cursus Theol. Tom. 1. Diss. proem. a. 5. et Notulas Edit. S. Thom. Vivès 1. p. 1. 7. ubi valde obscure et complexe fit sermo de objecto Theologiæ.

« Omnia, optime scribit Angelicus ¹, tractantur in sacra doctrina sub ratione Dei, vel quia sunt ipse Deus, vel quia habent ordinem ad Deum ut ad principium et finem ».

3° Objectum formale sub quo Theologiæ est lumen divinæ revelationis. Nam objectum formale sub quo alicujus scientiæ est lumen vel ratio, qua mens ducitur et dirigitur ad cognitionem objecti illius. Sed in scientia theologica, mens ducitur et dirigitur in cognitionem veritatis catholicæ et Divinitatis per lumen divinæ revelationis, quia « propria hujus scientiæ cognitio est, quæ est per revelationem, non autem quæ est per naturalem rationem » ². Ergo objectum formale sub quo Theologiæ est lumen divinæ revelationis.

5. Divisio Theologiæ exponitur. — In scientia theologica est subjectum ipsam possidens, methodus qua traditur aliis, finis propter quem traditur; hinc divisio theologiæ ex parte subjecti in theologiam viatricem, et beatam; in positivam, scholasticam, apologeticam, polemicam et pastorem ex parte methodi; in speculativam et practicam ex parte finis. Theologia beata innititur lumini supernaturali gloriæ et ipsa mediante beati vident facie ad faciem Deum mysteriaque divina; viatrix jam definita n. 2 est discursiva atque ex articulis fidei, ope ratiocinii, conclusiones deducit. Theologia positiva dicitur, si exponat et statuatur veritatem catholicam documentis Scripturæ, S. S. Patrum, Conciliorum, ac brevi convenientia rationis; si vero, hisce præsuppositis, mediante continuo exercitio rationis et reflexionis, doctrina catholica exponitur et illustratur atque convenienter demonstratur quomodo sit vera, Theologia Scholastica habetur. Hanc excoluerunt Theologi Scholastici « Hoc est, inquit Petavius († 1652), ingeniosi quidam divinarum rerum disputatores et acuti » ³ non confundendi cum illis, qui, fatente M. Cano ⁴ « detracta Scripturæ auctoritate, syllogismis contortis de rebus divinis philosophantur: imo ne de rebus divinis quidem, sed nec de humanis, verum de his quæ nihil ad nos attinent ». Habetur denique Theologia Apologetica, si pulchritudo catholicæ veritatis ex-

(1) I. p. I. 7. Cajet. (Comm. I. p. I. 3.) ait « Deus ut revelatus abstrahendo a claritate et obumbratione objicitur Theologiæ nostræ ».

(2) I. p. I. 6.

(3) In Proleg. c. 3, n. 1.

(4) De Loc. Theol. I. 8. c. 1.

tollatur; Polemica si impugnationes adversariorum rejiciat; Pastoralis si modo simplici per symbola et similitudines pastorales veritas catholica exponatur; Speculativa si in sola contemplatione veritatis catholicæ sistat; Practica si veritas catholica ordinetur ad regulandas actiones humanas in esse moris.

6. Brevis historia de Theologiæ evolutione. — Cum Theologia sit scientia, sicuti cæteræ scientiæ, propriam evolutionem habuit, tum in scriptoribus, tum in methodo, tum in veritatibus de quibus agit et quæ de minori notitia in clariorem perductæ fuere. Possumus in scientiæ theologicæ evolutione tres ætates distinguere:

a) Ætatem patristicam, quæ a primo sæculo Christianismi usque ad octavum sæc. perduravit.

b) Ætatem scholasticam a sæculo octavo usque ad sæculum decimum sextum.

c) Ætatem modernam a Concilio Tridentino ad nostra tempora.

Multi auctores in ætate scholastica tres periodos iterum distinguunt, periodum videlicet præparationis, splendoris, regressus et declivitatis ¹.

7. Studium Theologiæ necessarium. — Scientiæ theologicæ studium hodie necessarium esse, nedum ex motivis intrinsicis ejus, uti ex altitudine et nobilitate objecti et finis, verum ex judicio etiam auctoritatis manifeste apparet. Nam in theologicæ scientiæ studio « ratio fide illustrata, inquit Conc. Vatic. (Const. dog. de Fide cath. c. 4. de fide et ratione) cum sedulo, pie et sobrie quærit, aliquam, Deo dante, mysteriorum intelligentiam eamque fructuosissimam assequitur, tum ex eorum, quæ naturaliter cognoscit, analogia, tum e mysteriorum ipsorum nexu inter se et cum fine hominis ultimq ». Et Leo XIII (Encycl. Æter. Patris, 4 Aug. 1879) de studio scientiæ theologicæ ait « Nec silentio prætereunda, aut minimi facienda est accuratior illa atque uberior rerum, quæ creduntur, cognitio, et ipsorum fidei mysteriorum, quoad fieri

(1) Cf. Simar Lehrbuch der Dog. Drittes Kap. Kurzer Uebers. über die Geschichte der Kat. Dog. 22-23-24. — Janssens. Prælect. De Deo Uno. De Theol. vario sensu etc. 4. Kleutgen Die Theol. der Vorzeit Vierter B. Erstes Hauptstück.

potest, aliquando lucidior intelligentia, quam Augustinus alique Patres et laudarunt et assequi studuerunt, quamque ipsa Vaticana Synodus fructuosissimam esse decrevit ». Quapropter nihil mirum quod ipse P. Villari ad Italos loquens scripserit « Obliti sumus quod in Germania et alibi e Facultatibus theologicis, philosophi magni nominis exierunt et quod Ipsæ progressui religioso, scientifico et civili simul multum profuere ¹.

DE DEO UNO

PROLOGUS.

Tractationis « de Deo uno » finis est, notitiam Dei nobis tradere, prouti Deus existit in semetipso, in mente nostra, et in expressione oris nostri. Ut facilius reddatur via ad hanc triplicem notitiam acquirendam exponimus statim ordinem generalem quo in Tractationis decursu procedere intendimus. Acturi erimus igitur:

- 1° de existentia Dei;
 - 2° de essentia Dei;
 - 3° de intelligentia Dei;
 - 4° de voluntate Dei;
 - 5° de providentia, prædestinatione, reprobatione, et potentia Dei.
-

(1) G. Savonarola e l'ora presente p. 13. Cf. R. Murri, Battaglie d'oggi, II. c. VI. qui de scientia theologica optime scribit et ait « Questa teologia contiene tesori di luce e di sublimità intellettuali incredibili ».

SECT. I.

DE EXISTENTIA DEI.

ART. I.

DE SCIENTIFICA DEMONSTRATIONE EXISTENTIÆ DEI.

8. *Varia systemata.* — Circa demonstrationem scientificam existentiae Dei, quæ scientiæ theologicæ fundamentum est, recensentur varia systemata, partim rejicienda propter defectum, partim propter excessum. Inter prima numeratur:

a) Traditionalismus juxta quem, neque rationi individuali, neque demonstrationibus ab ea prolatis, aliqua certitudo est concedenda. Datur unica demonstratio existentiae Dei et hæc fundatur vel in sensu communi (Lamennais † 1854); vel in primitiva revelatione primo homini a Deo facta, uti de Bonnard († 1840) Bonnety († 1847) P. Ventura († 1860) et Bautain († 1867) docuerunt¹.

b) Sentimentalismus Reid et Jakobi docens Deum esse non demonstrari ratione, sed vi quadam sensitiva et mysterioso instinctu. Juxta Reid († 1796) in natura nostra, quidam instinctus est, (common sense) qui fallere nequit, respectu veritatum aliquarum nobis ab ipsa natura inditarum (are suggest). Talis est veritas de existentia Dei. Juxta Jakobi († 1819) omnis scientia quæ in dialectica rationis fundatur ad Atheismum necessario ducit. Utilitas (das Interesse) scientiæ postulat quod Deus non sit. Contra si ad sensum respiciamus, nos de facto sentimus dari et existere aliquem Deum personalem².

c) Ad systema Emanuelis Kant. († 1804) Demonstrationes aiebat ille, ontologicæ, physico-theologicæ, et cosmologicæ existentiae Dei, a ratione pura (aus der speculativen Vernunft) adductæ, vim demonstrativam non habent. Alia res est vero,

(1) Cf. Stöckl Geschichte der neueren Philosophie 2. B. §§. 87. 88. 89.

(2) Stöckl l. c. 1. B. §. 57; 2. B. §. 9.

si ad ipsam moralitatem respiciamus. Vita moralis exigit et postulat existentiam aliquarum veritatum. Tales ex. g. sunt, libertas arbitrii, immortalitas animæ, existentia Dei¹.

Inter systemata secunda, de demonstratione videlicet existentiae Dei a priori, est numerandum:

a) Systema Cartesii et Leibnitii. Cartesius († 1650) tenet inter ideas ingenitas primam et præcipuam esse ideam Dei, quæ ad demonstrationem existentiae Dei necessario ducit. Nam hæc idea humanæ menti impressa et innata præsupponit tamquam causam sui aliquam essentiam infinitam et perfectam, realiter existentem, et hæc essentia Deus est. Sine idea ingenita, causalitatis principium ad existentiam Dei ostendendam non valet, cum ipsum quoque in ideis innatis fundetur.

Leibnitius († 1716) ideam Dei ingenitam Cartesii acceptavit, modificavit solummodo eius demonstrationem. Idea Dei innata juxta illum supponit vere existentiam essentiae alicuius infinitæ et perfectæ et consequenter existentiam Dei. Verum argumentum non valet nisi demonstretur a) possibilitas existentiae hujus infinitæ et perfectæ essentiae, b) realis existentia eiusdem. Demonstratur possibilitas, quia essentia perfecta infinita neque negationem includit, neque contradictionem. Ergo est possibilis. Demonstratur realis existentia, eo ipso enim quod essentia infinita perfecta est possibilis, est etiam realiter existens².

b) Systema Ontologismi Malebranche († 1715) Gioberti (1852), Ubaghs, Brancherau in quo existentia Dei nedum demonstratur sed a mente humana intuetur per intuitionem Dei, qui est præsens intellectui nostro, et est idea primo a mente nostra intuita³.

c) Systema S. Anselmi († 1109) in quo existentia Dei demonstratur, per existentiam alicujus « quo majus nihil cogitari potest ».

9. Critica Traditionalismi.

a) Traditionalismus non concordat cum doctrina Ecclesiæ, dum enim asserit Deum existere, posse cognosci sola tradi-

(1) Stöckl l. c. 2. B. §§. 3. 4.

(2) Stöckl l. c. 1. B. §§. 13. 77.

(3) « L'oggetto primario e principale della filosofia, scriveva Gioberti (Introd. alla Filos. v. 1. c. 3.) è l'Idea termine immediato dell'intuizione mentale ». Et D. Brancherau (Præl. philos. Psychol. Sect. 1. n. 36) « Deum immediate et omnia in illo percipimus ».

tionem, de ore in os, Ecclesia (Concil. Vatic. De Fide cath. c. 2. de Revel.) « tenet et docet, Deum, rerum omnium principium et finem, naturali rationis lumine e rebus creatis certo cognosci posse, invisibilia enim ipsius a creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur ». (Rom. 1. 20.).

β) Præterea Traditionalismus ad nihilum reducit vim humanæ intelligentiæ, tum quia denegat illi (excepta traditione) quodcumque aliud medium objectivum assurgendi ad cognitionem existentiae Dei, tum quia extollit ultra limites, necessitatem divinæ revelationis respectu existentiae Dei, quæ ab humano intellectu ex creaturis visis cognosci et ostendi potest.

10. *Critica Sentimentalismi.*

a) Est quædam perversio. Nam facultates sensitivæ quæ facultate intellectiva inferiores sunt nimis per sentimentalismum extolluntur, dum eis conceditur certo et infallibiliter « sentire existentiam Dei » et simul facultati intellectivæ, cuius est scire atque cognoscere Deum, cognitio illa certa et infallibilis existentiae Dei, quæ per scientificam demonstrationem habetur, denegatur.

β) Pro sensibus Deus habitat lucem inaccessibilem « Cognoscere Deum esse inquit Angelicus¹ in aliquo communi sub quadam confusione est nobis naturaliter insertum, inquantum scilicet Deus est hominis beatitudo; homo enim naturaliter desiderat beatitudinem; et quod naturaliter desideratur ab homine naturaliter cognoscitur ab eodem ». Porro sensus sunt incapaces beatitudinis, quæ res intellectualis est, ac desiderii illius et consequenter incapaces cognitionis Dei in quo beatitudo consistit.

11. *Critica systematis Kant.*

a) Asseritur in hoc systemate existentiam Dei non posse scientificè demonstrari sed solummodo exigì et postulari ab ipso ordine morali; hæc autem assertio contrariatur tum doctrinæ Ecclesiæ, tum scientiæ dictis; doctrinæ Ecclesiæ, uti jam visum est n. 9; scientiæ datis, quia uti statim videbimus e rebus creatis Deum existere ostendi potest.

β) Illa exigentia admittendi existentiam Dei, vel habet

(1) I. p. 2 I. ad I.

pro intelligentia humana vim scientificæ demonstrationis, vel non. Si primum tunc Kant systema sibi ipsi contradicit et datur argumentum morale demonstrandi scientificæ « Deum existere »; si secundum tunc incidit iterum in falsam assertionem de non possibilitate demonstrationis existentiae Dei.

12. *Critica systematis idearum innatarum.*

a) An idea illa de « Ente perfectissimo et infinito » cuique indita ac congenita de facto detur neque demonstratur neque menti evidenter suadetur; imo animadvertit, D. Berti ¹ « si dixeris pluribus Theologis hujus, atque antiquioris, ætatis, datur notitia Dei anticipata et ingenita, quæ non comparatur per sensus, hi, salva Fide, ideam istam dari negabunt ». Corruit igitur fundamentum systematis idearum innatarum.

b) Intuentibus « ideas illas » existentia Dei esset per se nota et quidem notitia clara evidenti, bene determinata; falsum est autem quod propositio hæc « Deus existit » sit tali modo nota relate ad nos, quia ex simplici apprehensione hujus termini « Deus » essentia Dei non fit mentibus manifesta, imo nec post multa ratiocinia, ideoque theoria de ideis innatis sustineri non potest.

13. *Critica Ontologismi.*

a) Est contrarius doctrinæ Ecclesiæ, quæ (die 18 Sept. 1861) decrevit tuto tradi non posse, duas propositiones in quibus tota essentia Ontologismi consistit videlicet:

1. Prop.: « Immediata Dei cognitio, habitualis saltem, intellectui humano essentialis est, ita ut sine ea nihil cognoscere possit: siquidem est ipsum lumen intellectuale ».

2. Prop.: Esse illud, quod in omnibus, et sine quo nihil intelligimus est esse divinum ». (Denz. 1516-17).

b) Creatura quælibet intellectualis ex vi suæ naturæ nequit, uti Ontologistæ volunt, Deum cognoscere prouti est in se; quia cum cognitio « fiat per assimilationem seu per transformationem idealem cognoscentis in rem cognitam » ² necesse foret Deum ut est in se non excedere modum essendi humani intellectus, vel convenire cum illo in modo essendi sive generico, sive specifico. Atqui Deus humani intellectus mo-

(1) De Theol. Discipl. T. 1. 2. Lib. 1. c. 1. Prop. 3.

(2) Cf. Aureum Librum. Examens de Ontolog. cap. VI. II. Rev.mi P. Lepidi magistri nostri cui de accepta doctrina gratias continuo referimus.

dum essendi excedit, et est supra omne genus et omnem speciem; ideoque ut est in se a creatura intellectuali cognosci non potest.

14. *Critica argumenti S. Anselmi.*

a) « Credimus te (Deum) esse aliquid, quo nihil majus cogitari possit » est principium a quo S. Anselmus († 1109) in sua argumentatione procedit. Porro principium assertum non habet pro omnibus vim demonstrandi, quia uti animadvertit Angelicus¹ « Forte ille, qui audit hoc nomen Deus, non intelligit significari aliquid, quo majus cogitari non possit, cum quidam crediderint Deum esse corpus ».

b) « Certe id quod majus cogitari nequit, non potest esse in intellectu solo »² est secundum principium, quod ab Anselmo asseritur, et quod pariter vim demonstrativam non habet. Nam idem Angelicus loc. cit. notat: « Dato etiam, quod quilibet intelligat, hoc nomine, Deus, significari hoc, quod dicitur, scilicet illud, quo majus cogitari non potest; non tamen propter hoc sequitur, quod intelligat id, quod significatur per nomen, esse in rerum natura, et in apprehensione intellectus tantum. Nec potest argui, quod sit in re, nisi daretur, quod sit in re aliquid, quo majus cogitari non potest: quod non est datum a ponentibus Deum non esse ».

« Exemplum simile in speciali habetur scribit Cajetanus³; si fingamus latere nos nobilissimum animalium esse, et vellemus probare illud esse ex terminis; scilicet, nobilissimum animalium est; quia si non est: ergo non est nobilissimum animalium ».

15. *Existentia Dei potest scientificè demonstrari.*

a) Ex auctoritate Ecclesiæ, quæ sub Gregorio XVI († 1846) voluit ut Prof. Bautain subscriberet (1840) thesi huic « Ratiocinatio Dei existentiam cum certitudine probare valet »; et D. Bonnetty a S. Congreg. Indicis d. 11 Junii proposita fuit subscribenda propositio hæc « Ratiocinatio Dei existentiam, animæ spiritualitatem, hominis libertatem cum certitudine probare potest ». (Denz. 1488. 1506.).

(1) 1. p. 2. 1. ad 2.

(2) Proslog. c. 3. Cf. S. Th. c. Gent. l. 1. c. 10 ubi fere iisdem verbis argumentum Anselmi repetit. Cf. L. Vigna - S. Anselmo Filosofo, p. 3. §. 1, 2, 3.

(3) Comm. 1. p. 2. 1. Resp. ad arg.

δ) Ex auctoritate Scripturæ. Ad Rom. (1, 20.) « Invisibilia enim ipsius (Dei) a creatura mundi, per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur ». Sapient. (13, 1.) « Vani autem sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei; et de his, quæ videntur bona, non potuerunt intelligere eum, qui est, neque operibus attendentes, agnoverunt, quis esset artifex ».

c) Ratione. Per existentiam effectus possumus scientificè demonstrare existentiam causæ, causa enim et effectus connexa sunt. Sed universus realiter existens cum sit finitus ac indifferens ad existendum vel non, et consequenter non a se, est effectus; possumus igitur per ipsum assurgere ad demonstrandam existentiam causæ efficientis ipsius. Hæc autem causa Deus est. Ergo existentia Dei, potest scientificè demonstrari.

16. Corollaria. — 1. Cum duplex genus demonstrationis assignetur a philosophis, unum quod a causa ad effectus assurgit et a priori vocari consuevit, aliud quo ab effectibus ad causam assurgimus et a posteriori vocatur; existentia Dei est demonstrabilis non primo, sed secundo genere demonstrationis; Deus enim non habet aliquam causam supra se.

2. « Deum esse » est articulus fidei pro illis, qui demonstrationem existentiae Dei non capiunt, non vero pro sapientibus. Fides enim est de non scitis et non visis et sapientes per rationem naturalem Deum esse vident et sciunt; sed quia « fides præsupponit cognitionem naturalem » ideo « Deum esse » est pro illis præambulum ad ipsam fidem.¹

ART. II.

RATIONES AD PROBANDUM DEUM ESSE.

17. « Ostenso igitur quod non est vanum niti ad demonstrandum Deum esse, procedamus ad ponendum rationes, quibus tam philosophi quam doctores catholici Deum esse probaverunt. »² Rationes istæ scientificæ vel ex mundo phy-

(1) Cf. S. Th. 1. p. 2. 2. ad 1. et 2.-2° 1. 5.

(2) S. Th. c. Gentes 1. 1. c. 13.

sico, vel ex mundo morali, vel ex anima hominis, vel ex historia, certe adduci et afferri possunt. De brevitate solliciti, sufficiat nobis argumentum cosmologicum, psychologicum atque historicum studiosis afferre et proponere. Sit igitur:

18. *Existentia Dei argumento cosmologico, psychologico atque historico demonstratur.*

a) Argumento cosmologico. Prima causa efficiens realiter existit in mundo. Atqui nomine Dei intelligimus primam causam efficientem. Ergo Deus realiter existit.

« Prima causa efficiens realiter existit in mundo. » Nam experientia videmus existere in mundo seriem causarum ad invicem subordinatarum et non subordinatarum; in serie prima autem nulla causa est causa suipsius, sed causa ultima supponit causam mediam, et hæc, primam et ita devenimus in existentiam alicujus primæ causæ efficientis. Pariter in secunda serie debet necessario dari et existere aliqua causa efficiens, idest, causa quædam superior extra collectionem et seriem illam, quia tota collectio non est a se sed ab alio; et tunc vel causa hæc est prima vel non; si sit prima habemus intentum, si non, tunc per ipsam devenimus in aliam causam quæ prima est ¹.

Ad hoc argumentum reducuntur cætera quæ sive ex parte motus, sive ex natura entis possibilis et necessarij, sive ex gradibus perfectionis qui inveniuntur in rebus, sive ex gubernatione, auctores catholici desumunt et afferunt; in omnibus enim latet principium causalitatis in quo argumentum nostrum cosmologicum fundatur.

b) Argumento psychologico. Anima nostra experitur quod intellectus intelligit et cogitat de vero participato et creato. Voluntas quoque vult participatum bonum. Sed omnis cogitatio et volitio de vero vel bono participato supponit existentiam boni et veri alicujus increati et imparticipati. Ergo debet realiter existere verum et bonum aliquod imparticipatum et increatum quod Deus est. Ergo possumus dicere: Cogito et volo ideoque Deus realiter existit ².

c) Argumento historico. Constat ex historia semper fuisse atque modo adesse in genere humano universalem consensum circa existentiam Dei. Atqui consensus iste universalis

(1) Cf. S. Th. I. p. 3. 3. Contenson Lib. cit. Diss. 2. c. 1. Spec. 2.

(2) Cf. Janssens Prælect. Tom. I. Appendix art. 3. 1. p. q. 2.

humani generis est inexplicabilis, nisi ponatur de facto Deum existere. Ergo argumento ex historia desumpto existentia Dei probatur.

« In genere humano adfuit et adest universalis consensus circa existentiam Dei. » « Urbem inquit Plutarchus (adversus Colotem Epic. prope finem) templis diisque carentem, quæ precibus, jurejurando, oraculo non utatur, non bonorum causa sacrificet, non mala sacris avertere nitatur, nemo unquam vidit, et facilius arbitror, urbem sine solo, quam sine Deorum persuasionem posse consistere. »

« Cur Deos, inquit Tullius (Tusc. disp. 1. XIII, n. 30.) esse credamus, firmissimum hoc afferri potest testimonium, quod nulla gens tam fera, nemo hominum tam sit immanis, cujus mentem non inbuerit Deorum opinio. »

« Animæ inquit Tertullianus (Lib. I. c. Marc. c. 10.) a primordio conscientia Dei dos est; eadem nec alia, et in Ægyptiis et in Syris, et in Ponticis. »¹

« Consensus iste universalis humani generis est inexplicabilis nisi ponatur de facto Deum existere. » « Sicut judicium de saporibus, quod ab omni gustu datur, inquit Angelicus², non potest esse falsum, ita judicium, quod ab omnibus de veritate datur, non potest esse erroneum. »

« De quo inquit Tullius (Lib. I. de nat. deor. c. 17. et Tusc. loc. cit.), natura consentit, id verum esse necesse est. » « Omni autem in re consensio omnium gentium lex naturæ putanda est. »³

19. Corollaria. 1. Quisque modo deducere potest, quid per hanc vocem « Deus » intelligere debeamus, idest, Primum motorem immobilem, Primam causam efficientem omnium non causatam, Primum ens necessarium et absolutum tribuens cæteris rebus necessitatem, Ens maxime verum et maxime bonum, Ordinatorem Universi.

2. Quisque videt argumenta cosmologica componi et resultare ex duobus elementis, ex elemento rationali videlicet

(1) Cf. Gazzaniga Præl. Theol. T. 1. de Fundam. Relig. etc. Diss. 1. c. 5.

(2) S. c. Gentes 1. 2. c. 34.

(3) Nescimus quo motivo ductus F. Brunetière (Discours de combat - Le besoin de croire p. 300.) scripserit « En aucun ordre de choses, il n'y a de preuve plus faible que celle du consentement universel, parce qu'il n'y en a pas dont il soit plus facile d'ébranler le fondement même. »

atque experimentalis. In argumento de causa prima elementum rationale est « non esse possibile aliquid esse causam efficientem suipsius »; experimentale « datur in mundo series causarum efficientium. » In argumento de moventibus et motis elementum rationale est « omne quod movetur ab alio movetur » elementum sperimentale « dantur in mundo secunda moventia. » Pariter in argumento de ente necessario elementum primum est « Esse impossibile quod omnia sint contingentia et non existat ens aliquod necessarium » elementum secundum est « in rerum natura dantur entia contingentia »; item in argumento de diversis gradibus perfectionis, elementum rationale est « magis et minus dicuntur de diversis per ordinem ad regulam aliquam » experimentale vero est « dantur in mundo creaturæ magis vel minus bonæ, veræ, nobiles. » Denique in argumento de gubernatione mundi, elementum rationale est « non posse dari ordinem et conspirationem mundi in finem, sine intelligentia »; elementum autem experimentale « dari de facto ordinem et conspirationem omnium rerum in aliquem finem. »

ART. III.

DE ATHEISMO.

20. Quid Atheismus et Athei. — Voce « Atheismus » idem significatur, ac non Deus, sine Deo, ita ut Atheismus possit definiri « Negatio vel ignorantia existentiae Dei. » Athei vero dicuntur homines illi qui existentiam Dei non admittunt, et aliqui sunt Athei positivi, alii negativi, theoretici et practici. Atheus positivus, qui et theoreticus dicitur, movetur ad negationem existentiae Dei ex erronea persuasione vel ex erronea inquisitione¹; negativus ex ignorantia negat Deum existere; practicus ita vivit ac si Deus non esset et hanc negationem existentiae Dei manifestat opere externo.

21. De Atheismi existentia. — Præmissa Atheismi notione et divisione, videamus an de facto Athei existere possint. Circa hoc quæsitum, breves responsiones tradimus videlicet:

(1) Cf. Janssens l. c. I. p. 2. a. I. §. 2.

a) Dantur de facto Athei practici. Nam Atheus practicus ille est, qui ita vivit ac si Deus non existeret. Sed in mundo multi sunt homines, qui ita vivunt ac si Deus non existeret. Ergo de facto Athei practici dantur.

b) Athei theoretici vere et intime persuasi non dantur. Vera enim persuasio a veritate evidenti originem ducit; quod vero « Deus non sit » non est veritas evidens, sed potius evidenter falsa, cum mens humana per similitudines Dei in effectibus repertas in cognitionem scientificam existentiae Dei ratiocinando perveniat. Non possunt igitur Athei theoretici vere persuasi dari.

Addere oportet quod vera persuasio non est possibilis contra ea « quibus a pueritia, prouti inquit Angelicus ¹ animus imbuitur, » praesertim si agatur de veritate impressa aliquo modo a Deo in anima. Porro de existentia Dei unusquisque, vel a teneris annis fuit edoctus, et sicut homo naturaliter Deum desiderat, inquantum desiderat naturaliter beatitudinem, ita naturaliter Deum cognoscit. Non est ergo possibilis vera persuasio circa « non existentiam Dei » et per consequens nec athei theoretici vere persuasi dari possunt.

c) Non videtur possibile, dari Atheos negativos sanæ mentis, hoc est invincibiliter et omnimode ignorantes existentiam Dei, quia cum « cœlum et terra clament, quod facta sunt » mens humana per rerum creaturarum contemplationem ad earum causam saltem in confuso cognoscendam necessario ducitur et assurgit.

Bene igitur ad Atheos respiciens Seneca ² scripsit « Mentiantur qui dicunt se non sentire esse Deum; nam etsi tibi affirmant interdiu, noctu tamen et soli dubitant. » ³

22. Difficultas prima Atheistarum solvitur. — Non est necessarium recurrere ad aliquam primam causam efficientem et omnia moventem. Motus enim omnes, qui percipiuntur in mundo ad duas classes reduci possunt, idest vel ad motus liberos qui a creaturis intelligentia præditis ponuntur, vel ad motus naturales; primi reducuntur tanquam ad causam in ipsam libertatem, secundi in ipsam Naturam.

(1) c. Gent. I. I. c. II.

(2) Lib. I. de Ira.

(3) Cf. Gazzaniga (Op. cit. Diss. I.) qui multa de historia Atheistarum habet.

RESP.: Vis argumenti nostri de principio causalitatis intacta manet. Non negamus motus liberos et naturales esse tanquam a causa proxima a Libertate et a Natura, sed positio hæc non excludit causam ultimam et supremam. A quo enim sunt Libertas atque Natura? A quo una recepit ut libere posset ponere motus suos, alia necessario? Certe cum in utraque defectus et characteres limitationis appareant, neque Libertas, neque Natura a seipsis sunt, independentes sunt, ideoque necesse est fateri aliquam causam supremam maxime intelligentem dari et existere supra Libertatem et Naturam, quæ illis existentiam dedit, Libertati dominium suorum motuum, Naturæ necessitatem eorundem.

23. Secunda difficultas solvitur. — Si Deus vere existit summaque intelligentia omnia regit quomodo existentia mali in mundo explicatur, quare innumeræ adversitates et miseriae quibus homines opprimuntur?

RESP.: Quomodo mala existant in mundo, certe non potest ab humana intelligentia facile explicari. Dicimus tamen quod mala quæ sunt in mundo vel sunt physica vel moralia; si physica sint, nulla repugnantia est, quod volendo aliquid bonum cui conjunguntur talia mala, Deus illa etiam velit. « Totum quod est universitas creaturarum inquit Angelicus¹ melius et perfectius est, si sint quædam, quæ a bono deficere possunt, quæ interdum deficiunt, Deo hoc non impediende. » Si vero mala ad ordinem moralem pertineant, Deus permittit quod creatura rationalis propria libertate abutatur, ex quo abusu Bonitas et Justitia Dei manifestantur, Bonitas in bonis, Justitia in malis. « Neque laudaretur prosequitur loc. cit. Angelicus justitia vindicans, et patientiâ sufferens si non esset iniquitas. » Sine dubio dum animus de illis, quæ quotidie eveniunt in mundo cogitat, dum ad calamitates et misérias quibus homines premuntur respicit, vellet res aliter hominibus cedere, aliter gubernari; sed « altius elevando mentis oculos » fateamur sincere, quod omnia in universo bona sunt ac in bonum conspirant.

(1) 1. p. 48. 2. ad 3.

SECT. II.

DE ESSENTIA DEI.

ART. I.

DE PRIMA PERFECTIONE ESSENTIÆ DIVINÆ
EIUSQUE ATTRIBUTIS IN GENERALI.

24. Transferimus modum nostrum intelligendi et concipiendi in ipsam Divinitatem et quamvis in Deo omnia sint unum, Essentiam Divinam tamen atque ejus Attributa veluti separata concipimus, ac de una et de aliis separatim inquirimus. Mens humana non alio modo repræsentat sibi Essentiam divinam, nisi veluti « Rem perfectissimam » ideoque vult cognoscere quænam inter tot perfectiones sit illa, quæ et a nobis primo concipitur ac nobis melius refert ipsam Dei essentiam. Perfectio hæc, de qua inquirimus sermone Scholæ vocatur « constitutivum metaphysicum », constitutivum, quia juxta nos notionem Dei constituit; metaphysicum, quia modus noster concipiendi servatur, et non rei veritas.

25. *Definitio constitutivi metaphysici.* — Constitutivum metaphysicum definitur in genere « Perfectio illa, qua res constituitur in aliqua determinata specie, distinguitur a cæteris aliis et quæ est fons omnium proprietatum ejusdem rei. » Relate vero ad Deum de quo in præsentia agimus constitutivum metaphysicum ejus potest dici « Perfectio illa prima per quam, nostro modo concipiendi Deus constituitur, a cæteris rebus creatis distinguitur et a qua veluti a fonte omnes aliæ perfectiones et proprietates resultant. »¹

Hinc ut aliqua perfectio constitutivum metaphysicum aliqujus rei dicatur tres conditiones collective concurrere de-

(1) Cf. Contenson. Theol. M. et Cord. Diss. 2. de Nat. Dei c. 2.

bent, idest, constituere, distinguere, esse fontem omnium aliarum perfectionum.

26. Novissima sententia Doctoris Schell examinatur. — Seposito examine diversarum sententiarum antiquorum circa constitutivum metaphysicum essentiae Dei, quibus asseritur Deum constitui metaphysice vel « per summam et collectionem omnium perfectionum » vel per « infinitatem » vel per « gradum intellectivum »¹ quia vel non solvunt quaestionem sicut in prima apertum est, vel quia sicut in secunda et tertia defectus habetur in hoc quod prius est « Esse a se et habere plenitudinem essendi » quam esse intelligens et esse infinitum, in Doctoris Schell recentissima sententia examinanda paulisper insistimus. « Esse a se (Die Aseität) inquit ipse² nedum est quaedam negativa affirmatio, quasi Deus nullam causam habeat, sed positive affirmat quod Deus est causa sui per semetipsum consistens. Si esse a se (Die Aseität) prosequitur ille, abstracte et negative tantum conciperetur, hoc est, veluti privatio causae tunc notio Dei esset negatio principii causalitatis; et si « Esse Dei » (Gottes Dasein) nullam sufficientem causam haberet, non aliud esset nisi cæcus casus atque cæca necessitas. Unde Deus concipiendus est a nobis uti « Causa sui. » Talis est sententia a Schell defensa, secundum quam constitutivum metaphysicum essentiae Dei est « Deus est causa sui. » Sed sententia hæc non obstante eloquentia qua ab auctore explicatur et sustinetur est rejicienda:

a) Quia falsa est. Ponit enim Deum esse « causam sui » atque ita de Deo esset quærere causam. Hoc verum est falsum, ratio enim propter quam causam alicujus rei quærimus sunt characteres limitationis, mutabilitatis et imperfectionis, qui in ipsa existunt. In Deo autem characteres isti non inveniuntur cum illimitatus, immutabilis atque perfectissimus sit. Falsum est ergo quærere causam in Deo.

b) Est erronea. Erroneum est enim quærere de causa primæ causæ; erroneum asserere quod Deus « gignat semetipsum ut sit. » Audiatur S. Aug: (De Trinit. l. 1. c. 1.) « Qui putat ejus esse potentiae Deum, ut seipsum ipse genuerit,

(1) Cf. Billuart T. I. Diss. 2. a. 1. § 1.

(2) Kat. Dog. Zweit. Band. Zehntes Thema §. 3. et Die göttliche Wahrheit etc. Erstes Buch. Ursache und Selbstursache.

eo plus errat, quod non solum Deus ita non est, sed nec spiritualis nec corporalis creatura: nulla enim omnino res est quæ seipsam gignat ut sit.»

Erroneum est rursus asserere, non posse principium causalitatis salvari si Deus non sit causa sui, quia de ratione causæ primæ est existere sine causa suiipsius, secus nec esset prima, neque aliarum causarum causalitas explicaretur, imo assertio Doctoris Schell notionem causæ primæ destruit et de medio tollit causalitatis principium.

Neque Deus esset, uti ille asserit, cæca «Necessitas» cæcus «Casus» si causam non haberet; ex eo enim quod Deus est «Esse a se, plenitudo ipsa existentiae» est etiam plenitudo intellectus et libertatis, non casualiter neque necessario et cæco modo agens, sed agens libere ac intelligentissime. Sit igitur vera sententia:

27. Deus est definiendus «Esse a se cum tota plenitudine essendi.»

a) Auctoritate. Nam (Ex. 3, 14.) rogatus Deus a Moysc ut nomen suum manifestaret filiis Israël Deus respondit «Ego sum qui sum... Sic dices filiis Israël: qui est, misit me ad vos.»¹ Et S. Thomas (I. p. 73. 11.) «Hoc nomen, qui est, est maxime proprium Dei... Non enim significat formam aliquam, sed ipsum esse. Unde cum esse Dei sit ipsa ejus essentia: et hoc nulli alii conveniat, manifestum est, quod inter alia nomina hoc maxime proprie nominat Deum.»

b) Ratione. Constitutivum metaphysicum alicujus rei, quod per definitionem exprimitur debet esse aliquid primum, distinctivum a cæteris, fons omnium aliarum perfectionum. Sed in Deo «Esse a se cum tota plenitudine essendi» est aliquid primum, distinctivum Dei a cæteris, fons omnium aliarum divinarum perfectionum. Ergo convenienter dicitur

(1) Cf. Revue bibl. (1893. p. 329-50.) La révélation du nom divin «Tétragrammaton» ubi traduntur explicationes diversæ verborum «Ego sum qui sum.» Aliqui inquit scriptor acceperunt verba illa «Ego sum qui sum» in hac significatione «Je serai ce que je serai»; alii in alia «Je serai avec eux dans cette oppression» alii «Je suis qui et ce qu'il me plaît d'être.» Auctor concludit tamen sequentibus verbis «L'exégèse la plus exacte est de prendre les mots pour ce qu'ils valent. Javé est celui qui est, c'est à dire, celui dont l'être caractérise le mieux la nature, à supposer qu'elle ait besoin d'être désignée par une sorte de nom propre personnel, autrement que par le terme de Dieu.»

constitutivum metaphysicum Dei et Deus bene definitur « Esse a se cum tota plenitudine essendi. »

« Esse a se cum tota plenitudine essendi est aliquid primum in Deo. » Nam « qui est » notat Cajetanus ¹ « cum tanta simplicitate explicat pelagus infinitum substantiae, immo, si recte, ac perfecte concipiatur, explicat quasi causam, quare Deus sit ens infinitum; non enim, quia ens infinitum, ideo est, qui est; sed quia est, qui est, ideo esse infinitae perfectionis est. Unde non recte sensisse videtur Scot. in 1. d. 3. q. 1. dicens, quod simplicior, et perfectior conceptus proprius Deo nobis possibilis, sit conceptus hujus nominis ens infinitum. Jam enim patet, quod conceptus « qui est » simplicior, perfectior, ac prior est. »

« Esse a se etc. est distinctivum Dei a cæteris rebus. » Per hoc enim Deus habet existere irreceptum, existere ei essentialiter convenit; contra omnes creaturae aliae et habent existere receptum ab alio, atque existere illis convenit non essentialiter, sed cum dependentia et indifferenter.

« Esse a se etc. est fons omnium aliarum divinarum perfectionum ». « Quia nulla de perfectionibus essendi potest deesse ei, quod est ipsum esse subsistens. » ²

28. *Attributorum divinarum notio et divisio.* —

Accipimus « Attributum proprie, prouti » « Est perfectio quæ necessario et absolute Deo tribuitur, et quæ ex modo concipiendi mentis humanæ intelligitur a divina Essentia resultare ». Attributum divinum dicitur:

a) « Perfectio » non quaecumque, sed talis quæ divinam perfectionem nullimode offendere potest uti est intelligere et velle.

b) « Necesario et absolute »; necessario, quia esse Creatorem, tribuitur Deo libere, quod de Attributis divinis de quibus fit sermo non verificatur; absolute, ut Relationes divinæ, quibus in divinis Personæ constituuntur excludantur.

c) « Ex modo concipiendi mentis humanæ » quia propter debilitatem nostri intellectus, non valentis aciem suam figere in Deum, quæ non sunt derivata, derivare et resultare ab essentia Divina concipimus.

Relate ad divisionem, Attributa divina, alia sunt Absoluta,

(1) Comm. 1. p. 13. 11 in fine.

(2) S. Th. 1. p. 4. 2. ad 3.

alia Relativa, Affirmativa et Negativa. Absoluta illa dicuntur quæ esse Divinum respiciunt absque ulla relatione ad creaturas, Relativa vocantur, quæ agere Divinum respiciunt, et simul significant terminum a Deo distinctum, uti scientia. Attributa Affirmativa sunt illa, quæ ponunt in Deo aliquam creaturarum perfectionem, sicut esse bonum, verum, sed remota omni limitatione; Negativa, quæ creaturarum limitationes negant Deo, atque ab essentia divina removent¹, uti esse infinitum, increatum etc.

29. Quomodo Attributa divina inter se ad invicem et cum essentia divina se habeant.

a) Cum « substantia divina sit omnino simplex » certe inter Attributa divina ad invicem, et Essentiam divinam nulla realis distinctio dari et concipi potest in ipso Deo.

b) Quamvis in Deo omnia sint unum et idem, menti humanæ tamen datum est, variis et multiplicibus conceptibus, perfectiones divinas ab attributis atque a divina Essentia expressas, sibi repræsentare; et cum distinctio rationis ideo existat quia a mente ponitur, aliqua distinctio rationis affirmari potest inter Attributa divina ad invicem et divinam Essentiam.

c) Rursus, quia Essentia divina et Attributa divina propter innumeras perfectiones quæ in ipsis lucent, occasionem distinguendi, quæ distincta non sunt, præbent humano intellectui, ideo distinctio illa non est vocanda simplex lusus mentis (rationis ratiocinantis), sed distinctio (rationis ratiocinatæ) cum aliquo fundamento posita et asserta.

d) Denique cum Cajetano² dicimus « Quare Deus est multiplex ratione, est ejus perfecta unitas et finitas intellectus creati. »

ART. II.

DE ATTRIBUTIS DIVINIS SPECIALIBUS QUÆ « SIMPLICITAS, BONITAS ET PERFECTIO » DICUNTUR.

30. Superest dicendum de Attributis divinis in speciali, et quia « de Deo scire non possumus, quid sit, sed quid non

(1) Cf. Einig Instit. Theol. De Deo uno et trino c. 2. de Div. Attrib.

(2) Comm. I. p. 13, 4. in fine.

sit »¹ ideo via remotionis procedimus incipiendo ab Attributo illo per quod omne corpus et compositio a Deo removetur, hoc est, a divina Simplicitate.

Circa hoc Tertullianus (Lib. c. Prax. c. 7.) æquivoce loquutus est « Quis, inquit ipse, negabit Deum corpus esse etsi Deus spiritus est? » Possumus verba ejus benigne interpretare dicendo, Tertullianum asseruisse « Deum esse corpus » quia Deus non est umbra et inanitas, sed ipsa Realitas. Præter igitur « deliramenta Judæorum simplicium... et Anthropomorphitarum hæreticorum, (sæc. 5.) qui Deum corporalibus lineamentis figurabant »² nemo Deo corpus tribuere ausus est. Sit igitur propositio:

31. Deus est expers cujuslibet Corporis.

a) Ex Script. Ap. Paulus (ad Rom. 1, 22, 23.) « Mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis. » Et (2. Cor. 3, 17.) « Dominus autem Spiritus est. » Et Joa. (4, 24.) « Spiritus est Deus. »

b) Ratione. Nobilior est substantia expers corporis, quam substantia corpore prædita. « Totus namque ordo animarum, inquit Cajetanus³ est supra ordinem corporum. » Atqui Deus est substantia perfectissima et nobilissima. Ergo ut talis perfectio salvetur, Deus debet esse expers cujuslibet corporis. »

Neque mirandum de passionibus sicut irasci et dolere, de quibus Scriptura aliquando loquitur et quas Deo tribuit. Passionibus enim istæ non proprie sed metaphorice et quantum ad effectum de Deo dicuntur, et Deus irascitur quia puniendo vindicat offensas sibi illatas, Deus dolet et pœnitet quia destruit opus a se productum. Audiatur S. Aug. (De Trinit. l. 1. c. 1. 2.) « ...Sancta Scriptura parvulis congruens, nullius generis verba vitavit, ex quibus gradatim ad divina atque sublimia noster intellectus velut nutritus assurgeret... Et de spirituali creatura multa transtulit quibus significaret illud quod ita non esset, sed ita dici opus esset: sicuti est, Ego sum Deus zelans (Ex. 16, 8.); et Pœnitet me hominem fecisse (Gen. 6, 7.). »

(1) Cf. S. Th. 1. p. 3. Prol.

(2) S. Thom. C. Gentes l. 1. c. 20.

(3) Comm. 1. p. 3. 1.

32. In Deo nulla est compositio.

a) Non compositio physica. Omnis enim compositio physica supponit corpus vel partes realiter distinctas quæ uniuntur, vel aliquam imperfectionem. In Deo autem nullum corpus, nulla realis distinctio in Absolutis, nulla imperfectio dari potest, et per consequens nulla compositio physica.

b) Nulla compositio metaphysica. Quia in divinis omnia sunt unum et idem, ubi non habetur relativa oppositio, et rursus in divinis omnimoda perfectio est. Sed si admittatur in Deo aliqua compositio metaphysica existentiae et essentiae, naturæ et personæ, potentiæ et actus, perit divina simplicitas et omnimoda perfectio. Ergo nulla compositio metaphysica est in Deo.

c) Non compositio logica. Quia tale genus compositionis datur tantummodo inter res existentes sub aliqua specie et sub aliquo genere. Deus autem nullo modo, neque directe, neque indirecte existit sub aliqua specie vel genere; non directe, quia esset a specie et genere illo dependens; non indirecte, quia esset imperfectus. Nulla igitur compositio logica est in Deo.

33. Deus est omnino simplex. — Est de fide, definitum in Concil. Later. IV (1215) (Denz. 355.) in quo Deus dicitur « Una essentia, substantia, seu natura simplex omnino » et in Concil. Vaticano (Sess. 3. de Fid. cath. c. 1.) in quo legitur « Qui (Deus) cum sit... simplex omnino... »

Est corollarium dictorum. Substantia enim in qua nulla compositio, neque physica, neque metaphysica, neque logica invenitur est omnino simplex; sed ostensum est antea nullam compositionem, nec physicam, nec metaphysicam, nec logicam esse in Deo. Ergo Deus est substantia omnino simplex.

Verum cum duplex sit simplicitas, una quæ excludit omnem compositionem et imperfectionem, alia quæ imperfectionem aliquam adjunctam habet, hinc dubium in mente exurgit quænam simplicitas sit Deo tribuenda. Sit igitur nova propositio:

34. Deus est perfectissimus. — « Cum perfectum sit hoc loco, notat Berti ¹, non quod est ab artifice elaboratum

(1) Lib. cit. De Theol. Discip. t. 1. l. 2. c. 8.

atque expolitum, sed quod in se omne bonitatis genus complectitur; idem est quærere num Deus sit perfectus, ac sitne... quidquid optimum et præstantissimum nostræ potest occurrere cogitationi » aliis verbis, addimus nos, idem est ac quærere an Deus habeat optimum modum essendi.

Scriptura commendat nobis Dei perfectionem « Estote ergo perfecti, inquit Christus (Matth. 5, 48.) sicut et Pater vester cœlestis perfectus est. » Et Concil. Vatic. loc. cit. vocat Deum « Omnique perfectione infinitum. »

Ex ratione. Universaliter perfectum definitur ab Angelico ¹ id cui non deest alicujus generis nobilitas. Atqui Deus, qui est « totum suum esse » non potest carere aliqua nobilitate alicujus generis, « omnis enim nobilitas cujusque rei est sibi secundum suum esse... et secundum modum quo res habet esse, est suus modus in nobilitate... et si aliquid est cui competit tota virtus essendi, ei nulla virtus nobilitatis deesse potest. » ² Ergo Deus est perfectissimus.

35. Corollarium. Cum Deus sit perfectissimus, sequitur necessario quod in ipso existere debent perfectiones omnium creaturarum « quidquid enim perfectionis est in effectu, oportet inveniri in causa effectiva »; et debent perfectiones istæ in Deo existere, vel secundum earum specificam naturam (formaliter) si sermo sit de perfectionibus quibus nulla imperfectio adnexa est dum concipiuntur, uti vivere, intelligere, velle; vel nobiliori modo (virtualiter, eminenter) si sermo sit de perfectionibus creaturarum, quibus aliqua imperfectio admiscetur.

36. Deus est summe Bonus. — Perfectio et bonitas alicujus rei sunt connexæ; omnis res siquidem perfecta, est bona, hinc convenientia ultimam propositionem ponendi de bonitate Dei. Sciendum est quod dum dicimus « bonum » tria significamus: existere, existere perfectum, existere desiderabile, et consequenter omne bonum est ens, est ens perfectum, ens desiderabile. Hoc præmisso, veritas enuntiata probatur:

a) Ex Auctoritate. Psal. (72, 1.) legitur « Quam bonus Israël Deus, his qui recto sunt corde. » Psal. (135, 1.) « Confitemini Domino quoniam bonus. »

(1) C. Gentes l. 1. c. 28.

(2) S. Thom. ibidem.

δ) Ratione. Esse summum, Esse perfectum, esse maxime desiderabile, est necessario summe Bonum. Atqui Deus est « Esse summum » est enim Ens a se et per se existens, ipsa plenitudo existendi; est « Esse perfectum » uti antea vidimus; est « Ens maxime desiderabile » quia est hominis beatitudo et homines omnes maxime beatitudinem desiderant. Ergo Deus est summe bonus.

37. Corollaria. — 1. Quia propter divinam simplicitatem, Esse in Deo et Bonum sunt idem, ideo concludere oportet quod sicut Deus solus est Ens per essentiam, ita quoque Deus solus per essentiam Bonus est, idest, bonitas convenit illi vi essentiæ suæ et non ex aliquo principio extrinseco.

2. Creaturæ dicendæ sunt bonæ ex Divina Bonitate, veluti ex principio efficienti, exemplari et finali. Ex principio efficienti, quia a Bonitate divina res bonæ factæ sunt, ex principio exemplari, quia bonitates creaturarum sunt imitamenta Bonitatis divinæ, quæ earum exemplar est; ex principio finali, quia bonitas creaturarum tendit sicut in finem in ipsam Bonitatem divinam. (Cf. S. Th. 1. p. 7. 4.).

ART. III.

DE ATTRIBUTIS DIVINIS, QUÆ « INFINITAS, IMMENSITAS,
ATQUE IMMUTABILITAS » VOCANTUR.

38. — De perfectione « Esse divini » jam satis dictum est, nunc extensio eius est, modo certe humano, mensuranda. Vel loquimur de extensione Esse divini in se et habetur « Infinitas » vel relate ad locum et habetur « Immunitas »; vel relate ad tempus et habetur « Æternitas » ideoque de Infinitate, Immensitate atque Æternitate Dei est dicendum. Verum quia Æternitas, Immutabilitatem consequitur, et rursus quia enumeratis omnibus Divinitatis attributis, sponte dubium in mente exurgit an hæc Divinitas ita perfecta, sit sola et unica vel non; ideo antequam de Æternitate dicamus, de Immutabilitate Dei aliqua dicenda sunt; et in fine Unitas Dei est statuenda. Sit propositio:

39. Deus est absolute Infinitus. — In præsentī pro « Infinito » intelligimus « Essentiam perfectissimam non limi-

tatam, neque limitabilem aliquibus terminis ». Infinitas hæc Deo tributa est proclamanda:

a) Ex Auctoritate. Nam Concil. Vatic. loc. cit. ait « Esse Deum..... intellectu ac voluntate omnique perfectione infinitum ». Et Scriptura (Baruch 3, 25, et Psal. 144, 3.) de Deo dicit « Magnus est, et non habet finem..... Magnus Dominus et laudabilis nimis, et magnitudinis eius non est finis ».

b) Ratione. Infinitum absolute fuit definitum « Essentia perfectissima non limitata, neque limitabilis aliquo termino ». Sed Esse per se et a se subsistens est perfectissimum, neque est limitatum, neque limitabile aliquo termino. Ergo Esse per se et a se subsistens est infinitum absolute, et cum nomine Dei intelligatur « Esse per se et a se subsistens, » oportet dicere quod etiam Deus est absolute infinitus.

« Esse per se et a se subsistens est perfectissimum, neque limitatum, neque limitabile aliquo termino ». Est perfectissimum et hoc apparet ex dictis n. 33, modus enim perfectionis dependet a modo essendi, illique commensatur; non est limitatum neque limitabile, asserendo enim « Esse a se » omnino ab alio independens, planum erit nullos in illo posse concipi limites, nec intrinsecos, nec extrinsecos a causa externa a qua pendeat præfixos ¹.

40. Deus est immensus. — Immensum idem sonat ac non mensuratum, non mensurabile, sine mensura; et Immensitas definiri potest « Virtus existendi in omnibus locis. » Immensitatis conceptui est connexus conceptus de Ubiquitate quæ aliud non est nisi « Actuale exercitium immensitatis, actualis existentia in omnibus locis. » Uti ex definitione apparet, aliqua differentia existit inter immensitatem et ubi-quitatem Dei; nam Deus, rebus non existentibus, maneret immensus, sed non esset ubique, eo ferme modo, quo Deus manet omnipotens, etiamsi res non produceret. Conclusio statuta probatur:

a) Auctoritate. Nam Concil. Vat. loc. cit. ait « Esse Deum... immensum. » In Symbolo S. Athanasio tributo (Denz. 136.) legitur « Immensus P. Immensus F. Immensus Sp. S. », et in Scriptura (Bar. 3, 25.) « Magnus est... excelsus et immensus »; (3. Reg. 8, 27.) « Cœli cœlorum te capere non possunt. »

(1) Cf. Contenson Op. cit. Diss. 4, c. 1. Specul. 1.

δ) Consensu humani generis. Idea enim Immensitatis Dei est veluti inserta in mentibus hominum et semper in humano genere viguit. Ex hac idea ortum est effatum Thaletis « Diis plena esse omnia » et dictum Heracliti invitantis amicis ut ad caminum se calefaceret « quoniam et hic præsentes adsuunt dii » et verba Senecæ (De Beneficiis, 4. 18.) « Quocumque te flexeris, ibi illum (Deum) videbis occurrentem tibi. Nihil ab illo vacat: opus suum ipse implet. »¹

ε) Ratione. Si daretur aliqua res corporea habens virtutem quantitativam infinitam, hæc res esset immensa. Pari ratione si existat res incorporea habens virtutem infinitam, necessario est dicenda immensa. Atqui visum est supra nis. 18, 30, 38, quod Deus existit, est expers cujuslibet corporis, habet virtutem infinitam. Ergo Deus est immensus².

41. Deus est in omnibus rebus et quidem intime, ideoque est ubique. — « Deus est in omnibus rebus. » Nam Jerem. (23, 24.) legitur « Numquid non cælum et terram impleo dicit Dominus? » Et Act. (17, 27, 28.) « Quamvis (Deus) non longe sit ab unoquoque nostrum. In ipso enim vivimus et movemur et sumus. »

Ratione. Est impossibile quod causa quædam agat in aliquam rem immediate, nisi res fiat illi præsens, virtus enim immediate agentis debet cum ipso patiente conjungi. Atqui Deus est causa immediate agens in omnibus rebus, a)tribuendo esse, qui est effectus proprius Ejus, b) conservando esse quia « quod est causa esse, non potest cessare ab operatione qua esse datur, quin ipsa res etiam esse cesset »³; c) movendo existentia ad operandum, quia « in Ipso movemur. » Ergo Deus est in omnibus rebus.

« Deus est intime in omnibus rebus. » « Esse, inquit Cajetanus⁴ inest profundius omnibus,... est intimum cuilibet. Ergo Deus proprius actor essendi est in omnibus intime. »

42. Modus divine Ubiquitatis explicatur. — Ex non recta intelligentia intimæ præsentiae Dei in rebus, formæ omnes Pantheismi a Varrone usque ad Scelling († 1854) pro-

(1) Cf. Janssens Op. cit. t. 1. q. 7. de exist. Dei in rebus.

(2) Cf. S. Th. c. Gent. 1. 3. c. 38.

(3) S. Th. Comm. in 1. Sent. Dist. 37. q. 1. 1. Sol.

(4) Comment. 1. p. 8. 1. Comm.

diere. Deus igitur « essentialiter in omnibus rebus est, non tamen ita inquit Angelicus ¹ quod rebus commisceatur, quasi pars alicujus rei »; sed ita præsens, sicut causa efficiens, re-tenta propria distinctione, dicitur esse præsens suo effectui, cui existentiam profundit, cui existentiam conservat, et quem ad operationem movet. Et est præsens in omnibus rebus a) per præsentiam, quia omnia nuda et aperta sunt oculis Dei, b) per potentiam, quia omnia et singula potestati im-perioque ejus subduntur; c) per Essentiam, quia Essentia sua ut causa essendi adest omnibus rebus.

43. Deus est omnino immutabilis. — Res omnino immutabilis dicitur illa quæ, neque ex vi intrinseca, neque per vim extrinsecam transire potest ab uno modo essendi ad alterum modum essendi, et cujus esse, neque substantia-liter, neque accidentaliter, neque in operando modificari po-test. Ex quo apparet tres conditiones requiri ad omnimodam immutabilitatem, idest 1° res non debet existere in potentia-litate aliqua, 2° debet esse simplex et non composita, 3° de-bet esse perfectissima.

Concil. Later. IV. et Concil. Vat. (loc. cit.) proclamant Dei immutabilitatem, legitur enim « Deus incommutabilis... In-commutabilis substantia spiritualis » quibus Scriptura concor-dat. Nam Malach. 3, 6.) dicitur « Ego Dominus et non mu-tor » Et Jacob. (1. 17.) « Apud quem non est transmutatio nec vicissitudinis obumbratio. »

Prob. ratione. « Omne quod mutatur, ait Sallustius ², vel in melius, vel in deterius mutatur. Si in deterius fit pejus. Si in melius, jam antea malum erat. » Atqui Deus non potest mutari, neque in melius, neque in peius; non in melius quia cum sit perfectissimus et omnino simplex nihil ei addi po-test, non in peius quia necesse foret demere illi aliquam perfectionem, quam possidet quod de Deo dici non potest. Ergo Deus est omnino immutabilis.

Rationi huic addere possumus inveniri in Divina Essentia conditiones omnes requisitas ad omnimodam immutabilitatem; conditiones istæ sunt nulla potentialitas, summa simplicitas, infinita perfectio.

(1) Loc. cit.

(2) De diis et mundo.

44. Parva difficultas solvitur. — Scimus quod Deus de non creante factus est creans, de non incarnato incarnatus: quomodo igitur possunt hæc duo cum divina immutabilitate conciliari?

RESP: Recta intelligentia illius dictionis « Deus de non creante factus est creans » est hæc, videlicet creaturæ de non creatis creatæ sunt, de non factis factæ fuerunt, de nihilo ad existentiam vocatæ sunt. Pariter recta intelligentia alterius dictionis « Deus de non incarnato incarnatus est » est huiusmodi: natura umana de non assumpta ad unionem personalem, assumpta fuit, de non terminata, a Persona Verbi terminata est. Esset vero falsum omnino intelligere dicta illa, quasi Deus consilium et voluntatem suam mutaverit, Deus enim ab æterno unica, simplici, libera volitione, nedum voluit productionem creaturarum sed etiam quod statuto tempore producerentur; nedum voluit Verbi Incarnationem, sed etiam quod in plenitudine temporis Incarnatio adimpleretur; ideoque in Divinis nulla mutatio consequuta est, eo præcise modo quo nulla mutatio esset in rege dante præceptum de aliqua re tempore futuro facienda, si res tempore futuro efficiatur.

ART. IV.

DE ÆTERNITATE ET UNITATE DEI.

45. Quid sit æternitas. — « Æternitas inquit Cajetanus ¹ cognoscenda est per tempus » tempus autem quædam duratio et persistentia in esse est, et potest consequenter dici « Duratio rei omnino mobilis ». Post tempus est « Ævum » quod definitur « Duratio rei immobilis quoad esse, sed mobilis quoad agere »; tandem est « Æternitas » quæ per oppositum ad tempus et ævum dicitur « Duratio rei in esse omnino immobilis ». Lessius ² definit æternitatem » Est duratio tota simul, ab intrinseco, carens principio et fine »; et ipse Rosminius ³ definit æternitatem » Ens in cujus conceptu possibilitas successionis excluditur ». Relictis hisce definitionibus

(1) Comm. I. p. 10. 1.

(2) De Divin. perfect. l. IV, c. I. n. 5.

(3) Psicologia, §. 1138. « Un ente il cui concetto escluda la possibilità d'una successione ».

stamus in definitione æternitatis a Boëtio († 525) tradita (De Consol. Philos. l. 5. pros. 6.) dum dicit «Æternitas igitur est interminabilis vitæ tota simul et perfecta possessio». Dicitur «interminabilis» idest non limitata neque principio neque fine; «vitæ» quia res æterna summe viva est, «tota simul» quia sine successione et divisione; «perfecta» quia nullus nobilitatis gradus ei deest, «possessio» quia in æternitate est quies maxima inamissibilis, immortalis.

46. Deus est æternus.

Est de fide definitum in Concil. Lat. IV. loc. cit. «Firmiter credimus..... quod unus solus est verus Deus æternus».

Æternitas Dei proclamatur a Scriptura. Nam (Psal. 9, 8.) legitur «Dominus in æternum permanet». Deut (32. 40.) «Vivo ego in æternum». Ad Rom. (16, 26.) «Secundum præceptum æterni Dei».

Prob. ratione. De conceptu et essentia æternitatis est, esse interminabilis vitæ, totam simul, perfectam, et perfecte se possidere. Atqui Deus est interminabilis, est enim «Ipsum existere» non limitatum ab aliquo; «vitæ» imo summe vivens quia summum esse, totus simul, quia in illo non sunt partes, non divisio, non potentialitas; perfectus, quia habet optimum modum essendi, in plena sui possessione quia est prima causa ab omnibus independens et cui nihil demi et tolli potest. Ergo Deus est æternus.

47. Corollarium. — Quia æternitas est perfectissima immutabilitas, et quia solus Deus habet esse perfectissimum et omnino immutabile, imo solus Deus est suum esse perfectissimum et omnino immutabile, ideo inferre debemus, quod Deus est sua æternitas, et illi soli vera æternitas convenit (Cf. S. Th. 1. p. 10. 1, 2.).

48. Deus est unus. — Nonnullis theologis placet et placuit agere de unitate divina vel post statutam scientificam existentiae Dei demonstrationem, vel ante recensionem divinorum attributorum. Nos autem existimamus, convenientius esse unitatem Dei statuere, post divinorum attributorum completam enumerationem. Demonstratio siquidem unitatis divinæ, tum Dei simplicitatem, tum ejus infinitam perfectionem supponit.

In præsentī quæstione unitas non est accipienda prouti significat indivisionem Dei in se, eiusque distinctionem a cæteris rebus, constat enim quod maximum et primum ens est indivisibile et ab omnibus distinctum, sed prouti negat consortium alterius in eadem natura atque eisdem proprietatibus, aliis verbis pro « unicitate » ita ut sensus quæsitus sit « an sit unicus Deus ».

Deum esse unum de fide est, cum Concil. Lat. IV, jam citatum confiteatur quod « unus solus est verus Deus » et Scriptura clamet (Deut. 6, 4.). « Audi Israel, Dominus Deus noster, Deus unus est »; et (Deut. 32, 39.) « Videte quod ego sum solus, et non sit alius Deus extra me »; et A. Paulus (1. Cor. 8, 4, 6.) ait « Nullus est Deus nisi unus... Nobis tamen unus est Deus, Pater, ex quo omnia ».

Prob.: ratione. Nomine Dei intelligimus ens infinitum præditum tota perfectione essendi. Atqui esse infinitum præditum tota perfectione essendi non potest esse nisi unum et unicum. Ergo Deus est unus et unicus. (Cf. S. Th. 1. 11, 3.). « Esse infinitum præditum tota perfectione essendi non potest esse nisi unum et unicum ». Nam ponamus quod sint duo, tunc necesse est quod inter se differant, secus identificarentur et essent unum et idem ens Infinitum, et cum agatur de rebus perfectissimis hæc differentia constituitur per hoc quod unum eorum ornatur aliqua perfectione, qua aliud caret. Ergo non possent dici æque perfecta et infinita, ideoque esse infinitum præditum tota perfectione essendi non potest esse nisi unum et unicum. Bene igitur ait Tertullianus (c. Marc. 1. 1. c. 3.) « Summum magnum, quod unum sit necesse est, par non habendo, nè non sit summum magnum ».

49. Totalis et completa idea Divinitatis. — Mens igitur humana quoties Deum concipit, debet ipsum concipere veluti primum ens per se et a se existens, simplicissimum, carens corpore quocumque et quavis compositione, perfectissimum, summe bonum, immensum, ubique existens, immutabile omnino, æternum, unum.

ART. V.

DE ESSENTIA DEI PROUTI EST IN COGNITIONE
ET LOQUELA NOSTRA.

50. « Quia in superioribus consideravimus, qualiter Deus sit secundum seipsum, restat considerandum, qualiter sit in cognitione nostra » ¹ et in expressione oris nostri, ex ideis siquidem non claris, verba inordinata, ex verbis inordinatis confusio et errores oriuntur. Cognitio essentiae Dei de qua in praesenti fit sermo non est cognitio illa abstractiva dicta, quæque ex creaturis procedit et ad Deum assurgit, de hac enim loquuti sumus dum egimus de scientifica demonstratione existentiae Dei. Neque est cognitio Dei per fidem qua intellectus assentit Deo revelanti et moventi ad credendum, et de qua in tractatu de fide erit sermo, sed est cognitio intuitiva et facialis qua Deus ut est in se videtur eo modo « quo exhibet se beatis » ². Relinquimus quæstiones innumeras respicientes visionem patriæ quæ dum sermo erit de alio mundo, a nobis resolvendæ sunt; in praesenti investigatio nostra circa cognitionem intuitivam essentiae Dei ad tria restringitur, videlicet quaeritur, 1° an cognitio illa sit intellectui possibilis, 2° an naturaliter, 3° an supernaturaliter possibilis. Sit prima propositio:

51. Non repugnat creatum intellectum posse videre Deum ut est in se.

a) Ex Script.: Nam Matth. (5, 8.) legitur « Beati mundo corde quoniam ipsi Deum videbunt » et 1. Joa. 3, 2. « Videbimus eum sicuti est ».

b) Ratione. Non repugnat intellectum creatum videre rem quæ non est illi totaliter extranea, omnis enim facultas habet sphaeram determinatam in qua agit. Atqui Deus ut est in se, non est totaliter extraneus intellectui creato. Ergo non repugnat intellectum creatum posse videre Deum ut est in se.

« Deus ut est in se, non est totaliter extraneus intellectui creato ». Nam « anima humana ³ est substantia ultima inter intellectuales », et quia Angelus « elevioris est essentiae »

(1) 1. p. q. 12. Prol.

(2) B. A. Magnus Sum. Theol. p. 1. p. 13. membr. IV. Solut.

(3) Cajet. Comm. 1. p. 12. 4.

multo magis est in gradu intellectuali, et cum Deus prouti est in se sit in summo intellectualitatis, intellectus creatus, qui est vel angelicus, vel humanus, non respicit Deum uti sibi extraneum ».

Rursus inexplicabile foret quomodo divinam substantiam intelligere « naturaliter omnes mentes desiderant » et quomodo « desiderat homo naturaliter cognoscere primam causam quasi ultimum finem »¹ et quomodo nos (Act. 17, 28.). « Ipsius genus sumus » si repugnat intellectum creatum posse videre Deum ut est in se.

52. *Non est possibile quod creatus intellectus per vires naturales videat Deum ut est in se.* — Est de fide definitum in Concil. Viennensi (1311) (Denz. 403.) in quo damnata fuit propositio « Quælibet intellectualis natura in seipsa naturaliter est beata,... anima non indiget lumine gloriæ, ipsam elevante ad Deum videndum. »

Ex Scriptura. Is. (64, 4.) « Oculus non vidit, Deus absque te, quæ præparasti expectantibus te. » Ap. Paul. (1. Tim. 6, 16.) « Qui (Deus)... et lucem inhabitat inaccessibilem, quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest. »

Ratione. « Oportet inquit Cajetanus² videntem Deum, esse Deum quodammodo, divinæque naturæ consortem. » Atqui creatus intellectus sive sit angelicus sive humanus, non potest per vires naturales, sed solummodo ex gratia Dei, esse quodammodo Deum, et consortem divinæ naturæ. Ergo non est possibile quod creatus intellectus per vires naturales videat Deum ut est in se.

53. *Intellectus creatus supernaturaliter adjutus videre potest clare Deum uti est in se.* — « Diffinimus, inquit Benedictus XII († 1342) (a. 1336 Const. Bened. Deus Denz. 456.) quod secundum communem Dei ordinationem animæ Sanctorum omnium... viderunt et vident divinam essentiam visione intuitiva et etiam faciali... divina essentia immediate se nude, clare et aperte eis ostendente. »

Scriptura. A. Paul. (1. Cor. 13, 12.) « Videmus nunc per speculum in ænigmate; tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte; tunc autem cognoscam, sicut et cognitus

(1) S. Th. c. Gent. l. 3, c. 25, §1.

(2) Comm. 1. p. 12. 2. Annot.

sum. » 1. Joa. 3, 2. « Similes ei erimus; quoniam videbimus eum, sicuti est. »

Ratione. Diximus supra n. 50, non repugnare quod intellectus creatus videat Deum ut est in se; et n. 51, quod intellectus creatus non potest naturaliter ad hanc visionem Dei claram assurgere. Si ergo detur augmentatio supernaturalis, virtutis intellectivæ qua mediante intellectus creatus reddatur sufficiens ad Deum clare videndum, visio illa clara Dei possibilis erit. Atqui juxta Ecclesiæ doctrinam (Denz. 403.) scimus creato intellectui dari lumen gloriæ, quod nedum supernaturale est, sed est rursus « elevatio seu augmentatio virtutis intellectivæ reddens ipsam sufficientem »¹ ad Deum clare videndum. Ergo intellectus creatus supernaturaliter adjutus videre potest clare Deum uti est in se.

54. Deus prouti est in se non est perfecte nominabilis a nobis; sed prouti refulget in rebus creatis aliququaliter nominari potest.

a) « Deus prouti est in se non est perfecte nominabilis a nobis. » Nam pronuntiatio alicujus nominis non est solummodo quidam sonus, quædam articulatio vocis sed exprimit rursus conceptum latentem in animo, quem aliis manifestare volumus et ad quem manifestandum, nomen vel a natura, vel ex libertate humana est ordinatum; ideoque quælibet res eo modo a nobis nominatur, quo modo cognoscitur, et qui clare cognoscit clare nominat, qui obscure, obscure. Atqui Deus ut est in se non potest ab intellectu humano perfecte cognosci n. 51. Ergo Deus ut est in se non potest a nobis perfecte nominari, et est ineffabilis. (Cf. S. Th. 1. p. 13. 1.).

b) « Deus potest aliququaliter nominari prouti refulget in creaturis. » Exod. (15, 3.) enim legitur « Dominus quasi vir pugnator, omnipotens nomen ejus » et Jerem. (32, 18.) « Fortissime, Magne et Potens, Dominus exercituum nomen tibi. »

Deinde theoriam habemus « Quælibet res a nobis nominatur, secundum quod ipsam cognoscimus. » Atqui vidimus supra n. 15, Deum posse a nobis cognosci prouti refulget in creaturis, tum per viam causalitatis, tum excellentiæ tum remotionis. Ergo Deus prouti refulget in ipsis creaturis potest a nobis nominari.

(1) Cajet. 1. p. 12, 5. Annot.

55. *Multis nominibus Deus nominari potest, sed omnia nomina in modo significandi deficiunt.*

a) « Multis nominibus Deus nominari potest. » Ratio est, quia si multis conceptibus, procedendo vel per viam causalitatis, vel excellentiæ, vel remotionis, Deus a nobis concipi potest, nulla difficultas est quod etiam multis nominibus nominari possit, verba enim sunt signa intellectus. Sed uti diximus n. 48, Deus multis conceptibus a mente humana concipi potest. Ergo et multis nominibus nominari.

Deinde ex facto habemus Deum posse nominari nominibus concretis « Deus est vivus »; nominibus abstractis « Deus est Bonitas »; adjectivis « Deus est bonus »; negativis « Deus est incorporeus »; relativis « Deus est Creator. »

b) « Omnia nomina deficiunt in modo significandi. » Ratio est, quia « nomen non significat nisi mediante conceptione intellectus ¹ » ideoque si deficimus in concipiendo, deficimus quoque in significando, intellectus autem creatus deficit in conceptione Divinitatis. Ergo deficit etiam in nominibus quibus Divinitatem ipsam significat.

Deinde ex facto habemus omnia nomina Deo attributa in modo significandi deficere. Nomina concreta significant compositionem, contra prouti attribuuntur Deo significant « subsistentiam et perfectionem ipsius »; nomina abstracta in creaturis significant rem non subsistentem in se, contra Deo attributa significant « simplicitatem ejus » quæ est ipsum Esse per se existens. Nomina relativa significant tempus, sed dicuntur de Deo « ex eo quod æternitas includit omne tempus, et non propter aliquam mutationem ipsius sed propter mutationem creaturarum ». Nomina adjectiva significant « aliquam perfectionem distinctam ab essentia, et a potentia et ab esse » sed cum de Deo dicuntur « non intendimus significare aliquid distinctum ab esse, potentia, vel esse ipsius »². Denique nomina negativa et affirmativa, in creaturis significant perfectionem limitatam, contra Deo attributa significant perfectionem infinitam.

56. *Nomen « qui est » est maxime proprium Dei.*

— Inter præcipua nomina quibus Deus nominatur inveniuntur in Veteri Testamento nomina « Tetragrammaton et

(1) S. Th. I. p. 13. 4.

(2) S. Th. I. p. 13. 1. ad 2. 13. 5; 13. 7.

Iehovah seu Iahveh, Deus, et Qui est antonomastice sumptum », penes nos. Nomen Tetragrammaton, inquit Angelicus ¹, est impositum ad significandam ipsam Dei substantiam incommunicabilem et (ut sic liceat loqui) singularem. Nomen Iehovah seu Iahveh quod uti notat P. Pesch ² a saec. XVI usque ad nostra tempora communiter pronuntiabatur Iehovah; nunc vero vix non omnes consentiunt pronuntiandum esse Iahve » significat « qui est ». Nomen Deus, impositum est « ab universali rerum providentia ad significandam divinam naturam. Nam *θεός* prosequitur Angelicus ³, quod secundum Græcos Deum significat, dicitur a *θεωβωολ*, quod est considerare vel videre. » « Qui est » denique, accipitur in præsenti antonomastice, secundum excellentiam suæ significationis prouti dicit « Ens a se et per se existens » et dicitur hoc nomen « proprium Dei » idest non commune, non metaphoricum, non extraneum. Probatur:

a) Script. Exod. 3, 14. « Dixit Deus ad Moysen: Ego sum qui sum. Ait: Sic dices filiis Israel: Qui est, misit me ad vos ».

b) Ratione. Nomen maxime proprium Dei debet a) exprimere essentiam Dei, b) exprimere universaliter, c) significare in præsenti, Deus enim habet propriam essentiam, est causa universalis omnium, esse ejus non novit præteritum vel futurum. Atqui nomen « Qui est » a) exprimit essentiam Dei quia « significat ipsum esse » et esse Dei est « ipsa ejus essentia »; b) exprimit universaliter, quia « hoc nomen qui est nullum modum essendi determinat, sed se habet indeterminate ad omnes: et ideo nominat ipsum pelagus substantiæ infinitum ». c) Significat in præsenti uti tempus modi indicativi temporis præsentis satis indicat (Cf. S. Th. I. p. 13. 11.).

Ergo nomen « qui est » est maxime proprium Dei.

(1) I. p. 13. 11. ad 1.

(2) Præl. Theol. Tom. 2. n. 108, 114 ubi multa de nomine Iehovah.

(3) I. p. 13. 8. Sum. c. Gentes lib. 1. c. 44.

SECT. III.

DE INTELLIGENTIA DEI.

PROLOGUS.

57. Quia operatio consequitur existentiam alicujus rei, ideo cognita existentia, et scrutata secundum humanam possibilitatem essentia divina, de operationibus divinis superest agendum; et cum prima inter operationes Dei immanentes sit intelligere, intelligentia divina consideranda est. Aliumque rerum ordinem ingrediendo, ordinem videlicet scientiæ divinæ, afferimus verba P. Janssens ¹ scribentis « Si pacatum contemplationis gressum hucusque servare licuit, jam, ipsa argumenti indole abducti, præter votum in medias lites immittere oportebit. » In controversiis tamen agitandis summa cura nobis erit cavere ne « modus transiliatur quem æquitatis caritatisque leges præscribunt. »².

ART. I.

DE INTELLECTU, DE SCIENTIA DEI, EJUSQUE DOTIBUS.

58. *Deus est perfectissime intelligens.* -- Est de fide definitum in Concil. Vat. (loc. cit.) « Ecclesia credit et confitetur unum esse Deum... intellectu ac voluntate... infinitum. » Et Scriptura (Job. 12, 13.) « Ipse habet consilium et intelligentiam. » Psalm. 138, 5.) « Ecce Domine Tu cognovisti omnia novissima et antiqua. » (Rom. 11, 33.) « O Altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei! ».

Prob. ratione. « Immaterialitas alicujus rei est ratio quod sit cognoscitiva » ideoque res summe immaterialis, est per-

(1) Præl. De Deo uno Tom. 2. Prolog.

(2) Leo XIII Epist. ad Episc. Belgii 3 Aug. 1831.

fectissime intelligens. Atqui Deus uti vidimus n. 32 est substantia summe immaterialis, in eo siquidem nullum corpus, nulla compositio est. Ergo Deus est perfectissime intelligens. (Cf. S. Th. 1. p. 14. 1.).

« Res summe immaterialis, est perfectissime intelligens. »
 « Consideranti gradatim ordines rerum, inquit Contensonius ¹, patet, immaterialitatem esse mensuram et radicem intellectualitatis. Plantæ siquidem, licet vivant, nihil cognoscunt, quia habent formas omnino materiæ immersas. Sensus vero, licet sit organo corporeo addictus, habet tamen infimum gradum cognitionis, quia non est veluti ita alligatus circa propriam materiam, quin possit objectorum suorum species recipere et repræsentare. Anima autem humana cum sit spiritalis et subsistens non est organis addicta, et ideo habet vim cognoscitivam perfectiorem... Perfectior in Angelis cognitio invenitur, quia sunt et a materia, et ab ordine ad illam omnino immunes. Vides igitur vim cognoscitivam immaterialitati accomodari et commensurari. »

59. Corollaria. — 1. Quia intelligere et intellectus sunt « perfectio intelligentis » et quia nulla alia res a Deo potest esse Dei perfectio, cum Deus sit sua perfectio, ideo ut verbis Cajetani ² utamur in Deo « est epilogus adunans triplicem identitatem » idest, esse divini, intellectus, et intelligere divini.

2. Intelligere divinum quamvis unicum et simplex sicut esse divinum, potest tamen multis nominibus nominari, et dicitur intelligentia quia « cognoscit principia »; scientia quia « cognoscit conclusiones » sapientia quia « cognoscit causam altissimam » consilium vel prudentia quia « cognoscit agibilia. » Quæ enim sunt divisim et multipliciter in creaturis, in Deo sunt simplicia et unita. (Cf. S. Th. 1. p. 14. 1. ad 2.).

60. In Deo est perfectissima scientia. — Quia prima dos substantiæ intellectualis est habere scientiam, et agens intellectuale inquit Cl. P. Lepidi ³ operatur quia scit, ideo post intelligere divinum de scientia divina agimus. Nomine

(1) Theol. m. et c. De Deo. uno Diss. 7. c. 2. Spec. 1.

(2) Comm. 1. p. 14. 4.

(3) Elem. Philos. christ. t. II. Ont. lib. 3. sect. 3. c. 3.

scientiæ intelligimus hic cum Cajetano ¹ « cognitionem intellectivam certam et evidentem. » Probatur:

a) Ex Script. Psalm. (138, 6.) « Mirabilis facta est scientia tua ex me. » Psalm. (146, 6.) « Sapientiæ ejus non est numerus. » 1. Reg. (2, 3.) « Deus scientiarum Dominus est. » Ad Rom. (11, 33.) « O Altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei. »

b) Ratione. Mundus universus adspectabilis vocatur ab omnibus opus intelligentiæ, sapientiæ et scientiæ altissimæ. Ideoque in mundi Auctore nobilissima et perfectissima scientia esse debet. Nomine autem Dei intelligimus Auctorem mundi. Ergo in Deo perfectissima scientia est.

Nota tamen quod a scientia divina removendæ sunt tres imperfectiones, quæ reperiuntur in scientia humana. Scientia humana a) est realitas ac entitas accidentalis, scientia divina est ipsum esse divinum; b) scientia humana non solum est cognitio certa et evidens, sed est rursus cognitio laboriosa a notis ad minus nota procedens, scientia divina includit primum idest « certitudinem et evidentiam cognitionis » excludit secundum, processum videlicet a notis ad minus nota; c) scientia humana omnis, vel est particularis vel universalis, scientia divina autem, neque est proprie particularis neque universalis, sed altior, sicut altior, et supra omne particulare et universale est modus essendi Dei cum quo ipsa identificatur (Cf. S. Th. 1. p. 14. 1. ad 3.).

61. Scientiæ divinæ dotes assignantur. — Scientiæ divinæ dotes possunt ad sequentes, reduci, videlicet:

a) Scientia Dei non est discursiva. Non discursiva per successionem, quia « discursus secundum successionem consistit in intelligendo unum post aliud. Sed Deus omnia videt in uno quod est ipse; ergo non discurret intelligendo unum post aliud »². Non discursiva secundum causalitatem « sicut cum per principia pervenimus in cognitionem conclusionum » quia esset processus quidam de noto ad ignotum supponens ignorantiam de aliquo quam in Deo, nefas est concipere. (Cf. S. Th. 1. p. 14. 7.).

b) Scientia Dei est causa rerum prouti habet adiunctam

(1) 1. p. 14. 1.

(2) Cajet. Comm. 1. p. 14. 7.

voluntatem. Est causa rerum, sic enim inquit Angelicus¹ scientia Dei se habet ad omnes res creatas; sicut scientia artificis se habet ad artificiata »; in Deo enim et in artifice est intellectus in quo sunt ideæ, est voluntas intendens finem, est imperium quo res producitur. Scientia autem artificis est causa artificiatorum eo quod artifex operatur per suum intellectum, et nisi ideam artificiati possideret, artificiatum non produceret. Ergo scientia Deo est causa rerum.

« Est causa rerum prouti habet adjunctam voluntatem. » Legitur enim (Ephes. 1, 11.) « Qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ. » Rursus cum Deus sit agens libertate præditum, relate ad ipsum non est sufficiens ut res omnes producantur in esse, quod eas sciat, sed motivum adesse debet ipsum Deum movens ad res producendas, et propter quod res producit in esse. Hoc autem motivum non est aliud nisi « quia vult. » Ergo scientia Dei est causa rerum prouti habet adjunctam voluntatem.

c) Scientia divina non est variabilis. Scientia siquidem divina est realiter ipsum esse Dei; Esse autem Dei non est variabile cum apud ipsum neque sit « transmutatio, neque vicissitudinis obumbratio. » (Jac. 1, 17.). Ergo scientia divina non est variabilis. (Cf. S. Th. 1. p. 14. 15.).

d) Quædam scientia divina est speculativa tantum, alia partim speculativa partim practica. Est speculativa tantum si sermo sit de scientia quam Deus de seipso habet; scientia enim speculativa tantum dicitur illa quæ respicit objectum non factibile, neque ordinabile in aliquem finem. Deus autem non est factibilis, quia non habet causam supra se, neque est ordinabilis in finem est enim finis omnium. Ergo scientia quam Deus de seipso habet est speculativa tantum. (Cf. S. Th. 1. p. 16, 17.).

Est partim speculativa et partim practica si sermo sit de scientia quam Deus habet de cæteris rebus. Nam scientia partim speculativa et partim practica dicitur illa quæ cognoscit modum quo res debet fieri, finem in quem debet dirigi et simul facit rem eamque in finem ordinat. Sed Deus de cæteris rebus, speculatur modus quo debent fieri, finis in quem dirigi debent, producit rursus alia a se ordinando illa in finem. Ergo scientia quam Deus habet de cæteris rebus est partim speculativa, partim practica.

(1) 1. p. 14. 8.

ART. II.

DE DIVISIONE SCIENTIÆ DIVINÆ ET SPECIALITER
DE SCIENTIA MEDIA

62. *Multiplex divisio scientiæ divinæ.* — Quia scientia quælibet est inseparabilis a suo objecto, imo ab eo propriam existentiam desumit, hinc cum multiplex detur objectum scientiæ divinæ, præteritum videlicet, præsens, futurum, possibile, bonum et malum, liberum et necessarium, ideo scientia divina licet simplicissima in se, multiplex invenitur ex parte objecti et attento modo concipiendi humani intellectus. Divina scientia dividitur communiter in scientiam visionis, et simplicis intelligentiæ, in scientiam approbationis et improbationis, in scientiam liberam et necessariam.

Scientia visionis definitur: Scientia respiciens ea quæ sunt, vel fuerunt vel erunt, aliis verbis, respiciens objecta præterita, præsentia, futura.

Scientia simplicis intelligentiæ definitur « Scientia respiciens ea quæ nec sunt, nec fuerunt, nec erunt, aliis verbis mere possibilia. »

Scientia necessaria definitur « Scientia respiciens ea quæ necessaria sunt, quæ videlicet juxta nostrum modum concipiendi antecedunt omne exercitium divinæ libertatis. »

Scientia libera definitur. « Scientia respiciens ea quæ a libera Dei voluntate pendent. Scientia approbationis est: Scientia respiciens ea quæ bona sunt, et quæ Deus decrevit facere. »

Scientia improbationis, est « Scientia qua Deus cognosci, ea quæ tantum permittit fieri et evenire et mala sunt. »

63. *Scientiæ mediæ definitio et historia.* — « Scientia Dei usque ad sæc. XVI, inquit Gazzaniga ¹ concordi Theologorum sententia bifariam semper dividebatur, in scientiam nempe simplicis intelligentiæ, et scientiam visionis... Eo autem sæculo inclinante, Lud. Molina Ulyssiponensis tertiam quamdam scientiam inter utramque mediam invehere conatus est. » Molina († 1600) definit scientiam mediam sequenti modo ² idest

(1) Præl. Theol. Diss. 4. c. 10. de Scientia media.

(2) Liberi arbit. cum gratiæ donis etc. concordantia 1588. Disp. 17. alias 52. q. 14. a. 13. Cf. Billot, De Deo uno Tom. 1. q. XIV. Thes. 22. § 1.

« Scientiam qua ex altissima et inscrutabili comprehensione cujusque liberi arbitrii, in sua essentia (Deus) intuitus est, quid pro sua innata libertate, si in hoc vel illo vel etiam infinitis rerum ordinibus collocaretur, acturum esset, cum tamen posset, si vellet, facere reipsa oppositum. » Objectum scientiæ mediæ sunt futura conditionata, et quia futura omnia libera pendent ab illis circumstantiis in quibus voluntas ponitur et fiunt conditionata, (Deus enim videt quid homo facturus sit tali vel tali statu positus, auxilioque Dei adjutus, et tunc hominem creat) ideo, objectum talis scientiæ sunt futura omnia libera. Circa historiam originis hujus scientiæ varie opinantur auctores. Juxta aliquos ¹ « celebritatem nactus est Fonseca († 1599) in Theologia quod prius non novitatis studio, sed claritatis gratia, tertium membrum inter scientiæ divinæ partitiones quo a loco intermedio, ... scientiæ mediæ nomen obtinuit, quæ tot deinceps rumores excitavit. » Alii faciunt auctores scientiæ mediæ ipsum P. Lainez († 1565); et ipsum Molina, qui fatente P. Hurter ² « omnes famæ celebritate, forte et doctrinæ superat. » In sua Concordia (disp. 1. q. 23. a. 4. et 5.) Molina testatur se fuisse scientiæ mediæ inventorem quæ « si data explanataque semper fuisset, forte neque pelagiana hæresis fuisset exorta, neque Lutherani tam impudenter arbitrii nostri libertatem fuissent ausi negare. » Card. Franzelin ³ resolvit quæstionem de origine scientiæ mediæ expeditius quam cæteri et ait « Ullum inter omnes qui rationem scientiæ mediæ declararunt, hominem tam hæbetem novi qui se auctorem jactavit doctrinæ quam omnes in s. Scriptura et S. S. P. P. se reperisse glorientur. »

Interea pacato animo, et sine spiritu partium argumenta quædam tum faventia, tum impugnantia scientiam mediam exponimus.

64. Argumenta contraria scientiæ mediæ recitantur:

a) Scientia est quædam relatio ad res cognitæ et scitæ, ideoque illa scientia non datur et non existit cujus objectum non datur. Atqui futura libera conditionata quæ sunt objectum scientiæ mediæ non existunt et non dantur ante decre-

(1) Hurter Nomencl. Litt. I, 46, 47, n. 5.

(2) Lib. cit. I, 46, 48.

(3) De Deo uno thes. 45.

tum et exercitium divinæ Voluntatis. Ergo scientia media non datur.

« Objectum scientiæ mediæ idest futura libera conditionata non existunt et non dantur ante exercitium divinæ voluntatis ». Quia ante decretum et exercitium divinæ voluntatis Deus videt omnia ut mere possibile, et non dantur nisi possibile; possibile autem non est futurum, consequenter futura conditionata libera ante exercitium voluntatis divinæ non dantur. Audiatur P. Pesch¹ « Mundum futurum Deus ab æterno vidit in decreto creandi mundum, quia sine hoc decreto mundus non erat futurus. Similiter actum liberum, quem homo reapse positurus est, videt Deus in decreto absoluto concurrendi cum hoc actu.... Attamen actum hunc ut mere possibilem Deus vidit ante decretum, quia ante decretum erat possibilis ». Iuxta P. Pesch igitur non solum res, sed etiam liberæ actiones voluntatis erant mere possibile ante decretum Voluntatis divinæ, si mere possibile, sunt objectum non scientiæ mediæ sed simplicis intelligentiæ quæ possibile respicit. Audiatur ipse Molina² « In hac opinione dis-

(1) Præl. de Deo uno P. 3. Sect. 3. n. 225.

(2) Apud Pesch. ib. n. 282. Non est facile dictu, quot modis Clar. P. Pesch, in decursu huius questionis, quærat torquere, et in ridiculum ponere auctores contrarie sentientes; de quorum doctrina (n. 261) ausus est scribere « Nobis saltem aliis mortalibus licebit cum Card. Franzelin fateri » « Hæc si contradictoria non sunt evidentiam ipsam fallere fatendum est. » Verum dum ille quærit torquere, torquetur et lectorem torquet, et non aliorum sed verba ejus obscura et contradictoria sunt.

Lectori proponimus nonnullas propositiones ex opere P. Pesch desumptas. N. 225 ait « Mundum futurum Deus ab æterno vidit in decreto creandi mundum quia sine hoc decreto mundus non erat futurus. Similiter actum liberum, quem homo reapse positurus est, videt Deus in decreto absoluto concurrendi cum hoc actu: nam sine hoc decreto homo non est positurus actum. N. 256 e contra scribit « Adde quod condionate futura jam ante decretum Dei habent determinatam veritatem. N. 237. « Quemadmodum ante prævisionem absolute futurorum in Deo præsupponitur decretum creandi et concurrendi, ita ante scientiam condionate futurorum præsupponitur hæc hypothesis: Si Deus vellet creare et concurrere... Essentia intelligitur quasi determinata per istam volitionem Dei. Sic autem essentia divina est unicum et totum fundamentum veritatis condicionatorum quæ independenter ab hac conditione: Si Deus ita vellet fieri, nullam habent veritatem nullam intelligibilitatem. » Qui potest capere capiat!

Conformiter ad hæc de Prælectionibus P. Pesch legimus in Ephemeride (La Revue Thomiste 1895. p. 410) « Son ouvrage..... est passionné..... On ne

plicet, quod ideas in Deo constituat, quæ ante actum liberum divinæ voluntatis res in esse futuro repræsentent. Idea namque solum repræsentat rem, cuius est idea, in esse possibili et modum, quo fieri possit... seu existentiam talis rei solum repræsentat ut possibilem ».

δ) Futura conditionata libera quæ juxta Molinam sunt objectum scientiæ divinæ quæ vocatur media, vel aliquando habebunt existentiam, vel non. Si aliquando habebunt existentiam certe aliquando erunt et tunc Deus ea cognoscit scientia dicta visionis, qua videt ea quæ fuerunt sunt et erunt. Si vero non habebunt existentiam, tunc oportet fateri, futura conditionata libera manere mere possible, et Deus cognoscit ea scientia dicta simplicis intelligentiæ qua videt mere possible. Nulla ratio igitur est scientiam mediam ponendi et sustinerdi.

65. Argumenta faventia scientiæ mediæ afferuntur.

a) « Ex consensu omnium fidelium, qui sciunt se posse et debere rogare Deum bona temporalia ita tantum, nisi prævideat iis ipsos non abusus esse ad peccandum. « Interdum fit, ut, quæ petimus a Deo, non impetremus. Ita est: sed tum maxime prospicit utilitati nostræ Deus... quod nec necessarium nec utile est quod petimus, immo vero fortasse supervacaneum id futurum sit, si dederit, atque pestiferum ». « Ingenii bona et ornamenta, cuius generis sunt artes atque doctrinæ, petere licet, sed ea tantum condicione, si nobis ad Dei gloriam et salutem profutura sunt ». (Catech. Rom. pars 4, c. 2, n. 4 et c. 4, n. 5). Atqui sine hac prævisione tota providentia divina destrueretur, quia rectas condiciones ad debitos fines non posset Deus eligere, nisi antea videret, quid

saurait mieux dire, et je ne veux rien ajouter, si non que ce mot « passionné exprime simplement ici un état d'âme qui n'a pas permis au R. P. Pesch de reconnaître la force et la vraie valeur de l'opinion qu'il combat, et ne signifie nullement qu'il s'oublie à l'égard de ses adversaires comme cela était arrivé au P. Schneeman, par exemple. S'il raille et plaisante, ce qu'il fait volontiers, il s'y emploie de façon permise, et de telle sorte que nos thomistes militants pourront parfaitement, et sans aucun scrupule, lui répondre sur le même ton. Du reste, il va sans dire que le R. Père n'apporte ni une seule objection nouvelle contre le Thomisme, ni un seul argument nouveau en faveur du molinisme, et que la science moyenne demeure, après comme avant son livre, indigne de Dieu.

creatura sub his vel illis condicionibus libere actura esset ». Hoc argumentum transcripsi ad litteram ex Præl. dog. P. Pesch t. 2. De Deo uno, Part. 3, Sect. 3, de scientia Dei n. 213.

b) « Ratione probatur hæc scientia Deo inesse, tum quia summa est perfectio, cuius licet minimo in gradu participes sunt creaturæ rationales pro gradu perspicaciæ luminis intellectualis; tum quia ea non admissa explicari nequit, quomodo Deus provide sua decreta circa naturas liberas condere possit, vel harum libertas salva incolumisque maneat. Quum ergo tot tantisque argumentis hæc scientia Deo vindicetur, nihil mirum, si nunc a nullo theologo catholico in dubium revocetur. Si qua est controversia, tota circa illius medium versatur ». (Ex P. Hurter Comp. Theol. dog. Tom. 1. Tract. 5. de Deo uno Thes. 88).

66. Difficultas solvitur. — Legitur (Matth. 11, 21). « Væ tibi Corozain! Væ tibi Bethsaida! quia si in Tyro et Sidone, factæ essent virtutes quæ factæ in vobis; olim in cilicio et cinere pœnitentiam egissent ». Porro conversio Tyri et Sidonis est futurum conditionatum liberum a consensu dependens, et cum scientia media sit circa futura libera conditionata, scientia media de facto datur et existit.

RESP. 1. Scriptura divina cum loquatur hominibus, se adaptat hominibus, et quia homines dubitant et conditionate volunt, nesciendo adimpletionem conditionis, ideo adhibet loquutiones dubitativas et conditionatas. Scriptoris sacri vero mens non est, ponere in Deo dubitationem vel incertitudinem aliquam, quia relate ad Deum omnia certa sunt, certa futura omnia, certa possibilia, certa est adimpletio vel non adimpletio alicujus conditionis. Non obstante igitur scientia phylologica et grammaticali explicata a P. Pesch ¹ circa particulas « forte fortasse » tutum manet Deum omnia certo scire, scientia visionis si res futuræ sunt, scientia simplicis intelligentiæ si res in statu meræ possibilitatis manebunt. Conversio igitur, pœnitentia et gratitudo Tyri et Sidonis, vel erant futuræ vel mere possibiles, non datur aliud medium; si primum scientia visionis habetur, si secundum scientia simplicis intelligentiæ, et sic nulla necessitas est ponendi scientiam mediam.

(1) Lib. cit. n. 214.

2. Reprehensio Christi fuisset injusta; habitantes siquidem Corozain et Bethsaidæ poterant respondere Christo: Non nostra culpa ingrati sumus, culpa est scientiæ mediæ tribuenda, qua mediante Deus vidit nos in talibus circumstantiis esse ingratos, et non solummodo nos in illis constituit sed rursus nobis auxilium dedit ut ingratitude illa sequeretur. Cur Deus posuit nos in circumstantiis in quibus non poteramus converti?

3. Per hanc difficultatem, aperitur via ad docendum quod « initium fidei est ex nobis, inquantum scilicet ex nobis est quod parati sumus ad assentiendum his quæ sunt fidei, sed consumatio fidei, est a Deo. » Attamen scimus quod cum per fidem homo « elevetur supra suam naturam... fides... est a Deo interius movente per gratiam, »¹ et non ab homine.

ART. III.

DE SCIENTIÆ DIVINÆ OBJECTO, DEQUE FUTURORUM COGNITIONE.

67. Scientia divina complectitur ipsum Deum et creaturas, ita ut Deus dicatur objectum ejus primarium idest principaliter et primo cognitum, creaturæ vero objectum secundarium hoc est ratione primi et secundario cognitum. Circa objectum primarium scientiæ divinæ sit:

68. Deus cognoscit imo comprehendit perfecte seipsum. — « Deus cognoscit seipsum. » Omnis siquidem cognitio cum sit transformatio et assimilatio quædam, habetur per hoc quod persona intelligens fit et est ipsa res intellecta non quidem in realitate physica sed modo intelligibili. Atqui intellectus divinus est realiter ipsum esse divinum, ipsemet Deus. Ergo Deus cognoscit semetipsum.

« Deus perfecte comprehendit seipsum. » Nam comprehendere perfecte aliquam veritatem idem significat ac ipsam cognoscere tantum quantum cognoscibilis est. Sed Deus cognoscit semetipsum quantum cognoscibilis est, quia tanta est ejus cognoscibilitas, quanta est virtus cognoscitiva ipsius,

(1) Cf. S. Th. 2.-2^æ 6. 1.

infinita prima, infinita secunda. Ergo Deus perfecte comprehendit seipsum. (Cf. S. Th. I. p. 14. 3.).

69. Deus cognoscit clare et distincte omnia alia a se. — Ex Scriptura, Ecclesiast. (39, 24.) « Opera omnis carnis coram illo, et non est quidquam absconditum ab oculis ejus. » (Hebr. 4. 13.) « Non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus, omnia nuda et aperta sunt oculis ejus. »

Ratione. Deus est causa omnium aliorum a se, non causa quæcumque sed intelligentissima, rursus Deus est perfectissimus ordinator et gubernator sapientissimus omnium rerum, uti ex contemplatione universi visibilis, evidens est. Sed causa intelligentissima, perfectissimus ordinator et gubernator sapientissimus cognoscit clare et distincte ea quæ facit, quæ ordinat et quæ gubernat. Ergo Deus cognoscit clare et distincte omnia alia a se.

70. Corollaria. — 1. Dicere oportet Deum cognoscere alia omnia a se, clare et distincte « in seipso, inquantum ait Angelicus ¹ essentia sua continet similitudinem aliorum ab ipso. »

2. Sub illa voce « omnia » sunt complectenda non solum existentia sed etiamabilia, nedum bona, sed etiam mala, nedum universalia sed etiam particularia. Deus cognoscit a) possibilia, quia Eccles. (23, 29.) legitur « Domino Deo antequam crearentur omnia sunt agnita »; et quia Deus perfecte videns potentiam suam et creaturarum potentiam videt quoque possibilia in his comprehensa. b) Cognoscit mala, quia Psalm. (68, 6.) legitur « Deus Tu scis insipientiam meam et delicta mea a Te non sunt abscondita »; et quia cum Deus cognoscat perfectissime omnes creaturas debet cognoscere etiam illa quæ creaturis evenire possunt, inter quæ sunt mala. c) Cognoscit singularia, quia Proverb. (16, 2.) legitur « Omnes viæ hominis patent oculis ejus » et quia rursus « Omnes perfectiones in creaturis inventæ in Deo præexistunt secundum altiorem modum. Cognoscere autem singularia pertinet ad perfectionem nostram. Unde necesse est, quod Deus singularia cognoscat. » ²

(1) I. p. 14. 5.

(2) I. p. 14. 11.

71. Futuri definitio et divisio. — Futurum potest definiri « Res determinata in propria causa ad habendam tempore aliquo existentiam » ita ut si sit determinata immobili et necessario modo, sicut ortus diei, futurum dicitur necessarium; si mobiler vocatur contingens, si libere liberum. Rursus si existentia quam tempore sequenti res acquirere debet a nulla conditione pendeat, futurum dicitur absolutum, hoc est ab omni conditione solutum, secus conditionatum. Differentia igitur inter rem futuram et possibilem est hæc, prima dicit relationem ad habendam existentiam tempore aliquo, secunda dicit meram non repugnantiam ad existendum. (Cf. Zigliara Sum. Philos. Vol. 2. Theol. lib. 3. c. 2. a. 3.) Notat optime P. Janssens ¹ quod a) « Deo nihil futurum est: æternitas quippe Dei, ait Anselmus, cum tempore est, sed non in tempore, estque sempiternum præsens. Neque b) eodem modo contingentia sunt pro Deo, quia pro singulis Deus habet rationem primæ causæ, et proin, in modo quo singulis cooperatur, jam ea videt, licet in se sint libere contingentia. »

His traditis, quæritur statim an Deus cognoscat futura. « Quidam, inquit Angelicus, ² de divina scientia judicare volentes ad modum scientiæ nostræ, dixerunt, quod Deus futura contingentia non cognoscit. » Nota sunt verba Tullii ³ de quo Augustinus (De Civit. Dei l. 5. c. 9.) ait « dum vult facere liberos, fecit sacrilegos » quibus libertatem defendens, scientiam divinam futurorum negat et scribit « Si enim scit (Deus) certo illud eveniet. Sin certe eveniet, nulla fortuna. Rerum igitur fortuitarum nulla est præsensio. ». Sit contra propositio hæc:

72. Deus, certe et infallibiliter cognoscit futura omnia, necessaria, contingentia, libera, absoluta et conditionata. — Est de fide. Concil. Vatic. Sess. 6. de fide cap. 1. ait « Omnia nuda et aperta sunt oculis ejus, ea etiam quæ libera creaturarum actione futura sunt. »

a) Scriptura. Psal. (138, 3, 4.) « Intellexisti cogitationes

(1) Præl. Dogm. t. 2. p. 3. q. 14. a. 13.

(2) Q. D. De veritate q. 2. a. 12.

(3) De Divinatione l. 2. Claris. P. Janssens loc. cit. in Nota secunda de verbis Tullii ait « Molinistas (appropinquare) ad Ciceronem manifestum est... et scientiam mediam... fatum aliquomodo interponere ». Nimia severitas!

meas de longe, semitas meas investigasti, et omnes vias meas prævidisti. » Daniel, (13, 42.) « Deus æternæ qui absconditorum es cognitor, qui nosti omnia antequam fiant. » Sapient. (19, 2.) « Præsciebat (Deus) futura eorum. »

b) Ratione. Cajetanus et S. Thomas ¹ statuunt axioma hoc « Æternitas tota simul existens ambit totum tempus, et Dei cognitio mensuratur æternitate. » Ex quo infertur quod Deus certo et infallibiliter cognoscit, ea quæ fiunt successive, et quæ sunt in tempore. Atqui futura omnia sive necessaria, sive contingentia sive libera, sive absoluta vel conditionata, successive fiunt, et erunt in tempore. Ergo Deus cognoscit certe et infallibiliter futura omnia necessaria, contingentia, libera, absoluta et conditionata.

73. *Difficultas quædam insolubilis recensetur.* —

Doctrina hæc de cognitione futurorum liberorum, non potest admitti sine fatalismi nota. Ex una parte enim cum scientia Dei sit invariabilis, si Deus cognoscit futura libera certe et infallibiliter, futura hæc erunt infallibilia, inevitabilia; et si omnia inquit pulchre Cajetanus ² inevitabiliter eveniunt de facto, ut quid consiliamur, et conamur ad hæc magis, quam illa prosequenda, vel vitanda? Nil enim minus videtur ex hoc destrui pars moralis omnisque conatus Ecclesiæ atque exhortatio ad bonum. Nullus enim consiliatur de inevitabili nec aliquis conatur, aut hortatur, aut orat circa inevitabilia. »

Ex alia parte cum libertas sit vis autonoma, exigit mobilitatem, et mutabilitatem in eligendo, quæ cum divina scientia componi nequeunt. Aut igitur scientia divina offenditur aut humana libertas destruitur, per cognitionem futurorum liberorum.

RESP.: Difficultas proposita « valde ardua, et forte ab humano intellectu insolubilis » angit theologorum mentes, qui de responsione aliqua danda præoccupati sunt, ita ut respondeant vel futura libera esse inevitabilia respectu Dei, non vero respectu nostri, vel quod cum scientia Dei sit perfectissima sese extendit non solum ad hoc quod futura libera infallibiliter eveniant sed ulterius ut infallibiliter libere verificentur, et sic scientia Dei et libertas humana salvantur;

(1) i. p. 14. 13.

(2) Comm. i. p. 22. 4. quæstio.

prima, in ejus immutabilitate, secunda in propria mutabilitate. Sed hæc omnia, intellectum non quietant et « melius est tam fidei catholicæ, quam philosophiæ, fateri cæcitatem nostram quam asserere tamquam evidentia quæ intellectum non quietant, evidentia namque quietativa est. »

Cajetanus ¹ post citata verba, dat novam solutionem, non ut « opponat se contra torrentem nec asserendo » et ait « quia Deus est causa superexcedens, eminenter præhabens, necessaria et contingentia.... ita elevando altius mentis oculos, ipse Deus ex sua altiori, quam cogitare possumus excellentia, sic rebus, eventibusque provideat, ut esse provisum ab eo sequatur aliquid altius, quam evitabilitas, vel inevitabilitas, ut sic ex passiva provisione, neutrius combinationis alterum membrum oporteat sequi. Et si sic est, quiescet intellectus, non evidentia veritatis inspectæ, sed altitudine inaccessiblei, veritatis occultæ. » Solutio hæc quæ Cajetani « ingeniolo » satis rationabilis videtur, non quietat pariter intellectum nostrum qui « in ignorantia sola quietem illius » invenit, et concordantia illa « occulta est humano intellectui, et sola fides sufficit.... Et vere, si sic prædicaretur nullus forte circa prædestinationem erraret Christianus. »

Concludamus igitur non negando aliquid eorum « quæ ad divinam immutabilitatem, actualitatem, certitudinem atque universalitatem spectare scimus » et simul tenendo uti experientia scimus quod « omnia, quæ sub libero arbitrio nostro continentur, evitabilia a nobis sunt, et propterea digni sumus pœna, vel præmio, quomodo autem hoc salvo, divina salvetur providentia ac prædestinatio etc., credere quod sancta mater Ecclesia credit. »

ART. IV.

VARIA SYSTEMATA CIRCA MEDIUM.

COGNITIONIS DIVINÆ FUTURORUM EXPONUNTUR.

74. Questio. — Futura omnia libera certo et infallibiliter Deus cognoscit, hoc visum est; sed sponte dubium exurgit in quo medio ea cognoscit? forsitan in seipsis, forsitan

(1) Comm. 1. p. 22. 4. Lege per integrum sublimem huius Auctoris doctrinam.

in suamet essentia, forsitan in voluntate libera a qua futura illa ponenda sunt? Non in seipsis quia nondum sunt, non in suamet essentia quia perimitur libertas. non in voluntate creata, quia cum ipsa sit mutabilis, certitudo scientiæ divinæ evanescit. In hoc nodo vere gordiano solvendo, hoc opus, hic labor est. In qua solutione nihil causalitati et scientiæ divinæ, nihil libertati humanæ est detrahendum, sed ambæ amico fœdere, si possibile erit, consociandæ sunt.

Non obliviscamur Augustinum (In Psal. 49. n. 18.) dicentem « Ne forte hoc a me, fratres expectetis, ut explicem vobis quomodo cognoscat Deus. Hoc solum dico: non sic cognoscit, ut homo; non sic cognoscit ut angelus. Et quomodo cognoscit, dicere non audeo; quoniam et scire nō possum. Unum tamen scio: quia et antequam essent, omnia noverat Deus. » Interea varia systemata exponamus.

75. Quorumdam systematum recensio. — Relinquimus expositionem systematis P. Berti Augustiniani ¹, qui « librata undequaque absque ullo partium studio veritate » tria docet: 1° Deum non prænoscere futura libera naturalis ordinis in decretis prædeterminantibus, » 2°, Deum non prævidere « futura ordinis supernaturalis status naturæ innocentis in decreto absoluto ac prædeterminante » 3°, Deum prævidere « futura supernaturalis ordinis ad statum naturæ lapsæ pertinentia in absoluta illorum prædestinatione. » Relinquimus pariter expositionem systematis Bellarmini (De gratia 4, 75.) etiam a Kuhn (Allgem. Gotteslehre §. 55.) et Schanz (Evang. Matth. §. 32.) defensi, docentis « Deus, quia perfecte cognoscit omnes propensiones et totum ingenium animi nostri, non ignorat omnia quæ illi possunt occurrere in singulis deliberationibus, et denique perspectum habet, quid magis congruum et aptum sit ut moveat talem animum tali propensione et ingenio præditum, infallibiliter colligit, quam in partem sit animus inclinaturus » ideoque Deus futura libera cognosceret in ipsis voluntatibus creatis.

Est recentissimum, si ita appellari potest, systema edoctum a Card. Pecci ² († 1890) et a Card. Satolli ³ iu quo sustinetur

(1) De Theol. Discipl. t. I. l. 4. c. 6, 8, 9.

(2) Sentenza di S. Tommaso circa l'influsso di Dio, ecc. e sulla scienza media, 2. 20.

(3) Comm. De oper. div. disp. I. lect. 5.

Deum contingentia futura cognoscere in sua essentia « secundum statum quo actu sunt ab æterno simul » ideoque Deus « plenissime et æternaliter a seipso et in seipso cognoscit omnia quæ futura sunt in intellectibus et voluntatibus creatis, quascunque informationes et inclinationes earundem. » Affine systemati huic est systema, ni fallimur edoctum a Cl. P. Janssens Ord. S. Benedicti, de S. Thoma benemerito, cui adhærere vellemus, si in nostra potestate foret, concipere quomodo cum certitudine et absque offensa libertatis omnia sint æternitati præsentia. Audiatur expositio systematis ejus. « Rejicienda, inquit ipse, ¹ non sine quadam vivacitate, scientia media, quia certis principiis d. Thomæ contradicit, et vanæ sunt omnes viæ quibus ejus patroni eam vindicare conantur: vana supercomprehensio quia rem per verbum solvit; vanus congruismus, quia supponit quod esset illustrandum nisi ad nostram sententiam accedat.... Rejicendus pariter excessus rigidiorum Thomistarum, tum quatenus, saltem nonnulli, futuribilia sine ratione multiplicant, tum quatenus in decretis prædeterminantibus futuribilia mala præsciri contendunt. » « Nos igitur prosequitur alibi ² contendimus, juxta constantem doctrinam S. Thomæ, præsentialitatem contingentium futurorum, sive eorum æternitati coexistentiam, unicum esse medium in quo Deus infallibiliter omnia futura contingentia cognoscat. » Veniamus modo ad expositionem systematum quæ communiter Molinismus et Thomismus appellata fuere.

76. Molinismi et Thomismi expositio.

a) « Expositio Molinismi. » Transferendo modum nostrum concipiendi in Deum distinguimus in ipso duo momenta, momentum in quo omnia repræsentantur in essentia ejus, momentum in quo Deus eligit quænam inter repræsentata sint producenda et ad existentiam vocanda. Molinismus ita pro-

(1) Op. cit. t. 2. p. 3. Sect. 1. q. 14. Diss. 1. de scientia media V. Concl.

(2) Ibid. Dissert. 3. Clariss. P. Janssens non sine fundamento asserit systema a se expositum esse « juxta constantem doctrinam S. Thomæ ». Angelicus D. enim sæpissime repetit Deum videre omnia « in sua æternitate ». Ita 1. p. q. 57. a. 3. hæc habet « Solius Dei est futura cognoscere.... quia Deus videt omnia in sua æternitate: quæ, cum sit simplex, toti tempori adest, et ipsum concludit. Et ideo unus Dei intuitus fertur in omnia, quæ aguntur per totum tempus, sicut in præsentia, et videt omnia, ut in seipsis sunt ».

cedit: Voluntates omnes creatæ ab æterno repræsentatæ erant in essentia divina, et Deus perfecte cognoscendo essentiam propriam cognoscebat etiam voluntates illas creatas. Rursus voluntates istæ erant ibi repræsentatæ simul cum omnibus circumstantiis in quibus actio libera moralis exercetur, (Quis, quid, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando) et in quibus homo invenitur in mundo; erant videlicet cum talibus inclinationibus bonis vel malis, a talibus parentibus, in tali loco, tempore, situ, cum talibus personis, imo cum auxilio simultaneo a Deo illis oblato, versatili utique, sed capaci cooperandi in bonum vel in malum. Deus cognoscendo hæc omnia, cognoscit etiam certo et infallibiliter quænam erunt electiones voluntatis cujusque hominis, positi in circumstantiis illis prævisis. Scientia media prælucente, creat et ponit hominem omnem in circumstantiis individualibus antea prævisis, et ita Deus cognoscit, scit quid voluntas cujuslibet hominis sit in tempore factura, et habet notitiam certam et infallibilem futurorum liberorum, quæ conditionata dicuntur quia a conditionibus illis individualibus prævisis pendent. Hæc est solutio Molinismi, in cujus expositione nobis apparet, Clar. P. Pesch mirabilem fuisse in arte genuinam naturam illius abscondendi, et mentes juvenum turbandi.

b) « Thomistici systematis expositio. » Deus mediante scientia simplicis intelligentiæ ab æterno videt infinita possibilia quæ in sua essentia repræsentantur; videt rursus inter hæc possibilia, quædam posse evenire modo necessario, quædam modo contingenti, alia modo libero. Videt ulterius esse valde bonum pro Universo, si res in tempore ita eveniant et hujusmodi varietas necessitatis, contingentiæ et libertatis, habeatur in mundo. Tunc voluntas divina efficaciter vult, eligit et facit, quod quædam necessario sint et eveniant in mundo, quædam contingenter quædam libere, creando causas necessarias, contingentes et liberas; atque ut divinæ scientiæ invariabilitas, et humanæ voluntatis libertas salventur, vult et dat motionem efficacem proportionatam libertati, videlicet non inferentem violentiam aliquam libertati ipsi, sed suaviter disponentem et moventem.

Velle divinum efficace et suave quo Deus vult libera futura evenire et libere evenire et esse in tempore, vocatur decretum divinum, et in hoc decreto, vel melius in velle suo (ne nimis crudi et duri inveniamur et novitii non timeant

ubi nullus est timor) Deus scientia visionis cognoscit futura illa libera et contingentia de quibus est quæstio.

Hæc est expositio thomistici systematis, sedulo meditanda, et firmiter retinenda, ne contrarie sentientibus, occasionem sophisticandi et effugiendi præbeamus.¹ Atque ut animus a partibus liber sit, æqualia numero argumenta, faventia et contraria pro utraque sententia, nobis afferre placet.

77. Duo argumenta faventia solutioni Molinæ et duo contraria afferuntur.

a) Argumenta faventia. 1. Libertas humana intacta manet per Molinismi sententiam. « Servatur inquit Hontheim² libertas, cum sine omni restrictione et distinctione candide et sincere profiteamur voluntatem positis omnibus ad agendum prærequisitis posse agere et non agere, agere hoc vel illud. »

2. Intactum manet supremum dominium Dei, in omnes creaturas « cum profiteamur inquit idem Hontheim, ipsam quoque voluntatem liberam nihil posse agere nisi motam a Deo et in virtute Dei actualiter concurrentis, et ipsam determinationem libertatis non fieri nisi sub concursu Dei simultaneo actualiter exhibito et Deum esse causam actus liberi secundum totam ejus realitatem. »³

b) Argumenta contraria. 1. Destruiitur certitudo et invariabilitas scientiæ Dei. Nam uti ex dictis n. 60, apparet scientia Dei est certa et invariabilis. Atqui in solutione Molinismi

(1) D. Gioberti (Opere Tom. 1., Losanna 1846 p. 362) notat et non incongrue « La ragione per cui in addietro il Molinismo ebbe una certa voga, e anche oggi arride agli spiriti non versati nella materia o di lor natura superficiali, nasce dal modo in cui è combattuta e propugnata la sentenza contraria ».

(2) Instit. Theodic. n. 879. In solutione hujus quæstionis, cujus notitiam Cajetanus (1. p. 14. 13), fatetur sibi « jam annis forte quindecim latuisse » nimia facilitate D. Hontheim affirmat, quæ affirmari non possunt. De rationibus vero a D. Hontheim adductis P. Janssens (Prælect. de Deo uno 1. p. 3. lect. 1. q. 14) scribit « valeant theologis molinistico præiudicio a priori detentis; aliis vero nihil prorsus ».

(3) Contrarium docet Gioberti (Opere, Tom. 1. p. 345, Losanna 1846) scribens « Il Molinismo distrugge la causalità divina non solo togliendole quel primato che la privilegia, ma rendendola inferiore alla stessa causalità umana ». Cæterum quomodo conciliantur verba Hontheim cum verbis P. Boëdder S. J. (Psychol. rationalis p. 209) « Determinatio ad unum procedit a sola voluntate »?

mi scientia Dei non est certa neque invariabilis. Ergo in Molinismo certitudo et invariabilitas scientiæ Dei destruitur. Destruitur a) certitudo scientiæ Dei quia fatente domino Hontheim in systemate molinistico profitetur « sine omni restrictione et distinctione candide et sincere voluntatem positis omnibus ad agendum prærequisitis posse agere et non agere, agere hoc vel illud »; ubi est ergo certitudo eventus futuri quæ a scientia Dei exigitur? b) Destruitur invariabilitas scientiæ divinæ, quia in hac sententia « Deus intuitus est, quid (liberum arbitrium) pro sua innata libertate... acturum esset, cum tamen posset si vellet, facere reipsa oppositum. » Rursus « metaphysica necessitas non potest ex causis actus liberi cognosci, quia secus actus non esset liber »; et si Deus cognoscat « substantiam actus, » et omnes qualitates ejus et circumstantias omnes.... et quidem exactissime et usque ad ultimas individuationes.... et hæc omnia ita essent determinata, licet moraliter tantum, ut non possint deficere vel in minimis, non apparet, quomodo talis actus ullo modo possit dici liber. »¹ Ubi manet igitur invariabilitas actus futuri liberi et consequenter scientiæ divinæ illud cognoscentis?

2. Libertas humana non amplius manet. Novum systema sustinetur hodie a multis, sicut a domino Lombroso, vocatum « Determinismus » vel systema vis irresistibilis. In hoc docetur hominem in certis circumstantiis humanæ vitæ positum, debere certo et infallibiliter agere, non esse amplius propriarum actionum responsabilem, neque amplius manere liberum. Atqui in solutione Molinæ, quamvis voce adversarii id negent, homo positus in circumstantiis a Deo prævisis debet certo et infallibiliter agere, quia certo et infallibiliter actiones eius futuræ cognitæ sunt ab æterno, et Deus eo fine homines creavit ut in circumstantiis illis certo agerent, imo statuit auxilium præbere ad agendum. Ergo homo non est amplius liber, neque amplius manet libertas humana.

78. Duo argumenta faventia solutioni thomisticæ et duo contraria afferuntur.

a) Argumenta faventia.

1. Salvat scientiam divinam et proprietates eius. Nam di-

(1) Pesch, Prælect. dog. De Deo uno n. 235, 243.

vina scientia 1° est causa omnium rerum et consequenter etiam futurorum omnium, 2° est invariabilis. Atqui in systemate thomistarum divina scientia manet vere causa omnium rerum et futurorum, manet vere invariabilis. Ergo solutio thomistica salvat scientiam divinam eiusque proprietates.

« In systemate thomistarum divina scientia manet a) vere causa omnium rerum »; texera enim hujus solutionis est « ideo res et futura sunt, quia Deus scit scientia visionis et vult ». Docetur ulterius, quod quia Deus scivit et voluit ab æterno quædam necessario fieri, quædam necessario eveniunt et fiunt; quia scivit et voluit quædam contingenter et libere fieri, ideo libere et contingenter quædam fiunt in mundo. b) Manet vere invariabilis, Deus enim in hac sententia, ideo cognoscit res ut futuras quia vult; jamvero voluntas Dei « Cuius vult miseretur, et quem vult indurat... voluntati enim eius quis resistet? » (Rom. 9, 18, 19.).

2. Salvat ipsam libertatem. Solutio salvans omnes characteres libertatis, salvat et ipsam libertatem. Sed systema thomistarum salvat omnes characteres libertatis. Ergo salvat ipsam libertatem.

« Solutio Thomistarum salvat omnes characteres libertatis ». « Salvat potentialitatem », quia sustinet libertatem indigere motione divina ut actionem aliquam ponat, quod est signum veræ potentialitatis. « Salvat indifferentiam », (quæ non consistit jam in nihil agendo, sed in retinenda potestate non agendi si velit) quia scientia divina et divina causalitas non inferunt violentiam aliquam voluntati, et libertas dum agit posset si vellet non agere. Salvat tertium characterem, idest « indigere directione », quia solutio thomistica docet libertatem dirigi et applicari, et quidem libero modo ad actionem suam ponendam. Salvatur etiam quartus character libertatis hoc est « esse causam secundam » quia voluntas humana ponitur, cum Deo, et sub Deo causa prima, agens. Salvatur tandem ultimus character libertatis « esse videlicet causam mediam » quia voluntas agens ponitur sub ordine et actione causæ supremæ idest Dei.

b) Argumenta contraria. 1. Ex natura actus liberi. « Actus libere futurus non potest cognosci in eo medio, quod si existeret, libertatem actus destrueret. Atqui tale medium videtur esse decreta, quia post decretum Dei voluntas absolute

non potest actum omittere. Ergo in talibus decretis actus libere futurus non potest cognosci »¹.

2. «Illa doctrina admitti nequit, secundum quam textibus sacrae Scripturae nullus bonus sensus subest. Atqui talis videtur esse « solutio thomistarum » sicuti ex testimonio illo (Matth. 11, 21.) « Vae tibi Corozain, vae tibi Betsaida, etc. (n. 65) apparet. Ergo solutio thomistarum admitti non potest »².

79. Conclusio articuli. — Si ambo systemata comparerentur inter se, invenimus in illis, latus forte et latus debile. Latus vere forte solutionis thomisticae est scientia divina, divina causalitas, efficacia divinae Voluntatis; latus vero apparenter et non vere forte solutionis molinisticae est libertas humana. Latus vere debile systematis molinistici est scientia divina et divina causalitas, latus apparenter sed non vere debile, systematis thomistici videtur esse libertas humana. Rursus eadem inconvenientia de malo, de peccato, et de difficultate componendi scientiam divinam cum libero arbitrio, habentur tum in thomismo, tum in molinismo, utrumque systema nequit mentem humanam quietam perfecte reddere³.

Cæterum, omnibus mature perpensis, liceat nobis juvenibus dicere « sequimini molinistas, sequimini thomistas: utrinque habebitis magistros doctissimos et piissimos: at nolite amplecti veritatem extra charitatem, nam et ipsa charitas veritas est »⁴.

(1) Pesch, Op. cit. n. 252. Quam diversimode judicat S. Aug. (De correct. et gratia c. 14) dum ait « Deus... magis habet in potestate voluntates hominum, quam ipsi suas ». Et S. Thomas (1. p. 19. 8.) « Cum voluntas divina sit efficacissima non solum sequitur quod ea fiant, quæ Deus vult, sed quod eo modo fiant quo Deus ea fieri vult, vult autem quædam fieri contingenter ». Et Dr. Schell (Kath. dogm. drit. Band Erst. Teil Sechstes Buch von der Gnade §. 2. n. 3.). « Ein fatalistischer Partikularismus, wie beim extremen Augustinismus, dem häretischen Determinismus Calvins und Jansens liegt nicht in der Konsequenz des Thomismus ».

(2) Pesch ibid. n. 249.

(3) Cf. Lepidi, L'attività volontaria dell'uomo, etc. p. 34-35.

(4) Cf. Zigliara, Sum. Philos. Vol. 2. Theol. I. 3. c. 2. 4. VI.

ART. V.

DE IDEIS, VERITATE ET VITA DEI.

80. Ad intellectum divinum pertinet non solummodo scientia cuius essentiam, obiectum et divisionem explicavimus, sed pertinent etiam ideæ, veritas, et vita de quibus sermo habendus est ¹.

Idea duo significat, 1° exemplar existens in mente artificis et secundum quod artifex operatur, 2° rem cognitam existentem intelligibili modo in mente. De ideis in hac duplici significatione acceptis loquimur in præsentī et dicimus primo:

81. In Mente divina sunt ideæ; ideæ istæ plures sunt, non offendunt simplicitatem divinam.

a) « In mente divina sunt ideæ uti exemplar ». Mundus enim non est casu factus, sed per Dei intellectum, ideoque in mente divina debuit existere forma quædam ad cuius similitudinem mundus factus est; « Fide inquit Apost. (Heb. 11, 3.) intelligimus aptata esse sæcula verbo Dei, ut ex invisibilibus, visibilia fierent ». Atqui hæc forma in mente divina existens dicitur idea exemplaris, sicut in cæteris artificibus. Ergo ideæ uti exemplar sunt in mente divina (Cf. S. Th. et Cajet. 1. p. 15. 1.).

« In mente divina sunt ideæ in secunda significatione acceptæ ». Deus enim scientia sua, cognoscit omnes res, consequenter res omnes, non in realitate physica sed modo vitali, modo intelligibili, uti cognitæ debent in mente divina existere; « Quod factum est, inquit S. Joannes (1, 3, 4.) in ipso vita erat ». Atqui res uti cognita existens modo vitali, modo intelligibili in mente vocatur idea. Ergo in mente divina sunt ideæ in secunda significatione acceptæ.

b) « Ideæ istæ sunt plures ». Nam in mente divina est idea totius ordinis universi, ordinis videlicet physici, moralis et historici. Sed non est possibile hanc ideam totius habere nisi habeantur ideæ omnium illorum ex quibus totum universum constituitur, sicut artifex non posset ideam domus habere, nisi apud ipsum esset idea cuiuslibet partium ejus. Ergo in mente divina plures ideæ sunt (Cf. S. Th. 1. p. 15. 2.).

(1) Cf. Contenson de Deo uno l. 2. Diss. 1.

c) « Non offendunt simplicitatem divinam ». Pluralitas siquidem idearum in Deo, exurgit ex hoc quod Essentia divina intelligitur infinitis modis imitabilis per creaturas, ab intellectu divino; nunc vero ex eo quod aliqua res cognoscitur infinitis modis imitabilis non ponitur realis multiplicitas in ea; pariter intellectus divinus non pluribus actibus sed unico et simplicissimo actu cognoscit hanc divinæ essentiæ imitabilitatem. Ergo plures ideæ in mente Dei existentes non offendunt divinam simplicitatem.

82. Corollaria. — 1. Ideæ divinæ mentis sunt ipsa divina essentia cognita uti imitabilis a creaturis; a) sunt ipsa divina essentia, quia omnia quæ in Deo sunt divina essentia sunt; b) sunt ipsa divina essentia cognita uti imitabilis, quia essentia divina solummodo in se considerata refert nobis rem simplicissimam, ipsum Deum, ideoque debet cognosci uti imitabilis a creaturis, ut plures ideæ habeantur.

2. Dum pluralitas idearum asseritur non est sensus quod plura media cognitionis sint in Deo, hoc enim medium est essentia divina quæ unica est, sed sensus est « sunt plures res intellectæ, plures res cognitæ » ita ut Deus immediate seipsum cognoscat, et mediante essentia sua, alias res.

83. Deus est summa et prima veritas. — « Deus est summa veritas ». Vocabulo « veritas » tria possunt significari et intelligi. Potest intelligi et significari a) vel ipsa realitas, esse ipsum alicuius rei, verum siquidem et ens sunt idem; b) vel quod res aliqua respondet cognitioni, ideæ existenti in intellectu, et ab intellectu de illa re acquisitæ, sicut opus artificis dicitur verum si de facto respondeat exemplari existenti in mente eius; c) vel quod cognitio, idea existens in intellectu, manifestativa aut effectrix alicujus rei respondet reapse ipsi rei existenti. Deus autem est summa veritas, primo secundo et tertio modo. Primo modo, quia est « Summum Esse, Summa Realitas »; secundo modo, quia Esse divinum cognitum ab intellectu divino non solum respondet, sed est omnino idem cum ipsa cognitione et cum ipso divino intellectu; tertio modo, quia cognitio divina non solum respondet, ipsi esse divino, sed est realiter ipsum esse divinum, ita ut hæc tria, intellectus, intellectio, et intelligens in Deo unum sint.

« Est prima veritas » quia est principium primum cuiuslibet veritatis, sicut est primum principium omnis realitatis cum qua veritas identificatur.

84. Deus possidet perfectissimum gradum vitæ.

— Vitæ nomen inquit Angelicus ¹ sumitur ex quodam exterius apparenti circa rem, quod est movere seipsum.... et illa proprie sunt viventia, quæ seipsa secundum aliquam speciem motus movent » ita ut vivere non sit aliud nisi « seipsum motu intimo, intrinseco movere ». Probatur propositio nostra:

a) Auctoritate. Concil. Vat. loc. cit. ait « Ecclesia credit et confitetur, unum esse Deum verum et vivum ». Psalm. (83, 3.) « Cor meum, et caro mea exultaverunt in Deum vivum ». 1. Tim. (4, 10.) « Speramus in Deum vivum ». Ioa. (14, 6.) « Ego sum via, veritas, et vita ».

b) Ratione. Res summe intelligens et quæ est sibiipsi finis, possidet perfectissimum gradum vitæ. Sed Deus est summe intelligens et sibiipsi finis uti ex dictis, satis apertum est. Ergo Deus possidet perfectissimum gradum vitæ. « Res summe intelligens, et quæ est sibiipsi finis, possidet perfectissimum gradum vitæ ». Notio enim vitæ in duobus consistit, idest « in movendo semetipsum, et in non moveri ab alio externo ». Porro cum res pertinens ad ordinem intellectualem, perfectius se moveat propter spiritualitatem, quam res pertinens ad regnum vegetale et animale, sequitur necessario quod res summe intelligens movet perfectissime semetipsam. Rursus, finis est qui movet; si res igitur est sibiipsi finis, excludit omnem motionem ab externo principio, ideoque perfectissime vivit.

(1) Cf. S. Th. 1. p. 181. 2.

SECT. IV.

DE VOLUNTATE DEI.

ART. I.

EXISTENTIA ET PROPRIETATES VOLUNTATIS DIVINÆ
STATUUNTUR.

85. *Voluntatis notio.* — Post considerationem eorum, inquit Angelicus¹ quæ ad divinam scientiam pertinent, considerandum est, de his quæ pertinent ad voluntatem divinam. Voluntatis nomine intelligimus hic, facultatem qua substantia spiritualis est prædita, et qua mediante in bonum jam cognitum tendit et inclinatur.

Solent theologi in facultate hac spirituali duas inclinationes distinguere, unam circa ea quæ ex naturali instinctu, et necessario sunt volita, sicut manifestatur in nobis respectu felicitatis,² aliam circa ea quorum desiderium et velle in dominio nostro positum est; et prima inclinatio vocatur, voluntas uti natura, secunda voluntas uti libera, aliis verbis, liberum arbitrium. In utroque sensu de Voluntate Dei quærimus. Sit igitur propositio:

86. *In Deo est Voluntas.* — Est de fide cum Concil. Vatic. (loc. cit.) confiteatur « esse Deum... intellectu et voluntate... infinitum ».

a) Ex Script. Sapient. (11, 26.) « Quomodo autem posset aliquid permanere, nisi tu voluisses? » Ezech. (18, 23.) « Numquid voluntatis meæ est mors impii dicit Dominus...? 1. Thess. (4, 3.) « Hæc est voluntas Dei sanctificatio vestra ». Joa. (6, 38.) « Descendi de cœlo non ut faciam voluntatem meam, sed eius qui misit me ».

(1) 1. p. 19. Prol.

(2) Cf. Cajet. 1. p. 19. 10.

b) Ratione. 1. Voluntas primo modo accepta est in Deo. Etenim in quolibet habente intellectum est voluntas. Sed. n. 58 visum est Deum habere intellectum. Ergo in Deo est voluntas. (Cf. S. Th. 1. p. 19. 1.).

Explicatur maxima illa « in quolibet habente intellectum est voluntas ». Sicut animantia per sensibilem appetitum, quærunt propriam perfectionem, proprium bonum et in illo quiescunt; ita quoque natura intellectualis, quum non habet bonum quærît, quum habet quiescit in illo et quidem modo intelligenti proportionato, quærere autem et quiescere ita sumpta, designant voluntatem, cuius quærere et quiescere in bono proprium est. (Cf. Cajet. 1. p. 19. 1.).

2. « In Deo est voluntas uti libera ». Liberum arbitrium est præstantissimum donum est perfectio creaturarum, cum dicat dominium et facultatem libere operandi. Perfectiones autem præstantissimæ creaturarum de Deo affirmandæ sunt, remotis omnibus imperfectionibus cum illis connexis, ideoque liberum arbitrium in Deo ponendum est.

87. Differentiæ inter liberum arbitrium Dei et liberum arbitrium humanum. — Differentiæ inter libertatem divinam et humanam existentes ad tres reduci possunt:

a) Liberum arbitrium hominis est suspensum, aliquando agit, aliquando non, in libero arbitrio divino vero, nulla suspensio dari potest.

b) Liberum arbitrium hominis potest flecti in bonum vel in malum et ita videmus malos homines peccata propria pallio libertatis excusare, e contra liberum arbitrium divinum, nullo modo flexibile est ad malum. Audiatur Leo XIII¹ hanc differentiam illustrans « Voluntas, inquit ille, hoc ipso quod a ratione pendet, quando quidquam appetat quod a recta ratione dissideat, vitio quodam funditus inquinet libertatem, eademque perverse utitur. Ob eamque causam Deus infinite perfectus qui cum sit summe intelligens et per essentiam bonitas, est etiam summe liber malum culpæ velle nulla ratione potest ».

c) Libertas humana dependet ab aliquo extra se, libertas divina est omnino independens et prouti Cajetanus² ait « si-biipsi est lex et ratio »,

(1) Epist. « Libertas præclarissimum » 1893.

(2) Comm. 1. p. 19. 2. sol. obie. 2.

88. *Divinae Voluntatis dotes sunt: 1. esse causam omnium rerum; 2. esse immutabilem; 3. semper impleri; 4. non imponere rebus volitis necessitatem.*

a) « Est causa omnium rerum ». Nam agens intellectualis naturæ operatur omnia opera sua per voluntatem, aliis verbis, quia vult, « quoniam nec intellectus agit absque voluntate, quæ est appetitus sensitivus, nec voluntas absque intellectu, quia bonum intellectum movet eam ». ¹ Atqui Deus respectu omnium rerum est agens naturæ summe intellectualis. Ergo est causa omnium rerum per suam voluntatem, et voluntas Dei est causa omnium rerum.

b) « Voluntas Dei est immutabilis ». Voluntas alicuius mutatur vel quia mutatur persona cuius est voluntas, vel quia ipsa cognoscit aliquid esse bonum, sibi quod prius ignorabat et de novo vult illud, ita ut si persona sit immutabilis, et scientia eius perfecta et immutabilis, voluntas quoque immutabilis est. Sed in Deo, Persona est immutabilis. Malac. (3. 6.) « Ego Deus et non mutor »; scientia Dei etiam perfecta et invariabilis est n. 61. Ergo voluntas Dei est immutabilis. (Cf. S. Th. I. p. 19. 7.).

c) « Voluntas Dei semper impletur ». Inter voluntatem particularem et secundam, et voluntatem universalissimam et primam, discrimen hoc intercedit, quod effectus volitus a prima potest impediri et non impleri, quia non omnia potest, dum effectus volitus a secunda, quæ ad omnia se extendit et a qua nihil effugit, non impeditur, sed semper impletur. Porro Voluntas divina est voluntas prima et universalissima, sicut universalissimum et primum est esse Dei; ideoque semper impletur.

Merito Angelicus notat ² « quod recedere videtur a divina voluntate secundum unum ordinem, relabitur in ipsam secundum alium; sicut peccator qui, quantum est in se, recedit a divina voluntate peccando, incidit in ordinem divinæ voluntatis dum per eius iustitiam punitur ».

d) « Voluntas Dei non imponit rebus volitis necessitatem ». Hoc apparet ex eius ineffabili efficacitate. « Cum voluntas divina, inquit Angelicus, ³ sit efficacissima, non solum sequitur, quod fiant ea, quæ Deus vult fieri, sed quod eo

(1) Cajet. I. p. 19. 4. Quoad secundum.

(2) I. p. 19. 6.

(3) I. p. 19. 8.

modo fiant, quo Deus ea fieri vult. Vult autem quædam fieri Deus necessario, quædam contingenter, ut sit ordo in rebus ad complementum universi. Et ideo quibusdam effectibus aptavit causas necessarias, quæ deficere non possunt, ex quibus effectus de necessitate proveniunt; quibusdam autem aptavit causas contingentes defectibiles, ex quibus effectus contingenter proveniunt » quibusdam addimus nos aptavit causas liberas ex quibus effectus liberi libere provenirent. Ergo voluntas Dei non imponit rebus a se volitis necessitatem.

ART. II.

DE DIVISIONE ET OBIECTO VOLUNTATIS DIVINÆ.

89. Sicut respectu scientiæ divinæ, ita respectu divinæ Voluntatis distinguitur a theologis duplex obiectum, unum principale, idest principaliter et primo volitum et est Bonitas divina, aliud secundarium idest secundario et ratione alterius volitum, sicut sunt bonitates aliarum creaturarum. Statuitur Deum velle hæc duo obiecta, et determinatur modus eius volendi per sequentem propositionem:

90. 1. Deus vult propriam Bonitatem et creaturas; 2. vult propriam Bonitatem necessario, creaturas libero modo.

a) « Deus vult propriam Bonitatem ». Per creaturas enim intelligentia nostra assurgit ad ipsum Creatorem, et bonas inclinationes quas in creaturis reperimus, imperfectionibus omnibus remotis, de Deo affirmamus. Creatura autem quælibet naturali motu et desiderio vult propriam bonitatem. Ergo et ipse Deus debet propriam Bonitatem velle.

b) « Deus vult creaturas ». Proprium bonitatis est sese expandere atque semetipsam aliis communicare. « Experimur siquidem in nobis inquit Cajetanus, ¹ quod, quum nos ipsos perfecte amamus, non solum volumus nos esse, vivere etc., sed etiam volumus nobis, quod nos decet, et ex hoc volumus benefici esse,... et sequitur aliorum bonum ». Bo-

(1) Comm. 1. p. 19. 2.

nititas autem divina comunicatur aliis per hoc quod Deus vult alias creaturas existere et ad existentiam perducere. Ergo Deus vult creaturas.

c) « Deus vult necessario propriam Bonitatem ». Si enim voluntas humana necessario vult et amat propriam Beatitudinem, et omnes necessario volumus esse beatos, multo magis ipsa divina voluntas, ipse Deus debet necessario velle propriam Bonitatem quæ est sua Beatitudo. (Cf. S. Th. 1. p. 19. 3.).

d) « Deus vult creaturas libero modo ». « Omnia inquit Ap. Paul. (1. Cor. 12. 11.) operatur unus atque idem Spiritus dividens singulis prout vult ». Et S. Thomas (1. p. 19. 3.)

Alia a se Deus vult, inquit, in quantum ordinantur ad suam bonitatem ut in finem. Ea autem, quæ sunt ad finem, non ex necessitate volumus volentes finem, nisi sint talia, sine quibus finis esse non potest..... Unde, cum bonitas Dei sit perfecta et esse possit sine aliis, cum nihil ei perfectionis ex aliis accrescat, sequitur quod alia a se eum velle non sit necessarium ». Deus ergo libero modo vult creaturas.⁴

91. Relatio Voluntatis divinæ ad malum stabilitur. — Malum definitur communiter « privatio boni in bono ». Datur malum physicum, hoc est, privatio alicuius boni physici a natura debiti; malum pænæ, hoc est, pœna inflicta a custode ordinis; et malum culpæ vel morale, idest, aversio libera voluntatis ab ultimo fine. Relatio igitur divinæ Voluntatis respectu diversorum malorum ita declarari potest:

a) « Nullum malum neque physicum, neque pænæ, neque morale potest esse a Deo volitum per semetipsum ». Ratio est, quia quæ sunt per semetipsa volita sunt desiderabilia et amabilia ipsi voluntati; nullum autem malum, cum repugnet voluntati, est per semetipsum desiderabile et amabile ipsi; ideoque a Voluntate divina nullum malum neque physicum, neque pænæ, neque morale, potest esse volitum per semetipsum.

b) « Deus vult malum physicum et malum pænæ volendo bonum aliquod cui talia mala conjunguntur ». In tali casu enim Voluntas divina respicit directe bonum, cui inseparabiliter est connexum malum pænæ vel physicum; ideo-

(1) Ant. Günther († 1863) et A. Rosmini († 1855) posuerunt in Deo necessitatem aliquam moralem volendi alia a se. Doctrina primi damnata fuit die 8 Ia. 1857, secundi 14 Dec. 1887 prop. 18.

que dum vult primum et ratione primi potest velle secundum.

« Sicut, inquit Angelicus¹ volendo justitiam vult pœnam, et volendo ordinem naturæ servari, vult quædam naturaliter corrumpi ». (Cf. n. 23).

c) « Deus nullo modo potest velle malum morale vel culpæ ». Malum siquidem morale est negatio ultimi finis, est negatio Dei, boni divini. Deus autem nullo modo negare seipsum potest. Ergo nullo modo potest velle malum morale.

Concludamus verbis Angelici² « Deus igitur neque vult mala fieri, neque vult mala non fieri, sed vult permittere mala fieri: et hoc est bonum ».

92. *Divinæ Voluntatis divisio.* — Quamvis divina Voluntas sit simplicissima in se, tamen « varia notat Berti³ emersit in Scholis divinæ Voluntatis partitio » et alia vocata est antecedens alia consequens, alia beneplaciti, alia signi.

Voluntas antecedens respicit obiectum, (res volita) consideratum in se, separatim a circumstantiis quibus conjungi potest; consequens vero respicit obiectum conjunctum cum omnibus suis circumstantiis, vel prouti aliis, placet, prima voluntas « spectat ad ordinis impositionem » secunda « executionem respicit huius ordinis ». Voluntas beneplaciti est ipsa divina volitio aliquid decernens et volens; voluntas signi, est signum exterius, uti præceptum traditum, voluntatis beneplaciti. Relinquimus cæteras Voluntatis divinæ divisiones, ne confusionem ingeramus.

ART. III.

ACTUS QUIDAM DIVINÆ VOLUNTATIS RECENSENTUR ET DUBIA QUÆDAM SOLVUNTUR.

93. Si naturam voluntatis inspiciamus, tria habemus: 1. amor est primus inter actus voluntatis; 2. resident in ipsa justitia et misericordia; 3. proprium voluntatis est, velle esse

(1) I. p. 19. 9.

(2) Ib. ad 3.

(3) De Theol. Discipl. T. I. Lib. 5. c. 1. 3.

(4) Berti loc. cit.

beatam. Hinc de amore, justitia, misericordia et beatitudine divinæ Voluntatis.

94. *In Deo est Amor et Iustitia.*

a) « In Deo est Amor ». S. Ioa. (4. 8.). « Quoniam Deus charitas est ».

Ubi cumque est voluntas, ibi habetur amor, primus enim motus voluntatis et cuiuslibet appetitivæ virtutis amor est. Sed in Deo est perfectissima voluntas. Ergo est in Deo amor. (Cf. S. Th. I. p. 20. 1.).

Et est amor in Deo non quidem prouti dicit motum appetitus sensitivi, sed prouti est motus facultatis spiritualis in bonum cognitum, primus enim amor cum mutationem importet in Deo esse nequit.

b) « In Deo est justitia ». Psal. (10. 8.). « Iustus Dominus et justitias dilexit ».

In sapiente gubernatore familiæ vel societatis cuiuslibet existit justitia distributiva secundum quam ipse unicuique dat secundum suam dignitatem. Sed Deus est sapientissimus gubernator Universi. Ergo in Deo existit justitia distributiva. (Cf. S. Th. I. p. 21. 1.).

Diximus justitiam distributivam et non commutativam, quia hæc secunda in æqualitate fundatur, et cum æqualitas inter Deum et creaturas dari non possit, justitia illa de Deo affirmari nequit. Secunda justitia e contra, quia est distributio sapienter facta a Deo creaturis, de bonis quæ illis secundum propriam ipsarum naturam et dignitatem conveniunt, de facto in Deo existit, uti ex varietate et pulchritudine universi apparet.

95. *In Deo est misericordia et beatitudo.* — a) « Est misericordia ». Psal. (110. 4.). « Misericors et miserator Dominus ».

Duplex distinguitur misericordia, una qua aliquis « afficitur ex miseria alterius per tristitiam, ac si esset eius propria miseria »; alia quæ operatur « ad depellendam miseriam alterius, sicut miseriam propriam, et hic est misericordiæ effectus ». Prima misericordia non est in Deo quia tristari de miseria alterius Deo non competit, secunda est quia « perfectiones datæ rebus a Deo omnem defectum expellunt « quod ad misericordiam pertinet. (Cf. S. Th. I. p. 21. 3.).

b) « In Deo est beatitudo ». 1. Tim. (6, 15.) « (Deus) beatus et solus potens ».

Ad beatitudinem duo necessaria sunt, a) bonum integrum et perfectum, b) cognitio possessionis talis boni. Deus autem est bonum perfectum et integrum plene satians nedum voluntatem suam sed etiam aliorum, et rursus perfectissime cognoscens et intelligens. Ergo in Deo est beatitudo.

96. Primum dubium resolvitur. — Legitur (1. Tim. 2, 4.) de Deo « Qui omnes homines vult salvos fieri ». De facto tamen non omnes salvantur, sed multi damnationem recipiunt. Ex alia parte scimus quod voluntas Dei semper impletur. Igitur fatendum est, vel quod Deus non velit omnes homines salvos facere, vel quod voluntas eius non semper adimpletur.

Multæ solutiones dantur, at nulla ex istis plene satisfaciens et quietans. Aliqui respondent, Deum velle omnes homines salvos facere in hoc sensu quod « nullus homo salvatur nisi Deus velit ».

Alii dicunt, Deus vult omnes homines salvos facere quia « de omni gente voluit et vult aliquos salvari, et de Græcis et de Latinis, et de prælatiis et de subditis, et de omni gente »¹.

Alii denique respondent Deum velle omnes homines salvos fieri voluntate antecedenti, idest in intentione, non vero voluntate consequente, hoc est in executione et de facto. Audiatur Angelicus² « Salus omnium hominum in se considerata habet rationem ut sit volibilis. Et Apostolus hic ita loquitur, et sic ejus voluntas est antecedens. Sed si consideretur bonum justitiæ, et quod peccata puniantur, sic non vult. Et hæc est voluntas consequens ». Alibi (1. Sent. 46. 1. 1.) idipsum confirmat scribens « Consideratis omnibus circumstantiis personæ, sic non invenitur de omnibus bonum esse quod salventur ».

97. Dubium secundum solvitur. — Si voluntas divina est causa omnium rerum, est ne etiam causa omnium volitionum et determinationum voluntatis humanæ?

Præcitato dubio duplex solutio offertur. Nonnulli sustinent divinam voluntatem esse causam omnis volitionis, et cujusli-

(1) Cf. S. Bon. 1. Sent. d. 46. 11.

(2) Comm. in Ep. S. P. 1. Tim. c. 2. lect. 2. Lege per integrum.

bet determinationis liberi arbitrii, præveniendo, movendo, concurrente et perficiendo ita ut determinatio voluntatis humanæ, in suo initio, prosecutione et fine, pendeat a voluntate divina. Alii vero docent, voluntatem divinam esse causam omnium volitionum et determinationum voluntatis humanæ, concurrente simul cum voluntate humana ita ut determinatio illa pendeat a voluntate divina, in sua prosecutione et fine, non vero in suo initio, vel in universali, et non in particulari¹. Quamvis « ista quæstio (S. Aug. De grat. Christ. et de pecc. orig. l. I. c. 47.) ita sit ad discernendum difficilis, ut quando defenditur liberum arbitrium, negari Dei gratia videatur: quando autem asseritur Dei gratia, liberum arbitrium putetur auferri »; tamen solutio prima placet magis. Determinatio siquidem voluntatis est aliquid reale, nisi velimus dicere, nos apparenter agere, quoties volumus, ideoque debet a prima et divina voluntate pendere totaliter in suo initio, prosecutione et fine, non in sola prosecutione et fine. Atqui in concursu illo simultaneo habetur secundum, dum in alia solutione, primum sustinetur. Ergo prima solutio præferenda solutioni alteri².

(1) Cf. Cornoldi, Quale sia la concordia della mozione d. colla libertà umana, Roma, 1890, p. I. 14. 15.

(2) Audiatur Gioberti (Opere tom. I. Discorso prelim. p. 342. Losanna 1846) « Chiunque fa Dio semplicemente una causa cooperante per ciò che spetta alla libertà umana lo spoglia del privilegio di causa prima e quindi a rigore di logica nega la pienezza dell'atto creativo ». E della sentenza che sostiene quel concorso scrive che essa « impugna formalmente la compita efficienza della causalità divina, e fa di essa una mera cooperatrice ».

SECT. V.

DE PROVIDENTIA, PRÆDESTINATIONE REPROBATIONE ET POTENTIA DEI.

ART. I.

PROVIDENTIA IN DEO ASSERTITUR EJUSQUE NATURA MANIFESTATUR.

98. « Consideratis autem his quæ ad voluntatem absolute pertinent, procedendum est ad ea, quæ respiciunt simul intellectum et voluntatem. Hujusmodi autem est providentia quidem respectu omnium: prædestinatio vero et reprobatio... respectu hominum specialiter in ordinem ad æternam salutem¹ »; hinc de providentia, prædestinatione, et reprobatione Dei dicendum est. Et quia potentia Dei concipitur a nobis tamquam principium exequens ea de quibus Deus providet et quæ prædestinat, ideo etiam de potentia divina breviter aliqua dicemus.

99. *Providentiæ notio et definitio.* — Providere significat aliquid in finem ordinare, sive « respectu sui ipsius. sicut dicitur homo prudens, qui bene ordinat actus suos ad finem vitæ suæ, sive respectu aliorum sibi subiectorum in familia vel civitate, vel regno ». (Cf. S. Th. 1. p. 22. 1.). Providentia vero definitur communiter « Ratio ordinandorum in finem » et prouti est in Deo, definitur a Boëtio (De Consol. philos. 4. Pros. 6.). « Ipsa divina ratio in summo omnium principe constituta quæ cuncta disponit ». A nobis dicitur « Ratio ordinis rerum omnium creaturarum in finem existens in mente divina ».

Ex qua definitione fit manifestum providentiam pertinere simul ad intellectum et voluntatem; a) ad intellectum, quia

(1) Cf. S. Th. 1. p. 22. Prolog.

ordinare importat cognitionem ordinis, et ordinem cognoscere proprium intellectus est; *b*) ad voluntatem quia providentia ordinat in finem, et respicere finem voluntatis est.

Doctrina de providentia est media inter duos errores, idest inter errorem quo asseritur omnia casu et fortuito evenire, et errorem quo sustinetur omnia a fato regi et gubernari ¹.

100. *Specialia quædam Providentiæ divinæ, et differentia eius a scientia, prædestinatione, etc. recensentur.* — Providentia, inquit Contenson ² « est veluti cæterorum attributorum compendium » et ipsi soli speciale est, manifestare multa alia divina attributa, uti sapientiam, bonitatem, infinitatem, immensitatem omnipotentiam. Manifestat *a*) sapientiam quia sapienter ordinare omnia sapientis est, et providentia sapienter omnia ordinat; *b*) bonitatem quia semetipsum diffundere bonum est, et providentia diffundit actionem suam usque ad infima; *c*) infinitatem quia providentia sicut infinitas ad omnia seipsam extendit; *d*) immensitatem quia capax est in omnibus essendi et omnibus assistendi sicut ipsa immensitas facit, *e*) omnipotentiam quia potest omnia facere, facit ea quæ vult, neque in suis dispositionibus ab aliquo extra se impeditur.

Differt vero providentia a scientia, dispositione, prædestinatione, et gubernatione. Nam scientia significat manifestationem rerum in mente divina; dispositio significat ordinationem illarum rerum cognitarum, prædestinatio significat transmissionem creaturarum intellectualium cognitarum in finem supernaturalem; providentia significat, directionem rerum in naturalem finem, gubernatio denique implet hunc ordinem, est executio eius, et prouti Cajetanus ait ³ « providere est operatio immanens: gubernare vero transiens ».

101. *In Deo est providentia, hæc providentia se extendit ad omnes et singulas creaturas.*

a) « In Deo est providentia ». Concil. Vatic. (Sess. 3. c. 1.) definivit « Universa vero quæ condidit, Deus providentia tuetur atque gubernat, attingens a fine usque ad finem fortiter et disponens omnia suaviter ».

(1) Cf. Schäfer, Katechismuslehre §. 39. Die göttliche vorsehung 3.

(2) Libr. cit. Diss. X. 1. c. 1.

(3) Comm. 1. p. 22. 3. Attende novitè, etc.

Sapient. (14, 3.) « Tu autem, Pater, omnia providentia gubernas ». Judith. (3, 5.) « Tua judicia in tua providentia posuisti ».

Ratione. Providentia divina definita fuit n. 99, « ratio ordinis rerum in finem existens in mente divina. » Sed ratio ordinis rerum in finem existit de facto in Deo. Ergo in Deo est providentia.

« Ratio ordinis rerum in finem existit de facto in Deo ». Nam « omne bonum quod est in rebus, a Deo creatum est. In rebus autem creatis invenitur bonum non solum quantum ad substantiam rerum, sed etiam quantum ad ordinem earum in finem... Cum autem Deus sit causa rerum per suum intellectum..... necesse est quod ratio ordinis rerum in finem in mente divina præexistat » (S. Th. 1. 22. 1.).

« Providentia se extendit ad omnes et singulas creaturas ». Nam de divina Providentia legitur (Sapient. 8, 1.) « Attingit a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter ». Rursus, cum divina Providentia idem sit ac divina causalitas, tanta est extensio primæ quanta est extensio secundæ. Causalitas autem divina se extendit ad omnes et singulas creaturas, cum nihil ab influxu eius subtrahi possit. Ego et ipsa divina providentia ad omnes et singulas creaturas se extendit (Cf. S. Th. 1. p. 22. 2.).

102. Corollaria. — 1. Inferre debemus Deum habere providentiam de malo physico et de malo morali. Habet providentiam a) de malo physico ratione boni quod ab illo sequitur, Deus enim quia est provisor universalis, permittit quosdam defectus esse in aliquibus particularibus rebus, ne impediatur bonum universi perfectum (Cf. S. Th. 1. p. 22. 2. ad 1.). b) De malo morali, « eligendo inquit Cajetanus ¹ permissionem malorum culpæ » qua remota, « deessent multæ perfectiones universo, puta justitia punitiva... imo, quod maxime ponderandum est, deesset universo hostia illa divini suppositi, quam in cruce obtulit, quod adeo bonum fuit et est, ut excedat in bonitate omne malum culpæ. »

2. Respectu divinæ Providentiæ neque fortuita, neque casualia dari, secus neque divina causalitas infinita, neque divina scientia perfecta, essent.

(1) Comm. 1. p. 22. 2. in fine.

3. Non omnia immediate gubernari Providentia divina, « non propter defectum suæ virtutis, sed propter abundantiam suæ bonitatis, ut dignitatem causalitatis etiam creaturis communicet. » (S. Th. I. p. 22. 3.).

4. Divinam Providentiam non destruere libertatem nostrarum actionum, imo inquit Card. Pecci ¹ « tutam et securam libertatem reddere, cum nobis libero modo et naturæ nostræ consentaneo provideat. »

ART. II.

QUID SIT ET AN SIT IN DEO PRÆDESTINATIO.

103. Quia prædestinatio est « quædam pars providentiæ, ideo postquam de providentia diximus, de prædestinatione dicendum superest, quæ « divinorum arcanorum reconditissimum est... nam nescit homo an odio vel amore dignus sit. » ² Nobis in animo est certa ab incertis, non controversa a controversis sejungere et breviter hanc perdifficilem quæstionem explicare.

104. Prædestinationis notio et essentia. — « Prædestinatio est vocabulum resultans ex particula « præ » quæ prioritatem temporis designat, et ex voce « destinatio » quæ potest significare vel propositum internum faciendi aliquid (2. Mach. 6, 20.) « Destinavit non admittere illicita »; vel missionem aliquam externam, destinare enim est mittere sicut Apost. (1. Cor. 4, 9.) ait « Deus nos Apostolos novissimos ostendit tamquam morti destinatos. » In præsentī prædestinationem accipimus, pro divina ordinatione, pro actu divino ab æterno statuente et præordinante creaturam rationalem in vitam æternam, et prædestinatos dicimus, qui ante mundi constitutionem destinati fuere. Circa prædestinationem sic acceptam tres definitiones recensemus:

a) Definitionem S. Augustini (De dono Persev. 14, 35.) dicentis « Hæc est prædestinatio Sanctorum, præscientia scilicet et præparatio beneficiorum Dei, quibus certissime liberantur, quicumque liberantur. » Præscientia et præparatio

(1) Sentenza di S. Toimmaso etc. pag. 20.

(2) Contenson loc. cit. Diss. XIII.

non quidem speculativa sed practica et efficax; beneficiorum Dei idest gratiæ, bonorum operum, et vitæ æternæ. Utitur voce « certissime » ad indicandam infallibilitatem et efficaciam intrinsecam divinæ prædestinationis; voce « liberantur » ut indicet homines fuisse in miseriis, et prædestinationem, peccatum originale supponere. (Cf. S. Ansel. De Concord. Præsc. Dei cum lib. arb. c. 2.).

b) Molinistarum ¹ « Prædestinatio est conceptio donorum gratiæ in Deo quibus prævidet hominem bene usurum et perducendum ad vitam æternam, cum proposito et voluntate dandi ea dona. »

c) S. Thomæ (1. p. 23, 2). « Prædestinatio est ratio transmissionis creaturæ rationalis in finem vitæ æternæ in mente divina existens. » Ratio, idest ordo; transmissionis, quia vita æterna excedit vires creaturæ quæ ultra vires suas per prædestinationem transmittitur; « creaturæ rationalis » et per hoc determinatur subjectum prædestinationis; dicitur « in vitam æternam » ut determinetur finis ejus. ²

More nostro humano divinam prædestinationem concipientes tres actus in ea distinguimus, cognitionem videlicet possibilem, electionem aliquorum ad existentiam, dilectionem nonnullorum hominum in finem supernaturalem vitæ æternæ, ita ut prædestinati sint, cogniti, voliti et dilecti a Deo, et prædestinatio resultet ex intellectu et voluntate; ex intellectu quia ordinem importat, et ordinare proprium intellectus est, ex voluntate quia respicit finem, qui est voluntatis objectum.

Circa unitatem vel divisionem prædestinationis animadvertit P. Pesch ³ « Potest prædestinatio considerari, prout versatur circa totam seriem effectuum: prædestinatio complete sumpta; aut prout versatur circa singulos effectus: prædestinatio incomplete sumpta. » Quam divisionem reprehendit Billot ⁴ dicens « prædestinationem consistere in indivisibili, quia transmissio alicujus in finem vitæ æternæ, indivisibiliter comprehendit complexum vocationis, justificationis, fi-

(1) Becanus († 1624) De Præd. c. 4. Notat hic Janssens (De Deo uno t. II. P. 3. Sect. 2. q. 23 de præd. a 1.) « Jam ab ipsa definitione apparet argumenti restrictio et quasi a priori depressio. »

(2) Z Zini scepticus scriptor ita definit prædestinationem « È il disegno formato da Dio ab æterno di condurre colla grazia alcun uomo alla vita eterna. » (Il Pentimento e la morale ascetica. Cap. VI. Laberinto teologico).

(3) De Deo uno n. 353

(4) Billot De Deo uno q. 23, 24 - de Prædest. §. 2.

nalis perseverantiæ, et consequentis glorificationis. » Cui respondit P. Pesch ¹ « Mira igitur est, ut minimum dicam, quorundam recentiorum theologorum sapientia, qui... unam tantum prædestinationem, eamque complete sumptam, noverint. » Circa existentiam prædestinationis sit responsio:

105. *Prædestinatio existit in Deo; aliis verbis, homines a Deo prædestinantur.* — Est dogma catholicum. Concilium siquidem Valentinum (can. 3. cel. 855. Denz. 285.) sub Leone IV († 855) statuit « Fidenter fatemur prædestinationem electorum ad vitam. »

a) Ex Script. Ad Eph. (1, 4, 5.) « Elegit nos ante mundi constitutionem ut essemus sancti in conspectu ejus qui prædestinavit nos. secundum propositum voluntatis suæ. » Matth. (25, 34.) « Venite benedicti Patris mei possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi. »

b) Ratione. Sine dubio in mente divina præesistit ratio quædam omnium eorum quæ Deus operatur in tempore, secus Deus cæco et non intellectuali modo ageret. Sed in tempore, Deus transmittit aliquos homines in vitam æternam, vita enim æterna vires naturales hominis excedit. Ergo in mente divina debet præesistere quædam ratio transmissionis hominum in vitam æternam. Ilæc autem ratio vocatur prædestinatio, ideoque prædestinatio in Deo existit.

106. *Communis et vulgaris difficultas recensetur.* — Si prædestinatus sum, certe salvabor etiamsi male agam; si non sum prædestinatus certe damnabor, etiamsi bene agam; et tunc inutilia sunt opera bona, inutiles sunt exhortationes ad bonum, omnia inutilia. Existentia igitur predestinationis admitti nequit.

Responsio S. Augustini (De dono persev. 15, 38.). « Fuit quidam in nostro monasterio, qui corripientibus fratribus, cur quædam non facienda faceret, et facienda non faceret, respondebat: Qualiscumque nunc sim, talis ero qualem me Deus futurum esse præscivit. Qui profecto et verum dicebat, et hoc vero non proficiebat in bonum: sed usque adeo profecit in malum, ut deserta monasterii societate fieret canis reversus ad suum vomitum: et tamen adhuc qualis sit futurus,

(1) Ibidem.

incertum est. Numquid ergo propter hujusmodi animas ea quæ de præscientia Dei vera dicuntur, vel neganda sunt vel tacenda? »

Responsio Imitationis Christi (Lib. 1. c. 25.). « Quidam anxius inter metum et spem ...hæc intra se revolvit dicens: O si scirem, quod adhuc perseveraturus essem! Statimque audit divinum intus responsum: quod si hoc scires: quid facere velles? Fac nunc quod tunc facere velles, et bene securus eris. »

Aliis verbis, non debemus peregrinis phantasiæ somniis adduci, sed magis satagere ut per bona opera certam nostram vocationem et electionem faciamus, scientes quod si prædestinati vel damnati sumus, hoc non sine libera voluntate nostra fit. (Cf. 2. Pet. 1, 10.).

ART. III.

CAUSÆ, EFFECTUS, ET CERTITUDO PRÆDESTINATIONIS STATUUNTUR.

107. De causis prædestinationis loquentes, causam meritoriam excludimus, quia de ipsa specialis controversia erit, et solummodo causam materiale, formalem, exemplarem efficientem et finalem, in præsentī recensemus. Circa causam materiale, formalem et exemplarem prædestinationis sit propositio:

108. *Causa materialis prædestinationis est rationalis creatura, formalis gratia, exemplaris J. Christus.*

a) « Causa materialis divinæ prædestinationis est creatura rationalis. » Etenim in prædestinationis doctrina, nomine causæ materialis intelligimus subjectum quod ad statum gloriæ elevatur et in vitam æternam transmittitur. Sed subjectum quod per prædestinationem divinam ad statum gloriæ elevatur et in vitam æternam transmittitur est creatura rationalis. Ergo causa materialis divinæ prædestinationis est rationalis creatura.

b) « Causa formalis divinæ prædestinationis est gratia. » Siquidem per causam formalem prædestinationis intelligimus id per quod creatura rationalis capax fit vitæ æternæ, con-

sors et particeps divinæ naturæ. Hoc autem non est aliud nisi gratia uti in Tractatu de Sacramentis in genere n. 82, visum est. Ergo causa formalis divinæ prædestinationis est gratia.¹

c) « Christus Jesus est causa exemplaris divinæ prædestinationis. » Causa exemplaris dicitur ad quam agens operando respicit, et cui omnia exemplata conformari debent. Sed Deus prædestinando respexit ad Christum et omnes prædestinati sese conformare Christo tenentur juxta illud (Rom. 8. 29.) « Quos præscivit et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. » Ergo causa exemplaris divinæ prædestinationis est Jesus Christus.

109. Causa efficiens divinæ prædestinationis est Deus; finalis, est divina Bonitas.

a) « Causa efficiens prædestinationis est Deus. » Nam qui prædestinat dicitur causa efficiens prædestinationis. Sed Deus est, qui homines prædestinat. Ergo Deus est causa efficiens prædestinationis.

b) « Causa finalis prædestinationis est Bonitas divina. » Causa enim finalis prædestinationis illa dicitur in quam prædestinatio et prædestinati ordinantur et conspirant. Sed prædestinatio et prædestinati omnes conspirant et ordinantur in divinam Bonitatem. Ergo causa finalis prædestinationis est divina Bonitas.

110. Effectus prædestinationis divinæ recensentur.

— Nomine effectus prædestinationis intelligimus « Omne id quod in vitam æternam ordinat sive sit naturale sive supernaturale »; ita ut ad effectum prædestinationis habendum tria sint necessaria, esse volitum a Deo, esse volitum efficaciter propter vitam æternam, ducere de facto in gloriæ assequutionem. Tres classes effectuum divinæ prædestinationis distinguere possunt.²

a) Effectus qui deserviunt prædestinationi uti est habere existentiam, libertatem etc; prædestinatio enim, inquit An-

(1) Contenson. (Op. cit. Diss. 12. c. 2. Spec. 2.) statuit quod divinæ prædestinationis causa formalis « est actus imperii transmittentis in vitam æternam ».

(2) Cf. Billuart Tom. 1. diss. IX. a. VI de effect. Præd.

gelicus ¹: dicitur proprie eorum solum quæ sunt supra naturam.

b) Effectus constituti per prædestinationem et communes electis et reprobis tales sunt sacrificium Crucis et Christi meritum, etc., hæc enim ordinis supernaturalis sunt et proprie ordo supernaturalis a prædestinatione respicitur.

c) Effectus constituti per prædestinationem et proprii solummodo prædestinatorum uti sunt, vocatio ad fidem, justificatio, et glorificatio collective sumptæ. In hisce tribus enim conditiones necessariae ad effectum prædestinationis verificantur. Deus enim est qui ex intentione dandi gloriam, prædestinatos ad fidem efficaciter vocat, eosque justificat, atque tandem perducit in gloriam, quam ab æterno illis conferre decreverat. ²

Diximus « collective sumpta » illa tria esse propria solummodo prædestinatorum, quia si separatim gratia et justificatio accipiantur possunt ad tempus convenire etiam reprobis.

111. Certa est prædestinatio, certus est numerus prædestinatorum.

a) « Certa est prædestinatio. » Christus enim de prædestinatis (Joa. 10, 27, seq.) ait « Oves meæ vocem meam audiunt, et ego cognosco eas, ...et ego vitam æternam do eis; et non peribunt in æternum, et non capiet eas quisquam de manu mea. »

Ratione. In conceptu prædestinationis intrant scientia et voluntas Dei, prædestinatio enim ex intellectu et voluntate resultat, ideoque respectu certitudinis loquendum est de prædestinatione sicut de scientia et voluntate Dei. Scientia autem et voluntas Dei habent stabilitatem, infallibilitatem, sunt certæ. Ergo et ipsa divina prædestinatio certa est.

b) « Certus est numerus prædestinatorum. » Legitur enim (2. Tim. 2, 19.) « Cognovit Dominus, qui sunt ejus. » (Rom. 8, 29.) « Quos prædestinavit, hos et vocavit, ...et justificavit... et glorificavit. »

Apparet quoque ex ratione, quia secus Dei scientia neque perfecta esset neque invariabilis, et quoties aliquis homo,

(1) Comm. in Ep. ad Rom. c. 1. Sect. 3.

(2) Op. cit. diss. 12. c. 1. spec. 3.

qui non fuit cognitus tamquam certe prædestinatus, perveniret ad gloriam, scientia Dei perficeretur et mutaretur.

112. De majori vel minori numero prædestinatorum respectu reproborum. — Agitata fuit, et iterum modo agitur quæstio an numerus prædestinatorum superet numerum reproborum, et catholici inter se dissentire inveniuntur. Juxta aliquos, uti P. Faber, Bougaud, Castelein, Piazza et Schell de cujus sententia suo loco fiet specialis sermo « Verisimile est, electos homines respectu hominum reproborum longe numerosiores esse. »¹ Ratio est prouti claris verbis indicat Bougaud² quia secus major esset potentia diabuli quam Dei, et Deus vinceretur in potestate a diabulo, tum respectu angelorum tum respectu hominum.

Juxta vero antiquos omnes et aliquos recentes scriptores uti P. Gods, Coppin, et Bourdaloue « Apertum est, numerum electorum minorem esse, et esse numerosiores reprobos »³. Ratio unica, vox Scripturæ clamantis (Matth. 20, 16.) « Multi sunt vocati, pauci electi ». (Matth. 7, 13, 14.) « Quam angusta porta et arcta via est, quæ ducit ad vitam et pauci sunt qui inveniunt eam ».

Quid dicendum? Dicimus cum S. Bonaventura (1. dist. 41. a. 1. q. 2.) « In nostræ intelligentiæ insufficientia sermo de prædestinatione claudendus est, ut obstruatur omne os et subditus fiat omnis mundus Deo (Rom. 3, 19.), cujus judicia non sunt scrutabilia, sed formidoloso silentio veneranda ».

ART. IV.

DIVERSA SYSTEMATA CIRCA HOMINUM PRÆDESTINATIONEM EXPONUNTUR.

113. Quæstio. — Circa hucusque dicta de natura, existentia, et effectibus prædestinationis catholici omnes conveniunt. Sed hic quæstio « magna contentione agitata » exurgit,

(1) Cf. Piazza de paradiso p. 3. c. 5. Hurter Comp. Theol. tom. II, n. 94. Not. 3.

(2) Le christianisme et les temps présents t. V. p. 363. Orator iste notens, repetit verba impia Carducci de Satana dicta: « Tu hai vinto l'Jehova dei Sacerdoti. »

(3) Pensée sur le salut. Petit nombre des élus.

an hominum prædestinatio ad gloriam sit gratuita vel non, idest an Deus homines prædestinet post visionem eorum meritorum vel ante visionem hanc. Non præiudicio aliquo neque amore partis moti, candide systemata varia exponimus ut studiosus propria reflexione eligat quæ libere possunt eligi, libere rejiciat quæ rejicienda sunt.

114. *Systematum recensio.* — Doctrina Pelagianorum (411-431) fuit prædestinationem hominum ad gloriam non esse gratuitam et pendere totaliter a meritis liberi arbitrii. Circumventi S. Augustini difficultatibus asseruerunt postea, necessitatem alicujus illuminationis intellectus factæ a Deo, ut homo posset bene agere. Huic illuminationi adiunxerunt tandem aliquam gratiam extrinsecam sicut vitam sanctissimam Christi, vel prædicationem Evangelii ¹.

Semipelagiani (427-529) abutentes verbis Apostoli (Rom. 7, 18). « Velle adiacet mihi; perficere autem bonum, non invenio » docuerunt prædestinationem hominis ad gloriam saltem in suo initio cadere sub merito liberi arbitrii. Isti enim concedebant voluntati humanæ initium salutis ex. g. initium fidei, sine auxilio aliquo gratiæ Dei, quamvis non concederent illi posse sine gratia perficere propriam salutem.

Est tertium systema « Congruismus » vocatum a circumstantiis congruis in quibus humana libertas ponitur, ut possit assentire vel dissentire oblationi gratiæ, et systema hoc docet prædestinationem esse gratuitam respectu finis circa quem voluntas Dei est absolute domina, sed voluntatem Dei esse conditionatam respectu mediorum; videlicet « Deus vult media ad consequendam sempiternam felicitatem, dependenter a libero arbitrio hominum tum etiam a cursu, dispositione et eventibus hujus mundi » ².

« Inter duos campos oppositos, inquit Clar. P. Janssens ³ datur aliquis locus medius quem quidam Thomistæ mitiores occupant, uti cardinales Satolli et Pecci, necnon Cl. Paquet, qui contendunt prædestinationem ad gloriam nec antecedentem nec consequentem ad prævisionem meritorum esse, sed utrumque simul et merita et gloriam prædestinari ».

(1) Cf. Kraus Kirchengeschichte §. 46. Die soteriologischen Streitigkeiten. 2, 5.

(2) Cf. Molina. Conc. Disp. 1. q. 19. a. 6.

(3) Op. cit. p. 3. sect. 2. q. 23. De præcipuis system. etc.

Est solutio molinistica in qua ex una parte Deus habet voluntatem generalem salvandi omnes homines, et vocat omnes homines ad salutem; ex alia parte est voluntas humana quæ potest consentire vel dissentire. Homines quos Deus prævidet consensuros gratiæ prædestinat ad gloriam, quos prævidet dissensuros reprobatur. Solutio hæc placuit uti refert P. Pesch ¹ S. Francisco Salesio, qui vocavit illam (Epist. 26. Aug. 1618.) « antichità, suavità ac Scripturarum nativa auctorità nobilissimā... ac ut Dei misericordiæ ac gratiæ magis consentaneam » ².

Denique est solutio thomistica quæ ita exponitur « Cum Deus sit absolutus dominus habet voluntatem absolutam, et sine ulla prævisione meritorum alicujus vult aliquibus bonum vitæ æternæ, et vult illis media quibus efficaciter in vitam æternam ducantur. Eo fine vero ut Bonitas divina quæ in se est una et simplex, multiformiter repræsentetur in rebus, permittit aliquos a fine vitæ æternæ deficere. Primos Deus prædestinat, et prædestinati vocantur, secundos reprobatur ed reprobi dicuntur. Audiatur S. Thomas ³ simplici modo hæc omnia explicans: « Consideremus totum genus humanum, sicut totam rerum universitatem. Voluit igitur Deus in hominibus quantum ad aliquos, quos prædestinat, suam repræsentare bonitatem, per modum misericordiæ parcendo, et quantum ad aliquos, quos reprobatur, per modum justitiæ puniendo. Et hæc est ratio, quare Deus quosdam elegit, quosdam reprobatur.... quare hos elegit in gloriam, et illos reprobatur, non habet rationem, nisi divinam voluntatem ».

(1) Op. cit. n. 383.

(2) En quomodo recentissimus scriptor (Z. Zini. Il pentimento e la morale ascetica c. VI. Laberinto teologico) loquitur de hac solutione « Il Molinismo gesuitico è una concessione ai diritti della personalità. Stabilendo i gradi della prescienza divina, esso ammette che la predestinazione abbia la previsione dei meriti che verranno dopo, e che ne dipenda. Quindi la scelta, che Dio fa degli eletti è motivata dal merito: Dio si determina a mettere quello che vuol salvare, in condizione favorevole a dargli la grazia, di cui à previsto che farà un buon uso. Ecco come si comporta Dio: sapendo per un concorso di scienza media e di visione, che vi sono circostanze in cui noi facciamo valere grandemente le energie sovannaturali della grazia, ed altre in cui la nostra volontà intorpidita le lascerebbe perdere, egli sceglie le congiunture del primo ordine, quando si tratta degli eletti, e quelle del secondo ordine, quando si tratta degli altri... Inutile insistere sulla debolezza organica di questa dottrina di conciliazione. »

(3) 1. p. 23, 5, ad 3.

115. Argumenta faventia et contraria solutioni molinisticae.

a) Argumenta faventia.

1. Ex Scriptura. Legitur (2. Petr. 1, 10.) « Magis satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem et electionem faciatis ». « Ex quo textu inquit P. Pesch ¹ ita argumentari licet: Electio fit certa per bona opera. Atqui quod per bona opera certum fit, non fuit certum antecederet ad bona opera. Ergo antecederet ad bona opera a Deo prævise non fuit certa electio ».

2. Deus, inquit Einig ², antecedente voluntate sincera vult omnes homines salvos fieri; atqui cum hac voluntate nequit componi antecedens voluntas aliquos absolute prædestinandi. Et re quidem vera: voluntate antecedente absoluta prædestinationis, cum numerus etiam materialis salvandorum ponatur conclusus antecederet, statuitur Deum non velle ut reliqui eum ingrediantur salvandi ».

b) Argumenta contraria.

1. Ex Scriptura. Ad Ephes. (1, 4.) » Elegit nos in ipso (Christo) ante mundi constitutionem ». Joan. (15, 16.) « Non vos me elegistis, sed ego elegi vos ». Ad Rom. (9, 11, 12, 13.) « Cum nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent, aut mali (ut secundum electionem propositum Dei maneret), non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei: Quia major serviet minori, sicut scriptum est: Jacob dilexi, Esau autem odio habui ». Et v. 16, « Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei ». Et v. 18, « Ergo cuius vult, miseretur, et quem vult indurat ». In hisce testimoniis gratuita prædestinatio asseritur et prædicatur.

2. Efficacia divinæ voluntatis offenditur. Siquidem in hac solutione voluntas Dei circa hominum prædestinationem non esset absoluta et domina, sed conditionata, et in propria efficacia penderet ab aliquo extra se, idest a libertate cujuslibet hominis, atque a cæteris eventibus exterioribus. « Deum inquit Molina (Concor. q. 19. a. 6. disp. 1.) voluisse omnibus semper eternam felicitatem, mediaque ad eam consequendam, non tamen voluntate absoluta sed dependenter tum a libero arbitrio hominum, tum etiam a cursu, dispositione et eventibus hujus mundi ».

(1) Op. cit. n. 381.

(2) Instit. theol. De Deo uno etc. Thes. 23. 2.

3. In hac sententia sunt facta quædam omnino inexplicabilia. Ecce duo pueri, unus antequam morte rapiatur baptismum recipit et prædestinatur, alius non recipit et reprobatur. A quo salus unius et derelictio alterius? Forsitan a meritis vel demeritis personalibus prævisis? Non, quia pueri illi nondum aliquid boni vel mali fecerant; forsitan a consensu vel dissensu voluntatis utriusque? Non, quia nullum exercitium proprii liberi arbitrii habuerunt; forsitan a meritis vel demeritis parentum illa discretio facta est? Non, quia aliquando proles ante baptismum morte præventa, a religiosis parentibus orta erat, dum proles baptizata et salvata a malis et impiis originem duxerat. Et si ex prævisis meritis et demeritis prædestinatio facta est, cur Deus Saulum persecutorem christianorum, aliosque mysteriorum Christi irrisores elegit, dum non persecutores et christiane viventes reliquit? Pro hisce factis non alia explicatio acceptanda est nisi illa quam S. Augustinus (De dono persever. c. 9, 21.) tradit dum dicit « Non erant ex eis, quia non erant secundum propositum vocati, non erant in Christo electi ante constitutionem mundi, non erant in eo sortem consecuti, non erant prædestinati secundum propositum eius, qui universa operatur ». Qui aliter explicant voluerunt « humanis conjecturis justitiam Dei defendere, et ignorantes altitudinem gratiæ, fabulas improbables texuerunt »¹.

116. Argumenta faventia et contraria solutioni Thomisticæ.

a) Argumenta faventia.

1. Ex Scriptura. Siquidem A. Paulus (Rom. 9.), « cuius tota ad Romanos epistola inquit Contensonius² transcribenda esset, ejus enim in illa non solum scopus, sed et unicus fere labor in eo positus est, ut doceat probetque prædestinationem reduci solum in divinam voluntatem », proclamat continuo gratuitam prædestinationem ad gloriam ». De Esau et Jacob scribit (v. 11, 12, 13.) « Cum nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent, aut mali (ut secundum electionem propositum Dei maneret), non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei: Quia major serviet minori, sicut scriptum est: Jacob dilexi, Esau autem odio habui ». Et v. 16, 18, 19, « Igitur non

(1) S. Aug. De pecc. meritis et remiss. lib. 1. c. 22. 31.

(2) Lib. cit. Diss. 12. c. 2.

volentis neque currentis, sed miserentis est Dei ». « Ergo cujus vult, miseretur, et quem vult indurat ». « Voluntati enim ejus quis resistit? ».

2. Ratione. « Qui ordinate vult, arguit Gonetus († 1681) ¹ prius vult finem quam media ad finem; sed Deus ordinate vult: ergo prius vult finem quam media ad illum. Atqui gloria est finis, et merita sunt media ad illum conducentia. Ergo prius vult gloriam quam merita, et consequenter electio ad gloriam non potest esse ex prævizione meritorum ».

b) Argumenta contraria.

1. Prædestinatio gratuita « tollit zelum animarum ». « Si enim omnes qui salvabuntur sunt electi absoluto decreto ante omnem prævisionem futurorum: ergo sive ego laborem in vinea Domini, sive non, omnes æque salvi fient, nemo ex illis peribit, nemo plus aut minus gloriæ obtinebit. Si enim ego non laborem, Deus exequetur sua decreta per alios. Cur sim sollicitus de eo quod ex vi decreti divini certissime est eventurum, etiamsi ego quiescam? » ².

2. « Concedentibus omnibus, inquit Einig ³, gloria conferatur propter merita: atqui juxta Patres et doctores veteres idem est ordo intentionis atque executionis. Et sane:

a) Ex S. Augustino (De Prædest. Sanct. 10). « Inter gratiam et prædestinationem hoc tantum interest, quod prædestinatio est gratiæ præparatio, gratia vero jam ipsa donatio ».

ART. V.

EXISTENTIA ET ESSENTIA REPROBATIONIS INVESTIGANTUR.

117. « Non minus abstrusum et reconditum est reprobationis secretum quam prædestinationis sigillum »; de quo secreto in præsentī articulo agemus ⁴. De reprobatione dicturi, ejus notionem, existentiam, naturam, motiva, et modum quo

(1) De prædest. disp. 2. n. 26. Vere curiosæ ne ultra dicamus, sunt distinctiones, et subdistinctiones quas adversarii adveniunt ut respondeant Gonetī argumento.

(2) Lessius. De perfect. divinis lib. 14. c. 2. 30. Puerile argumentum!

(3) De Deo uno thes. 23. 2.

(4) Cf. Contenson loc. cit. c. 2.

fit, cum sobrietate exponemus; usibus enim edocti scimus quod in quæstione hac nimis subtilizare est non jam rem clariorem reddere sed penitus obscurare.

118. Reprobationis notio et divisio. — Reprobatio idem est ac personæ indignæ rejectio, et definitur a Cajetano ¹ « Præscientia cum voluntate permittendi culpam, et damnandi propter culpam »; a P. Pesch ² « Actus immanens Dei, prævidens et permittens malum culpæ et consequenter præparans malum pœnæ æternæ ». Nos definimus reprobationem « Rationem sive ordinem defectionis aliquorum hominum a fine vitæ æternæ existentem in mente divina ». Duplex reprobatio communiter distingui solet, negativa una, positiva alia. Reprobatio negativa est « exclusio hominis a regno Dei » et juxta alios « non electio hominum ad gloriam »; positiva vero est « illatio pœnæ; punitio illata propter culpam ». Uti quisque videt in reprobationis conceptu, est voluntas Dei permittens culpam, est peccatum hominis, et derelictio Dei, inflictio pœnæ et exclusio a vita æterna. De hac reprobatione quæritur an detur, an Deus aliquos homines reprobet. Cui quæsitui respondemus:

119. Reprobatio vere datur et existit. « Fidenter fatemur inquit Concil. Valentinum (cel. a. 855 sub Leone IV. Denz. 285.) Can. 3, prædestinationem electorum ad vitam, et prædestinationem impiorum ad mortem ».

Concilio concordat Scriptura. Ad Rom. (9, 13.) « Jacob dilexi, Esau autem odio habui ». Et v. 23, « Deus volens ostendere iram, et notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia, vasa iræ apta in interitum ». « Et Matth. (25, 41.) « Discedite a me, maledicti! in ignem æternum, qui paratus est diabulo et angelis ejus ».

Prob. ratione. « Ad Providentiam pertinet permittere aliquem defectum in rebus, quæ providentiæ subduntur ». Atqui prædestinatio per quam homines transmittuntur in vitam æternam est pars providentiæ. Ergo et ad ipsam prædestinationem pertinet, permittere quod aliqui homines a fine vitæ æternæ deficiant. Defectio autem hominum a fine vitæ æter-

(1) Comm. i. p. 23. 3.

(2) De Deo uno n. 407.

næ est reprobare, est reprobatio. Ergo reprobatio vere datur et existit (Cf. S. Th. 1. p. 23. 3.).

120. Corollaria. — Ex reprobationis definitione deducere possumus:

1. Differentiam inter prædestinationem et reprobationem, nam « quia bonum subiacet providentiæ ut causatum et ordinatum... prædestinatio est causa gratiæ et gloriæ ad quam ordinatur. Sed quia malum non subiacet providentiæ ut intentum vel causatum sed solum ut præscitum et ordinatum..... reprobatio est tantum præscientia culpæ et non causa: sed pœnæ per quam culpa ordinatur est et præscientia et causa ¹ ».

2. Reprobationem sicut et prædestinationem resultare ex actione intellectus et actione aliqua voluntatis.

3. Esse certum numerum reproborum propter scientiæ divinæ immutabilitatem.

121. Reprobationis motiva. — Præter reprobationis fundamentum quod est libertas humana deficiens, duo motiva reprobationis unum universale, aliud particulare assignantur. Quæri enim potest primo, quare Deus partem humani generis elegit in gloriam, partem dereliquit et reprobavit; secundo quare homo iste determinatus sit in gloriam electus, alius derelictus et reprobatus.

Motivum universale reprobationis nonnisi manifestatio divinæ Bonitatis esse potest. Deus enim voluit ostendere Bonitatem suam per modum misericordiæ parcendo, et per modum justitiæ puniendo; manifestatur autem primo modo, per hoc quod pars generis humani eligitur in gloriam, secundo modo, per hoc quod alia pars relinquitur et reprobatur, ideoque universale motivum reprobationis est manifestatio Bonitatis divinæ (Cf. S. Th. 1. p. 23; 5. ad 3.).

Idipsum indicavit Apostolus (Rom. 9, 22, 23.), scribens « Deus volens ostendere iram... sustinuit... vasa iræ, apta in interitum, ut ostenderet divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ quæ præparavit in gloriam ».

Motivum autem particulare reprobationis est divina voluntas. Etenim sicut « ex simplici voluntate artificis dependet, quod ille lapis est in ista parte parietis, et ille in alia »² ita

(1) S. Th. 1. Sent. Dist. 40. q. 4. a. 1.

(2) Cf. S. Th. 1. p. 23. 5. ad 3.

in toto universo creaturarum intellectualium, cujus Deus est artifex, ex simplici divina voluntate pendet quod aliqui homines in gloriam eleventur, alii a gloria decidant et reprobentur.

Cæterum in mysterio reprobationis animis qui terrore anguntur placeant S. Augustini (in Joa. tract. 26, c. 6, 2.) verba « Magna gratiæ commendatio! Nemo venit nisi tractus. Quem trahat et quem non trahat, quare illum trahat et illum non trahat, noli velle judicare si non vis errare. Semel accipe et intellige: nondum traheris? Ora ut traharis ».

122. Quomodo habeatur et fiat hominum reprobatio. — Defensores sive solutionis thomisticæ, sive molinisticæ torquent propria ingenia in quæsitu de modo reprobationis solvendo. Breviorem et simpliciore viam nos aggredimur, distinguendo omnia et singula quæ de conceptu reprobationis sunt, et statuendo relationem divinæ voluntatis ad illa. In conceptu reprobationis complete sumptæ est culpa, permissio culpæ, pœnæ inflictio, exclusio a vita æterna; ideoque possumus quærere: *a*) an Deus velit culpam ita ut « terribili decreto et absoluta voluntate » homines ad culpam destinet sicut Calvinus asseruit (Inst. lib. 3, c. 21, n. 5.); *b*) an velit et quidem positiva voluntate exclusionem hominum a regno cœlesti; *c*) an velit culpæ permissionem et permittat homines libere peccare et decidere ab ordine vitæ æternæ; *d*) an velit et det inflictionem pœnæ post demerita. Hisce dubiis solutis, soluta manet quæstio de modo quo fit reprobatio. Relate ad primum sit solutio:

a) Deus, neque vult culpam, neque homines prædestinat ad malum.

« Non vult culpam » quia secus vellet peccatum et malum morale, et tamen visum fuit supra n. 22, Deum non posse velle peccatum vel malum morale.

« Non prædestinat homines ad malum ». « Nolo inquit Deus (Ezech. 33, 11.) mortem impii, sed ut convertatur impius a via sua et vivat ». Et Concil. Trid. (Sess. 6. de Iustif. c. 17.) damnavit Calvini sententiam statuens « S. q. d. reliquos omnes... divina potestate prædestinatos ad malum a. s. ». Rursus sententia hæc esset crudelis et injusta et Deo jniuriam irrogaret.¹

(1) Z. Zini eandem Calvini hæresim pronuntiat (Il pentimento e la morale ascetica c. VI.) dum scribit « I reprobi sono tratti dalla possibilità alla realtà della vita con intenzione espressa di Dio che siano dannati. »

δ) Deus non vult actione positiva exclusionem hominum a vita æterna. Nam Osee (13, 9.) legitur « Perditio tua Israel, tantummodo in me auxilium tuum ». Sap. (1, 13.) « Deus mortem non fecit nec lætatur in perditione vivorum ». Præterea Deus positiva actione potest velle solummodo ea quæ habent in se rationem boni; exclusio autem a regno Dei non habet in se rationem boni, ideoque non potest a Deo actione positiva esse volita.

c) Deus vult culpæ permissionem, et permittit quod homines libere peccent. « Deus vult culpæ permissionem » quia culpæ permissio bona est cum manifestet divinam Bonitatem per modum justitiæ puniendo, cumque multa bona ex ea sequantur, quod autem bonum est, potest a Deo esse volitum.

« Permittit etiam homines libere peccare ». Cum enim liberum arbitrium sit relictum in manu consilii sui, potest libere deficere a lege, et de facto deficit, et quia ex hoc defectu multa bona pro universali bono resultant, Deus respectu illius permissive se habet.

d) Deus neque vult inflictionem pœnæ, neque pœnam tribuit nisi post existentia demerita.

a) Ex Concil. Valent. (855. Denz. 283.) definiente « In damnatione periturorum meritum malum præcedere justum Dei iudicium ».

b) Ex Ratione. Nam justitia humana imitatur justitiam divinam; justitia autem humana non vult inflictionem pœnæ et pœnam non tribuit nisi post existentia demerita hominis. Ergo et ipsa justitia divina; consequenter Deus nonnisi post demerita, et inflictionem pœnæ vult, et pœnam tribuit.

123. Conclusio articuli. — Hæc est summa doctrinæ circa mysterium reprobationis impiorum, cuius explicationes paulo antea a nobis traditæ certe mentem humanam non quietant. Ut igitur aliqualem quietem inveniamus hæc nobis videntur esse tenenda:

a) Liberum arbitrium hominis a Deo motum et excitatum cooperari assentiendo Deo excitanti atque vocanti; posse dissentire, si velit, non esse veluti inanime quoddam nihil omnino agens, mereque passive se habens. (Cf. Conc. Trid. Sess. 6. de Iustif. c. 4.).

b) Neminem posse dicere se esse et inveniri in impos-

sibilitate salutis, quælibet enim rationalis creatura, propria libertate se salvat vel damnat.

c) Non esse mirandum si modus conciliandi prædicta cum divinæ Voluntatis immutabilitate intelligentiæ nostræ effugiat, cum Apostolus (Rom. 11, 33.) scribat « O Altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei! quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, et investigabiles viæ eius! ».¹

ART. VI.

OMNIPOTENTIA DEI ASSERTITUR.

124. « Post considerationem divinæ præscientiæ, et voluntatis, et eorum quæ ad hoc pertinent, restat considerandum de divina potentia » quæ « importat rationem principii exequentis id, quod voluntas imperat, et ad quod scientia dirigit. »² Duo inquirimus, videlicet, an potentia in Deo sit et quanta sit tum intensive tum extensive inspecta. Circa potentiam divinam intensive consideratam sit propositio:

125. 1º In Deo est potentia; 2º hæc potentia est infinita. — Duplex est potentia, scilicet passiva quæ est principium patiendi aliquid, et activa quæ est principium agentii in aliud. Hic fit sermo de sola potentia activa, non de passiva quæ nullo modo est in Deo.

a) « In Deo est potentia ». Nam (Eccli. 3, 21.) legitur « Quoniam magna potentia Dei solius, et ab humilibus honoratur ». Et Luc. (1, 49.) 1. Tim. (6, 15.) Deus vocatur « Qui potens est » « solus potens ».

Ratione S. Thomæ. « Sicut potentia passiva sequitur ens in potentia; ita potentia activa sequitur ens in actu; unumquodque enim ex hoc agit quod est actu, patitur vero ex eo

(1) Longe est a veritate Z. Zini (Il pentimento e la morale ascetica c. VI) dum de Prædestinatione et reprobatione scribit « Il libero arbitrio è un morto che invano si cerca di risuscitare. L'uomo incatenato nel suo destino, come sotto il peso di un incubo è pur sollecitato all'azione..... Cosicchè i dannati sono reprobati prima d'essere colpevoli, e tuttavia sono dannati per la loro colpa! »

(2) Cf. S. Th. Prol. 1. p. q. 25. et a. ad 4.

quod est potentia. Sed Deo convenit esse actu. Igitur convenit sibi potentia activa ».¹

b) « Potentia Dei est infinita ». Quælibet enim potentia talis est, qualis est essentia, a qua potentia ipsa emanat. Sed « essentia divina per quam Deus agit » et a qua potentia concipitur a nobis emanare est infinita. Ergo et ipsa divina potentia est infinita. Circa potentiam Dei extensive inspectam sit:

126. Deus est Omnipotens. — Omnipotens dicitur ille qui omnia potest; et dum « omnia » dicimus, intelligenda sunt ea quæ nullam contradictionem involvunt ut sint, non solum in proprio conceptu, sed etiam respectu Dei; posse enim ex. g. peccare non repugnat in se, sed repugnat in Deo, quia « posse peccare, inquit Angelicus² est posse deficere in agendo, quod repugnat omnipotentiae: et propter hoc Deus peccare non potest, quia est omnipotens ».

Prob. Scriptura. Gen. 17. 1. « Ego Deus omnipotens. » Exod. 15, 3. « Omnipotens nomen eius ». Luc. 1. 37. « Non erit impossibile apud Deum omne verbum ». 2. Cor. 6, 18. « Dominus Omnipotens ».

Ratione. Omnipotens dicitur ille qui potest facere ea omnia quæ in proprio conceptu nullam contradictionem implicant. Sed Deus cum sit ipsum Esse habens virtutem infinitam sese extendentem ad omnia quæ existentiam participant, potest facere ea omnia quæ in proprio conceptu nullam contradictionem implicant. Ergo Deus est Omnipotens.

Si scire velimus « quare Deus est Omnipotens », responsio est « Quia Deus potest omnia facere »; si « quare Deus possit omnia facere » responsio est « quia est ipsum Esse habens virtutem infinitam ». Si volumus scire « quænam sint illa omnia quæ potentia infinita Dei fieri possunt » responsio est « quæ sunt absolute possibilia ». Si denique, quomodo cognoscantur et quænam sint « absolute possibilia » responsio est « Quæ in proprio conceptu nullam contradictionem involvunt. » (Cf. Ianssens t. 2. p. 3. Sect. 3. q. 25. a. 3.).

127. Potentiæ divine divisio. — Potentia Dei una et simplex in se, distinguitur a theologis in potentiam abso-

(1) Sum. c. G. l. 2, c. 7.

(2) I. p. 25, 3. ad 2.

lutam et ordinariam. Potentia absoluta illa vocatur quæ est libera, soluta ab imperio divinæ Voluntatis; ordinaria vero quæ agit secundum divinæ Voluntatis decretum et ordinationem.

Et hæc satis sint de potentia Dei. Quæstiones potentiam divinam respicientes, sicut est quæstio de mundi optimismo, in tractatu de Deo creatore a nobis solvendæ erunt.

DE DEO TRINO.

PROLOGUS.

128. « Consideratis his, quæ ad divinæ essentiæ unitatem pertinent, restat considerare de his, quæ pertinent ad trinitatem personarum in divinis »;¹ et modo tractationem aggredimur de illo inscrutabili fidei catholicæ mysterio quod SS. Trinitas nuncupatur. Mysterium hoc, superat cætera omnia mysteria, est fidei fundamentum, est distinctivum catholicæ religionis a reliquis religionis formis. *a)* Superat omnia mysteria, quia hæc vel respiciunt opera Dei ad extra sicut Incarnatio, vel resultant, præter elementum divinum, ex aliquo elemento humano uti accidit in prædestinatione in qua Voluntas divina et libertas humana interveniunt, dum e contra SS. Trinitatis mysterium respicit intima et profunda Dei, omnia in ipso divina et inscrutabilia sunt. *b)* Est fidei fundamentum, sine enim Trinitate neque Incarnatio Verbi, neque Spiritus Sancti missio, neque Baptismi Sacramentum manerent. Siquidem in Incarnatione, Filius Dei, secunda persona Trinitatis, est, qui carnem assumit; in missione Spiritus S., Spiritus S. est qui per gratiam mundum renovat, in baptismo omnes renascuntur in Christo, et sacramentum, sacramenti gratiam et characterem adipiscuntur per invocationem SS. Trinitatis.² *c)* Est distinctivum religionis catholicæ

(1) Cf. S. Th. Prol. in Tract. de Trinit. I. p. 27. I.

(2) Cf. S. Thom. 2-2.^m 2. 8.

quia per Trinitatis mysterium profiteamur unitatem naturæ in divinis et trinitatem personarum, et profitendo primam fit separatio et distinctio catholicismi a Politheismo; profitendo secundam a Iudaismo. In Tractatu de « Deo trino » ita nobis procedere placet:

1.^a Sect.: Existentia mysterii SS. Trinitatis est statuenda.

2.^a Sect. Essentia tanti mysterii, pro posse humano, est aliquid scrutanda.

3.^a Sect. Mysterium SS. Trinitatis est cum humanæ intelligentiæ viribus comparandum.

SECT. I.

EXISTENTIA MYSTERII SS. TRINITATIS STATUITUR.

ART. I.

FALSÆ QUÆDAM NOTIONES ET VERA SS. TRINITATIS NOTIO RECENSENTUR.

129. Non est possibile existentiam mysterii SS. Trinitatis in divinis statuere nisi aliqualis notio ipsius prius habeatur: neque vera notio Trinitatis complète haberi possibile est nisi prius antiquorum hæreticorum et recentiorum rationalistarum falsæ quædam notiones recitentur. Ab hac recitatione exordium sumere bonum esse aestimamus.

130. *Notiones antiquorum hæreticorum de Trinitatis mysterio.* — Primis Ecclesiæ sæculis, monotheistæ et tritheistæ, dogma SS. Trinitatis simplici modo in symbolo Apostolorum expressum, metaphorice explicare conati sunt: hinc lites (100-312) de Trinitate.

Praxeas, Noëtus et Sabellius ut monotheismum defenderent docuerunt quod¹ idem Deus erat Pater in semetipso, Filius

(1) Cf. Schell, Kat. Dog. Zweit. B. §. 1. Das Dogma im Kampf mit der Häresie p. 4.

in sui manifestatione, sine ulla plurium personarum distinctione: ο θεός υιοπατωρ. Juxta Praxeam (207) Jesus Christus erat « phases quædam esse divini »; Deus in seipso est purus spiritus, uti Filius est spiritus et corpus, et Pater per Incarnationem Filius factus est. Iuxta vero Noëtum (240) Christus est ipse Pater, qui natus, passus et sepultus est, et Verbum et Spiritus S. sunt denominationes extrinsecæ Dei. Juxta denique Sabellium (250) sicut unus homo ex anima, spiritu, et corpore resultat, sicut unus sol habet formam, illuminat, calefacit, similiter Pater, Filius et Spiritus S. non sunt diversæ personæ, sed solummodo diversæ manifestationes Divinitatis, et Deus est Pater prouti creat mundum, Filius quatenus mundum salvat, Spiritus S. prouti dona et gratiam dispensat.¹ En notiones principales Trinitatis antiquorum hæreticorum, ad quas cæteræ notiones reduci possunt.

131. Modernorum rationalistarum notiones. — Rationalistæ moderni licet primo adspectu et voce, videantur mysterium SS. Trinitatis asserere, in realitate tamen ipsum negant et destruunt. Notiones eorum ad tres præcipuas reduci possunt ad notionem traditam ab Hegel, a Günther et a prof. Vera.

Juxta Hegel († 1831) Deus uti sciens est Pater, uti scitus est Filius, ut uniens scientem et scitum est Spiritus S.; Deus enim inquit ille (Religionsphilosophie 2. 185.) est actus purus sciendi, ad quem aliud esse pertinet, esse videlicet scitum, et Deus æternus ac in seipso existens, semetipsum tamquam filium ab æterno generat.² Juxta A. Günther († 1863) notio SS. Trinitatis est accipienda « ex momentis conscientiæ suipius », persona enim non aliud est nisi possessio quædam conscientiæ propriæ, et tot personæ sunt, quot conscientiæ. Porro in Deo tres conscientiæ dantur, una qua seipsum cognoscit, alia qua mediante opponit sibiipsi aliquid, tertia qua « hoc oppositum » seipsum esse cognoscit, aliis verbis, conscientia subiecti, obiecti, identitatis, et Pater est subiectum, Filius est obiectum, identitas Spiritus S.³

Juxta Prof. Vera, Absolutum ante sui evolutionem est Pa-

(1) Cf. Kraus Lehrbuch der Kirchengeschichte §. 26 - Richard et Giraud Bibliothèque sacrée t. 18, 20, 21, v. Noetiens, Praxeens, Sabellius.

(2) Cf. Pesch. De Deo trino n. 494.

(3) Kraus Op. cit. §. 169. n. 3.

ter, dum incipit sese evolvere est Filius, dum reflectitur ad se est Spiritus S.¹

132. Doctrina Protestantium. — Schäfer² incipiens loqui de Trinitate ait « Credimus in Deum Patrem..... et in Iesum Christum qui humanitatem peccatricem redemit, et in S. Spiritum, qui salvatos sanctificat et perficit ». Et inferius addit « id quod de Trinitate sancta scriptura dicit, refertur solummodo ad hoc, quod Deus semetipsum tanquam Patrem, Filium, et Spiritum, revelavit » et adducit definitionem Trinitatis Doct. Harnack quæ ita sonat « Sancta Trinitas (Dreifaltigkeit) est motus ille vitalis et æternus Dei in semetipso quo ille in seipso felix et beatus est ».

Quibus verbis, satis apparet, quod Protestantes « liberales » vocati, mysterium SS. Trinitatis rejiciunt, Protestantes vero orthodoxi voce retinent, sed de facto ipsum negant. In Filio enim nonnisi obiectivam manifestationem amoris Dei recognoscunt; in Spiritu Sancto subiectivam manifestationem eiusdem. Efficacia salutis relate ad mundum externum habetur per Filium Dei, efficacia salutis pro mundo interiori animarum per Spiritum S.³

In generali, asserere possumus, hodie penes Protestantes dogma SS. Trinitatis non amplius admitti. Audiatur Minister aulicus Stöcker (Augsburger Postzeitung 15 Feb. 1902 n. 38.) « Ecclesia Evangelica Germaniæ, inquit ipse, hisce diebus per gravissimam crisim (grösste krisis) transire coacta est. Theologia enim moderna, quæ penetrat ubique, Divinitatem Jesu Christi et Trinitatem impugnat, negat supernaturalem Nativitatem Christi eiusque Ascensionem, atque biblicam Exchatologiam reiicit ».

133. Notio catholica mysterii SS. Trinitatis. — Traditis falsis notionibus, justum est ut de altissimo mysterio catholicæ fidei vera notio tradatur. Mysterium SS. Trinitatis in hisce consistit:

a) In unitate et identitate naturæ. Eadem numero est natura in Patre, Filio, et Spiritu S., una Divinitas, unus Deus, non tres Dii.

(1) Problemi dell'assoluto P. 2. Cf. Zigliara Propæd. ad s. Th. l. I. c. 7. n. 1-2.

(2) Katechismuslehre §. 86. Anhang. Die Trinitat 1, 3.

(3) Schell, lib. cit. §. 1. in fine.

b) In distinctione reali divinarum personarum inter se. Alia est persona Patris, alia Filii, alia Spiritus S.; ita ut tanta sit personarum distinctio, quod persona Filii assumpserit humanam naturam, aliis personis non assumentibus.

c) In ordine originis, non temporis, non successionis inter tres distinctas personas, et Pater a nullo procedit, Filius per æternam generationem a Patre; Spiritus S. a Patre et Filio qui amore substantivo se amando spirant Spiritum S.

d) Res simplicissima est simul una et trina. Pater enim, Filius et Spiritus S. relate ad essentiam vel naturam unum sunt; sunt autem tres et realiter distincti relate ad personam.

e) Consistit denique in quibusdam notionibus et missionibus divinarum Personarum ita ut totum mysterium complectatur unam naturam, duas processiones, tres personas, quatuor relationes, quinque notiones.

Possumus declarare et aliquammodo definire mysterium SS. Trinitatis hisce verbis « Est mysterium illud in quo tres Personæ divinæ, Pater, Filius et Spiritus S. realiter distinctæ, et habentes inter se ordinem originis subsistunt in una eademque natura, vel substantia vel essentia divina ».

ART. II.

DE MYSTERII SS. TRINITATIS EXISTENTIA IN V. TESTAMENTO.

134. Fatendum est existentiam SS. Trinitatis non tradi in V. T. sub illa luce et claritate quibus exprimitur in Novo, et potius esse aliquo velamine et umbra circumdatam, ita ut in V. T. « unitas maxime inculcetur divinæ naturæ, et personarum distinctio parcius commendetur ». Huius rei congruentem rationem reddit D. Einig¹ scribens « Consentaneum quippe erat sapientiæ divinæ, ut cum oculis hominum hebetibus non illico, sed pedetentim et quasi per illuminationes paulatim affulgentes veritatis revelandæ ostenderet splendorem in ceteris, neque in re tam sublimi Iudæis, in deorum præterea multitudinem propensis, proponeret credenda, quibus perperam intellectis in idololatriam lapsuros eos præsci-

(1) De Deo uno et trino c. 1. Thes. 24.

ret.¹ » Hoc libenter concessio, statuimus nihilominus hanc propositionem:

135. *Existentia SS. Trinitatis in divinis, satis indicatur in V. Testamento.*

Prob. Mysterium SS. Trinitatis consistit necessario in quatuor, *a*) in unitate naturæ divinæ, *b*) in trinitate personarum divinarum, *c*) in personarum distinctione, *d*) in ordine originis inter personas divinas existente. Si igitur V. Testamentum loquens de Deo, loquatur etiam de unitate Dei, de trinitate, distinctione et ordine originis divinarum Personarum, sine dubio existentia SS. Trinitatis in divinis, satis indicatur in V. T. Sed de facto V. T. loquens de Deo, loquitur etiam de unitate Dei, de trinitate, distinctione et ordine originis divinarum personarum. Ergo existentia SS. Trinitatis in divinis satis indicatur in V. T.

a) V. T. loquitur de unitate Dei. « Nomen Deus inquit Angelicus² imponitur ad significandam naturam divinam » et quicumque dicit « unum Deum » vult significare unitatem naturæ divinæ. Porro in V. T. Deut. (6, 4.) legimus « Audi Israël, Dominus Deus noster, Dominus unus est. » Et Ps. (66, 8.) « Benedicat nos Deus et metuant eum omnes fines terræ. » Fit igitur sermo de unitate Dei.

b) V. T. loquitur de Trinitate Personarum. Nam Ps. (2, 7.) legitur « Dominus dixit ad me: Filius meus es Tu, ego hodie genui te. » Ps. (32, 6.) « Verbo Domini cœli firmati sunt; et Spiritu oris eius omnis virtus eorum. » Sapient. (9, 1, 17.) « Deus patrum meorum,... qui fecisti omnia Verbo tuo.... nisi Tu... miseris Spiritum S. tuum de altissimis..... » In hisce testimoniis habetur prima Persona SS. Trinitatis, Pater qui generat, Filius, secunda persona, qui generatur, Spiritus S., tertia persona, qui firmat et mittitur. Ergo V. T. loquitur de Trinitate Personarum in divinis.

c) V. T. loquitur de reali Personarum distinctione. Nam persona generans realiter distinguitur a persona generata, Verbum a persona cuius dicitur Verbum, Spiritus spiratus et missus a persona spirante et mittente. In testimoniis vero jam citatis V. T. Pater est generans, Filius generatus et Ver-

(1) Cf. Revue biblique. Janvier 1902 p. 58-73 ubi D. Hackspill loquitur de Notione Spiritus S. et Filii (Logos) in V. T.

(2) I. p. 13, II. ad I.

hum Dei Patris, Spiritus S. est spiratus et missus, et cum omnia quæ in Deo sunt, substantia divina sint, Verbum et Spiritus non solum sunt personæ complete subsistentes, sed etiam realiter distinctæ. Rursus, actiones sunt Personarum. Sed V. Testamentum tribuit actiones distinctas Patri, Filio et Spiritui S., nam Pater generat (Ps. 2, 7.); Filius « veniet et salvabit » (Isa. 35, 4.); Spiritus S. « mittitur » (Sap. 9, 17.) et « replevit orbem terrarum. » (Sap. 9, 7.). Ergo Pater est distinctus a Filio, et Pater et Filius sunt personæ distinctæ a persona Spiritus S. Ergo V. Testamentum loquitur de reali distinctione personarum divinarum.

d) V. T. loquitur de ordine originis inter personas divinas existente. Nam de Filio legitur (Ps. 2, 7.) « Dixit Dominus:.. « Filius meus es Tu, ego hodie genui Te »; quæ verba repetuntur ab Apostolo. (Hebr. 1, 5.) Aliquis ordo igitur existit inter Patrem et Filium, sicut inter personam generantem et generatam; et qualis sit ordo iste explicatur optime ab Angelico. « Ista generatio, inquit ipse ¹, non est temporalis sed æterna, quia hodie genui Te. Differt autem tempus ab æternitate, quia tempus variatur sicut motus, cuius mensura est in variatione et successione. Et ideo nominatur per successionem præteriti et futuri. Æternitas autem est mensura rei immobilis, et ideo non est ibi variatio per successionem, sed semper est præsens; et ideo notatur per adverbium præsentis temporis, sc. hodie, id est, in æternitate. » Non est igitur alius ordo, nisi ordo originis.

Pariter de Spiritu S. legitur in V. Testamento « emitti, dari, effundi » (Ps. 103, 30, Joel. 2, 28.) a Deo, ideoque aliqua relatio et ordo inter Spiritum S. et Deum existit sicut inter personam mittentem et missam. Hæc autem relatio excludere debet omnem successionem et tempus, secus unitas naturæ in divinis personis supra (a) a nobis affirmata amplius non maneret. Ergo est ordo originis solummodo existens et possibilis in Personis divinis SS. Trinitatis.

136. Dubium quoddam solvitur. — Filius Dei, et Spiritus S. dicuntur ne « Deus » sensu proprio vel metaphorico?

RESP.: Ex. V. T. auctoritate constat Filium Dei vere et sensu proprio Deum dici. Legitur enim de Filio (Is. 9, 6;

(1) Comm. Epist. ad Heb. c. 1. lect. 3.

35, 4; 40, 3, 10.) « Et vocabitur nomen eius..... Deus. » « Deus vester ultionem adducet retributionis; Deus ipse veniet et salvabit vos. » « Parate viam Domini.Ecce! Dominus Deus in fortitudine veniet. » Si V. T. auctoritati adiungatur N. T. auctoritas evidentius argumentum colligitur. Nam de Filio Dei legitur (Joa. 1, 1; 20, 28; 1. Ep. 5, 20.) « In principio erat Verbum... et Deus erat Verbum. » « Respondit Thomas et dixit ei: Dominus meus et Deus meus. » « Et scimus, quoniam Filius Dei venit..... Hic est verus Deus et vita æterna. »

De Spiritu S. autem, quamvis P. Pesch¹ animadvertat quod « distinctio personalis Spiritus Sancti nisi in luce novi Testamenti et ex solis principiis hermeneuticis vix ex vetere Testamento demonstrari poterit » tamen auctoritatibus V. T. in decursu huius articuli jam allatis, et præsertim ex N. Testamento, Spiritum S. in sensu proprio « Deum » appellari, apparet. Nam (Act. 5, 3, 5; 20, 28; 1. Cor. 6, 11.) legitur « Anania! cur tentavit Satanias cor tuum, mentiri te Spiritui sancto et fraudare de pretio agri?... Non es mentitus hominibus sed Deo. » « Spiritus sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei quam acquisivit sanguine suo. » « Justificati estis in nomine Domini nostri Jesu Christi, et in Spiritu Dei nostri. »

ART. III.

DE EXISTENTIA SS. TRINITATIS IN N. TESTAMENTO.

137. « Trinitas Personarum in divinis, scribit D. Simar², strictissimo sensu est supernaturale et incomprehensibile mysterium fidei, non ratione sed revelatione cognoscibile »; ideoque bonum esse putamus in confirmationem eius existentiae ex revelatione N. Testamenti novum momentum afferre. Momentum hoc ex tribus resultat, videlicet *a*) ex nominatione expressa trium divinarum relationum, quæ in N. T. invenitur, *b*) ex formula relicta a Christo pro Baptismi collocatione, *c*) ex commate tam controverso (1. Joa. 5, 7.) S. Joannis. Sit propositio:

(1) De Deo trino n. 471.

(2) Lehrbuch der Dog. Die Lehre von der göttlichen Trinität, §. 51, 1.

138. In N. T. speciali modo exprimitur existentia SS. Trinitatis in divinis.

a) Ex aperta mentione trium divinarum relationum quæ in N. Testamento invenitur ita arguimus: Existentia SS. Trinitatis in divinis exprimitur speciali modo in N. T. si in illo fiat aperta mentio de relationibus constituentibus personas SS. Trinitatis. Atqui de facto N. T. facit apertam mentionem de Paternitate, Filiatione et Spiratione passiva quæ constituunt divinas personas SS. Trinitatis. Ergo in N. T. speciali modo exprimitur existentia SS. Trinitatis in divinis.

« Novum Testamentum facit apertam mentionem de Paternitate, Filiatione et Spiratione passiva. »

1. De Paternitate. Nam legitur (Joa. 8, 18; 14, 16; 14, 23.) « Testimonium perhibet de me qui misit me Pater. » « Ego rogabo Patrem » « Pater meus diligit eum. » Jamvero Pater dicitur paternitate.

2. De Filiatione. (Joa. 3, 16; 3, 35; Luc. 9, 35.) « Sic Deus dilexit mundum ut Filium suum unigenitum daret. » « Pater diligit Filium ». « Hic est Filius meus dilectus; ipsum audite ». Filius autem dicitur Filiatione.

3. De Spiratione passiva. (Matth. 12, 32; Act. 1, 8; 13, 2.) « Et quicumque dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur ei; qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc sæculo neque in futuro. » « Accipietis virtutem supervenientis Spiritus Sancti in vos ». « Dixit illis Spiritus sanctus: Segregate mihi Saulum et Barnabam in opus ad quod assumpsi eos. » Porro Spiritus dicitur spiratione passiva.

b) Ex formula Baptismi quæ legitur Matth. 28, 19. Etenim SS. Trinitatis mysterium consistit in unitate essentiæ et trinitate personarum. Atqui in formula illa « Baptizantes eos in nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti » habetur unitas essentiæ et Trinitas personarum. Ergo in N. T. speciali modo exprimitur existentia SS. Trinitatis.

1. « Habetur unitas essentiæ » quia P. F. et Spiritus S. cum per Baptismum gratiam et salutem conferant sunt Deus; ex doctrina autem revelata uti hucusque vidimus, scimus quod unus est Deus. Habetur igitur unitas essentiæ.

2. « Habetur trinitas personarum » quia P. F. et Spiritus S. sunt nomina personalia significantia personas distinctas, et particula « et » facit distinctionem inter personas illas.

Si igitur tres personæ habentur habentur trinitas personarum.

S. Augustinus (De Trinit. 15, 51.) hisce verbis utrumque exprimit « Neque diceret Veritas: Ite, baptizate omnes gentes in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, nisi Trinitas esset... Neque diceretur voce divina: Audi Israël, Dominus, Deus tuus, Deus unus est, nisi Trinitas ita esses, ut unus Dominus Deus esses. »

c) Ex Epist. 1. S. Joa. (5, 7.) præcedens argumentum confirmatur. Nam legitur ibi « Quoniam tres sunt, qui testimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, et Spiritus Sanctus; et hi tres unum sunt. » Hisce verbis tota essentia mysterii SS. Trinitatis, quod in unitate naturæ et trinitate personarum consistit aperte et clare enuntiatur, dicitur siquidem « Tres sunt... Pater, Verbum et Spiritus Sanctus; et hi tres unum sunt. » Ergo ex N. T. novum argumentum desumitur ad existentiam SS. Trinitatis in divinis probandam.

Sed hic quæstio nedum inter catholicos et protestantes, sed etiam inter catholicos ipsos ardet, an textus ille Epist. 1. S. Joannis (5, 7.) sit genuinus vel non; an argumentum ab ipso deductum sit « scripturisticum vel traditionale. » Eruditionis causa, breviter aliqua dicenda sunt.

139. Controversia de commate S. Joannis (1. Ep. 5, 7.) exponitur.

« A tribus sæculis, inquit Cornely ¹ controvertitur, num celeberrimum illud comma, quod de tribus testibus cœlestibus in Vulgata nostra (1. Joa. 5, 7.) legitur, ad sacrum textum pertineat, an non. » Juxta defensores ejus genuinitatis est « nefas genuinitatem textus apostolici in dubium vocare » ² imo juxta Kleutgen ³ « salva fide illud comma respui vel in dubium

(1) Introd. in U. T. libros v. 3. n. 231.

(2) Ita Franzelin De Deo trino, thes. IV.

(3) De Deo ipso Ratisbona 1881, p. 517. « Genuinitatem versus 7, 1. Joannis V, tuentur præcipue apud catholicos: Card. Wiseman, Card. Franzelin, Lehir, Valroger, Danko, Kleutgen (qui primus putat; versum salva fide in dubium vocari non posse); apud protestantes Bengel, Sander, Besser, Forster, Armfield; — apud orthodoxos præter Machar. Bulgakow, Theophan. Prokopewicz, archim. Macharius, Hyacinthus Karpinski, Irenæus Fallowski, Sylvester Lebedinski. — Authentiam hoc tempore inter catholicos negarunt. Scholz, Kaulen, Bisbing, Schanz, Cornely, Paulus Martin; inter protestantes dubio hærente Aberle, negans sententia est longe prædominans; versum omiserunt

vocari non potest.» Impugnatores autem textus illius asserunt, negare ejus genuitatem esse rem « parvi momenti » imo Döllinger († 1890) affirmat admittere hanc genuitatem « esse inducere in Scripturæ textum subdolam interpolationem. » ¹

Referre quæ a diversimode sentientibus, circa hanc controversiam scripta sunt, esset ut verbis P. Cornely utamur « volumen integrum magnæ molis conficere »; ideoque melius esse ducimus, afferre duo argumenta militantia in favorem genuitatis textus, duoque argumenta contraria ut quisquis ea perpendat atque examinet.

140. Argumenta faventia et contraria genuitati Textus S. Joannis recitantur.

a) Argumenta faventia. 1. Comma illud S. Joannis invenitur *a)* in nonnullis codicibus græcis, *b)* citatum fuit a S. S. P. P. uti a Tertulliano (c. Praxeam 25.) a S. Cypriano (De unit. Ecc. 6.) a S. Augustino (c. Maximin. 2, 22.), *c)* fuit semper in Versione latina quæ « antiquitate sua reliquos testes omnes superat », neque potuisset sæc. IX recipi nisi prius in aliis codicibus fuisset. Textus igitur ille genuinus est.

2. Ablato illo versiculo, habetur saltus, violentia quædam toti contextui infertur, et contextus ipse nonnisi magnis difficultatibus explicari potest. Sensus igitur textus illius capitis, exigit genuitatem versiculi 5, Epist. S. Joannis.

b) Argumenta contraria. 1. *a)* Neque codices græci ante sæculum 15, comma illud continent, *b)* neque S. S. P. P. illud allegaverunt, vel ad illud quocumque modo alluserunt, cum amen hoc potuissent utiliter facere ad lites circa existentiam Trinitatis exortas dirimendas. *c)* Imo in nullo exemplari Vulgatæ ante sæc. 8, textus ille invenitur. Signum est ergo quod comma S. Joannis ante sæculum quintum erat ignotum et consequenter non genuinum.

2. Si versiculus ille removeatur, nulla violentia textui infertur, imo ejus explicatio facilior redditur et difficultates

editiones Griesbach, Lachmann, Tischendorf, Tregelles, Westcott-Hort, nova Anglicana. Cf. Cornely (Curs. S. Script. Int. sp. III. pag. 669.). — Nuperrime, occasione editionis N. T. a P. Hetzenauer O. C. evulgatæ, controversia de eodem argumento orta est in Ephemeride Salisburgensi Katholische Kirchenzeitung (n. 35, 47, 48, 83, 84, 88, 90, 91, 92.) — Cf. Analecta Ecclesiastica — Romæ Januarius 1902, Fasciculus primus p. 36. — Nota.

(1) Allgem. Zeitung 1887 n. 88. 83. Einig. De Deo trino th. 24. 4. Ibi de textu illo ponitur quæstio critica, exegetica, dogmatica.

evitantur, non enim intelligitur « quid sit testimonium cœlestium personarum. »¹ Genuinitas ergo, textui illi deneganda est.

141. Conclusio. — Quid igitur dicendum est de controversia circa comma illud S. Joannis? Cl. P. Pesch² omnibus perpensis ita scribit « Facile intelliges adhuc forte in neutram partem cum absoluta certitudine quæstionem solutam esse, sed optimum, quod interim pro genuinitate huius commatis Joannei dīci possit, esse hoc: Nondum plane liquet comma Joanneum non esse genuinum. »

P. Laurentius Janssens (Tom. III. de Deo trino, p. 136-169.) videtur inclinare in commatis interpolationem. « Distinguit enim inter authenticæ demonstrabilitatem et ipsam authenticam: in illam negandam spectato etiam argumento theologico, aperte propendit; dum de hac protestatur se nolle judicare. »³

« Fervente itaque controversia, ecce, mense febr. anni 1897, decretum a S. Officio per ephemerides edictum fuit in quo « proposito dubio: utrum tuto negari, aut saltem in dubium revocari possit esse authenticum textum S. Joannis, in epistola prima, cap. 5. v. 7. quod sic se habet: Quoniam tres sunt, qui testimonium dant in cœlo: Pater Verbum et Spiritus Sanctus: et hi tres unum sunt? Omnibus diligentissimo examine perpensis, præhabitoque D. D. Consultorum voto, iidem E.mi Cardinales respondendum mandarunt: Negative. — Feria vero VI die 15 ejusdem mensis (januarii) et anni (1897) in solita audientia r. p. d. Adessori S. O. impertita, facta de suprascriptis accurata relatione SS.mo D. N. Leoni P.P. XIII, Sanctitas sua resolutionem E.morum Patrum approbavit et confirmavit. — » (Cf. *Analecta* l. c. p. 36.).

142. De Valore decreti S. Congregationis. — Non est facile dictu quot interpretationibus exceptum fuerit decretum de authenticia commatis S. Joannis, statim ac apparuit, innumeræque disputationes circa ejus valorem ortæ sunt.

De vi hujus decreti optime scripsit Clar. P. Arendt, cujus verba hic afferre libet. « Decretum supradictum inquit ille,⁴ vel obiter perpendenti, manifestum fit Pontificem quidem, ma-

(1) Cornely, loc. cit. Pesch, De Deo trino n. 464, 65, 66, 67,

(2) Pesch., loc. cit. n. 467.

(3) Cf. Arendt-Analecta Ecclesiast. loc. cit. p. 40.

(4) Ib. p. 36-37.

gistrum universalem, per S. Congregationis organum fuisse locutum, non tamen illa solemnitate quæ intentionem prodit, vel dogma revelatum vel aliquid eo connexum definiendi; imo quamvis factum inspirationis alicuius textus ideoque eiusdem inspirati textus authenticia in ambitu procul dubio comprehendantur eorum quæ sub assistentia divina a magistro supremo definiri valent, ex solo tenore præsentis decreti perspicuum est Pontificem textus Ioannis authenticam reliquisse indefinitam. Aliud prorsus est decreti obiectum: securitas nempe atque immunitas a periculo errandi quæ comitetur vel non alterutram de authenticia contradictoriam opinionem. Præsupponitur itaque et relinquitur immutatus status opinionis in authenticæ facto, non inducitur certitudinis status quæ propria est sententiæ definitæ: posito decreto non est certa authenticia, sed certum solummodo periculum errandi in opinione ei contraria. Eo autem ipso quod relinquitur iste opinionis status in subiecto circa quod versatur S. Sedis decisio, quodque ipsa afficit prædicato, non tuto docibile; eo ipso excluditur quod authenticia ipsa fuerit certo definita quodque in virtute huius decreti numquam contingere possit eam certo agnosci et definiri falsam: proprium enim opinionis est ut sit veri apparentia tantum cui potest reapse subesse verum, subesse falsum. Satis vero est ut in præsentī rerum statu non constet jam utra ex contradictionis parte lateat verum vel falsum.

Hanc porro veram esse huius decreti significationem habemus ex declaratione quæ quidem non authentice atque ex officio prodiit, sed certissime data fuit Romæ a persona competente, cuidam E.mo S. E. Principi interroganti; fuit publicis foliis edita neque unquam retractata: nempe responsum datum non fuisse ad finiendam litem in campo criticarum investigationum; neque alioqui huiusmodi S. Officii decisiones sibi infallibilitatis prærogativam arrogare quæ solemnibus S. Sedis definitionibus competit.

In investigando itaque pergant historici, critici, theologi, non tamen iudicium festinent decisivum de ultima conclusione cum certitudine proferre: si quid evidens omnino in alterutram partem affulserit, æquum et debitum est ut S. Sedi referatur cuius erit ultimam dare sententiam, suumque pro tempore atque adiunctis vel revocare vel confirmare decretum. Quocirca non improbabiler suspirari licet S. Sedem

occasionem inde nactam esse huiusce edendi decreti, quod nonnulli eruditi propria critica subiectivaque evidentia plus æquo confisi atque sit venia verbo, hallucinati, certa sua definitione et sententia litem conclusam e cathedra pronuntia-verint. Quidquid de hac occasione sit, indubium omnino est S. Sedem pleno jure valuisse huiusmodi condere decretum ». {Cf. *Revue biblique*, 1898, p. 149.}.

ART. IV.

DE EXISTENTIA SANCTISSIMÆ TRINITATIS
IN TRADITIONE ECCLESIAE.

143. De fide Ecclesiæ primitivæ circa existentiam mysterii SS. Trinitatis ita scribit Kraus ¹ « Fides hæc universalis Ecclesiæ in Trinitatis mysterium sine dubio ante sæc. 3 (325) extabat; modus solummodo quo multi ex scriptoribus illius temporis de Trinitate loquuti sunt, deficit in claritate ita ut jure S. Augustinus scripserit « non perfecte tractatum est de Trinitate »; in cujus rei confirmationem sit Tertullianus qui de Filio Dei loquens vocat eum portionem et derivationem Divinitatis ». Quidquid tamen sit de modo loquendi fides Ecclesiæ, quæ ex Symbolis, Conciliis, et Patribus resultat, universalis fuit in admittendo SS. Trinitatis mysterio. Sit igitur propositio:

144. *Traditio Ecclesiæ proclamat existentiam SS. Trinitatis.*

a) Ex Symbolis Ecclesiæ. Nam in Symbolo Apostolorum, quod uti notat Einig ² « ipsos Apostolos ex majorum traditione habet auctores » legitur « Credo in Deum Patrem omnipotentem; et in Jesum Christum filium ejus unicum, Dominum nostrum.... Et in Spiritum Sanctum. » (Denz. 2.).

Symbolum Nicænum (325) (Denz. 17.) « Credimus in unum Dominum J. Christum Filium Dei... Deum ex Deo (θεός ex θεός)... Deum verum ex Deo vero, genitum non factum, consubstantialem (ὁμοούσιον) Patri.... et in Spiritum Sanctum. »

(1) Lehrbuch der Kirchengeschichte, §. 26.

(2) De Deo trino. Errores - ab initio. Lege eruditas notas de symbolo Apost. et S. Athanasii Cf. Battifol le symbole des Apôtres *Revue biblique* 1894, p. 30-51.

Symbolum vulgariter dictum S. Athanasii, quod « Athanasii opus non est, et videtur sæculo V exeunte conscriptum » ait « Unum Deum in Trinitate, et Trinitatem in unitate venerationem... alia est enim persona Patris, alia Filii, alia Spiritus Sancti. » (Denz. 136.).

b) Ex Conciliis. Præter auctoritatem Concilii Antiocheni (264, 269), Nicæni (325) Constantinopolitani I (381) et Tolentani (675), habemus:

Concil. Lateran. IV (1215). « Nos... credimus et confitemur... quod una quædam summa res est, incomprehensibilis quidem et ineffabilis, quæ veraciter est Pater, et Filius et Spiritus Sanctus; tres simul personæ, ac sigillatim quælibet earundem: et ideo in Deo solummodo Trinitas est non quaternitas. » (Denz. 358.).

Concil. Lugdunense II (1274) « Fidei ac devota professione fatemur, quod Spiritus Sanctus æternaliter ex Patre et Filio, non tamquam ex duobus principiis, sed tamquam ex uno principio, non duabus spirationibus, sed unica spiratione procedit. » (Denz. 382.).

Concil. Florent. (1445) « S. R. Ecclesia... firmiter credit, profitetur et prædicat, unum verum Deum omnipotentem, incommutabilem et æternum, Patrem et Filium et Spiritum Sanctum, unum in essentia, trinum in personis. » (Denz. 598.).

c) Ex S. S. P. P. 1. S. Ignatius († 107) (Epist. ad Magn. 13.) « Studete igitur confirmari in doctrinis Domini et Apostolorum, ut omnia quæ facitis, prospere vobis succedant.... in Filio et Patre et Spiritu.... Subjecti estote episcopo et vobis mutuo, ut.... et apostoli Christo et Patri et Spiritui. »

S. Justinus (c. a. 167.) (Apolog. 1, ad Ant. n. 6. et 13.) « Eum (Patrem) et Filium qui ab eo venit... et Spiritum propheticum colimus et adoramus. »

Tertullianus (c. a. 245.) (c. Prax. 2.) « Custodiatur œconomiae Sacramentum, quæ unitatem in Trinitate disponit, tres dirigens Patrem, et Filium, et Spiritum Sanctum. » « Ita connexus Pater in Filio, et Filius in Paraclito, tres efficiunt coherentes, alterum ex altero, qui tres unum sunt, non unus. » (c. Prax. 25.).

Origenes (185-253.) (Com. in Joa. t. 2. n. 6.) « Nos autem qui tres personas, Patrem, et Filium, atque Spiritum Sanctum esse credimus. »

S. Cyprianus († 258.) (De Unit. Eccl. c. 6.) « Dicit Dominus:

Ego et Pater unum sumus (Joa. 10, 30.). Et iterum de Patre et Filio et Spiritu Sancto scriptum est: Et hi tres unum sunt. » (1. Joa. 5, 7.).

d) Denique scribit D. Simar ¹ « ritus Baptismi fuit apostolicæ fidei testimonium contra veteres Antitrinitarios. » In ipso siquidem, nedum forma, sed trina immersio etiam, fuit expressio fidei in Trinitatis existentiam. Quod confirmatur cæteris orationis formulis, quibus ab initio Ecclesia usa est, quæ quidem formulæ manifestant nobis, æqualem cultum adorationis pertinere ad Patrem, ad Filium et ad Spiritum Sanctum. »

Et P. Perrone († 1876) ² addit « Monumenta antiquissima idem probant. Cujusmodi sunt inscriptiones sepulcrales, tabulæ musivæ, in quibus sub columbæ specie Spiritus Sanctus a Patre et Filio distinctus exhibetur animas in baptismo gratia sanctificans, vel B. Virgini ab Angelo salutatæ obumbrans, vel Christi in Jordane baptismum a s. Præcursore suscipientis divinitatem contestans. »

145. Conclusio. — Inspecta igitur Ecclesiæ Traditione, et inspectis S. S. P. P. testimoniis, recte et jure S. Augustino (De Trinit. 1, 4.) licuit scribere « Omnes, quos legere potui, qui ante me scripserunt de Trinitate, quæ Deus est, divinorum librorum veterum et novorum catholici tractatores, hoc intenderunt secundum Scripturas docere, quod Pater et Filius et Spiritus Sanctus unius ejusdemque substantiæ inseparabili æqualitate divinam insinuent unitatem; ideoque non sint tres dii, sed unus Deus: quamvis Pater Filium genuerit, et ideo Pater non sit, qui Filius est; Spiritusque Sanctus nec Pater sit nec Filius, sed tantum Patris et Filii Spiritus, Patri et Filio et ipse coæqualis et ad Trinitatis pertinens unitatem. »

(1) Lehrbuch der Dog. §. 54. Der Traditionbeweis 1. b. c.

(2) Tract. de Trinit. c. 4. prop. 2, 4.

SECT. II.

ESSENTIA MYSTERII SS. TRINITATIS
ALIQUALITER INVESTIGATUR.

PROLOGUS.

146. Quæ ad intimam essentiam SS. Trinitatis mysterii pertinent sunt quædam processiones, quædam relationes et personæ, notiones quædam personarumque missiones. Essentia igitur tanti mysterii, non potest a nobis aliququaliter investigari nisi de processionibus, relationibus, personis, notionibus atque missionibus in particulari loquamur. En ratio Sectionis de essentia mysterii SS. Trinitatis.

ART. I.

DE PROCESSIONIBUS IN DIVINIS.

147. Processionis divinæ conceptus et definitio. — Processio generatim significat « Emanationem, et originem unius ab alio » vel tamquam a causa sicuti quando in re quæ procedit esse est diversum, et dependens a causa a qua est processio; vel tamquam a puro principio, uti quando nulla diversitas et dependentia intervenit, et principium et terminus processionis simul sunt et solummodo unum prius, alterum posterius concipitur. Duplex vero processio distingui solet, una immanens quæ attenditur « secundum actionem quæ manet in ipso agente », alia transiens, quæ est « secundum actionem quæ tendit in exteriorem materiam. »¹

Dum fides catholica ponit processiones in divinis non loquitur de processionibus ad extra et transeuntibus quæ in Deo esse non possunt, sed de immanentibus; non loquitur pariter de processionibus tamquam a causa, in quibus diversitas et dependentia includuntur, quæ duo in divinis nefas est

(1) S. Th. I. p. 27. 1.

cogitare, sed de processionibus tamquam a puro principio, ita ut omnis diversitas et dependentia in essentia excludantur; et prout dicit Angelicus¹ in divinis est « procedere, ut intimum, et absque diversitate per modum intelligibilem ».

Processiones in divinis sic intellectæ, sequenti modo declarari possunt « Processio in divinis est origo unius personæ ab altera vel a duabus tamquam a puro principio, per modum intimi, absque ulla diversitate et dependentia in esse. »

148. Processiones aliquæ immanentes sunt ponendæ in Deo. — Primo adspectu, nihil magis videtur inconueniens quam tribuere Deo aliquas processiones; per hoc enim quod processio in divinis asseritur, esse a se, videtur negari pro aliquibus personis, simplicitas divina destrui, atque Divinitas maculari, quasi duæ personæ SS. Trinitatis non Deus, sed « portio et aliquid Divinitatis sint ».² Hinc factum est uti notat Angelicus³ quod « processionem diversi diversimode acceperunt. Quidam enim acceperunt hanc processionem, secundum quod effectus procedit a causa. Et sic accepit Arrius dicens filium procedere a patre, sicut primam eius creaturam et Spiritum sanctum procedere a patre et filio, sicut creaturam utriusque... Alii vero hanc processionem acceperunt, secundum quod causa dicitur procedere in effectum ». Et sic accepit Sabellius ponens processionem in divinis quatenus Deus assumpsit carnem ex Virgine et quatenus « creaturam rationalem sanctificat et ad vitam movet ».

Affirmamus igitur processiones in divinis in sensu a nobis n. 147 explicato:

a) Ex Concil. I. Nicæno (325. Denz. 17.) ubi legitur « Credimus... in unum D. J. C. Filium Dei natum ex Patre unigenitum... Deum de Deo... genitum non factum ».

b) Ex Script. De processione Verbi (Ioa. 7, 29.; 8, 42.) « Ego ex Deo processi et veni ». « Ego scio eum (Patrem) quia ab ipso sum ». De processione Spiritus (Ioa. 15, 26.). « Cum autem venerit Paraclitus quem ego mittam vobis a Patre, Spiritum veritatis qui a Patre procedit ».

c) Ratione. Perfectiones existentes in creaturis intellectualibus, sunt ponendæ in Deo. Atqui in creaturis intellec-

(1) Ibid. ad 3.

(2) Cf. Schell, Kathol. Dog. Zw. Band. §. 3.

(3) I. p. 27. 1.

tualibus sunt aliquæ processiones immanentes, quæ perfectiones quædam sunt, una secundum intellectum alia secundum voluntatem. Ergo processiones aliquæ immanentes sunt ponendæ in Deo.

« In creaturis intellectualibus est processio immanens secundum intellectum ». Nam « quicumque intelligit, ex hoc ipso quod intelligit, procedit aliquid intra ipsum, quod est conceptio rei intellectæ ex vi intellectiva proveniens, et ex eius notitia procedens. Quam quidem conceptionem vox significat, et dicitur verbum cordis significatum verbo vocis »¹.

« In creaturis intellectualibus est processio immanens secundum voluntatem ». « Quemadmodum intelligendo, inquit Cajetanus² formamus conceptum, ita amando inclinationem quandam in amatum facimus intus, quæ, quia nomine caret, amor, impulsus, inclinatio, affectioque vocatur ». Circa naturam processionum divinarum sit alia propositio:

149. Processiones in divinis sunt processiones tamquam a puro principio originis, sunt æternæ, reales, necessariae, substantiales, perfectissimæ.

1. « Sunt processiones tamquam a puro principio originis » quia in hoc genere processionum, procedens et id a quo procedit sunt simul, habent idem esse, neque unum ab alio dependet. In processionibus divinis autem Pater, Filius et Spiritus S. simul sunt, eandem habent essentiam, neque dependentia in aliquo datur ut salvetur eorum perfecta æqualitas. Ergo processiones in divinis sunt tamquam a puro principio originis.

2. « Sunt processiones æternæ » quia principium et termini divinarum processionum æterna sunt juxta illud symboli Athan. (Denz. 136.) « æternus Pater, æternus Filius, æternus Spiritus Sanctus ».

3. « Sunt processiones reales » quia realia sunt principium et termini illarum, realis Pater, realis Filius, realis Spiritus S.

4. « Sunt processiones necessariae ». Pater enim semetipsum necessario intelligit, et Pater et Filius cum sint summum Bonum mutuo se necessario amant. Sed per hoc quod Pater necessario seipsum intelligit habetur prima processio divina;

(1) S. Th. I. p. 27. 1.

(2) Comm. I. p. 27. 3. q. 2.

per hoc quod Pater et Filius necessario se amant, habetur alia processio. Processiones igitur divinæ necessariae sunt.

5. «Sunt processiones substantiales et perfectissimæ». Substantiales, quia nulla realitas accidentalis in divinis esse potest; perfectissimæ, quia omne quod in Deo existit nedum perfectio, sed perfectissimum est.

150. Corollaria. — 1. Convenientius est ut in divinis processionibus voce «principii et non causæ» utamur. «Quia enim divina inquit Angelicus¹ comprehendere a nobis non possunt, convenientius a nobis significantur per nomina communia quæ indefinite aliquid significant, quam per nomina specialia quæ definite rei species exprimunt..... Sicut autem causa communior est quam elementum..... ita etiam principium est communius quam causa; nam prima pars motus vel lineæ dicitur principium sed non causa».

2. Quamvis «latini doctores raro, vel nunquam ad significandum originem divinarum personarum, nomine causæ» utantur; et Græci absolutius in divinis utantur nomine causæ; tamen usus iste non aliud significat nisi «solam originem» et «ad hanc intelligentiam tendit, inquit Concil. Flor. (Denz. 586.) ut per hoc significetur, Filium quoque esse secundum Græcos quidem causam, secundum Latinos vero principium substantiæ Spiritus sancti sicut et Patrem.» (Cf. S. Th. Q. D. de Potentia, 10. a. 1. ad 8.)

3. «Quamvis Pater dicatur esse principium Filii et Spiritus sancti, non tamen videtur indifferenter dicendum quod Filius est principiatum, vel etiam spiritus sanctus, licet etiam hoc modo loquendi græci utantur, et posset apud intelligentes concedi; tamen ea quæ minorationem aliquam importare videntur, refugere debemus, ne Filio vel spiritui sancto attribuantur.» (Cf. S. Th. loc. cit. ad 9.) Circa numerum divinarum processionum sit:

151. Duæ sunt processiones in divinis, una secundum emanationem intellectivam, et hæc convenienter dicitur generatio; alia secundum emanationem amoris, et hæc convenienter vocatur simplex processio.

a) «Duæ sunt processiones in divinis, una secundum emanationem intellectus, alia secundum emanationem amoris».

(1) Qd. 10, 1. ad 9.

« Considerandum est inquit Angelicus ¹, quod in divinis non est processio, nisi secundum actionem, quæ non tendit in aliquid extrinsecum, sed manet in ipso agente ». Tot igitur sunt processiones in divinis, quot sunt actiones immanentes in natura intellectuali divina; hujusmodi autem operationes duæ sunt idest actio intellectus secundum quam « res dicta vel intellecta est in intelligente »; et actio voluntatis « secundum quam amatum est in amante ». Ergo et duæ sunt processiones in divinis, una secundum emanationem intellectus, alia secundum emanationem voluntatis et amoris. Adde quod Scriptura (Joa. 8, 42; 15, 26.) nonnisi de hisce duabus processionibus loquitur, et ipsa Concilia ut verbis Concil. Later. IV (Denz. 355) utamur continuo confitentur quod « Pater a nullo, Filius a Patre solo, ac Spiritus Sanctus pariter ab utroque ».

b) « Prima processio convenienter dicitur generatio. » Si quidem in Psal. (2, 7.) legitur « Filius meus es Tu, ego hodie genui Te. » (Joa. 1, 18.) « Unigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ipse enarravit. » Et Concil. Constant. (381) (Denz. 47.) vocat Filium « genitum non factum »; Concil. vero Later. IV loc. cit.) ait « Pater generans, Filius nascens. »

Declaratur ratio. « Generatio communis omnibus, inquit Cajetanus ² est mutatio de non esse ad esse. Generatio propria viventibus (quæ nativitas proprie dicitur) est origo viventis a vivente conjuncto secundum similitudinem ejusdem naturæ. » Atqui processioni Verbi per modum intellectus quæ est in divinis, conveniunt omnes conditiones integrantes rationem nativitatis. Ergo processio prima quæ est in divinis et est processio Verbi, convenienter dicitur nativitas vel generatio.

« Processioni Verbi conveniunt conditiones integrantes rationem nativitatis vel generationis. » Nam processio illa a) est operatio vitalis quia est actio intellectualis, b) est a principio conjuncto, quia prouti notat Angelicus ³ « quod procedit ad intra processu intelligibili, non oportet esse diversum; imo quanto perfectius procedit, tanto magis est unum cum eo, a quo procedit.... Unde cum divinum intelligere sit in fine

(1) I. p. 27. 3.

(2) Comm. I. p. 27. 2.

(3) I. p. 27. I. ad 2.

(infinitæ) perfectionis, necesse est, quod verbum divinum sit perfecte unum cum eo a quo procedit absque omni diversitate. » *c*) Est secundum rationem similitudinis, quia conceptio intellectus similitudo est rei intellectæ; *d*) est in eadem natura, quia in Deo idem est intelligere, et esse, ubi autem intelligere est esse substantiale, ibi quoque verbum est substantia, et quia sic est in divinis, ideo verbum divinum est substantia divina. Hinc Joa. (10, 30.) Christus dicit « Ego et Pater unum sumus. » (Cf. Cajet. Comm. 1. p. 27. 3.)

c) « Secunda processio quæ est in divinis, convenienter vocatur simplex processio, et non generatio. » Etenim processio quælibet intantum potest habere rationem generationis, et generatio appellari potest inquantum est secundum rationem similitudinis. Atqui processio secunda quæ habetur in divinis, quamvis habeat cætera requisita ad generationem, non est tamen secundum rationem similitudinis, « sed magis secundum rationem impellentis et moventis in aliquid. » Ergo non potest convenienter vocari generatio; et quia in creaturis non est speciale nomen ad ipsam nominandam, ideo simplex processio convenienter vocatur. (Cf. S. Th. 1. p. 27. 4.).

« Processio secundum voluntatem in divinis non est secundum rationem similitudinis. » « Quemadmodum intelligendo inquit Cajetanus ¹ formamus conceptum, ita amando inclinationem quandam in amatum facimus intus... Amor non est similitudo rei amatæ sed inclinatio in illam. » Et Angelicus ² « Res intellecta est in intellectu secundum suam similitudinem... non aliqua similitudo voliti est in voluntate, sed voluntas habet quandam inclinationem in rem volitam. »

152. Corollaria. — 1. Igitur quia procedens ab alio-propria et vera generatione dicitur Filius, ideo in divinis, terminus primæ processionis convenienter Filius appellatur.

2. Quia « nomen spiritus in rebus corporeis impulsionem quandam et motionem significare videtur nam flatum, et ventum spiritum nominamus » et secunda processio in divinis est quædam « vitalis motio, et impulsio » ideo terminus ejus convenienter Spiritus vocatur. (Cf. S. Th. 1. p. 27. 4. et q. 36, 1.).

(1) Comm. 1. p. 27, 3; 27, 4 ad 2.

(2) 1. p. 27, 4.

153. Parva questio solvitur. — Quare processio secundum voluntatem non dicitur generatio, dum procedens per modum amoris in divinis divinam naturam accipiat? Quare Spiritus Sanctus non dicitur « genitus, natus » cum in ipso, nedum similitudo sed identitas naturæ sit?

Doct. Schell¹ recte notat « quæstionem hanc jam a tempore Origenis (de princ. l. 1. prop. 4.) inveniri in theologiæ catholicæ inquisitionibus, sed mansisse sine sufficienti solutione. » Cæteris solutionibus sepositis afferimus solutionem a S. Thoma² traditam et fere ab omnibus receptam. Juxta Angelicum ratio propter quam Spiritus S. processio non dicitur « generatio » et Spiritus S. non dicitur « natus, genitus » est quia Spiritus S. « procedit per modum amoris. » Solutionem hanc explicat ipse ratione, et exemplo confirmat. Explicat:

a) Ratione, afferendo³ propositiones nonnullas respicientes modum agendi intellectus et voluntatis, idest:

1. « Res intellecta est in intellectu secundum suam similitudinem »; « Amatam in amante non est, secundum similitudinem speciei. »

2. « Omne quod procedit ab altero per modum geniti procedit secundum similitudinem speciei a generante »; « Processio autem quæ attenditur secundum rationem voluntatis non consideratur secundum rationem similitudinis. »

3. « Spiritus Sanctus per modum amoris procedit. »

Hisce positis concludit recte « Deus igitur procedens per modum amoris, non procedit ut genitus. Neque igitur « filius » dici potest »; et « ad significandum divinam personam, quæ procedit per modum amoris, accomodatum est ex usu scripturæ hoc nomen Spiritus Sanctus. » Confirmat:

b) Exemplo. « Filius dicitur aliquis ex eo quod genitus est; unde, si res aliqua naturam alterius ab eo acciperet, non per genituram, sed per alium quemcumque modum, ratione filiationis careret; ut puta si aliquis homo, virtute sibi divinitus ad hoc concessa, hominem faceret ex aliqua sui corporis parte, vel etiam exteriori modo, sicut facit artificata, productus homo producentis filius non diceretur, quia non procederet ab eo ut natus. Processio autem Spiritus Sancti

(1) Kathol. dog. Zw. B. §. 4. Der Ausgang des hl. Geistes etc.

(2) 1. p. 27, 4; 1. p. 36, 1. C. Gent. l. 4. c. 19, 20, 23.

(3) Ibid.

rationem nativitatis non habet. Unde Spiritus Sanctus, licet a Patre et Filio divinam naturam habeat, non tamen eorum filius dici potest. »¹

154. De principiis divinarum processionum. — Si dicta circa naturam divinarum processionum paulisper considerentur, facile solvitur quæstio de principio divinarum processionum in Trinitate. Si enim est sermo de principiis personalibus divinarum processionum, cuique perspicuum est principia hæc esse, personam generantem et personas spirantes; persona vero generans respectu Filii est Pater, personæ spirantes respectu Spiritu S. sunt Pater et Filius et sic principia personalia divinarum processionum sunt Pater et Filius.

Si vero sit sermo de principio remoto processionum divinarum, hoc principium est essentia divina, eo præcise modo quo in nobis anima nostra est principium remotum humanarum operationum, quia ab illa remote procedunt.

Aut denique est sermo de principiis proximis divinarum processionum, et principia hæc sunt intellectus et voluntas Dei; Filius enim est Verbum Patris, sed verbum procedit proxime ab intellectu; pariter Spiritus S. est Amor Patris et Filii; amor autem immediate et proxime a voluntate procedit. Principia igitur proxima divinarum processionum sunt intellectus et voluntas Dei. (Cf. Billuart De Trinitate Diss. 2. a. 2.).

155. Conclusio articuli. — 1. In divinis igitur duæ processiones sunt, quia duæ sunt operationes immanentes in Deo, operatio videlicet intellectus et voluntatis.

2. Prima processio, idest, processio Verbi dicitur generatio, alia hoc est, processio Spiritus S. est innominata, et dicitur spiratio vel simplex processio. Causa vero hujus diversæ nominationis est, quia in prima sunt omnia requisita ad veram generationem, in secunda e contra deficit similitudo naturæ vi processionis obtenta; Verbum enim notat Contensonius² ex vi et modo suæ processionis recipit naturam similem suo principio, secus vero Spiritus Sanctus. »

(1) c. Gent. 4, 23, 11.

(2) De s. Trinit. Mysteriorum Diss. 2, c. 1, spec. 2.

3. Processiones divinæ, vindicant sibi specialem naturam, excludunt enim omne tempus, successionem, diversitatem ac dependentiam geniti a generante, spirati a spirantibus, procedentis a personis quæ sunt processionum principia. Uno verbo sunt processiones æternæ, substantiales, vitales, perfectissimæ et infinitæ, sicut vivus, æternus, infinitus, substantia prima, et perfectissimus est Deus.

4. Denique harum divinarum processionum principia sub diverso respectu sunt, Personæ divinæ, essentia divina, intellectus et voluntas divina.

ART. II.

DE RELATIONIBUS DIVINIS.

156. Relationis notio et definitio. — Relatio, inquit Schell¹ est esse incapax definitionis et potest solummodo declarari « Respectus unius esse ad aliud esse. » « Sunt relata, inquit Aristoteles², quorum essentia nihil aliud est, quam ad aliquid modo quopiam esse affectum. » Relatio igitur secundum propriam rationem significat solum respectum ad aliud ita ut definiri possit « Ordo vel respectus (le rapport) unius ad alterum. » Duplex relatio datur, realis et rationis tantum. Est realis si respectus « est in ipsa natura rerum, utpote quando aliquæ res secundum suam naturam ad invicem ordinatæ sunt, et invicem inclinationem habent. » Est rationis tantum si respectus significatus « est tantum in ipsa apprehensione rationis conferentis unum alteri... Sicut cum comparat ratio hominem animali, ut speciem ad genus. »³

In conceptu relationis igitur multa sunt videlicet: *a*) est existere in alio, *b*) est esse et referri ad aliud, *c*) est subiectum relatione illa modificatum, *d*) est fundamentum, hoc est, causa ex qua relatio oritur, *e*) est terminus qui a subiecto relationis respicitur. Habitis hisce notionibus procedimus ad existentiam, numerum et essentiam divinarum relationum investiganda. Sit primo:

(1) Op. cit. Zweit. Band. §. 6. Von den Beziehungen in Gott.

(2) Categor. 5.

(3) S. Thom. 1. p. 28. 1.

157. Relationes quædam sunt in divinis realiter.

a) Ex Conc. Toletano XI. (675) (Denz. 225) « In relativis vero personarum nominibus Pater ad Filium, Filius ad Patrem, Sanctus Spiritus ad utrosque refertur; quæ cum relative tres personæ dicantur, una tamen natura per substantiam creditur.... In relatione enim personarum numerus cernitur. »

b) Ex Scriptura. Scriptura (Matth. 12, 32; 28, 19. Joa. 8, 18; 3, 16.) ponit in divinis Paternitatem, Filiationem et Spirationem. Paternitas autem est relatio quædam realis qua Pater ad Filium refertur, item Filiatio relatio realis est qua Filius ad Patrem refertur, et ipsa Spiratio relatio realis est, referens Personam spiratam ad personas spirantes. Ex Scriptura igitur relationes quædam reales in divinis ponendæ sunt. (Cf. n. 136.).

c) Ex S. Patribus. S. Athanasius († 373) (Orat. 1. c. Arian. 33.) « ...Vox ista Pater ad Filium refertur.... Qui autem Deum Patrem vocat, statim Filium concipit et agnoscit. »

S. Gregorius Naz. († c. a. 389.) (Orat. 29. theol. III, 16.) « Nec enim essentiae nomen est Pater, o viri acutissimi, nec actionis; sed relationem eam indicat, quam Pater erga Filium habet, vel Filius erga Patrem. »

S. Augustinus (De Trinit. 1. 5. c. 5.) « ...Dicitur enim ad aliquid sicut Pater ad Filium et Filius ad Patrem... Quamvis diversum sit Patris esse et Filii esse, non est tamen diversa substantia: quia hoc non secundum substantiam dicuntur, sed secundum relativum; quod tamen relativum non est accidens, quia non est mutabile. »

d) Ratione S. Thomæ (1. p. 28. 1.) « Cum autem aliquid procedit a principio ejusdem naturæ, necesse est, quod ambo, scilicet procedens, et id, a quo procedit, in eodem ordine convenient; et sic oportet, quod habeant reales respectus ad invicem. Cum igitur processiones in divinis sint in identitate naturæ... necesse est, quod relationes, quæ secundum processiones divinas accipiuntur, sint relationes reales. » Et in arg. Sed Contra ait « pater non dicitur, nisi a paternitate, et filius a filiatione: si igitur paternitas, et filiatio non sunt in Deo realiter, sequitur, quod Deus non sit realiter pater, aut filius, sed secundum rationem intelligentiæ tantum: quod est hæresis Sabelliana. »

158. Corollarium. — Quamvis in creaturis, relatio quælibet, sit accidentalis realitas, non ita est in divinis. Nam

« quidquid in rebus creatis habet esse accidentale, secundum quod transfertur in Deum, habet esse substantiale; nihil enim est in Deo ut accidens in subjecto, sed quidquid est in Deo, est ejus, essentia. »¹

159. In Deo sunt tantum quatuor relationes reales, scilicet, paternitas, filiatio, spiratio activa et passiva.

— Veritas hæc est veluti corollarium dictorum. Relationes enim fundantur in processionebus divinis; ideoque tot relationes reales in Deo esse debent, quot necessaria sunt ad divinas processiones explicandas. Atqui ad explicandas processiones in divinis quatuor sunt necessaria, idest *a*) Persona generans « Pater » quæ ita vocatur relatione illa quæ paternitas dicitur; *b*) Persona generata « Filius » sic dicta a relatione quæ est filiatio; *c*) Persona spirata « Spiritus sanctus » quæ ita nominatur a relatione quæ spiratio passiva dicitur; *d*) Personæ spirantes « Pater et Filius » quibus convenit relatio quæ est spiratio activa. In Deo igitur sunt tantum quatuor relationes reales, scilicet, paternitas, filiatio, spiratio activa, et passiva.

160. Difficultas solvitur. — Sed si existunt in Deo quatuor relationes idest, Paternitas, Filiatio Spiratio activa et passiva, cum Personæ divinæ constituentur per relationes, sequitur statim, quod in divinis non tres, sed quatuor personæ sunt ponendæ.

Resp.: Difficultas solvitur, mediante regula illa, a Concil. Florentino (Denz. 598) enuntiata, dum de mysterio SS. Trinitatis loquitur, idest « Omniaque sunt unum, ubi non obviat relationis oppositio. » Modo, hujusmodi regulam applicando, verum est quod in divinis sunt quatuor relationes, attamen solummodo tres dicunt oppositionem relativam, hoc est, Paternitas Filiationi, Filiatio Paternitati, Spiratio passiva spirationi activæ. Spiratio activa enim neque Paternitati, neque Filiationi dicit oppositionem relativam, et consequenter novam personam distinctam a Persona Patris et Filii constituere nequit. In divinis igitur quia non ubique « obviat relationis oppositio », manent solum tres Personæ, manent rursus quatuor relationes, quarum tres, personas constituunt, alia

(1) S. Thom. 1. p. 28. 2.

nullam personam constituit cum nullam oppositionem relativam dicat.

161. *Relationes divinæ et essentia divina non distinguuntur realiter inter se.*

a) Ex Conciliis. Nam præter definitionem latam ab Eugenio III († 1153) in Concil. Rhemensi (1148) contra Gilbertum Porretanum († 1154) distinctionem realem affirmantem sunt verba Concil. Lat. IV (Denz. 358.) « Credimus et confitemur... quod una quædam summa res est, incomprehensibilis quidem et ineffabilis, quæ veraciter est Pater, et Filius, et Spiritus Sanctus;... quælibet trium personarum est illa res, videlicet substantia, essentia, seu natura divina. »

b) Ratione. Realis distinctio duarum rerum inter se, provenit semper ex quadam oppositione vel contraria, vel privativa, vel relativa, vel contradictoria. Ita ex. g. virtus et vitium distinguuntur realiter inter se propter oppositionem contrariam, visio et cæcitas propter oppositionem privativam; pater et filius propter oppositionem relativam; homo et non homo propter oppositionem contradictoriam. Atqui inter relationes divinas et essentiam divinam, nulla existit oppositio, non contraria, non privativa, non relativa, non contradictoria. Ergo relationes divinæ et essentia divina non distinguuntur realiter inter se.

« Inter relationes divinas et essentiam divinam nulla existit oppositio. » a) Non oppositio contraria, quia hæc est inter res quæ in uno et eodem subjecto simul conjungi non possunt; essentia autem divina et relationes divinæ sunt simul in Deo, ita ut neque essentia relationes excludat, neque relatio essentiam. b) Non privativa, quia oppositio hæc datur inter aliquam proprietatem et eius privationem in aliquo subjecto exigente illam. Porro essentia in Deo, non privat Paternitatem vel Filiationem vel Spirationem proprietate aliqua; neque Paternitas, Filiatio, Spiratio, privant proprietate aliqua essentiam divinam. c) Non relativa, quia hæc oppositio est quædam repugnantia ex mutuo ordine quem ad invicem res dicunt proveniens. Essentia autem divina non dicit ordinem ad relationes divinas, neque relationes divinæ ad essentiam divinam, sed Paternitas dicit ordinem ad Filiationem, Spiratio passiva ad Spirationem activam. d) Non contradictoria, quia hæc datur inter rem et ejus negationem;

essentia autem divina non negat relationes divinas, neque relationes divinæ negant divinam essentiam.¹

162. Corollarium. — Quamvis relationes realiter existentes in Deo, sint idem essentiæ secundum rem, differunt tamen « secundum intelligentiæ rationem, prout in relatione importatur respectus ad suum oppositum, qui non importatur in nomine essentiæ. »²

163. Relationes divinæ ad invicem oppositæ, distinguuntur realiter inter se.

a) Ex Concil. Later. IV (Denz. 355) ubi legitur « Hæc sancta Trinitas secundum communem essentiam individua, et secundum personales proprietates discreta..... ».

b) Ratione. « Relativa oppositio in sui ratione includit distinctionem ». Atqui inter relationes divinas ad invicem existit oppositio relativa; a) oppositio, quia Paternitas opponitur Filiationi, Filiatio Paternitati, et Spiratio passiva Spirationi activæ; b) relativa quia relationes illæ dicunt mutuum ordinem ex quo oppositio relativa exurgit. Ergo relationes divinæ distinguuntur realiter inter se. Ulterius inquit Angelicus³ « relatio multiplicat Trinitatem; si ergo relationes non distinguuntur ab invicem realiter, non erit in divinis Trinitas realis, sed rationis tantum: quod est Sabelliani erroris ».

164. Corollarium. — Comparando propositiones enuntiatae n. 159 et 161, concludere oportet « quod in Deo sit realis distinctio, non quidem secundum rem absolutam quæ est essentia, in qua est summa unitas et simplicitas, sed secundum rem relativam » (Cf. S. Th. I. p. 28. 2.).

165. Difficultas quædam recensetur et variæ solutiones ejus referuntur. — Juxta doctrinam hucusque expositam, in mysterio SS. Trinitatis duo habentur: 1° Paternitas est idem cum essentia divina, item Filiatio, item Spiratio, 2° Paternitas, Filiatio et Spiratio passiva non sunt idem inter se, sed realiter distinguuntur. Modo doctrina hæc de Tri-

(1) Cf. Zigliara Sum. Phil. vol. I. l. I. c. I. a. 8. 8.

(2) S. Th. I. p. 28. 2 ad 3.

(3) I. p. 28. 3. Sed contra.

nitate quomodo conciliari potest cum principio illo « Quæ sunt eadem uni tertio sunt eadem inter se? »¹.

Huic difficultati diversæ solutiones dantur a theologis, est solutio S. Thomæ, est solutio Contensonii, est solutio P. Pesch. Cum de re difficillima, et non minimæ necessitatis ad sciendum agatur, utile putamus prædictas solutiones separatim afferre et recitare. Sit primo:

166. Solutio S. Thomæ. — « Quæ sunt eadem uni tertio sunt eadem inter se ». Principium hoc « tenet, inquit Angelicus²... in his quæ sunt idem re, et ratione, sicut tunica, et indumentum; non autem in his quæ differunt ratione..... Licet actio sit idem motui, similiter et passio: non tamen sequitur, quod actio, et passio sint idem: quia in actione importatur respectus, ut a quo est motus in mobili, in passione vero, ut qui est ab alio. Et similiter, licet paternitas sit idem secundum rem cum essentia divina, et similiter filiatio, tamen hæc duo in suis propriis rationibus important oppositos respectus. Unde distinguuntur ab invicem »³.

167. Solutio Contensonii. — « Quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se, verum est, inquit Contensonius⁴ quando illud tertium est finitum, nec potest sibi res distinctas et oppositas identificare..... Quæ sunt eadem uni tertio, a quo virtualiter distinguuntur, possunt distingui realiter inter se, quando nimirum illud tertium est infinitum, illimitatum, et communicabile realiter distinctis..... Essentia vero divina est infinita, ambiens in suo sinu ens absolutum et relativum, et ideo identificat sibi relationes, quæ tamen inter se ratione oppositionis distinguuntur: infinitas enim divinæ essentiæ facit et ut extrema sint idem secum, et ut proprias rationes et officia retineant, quæ sunt inter se opponi, subindeque distinguui ».

Placet auctori « Rem tam arduam hoc exemplo declarare ». « Quæ sunt præsentia uni tertio sunt præsentia inter se: v. g.

(1) « Duobus propositis, si aliquid tertium et unum eorum idem sunt, etiam id tertium et alterum eorum idem sint ». Arist. VII Top. c. 1. Didot I, 256. 3.

(2) Ibid. ad 1.

(3) Cf. solutionem Cajet. (I. p. 28. 3.) qui recurrit ad distinctionem « identitatis, et qualitatis identitatis ».

(4) Lib. cit. De Exist. Trin. Diss. 3. c. 1. Objecta etc.

duo corpora non possunt esse præsentia eidem spatio, quin illa duo corpora sint sibi præsentia: si tamen detur aliquod tertium, quod idem manens existat in pluribus locis, tunc illa loca erunt illi præsentia, et non erunt præsentia inter se: v. g. Christus est præsens pluribus hostiis et altaribus, quæ tamen non sunt sibi invicem præsentia ».

168. Solutio P. Pesch. — Clar. Auctor sub hisce verbis proponit sibi eandem difficultatem « Relationes identificantur cum essentia. Ergo identificantur inter se. — Resp.: Disting. min. subsumpt.: Relationes identificantur cum essentia, quæ ex natura potest esse in uno tantum, neg. min. subsumpt.; cum essentia, quæ propter suam infinitatem potest esse in tribus relationibus realiter distinctis, conc. min. subsumpt. et neg. conseq.

Imo, prosequitur Auctor, fides omnino postulat, ut principium in majori primi syllogismi positum intactum maneat. Docemur enim credere unum indistinctum Deum, non tres deos, et tres distinctas personas, non unam personam. Si fide subverteretur principium identitatis in uno tertio, prout a mathematicis intelligitur, doctrina fidei nullum haberet sensum. Nam sine hoc principio non intelligeremus tres personas esse indistinctas in deitate, sed diceremus esse unum Deum et simul tres Deos, quod utique est absurdum. Ergo fides non destruit hoc principium, sed omnino supponit. »¹

En solutio P. Pesch, qui addit postea « Generatim notandum est principia omnia metaphysica manere vera in SS. Trinitate, attamen ratione materiæ applicationem principiorum habere specialem difficultatem, cum non perspiciamus, quam virtutem habeat ens infinitum conjungendi cum summa simplicitate sub uno respectu realem distinctionem sub alio respectu. »

169. Conclusio articuli. — Quid igitur dicendum est de solutionibus allatis? Neque prima, neque secunda, neque tertia, candide fatemur, nodum plene solvunt. a) Non prima quia distinctio rationis nihil ponit in re, et rem in semetipsa intactam relinquit et prouti Angelicus (1. p. 50. 2.) ait « Non est necessarium, quod ea, quæ distinguantur secundum in-

(1) Op. cit. n. 502.

tellectum, sint distincta in rebus, quia intellectus non apprehendit res secundum modum rerum, sed secundum modum suum.» *b*) Non secunda, quia mysterium, cum novo mysterio de simultanea præsentia Corporis Christi in multis locis, solvere conatur. *c*) Non tertia, quia hæc unum solummodo curat, ut maneat intactum principium « Relationes identificantur cum essentia », sed non quærit illud conciliare cum alio « Quæ sunt eadem uni tertio sunt eadem inter se. »

Recte igitur Angelicus ¹ post solutionem a se traditam addit « Neque oportet in his aliquid simile inquiri: quia in nulla re creata invenitur aliquid simile divinæ simplicitati, ut habens sit id quod habetur. Omnia enim similia, quæ possent induci vel de punctis vel de differentiis existentibus in genere, plus habent de dissimilitudine, quam de similitudine, et ideo magis abducunt a veritate quam in verum intellectum inducant. Sicut enim dicit Bœtius, in his quæ sine materia sunt, oportet non ad imaginationem deduci, quia hoc plurimum officit in divinis. »

Concludamus igitur (Bern. de Consider. 5, 8.) « Sacramentum hoc magnum est, et quidem venerandum, non scrutandum. Quomodo pluralitas in unitate, et hac unitate, aut ipsa in pluritate? Scrutari hoc temeritas est: credere, pietas est, nosse, vita et vita æterna est. »

ART. III.

DE PERSONIS IN DIVINIS.

170. « Cum unaquæque ars inquit Cajetanus ² terminis utatur, prout in illa arte consueverunt accipi:... rationabile est, ut princeps omnium scientiarum sacra Theologia propriis quandoque gaudeat vocabulis. » Porro in usu theologorum et theologiæ est, ut quoties fit sermo de dogmate SS. Trinitatis, vocabula « substantiæ, essentiæ, subsistentiæ, suppositi, hypostasis, et personæ » continuo recurrant; et quia « persona » uti statim videbimus est omnium complementum in linea substantiæ, ideo conceptus « substantiæ, essentiæ,

(1) 1. Dist. 33. q. 1. 1. ad 2.

(2) Comm. 1. p. 29. 1.

subsistentiæ, suppositi et hypostasis », prius tradendi sunt, ut ad genuinum « personæ » conceptum assurgere valeamus.

171. Conceptus substantiæ, essentiæ, subsistentiæ, suppositi et hypostasis, explicantur. — Substantia concrete accepta significat rem in se et non in alio existentem; ita ut conceptus substantiæ sit « In se et per semetipsum existere. »

Res vero quælibet individua in se et per semetipsam existens, possidet absque dubio determinatam aliquam essentiam, pertinet ad certam categoriam entium, et simul a cæteris aliis distinguitur. Hinc conceptus essentiæ exurgit, cujus proprium est « substantiam aliquam in determinata entium categoria constituere et a cæteris distinguere. »

Rursus substantia quælibet individua, uti ex ejus notione constat, in semetipsa existit, et quia illa quæ in se et non in alio existunt dicuntur subsistere, hinc habetur subsistentia « per quam substantia in semetipsa et non in alio existit. » (Cf. S. Th. 1. p. 29. 2.).

Pariter res quælibet in semetipsa existens, in proprio esse jam constituta et a cæteris distincta, est certe substantia singularis, integra, tota in se; substantia autem singularis, integra, tota in se, appellatur suppositum, hypostasis, persona. Suppositum vel hypostasis, si natura substantiæ illius non sit rationalis, persona vero si sit « rationalis naturæ » nomen siquidem personæ, notat P. Pesch ¹ « duo præter notionem substantiæ importat: rationalitatem et singularitatem ».

De vocabulo hypostasis (ὑποστάσις), notat Contensonius ² « grandis fuit olim Græcos inter et Latinos disceptatio: Latini enim putantes hypostasim idem significare ac usiam, seu essentiam, tres hypostases reijciebant... Græci vero credentes personam solum usurpari ad similitudinem eorum quæ geruntur in comœdiis, ubi idem homo plures exhibet personas, Latinos admittentes unam hypostasim, et tres personas Sabellianismi insimulabant ».

Uti quisque intelligit, diversæ sunt voces, diversi sunt conceptus qui vocibus « substantiæ, essentiæ, subsistentiæ, suppositi hypostasis et personæ » exprimuntur, una tamen et

(1) Loc. cit. n. 597.

(2) De Sac. Trinit. myst. Diss. 3. c. 2

unica est realitas per has voces designata, quæ sub diverso respectu est substantia, essentia, subsistentia, suppositum vel persona. Ita ex. g. Ego, quædam substantia sum, sum quædam essentia, subsistentia et persona, cum naturam rationalem habeam.

172. Personæ definitio. — Quia « esse personam » est proprium substantiarum rationalium quæ « dominium habent sui actus, et non solum aguntur sicut alia, sed per se agunt »¹; ideo nonnulli reponunt essentiam personæ vel in « quadam incomunicabilitate et independentia essendi et operandi » vel in « esse a se et in se. »²

Definitio « personæ » communiter recepta, est illa quam Boëtius (Lib. de duabus nat. c. 3.) sub hisce verbis tradit « Quocirca si persona in solis substantiis est atque his rationalibus, substantiaque omnis natura est, nec in universalibus, sed in individuis constat, reperta personæ est igitur definitio: Persona est naturæ rationalis individua substantia. » Quam definitionem ita Angelicus³ explicat « Ad ostendendum quod (persona) est specialiter individuum in genere substantiæ, dicitur quod est substantia individua; ad ostendendum vero quod est specialiter in rationali natura, additur rationalis naturæ. Per hoc ergo quod dicitur substantia, excluduntur a ratione personæ accidentia quorum nullum potest dici persona; per hoc vero quod dicitur individua, excluduntur genera et species in genere substantiæ quæ etiam personæ dici non possunt; per hoc vero quod additur rationalis naturæ, excluduntur inanimata corpora, plantæ et bruta quæ personæ non sunt. »

173. Nomen « personæ » est ponendum in divinis.

a) Ex Symb. Athanasiano (Denz. 136.) « Fides autem catholica hæc est, ut unum Deum in Trinitate, et Trinitatem in unitate veneremur; neque confundentes personas...; alia est enim persona Patris, alia Filii, alia Spiritus Sancti. »

b) Ratione S. Thomæ. « Persona significat id, quod est perfectissimum in tota natura, scilicet, subsistens in rationali natura. Unde, cum omne illud, quod est perfectionis, Deo

(1) S. Th. I. p. 29. 3.

(2) Cf. Schell, loc. cit. §. 7. Simar Lehrbuch der Dogm. §. 57. 1.

(3) Qd. de Potentia q. 9. a 2.

sit attribuendum, eo quod ejus essentia continet in se omnem perfectionem, conveniens est, ut hoc nomen persona de Deo dicatur. » (1. p. 29. 3.).

174. Personæ divinæ constituuntur et distinguuntur relationibus. — « Constituuntur relationibus. » Persona enim debet constitui per aliquid subsistens, distinctum et incommunicabile; et hoc non solum in natura humana sed etiam in natura divina « quia sub substantia individua rationalis naturæ continetur substantia individua, i. e. incommunicabilis et ab aliis distincta tam Dei, quam hominis, quam etiam angeli. » Atqui in Divinis, relationes sunt subsistentes, distinctæ et incommunicabiles; a) sunt subsistentes, quia « relationes in divinis non sunt accidentia, sed unaquæque earum est realiter divina essentia. Unde et unaquæque earum est subsistens, sicut divina essentia. » b) Sunt distinctæ et incommunicabiles, « quia omne absolutum est commune et indistinctum in divinis » et essentia communis est tribus divinis personis, et personas divinas non distinguit. Ergo in divinis Personæ constituuntur relationibus. (Cf. S. Th. q. d. de Pot. q. 5. a. 4.).

« Personæ distinguuntur relationibus. » Nam Conc. Later. IV (Denz. 355.) ait « Hæc Sancta Trinitas secundum essentiam individua, et secundum personales proprietates discreta. » Ratio vero est, quia cum in divinis sint, essentia, origines, et relationes, divinæ personæ quæ ad invicem distinctæ sunt, debent vel per essentiam, vel per origines, vel per relationes distingui. Non distinguuntur autem per essentiam quia essentia communis est, et Personæ divinæ in essentia conveniunt. Pariter non distinguuntur per origines, quia « ad hoc, quod aliqua duo distincta intelligantur, necesse est eorum distinctionem intelligi per aliquid intrinsecum utrique... Origo autem alicujus rei non significatur, ut aliquid intrinsecum, sed ut via quædam a re vel ad rem. Sicut generatio significatur, ut via quædam ad rem genitam, et ut progrediens a generante. » Relinquitur igitur quod Personæ divinæ distinguantur relationibus. (Cf. S. Th. 1. p. 40. 2.).

175. Necesse est ponere tantum tres personas in divinis.

a) Ex auctoritate. Quia V. et N. Testamentum, et omnia Concilia et Symbola Ecclesiæ uti ex nis, 133, 136, 141, ap-

paret, nonnisi de tribus personis, idest de persona Patris, Filii et Spiritus S., mentionem faciunt.

b) Est corollarium hucusque dictorum. Visum est enim Personas divinas constitui per relationes subsistentes, ad invicem realiter distinctas et oppositas. Ergo tot sunt personæ in divinis, quot sunt relationes ad invicem distinctæ et oppositæ. Atqui in divinis relationes ad invicem distinctæ et oppositæ tres tantum sunt, Paternitas, Filiatio, et Spiratio passiva, Spiratio enim activa nullam oppositionem relativam habet ad Paternitatem et Filiationem et convenit personæ Patris et personæ Filii. Ergo necesse est ponere tantum tres personas in divinis. (Cf. S. Thom. 1. p. 30. 2.).

176. Corollaria. — 1. Persona Patris igitur est Paternitas subsistens, Persona Filii est Filiatio subsistens, Persona Spiritus Sancti est Spiratio passiva subsistens.

2. In divinis existunt proprietates aliquæ personales. Proprietas divina enim est « Attributum, quod uni tantum personæ divinæ convenit, eamque ab aliis personis divinis distinguit. »¹ Paternitas autem soli Patri convenit et personam Patris a persona Filii distinguit; pariter Filiatio soli Filio convenit et personam Filii a cæteris distinguit; item Spiratio passiva soli Spiritui S. convenit et Spiritus S. personam distinguit. Tres igitur dantur proprietates personales, idest Paternitas, Filiatio, et Spiratio passiva.

ART. IV.

DE NOTIONIBUS ET MISSIONIBUS IN DIVINIS.

177. Præter personales proprietates (Paternitas, Filiatio, et Spiratio passiva) n. 176, recensitas, dantur in divinis, non solum quædam aliæ proprietates intrinsecæ uti potentiæ notionales, actus notionales, nomina notionalia, et notiones, sed etiam quædam proprietates extrinsecæ uti missiones personarum, quæ extrinsecæ dicuntur propter ordinem quem ad creaturas important.

(1) Pesch, loc. cit. n. 632.

Definito igitur quid sint potentiae et actus notionales, quid nomina notionalia et notiones, de numero notionum, et postea de missionibus divinarum personarum breviter dicemus.

178. Definitiones quaedam praemittuntur. — Quid igitur sunt, potentiae notionales, actus notionales, nomina notionalia, notiones?

a) Potentiae notionales non sunt aliud nisi « Potentia generativa Patris, et Potentia spirativa Patris et Filii respectu Spiritus Sancti. »

b) Actus notionales « sunt ipsa Generatio et Spiratio, idest, actus intelligendi quo generatur Verbum, et actus volendi quo spiratur Spiritus Sanctus. »

c) Nomina notionalia dicuntur « nomina illa specialia quae unicuique Personae divinae conveniunt. » Ita respectu primae Personae SS. Trinitatis, nomina « Patris, Ingeniti, Principii », sunt notionalia; et nomina « Filii, Imaginis, Verbi » respectu secundae; et nomina « Spiritus, Doni, Amoris, » respectu tertiae.

d) Notio definitur ab Angelico ¹ « Propria ratio cognoscendi divinam personam »; et a Contensonio ² « Nota et character, quo una persona discernitur ab alia. » Tres vero sunt conditiones necessariae ad notionem habendam videlicet 1º, pertinere ad originem vel processione[m], quia notio manifestat nobis unam personam distinctam ab alia, et « in divinis propter essentiae simplicitatem non potest esse distinctio secundum aliquod absolutum, sed secundum relationem, et tantum secundum relationem originis. » Notio igitur debet pertinere ad originem vel processione[m]. 2º, Oportet quod significet aliquid proprium et determinatum; si enim in communi significet, non distinguit unam personam ab alia, et non est vera nota. 3º Debet denotare dignitatem, « quia persona est nomen dignitatis, » et ideo oportet quod « notio » quae personam notificat dignitatem designet. ³

179. Quinque sunt Notiones in divinis. — Prob.: Notio definita fuit « Ratio qua mediante divinae Personae innotescunt nobis. » Tot igitur Notiones ponendae sunt in di-

(1) I. p. 32. 3.

(2) Loc. cit. Diss. 6. c. 1. spec. 1.

(3) S. Thom. I. Dist. 10. q. 1. 5.

vinis, quot sunt rationes, quibus Personæ divinæ nobis innotescunt. Sed rationes istæ quinque sunt. Ergo et quinque sunt Notiones existentes in divinis.

« Quinque sunt rationes quibus Personæ divinæ nobis innotescunt. » Nam Persona Patris, triplici modo innotescit nobis, idest *a*) quia non est ab aliquo « Pater a nullo est factus; nec creatus nec genitus » (Denz. 136.), et sic habetur prima Notio quæ « Innascibilitas » dicitur. *b*) Innotescit nobis per hoc quod aliquis est a Patre; et « hic Aliquis » vel est Filius « Filius a Patre solo est, non factus, nec creatus, sed genitus » (Denz. 136.), et tunc habetur notio quæ « Paternitas » vocatur. Vel persona procedens a Patre est Spiritus S., « a Patre et Filio, non factus, nec creatus, nec genitus sed procedens » et in tali casu habetur Notio Patri et Filio communis « Spiratio activa » vocata.

Persona Filii rursus, nobis innotescit, vel per hoc quod est ab alio nascendo « Filius a Patre,.. genitus » et tunc habetur Notio quæ « Filiatio » dicitur; vel per hoc quod Spiritus Sanctus est ab eo « Spiritus S. a Patre et Filio » et sic habetur notio illa communis jam recensita idest « Spiratio activa. »

Persona denique Spiritus S. innotescit nobis per hoc quod ab alio procedit, et habetur Notio illa, quæ « Spiratio passiva, vel Processio simplex » appellatur.

Quinque igitur rationibus, nobis innotescunt divinæ Personæ, ideoque quinque Notiones in divinis ponendæ sunt, videlicet: Innascibilitas, Paternitas, Filiatio, Spiratio activa communis, et Processio.

180. Quarum Personarum sint propriæ Notiones.

— Quæsitum hoc, ex dictis, in præcedenti numero, solutum maneret. Verum ad majorem rei explicationem, afferimus verba Doct. Schell, qui clare quæsitum propositum solvit. « Theologia, inquit ipse ¹ quinque Notiones numerat, idest tres Notiones quæ propriæ sunt Patris, uti Innascibilitas, Paternitas, et Spiratio; numerat duas, quæ propriæ sunt Filii uti est Filiatio, et Spiratio Patri etiam communis; numerat unam quæ est propria Spiritus Sancti, et est Processio per communicationem amoris. Tres Notiones idest Paternitas, Filiatio,

(1) Kat. Dog. Zweit. B. §. 8. Von den Notionen 2.

et Processio per modum voluntatis sunt Notiones constituentes (ιδιώματα υποθετικῆς), quia tres personas constituunt. Duæ Notiones idest Spiratio et Innascibilitas, Notiones distinguentes (ιδιώματα διακριτικῆς) quia ad majorem distinctionem, Personarum jam distinctarum convenire videntur. Spiratio et Innascibilitas, habent etiam hoc speciale, quod Spiratio sit Notio conjungens (ιδιώμα ἐγγενηγόν) Innascibilitas Patris, Notio mere distinguens. »

181. Corollaria. — 1. Quamvis in divinis quinque sint Notiones, ex istis tamen solummodo quatuor sunt relationes, videlicet Paternitas, Filiatio, Spiratio activa communis, et Spiratio passiva, exclusa Innascibilitate, et ita non omnis Notio est Relatio.

2. Ex recensitis Notionibus quatuor solummodo sunt proprietates personarum, idest Paternitas, Innascibilitas, Filiatio, Processio, exclusa Spiratione activa Patri et Filio communi, et ita non omnis Notio est proprietas personalis.

3. Ex Notionibus tres solummodo sunt proprietates personarum, constituentes personas, idest Paternitas, Filiatio, Processio, exclusis Spiratione activa, et Innascibilitate, et ita non omnis Notio est proprietas personalis, personam constituens.

182. Quid et quotuplex sit Missio. — Missio personæ in divinis definitur a P. Pesch ¹ « Æterna personæ divinæ processio cum habitudine ad terminum temporalem. » Juxta doctrinam ab Angelico traditam (1. p. 43, 1, 2, 3.) Missio in divinis potest ita definiri « Processio originis unius Personæ divinæ ab alia, importans novum modum existendi in aliquo. » Dicitur a) « Processio, per hoc enim » quod aliquis mittitur, ostenditur processio quædam missi a mittente »; b) « originis » quia processio potest dari « vel secundum imperium, sicut Dominus mittit servum; vel secundum consilium, ut si consiliarius mittere dicatur regem ad bellandum; vel secundum originem, ut si dicatur, quod flos emittitur ab arbore. » ² Dicitur « importans novum modum existendi in aliquo » personæ enim divinæ non possunt mitti ubi prius non erant,

(1) Loc. cit. Sect. V. Prop. LXXXVII.

(2) S. Thom. 1. p. 43, 1.

cum sint ubique, eo modo « quo Deus est in omnibus rebus per essentiam, potentiam et præsentiam » ideoque si aliqua persona mittitur, novo modo incipit esse in aliquo. « Sicut Filius dicitur esse missus a Patre in mundum, secundum quod incœpit in mundo esse per carnem assumptam: et tamen ante in mundo erat. » Per hæc verba satis indicatur quod dum missio est æterna, quia est processio divinæ personæ ab æterno, effectus tamen ejus est temporalis, « Personam enim divinam esse novo modo existendi in creatura, est quoddam temporale. » (Cf. S. Thom. 1. p. 43, 1, 2, 3.).

In missione igitur adsunt *a*) persona mittens; *b*) persona missa; *c*) habitudo vel secundum imperium, vel consilium, vel originem, personæ missæ ad personam mittentem; *d*) relatio personæ missæ ad terminum in quem mittitur, et hæc relatio vel est nova existentia, quatenus persona missa incipit existere ubi prius non erat, vel novus modus existendi quatenus aliter quam prius, persona missa existit in aliquo. Ne autem Missio divina cum cæteris missionibus confundatur sciendum est, sequentes differentias inter utrasque existere. *a*) In cæteris missionibus, persona missa minor est persona mittente « quia imperans est major, et consilians est sapientior »; Missio autem in divinis nullam « minorationem » importat, quia fit secundum processionem originis, quæ in divinis est « secundum æqualitatem. » (Cf. S. Th. 1. p. 43. 1. ad 1.) *b*) In aliis missionibus, est separatio personæ missæ a mittente quia prima cum « incipiat esse, ubi prius nullo modo erat, sua missione localiter movetur. Unde oportet, quod loco separetur a mittente; sed hoc non accidit in missione divinæ personæ: quia persona divina missa, sicut non incipit esse, ubi prius non fuerat, ita nec desinit esse, ubi fuerat. Unde talis missio est sine separatione, sed habet solam distinctionem originis. » « Nec tamen, inquit ad rem Concil. Tolet. XI. (675) (Denz. 227.) tres istæ personæ separabiles æstimandæ sunt..... inseparabiles enim inveniuntur et in eo quod sunt et in eo quod faciunt. » (Cf. S. Th. 1. p. 43. 1. ad 2.) *c*) In cæteris missionibus est quædam mutatio personæ missæ, contra in divinis missio habetur « non propter mutationem divinæ personæ, sed propter mutationem creaturæ; sicut et Deus temporaliter dicitur Dominus propter mutationem creaturæ. » (Cf. S. Th. loc. cit. a. 2. ad 2.).

Divisio vero communis Missionis divinæ est: in Missio-

nem visibilem et invisibilem. Missio visibilis illa dicitur cujus effectus visibilis est, sicut missio Filii per Incarnationem; invisibilis vero, cujus effectus invisibilis est, sicut missio Spiritus S. in interiori animæ justificatione.

183. Missiones aliquæ dantur in divinis. — Probat:ur:

a) Scriptura. De Missione Filii legitur (Joa. 5, 23; Galat. 4, 4.) « Qui non honorificat Filium non honorificat Patrem qui misit illum. » « Ubi venit plenitudo temporis misit Deus Filium suum. » De Missione Spiritus S. legitur (Joa. 14, 26; 15, 26.) « Paracletus autem Spiritus Sanctus, quem mittet Pater in nomine meo. » « Cum autem venerit Paracletus, quem ego mittam vobis a Patre. »

b) Ratione. Vera missio quatuor importat: a) personam mittentem, b) personam missam, c) habitudinem personæ missæ ad personam mittentem, quæ habetur vel per imperium, vel per consilium, vel per originem, d) habitudo personæ missæ ad terminum in quem mittitur et est vel nova existentia, vel novus modus existendi. Atqui in divinis a) est persona mittens et est Pater; b) est persona missa, Filius et Spiritus Sanctus; c) est relatio personæ missæ ad personam mittentem, idest processio Filii per modum intellectus a Patre, et processio Spiritus S. per modum amoris; d) est habitudinem personæ missæ ad terminum, idest novus modus existendi, Filius enim cum sit Deus et ipsa persona Spiritus S. jam existebant in mundo, sed per hoc quod Filius mittitur novo modo existit per Incarnationem, in carne visibili, Spiritus S. etiam novo modo inhabitat in animabus, idest per sanctificationem. Ergo Missiones aliquæ ponendæ sunt in divinis.

184. Corollarium. Ex tradito missionis conceptu, deducere possumus, quarum divinarum Personarum sit missio; idest Filii et Spiritus S., non vero Patris qui « non habet de quo sit, aut ex quo procedat. » Audiatur S. Augustinus (Cont. Serm. Arian. lib. unic. c. 4.) « Solus Pater non legitur missus, quoniam solus non habet auctorem quo genitus sit, vel a quo procedat. » Et de Trinit. (l. 4, 20, 28, 29.) « Ab illo ergo mittitur Dei Verbum, cujus est Verbum; ab illo mittitur de quo natum est: mittit qui genuit, mittitur quod genitum est....

Et sicut Spiritui sancto... est a Patre procedere; ita mitti... Sed Pater... non dicitur missus: non enim habet de quo sit, aut ex quo procedat. »

185. In divinis est « Circuminsessio. » — Circuminsessio (περιχώρησις) est « Mutua divinarum Personarum inexistētia inter se, qua totus Pater est in Filio et Spiritu Sancto, totus Filius in Patre et Spiritu S.; et totus Spiritus S. in Patre et Filio, ita ut una persona divina non sit extra alteram. » Circuminsessionem hanc dari in divinis constat:

a) Ex Scriptura. (Joa. 10, 38; 14, 10.) « Ut cognoscatis et credatis, quia Pater in me est, et ego in Patre. » « Non creditis, quia ego in Patre, et Pater in me est? » (1. Cor. 2, 11.) « Quis enim hominum scit, quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est? ita et quæ Dei sunt, nemo cognovit, nisi Spiritus Dei. »

b) Ex Concil. Florentino. (Decr. pro Jacobitis. Denz. 598.) « Propter hanc unitatem Pater est totus in Filio, totus in Spiritu Sancto: Filius totus est in Patre, totus in Spiritu Sancto: Spiritus Sanctus totus est in Patre, totus in Filio. »

c) Ratione. Circuminsessio tria importat idest a) Patrem esse in Filio et in Spiritu Sancto; b) Filium et Spiritum Sanctum esse in Patre, c) Filium esse in Spiritu S. et Spiritum S. in Filio. Atqui in divinis, primo, Pater est in Filio et Spiritu Sancto, secundo, Filius et Spiritus S. sunt in Patre, tertio Filius est in Spiritu S. et Spiritus S. in Filio. Ergo in divinis datur Circuminsessio.

a) « In divinis Pater est in Filio et Spiritu Sancto. » Etenim Pater ibi est, ubi est essentia Patris. Sed essentia Patris propter unitatem naturæ in Trinitate est in Filio et Spiritu Sancto. Ergo Pater est in Filio et Spiritu Sancto.

b) « Filius et Spiritus Sanctus sunt in Patre. » Nam procedens per modum Verbi intelligibilis est in ipso intelligente; pariter procedens per modum amoris est in ipsa persona amante. Sed Filius procedit a Patre per modum Verbi intelligibilis, et Spiritus S. a Patre procedit per modum amoris. Ergo Filius et Spiritus S. sunt in Patre.

c) « Filius est in Spiritu S., et Spiritus S. in Filio. » Quia Filius est in Spiritu S. et Spiritus S. in Filio, si eadem numero sit natura quæ est in Filio, et in Spiritu Sancto. Sed in divinis propter naturæ unitatem, eadem numero na-

tura est in Filio et Spiritu Sancto. Ergo Filius est in Spiritu S., et Spiritus S. in Filio. » (Cf. S. Thom. 1. p. 42. 2.).

186. Appropriationes in divinis. — Attributa essentialia Dei uti unitas, et perfectio, sunt nobis magis manifesta quam proprietates personales divinarum personarum; ex creaturis enim, inquit Angelicus ¹ « ex quibus cognitionem accipimus, possumus per certitudinem devenire in cognitionem essentialium attributorum, non autem in cognitionem personalium proprietatum. »

Quia igitur SS. Trinitas « quamvis indemonstrabilis, est tamen notificabilis per magis manifesta nobis » ² ideo mens humana, uti potest ad manifestationem divinarum personarum essentialibus attributis, sicut utitur « similitudine vestigii, vel imaginis in creaturis inventa. » Hæc manifestatio personarum per essentialia attributa appropriatio nominatur. (Cf. S. Th. 1. p. 39. 7.).

A D. Einig ³ distinguitur a) finis appropriationis qui est « clarior personalium proprietatum manifestatio »; b) essentia appropriationis quæ est « prædicatio eorum quæ unum sunt de una persona præ alia, ita sc. ut eodem modo de alia non prædicentur »; c) fundamentum appropriationis et est « quædam illorum, quæ prædicantur, cum unius personæ præ aliarum caractere hypostatico specialis analogia vel affinitas. »

Inter varias appropriationes quæ in divinis fiunt, præcipua est illa quæ fit secundum quod inest Deo virtus ad causandum, tum in ordine naturali tum supernaturali. Sub primo respectu Patri tribuitur « Potentia » Filio « Sapientia » Spiritui Sancto « Bonitas. » Potentia enim habet rationem principii, unde habet similitudinem cum Patre cœlesti, qui est principium totius divinitatis.... Sapientia vero similitudinem habet cum Filio cœlesti, in quantum est Verbum, quod nihil aliud est quam conceptus sapientiæ.... Bonitas autem, cum sit ratio et objectum amoris, habet similitudinem cum Spiritu S. qui est amor. » ⁴ Sub alio respectu, idest prouti Deo inest virtus ad operandum in ordine supernaturali, « Patri »

(1) 1. p. 39. 7.

(2) Cajet. Comm. 1. p. 39. 7.

(3) De Deo trino, Thes. 31, 3.

(4) Cf. S. Thom. 1. p. 39. 7.

tribuuntur miracula, « Filio » ministeria quæ sunt in Ecclesia, « Spiritui Sancto » opera sanctificationis.

ART. V.

DE PERSONIS DIVINIS IN SPECIALI.

187. Ut Sectio de essentia mysterii SS. Trinitatis sit completa superest ut de persona Patris, Filii et Spiritus S. in speciali agamus. Circa primam personam SS. Trinitatis sit propositio:

188. *Primæ Personæ SS. Trinitatis convenit 1° esse « Principium »; 2°, esse « Patrem » 3°, esse « Ingenitum. »*

a) « Convenit esse principium. » Principium inquit Cajetanus ¹, est, a quo aliquid procedit. Pater est, a quo procedit alius, scilicet filius, et spiritus sanctus; ergo pater est principium. ».

In hunc sensum afferuntur verba Joannis (8, 25.) « Dicebant ergo ei: Tu quis es? Dixit ei Jesus: Principium, qui et loquor vobis. » Et S. Augustinus (De Trin. 4, 20, 29.) « Non tamen dixit, Quem ego mittam vobis a Patre: videlicet ostendens quod totius Divinitatis, vel, si melius dicitur, deitatis, principium, Pater est. » (Cf. n. 147, ut intelligas recte significationem vocabuli « Principium. »).

b) « Convenit esse Patrem. » Legitur enim (Psal. 88, 27.) « Ipse invocabit me: Pater meus es tu! Deus meus. » Et ad Ephes. 3, 14, 15. « Flecto genua mea ad Patrem Domini nostri J. Christi, ex quo omnis paternitas in cœlis et in terra nominatur. »

« Significans id, inquit Cajetanus ², per quod persona quæcumque distinguitur ab omnibus aliis, est nomen proprium illius: sed pater significat paternitatem, per quam persona patris distinguitur ab omnibus aliis; ergo est nomen proprium personæ Patris. »

Angelicus ³ explicat diversos modos, quibus Paternitas

(1) Comm. I. p. 33, 1.

(2) Comm. I. p. 33, 2.

(3) I. p. 33, 3.

convenit Deo respectu verbi aliarumque creaturarum, videlicet « Perfecta ratio paternitatis, et filiationis invenitur in Deo Patre, et Deo filio, quia patris, et filii una est natura, et gloria. Sed in creatura..., cum non sit una natura creatoris et creaturæ.... dicitur Deus alicujus creaturæ pater propter similitudinem vestigii tantum, utpote irrationalium creaturarum.... Alicujus vero creaturæ, scilicet, rationalis secundum similitudinem imaginis.... Aliquorum vero est pater secundum similitudinem gratiæ, qui etiam dicuntur filii adoptivi.... Aliquorum vero secundum similitudinem gloriæ, prout jam gloriæ hæreditatem possident. »

c) « Convenit esse ingenum. » « Et Patrem quidem non genitum, non creatum, sed ingenum profiteamur, inquit Concil. Tolet. XI (675. Denz. 222.): ipse enim a nullo originem ducit.... fons ergo ipse et origo est totius Divinitatis. »

Ratione probatur. Esse ingenum (ἐγγενής) significat non solum negationem generationis, sed etiam negationem cujuslibet processiois ab alio. In divinis personis autem ne detur processus in infinitum, debet admitti aliqua persona quæ non sit ab alia. Hæc autem est prima persona SS. Trinitatis juxta illud Symb. Athan. (Denz. 136.) « Pater a nullo est factus; nec creatus, nec genitus. » Ergo primæ Personæ SS. Trinitatis convenit esse ingenum¹. Circa personam Filii sit alia propositio:

189. Secundæ personæ SS. Trinitatis convenit 1º, esse « Filium », 2º, esse « Verbum », 3º, esse « Imaginem. »

a) « Convenit esse Filium. » « Filium quoque, inquit Concil. Tolet. XI (Denz. 223.) de substantia Patris sine initio ante sæcula natum, nec tamen factum esse fateamur. » Et Marc. 1, 11; 9, 5.) « Et vox facta est de cœlis: Tu es filius meus dilectus, in te complacui! » « Et venit vox de nube, dicens: Hic est filius meus carissimus; audite illum. »

Ratione. Procedenti ab altero per modum generationis, convenit esse Filium. Sed uti supra n. 148, visum est, secunda persona SS. Trinitatis procedit a Patre per veram æternamque generationem. Ergo illi convenit esse « Filium. »

(1) Cf. Contenson l. c. Diss. 4. c. 1. Spec. 3.

b) « Convenit esse Verbum. » Joa. (1, 14.) legitur « Et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis. » Et S. Augustinus (De Trinit. 1. 6. c. 2; 1. 9. c. 12.) « Verbum, quod solus est Filius, erat apud Deum. » « Sicut Dei Verbum Filium esse nullus christianus dubitat, ita charitatem esse Spiritum sanctum. »

Ratione. « Verbum proprie significat terminum emanationis intellectualis, procedentem a notitia intelligentis »¹; ideoque in divinis, illi Personæ convenit esse Verbum, quæ procedit per modum emanationis intellectualis. Hæc autem uti n. 148 ostensum fuit, est secunda persona SS. Trinitatis Ergo convenit illi esse Verbum.

c) « Convenit esse imaginem. » Legitur enim (Colos. 1, 15.) « Qui (Filius Dei) est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturæ. »

Ratione. Imago non est aliud nisi « similitudo unius deducta ab alio »; et de ratione « imaginis inquit Angelicus² sunt tria, sc. quod sit ibi similitudo, quod deducta sit, vel expressa ex eo cum quo est similitudo, et quod deducta sit in aliquo pertinente ad speciem vel signum speciei. Si enim sunt duo similia, quorum unum non derivetur ab alio, neutrum dicimus alterius imaginem, sicut ovum non dicitur imago ovi. Et ideo ab imitando dicitur imago. » Porro in secunda persona SS. Trinitatis sunt omnes conditiones requisitæ ad esse imaginis, a) est similitudo, quia eadem est natura in Patre et Filio, b) est similitudo, deducta et expressa, quia secunda persona a Patre procedit et est Verbum expressum Patris, c) est similitudo in aliquo pertinente ad speciem, quia est identitas naturæ inter primam et secundam personam SS. Trinitatis. Illi igitur convenit esse imaginem.

190. D.^{na} Harnack doctrina circa Jesu Christi Filiationem exponitur.

Prof. Harnack afferens S. Matthæi testimonium (11, 27.) « Nemo novit Filium, nisi Pater; neque Patrem quis novit, nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare » sequentem explicationem tradit circa divinam Filiationem Jesu Christi. « Sphæra (die Sphäre) divinæ Filiationis est cognitio Dei.

(1) Cf. Contenson lib. cit. Diss 4. c. 2. Spec. 1.

(2) Comm. Epist. ad Colos. c. 1. lect. 4.

Per hanc Dei cognitionem Christus « Sanctum illud Esse » (das heilige Wesen) quod cælum terramque regit, tamquam Patrem, imo tamquam Patrem suum cognoscere potuit et cognoscit. Conscientia Christi asserentis « se esse Filium Dei » non aliud est, nisi practica consequentia cognitionis Dei, tamquam Patris, et quidem Patris sui. »¹

Ab hac sententia non differt sententia M. B. Weiss² dum scribit « Jesus Christus, missionem suam potestatemque adimplendi eam repetit, non a divina natura sibi propria, sed a perfecta et speciali cognitione Patris, atque a voluntatis suæ cum voluntate Dei conformitate. »

Juxta igitur Harnack et Weiss sententiam, in Filiatione Christi non datur identitas naturæ cum Patre. Filiatio divina Christi non exigit naturam divinam, sed solummodo, « quamdam intimitatem cum Deo ». Christus est Filius Dei, sicut cæteri homines, Filii Dei sunt et vocantur.

191. Sententia Harnack et Weiss refutatur.

a) Est hæresis in fide. Nam in Synodo Romana quarta (378, vel 379. Denz. 33, 41.) definitum fuit « S. q. non dixerit Filium natum de Patre, id est de divina substantia ipsius a. s. » « S. q. non dixerit, Patris et Filii et Spiritus Sancti unam divinitatem, potestatem, majestatem, potentiam, unam gloriam, dominationem, unum regnum atque unam voluntatem et veritatem a. s. »

b) Contrariatur Scripturæ. Non afferimus, testimonia trium synopticorum qui, notat P. Rose, non conati sunt ostendere Jesum Christum esse Filium Dei, quia momento quo Evangelium scripserunt, ab omnibus Ecclesiis Christum esse Deum credebatur³. Sint testimonia aliqua Apostoli Pauli. Ad Rom. 1, 3, 4. « De Filio suo..... qui prædestinatus est Filius Dei. »

1. Cor. 8, 6. « Nobis tamen unus est Deus, Pater, ex quo omnia, et nos in illum; et unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, et nos per ipsum. » 2. Cor. 8, 9. « Scitis enim gratiam Domini nostri Jesu Christi, quoniam propter vos

(1) Das Wesen des Christentums 1900 p. 81.

(2) Lehrbuch der bibl. Theol. des neuen Testaments p. 58. Rose, Études sur les Evangiles p. 206.

(3) Rose, p. 202. Cf. etiam p. 205, ubi contra Harnack statuit « Tout lui est livré parce qu'il est le Fils. Il a un mode divin de connaître le Père parce qu'il est son Fils. »

egenus factus est, cum esset dives.» Philip. 2, 6. « Qui (Christus) cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo. »

c) Contrariatur rationi. Etenim cognoscere prouti Deus cognoscit, posse quæ Deus potest est esse Deum. Atqui Christus cognoscit ut Deus cognoscit (Matth. 11, 27.); potest ea quæ Deus potest. (1. Corint. 8, 6.) Ergo Christus est vere Deus.¹

Deinde, animadvertimus cum P. Rose² inexplicabile foret quomodo Christus si Filius Dei naturalis non sit, declaraverit se «superiorem angelis, hæredem omnium bonorum Patris, participem totius potentiæ ejus, in gubernatione mundi,»; quomodo potuerit vocare «prophetas servos Patris et suos.» Jura hæc ejusque honores neque per baptismum, neque per adoptionem supernaturalem, sed per solam filiationem naturalem explicari possunt. Ergo Christus est filius Dei naturalis, Deo æqualis, habens eandem naturam divinam.³

192. Tertiæ personæ SS. Trinitatis convenit 1.º nomen Spiritus Sancti, 2.º nomen amoris, 3.º nomen doni.

a) « Convenit nomen Spiritus sancti. » Legitur enim Act. (20, 28.) « Attendite vobis, et universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo. » Et in Symb. Conc. Tolet. XI. (Denz. 224.) « Spiritum quoque Sanctum, qui est tertia in Trinitate persona..... credimus esse Deum. » Et S. Aug. (De Trin. 5, 11.) « Sed tamen ille Spiritus sanctus qui non Tri-

(1) Rose, ib p. 206.

(2) p. 211-215.

(3) Audiatur quomodo Prof. Walther (Ad Harnacks Wesen des Christentums 8 Kapitel Der Sohn Gottes p. 102) lepide rejicit argumentum Harnack. « wir gestehen diese Selbstbezeichnung Jesu kommt uns durchaus unberichtigt vor, wenn ihn nichts anderes von uns unterscheidet. Denken wir uns einen analogen Fall! Ein Sohn einer in Russland lebenden Familie entdeckt auf irgend einem Wege, dass er nicht Russe, sondern Deutscher ist. Durch ihn hören alle anderen Glieder dieser Familie welchem Volke sie angehören. Hat nun er und er allein das Recht deshalb weil er es zuerst erkannt hat, die anderen dagegen erst durch ihn es erfahren haben sich « den Deutschen » zu nennen? Würden sie nicht alle das für Insolenz erklären und ihm vorgehalten, sie seien es ebensogut wie er? So gewis Jesus sich « den Sohn » genannt hat so gewis muss er mit diesem Namen etwas gemeint haben, was nur ihm eignet, allen andern nicht.

nitatis, sed in Trinitate intelligitur, in eo quod proprie dicitur Spiritus Sanctus relative dicitur.... Ergo Spiritus Sanctus ineffabilis est quædam Patris Filiique communio. »

Ratione confirmatur. Tria enim sunt cognita, *a*) « Nomen spiritus in rebus corporeis impulsione[m] quamdam, et motionem significare »; *b*) esse proprium amoris movere et impellere voluntatem amantis in amatum; *c*) sanctitatem tribui illis rebus, quæ in Deum ordinantur, et nos maxime ordinari in Deum per amorem. ¹ Personæ igitur divinæ quæ procedit per modum amoris, quo Deus amatur, convenienter, Spiritus Sanctus nominatur. Sed ita est uti jam visum est n. 148, de tertia persona SS. Trinitatis. Ergo illi convenit nomen Spiritus sancti.

b) « Convenit nomen amoris. » « Caritas Dei, inquit Ap. Paul. (Rom. 5, 5.) diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum. » Et S. Aug. (De Trinit. 9, 12.) « Sicut Dei Verbum Filium esse nullus christianus dubitat, ita charitatem esse Spiritum Sanctum. »

Ratione. « Ex hoc, inquit Angelicus ², quod aliquis rem aliquam amat, provenit quædam impressio (ut ita loquar) rei amatae in affectu amantis, secundum quam amatum dicitur esse in amante »; ideoque nomen amoris convenit procedenti per modum amoris. Sed tertia persona SS. Trinitatis procedit in divinis per modum amoris. Ergo illi convenit nomen amoris.

c) « Convenit nomen doni. » Nam Act. (8, 18, 19, 20.) legitur « Cum vidisset autem Simon quia per impositionem manus Apostolorum daretur Spiritus sanctus, obtulit eis pecuniam... Petrus autem dixit ad eum: Pecunia tua tecum sit in perditionem; quoniam donum Dei existimasti, pecunia possideri. » Et S. Aug. (De Trinit. l. 15. 18; 15, 19, 35.) « Quocirca rectissime Spiritus Sanctus, cum sit Deus, vocatur etiam Donum Dei.... Et multa alia sunt testimonia Scripturarum, quæ concorditer attestantur Donum Dei esse Spiritum Sanctum. » Ratione S. Thomæ. (1. p. 38, 2.) « Manifestum est, quod amor habet rationem primi doni, per quod omnia dona gratuita donantur. Unde cum Spiritus Sanctus procedat, ut amor, procedit in ratione doni primi. »

(1) Cf. S. Th. 1. p. 36. 1.

(2) 1. p. 37. 1.

193. Errores circa divinas personas inter se ad invicem comparatas.

Errores isti possunt reduci:

a) Ad Arianismum (sæc. 3.) asserentem «inter Patrem et Filium perfectam differentiam existere ita ut Arius affirmet simul Filium esse Deum, imo perfectum Deum (πῆλως θεός), et esse ex nihilo factum, initiumque habuisse.» Arianismus docuit etiam, generationem verbi non esse communicationem aliquam naturæ divinæ quæ incommunicabilis est, et consequenter verbum Dei, non esse æternum, non esse vere Deum, nullum jus habere ad honorem debitum Patri. Docuit rursus sub Filio esse Spiritum Sanctum, quia christianus tres distinctas ac differentes hypostases credit; et Spiritum Sanctum esse per Filium creatum¹.

b) Ad Semiarianismum qui inter Patrem et Filium ad-mittebat solummodo aliqualem similitudinem ὁμοίως τοῦ πατρὶ.

c) Ad errorem Photini († 366) qui distinctionem ponebat inter Verbum et Filium, Verbum erat ab æterno in Patre et identicum Patri λογόπατωρ, Christus vero Filius erat homo purus in quo Verbum speciali modo habitaverat.

d) Ad errorem Macedonii asserentis diversam esse naturam in Spiritu Sancto ac in Patre et Filio, et Spiritum S. esse creaturam².

e) Ad Adoptianismum (785 - 815) Elipandi et Felicis Urgellensis, qui docebant Christum solummodo secundum adoptionem posse vocari Filium Dei³. Errores recensiti possunt per sequentem propositionem rejici:

194. Personæ divinæ 1° sunt æquales; 2° sunt coæternæ; 3° solus ordo naturæ inter illas datur.

a) Personæ divinæ sunt æquales: » Concil. siquidem

(1) Harnack, *Precis de l'Histoire des dogmes* traduit par E. Choisy chap. VII, liv. premier.

(2) Kraus *ibid.*

(3) Kraus *lib. cit.* §. 74, 4 *Der Adoptianismus*. En quomodo Harnack (l. c. liv. deuxième chap. VI. La controverse adoptienne) loquitur de hisce duobus episcopis «Elipand évêque de Tolède, homme ambitieux et rempli d'orgueil national, fit valoir vers 780 l'ancienne doctrine d'après laquelle Christ est «filius adoptivus Dei» selon sa nature humaine.... L'évêque Felix d'Urgel.... défendit cette formule avec une conviction intime, en attribuant une haute valeur à la personne humaine de Jésus.»

(4) Cf. Kraus *Kirchengeschichte* §. 43, n. 1, 2, 3,

Florent. (Denz. 599.) « Damnat Arianos, Eunomianos, Macedonianos..... Damnat et quoscumque alios, gradus seu inæqualitatem in Trinitate facientes. » Et S. August. (De Trinitate l. 7, c. 6.) ait « In statuis æqualibus plus auri est tres simul quam singulæ, et minus auri est una quam duæ. At in Deo non ita est: non enim major essentia est Pater et Filius et Spiritus Sanctus simul, quam solus Pater aut solus Filius: sed tres simul illæ substantiæ sive personæ, si ita dicendæ sunt, æquales sunt singulis. » Et in procæmio (I, lib. 8.) de Trinitate scribit « Tantamque esse æqualitatem in ea Trinitate, ut non solum Pater non sit major quam Filius, quod attinet ad divinitatem, sed nec Pater et Filius simul majus aliquid sint quam Spiritus Sanctus, aut singula quæque persona quælibet trium minus aliquid sit quam ipsa Trinitas. »

Ratione S. Thomæ. (I. p. 42. I.) « Inæqualium non potest esse una quantitas numero. Quantitas autem in divinis non est aliud, quam eius essentia: Unde relinquitur, quod si esset aliqua inæqualitas in divinis personis, non esset in eis una essentia, et sic non essent tres personæ unus Deus, quod est impossibile. Oportet igitur æqualitatem ponere in divinis personis. »

δ) « Personæ divinæ sunt coæternæ. » Legitur enim in Symbolo S. Athan. (Denz. 135.) « Æternus Pater, æternus Filius, æternus Spiritus Sanctus..... totæ tres personæ coæternæ sibi sunt. » S. August. (De Trinitate 4, 20.) inquit de Filio « Nullo modo impedit ut credamus æqualem Patri esse Filium et consubstantialem et coæternum, et tamen a Patre missum Filium. » Et de Spiritu Sancto (De Trinit. l. 1, 6, 13.) « Similiter et de Spiritu Sancto collecta sunt testimonia, quibus ante nos qui hæc disputaverunt, abundantius usi sunt, quia et ipse Deus..... Ergo Patri et Filio prorsus æqualis, et in Trinitate unitate consubstantialis et coæternus. »

Ratione. « Filius est Patri coæternus. » Ratio propter quam, persona procedens a principio aliquo æterno, non est coæterna illi est, a) vel quia libere procedit a principio ipso processiois, quod potest eligere momentum temporis in quo processio evenire debet, et formam quam vult procedenti conferre; b) vel quia imperfecta est natura principii processiois et perfectio requisita, advenit illi post aliquod tempus; c) vel quia actio principii a quo est processio est successiva. Modo in processione Filii quæ in Trinitate habetur « Mani-

festum est, inquit Angelicus ¹, quod pater non generat filium voluntate, sed natura. Et iterum, quod natura patris ab æterno perfecta fuit. Et iterum, quod actio, qua pater producit filium, non est successiva, quia sic filius Dei successive generatus esset, et eius generatio materialis, et cum motu esset, quod est impossibile. Relinquitur ergo, quod filius fuit, quando-cumque fuit pater. Et sic filius est coæternus Patri.»

« Spiritus Sanctus est Patri et Filio coæternus. » Spiritus Sanctus procedit utique per modum amoris et voluntatis, sed necessario, sicut enim Pater et Filius necessario se amant, ita necessario spirant Spiritum Sanctum. Pariter Spiritus S. cum sit a Patre et Filio, qui ab æterno perfecti sunt, processio eius est a natura ab æterno perfecta; et cum actio qua Spiritus Sanctus procedit a Patre et Filio non possit esse successiva, propter eandem rationem qua processio Filii successiva esse nequit, remanet quod habeantur in processione Spiritus S. omnia requisita ad coæternitatem, id est, necessario ab æterno principio procedere, procedere a natura perfecta ab æterno, procedere non actione successiva sed instantanea. Spiritus Sanctus ergo est coæternus Patri et Filio.

c) « Solus ordo naturæ datur inter personas divinas. » Ordo naturæ in divinis potest dici: « Ordo originis unius personæ ab alia absque prioritate aliqua temporis, et absque ulla minoratione » et prouti dicit S. August. (c. Maxim. Ep. 1. 2. c. 14, 8.) « Ordo naturæ; non quod alter prior esset altero, sed quod alter esset ex altero. » Probatur:

Ex Auctoritate. In Symbol. Athan. (Denz. 136.) legitur « Filius a Patre solo est..... Spiritus Sanctus a Patre et Filio..... et in hac Trinitate nihil prius, aut posterius, nihil majus aut minus. » Et S. August. (c. Maxim. 1. 2. c. 14, 6.) « Qui verus est Filius, non natus ex tempore, sed gignenti coæternus. sicut splendor ab igne genitus gignenti manifestatur æquævus..... Deum Patrem Deo Filio dicis auctorem, quia ille genuit, genitus est iste..... Si autem per nomen auctoris minorem vis facere Filium Patremque majorem..... detestabor et respuam. »

Ratione. « Ubicumque est pluralitas sine ordine, ibi est confusio; sed in divinis personis non est confusio: ergo est ibi ordo. » ¹ Ordo autem iste, propter æqualitatem et coæter-

(1) 1. p. 42. 2.

nitatem divinarum personarum non potest esse nisi ordo naturæ importans originem, et excludens omnem successionem et minorationem. Ergo solus ordo naturæ datur inter divinas personas ².

195. Corollarium. — Si igitur divinæ Personæ æquales et coæternæ sunt, sequitur statim, quod sicut Pater est Deus, ita quoque Filius est Deus, Deus est Spiritus Sanctus, juxta illud symboli Athan. (Denz. 136.) «Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus Sanctus.»

a) «Pater est Deus.» «Ascendo inquit Christus (Joan. 20, 17.) ad Patrem meum et Patrem vestrum, Deum meum et Deum vestrum.» Et Ap. Paulus (1. Cor. 8, 6.) «Nobis tamen, unus Deus Pater, ex quo omnia, et nos in illum.»

b) «Filius est Deus.» «Ex quibus (Israelitis), inquit Paulus (Rom. 9, 5.) est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus, benedictus in sæcula.» Et S. Thomas (Ioan. 20, 28.) videns Christum exclamat «Dominus meus et Deus meus.»

c) «Spiritus Sanctus est Deus.» Petrus (Act. 5, 3.) Ananiam reprehendens ait «Cur tentavit Satanas cor tuum mentiri te Spiritui Sancto?...., Non es mentitus hominibus sed Deo.» Et Ap. Paul. (1. Cor. 12, 11.) enumeratis operationibus exclusive ad Deum pertinentibus ait «Hæc omnia operatur unus atque idem Spiritus dividens singulis prout vult.»

ART. VI.

DE PROCESSIONE SPIRITUS SANCTI

A PATRE ET FILIO

196. Cl. Duchesne ³ circa quæstionem de proceSSIONE Spiritus Sancti a Patre et Filio, ita seipsum expressit «Quæstio hæc est ordinis pure metaphysici, et non facile videtur in quo

(1. Cl. S. Thom. 1. p. 42. 3.)

(2) Circa nonnullos theologos qui de divinis personis loquentes, vocibus «prius origine, posterius origine utuntur, notat Cajetanus (1. p. 42. 3. quæstio) «Non est theologorum contentionibus deservire... Unde in huiusmodi propter Sanctorum doctorum reverentiam, qui his vocabulis usi non sunt, et ad tollendas erroris occasiones, sententiam teneant, sed linguam cohibeant.»

(3) La Quinzaine 1896, 27.

possit sensui religioso (le sentiment religieux) prodesse. Non melius forsitan esset eam silentio transire, quam agitare (laisser dormir) ne pax ecclesiastica turbetur? » Non licet nobis prudens consilium cl. viri amplecti, ideoque in præsentī articulo de processione Spiritus Sancti a Patre et Filio specialem tractationem habebimus. Pax ecclesiastica conservanda est, conservando simul dogmata Ecclesiæ, non autem ea rejiciendo.

197. Græcorum error. — Græci, inquit Angelicus ¹.... Concedunt Spiritum Sanctum esse Spiritum Filii, et esse a Patre per Filium. Et quidam eorum dicuntur concedere, quod sit a filio, vel profluat ab eo, non tamen, quod procedat, quod videtur vel ex ignorantia, vel ex protervia esse... Spiritum Sanctum non procedere a Filio, prosequitur idem Angelicus ² primo fuit a Nestorianis introductum, ut patet in quodam symbolo Nestorianorum damnato in Ephesina synodo. Et hunc errorem sequutus fuit Theodoricus Nestorianus et plures post ipsum. » Anno 867, Photius († 891), in quodam scripto ad Bulgaros et ad Patriarcas orientales, occidentales accusabat de fide maculata, per additionem particulæ « Filioque » Et in Pseudo synodo Photiana, an. 879 Constantino- poli habita, Photius excommunicatione damnavit illos, qui professioni fidei particulam « Filioque » addebant ³. Quidquid sit de auctore hujus erroris, ponimus contra recensitum errorem propositionem:

198. Spiritus Sanctus procedit a Filio. — Probatur:

a) Ex Scriptura. De persona Spiritus S. Scriptura tria affirmat, 1° Spiritum Sanctum mitti a Filio, 2° esse Spiritum Filii, 3° Spiritum Sanctum accipere a Filio. Atqui in divinis hæc tria, mitti, accipere et esse Spiritum Filii important veram atque realem processionem. Ergo Spiritus Sanctus procedit a Filio.

(1) 1. p. 36. 2.

(2) Ibid. ad 3. Cl. Simar (Lehrbuch der Dog. §. 65) scribit « Die erste Veranlassung zu einer directen Längnung des Ausganges des heiligen Geistes aus dem Sohne bot der Nestorianismus. »

(3) Cf. Kraus op. cit. §. 82. 1. qui vocat Photium « den Grössten Gelehrten seiner Zeit... ein merkwürdiges Beispiel von Mischung edler und schlechter Eigenschaften. » Cf. Harnach l. c. Deuxième Partie Chap. 7. Appendice.

Probatur prima propositio idest « Scriptura de persona Spiritus S. affirmat:

1) « Spiritum Sanctum mitti a Filio. » Nam Joa. (15, 26; 16, 7.) Christus dicit « Cum autem venerit Paracletus, quem ego mittam vobis a Patre, spiritum veritatis, qui a Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me. » «Expedit vobis ut ego vadam; si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos; si autem abiero mittam eum ad vos. »

2) « Spiritum Sanctum accipere a Filio. » Joa. (16, 13, 14, 15.) Christus ait « Cum autem venerit ille spiritus veritatis..... Ille me clarificabit: quia de meo accipiet et annuntiabit vobis. Omnia quaecumque habet Pater, mea sunt. Propterea dixi: Quia de meo accipiet.....

3) « Spiritum Sanctum esse Spiritum Filii. » Act. (16, 7.) legitur « Cum venissent autem in Mysiam, tentabant ire in Bithyniam; et non permisit eos Spiritus Jesu. » Ad Gal. (4, 6.) « Quoniam autem estis filii, misit Deus Spiritum Filii sui in corda vestra clamantem: Abba, Pater. »

Probatur alia propositio idest « mitti, accipere, et esse Spiritum Filii importare in divinis veram et realem processionem. »

1) « Mitti importat processionem. » Mitti enim, est processio quaedam vel originis, vel per modum imperii vel consilii (cf. n. 178.). Spiritus Sancti autem persona, propter æqualitatem omnimodam cum Filio (cf. n. 188.) non potest a Filio procedere per modum imperii et consilii, cum modus iste procedendi, subjectionem et minorationem quamdam importet. Procedit igitur per originem, ideoque mitti Spiritus Sancti a Filio, est a Filio procedere.

2) « Qui in divinis accipit a Filio procedit a Filio. » Cum in divinis, nulla accidentalitas realitas esse possit, qui accipit ab una persona, accipit necessario substantiam eius et quidem actione substantiali. Accipere autem substantiam alicujus mediante substantiali actione, est procedere. Ergo cum Spiritus accipiat a Filio, et non possit accipere nisi substantiam idest naturam et mediante substantiali actione, Spiritus Sanctus a Filio procedit. (Cf. S. Ambros. De Spiritu S. l. 2, c. 11. n. 118.).

3) « Qui in divinis est Spiritus Filii procedit a Filio. » Quia esse « Spiritum Filii » importat relationem aliquam inter Spiritum Sanctum et Filium. In divinis autem est sola

relatio originis sola processio. Ergo qui in divinis est Spiritus Filii a Filio procedit. Rursus si Spiritus Sanctus (Matth. 10, 20.) dicitur « Spiritus Patris » quia a Patre procedit, pari ratione Spiritus Sanctus debet dici « Spiritus Filii » quia procedit a Filio.

6) Ex SS. PP. 1. ex Patribus latinis. Tertullianus (Advers. Prax. c. 4, et 8.) « Quia Spiritum non aliunde puto, quam a Patre per Filium. » « Spiritus a Deo et Filio sicut tertius a radice, fructus ex frutice; et tertius a fonte, rivus ex flumine; et tertius a sole, apex ex radio. »

S. Ambrosius († 397) (De Spir. S. l. I. c. 11, 120.) « Sed neque cum de Patre exit (Verbum), de loco recedit, aut quasi corpus a corpore separatur; neque cum in Patre est, quasi in corpore tamquam corpus includitur. Spiritus quoque sanctus cum procedit a Patre et Filio non separatur a Patre, non separatur a Filio.... Quod utique et æternitatis indicium, et divinitatis exprimit unitatem. »

S. Augustinus (c. Maximin. Ar. Episc. l. 2. c. 14.) « De Patre est Filius, de Patre est Spiritus sanctus; sed ille genitus, iste autem Spiritus utriusque, quoniam de utroque procedit. Sed ideo cum de illo Filius loqueretur, ait, De Patre procedit (Joan. 15, 26.); quoniam Pater processionis ejus est auctor, qui talem Filium genuit, et gignendo ei dedit ut etiam de ipso procederet Spiritus Sanctus. »

2) Ex Patribus græcis. S. Athanasius († 373) (Epist. 1, ad Serap. 20.) « Quis jam vel Filium a Patre, vel Spiritum a Filio aut ab ipso Patre separare audeat?.... Spiritus, qui a Filio datur et mittitur.... Filius Spiritum mittit.... Spiritus etiam ex Filio quoque accipit. » In Epist. (1, 32.) ad Serap. ait « Itaque ex divinarum Scripturarum consensu evidens est Spiritum Sanctum rem creatam non esse, sed proprium esse Verbi et Patris divinitatis... » Idipsum repetit in Epist. 3, 5; « Manifestum est Spiritum non esse creaturam sed in creando adesse. Pater enim per Verbum creat omnia. » Et in Epist. 4, 6, concludit « Spiritum Sanctum semper Spiritum Sanctum esse; et hunc Dei esse, et a Patre per Filium dari semper credimus. »¹

S. Epiphanius († 403) (Ancorat. 8.) « Inest ergo Deus in Patre, inest in Filio, inest in Spiritu Sancto, qui ex Deo

(1) Cf. Origenem (In Ioa. t. 2, 6.) ubi eadem doctrina, sparsim invenitur.

pariter et Deus est. Spiritus enim Dei, ac Spiritus Patris et Filii Spiritus, non compositione quadam, quemadmodum in nobis anima corpusque conjunguntur, sed inter Patrem et Filium medius, ex Patre, Filioque procedens. et appellatione tertius. » Et n. 9. ait « Igitur Deus est a Patre Filioque procedens Spiritus. »

S. Cyrillus Alexandr. († 444) (Thesaur. de Trinit. Assert. 34.) « Quomodo non erit Spiritus Deus, qui totam Dei ac Patris deitatem in se essentialiter continet, cujus et Spiritus est, et per Filium creaturis donatur?... Existimemus et in Filio naturaliter atque essentialiter procedere a Patre Spiritum..... Omnia enim a Patre per Filium in Spiritu Sancto facta sunt. »

c) Ex Conciliorum auctoritate. Concil. Toletanum II (447) (Denz. 113.) ait « Credimus..... Spiritum quoque esse paracletum, qui nec Pater sit ipse, nec Filius, sed a Patre Filioque procedens. »

Concil. Lugdunense II (1274) (Denz. 382, 385.) « Damnamus et reprobamus omnes, qui negare præsumpserint, æternaliter Spiritum Sanctum, plenum et perfectum verumque Deum ex Patre Filioque procedentem. » Concil. Florent. (1439-42) (Denz. 586.) « ... Omnes profiteantur quod Spiritus Sanctus ex Patre et Filio æternaliter est,..... et ex utroque æternaliter tamquam ab uno principio et unica spiratione procedit. »¹

d) Ratione theologica. 1. « Filius procedit per modum intellectus, ut verbum, Spiritus S. autem per modum voluntatis, ut amor. Necesse est autem, quod amor a verbo procedat. Non enim aliquid amamus, nisi secundum quod conceptione mentis apprehendimus, unde et secundum hoc manifestum est quod Spiritus Sanctus procedit a Filio. »² 2. « Pater et Filius, quantum ad unitatem essentialiæ, non differunt nisi in hoc quod hic est Pater et hic est Filius. Quidquid igitur præter hoc est, commune est Patri et Filio. Esse autem principium

(1) Huic Concilio interfuit Ioannes de Montenegro († 1445) Ordinis Præd. « philosophus subtilis, profundus theologus..... in disputationibus acer, sui que compos. Delectus est cum aliis theologis qui cum græcis in concilio florentino certamen intellectuale iniret de doctrinæ capitibus controversis, primasque partes habuit in disputatione de processione Spiritus Sancti ex Filio. » Cf. Hurter Nomenc. Lit. 4, 681, 307.

(2) S. Th. I. p. 36. 2 — « Incognita, dicit ibi Cajetanus (Annotat.) diligere non possumus. »

Spiritus Sancti est præter rationem paternitatis et filiationis, nam alia relatio est qua Pater est Pater et qua Pater est principium Spiritus Sancti..... Esse igitur principium Spiritus Sancti est commune Patri et Filio. »¹

199. Corollarium. — Ex doctrina hucusque defensa sequitur statim, Patrem et Filium esse unicum principium Spiritus Sancti, ipsumque unica spiratione spirare. In divinis enim omnia sunt unum, et Pater et Filius in omnibus unum sunt, in quibus non distinguit relationis oppositio. Porro esse principium Spiritus Sancti non importat relativam oppositionem; ideoque sequitur, quod Pater et Filius sunt unum principium Spiritus Sancti, ipsumque una spiratione spirant. Eo præcise modo quo tres personæ divinæ sunt unum principium creaturæ, et una actione creaturam producant. (Cf. S. Th. 1. p. 36. 4. Sum. c. Gentes 1. 4. 25. 3.)

Quæ veritas a Concil. Florent. (Denz. 382.) definita fuit per verba « Damnamus et reprobamus omnes, qui... præsumperint... temerario ausu asserere, quod Spiritus Sanctus ex Patre et Filio, tamquam ex duobus principiis, et non tamquam ex uno, procedat. »

200. Difficultas quædam solvitur. — Processio Spiritus S. a Filio neque invenitur expressa in s. Scriptura, neque de ipsa fit mentio in synodo Romana quarta (378 vel 379) neque in Concil. Constant. I (381), quamvis in utroque Concilio, multi errores mysterium Ss. Trinitatis respicientes fuerint damnati et « Anathematizati. » Silentium hoc est signum evidens, novitatis doctrinæ de processione Spiritus S., in Ecclesia introductæ.

Resp. 1. « Licet per verba non inveniatur in sacra Scriptura, quod Spiritus Sanctus procedit a Filio, invenitur tamen quantum ad sensum. » Ita Angelicus,² cui plene adhæremus. Etenim in N. T. uti n. 193, vidimus, continuo asseritur, quod Filius « mittit Spiritum Sanctum », quod « Spiritus S. accipiet et accipit de Filio », quod « Spiritus Sanctus est Spiritus Filii. » Modo, hæc tria, mitti, accipere, et esse aliujus, important in divinis veram, realem æternamque pro-

(1) C. Gentes 1. 4 c. 24, 8.

(2) 1. p. 36. 2. ad 1.

cessionem. Processio igitur Spiritus Sancti a Filio, quantum ad sensum invenitur expressa in s. Scriptura, et hoc sufficit nobis, ad processionem illam divinam asserendam.

2. Angelicus Dr. loc. cit. respondet secundo « Regulariter etiam in sacra Scriptura tenendum est, quod id, quod de Patre dicitur, oportet de Filio intelligi, etiamsi dictio exclusiva addatur, nisi solum in illis, quibus pater, et filius secundum oppositas relationes distinguuntur..... Sic igitur cum dicitur, quod Spiritus Sanctus a Patre procedit, etiamsi adderetur, quod a solo Patre procedit, non excluderetur inde Filius, quia quantum ad hoc, quod est esse principium Spiritus Sancti, non opponuntur Pater, et Filius, sed solum quantum ad hoc, quod hic est Pater, et ille Filius. »

Circa silentium vero Concilii Romani, et Constantinopolitani I, notat Angelicus ¹ « Quia in tempore antiquorum conciliorum nondum exortus fuerat error dicentium, Spiritum Sanctum non procedere a Filio, non fuit necessarium, quod hoc explicite poneretur: sed postea insurgente errore quorundam..... expressum fuit auctoritate Romani Pontificis. » Hinc Concil. Florent. (Denz. 586) « Diffinimus, inquit, explanationem verborum illorum, Filioque, veritatis declarandæ gratia, et imminente tunc necessitate licite ac rationabiliter symbolo fuisse appositam. »

Cæterum etsi non expressa, processio Spiritus S. a Filio « continebatur implicite in hoc ipso, quod dicebatur Spiritus Sanctus a Patre procedere. » ² (Cf. vol. IV. de Euch. n. 243.)

201. De Additione particulæ “ Filioque. „

Relate ad orthodoxiam hujus additionis, notat Dr. Harnack (Dogmengeschichte, 2. 293.) « de facto additamentum hujus particulæ « Filioque » et in Symbolo et in doctrina quædam novitas fuit; hæc tamen additio rationabiliter facta est, quia per ipsam convenienter exprimebatur, primitiva fides occidentalium circa unum Deum, in quo simul Trinitas extabat. » Si igitur additio illa veritatem revelatam ab Ecclesia primitiva creditam exprimebat, juste et recte, insurgente errore facta est. !

Historice autem, additamentum « Filioque » in Hispania primum factum est, ut ex conciliis Galiciæ 447, Toletano III,

(2) Ibid. ad 2.

(3) S. Th. I. p. 36. ad 2.

589, Toletano IV, 633, Toletano VIII, XII, XIII, XV, patet. Hinc in Galliam, deinde in Germaniam mos iste transiit, ut patet ex liturgia Gallicana Monei, sæculi V ineuntis, synodo Forojulensi 791, Francofurtensi 794, Aquisgranensi 809, quæ a Leone III petiit, ut ab Ecclesia Romana reciperetur. Id tamen Leo, non quod dogma rejiceret, sed quod aliquid traditæ formæ addere religioni duceret, recusavit. Postmodum vero, cum S. Henricus a Benedicto VIII, ut symbolum Romæ inter missarum solemnias decantaretur, impetravit, et additamentum receptum est. Quod denique in synodis œcumenicis, Lugdunensi II et Florentina, a Latinis simul et Græcis admissum est. (Denz. 48.)¹

202. Conclusio totius Sectionis. — Mysterium igitur Ss. Trinitatis in sua intima essentia inspectum, præter unitatem naturæ importat in divinis :

1. Existentiam duarum processionum per modum intimi, quarum una generatio, alia simplex spiratio vocatur.
2. Quatuor relationes, quarum tres tantum, spiratione activa excepta, sunt ad invicem oppositæ, et personas divinas constituere possunt.
3. Tres personas ad invicem realiter distinctas, atque per relationes oppositas constitutas.
4. Quinque notiones, manifestantes menti humanæ, unamquamque personam divinam.
5. Aliquas missiones quæ de secunda et tertia persona Ss. Trinitatis dicuntur.
6. Æqualitatem omnimodam, et omnimodam coæternitatem trium divinarum personarum.
7. Processionem secundæ personæ a prima persona, et tertiæ personæ a prima et secunda.

(1) Cf. Kraus oper. cit. §. 74, 3. Der Streit über das Filioque.

SECT. III.

MYSTERIUM SS. TRINITATIS
CUM HUMANÆ INTELLIGENTIÆ
VIRIBUS COMPARATUR

ART. I.

DEMONSTRATIONES NONNULLÆ CIRCA EXISTENTIAM
MYSTERII SS. TRINITATIS AFFERUNTUR.

203. Raymundus Lullus († 1315) motus desiderio, sese idoneum reddendi « mohammedanorum conversioni » post acceptum a quodam mohammedano vulnus « excogitavit suam famosam artem universalem scientiarum, vi cujus posset infideles via demonstrationis rationalis ad fidem adducere. »¹ Hinc enuntiavit propositionem illam (96) damnatam « Omnes articuli fidei..... possunt probari et probantur per rationes necessarias, demonstrativas, evidentes. » (Denz. 474.) Huic propositioni innixus conatus est « ex concordia in divinis existente » existentiam trium personarum evidenter ostendere. Fuit etiam M. Mastrofini († 1834) qui « in sua metaphysica sublimiori nisus est rationis lumine mysterium Ss. Trinitatis comprobare. »² Relictis eorum argumentis, ad demonstrationes recentiorum, præsertim philosophorum Germaniæ, recitandas transimus.

204. *Demonstrationes, Baader, Rosmini, et Günther recitantur.*

Prof. Baader († 1841) doctrinis Kant (1804) et Fichte († 1814) motus, præsumpsit demonstrare existentiam Ss. Trinitatis per triplicem processum existentem in Deo, idest per processum

(1) Hurter Nom. Litt. v. 3, 364, 753.

(2) Hurter Nom. Litt. 4, 163, 378.

logicum, realem, et idealem. Quilibet processus constituit singularem personam, et ita in uno Deo tres personæ, in unitate Trinitas habetur.¹

Juxta Rosmini († 1855) « Revelato mysterio Ss. Trinitatis, potest ipsius existentia demonstrari argumentis mere speculativis, negativis quidem et indirectis, hujusmodi tamen ut per ipsa veritas illa ad philosophicas disciplinas revocetur, atque fiat propositio scientifica sicut ceteræ: si enim ipsa negaretur, doctrina theosophica puræ rationis non modo incompleta maneret, sed etiam omni ex parte absurditatibus scatens annihilaretur. » Demonstratur vero hæc Trinitas in divinis, quia « Tres supremæ formæ esse, nempe subjectivitas, sanctitas, seu realitas, idealitas, moralitas, si transferantur ad esse absolutum, non possunt aliter concipi nisi ut personæ subsistentes et viventes. Verbum quatenus objectum amatum, et non quatenus Verbum idest objectum in se subsistens per se cognitum, est persona Spiritus Sancti. »²

Günther († 1863) Presbyter Viennensis non satis intelligens uti Pius IX († 1878) ad Episcopum Wratislaviensem scripsit (30 Mart. 1857. Denz. 1514.) « philosophiæ esse, in iis, quæ ad religionem pertinent, non dominari, sed ancillari, non præscribere quid credendum sit, sed rationabili obsequio amplecti, neque altitudinem scrutari mysteriorum Dei, sed illa pie humiliterque revereri » conatus est modo valde complexo et quasi inintelligibili existentiam Trinitatis in divinis ostendere. Principia ex quibus ipse procedit duo sunt, idest a) « Conscientiam suipsius esse formam essentialem cujuslibet esse intelligentis. »; b) « Duo esse elementa essentialia hujus formæ, momentum distinctionis et momentum identitatis. »

Modo Deus (subjectum) cum habeat conscientiam sui, comprehendit immediate semetipsum, suam essentiam, ideoque essentiam propriam (objectum) sibi ipsi opponit; et opponendo sibi propriam essentiam, recognoscit simul, hoc oppositum (objectum) esse identicum sibi (subjectum) ita ut hæc tria, subjectum, objectum, identitas sint Trinitas. Filius oritur ex hoc quod Deus (Pater) opponit sibi essentiam suam et semetipsum reduplicat (verdoppelt); Pater et Filius cognoscendo

(1) Cf. Ehrhard *Der Katholizismus und das zwanzigste Jahrhundert etc.* Vierter Abschnitt 5. Das 19 Jahrhundert. Kraus l. cit. §. 169, 4.

(2) Propos. 25, 26 inter damnatas 14 Dec. 1887. Cf. Zigliara *Propæd. L. 1. c. 12, 3, 7.*

substantialem æqualitatem, imo identitatem inter subjectum et objectum ponunt Spiritum Sanctum.»

De hac peregrina demonstratione existentiae Ss. Trinitatis in divinis, a se excogitata gloriatur Günther et affirmat quod si hodie Angelicus Dr. rediret, miraretur valde et cogeretur exclamare « non inveni in diebus meis tantam scientiam. »¹ Günther damnatus a Pio IX, uti ex epistola (15 Jun. 1857.) ad archiepiscopum Coloniensem missa apparet, quia ejus theoriæ « a catholica fide sinceraque explicatione de unitate Divinæ substantiæ in Tribus distinctis sempiternisque Personis non minimum aberrant » (Denz. 1509.) laudabiliter se subjecit; dum e contra ejus discipuli et defensores I. B. Baltzer († 1871) et P. Knoodt († 1886) relicta Ecclesia ad sectam catholicismi veteris transierunt.²

205. Demonstrationes Prof. Kuhn et D.ⁿⁱ Schell recapitulantur.

Joannes Kuhn († 1887) Sebastiani Drey († 1853) et Joani. Herscher († 1865) discipulus demonstrat existentiam Ss. Trinitatis in divinis, procedendo a duabus theoriis a se statutis, idest a) « Personam dicere oppositionem ad aliam personam »; b) « Personam esse spiritum, et spiritus essentiam consistere in intelligendo et volendo. » Nunc vero, applicando theorias istas ad ipsum Deum, possumus brevius reddere obscurum Kuhn argumentum sequenti modo: Deus est spiritus. Ergo intelligit et vult, et dum intelligit et vult, distinguit se a se reditque ad unitatem suam et manet unus secundum essentiam. Sed Deus quia est persona, dum intelligit dicit oppositionem ad aliam personam idest secundam personam importat; et pariter dum vult ad tertiam personam oppositionem dicit, et tertiam personam importat, et sic est unus in essentia et trinus in personis, in quibus Trinitas consistit.³

Hermanus Schell, demonstrationes existentiae Trinitatis in divinis exponens, magis obscure loquitur quam ipse Kuhn, ita ut non sine difficultate referri possit, si potest, quid verbis suis exprimere et significare voluerit.

(1) Cf. Kleutgen Die Theologie der Vorzeit Erster Band Von der hl. Dreifaltigkeit, viertes Hauptstück IV. Kraus l. c. §. 169, 3. Einig. l. c. thes.

²2. Pesch. l. c. n. 494.

(2) Cf. Ehrhardt loc. cit.

(3) Cf. Hurter Nomenc. Litt. 3, 619 - 1229. Einig. l. c. th. 32.

Juxta illum, esse a se (Aseitāt) non est aliud nisi absoluta subsistentia; quæ in Deo non potest in sensu negativo intelligi quasi Deus sit « Ens ab alio non causatum » quia secus insoluta manet difficultas quomodo existere possit essentia aliqua sine causa aliqua. Ex principio enim causalitatis scimus nihil posse existere sine sufficienti causa. Esse igitur a se Dei est positive intelligendum ita ut Deus semetipsum producat per intimam productionem, unius, indivisibilis, consubstantialis essentiae. Modo Deus, potest se a seipso producere solummodo per cognitionem et voluntatem, ideoque Deus est a se, et producit se a se duplici modo, vel per internam veritatem et tamquam aliquid logicum et ideale, vel per virtutem moralem ut aliquid morale. Deus prouti est veritas a seipsa loquens (et producens) dicitur Pater; Deus prouti est veritas a seipsa loquuta dicitur Verbum, ita ut ambo Pater et Filius (veritas loquens et loquuta) sint æterni in essentia, et oppositi solummodo respectu processionis intellectivæ. Denique Deus inquantum est a seipso productus per vim moralem, atque ex necessitate boni infiniti voluntatis ejus est Spiritus Sanctus, et sic explicatur et probatur Trinitas in divinis.

Secunda demonstratio, non minus complexa quam prima talis est: Duæ sunt formæ esse cujuslibet, esse cogitatum et esse volitum. Esse a se est plenitudo essendi per propriam cogitationem, est vero ab æterno productum per actionem propriæ voluntatis. Cogitatio æterna prouti infinitam perfectionem esse puri producit, vocatur Deus Pater, imago vero plenitudinis essentiae et veritatis per ipsam producta, vocatur Deus Filius; æterna voluntas infinitam perfectionem volens, est Deus Spirator (der Gott-Spirator), Deus inquantum est effectus hujus æternæ voluntatis est Spiritus Sanctus.¹

206. Conclusio. — Demonstrationibus allatis mature perpensis, manifestum est Pium IX vere et optime scripsisse (Epist. 11. Dec. 1862.) (Denz. 1526 - 1527.) ad archiepiscopum Monacensem et Frisingensem « Si viri docti in Germaniæ Academiis enitantur pro singulari inclitæ illius nationis ad severiores gravioresque disciplinas excolendas propensione, eorum studium a Nobis comprobatur et commendatur, cum

(1) Kath. Dog. Zweit. 3. B. Elftes Thema §. 7. p. 64, 65.

in sacrarum rerum utilitatem profectumque convertant, quæ illis ad suos usus invenerint. At vero..... tolerare nunquam possumus, ut omnia temere permisceantur, atque ratio illas etiam res, quæ ad fidem pertinent, occupet atque perturbet, cum certissimi omnibusque notissimi sint fines, ultra quos ratio nunquam suo jure est progressa vel progredi potest... Nunquam siquidem ratio suis naturalibus principiis ad hujusmodi dogmata scienter tractanda effici potest idonea. »

ART. II.

QUOMODO INTELLIGENTIA HUMANA SE HABEAT,
RESPECTU SS. TRINITATIS MYSTERII, INVESTIGATUR.

207. Errores. — Jacobus Frohschammer presbyter et in universitate Monacensi professor asserere non dubitavit « omnia indiscriminatim christianæ religionis dogmata (et consequenter etiam dogma de Trinitate) esse objectum naturalis scientiæ seu philosophiæ, et humanam rationem historice tantum excultam, modo hæc dogmata ipsi rationi tamquam objectum proposita fuerint, posse ex suis naturalibus viribus et principio ad veram de omnibus etiam reconditioribus dogmatibus scientiam pervenire. » (Denz. 1527.) Ex alia parte sunt aliqui, qui mysterium Ss. Trinitatis superficietenus considerantes, neque concipere valentes quomodo res simplicissima sit simul una et trina, affirmant mysterium hoc, cum humanæ rationis dictis aperte repugnare. In hoc sensu, inepte, inquit Einig,¹ Strauss (Die christl. Glaubenslehre I, 469.) hæc pronuntiavit « Qui admittit symbolum « Quicumque » intelligentiæ legibus abrenuntiat. » Contra secundum errorem sit propositio :

208. *Mysterium Ss. Trinitatis non est contra rationem.*²

a) Auctoritate Concil. Vatic. (Cap. 4, de Fide et ratione.)
« Etsi fides sit supra rationem, nullam tamen unquam inter

¹) Lib. cit. thes. 32. n. 5.

²) Cf. Desdouits. Substance et causalité Congrès de Fribourg. Sciences philosophiques p. 96. qui scribit « Loin d'être contradictoire, il faut que le dogme de la Trinité ait de secrètes harmonies avec la raison, pour que les philosophes les plus profonds l'aient pressenti, comme Platon et les Alexandrins, et pour que d'antiques religions aient enseigné, à leur manière, la doctrine de la pluralité dans l'unité divine. »

fidem et rationem vera dissensio esse potest: cum idem Deus, qui mysteria revelat et fidem infundit, animo humano rationis lumen indiderit: Deus autem negare seipsum non possit, nec verum vero unquam contradicere. »

δ) Ratione. « Ea quæ ex revelatione divina per fidem tenentur non possunt naturali cognitioni esse contraria »; quia tum principiorum naturaliter notorum cognitio nobis divinitus est indita, tum fides homini a Deo immittitur, et contrariæ cognitiones nobis a Deo immitti non possunt. Atqui mysterium Ss. Trinitatis est prima et summa veritas a Deo revelata. Ergo mysterium Ss. Trinitatis non potest esse contra rationem. (Cf. S. Th. c. Gent. l. 1. c. 7. 2.)

Habemus insuper viros pietate et scientia præclaros, qui non sola fide tenent, Ss. Trinitatis mysterium, sed mediante ratione etiam, difficultates illi oppositas solvunt, atque proclamant mysterium hoc, esse utique supra, non vero contra rationem. Igitur, vel dicendum est tot homines aut deceptos fuisse aut deceptores, quod asseri nequit, vel confitendum est dogma de Trinitate nullam repugnantiam involvere, et non esse contra rationem.¹

Concludendum est igitur verbis Angelici² idest « Evidenter colligitur, quæcumque argumenta contra fidei documenta ponantur, hæc ex principiis primis naturæ inditis, per se notis, non recte procedere.

Unde nec demonstrationis vim habent, sed vel sunt rationes probabiles, vel sophisticæ: et sic ad ea solvenda locus relinquitur. »

209. *Mysterium Ss. Trinitatis nequit a mente humana demonstrari.*³

a) Ex Ecclesiæ et Concil. Vatic. auctoritate. Pius IX (Epist. ad Archiep. Monacensem et Frisingensem 11 Dec. 1862. Denz. 1527.) ait « Nobis in Christo revelari mysteria, quæ non solam humanam philosophiam, verum etiam angelicam naturalem intelligentiam transcendunt quæque etiamsi divina

(1) Cf. Theol. Sem. Clar. t. 2. n. 11.

(2) Sum. c. Gent. l. 1. c. 7. 3.

(3) Pulchre Dante (Purg. c. 3, 34-36)

« Matto è chi spera che nostra ragione
Possa trascorrer l'infinita via
Che tiene una sustanzia in tre persone. »

revelatione innotuerint et ipsa fide fuerint suscepta, tamen... obscura caligine obvoluta permanent. »

Concil. Vatic. (4. de fide et ratione 1.) statuit « Si quis dixerit.... universa fidei dogmata posse per rationem rite excultam e naturalibus principiis intelligi et demonstrari a. s. »

Congreg. S. Off. (14 Dec. 1887.) damnavit propositionem (25) Rosmini « Revelato mysterio Ss. Trinitatis, potest ipsius existentia demonstrari argumentis mere speculativis, negativis quidem et indirectis. »

b) Auct. Scripturæ. Theologi afferunt communiter, testimonia S. Joan. (1, 18.) « Deum nemo vidit unquam; unigenitus filius, qui est in sinu patris, ipse enarravit »; et Apost. Pauli (1. Cor. 2, 7, 8, 10, 11; Colos. 1, 26.) « Loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est,... quam nemo principum hujus sæculi cognovit.... Nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum.... quæ Dei sunt, nemo cognovit, nisi Spiritus Dei. » « Mysterium, quod absconditum fuit a sæculis et generationibus, nunc autem manifestatum est sanctis ejus. »

Animadvertit P. Pesch ¹ « Quamvis in s. Scriptura aperte doceatur Ss. Trinitatem esse mysterium absconditum, quod sola revelatione cognoverimus.... non tamen clare et directe enuntiatur nos post factam revelationem non posse Trinitatem conceptibus saltem analogicis positive cognoscere, id quod requiritur ad rationem mysterii stricte dicti. »

c) Ex SS. PP. S. Hilarius († 366) (De Trinit. l. 2, 5.) « Imensum est autem quod exigitur, (loqui nempe de Trinitate) incomprehensibile est quod audetur; ut ultra præfinitionem Dei, sermo de Deo sit. Posuit naturæ nomina, Patrem, Filium, Spiritum Sanctum. Extra significantiam sermonis est, extra sensus intentionem, extra intelligentiæ conceptionem, quidquid ultra quæritur, non enuntiatur, non attingitur, non tenetur. » Et de Patre (2, 7.) « Me non fugit, quod ad ea quæ ejus sunt eloquenda, sermo omnis infirmus sit. Sentientis est invisibilis, incomprehensibilis. » Et de Filio (ib. 11.) « Incomprehensibilis ab incomprehensibili.... Hæc de natura divinitatis attigimus, non summam intelligentiæ comprehendentes, sed intelligentes esse incomprehensibilia quæ loqua-

(1) Lib. cit. n. 497.

mur.» Et de Spiritu Sancto (l. 12, 56.) « Mihi autem inenarrabilis est..... nihil aliud de Sancto Spiritu tuo loquar, quam Spiritum tuum esse. »

S. Ambrosius (de fide ad Grat. l. 4, 1, 2.) « Quid enim mirum si mysterium Dei Patris et Domini Jesu Christi, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi per sapientiam mundi non potuit homo comprehendere, quod nec angeli cognoscere nisi ex revelatione potuerunt? » Et c. 8, 91. « Est quædam indistincta distinctæ incomprehensibilis et inenarrabilis substantia Trinitatis. »

S. Augustinus (De Trinit. l. 15, c. 6, 9, 10.) « Quis itaque disputandi modus, quænam tandem vis intelligendi atque potentia, quæ vivacitas rationis, quæ acies cogitationis ostendet..... hoc unum quod sapientia dicitur Deus, quomodo sit Trinitas?..... Ad summam Trinitatem quæ Deus est conspiciendam nos erigere volumus, nec valemus..... Deum vero esse Trinitatem credimus potius quam videmus? »

S. Anselmus (De Fide Trinitatis c. 2. « Quis enim nondum intelligit quomodo plures homines in specie sint unus homo: qualiter in illa secretissima et altissima natura comprehendet quomodo plures personæ, quarum singula quæque est perfectus Deus, sint unus Deus?... Qualiter discernet inter unum Deum et plures relationes ejus? »

a) Ratione. 1. Si intelligentia humana Ss. Trinitatis mysterium ostendere posset, vel ostenderet per aliquam causam, vel per effectus creatos. Atqui Ss. Trinitas demonstrari nequit per aliquam causam, quia si demonstratio hæc non datur circa existentiam Dei, multo minus dari potest circa Trinitatem in divinis. Similiter demonstrari nequit per effectus creatos, quia « virtus creativa Dei, inquit Angelicus¹ est communis toti Trinitati: unde pertinet ad unitatem essentiæ, non ad distinctionem personarum. Per rationem igitur naturalem cognosci possunt de Deo ea, quæ pertinent ad unitatem essentiæ, non autem ea, quæ pertinent ad distinctionem personarum. » Ergo mysterium Ss. Trinitatis nullo modo a mente humana ostendi potest.

2. Confirmatur ex insufficientia argumentorum ad existentiam Trinitatis probandam adductorum. a) Insufficiens est argumentum, ex infinitate bonitatis divinæ, quæ seipsam in-

(1) 1. p. 32, 1.

finite communicat in processione divinarum personarum deductum, « Bonitas enim infinita Dei manifestatur etiam in productione creaturæ, quia infinitæ virtutis est ex nihilo producere. Non enim oportet, si infinita bonitate se communicat, quod aliquid infinitum a Deo procedat; sed secundum modum suum recipiat divinam bonitatem. »¹ b) Insufficiens est argumentum deductum ex hoc, quod nullius boni sine consortio potest esse jucunda possessio, quia hoc verum est, et habet locum, quando « in una persona non invenitur perfecta bonitas. Unde indiget ad plenam jucunditatis bonitatem bono alicujus alterius consociati sibi. » c) Insufficiens est argumentum deductum ex processione verbi et amoris in mente nostra « quia similitudo intellectus nostri non sufficienter probat aliquid de Deo, propter hoc, quod intellectus non univoce invenitur in Deo, et in nobis. »²

210. Corollarium. — Bene igitur, de mysteriis religionis, et præsertim de mysterio Ss. Trinitatis scripsit Leibnitius³ « Postquam mysteriis fidei rationabile obsequium dedimus, nobis non remanet, nisi mysteria hæc contra difficultates defendere; quæ enim solide et demonstrative rejiciuntur, sine dubio falsa sunt. » Et Angelicus⁴ « Quæ fidei sunt non sunt tentanda probare, nisi per auctoritates his, qui auctoritates suscipiunt. Apud alios vero sufficit defendere non esse impossibile, quod prædicat fides. »

ART. III.

MYSTERIUM SS. TRINITATIS DECLARATUR

ET ILLUSTRATUR.

211. Sequimur S. Hilarii (De Trinit. l. 2. 10.) consilium, qui de Trinitatis mysterio scribens « Inlere, inquit, te in hoc secretum, et inter unum ingenitum Deum, et unum unigenitum Deum, arcano te inopinabilis nativitatis immerge.

(1) S. Th. ib. ad 2.

(2) S. Th. l. c. ad 2.

(3) Thèod. p. 1, 5, p. 481. a.

(4) 1. p. 32, 1.

Incipe, procurre, persiste: etsi non perventurum sciam, tamen gratulabor profecturum. Qui enim pie infinita persequitur, etsi non contingat aliquando, tamen proficiet prodeundo. » Circa igitur Sanctissimæ Trinitatis mysterium « modeste et reverenter et absque comprehendendi præsumptione »¹ dicimus:

212. *Mysterium Trinitatis potest a mente humana declarari et illustrari.*

a) Ex Concil. Vatic. (Cap. 4. de fide et ratione). « Ac ratio quidem inquit Concilium, fide illustrata, cum sedulo, pie et sobrie quærit, aliquam, Deo dante mysteriorum intelligentiam eamque fructuosissimam assequitur, tum ex eorum quæ naturaliter cognoscit, analogia, tum e mysteriorum ipsorum nexu inter se et cum fine hominis ultimo. » (Cf. n. 7. verba Leonis XIII.).

b) Ratione. Inter mysteria catholicæ religionis recensentur non solummodo Trinitas Dei, sed etiam Dei præscientia et prædestinatio, Dei incarnatio, Dei resurrectio, Dei sub speciebus eucharisticis occultatio. Atqui hæc omnia mysteria possunt a mente humana illustrari et declarari, et de facto declarantur et illustrantur. Ergo et Ss. Trinitatis mysterium potest a mente humana illustrari et declarari.

Addendum est etiam doctores catholicos posse tum ex creditis, tum ex scitis solvere et sufficienter rejicere difficultates mysterio Trinitatis oppositas; dum vero solvimus et rejicimus difficultates contra veritatem aliquam oppositas, ipsa veritas a mente humana, illustratur et declaratur.

c) Auctorit. S. Anselmi (De fide Trinit. c. 2.) « Aliquid præmittam ad compescendam eorum præsumptionem, qui nefanda temeritate audent disputare contra aliquid eorum, quæ fides Christiana confitetur quoniam id intellectu capere nequeunt..... Nullus quippe Christianus debet disputare quomodo quod catholica Ecclesia corde credit, et ore confitetur, non sit; sed semper eandem fidem indubitanter tenendo, amando, et secundum illam vivendo, humiliter quantum potest, quærere ratione quomodo sit. »

(1) Cf. S. Th. Qd. de pot. 9. 5.

213. Illustrationes quædam analogicæ Trinitatis, existentes in homine afferuntur.

S. Augustinus (De Trinitate 14, c. 4. et 6.) « Quæramus igitur in hac imagine Dei (homo) quamdam sui generis trinitatem, adiuvante ipso qui nos fecit ad imaginem suam..... Illis tribus nominibus insinuandam mentis putavimus trinitatem, memoria, intelligentia, voluntate. »

P. Lombardus († 1160) (1. Dist. 3. 7.) « Jam ergo in ea (mente) Trinitatem, quæ Deus est, inquiramus. Ecce enim mens meminit sui, intelligit se, diligit se: hoc si cernimus, cernimus Trinitatem..... Hic enim quædam apparet trinitas memoriæ, intelligentiæ et amoris. »

S. Thomas (1. p. 45. 7.) « In creaturis igitur rationalibus, in quibus est intellectus, et voluntas, invenitur repræsentatio Trinitatis per modum imaginis, in quantum invenitur in eis verbum conceptum, et amor procedens. »

S. Bonaventura (Qd. de myst. Trinit. 1, 2.) « Habet creatura intellectualis memoriam, intelligentiam et voluntatem, seu mentem, notitiam et amorem; mentem ad modum parentis, notitiam ad modum prolis, amorem ad modum nexus ab utroque procedentis et utrumque connectentis; non enim potest mens non amare verbum quod generat. »

214. Illustrationes quædam analogicæ mysterii Ss. Trinitatis, in universitate rerum existentes afferuntur.

Illustrationes istæ desumuntur ex numero ternario, in quo nostrum mysterium inquit Contensonius,¹ non exscribitur quidem, sed adumbratur. « Orbis, prosequitur ipse, unus est, sed tribus generibus entium constans; pure spirituali, in Angelis; pure corporali in omnibus rationis expertibus; mixto ex corpore et spiritu, in homine. Tres etiam gradus constituunt totam mundi universitatem, scilicet esse, vivere, et intelligere. Tria sunt entium naturalium principia, materia, forma, privatio. Tres partes temporis, præteritum, præsens et futurum. Tres durationum mensuræ, tempus, ævum, æternitas. Tres quantitatis species, linea, superficies, corpus. Tres corporis dimensiones, longitudo, latitudo, profunditas..... In omnibus omnino creaturis est vestigium Trinitatis, quia in

(1) De Exist. Trinitat. Diss. 3. c. 1. Specul. 2.

omni re insunt hæc tria, unitas, species, et ordo; relucent numerus, pondus, et mensura; apparent esse, posse, operari; et tres proprietates inveniuntur unum, verum, bonum.»¹.

215. Duabus rationis congruentiis existentia Trinitatis in divinis declaratur.

a) Ex ratione amicitiae. Amicitia enim cum sit quædam perfectio, et unum inter præcipua bona, conveniens est quod sit in Deo. Amicitia vero perfecta exigit « consortium personarum æqualium, ut sit amatio et redamatio reciproca, et omnibus modis cumulata.² Igitur ex parte amicitiae pluralitas personarum in divinis videretur asserenda.

b) Ratione divinæ felicitatis. Vita beata, neque sine societate, neque sine amore esse potest. Cum igitur in Deo sit vita beatissima, convenit ut in divinis sit societas plurium personarum, et amor eas uniens, et consequenter aliqua Trinitas detur.

216. Corollarium. — Dicendum est igitur cum Angelico³ « quod philosophi non cognoverunt mysterium Trinitatis divinarum personarum per propria, quæ sunt paternitas, filiatio, et processio..... Cognoverunt tamen quædam essentialia attributa, quæ appropriantur personis, sicut potentia patri, sapientia filio, bonitas Spiritui Sancto..... Et licet appropriata tribus personis cognoscerent » tamen vel ponebant « Patrem et Filium secundum substantiam differentes » vel non ponebant « aliquam substantiam tertiam separatam, quæ videretur Spiritui Sancto respondere. »

(1) Dante Alighieri (Par. 33, 115.) ita exprimit Trinitatem:

« Nella profonda e chiara sussistenza,
Dell'alto lume parvermi tre giri
Di tre colori e d'una continenza:
E l'un dall'altro, come Iri da Iri
Parea riflesso, e 'l terzo parea fuoco. »

« E l'uno explicat P. Fraticelli (La Div. Comm. Par. 33 - 118-130.) cioè il Figlio, parea riflesso, procedente dall'altro, cioè dal Padre come Iride da Iride: ed il terzo, cioè lo Spirito Santo, parea fuoco spirato o procedente dall'uno egualmente che dall'altro. »

(2) Cf. Contenson loc. cit.

(3) I. p. 32, 1 ad 1.

ART. IV.

DE MYSTERIO SS. TRINITATIS IN LOQUELA NOSTRA.

217. A. Paulus (2. Tim. 1, 13.) ad Timotheum scribens monebat illum « formam habe sanorum verborum. » Si mysterium in doctrina catholica datur circa quod forma sanorum verborum servanda sit, sine dubio est Ss. Trinitatis mysterium, quia uti Augustinus (De Trinit. 1, 3.) fatetur « nec periculosius alicubi erratur, nec laboriosius aliquid quæritur, nec fructuosius aliquid invenitur. »

Ad hanc igitur formam sanorum verborum servandam, regulæ quædam generales et particulares statuendæ sunt.

218. Regula generalis recte loquendi de Trinitate statuitur. — Qui de mysterio Trinitatis recte loqui desiderat in generali debet ad hæc attendere:

a) Evitare expressiones omnes quæ vel unitatē essentia, vel Trinitatem personarum in divinis, quocumque modo offendere possunt: mysterium siquidem Trinitatis in hisce duobus essentialiter consistit, cum Trinitatem in Unitate venerationemur.

b) Abstinere a vocibus quæ vel identitatem in absolutis, vel distinctionem in relativis, in divinis minuere possunt, in Deo enim omnia sunt unum et idem ubi non obviat oppositio relativa.

c) Abstinere a vocibus quæ vel minorationem, vel successionem, vel inæqualitatem in persona quacumque divina designare possunt, in Trinitate enim Pater est Deus, Deus est Filius, Deus est Spiritus Sanctus, et « totæ tres personæ coæternæ sibi sunt et coæquales. » (Denz. 136.)

219. Recte dicitur: Tres personæ unius essentia vel una essentia trium personarum, non vero tres personæ de una vel ex una essentia.

a) « Recte dicitur: Tres personæ unius essentia vel una essentia trium personarum. » Nam « intellectus noster res divinas nominat..... secundum modum in rebus creatis inventum. » In rebus creatis autem forma dicitur esse ejus, cujus est forma ita cum dicimus: iste homo est perfectæ virtutis.

Quia igitur in divinis « essentia significatur ut forma trium personarum » convenienter et recte dicitur: Tres personæ unius essentiæ, vel una essentia trium personarum. (Cf. S. Th. 1. p. 29. 2.)

b) Non recte dicitur: tres personæ de una vel ex una essentia. Nam particulæ illæ, ex, vel de, designant habitudinem causæ efficientis vel materialis. Quæ quidem causæ cum distinguantur ab his quorum sunt causæ, sequeretur statim quod in divinis ponenda esset distinctio aliqua inter personam et essentiam. Atqui in divinis essentia non est distincta sed est idem cum persona. Ergo in divinis non recte dicitur: tres personæ de una vel ex una essentia. (Cf. S. Th. loc. cit. ad 5.).

Circa modum utendi nominibus vel essentialibus, vel adiectivis, vel concretis, vel abstractis, statuimus sequentes regulas:

220. Nomina essentialia prædicantur de tribus personis in numero singulari; nomina adjectiva e contra in plurali. — E. c. dicimus: Deus unus est; tres existentes, sapientes, increatos.

a) « Nomina essentialia prædicantur de tribus personis in numero singulari. » Etenim nomina essentialia significant essentiam, consequenter in singulari numero prædicantur, si una et unica est essentia, in plurali, si plures essentiæ sint. Atqui personæ divinæ habent unam et unicam essentiam, in divinis enim inquit Angelicus¹ « Essentia divina significatur per modum formæ. » Quæ quidem simplex est, et maxime una. Ergo nomina essentialia prædicantur de tribus personis in numero singulari.

b) « Nomina adjectiva prædicantur de tribus personis in numero plurali. » Nomina enim adjectiva significant formam in aliqua persona existentem, ideoque si plures sint personæ in plurali prædicantur, si una et unica, in singulari. « In adjectivis inquit Angelicus (loc. cit.) attenditur singularitas, et pluralitas secundum supposita. » Atqui in divinis tres sunt, Personæ. Ergo nomina adjectiva prædicantur de tribus personis in numero plurali.

Audiat S. Thomas² « Ea quæ significant essentiam adjectivæ, prædicantur pluraliter de tribus, propter pluralitatem

(1) 1. p. 39. 3.

(2) Ibid.

suppositorum. Dicimus enim tres existentes, vel tres sapientes, aut tres æternos, et increatos, et immensos, si adjective sumantur. Si vero substantive sumantur, dicimus unum increatum, immensum et æternum. »

221. Nomina essentialia concreta possunt tribui Personis non vero nomina essentialia abstracta. — E. c. dicere possumus « Deus generat, spirat » non vero « essentia generat vel spirat. » -

a) Nomina essentialia concreta possunt tribui personis». Quia nomina hæc significant non solum essentiam, sed etiam personam habentem illam essentiam. Sed nomina significantia personam et essentiam possunt tribui Personis divinis, in quibus una est essentia et tres personæ. Ergo nomina essentialia concreta possunt tribui personis. (Cf. S. Th. I. p. 39. 4.)

b) « Nomina essentialia abstracta non possunt personis tribui. » Nomina enim quæ neque personam, neque propria personarum significant, non possunt personis tribui. Atqui nomina essentialia abstracta neque personam neque propria personarum significant, siquidem « Hoc nomen, Essentia, inquit Angelicus,¹ significat essentiam ut formam abstractam. » Ergo nomina essentialia abstracta non possunt personis tribui.

222. Conclusio. — Consideravimus hucusque Ss. Trinitatis mysterium prouti est in se, in cognitione nostra, atque in expressione oris nostri. Modo, non aliud remanet nobis, nisi verba Augustini (De Trinit. 15, 28.) repetere « Domine Deus noster, credimus in te Patrem, et Filium, et Spiritum Sanctum..... Quantum potui, quantum me posse fecisti, quæsi vi te, et desideravi intellectu videre quod credidi et multum disputavi et laboravi..... Domine Deus une, Deus Trinitas, quæcumque dixi in his libris de tuo agnoscat et tui : si qua de meo, et Tu ignosce, et tui. Amen. »

(1) I. p. 39. 5.

INDEX ALPHABETICUS

A

Actus notionales quid sint 178.
 Adoptianismus 193. Additio particulæ « Filioque » 201.
 Æternitas quid sit 45.
 Ævum quid sit 45.
 Ambrosius (S.), de processione Spiritus S. a Filio 198. de incomprehensibilitate SS. Trinitatis 209.
 Amor primus actus voluntatis 93. est in Deo 94. Amoris nomen convenit tertiæ personæ 192.
 Angelicus v. Thomas.
 Anselmus (S.) eius arg. circa existentiam Dei 8. Critica eius arg. 14. de futuris 71. de prædestinatione 104. de incomprehensibilitate SS. Trinitatis 209. de mysteriis fidei 212.
 Approbationis scientia 62. Quid sit appropriatio 186. Appropriationes sunt in divinis 186.
 Arendt, de valore decreti circa comam S. Joannis 142. Aristoteles de relationibus 156. de principio illo « quæ sunt eadem uni tertio sunt eadem inter se. » 165.
 Argumentum cosmol., psychol. hist. exist. Dei 18.
 Arius, de processionibus divinis 148.
 Arianismus quid 193. Arius error circa Personas divinas 193.
 Articuli fidei 4.
 Athanasius (S.) de relationibus divinis 157. de processione Spiritus S. a Filio 198.
 Athei positivi, negativi, theoretici et practici 20.

Atheismus quid sit 20. de eius existentia 21.
 Attributum divinum quid 28. Attributa negativa, et affirmativa, absoluta et relativa 28.
 Augustinus (S.), de Theologiæ notione 2. de passionibus Deo tributis 32. de Tullio 71. de modo cognitionis futurorum 74. de dominio Dei in voluntatem 79. de gratia et libero arbitrio 97. definitio prædestinationis 104. responsio contra difficultatem circa prædestinationem 106. de mysterio prædestinationis 115. de prædestinatione 116. de mysterio reprobationis 121. de Trinitate 144. de relationibus divinis 157. de missionibus 184. de nomine « Verbum » 189. de nomine doni 192. de æqualitate divinarum Personarum 194. de ordine naturæ 194. de processione Spiritus S. a Filio 198. de incomprehensibilitate SS. Trinitatis 209. Illustrationes de Trinitate 213. de periculo errandi circa Trinitatem 217. de Trinitate 222.

B

Baader demonstratio de existentia Trinitatis 204.
 Baltzer, de Trinitate 204.
 Bautain, de traditionalismo 8. propositio subscripta 15.
 Beatitudo est in Deo 95. Duo necessaria ad beatitudinem 95.
 Becanus, definitio prædestinationis 104.

- Bellarminus de cognitione futurorum (systema) 75.
- Benedictus XII, de visione Dei 53.
- Bernardus (S.), de Trinitate 169.
- Berti, de Ideis innatis 12. de perfecto 34. de cognitione futurorum (systema) 75. de divisione voluntatis divinæ 92.
- Billot, contra divisionem prædestinationis 104.
- Billuart, de effectibus prædestinationis 110. de principiis divinarum processuum 154.
- Boëtius, definitio æternitatis 45. definitio Providentiæ 99. de imaginatione 169. definitio personæ 172.
- Bonaventura (S.), quomodo Deus velit homines salvos facere 96. de numero electorum 112. illustrationes de Trinitate 213.
- Bonnald (de) Bonnetty, de traditionalismo 8.
- Bonnetty, propositio subscripta 15.
- Bonitas quomodo attribuitur Spiritui S. 186.
- Bougaud, de numero prædestinatorum 115.
- Bourdaloue, de numero electorum 112.
- Brancherau, de ontologismo 8.
- Brunetière, de consensu h. generis 18.
- C**
- Cajetanus, de arg. s. Anselmi 14. de nomine Dei « esse a se » 27. Quare Deus sit multiplex ratione 29. de ordine animarum 31. de esse 41. de æternitate 45. de visione Dei 52. de lumine gloriæ 53. de intelligentia Dei 59. de æternitate 72. de concordantia libertatis cum divina scientia 73. de voluntate 86. de libertate divina 87. quomodo Deus velit creaturas 90. quid providere et gubernare 100. Deus habet providentiam de malo morali 102. definitio reprobationis 118. de modo operandi intellectus et voluntatis 148. quid sit generatio communis et propria 151. de operatione intellectus et voluntatis 151. de terminis propriis theologiæ 170. de persona Patris 188.
- Canus, de scientia theologica 2. de theologis 5.
- Cartesius, systema circa exist. Dei 8.
- Castelein, de numero prædestinatorum 112.
- Causa materialis, formalis, exemplaris justificationis 108. efficiens prædestinationis 109.
- Circuminsessio quid sit 185. est in divinis 185.
- Cognitio abstractiva, per fidem, intuitiva 50. est quædam transformatio 68.
- Compositio physica, metaphysica, logica 32.
- Comprehendere aliquam rem 68. Concursus Dei simultaneus 97.
- Conditiones ad omnimodam immutabilitatem 43. ad generationem 151. ad notiones 178.
- Congruismus 114.
- Constitutivum methaphysicum quid 25.
- Contensonius, de obiecto formali Theologiæ 4. de gradibus rerum 58. de providentia Dei 100. Prædestinatio est pars providentiæ 103. de causa formali justificationis 108. de epistola ad Romanos 116. de reprobatione 116. de causa diversæ denominationis processionis Verbi 155. Explicatio principii « quæ sunt eadem uni tertio sunt eadem inter se » 167. de hypostasi 171. definitio notionis 178. Verbum quid sit 189. de illustrationibus Trinitatis 214.
- Coppin, de numero electorum 112.
- Cornely, de commate S. Joannis 139.
- Cornoldi, de concordia motionis divinæ cum libero arbitrio 97.
- Creaturæ quomodo sint bonæ 37. obiectum secundarium scientiæ divinæ 67.
- Critica Traditionalismi 9. Sentimentalismi 10. Kant 11. Idearum innatarum 12. Ontologismi 13.
- Cyprianus, de Trinitate 144.
- Cyrillus (S.), de processione Spiritus S. a Filio 198.

D

Definitio scientiæ mediæ 63. providentiæ 99. prædestinationis 104. reprobationis 118.
 Demonstratio a priori et a posteriori 16.
 Deum esse est articulus fidei 16.
 Deus, (nomen) quid significet 19. Deus est esse a se cum tota plenitudine essendi 27. Deus est expers corporis 31. est omnino simplex 33. est perfectissimus 34. est summe bonus 36. est absolute infinitus 39. est immensus 40. Deus est in omnibus rebus 41. est ubique 41. est immutabilis 43. est æternus 46. est sua æternitas 47. est unus 48. non est extraneus intellectui creato 51. non est nominabilis prouti est in se, nominabilis prouti refulget in rebus creatis 54. Est nominabilis multis nominibus 55. est perfectissime intelligens 58. Obiectum primum scientiæ divinæ 67. cognoscit imo comprehendit seipsum 68. cognoscit omnia alia a se 69. possibilita, mala, particularia 70. cognoscit futura omnia 72. est summa et prima veritas 83. possidet perfectissimum gradum vitæ 84. vult propriam Bonitatem et creaturas 90. quomodo velit malum 91. quomodo velit omnes homines salvos facere 96. quomodo se habet respectu culpæ, exclusionis hominum a vita æterna, et permissionis culpæ 122. est omnipotens 126.
 Differentia inter prædestinationem et reprobationem 120. Inter missiones divinas et missiones alias 182.
 Difficultas de textu illo Evangelii « Væ tibi Corozain! » 66.
 Distinctio attributorum divinarum inter se et ab essentia divina 29. Distinctio realis quomodo sit in Deo 164.
 Divisio scientiæ divinæ 62. Voluntatis divinæ 92.
 Döllinger, de commate S. Joannis 139.

Doni nomen convenit tertiæ personæ 192.

Doctrina Pelagianorum de prædestinatione 114. Semipelagianorum 114.
 Dotes scientiæ divinæ 61.
 Drey, de Trinitate 205.
 Duchesne, de processione Spiritus S. 196.

E

Effectus prædestinationis 110.
 Ehrhard, de Trinitate 204.
 Einig, contra Thomismum 115. de prædestinatione 116. de existentia Trinitatis in V. T. 134. de fine, essentia, et fundamento appropriationis in divinis 186. de errore aliorum circa Trinitatem 207.
 Elipandus (error) 193.
 Epiphanius (S.) de processione Spiritus S. a Filio 198.
 Essentia quid 171.
 Existentia Dei an demonstrari scientificè possit 8. potest scientificè demonstrari 15.
 Eugenius III c. Gilbertum Porretanum 161.

F

Faber, de numero prædestinatorum 112.
 Felix Urgellensis (error) 193.
 Filiatio quid 159.
 Filium (esse) convenit secundæ Personæ SS. Trinitatis 189.
 Fonseca de scientia media 63.
 Franzelin, de inventore scientiæ mediæ 63. de commate S. Joannis 139.
 Frohschammer, error circa Trinitatem 207.
 Futurum quid et quotuplex 71.

G

Gazzaniga, de scientia media 63.
 Gilbertus Porr. de distinctione inter essentiam et relationes divinas 161.
 Gioberti, de ontologismo 8. de molinismo 76. de actione Dei in creaturas 97.

Gods, de numero electorum 112.
 Gonetus, de prædestinatione ante præ-
 visa merita 116.
 Græci in divinis utuntur nomine cau-
 sæ 150. de hypostasi 171. Græco-
 rum error circa processionem Spi-
 ritus S. 197.
 Gregorius XVI contra Bautain 15.
 Gregorius (S.) Naz. de relationibus
 divinis 157.
 Günther, de libertate Dei in creando
 90. notio Trinitatis 131. demonstratio
 de existentia Trinitatis 204.

H

Harnack, notio Trinitatis 132. eius
 doctrina de filiatione Christi 190.
 eius refutatio 191. de additione par-
 ticulæ « Filioque » 201.
 Hilarius (S.), de incomprehensibilitate
 SS. Trinitatis 209. de Trinitatis my-
 sterio 211.
 Historia scientiæ mediæ 63. de addi-
 tione particulæ « Filioque » 201.
 Hegel, notio Trinitatis, 131.
 Heraclitus, eius effatum de ubiqui-
 tate Dei 40.
 Hontheim in favorem Molinismi 77.
 Herscher, de Trinitate 205.
 Hurter, de historia scientiæ mediæ 63.
 elogium P. Lainez 63. argumentum
 in favorem Molinismi 65. de nu-
 mero prædestinatorum 112.
 Hypostasis quid 171.

I

Iahveh nomen Dei 56.
 Iakobi, systema circa existentiam Dei 8.
 Janssens, Theologiæ definitio 2. de
 modo se habendi in controversiis 57.
 Deo nihil est futurum 71. de co-
 gnitione futurorum (systema) 75.
 de prædestinatione 104. de omni-
 potentia Dei 125. de commate
 S. Ioannis 141.
 Idea quid 80. sunt plures idæ in
 Deo 81. sunt ipsa divina essentia 82.
 Iehovah nomen Dei 56.
 Ignatius (S.) de Trinitate 144.

Imaginem esse convenit personæ se-
 cundæ SS. Trinitatis 189. Imago
 quid sit 183.
 Imitatio Christi responsio ad difficul-
 tatem circa prædestinationem 106.
 Immensitas quid 38. Immensum
 quid 40.
 Immutabilitas quid 38.
 Imperfectiones removendæ a scientia
 divina 60. Improbationis scientia 62.
 Inclinatio Voluntatis duplex 85.
 Infinitum absolute quid 39.
 Infinitas quid 38.
 Ingenitum convenit Patri 188.
 Innascibilitas est propria Patris 179.
 Intellectus creatus potest videre Deum
 ut est in se 51. non tamen per vi-
 res naturales 52. potest videre su-
 pernaturaliter adiutus 53.
 Intelligentiæ simplicis scientia 62.
 Ioannes de Montenigro 198.
 Iustitia est in Deo 94. Iustitia distri-
 butiva et commutativa 94.
 Iustinus de Trinitate 144.

K

Kant, systema circa existentiam Dei 8.
 confutatur 11.
 Kleutgen, de Theol. historia 6. de
 commate S. Ioannis 139.
 Knoodt, de Trinitate 204.
 Kraus, de doctrina Pelagianorum 114.
 de Trinitatis doctrina 130. de fide
 Ecclesiæ in mysterium SS. Trini-
 tatis 143.
 Kuhn, de cognitione futurorum (sy-
 stema) 75. Kuhn, demonstratio exi-
 stentiæ SS. Trinitatis 205.

L

Lamennais, de traditionalismo 8.
 Latini non utuntur nomine causæ in
 divinis 150. de hypostasi 171.
 Leibnitius systema circa existentiam
 Dei 8. de mysteriis fidei 210.
 Lainez, de scientia media 63.
 Leo XIII, de studio Theologiæ 7. de
 libertate 87. de mysteriis fidei 212.
 Lepidi, de Deo 3. de ontologismo 13.
 de molinismo 79.

Lessius, definitio æternitatis 45. de prædestinatione 116.

Liberum arbitrium est suspensum, potest flecti in bonum vel in malum 87.

Libertas divina omnino independens 87.

Lombardus (P.) illustrationes de Trinitate 213.

Lombroso, de determinismo 77.

M

Macedonius (error) circa personas divinas 103.

Malebranche systema Ontologismi 8. Malum quomodo in mundo 23. quid sit et quotuplex 91.

Mastrofini demonstratio de existentia Trinitatis 203.

Misericordia est in Deo 95.

Missio divina quid et quotuplex sit 182.

Missiones aliquæ dantur in divinis 183. quarum personarum sint missiones 184.

Media scientia quid 63.

Molina de scientia media 63. de cognitione futurorum 64. de prædestinatione 115.

Molinismi expositio 76. argumenta faventia et contraria 77. Molinistarum definitio de Prædestinatione 104.

Motiva reprobationis 121.

Murri, de Theol. studio 7.

N

Negativa reprobatio 119.

Noëus, notio Trinitatis 130.

Nomen « qui est » maxime proprium Dei 56. Nomina notionalia quid sint 178.

Notio voluntatis 85. Providentiæ divinæ 99. Trinitatis juxta antiquos hæreticos 130. Notio Trinitatis juxta Protestantés 132. juxta Catholicos 133.

Notiones in divinis quid sint 178.

Numerus prædestinatorum est cer-

tus 111, maior vel minor numerus prædestinatorum respectu reproborum 112.

O

Obiectum Theologiæ 4.

Obiectum scientiæ mediæ 63. Obiectum primum et secundarium 67.

Obiectum divinæ voluntatis primum et secundarium 89.

Omnipotens quid sit 126.

Ontologismus 8. Critica ontologismi 13.

Oppositio contraria, privativa, relativa, contradictoria quid sit 161.

Oppositio (nulla) existit inter essentiam et relationes divinas 161.

Oppositio relativa existit inter relationes divinas 163.

Ordo naturæ quid sit 194.

Origenes de Trinitate 144.

P

Paquet, systema de prædestinatione 114.

Paternitas est notio 179. Patrem esse convenit primæ Personæ 188.

Pecci, de cognitione futurorum (systema) 75. Providentia non destruit libertatem 102, de prædestinatione 114.

Pelagianorum doctrina de prædestinatione 114.

Perfectiones quomodo sint in Deo 34.

Persona quid sit 172. Personæ sunt in divinis 173. Personæ divinæ constitutivum et distinctivum 174.

Perrone, de existentia Trinitatis 144.

Pesch, definitio Theologiæ 2. de nomine Iahveh 56. de cognitione futurorum 64. de eius obscuritate 64. argumentum in favorem molinismi 65. de interpretatione v. 11, 21 S. Matth. Væ tibi Corozaim etc. 68. de cognitione actus liberi 77. Argumenta contra Thomistas 78. divisio prædestinationis 104. de prædestinatione 114. contra Thomismum 115. definitio reprobationis

118. de commate S. Ioannis 141.
 explicatio principii « quæ sunt eadem uni tertio sunt eadem inter se » 168. de nomine personæ 171.
 definitio missionis 182. de demonstratione circa Trinitatem 209.
- Personæ divinæ sunt æquales et coæternæ 194.
- Petavius, de theol. scholasticis 5.
- Photinus (error) circa personas divinas 193.
- Photius, de processione Spiritus S. 197.
- Pius IX, epistola ad Episcopum Wratislaviensem 204. epistola ad Episc. Monacensem 206. epist. ad Episc. Frisingensem 209.
- Positiva reprobatio 118.
- Potentia Dei est infinita 125. Potentiæ Dei divisio 127. Potentiæ notionales quid sint 178. quomodo attribuat Patri 186.
- Plazza, de numero prædestinatorum 112.
- Plutarchus, de existentia Dei 18.
- Prædestinatio quid et quotuplex sit 104. existit in Deo 105.
- Praxeas, notio Trinitatis 130.
- Processio quid sit et quotuplex 147.
 Processiones sunt in divinis 148.
 earum proprietates 149. Processio secundum intellectum et voluntatem 151. Processio simplex 151.
 Processio Verbi dicitur generatio, Spiritus S. simplex processio 155.
 Processiones divinæ habent specialem naturam 155.
- Proprietas in divinis quid sit 176.
- Proprietates aliquæ sunt in divinis 176.
- Principia processionum divinarum 154.
- Principium (esse) convenit Patri 183.
- Providentiæ pertinet ad intellectum et voluntatem 99. est compendium aliorum divinarum attributorum 100. differt a scientia, dispositione, prædestinatione, et gubernatione 100. est in Deo 101. se extendit ad omnia 101. est certa 111.
- Q
- Quæsitus communes de theologia proponuntur 1.
- Quanta sit potentia Dei 125.
- R
- Raymundus Lullus, eius demonstratio de existentia SS. Trinitatis 203.
- Reid systema circa existentiam Dei 8.
- Relatio quid sit et quotuplex 156.
 sunt in divinis 157. Sunt quatuor 159. non distinguuntur realiter ab essentia divina 161. Relationes differunt ratione ab essentia divina 162. distinguuntur realiter inter se 163.
- Reprobatio quid et quotuplex 118.
 existit et vere datur 119. reprobationis motiva 121.
- Revue Biblique de nomine « Tetragrammaton » 27. Revue Thomiste de P. Pesch 64.
- Rose (P) contra Harnack 191.
- Rosmini definitio æternitatis 45. de libertate divina in creando 92. demonstratio de existentia Trinitatis 204. Propositio damnata de Trinitate 209.
- S
- Sabellius notio Trinitatis 130. de processionibus divinis 148.
- Salesius (S. F.) de molinismo 114.
- Sallustius de immutabilitate 43.
- Sapientia quomodo attribuat Filio 186.
- Satolli, de cognitione futurorum systema 75. de prædestinatione 114.
- Semiarianismus 193.
- Semipelagianorum doctrina de prædestinatione 114.
- Seneca de Atheis 21. eius effatum de ubiquote Dei 40.
- Sentimentalismus 8, 10.
- Schäfer de Providentiæ 99. de notione Trinitatis 132.
- Schell, de constitutivo methaphysico Dei 26. de Molinismo 79. de nu-

- mero prædestinatorum 112. de processionibus divinis 148. quare in divinis processio Spiritus S. non dicitur generatio 153. de relationibus 156. de notionibus divinis 180. demonstrationes de existentia SS. Trinitatis 205.
- Schelling, de Pantheismo 42.
- Scientia est in Deo 60. non est discursiva, est causa rerum, non est variabilis, est partim speculativa, partim practica 61. Scientia visionis, simplicis intelligentiæ, necessaria, libera, improbationis 62. Scientiæ mediæ definitio et historia 63. Est relatio ad scita 64.
- Simar de Theol. historia 8. de mysterio Trinitatis 137. de existentia Trinitatis 144.
- Simplicitas divina 30. Simplicitas duplex 33.
- Systemata diversa circa existentiam Dei 8. Idearum innatarum 12.
- Schanz, de cognitione futurorum (systema) 75.
- Spiritus quid significet 152. procedit per modum amoris 153. Spiratio activa et passiva 159. Spiratio est notio 179. Spiritus nomen convenit terciæ Personæ 192. Spiritus S. Patri et Filio coæternus 194. procedit a Filio 198.
- Stöckl Philos. hist. 8.
- Stöcker, de Protestantibus recentioribus 132.
- Strauss, de Trinitate 207.
- Subsistentia quid 171.
- Substantia quid 171.
- Suppositum quid 171.
- T**
- Thaletis effatum 40.
- Tertullianus, de existentia Dei 18. de simplicitate Dei 30. de unitate Dei 48. de Trinitate 144. de processione Spiritus S. a Filio 198.
- Tetragrammaton 56.
- Theologie definitio 2. Theologia est scientia nobilissima 3. Theologiæ obiectum 4. Eius divisio 4. Theol. historia ac evolutio 6.
- Thomas (S.) duplex genus scientiarum 3. de obiecto Theologiæ 4. de cognitione Dei 10. de argumento S. Anselmi 14. de malo in universo 23. de nomine Dei « qui est » 27. Quid perfectum 34. de nomine Tetragrammaton 56. de nomine « Deus » 56. de intelligentia Dei 58. de initio fidei 66. de non recte judicantibus de scientia divina 71. de æternitate 72. de vita 84. de voluntate 86. de efficacia divinæ voluntatis 88. quomodo Deus velit alia a se 90. quomodo Deus velit omnes homines salvos facere 96. definitio prædestinationis 104. de modo prædestinationis 114. de nomine Deus 134. de processionibus divinis 147. de verbo mentis 148. de voce principii et causæ utenda in divinis 150. de processionibus 151. de processione secundum intellectum 151. de operatione intellectus et voluntatis 151. quare processio Spiritus S. non dicitur generatio 153. de relationibus 156. de existentia relationum in divinis 157. relatio multiplicat Trinitatem 163. Explicatur principium « quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se » 166. de distinctione rationis 169. quid subsistentia et substantia 171. definitionis personæ explicatio 172. definitio notionis 178. missionis definitio 182. de modis quibus Paternitas convenit Deo 188. de Imagine eiusque requisitis 189. de nomine Spiritus et Amoris 192. de æqualitate divinarum Personarum 194. de errore Græcorum circa processionem Spiritus S. 197. de silentio circa processionem Spiritus S. 200. de argumentis contra fidem 208. de mysteriis fidei 210. Illustrationes de Trinitate 213. de cognitione Trinitatis penes philosophos 216. de nominibus 220.
- Thomismi expositio 76.
- Traditionalismus exponitur 8. reiicitur 9.
- Trinitatis mysterium superat alia my-

- steria, est fidei fundamentum, est distinctivum catholicæ religionis 128.
 Trinitatis definitio 133.
 Tullius de existentia Dei 18. de cognitione futurorum 71.
- U**
- Ubaghs, de Ontologismo 8.
 Ubiquitas quid 40. modus eius explicatur 42.
 Unitas quid 48.
- V**
- Valor decreti de commate S. Joannis 142.
 Walther contra Harnack 191.
 Varro, de Pantheismo 42.
 Weiss doctrina de filiatione Christi 190.
 Eius refutatio 191.
 Ventura de traditionalismo 8.
 Vera, notio Trinitatis 131.
 Veritas quid 83.
- Verbum esse convenit secundæ Personæ Trinitatis 189.
 Villari, de Theologiæ studio 7.
 Visionis scientia 62.
 Vita quid 84.
 Voluntas quid 85. est in Deo 86. Voluntas divina est causa omnium rerum, est immutabilis, semper impletur, non imponit rebus volitis necessitatem 88. antecedens et consequens 92. beneplaciti et signi 92. voluntas divina causa omnium volitionum 97.
- Z**
- Zigliara de futuris 71. de molinismo et thomismo 79. de Trinitatis notatione 131. de oppositionis speciebus 161. de Rosmini. 204.
 Zini definitio prædestinationis 104. de Molinismo 114. de reprobatione 123. de libero arbitrio 124.

V. ex delegatione

Emin. D. D. Card. AUGUSTINI RICHELMY *Archiepiscopis Taurinensis*

Imprimatur:

Taurini, die 31 Octobris an. MCMII.

Can. Prof. JOSEPH FALLETTI.

Imprimatur:

ALBERTUS LEPIDI, *Ord. Præd. S. P. A. Magister.*

JOSEPHUS CEPPETELLI, *Archiep. Myr., Vicesgerens.*

3 2400 00605 4922

7

2274

Vol 1 230
F23

GTU Library
2400 Ridge Road
Berkeley, CA 94709
For renewals call (510) 649-2500
All items are subject to recall

28
EJUSDEM EDITORIS H. MARIETTI

S. THOMÆ AQUINATIS
Doctoris Angelici
OPUSCULUM
DE ENTE ET ESSENTIA

DILIGENTISSIME RECOGNITUM

Editio novissima Taurinensis — Fr. 0,50.

PRAELECTIONES THEOLOGICAE

quas in Collegio Romano habebat Joannes Perrone Societatis Jesu. — Editio trigesimatertia; 9 vol. in-8 — Fr. 20,00.

Cum dorsis corio religatis — Fr. 30,00.

— *In Compendium redactæ* ab eodem auctore. — Editio quadragesima-octava; 2 vol. in-8 — Fr. 8,00.

Cum dorsis corio religatis — Fr. 10,50.

THEOLOGICAE SUMMAE

Sancti Thomæ Aquin. COMPENDIUM; auctore P. Petro Alagona S. J. — Editio emendatissima taurinensis. Vol. in-32 — Fr. 2,00.

A dorso corio religatum — Fr. 2,75.

DE EUCHARISTICO SACRIFICIO

Vol. in-8 — Fr. 1,00.

seu de augustissimo Altaris et Crucis mysterio; auctore J. Traversa.

INSTRUCTIO

pro Sacris Ecclesiæ Ministris Doctrinæ specimen daturis; auctore P. Antonio Togni Praef. Gen. Congr. CC. RR. Inf. Min. — Editio magis accomode exarata et aucta. Vol. in-16 — Fr. 2,50.

A dorso corio religatum — Fr. 3,25. neo

BIBLIA SACRA

iterum hoc anno evu

A dorso corio religatum — Fr. 8,00.

ontif. Max. jussu reco-
gritate edita. Editio emen-
at. Decreto probata et

P. REGINALDUS M. FEI O. P.

Prof. in Univers. Friburgensi apud Helvetios.

THEOLOGIA

DOGMATICA

Il mondo è il libro dove il Senno eterno
Scrisse i proprii concetti....

T. CAMPANELLA

VOL. II.

*De Deo creatore — De peccato originali
De gratia.*

TAURINI-ROMAE

EX TYPIS HYACINTHI MARIETTI

MCMIII

BX
1751
F45
1903
v.2
GTU
Storage

THEOLOGIA DOGMATICA

VOL. II.

P. REGINALDUS M. FEI O. P.

THEOLOGIA DOGMATICA

Il mondo è il libro dove il Senno eterno
Scrisse i proprii concetti....

T. CAMPANELLA.

VOL. II.

*De Deo creatore — De peccato originali
De gratia.*

TAURINI-ROMÆ
EX TYPIS HYACINTHI MARIETTI

MCMIII.

Cum approbatione et permissu Superiorum Ordinis.

Proprietas litteraria.

BX 1751. F 45
1903 v. 2

Volumen de « Christo restitutore ordinis læsi - de mysteriis Christi - de Maria matre Christi, » jam typis edi cœptum, proxime in lucem prodibit.

In præparatione « De Ext. Uctione, de Ordine, de Matrimonio et de alio mundo. »

PAUCA VERBA AUCTORIS

Deo volente, hominibusque partim faventibus, partim contradicentibus, mihi datum est, Volumen hoc tertium « de Deo creatore, de peccato originali, et de gratia » in lucem edere, ac juris publici facere.

Sine, benigne lector, ut pauca et amica verba Tibi dicam. Quemadmodum in cæteris, ita in præsentî volumine, eandem methodum, eundem stylum, ac brevitatem servare conatus sum. Defectus quos invenis benevole corrige, quæ sunt bona accipe, Deo creatori da gloriam, mihi que scribenti et transformanti veniam.

Fribourgi Helvetiorum die 7 Martii 1903.

THEOLOGIA DOGMATICA
VOL. III.

P. REGINALDUS M. FEI O. P.

THEOLOGIA DOGMATICA

Haec sublimior interim philosophia scire Jesum.
S. Bern. Serm. in Cant. 43, 4.

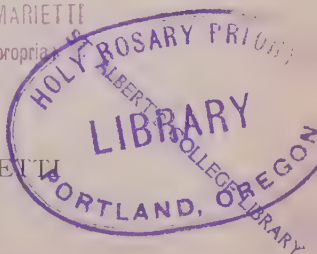
VOL. III.

*De Christo restitutore ordinis laesi —
De mysteriis Christi — De Maria Matre Christi.*

TIPOGRAFIA PONTIFICIA
E DELLA S. CONGREGAZIONE DEI RITI,
Cav. PIETRO MARIETTI, Editore
Rilevatorio edizioni GIACINTO MARIETTI
TORINO - Via Legnano, 23 (Casa propria)

TAURINI-ROMÆ
EX TYPIS HYACINTHI MARIETTI

MCMIV.

Cum approbatione et permissu Superiorum Ordinis.

PROPRIETAS LITTERARIA.

BM1751. F45

1903 v. 3

Sub prælo. De Pœnitentiâ, Extrema Unctione, Ordine et Matrimonio.

PAUCA VERBA AUCTORIS.

Curiosa actas, curiosiores homines actatis hujus! Dum contra Jesu Christi personam, undique pugna fervet, desideria et studia hominum circa cognitionem Personae divinae Jesu Christi fervent quoque ac vividiora efficiuntur. Non sine fundamento Prof. Harnack (Das Wesen des Christentums p. 1.) referens verba Joannis Stuart Mill scribentis « In memoria humanitatis continuo erit Socratis persona » addit « Poliori jure, ac multo magis Humanitas nunquam obliviscetur, quod Jesus Christus vixit in medio ejus. »

Scopus tertii hujus voluminis, cui titulus est « de Christo restitutore ordinis laesi; de mysteriis Christi, de Maria Matre Christi, » est cognoscere Personam divinam Jesu Christi, non qualis ab Harnack et asseclis ejus describitur, sed qualis, in Evangelio, in Traditione invenitur et ab Ecclesia colitur.

Non obliviscantur verba Claravallensis Doctoris « Haec sublimior philosophia, scire Jesum! »

Friburgi Helvetiorum die 4 Augusti 1903.

INDEX PARTIUM

DE DEO CREATORE.

I. Prologus.

Sect. I.

DE DEO CREATORE, GUBERNATORE, CONSERVATORE RERUM OMNIUM, ATQUE DISPENSATORE LEGUM MUNDANARUM.

Art. 1. *Natura creationis investigatur.*

2. Creationis notio et divisio. — 3. Creatio habet sequentes proprietates: 1° est actio libera Dei, 2° est actio instantanea, 3° est actio immediata. — 4. Creare est proprium solius Dei. — 5. Corollaria. — 6. Difficultas quædam solvitur.

Art. 2. *De universi creatione, ætate et fine.*

7. Errores. — 8. Mundus universus est a Deo per creationem. — 9. Corollaria. — 10. Quæstio circa mundi ætatem. — 11. Mundus non ab æterno sed in tempore fuit productus. — 12. Affertur 1° argumentum asserentium evidenter repugnare mundum esse ab æterno; 2°, argumentum asserentium non posse repugnantia hæc evidenter ostendi. — 13. De mente S. Thomæ. — 14. Corollaria. — 15. Causa finalis ultima creationis mundi universi, fuit divinæ Bonitatis manifestatio. — 16. De optimismo Leibnizii.

Art. 3. *De universi gubernatione et conservatione.*

17. Prologus. — 18. Universus mundus gubernatur a Deo. — 19. Corollaria. — 20. De universi conservatione. — 21. Deus conservat omnia conservatione positiva, aliqua solummodo conservatione negativa. — 22. Nota quædam. — 23. Deus cooperatur omnibus actionibus causarum creaturarum universi. — 24. Catholicorum controversia circa indolem cooperationis divinæ respectu libertatis humanæ. — 25. Mens S. Thomæ investigatur.

Art. 4. *De Legum physicarum dispensatione facta a Deo per miraculum.*

26. Prologus. — 27. Definitio, divisio, existentia legum physicarum mundi corporei. — 28. Leges physicæ mundi corporei 1°, in abstracto consideratæ sunt immutabiles; 2°, in concreto inspectæ mutabiles sunt. — 29. Negatores possibilitatis miraculi. — 30. Falsæ conceptiones, et vera miraculi conceptio et definitio. — 31. Miraculum est possibile. — 32. Argumentis Doct. Harnack contra miraculi possibilitatem respondetur.

Sect. II.

DE CREATURA OMNINO SPIRITUALI,
QUÆ ANGELUS DICITUR.Art 1. *De Angelorum existentia.*

33. Prologus. — 34. Nomina angelorum et angeli definitio. — 35. Angeli existunt. — 36. De angelorum creatione. — 37. Difficultas solvitur. — 38. De angelorum numero.

Art. 2. *De Angelorum essentia.*

39. Prologus. — 40. Angeli sunt omnino incorporei. — 41. Differentiæ quædam inter Angelos, Deum, et animam rationalem assignantur. — 42. Substantiæ angelicæ sunt intrinsece incorruptibiles. — 43. De differentia angelorum inter se. — 44. Corollarium.

Art. 3. *De intelligere et velle Angelorum.*

45. Prologus. — 46. Intelligere substantiæ angelicæ est realiter distinctum ab essentia, existentia et potentia intellectiva angeli. — 47. Corollarium. — 48. Angeli intelligunt res, non per similitudines acceptas a rebus, sed per similitudines a Deo impressas. — 49. Corollarium. — 50. Angeli naturalibus intelligentiæ viribus cognoscunt, Deum, res materiales, res singulares. — 51. Angeli non cognoscunt certe et infallibiliter, neque futura libera et contingentia; neque secreta cordium. — 52. Corollaria. — 53. In Angelis duplex est dilectio, naturalis et electiva. — 54. Corollaria.

Art. 4. *De gratia, culpa, et pœna angelorum,
eorumque cum hominibus commercio.*

55. Prologus. — 56. Probabilius tenendum est, angelos fuisse creatos in gratia sanctificante. — 57. Corollarium. — 58. Angeli ab initio suæ creationis fuerunt beati naturaliter non supernaturaliter. — 59. Corollaria. — 60. De Angelorum culpa. — 61. De Angelorum pœna. — 62. De Angelorum cum hominibus commercio. — 63. Homines custodiuntur ab angelis. — 64. Corollarium. — 65. Angeli mali per eorum interventum, possunt non « vera miracula » sed quædam « mira » patrare, sicut in usu Spiritismi contingit. — 66. Corollarium.

Sect. III.

DE CREATURA OMNINO CORPORALI.

Art. 1. *Varia systemata circa modum formationis, distinctionis,
et ornatus creaturæ corporalis examinantur.*

67. Prologus. — 68. Evolutionismus absolutus exponitur. — 69. Evolutionismi absoluti critica. — 70. Evolutionismus moderatus exponitur. — 71. Critica Evolutionismi moderati. — 72. Evolutionismi moderatissimi expositio. — 73. Evolutionismus moderatissimus examinatur.

Art. 2. De Creatianismi systemate.

74. Prologus. — 75. Opera sex dierum recensentur. — 76. Creatianismus exponitur et examinatur. — 77. Mens S. Thomæ investigatur.

Art. 3. Variæ interpretationes cap. 1. Geneseos.

78. Prologus. — 79. S. Thomæ monita. — 80. Sententiæ de simultanea totius mundi productione, de diebus naturalibus, ac de epochis exponuntur. — 81. Sententiæ de interpretatione ideali, vel allegorica, de interpretatione liturgica, ac de interpretatione liturgica-concordista. — 82. Revelationistarum sententia. — 83. Novissima sententia P. Zapletal exponitur. — 84. Conclusio.

Sect. IV.

DE CREATURA MIXTA, IDEST EX ANIMA
ET CORPORE RESULTANTE, QUÆ HOMO VOCATUR.

Art. 1. Natura hominis breviter investigatur.

85. Prologus. — 86. Quid homo sit definitur. — 87. Primus homo, quantum ad animam, et quantum ad corpus est creatus immediate a Deo. — 88. Ab uno homine (Adam) omnes homines originem ducunt. — 89. Dubium quoddam solvitur. — 90. Diversi hominis status determinantur.

Art. 2. De corporis hominis animatione.

91. Prologus. — 92. Antiquorum opinio circa corporis humani animationem recensetur. — 93. Recentiorum opinio circa corporis humani animationem exponitur. — 94. Argumenta primæ et secundæ sententiæ afferuntur.

Art. 3. De animæ origine.

95. Variæ sententiæ circa animæ originem recitantur. — 96. Critica « Præexistentiæ animarum, Traducianismi, et Generatianismi. » 97. Critica sententiæ Rosmini. — 98. Doctrina catholica est: anima humana habet originem per creationem. — 99. Difficultas solvitur.

Art. 4. De animæ dotibus ejusque ad corpus relatione.

100. Prologus. — 101. Anima humana: 1º est simplex, 2º spiritualis, 3º immortalis, 4º est prædita libertate arbitrii. — 102. Difficultas deterministarum solvitur. — 103. Relatio animæ ad corpus breviter determinatur. — 104. Sententia Nicolai Malebranche rejicitur. — 105. Sententia Guillelmi Leibnitzii rejicitur. — 106. Vera sententia circa mutuum influxum et relationes animæ et corporis statuitur. — 107. Corollarium.

DE PECCATO ORIGINALI.

108. Prologus.

Sect. I.**DE STATU JUSTITIÆ ORIGINALIS.***Art. 1. Existentia et natura originalis justitiæ investigatur.*

109. Errores. — 110. Status originalis justitiæ de facto extitit. — 111. Status originalis justitiæ fuit supernaturalis. — 112. Corollarium.

Art. 2. *De conditione intellectus primi hominis
in statu Innocentiæ.*

113. Prologus. — 114. Primus homo dotatus erat speciali scientia. — 115. Objectum scientiæ primi hominis fuit, Deus, veritates naturales, et supernaturales. — 116. Modus habendi scientiam primi hominis, et scientiæ ejus extensio determinantur.

Art. 3. *De conditionibus voluntatis et corporis primi hominis
in statu innocentie.*

117. Prologus. — 118. Primus homo, gratia et virtutibus ornatus fuit. — 119. In statu innocentie primus homo fuit a Deo dotatus, 1° immortalitate quoad corpus; 2° immunitate a concupiscentia; 3° immunitate ab omni miseria. — 120. Corollarium.

Sect. II.

DE PECCATI ORIGINALIS EXISTENTIA ATQUE ESSENTIA.

Art. 1. *De primi hominis lapsu in peccatum,
quod originale dicitur.*

121. Descriptio lapsus in peccatum primi hominis. — 122. Interpretationes narrationis Geneseos (cap. 2) de lapsu primi hominis. — 123. Nova interpretatio P. Lagrange. — 124. Species peccati primorum parentum determinatur. — 125. Dubium solvitur.

Art. 2. *Existentia peccati originalis stabilitur.*

126. Prologus. — 127. Negatores existentie peccati originalis. — 128. Argumenta contra peccati originalis existentiam afferuntur. — 129. Dogma fidei est, peccatum originale existere ac in posteros transire. — 130. 1^a Difficultas solvitur. — 131. 2^a Difficultas solvitur. — 132. 3^a Difficultas solvitur.

Art. 3. *In quo peccati originalis essentia consistat,
et quomodo traducatur.*

133. Diversarum sententiarum recensio. — 134. Peccatum originale est vere et proprie peccatum. — 135. Corollaria. — 136. Peccati originalis essentia reponenda est in privatione originalis justitiæ. — 137. Corollaria. — 138. Peccatum originale 1° traducitur et transit in posteros per generationem, 2° et quidem in omnes qui virtute hominis concepti sunt, nisi 3° speciale privilegium interveniat. — 139. Veritates nonnullæ, intimius manifestantes peccati originalis essentiam statuuntur.

Sect. III.

DE SUBJECTO ET EFFECTIBUS ORIGINALIS PECCATI.

Art. 1. *Subjectum originalis peccati ejusque effectus
determinantur.*

140. Prologus. — 141. Anima est subjectum originalis peccati. — 142. Enumerantur effectus originalis peccati, quoad animam. — 143. Enumerantur effectus originalis peccati, quoad corpus.

Art. 2. *Hæreticorum errores*
circa extensionem peccati originalis effectus.

144. Prologus. — 145. Liberum arbitrium hominis non fuit extinctum per originale peccatum. — 146. Corollarium. — 147. Per peccatum originale natura humana non fuit totaliter corrupta. — 148. Corollaria. — 149. Conclusio.

DE GRATIA.

150. Prologus.

Sect. I.

DE INTIMA NATURA GRATIÆ.

Art. 1. *Quid et quotuplex sit gratia definitur.*

151. Significationes diversæ vocabuli « gratia ». — 152. Gratiae divinæ definitio. — 153. Prima divisio gratiæ in gratiam externam et internam, gratis datam, et gratum facientem recensetur. — 154. Divisio gratiæ gratum facientis. — 155. Differentia gratiæ a virtutibus et præsertim a charitate statuitur.

Art. 2. *Natura gratiæ habitualis et actualis investigatur.*

156. Protestantium error. — 157. Gratia habitualis est realitas quædam intrinseca animæ. — 158. Gratia sanctificans est quædam realitas accidentalis, permanens in anima, et supernaturalis, quæ convenienter qualitas appellatur. — 159. Corollaria. — 160. Gratiae habitualis effectus. — 161. Natura gratiæ actualis.

Art. 3. *De gratiæ causa et subjecto.*

162. Prologus. — 163. 1° Causa efficiens principalis gratiæ est solus Deus; 2° instrumentalis conjuncta est Humanitas Christi; 3° instrumentalis separata sunt Sacramenta. — 164. Causa meritoria principalis gratiæ est Jesus Christus, finalis vita æterna. — 165. Causa formalis et materialis gratiæ improprie dicta, assignatur. — 166. Quæsitus nonnulli circa gratiæ subjectum. — 167. Ad gratiam habitualement recipiendam est necessaria in subjecto adulto, quædam præparatio. — 168. Corollarium. — 169. Resolutio tertii dubii de certitudine possessionis gratiæ. — 170. Variæ interpretationes axiomatis « Facienti quod est in se, Deus non denegat gratiam ».

Sect. II.

DE EFFECTIBUS GRATIÆ, QUI JUSTIFICATIO ET MERITUM DICUNTUR.

Art. 1. *De justificationis natura.*

171. Justificationis significatio, notio, et divisio. — 172. Conceptus hæreticorum de justificatione. — 173. In justificatione impii: 1° Infunditur gratia; 2° infunduntur virtutes quædam supernaturales. — 174. In justificatione

impīi: 1° peccata vere et proprie delentur; 2° quædam renovatio interior animæ habetur. — 175. Protestantium difficultas. — 176. Dubium quoddam solvitur.

Art. 2. *Causæ et effectus, requisita et proprietates justificationis designantur.*

177. Prologus. — 178. Doctrina Conc. Tridentini circa justificationis causas. — 179. Effectus justificationis sunt: 1° remittere peccata; 2° facere hominem gratum et acceptum Deo; 3° facere hominem filium Dei adoptivum; 4° reddere hominem consortem divinæ naturæ. — 180. Juxta doctrinam Conc. Tridentini (Sess. 6. cap. 6.) requisita ad impīi justificationem sunt; 1° motus liberi arbitrii; 2° fides; 3° timor; 4° spes; 5° dilectio; 6° pœnitentia; 7° propositum suscipiendi baptismum et pœnitentiam, omniaque præcepta observandi. — 181. Proprietates justificationis sunt sequentes, idest: 1° justificatio est instantanea; 2° est inæqualis; 3° amissibilis; 4° mirabilis. — 182. Corollarium.

Art. 3. *De meriti essentia.*

183. Prologus. — 184. Meriti definitio et divisio. — 185. Conditiones meriti statuuntur. — 186. Protestantium error de merito. — 187. Homo justificatus potest vere et proprie apud Deum mereri. — 188. Difficultas quædam solvitur. — 189. Corollarium.

Art. 4. *Objectum meriti determinatur.*

190. Prologus. — 191. Homo non potest mereri primam gratiam, potest tamen mereri gratiæ augmentum. — 192. Corollarium. — 193. Homo non potest mereri reparationem post lapsum, neque perseverantiam viæ. — 194. Dubium solvitur. — 195. Homo justus potest vitam æternam mereri. — 196. Corollarium.

Sect. III.

DE GRATIÆ NECESSITATE AD OPERANDUM.

Art. 1. *Quid possit homo « cognoscere, velle, et facere » sine gratia Dei, et in quo homini gratia necessaria sit.*

197. Errores. — 198. Doctrina vera Ecclesiæ exponitur. — 199. Corollaria. — 200. Ad omne bonum supernaturale faciendum homini necessaria est gratia. — 201. Corollaria.

Art. 2. *Quæstiones controversæ circa gratiæ efficaciam.*

202. Prologus. — 203. Excessus vitandi. — 204. S. Francisci Salesii doctrina exponitur. — 205. S. Alphonsi de Ligorio sententia. — 206. Sententia Augustiniani Laurentii Berti. — 207. Molinæ systema. — 208. Congruismi systema. — 209. Systematis thomistici expositio. — 210. Articuli conclusio.

Art. 3. *Systemata Molinæ et Thomistarum circa efficaciam gratiæ
examinantur.*

211. Brevis historia controversiæ circa efficaciam gratiæ. — 212. Argumenta faventia solutioni molinisticæ. — 213. Argumenta contraria. — 214. Argumenta faventia solutioni thomisticæ. — 215. Argumenta contraria solutioni thomisticæ. — 216. Conclusio articuli.

Art. 4. *Dubia quædam solvuntur, et mens Augustini
et Thomæ investigatur.*

217. Prologus. — 218. Primum dubium solvitur. — 219. Dubium aliud solvitur. — 220. Tertium dubium solvitur. — 221. Augustini mens investigatur. — 222. S. Thomæ mens investigatur. — 223. Conclusio.

DE DEO CREATORE.

PROLOGUS.

1. Placuit Deo uni et trino in semetipso, non in seipso manere, sed se manifestare et « facere creaturas propter bonitatem suam. » Hinc tertius adspectus Divinitatis, idest, Divinitatis creantis res.

Inter artificem humanum et divinum differentia existit. Dum artifex humanus opus a se productum neque gubernare, neque conservare jugiter potest, et super legibus ab arte statutis sibi dispensare nequit; Deus e contra artifex divinus, nedum opus suum creavit, sed illud gubernat, jugiter conservat, atque leges libere in operibus suis statutas dispensat. Propter hoc, ideæ Dei creatoris adnexa est, idea Dei gubernatoris, Dei conservantis, et dispensantis leges mundanas. Rursus quamvis creaturæ a Deo ad existentiam productæ, multæ et innumerabiles sint, possunt tamen ad supremas aliquas classes reduci, videlicet *a*) ad creaturam spiritualem omnino quæ Angelus dicitur; *b*) ad creaturam omnino corporalem; *c*) ad creaturam mixtam ex anima et corpore resultantem quæ homo vocatur.

Ut igitur Tractatus « de Deo Creatore » completus sit, quatuor Sectiones ponendæ sunt, et fiet sermo in

1^a De Deo creatore, gubernatore, conservatore rerum omnium, atque legum mundanarum dispensatore; in

2^a de creatura omnino spirituali quæ Angelus dicitur; in

3^a de creatura omnino corporali; in

4^a de creatura mixta idest de homine.

SECT. I.

DE DEO CREATORE, GUBERNATORE, CONSERVAT. RERUM OMNIUM ATQUE DISPENSATORE LEGUM MUNDANARUM.

ART. I.

NATURA CREATIONIS INVESTIGATUR.

2. Creationis notio et divisio. — Ab intelligentia finita non concipitur facile actio spiritualis illa, quæ creatio dicitur, et ex hoc variæ eius notiones ortæ sunt. Iuxta s. Thomam ¹ « Creatio est emanatio totius esse » et in creatura est « relatio quædam ad creatorem, ut ad principium sui esse. » Cajetanus ² conformiter ad Angelicum ait « creare nihil aliud est quam facere, quod res sint » et « creatio significat emanationem totius entis a causa universali. » Rosmini (Prop. 12. inter damnatas 14 Dec. 1887. Denz. 1747.) scribit « Finita realitas non est, sed Deus facit eam esse addendo infinitæ realitati limitationem.... Esse quod actuatur naturas finitas, ipsis conjunctum, est recisum a Deo » et ita in eius sententia « Creatio est quædam Dei limitatio. » Schell ³ vocat creationem « Causalitatem perfectam rerum ex nihilo interno et externo earum; et Deum creatorem, principium ideale et reale omnium. » Nos ita creationem definimus. « Creatio est actio quædam spiritualis Dei, qua res quæ nullimode erant, ex statu meræ possibilitatis ad statum realis existentiae transierunt. »

Explicatur definitio. Dicitur « res quæ nullimode erant » quia « non solum oportet considerare, inquit Angelicus ⁴ emanationem alicuius entis particularis ab aliquo particulari a-

(1) I. p. 45, I; 45, 3.

(2) Comm. I. p. 44, I. Notanda 3; 45, I.

(3) Kath. dog. Zw. B. Viertes Buch §. 1.

(4) I. p. 45. I.

gente, sed etiam emanationem totius entis a causa universali, quæ est Deus.... Unde si consideretur emanatio totius entis universalis a primo principio, impossibile est, quod aliquod ens præsupponatur huic emanationi. Idem autem est nihil, quod nullum ens.» Talis emanatio totius entis a causa universali, est creatio, in qua res ex nihilo ad existentiam transierunt, et in qua propterea res « nullimode erant. » Et notandum quod dum asseritur « res ex nihilo ad existentiam transivisse », vocabulum « nihilum » non removet a creatione vel causam efficientem vel exemplarem, quæ Deus est, qui « ordinem universi excogitavit » et illi existentiam realem dedit, sed removet solummodo materiam præesistentem.

Ponitur præpositio « Ex » non ad designandam « causam materialem, sed ordinem tantum, sicut, cum dicitur, ex mane fit meridies, idest post mane fit meridies. »¹ Erravit igitur V. Cousin († 1867) quando asseruit, Deum creare, sicut nos quotidie creamus, et creare Dei esse analogicum creare nostro, et Deum universum creasse extrahendo illud non de nihilo sed de semetipso, de sua potentia creatrice²; particula enim illa « de » causam materialem includit.

Circa divisionem creationis, acceptatur communiter divisio s. Thomæ³ in creationem activam et passivam. Creatio active sumpta est Dei actio, quæ est eius essentia cum relatione rationis ad creaturam; passive vero accepta est relatio quædam realis creaturæ ad Deum cum novitate essendi.

3. Creatio habet sequentes proprietates: 1º est actio libera Dei, 2º est actio instantanea, 3º est actio immediata.

a) « Est actio libera. » Proprietatem hanc creationis negavit V. Cousin scribens « Actio creativa est necessaria quia a causa quæ non potest non agere resultat; est libera quia emanat a causa quæ se determinat. »⁴ Rosmini etiam scripsit (Prop. 18 inter 40 damn. 14 Dec. 87 Denz. 1753.) « Amor quo Deus se diligit etiam in creaturis, et qui est ratio qua se determinat ad creandum, moralem necessitatem constituit. » Probatur igitur:

(1) Cf. S. Th. I. p. 39, 8.; 45, I. ad 3.

(2) Cf. Stöckl Geschichte der neueren Philosophie Zw. B. §. 84, 14.

(3) Qd. de Potent. q. 3. a. 3.

(4) Cf. Stöckl I. c.

1. Ex Scriptura. Ps. 134, 6. legitur « Omnia quaecumque voluit, Dominus fecit in cœlo et in terra. » Et ad Ephes. (1, 11.) « Operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ. »

2. Ex Conc. Vat. (Sess. 3. De Deo r. o. Creatore c. 5.) « S. q. Deum dixerit non voluntate ab omni necessitate libera, sed tam necessario creasse, quam necessario amat seipsum... a. s. »

3. Ratione. Motivum propter quod Deus creavit est, quia vult alia a se esse et existere. « Alia autem a se Deus vult, inquantum ordinantur ad suam bonitatem, ut in finem. Ea autem, quæ sunt ad finem, non ex necessitate volumus volentes finem, nisi sint talia, sine quibus finis esse non potest; sicut volumus cibum volentes conservationem vitæ, et navem, volentes transfretare. Non sic autem ex necessitate volumus ea, sine quibus finis esse potest, sicut equum ad ambulandum; quia sine hoc possumus ire, et eadem ratio est in aliis. Unde, cum bonitas Dei sit perfecta, et esse possit sine aliis, cum nihil ei perfectionis ex aliis accrescat, sequitur, quod alia a se eum velle, non sit necessarium absolute. »¹ Ergo si liberum est motivum volendi creaturas, libera quoque est ipsa actio creativa.

b) « Est actio instantanea. » Hoc satis indicavit Concil. Vat. (Sess. 3. c. 1. De Deo r. o. Creatore.) dicens « Deus... liberrimo consilio simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem et corporalem, angelicam videlicet et mundanam ac deinde humanam. » Et Psalm. (148, 5.) « Quia ipse dixit et facta sunt, ipse mandavit, et creata sunt. »

Ratione S. Thomæ. (S. c. Gent. 2, 19.) « Nam successio propria est motui. Creatio autem neque est motus, neque terminus motus sicut generatio. Igitur nulla est in ipsa successio. » Actio igitur creativa instantanea est.

« Creatio vero non est motus neque terminus motus » quia in creatione simul est fieri et factum esse, quod non habetur in motu in quo quidam progressus, et quædam successio invenitur.

c) « Est actio immediata. » Etenim si ita non esset sequeretur statim, quod alia causa creata præter Deum operata fuisset dispositive in opere creationis. Nulla autem causa creata potest dispositive agere in opere creationis, quia creatio est emanatio non ex aliquo sed ex nihilo, et consequen-

(1) S. Thom. 1. p. 19. 3.

ter excludit « omne disponibile. » Ergo actio creativa est actio immediata Dei. (Cf. Cajét. Com. I. p. 45. 5.).

4. Creare est proprium solius Dei. — Hoc satis indicavit Concil. Vaticanum (Sess. 3. c. 1. de Deo r. o. omnium Creat.) per illa verba « Hic solus verus Deus bonitate sua et omnipotenti virtute.... liberrimo consilio.... utramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem et corporalem, angelicam videlicet et mundanam, ac deinde humanam. »

Prob. ratione. Solius causæ universalis est producere totum esse, esse absolute « oportet enim universaliores effectus in universaliores, et priores causas reducere. » Sed in creatione producitur totum esse, esse absolute, creatio siquidem « est emanatio totius esse ab ente universali. » Ergo creatio est propria actio causæ universalis, quæ causa, solus Deus est. Creare igitur est solius Dei¹. (Cf. S. Th. I. p. 45, 4, 5.).

5. Corollaria. — 1. Creare est commune toti Trinitati. Nam creare est producere esse rerum, ideoque convenit Deo secundum esse, quod est essentia. Essentia autem in divinis est communis tribus personis Ss. Trinitatis. Ergo et creare est commune toti Trinitati. (Cf. S. Th. I. p. 45, 6.).

2. Quia creatio est emanatio totius entis a causa universali, in qua nihil præsupponitur emanationi, ideo sequitur: a) creationem non esse proprie motum, quia in motu requiritur subiectum quod movetur et transit; b) creationem non esse mutationem quia in mutatione præsupponitur subiectum quod mutatur, et per mutationem modificatur; c) creare neque instrumentaliter sive per ministerium posse alicui creaturæ convenire. Causa enim instrumentalis et ministerialis, præsupponunt in actione propria determinatam materiam quam disponunt. Hæc autem materia in creatione uti vidimus nulla est.

6. Difficultas quædam solvitur. — Doctrina universa de creatione in sensu christiano a modernis positivistis reii-

(1) Claris. P. Lepidi (Elem. Philos. Christ. v. 3. Cosm. I. 3. Sect. I. IV. in nota) scribit « Si quærat... num scilicet sit aliqua causa, cui Deus communicare possit virtutem producendi totum esse rei de nihilo; sola ratione, per argumenta omnino certa et evidentiâ, quæ clare repugnantiam ostendant, quod creatura virtute accepta a Deo aliquid de nihilo producat, quæstio sic solvi non potest. »

citur, et vis illa spiritualis creatrix quasi ab omnibus tamquam magica irridetur. Igitur quæ de creatione tradita sunt inter fabulas sunt amandanda.

RESP.: Non esse mirandum de positivistarum affirmationibus, sed respiciendum est ad motiva quibus ipsi ad creationis doctrinam reiiciendam moventur. Primum motivum est, quia vellent evidenter scrutare, cognoscere, et ostendere modum illius virtutis creatricis, dum tamen scimus, modum quo vis creatrix exercetur esse nobis ignotum, neque demonstrari posse. Secundum motivum est, quia vellent « de creatione experientiam habere sicut et de reliquis phænomenis sensibilibus. Verum, creatio supra ordinem experientiæ existit: non est creatio inter phænomena perquirenda. »¹ Tertium motivum est audacia eorum in affirmando quæ affirmanda certe non sunt. Dum positivistæ, theologos tamquam idealistas et transcendentales reprehendunt, ipsi, magis audaces, magis idealistas, magis transcendentales se produnt². Talia sunt motiva quibus positivistæ moderni moventur ad creationem negandam. Quæ motiva cum debilia sint, debiliores retinendæ sunt affirmationes eorum.

ART. II.

DE UNIVERSI CREATIONE, ÆTATE ET FINE.

7. Errores. — Universi creationem in sensu catholico acceptam negant, *a*) Dualistæ statuentes duo principia increata, Deum et materiam; *b*) Pantheistæ qui sustinent mundum universum non esse nisi modificationem et emanationem unius ac unicæ substantiæ, *c*) Materialistæ explicantes originem omnium rerum, vel per systema seriei infinitæ causarum,

(1) Lepidi loc. cit. II.

(2) Audiatur Prof. Cantoni (La Filosofia Teoretica. Prefaz. p. X. Vol. I. Milano 1879.) « I Positivisti.... sono nelle loro negazioni così recisi e così dogmatici come i seguaci delle altre scuole nelle affermazioni. Anzi qualcuno mentre vorrebbe liberare la scienza da tutte le così dette fantasie degli idealisti espone e sostiene poi dottrine non meno trascendenti, con poca o nessuna critica delle proprie idee, e con un tono così risoluto da disgradarne qualunque teologo che si creda illuminato dallo spirito infallibile di Dio. »

vel per systema evolutionis activæ, vel per systema « repræsentationis subiectivæ » quo asseritur « mundum universum esse repræsentationem a nobis confectam seu affectionem nostræ organizationis. »¹ (Schopenhauer, F. Lange.) Recensiti errores speciali modo examinandi erunt, quando sermo fiet de productione creaturæ omnino corporalis, quæ in Genesi (c. 1.) describitur. Interea circa universi productionem sit veritas catholica:

8. *Mundus universus est a Deo per creationem.*

— Probatur:

a) Ex auctoritate. Legitur (Gen. 1, 1.) « In principio creavit Deus cælum et terram. » Isaj. (40, 26.) Levate in excelsum oculos vestros, et videte, quis creavit hæc. » 2. Machab. (7, 28.) « Peto, nate, ut aspicias ad cælum, et terram, et ad omnia, quæ in eis sunt; et intelligas, quia ex nihilo fecit illa Deus. » Ioan. (1, 3, 10.) « Omnia per ipsum facta sunt; et sine ipso factum est nihil.... mundus per ipsum factus est. » Act. (17, 24.) « Deus, qui fecit mundum, et omnia, quæ in eo sunt. » Coloss. 1, 16.) « Quoniam in ipso condita sunt universa in cælis et in terra, visibilia et invisibilia.... omnia per ipsum et in ipso creata sunt. »

Concil. Tolet. (a. 447. Denz. 114.) statuit « S. q. autem d. aut crediderit, a Deo omnipotente mundum hunc factum non fuisse, atque omnia eius instrumenta a. s. » Concil. Lat. IV (a. 1215. Denz. 355.) « Firmiter credimus, et simpliciter confitemur, quod unus solus est verus Deus.... creator omnium visibilium et invisibilium, spiritualium et corporalium. »

Concil. Vat. (De Deo rerum omnium Creat. c. 5.) « S. q. non confiteatur, mundum, resque omnes, quæ in eo continentur, et spirituales et materiales, secundum totam suam substantiam a Deo ex nihilo esse productas.... a. s. »

b) Ex S. S. P. P. Origenes († 254) (Hom. in Gen. 1.) « Quod est omnium principium nisi Dominus noster, et Salvator omnium Christus Jesus primogenitus omnis creaturæ? In hoc ergo principio, hoc est, in Verbo suo, Deus cælum et terram fecit. »

S. Athanasius († 373) (Orat. de Incarn. Verbi 2.). Reiecto prius errore asserentium « sponte et fortuito omnia facta

(1) Cf. T. Pesch Instit. Phil. Cosm. 1. 3. disp. 1. Sect. prior. de m. ortu 509.

fuisse » et errore dicentium « Deum omnia fecisse ex materia prius existente et non facta » concludit « Deum omnia neutiquam prius existentia, ex nihilo per Verbum fecisse ut essent. »

S. Basilius († 379) (Hom. 2. in Hexæm. 3.) « Fecit Deus cœlum et terram, utrumque non ex dimidia parte, sed totum cœlum, totamque terram, ipsam substantiam cum forma conjunctam. Non enim inventor est figurarum sed ipsius naturæ rerum opifex. »

Tertullianus († 240) (Lib. advers. Hermog. c. 26 et 33.) « Nobis autem unus Deus et una est terra, quam in principio Deus fecit.... Satis est quod omnia et facta a Deo constat... Origines rerum potero materias appellare: sed factas a Deo et ipsas. »

Lactantius († 340) (De origine erroris lib. 2. c. 6, et 9.) « Nam hominem a principio idem Deus fecit, qui et mundum... Nemo quærat, ex quibus ista materiis tam magna, tam mirifica opera Deus fecerit: omnia fecit ex nihilo. »

c) Ratione. « Omne inventum in aliquo, inquit Cajetanus ¹ per participationem causatur ab eo, cui inest per essentiam. Sed esse invenitur in omnibus aliis a Deo per participationem, et in Deo per essentiam; ergo omnia alia entia causata sunt ab ipso Deo. » Mundus universus igitur cum sit « ens causatum » est a Deo per creationem. « Esse invenitur in Deo per essentiam, in omnibus aliis per participationem. » Ratio primi est quia « Deus est ipsum esse per se subsistens »; ratio secundi vero quia « esse subsistens non potest esse, nisi unum » et ideo omnia alia a Deo non sunt suum esse, sed esse participant.

9. Corollaria. — 1. Apparet errasse L. Büchner et I. Moleschott asserentes « materiam esse causam primitivam cuiuslibet esse » omne enim esse, materia ipsa non exclusa, a Deo primo esse, est ².

(1) Comm. 1. p. 44, 1. Ibi addit pro majori explicatione hæc verba: « Vocatur res per essentiam quando habet tres condiciones. Primo, quod est ipsa natura, puta bonitas, vel albedo. Secundo, quod non est contracta quovis modo.... Tertio, quod est in se ipsa naturaliter subsistens.... Res autem per participationem constituitur ex contractione latitudinis. »

(2) « Die Materie ist der Urgrund alles Seins. » Cf. T. Pesch. Inst. Philos. Cosm. 1. 3. d. 1. sect. 1. § 14.

2. Deum esse causam exemplarem totius mundi. Mundus enim est opus intelligentiæ imo intelligentiæ altissimæ. Sicut igitur in artifice humano existit exemplar secundum quod agit, et quod in opere a se producto imprimere conatur, ita in Deo totius mundi artifice, exemplar aliquod a Deo non distinctum existere debet, secundum quod, mundus et omnia quæ in mundo sunt a Deo producta fuere.

3. Nomine mundi potest intelligi « Cœli et terra et omnis ornatus eorum » (Gen. 2, 1.) vel juxta Concil. Vatic. (Sess. 3. c. 1. de Deo r. o. Creat.) « creatura angelica, et mundana, ac deinde humana quasi communis ex spiritu et corpore constituta »; vel « Compages ex cœlo terraque coagmentata, iisque naturis, quæ his continentur. »¹

4. In mundo esse, a) apparatus, nempe copiam rerum diversarum, b) compositionem idest, rerum colligationem, ita ut una alteri aptetur, ac omnes simul toti constituendo aptentur; c) armoniam, hoc est perfectam rerum consensionem et conspirationem in unum finem².

10. Quæstio circa mundi ætatem. — Si mundus a Deo productus fuit, statim duo quæsitus rationi proponuntur. Primus quæsitus est, an mundus fuerit in tempore productus, initiumque in tempore habuerit; secundus quæsitus est, an sit possibilis vel repugnet omnino mundi productio ab æterno. Omnes catholici sunt unanimis in primi quæsitus resolutione, dissentiunt circa resolutionem secundi. Fere omnes moderni uti P. T. Pesch, P. Lepidi, Prof. Puccini, et Prof. Conti asserunt impossibile esse, mundum ab æterno existere, et consequenter posse argumentis evidentibus, novitas eius ostendi; imo Prof. Conti ait³ « Si S. Thomas, hodie rediret, contrarium non doceret, et quanti sit intelligeret, positivists arma terribilia non præbere, qualia sunt possibilitas æternæ durationis mundi. » P. Liberatore e contra, quamvis, utramlibet sequi partem liberum sit, tamen a sententia S. Thomæ, recedere non censet, quia argumenta contra possibilitatem creationis æternæ, valde probabilia sunt, sed plenam non pariunt certitudinem⁴. Huic assentit P. Sertillanges scribens « Inspecta ratione humana,

(1) Auctor libelli de mundo ad Alexandrum c. 2.

(2) Cf. Lepidi Op. cit. Cosm. l. 2. sect. 2. c. 1.

(3) Storia della Filosofia. Prefaz. (1882) p. XXX.

(4) Instit. Philos. vol. II. Cosm. de cap. I. n. 46.

hypothesis essentialiter discutibilis est, quæstio de initio mundi in tempore, et nos persuasi sumus, quod nulla rationis demonstratio de hoc facto dari potest. Accepimus illud ex revelatione, Scriptura et Traditio Apostolorum nos docuerunt, hisce contenti simus.»¹ Interea sit primi quæsitus solutio:

11. *Mundus non ab æterno sed in tempore fuit productus.*

a) Ex Scriptura. Nam (Prov. 8, 22.) legitur « Dominus possedit me ab initio viarum suarum antequam quidquam faceret a principio. » Joa. 17, 5. Christus ait « Clarifica me claritate, quam habui, prius quam mundus esset. »

b) Ex Conciliis. Concil. Lat. IV. (Denz. 355) definivit « Firmiter credimus.... quod unus solus est verus Deus,... creator omnium... qui sua omnipotenti virtute simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem et corporalem, angelicam videlicet et mundanam: ac deinde humanam, quasi communem ex spiritu et corpore constitutam. » Adest propositio Ekkardi damnata a Joanne XXII (Denz. 429.) a. 1329 « Concedi posse quod mundus ab æterno fuerit. » Eadem verba Concil. Lat. repetuntur in Concil. Vat. Sess. 3, cap. 1. De Deo r. o. Creatore.

c) Ratione. Mundus universus et omnia quæ in mundo sunt si in concreto inspiciantur, habent certe finitam perfectionem, et consequenter finitam durationem, quæ cum initio est. Sed illa quæ cum initio sunt, necessario incoeperunt existere in tempore. Ergo mundus non ab æterno, sed in tempore cœpit existere et in tempore productus est.

12. *Affertur 1° argumentum asserentium evidenter repugnare mundum esse ab æterno; 2° argumentum asserentium non posse repugnantia hæc evidenter ostendi.*

a) Affertur primum. « Mundus corporeus, ut nunc est, existit mutabilis, et in motu. Atqui repugnat omnino motum ut in re spectatur esse ab æterno h. e. sine initio; est enim motus series quædam successiva momentorum, ad quam proinde essentialiter pertinet habere terminum a quo et ad quem,

(1) La Preuve de l'existence de Dieu et l'éternité du monde. Congrès scient. Fribourg Suisse. Sciences philos. p. 590.

h. e. principium et finem. Ergo repugnat omnino, mundum ab æterno fuisse. » (Lepidi Elem. Philos. Christ. v. 3, Cosm. l. 3. sect. 2. c. 1.).

δ) Affertur secundum. Repugnantia hæc non potest evidenter ostendi, neque ex parte Dei, neque ex parte mundi. Non ex parte Dei quia « omnes consentiunt in hoc quod Deus potuit facere aliquid quod semper fuerit, considerando potentiam ipsius infinitam. »¹ Non ex parte mundi quia « demonstrationis principium est quod quid est. Unumquodque autem secundum rationem suæ speciei abstrahit ab hic, et nunc: propter quod dicitur, quod universalia sunt ubique, et semper. Unde demonstrari non potest, quod homo, aut cælum, aut lapis non semper fuit. »²

13. De mente S. Thomæ. — Putant nonnulli S. Thomam neque pro una neque pro alia sententia militare, et dubium mansisse, præsertim cum scribat « Dico ergo quod ad neutram partem quæstionis sunt demonstrationes, sed probabiles vel sophisticæ rationes ad utrumque. » (2. Sent. Dist. 1. q. 1. a. 5. Sol.). Alii tenent militasse aperte pro non repugnantia, et hoc propter eius modum loquendi³ qui ironiam sapit, præsertim quando, in Opuscul. cit. prope finem, loquens de non videntibus hanc repugnantiam æternitatis mundi ait « Ergo illi qui tam subtiliter eam percipiunt, soli sunt homines, et cum eis oritur sapientia. »

Alii denique asserunt S. Thomam tenere aperte non repugnantiam existentiae mundi ab æterno, et hanc doctrinam accepisse a Maimonide. In hoc sensu P. Hurter, Domino Stöchl consentiens, scripsit ad Prof. Puccini⁴.

Secunda sententia probabilior apparet, si testimonia S. Thomæ inspiciantur. Nam in Opusc. cit. præter cætera ait « Adhuc non est demonstratum quod Deus non possit facere ut sint infinita actu, et quædam earum (idest rationes contrarie opinantium) sunt ita debiles quod sua debilitate contrariæ parti videntur probabilitatem afferre. »

(1) S. Thom. Opusc. XXIII. Tractatus quid sit possibile de æternitate mundi, vel de æternitate mundi contra murmurantes. Vivès XXVII.

(2) 1. p. 46, 2.

(3) Cf. Puccini, La teorica del numero infinito p. 549. Congrès scient. de Fribourg. Sciences Philos. Talamo, L'Aristotelismo nella Scolastica cap. 2.

(4) Ibid. p. 554-55. Cf. P. Esser Die Lehre des hl. Thomas v. Aquin. über die Möglichkeit einer anfangslosen Schöpfung.

In 2. Sent. Dist. 1. q. 1. a. 1. Sol. scribit «Tertia positio est dicentium quod omne quod est præter Deum incepit esse: sed tamen mundum incepisse non potuit demonstrari, sed per revelationem divinam esse habitum et creditum.... Et huic positioni consentio: quia non credo, quod a nobis possit summi ratio demonstrativa ad hoc.»

In Sum. C. Gent. 1. 2. c. 38. referens argumenta adversariorum ait «Has autem rationes, quia usquequaque non de necessitate concludunt, licet probabilitatem habeant, sufficit tangere solum, ne videatur fides catholica in vanis rationibus constituta et non potius in solidissima Dei doctrina.»

Denique in Summa (1. p. 46, 2. sed contra) scribit «Novitas mundi habetur tantum per revelationem, et ideo non potest probari demonstrative.»

Quid igitur dicendum est? Cum «locus ab auctoritate, quæ fundatur super ratione humana, sit infirmissimus» et cum idea temporis quam mundus importat non possit conciliari cum idea essendi mundi ab æterno, pro sententia repugnantiae standum esse videtur.

14. Corollaria. — 1. Quæstio igitur de possibilitate creationis ab æterno potest recte et non recte intelligi. «Si enim intelligatur quod aliquid præter Deum potuerit semper fuisse, quasi possit esse aliquid præter eum ab eo non factum; error abominabilis est non solum in fide, sed etiam apud philosophos qui confitentur et probant, quod omne quod est quoquo modo, esse non possit nisi sit causatum ab eo qui maxime et verissime habet esse.» Hæc intelligentia non est recta. «Si autem intelligatur aliquid semper fuisse, et tamen causatum a Deo secundum totum quod in eo est» recta est intelligentia. (Cf. S. Th. Opusc. XXIII jam cit.).

2. Iuxta defensores primæ sententiæ, novitas mundi cum possit evidenter demonstrari, non est articulus fidei. Nam fidei articuli demonstrative probari non possunt, quia fides de non apparentibus est. (Cf. S. Th. 1. p. 46, 2.).

15. Causa finalis ultima creationis mundi universi, fuit divinæ Bonitatis manifestatio.

a) Ex auctoritate. Nam (Prov. 16, 4.) legitur «Universa propter semetipsum operatus est Dominus; impium quoque ad diem malum.» Apocal. (22, 13.) «Ego sum A et Ω ...prin-

cipium et finis. » Et Concil. Vat. (De Deo r. o. Creat. can. 5.) « S. q. ... mundum ad Dei gloriam conditum esse negaverit a. s. »

δ) Ratione. Cum Deus universum mundum per intellectum et voluntatem produxerit, certe finem aliquem sibi proposuit, cuius gratia omnia operatus est. Hic autem finis, non potuit esse, nisi divinæ Bonitatis manifestatio; si enim Deus, vel « ad augendam suam beatitudinem » vel ad acquirendam perfectionem aliquam, operatus fuisset, neque sufficienter beatus, neque sufficienter perfectus esset. Quod de Deo asseri nequit. Ergo causa finalis ultima creationis mundi universi, fuit divinæ Bonitatis manifestatio.

16. De Optimismo Leibnitii. — Sententia Guillelmi Leibnitii fuit ¹ supremam Dei perfectionem exigere et postulare, ut in universi productione illum ordinem eligeret, qui est optimus inter omnes; et in quo, summa varietas, summa potentia, summa bonitas haberetur, ita ut universus non posset omnia hæc in majori mensura possidere. Ne igitur optimistæ, aut pessimistæ simus, hæc statuimus:

a) Mundus adspectabilis perfectus est in suo genere. Nam perfectum in suo genere solet definiri « id cui nihil deest eorum quæ debet habere. » Sed mundo adspectabili nihil deest, uti ex facto apparet, eorum quæ debet habere. Ergo mundus adspectabilis in suo genere perfectus est. « Quem *χρόνον* Græci inquit ad rem Plinius (Nat. hist. 1. 2. c. 4.) nomine ornamentum appellaverunt, eum et nos a perfecta absoluteque elegantia, mundum. »

β) Mundus adspectabilis non est absolute optimus. Et hoc propter duo 1°, quia secus potentia Dei post universi productionem limitata maneret, cum nihil melius facere posset; 2°, quia nulla nova perfectio, mundo præsentem addi posset, quod sustineri nequit.

γ) Mundus adspectabilis est relative optimus. « Universum (suppositis istis rebus) inquit Angelicus ² non potest esse melius propter decentissimum ordinem his rebus attributum a Deo, in quo bonum Universi consistit. Quorum si unum aliquod esset melius, corrumpereetur proportio ordinis.

(1) Principes de la nature et de la grace 10, p. 716. b, Stöckl Geschichte d. n. Philos. E. Band §. 79.

(2) 1. p. 25. 6. ad 3. Cf. 1. p. 47. 2. ibi Angelicus ait « Deus totum universum constituit optimum secundum modum creaturæ. »

Sicut, si una chorda plus debito intenderetur, corrumperetur citharæ melodia. » Angelicus determinat (ad 4.) creaturas quæ relative optimæ dici possunt per hæc verba « Humanitas Christi ex hoc, quod est unita Deo, et beatitudo creata ex hoc, quod est fruitio Dei: et Beata Virgo ex hoc, quod est mater Dei, habent quamdam dignitatem infinitam ex bono infinito, quod est Deus: et ex hac parte non potest aliquid fieri melius eis: sicut non potest aliquid melius esse Deo. »

ART. III.

DE UNIVERSI GUBERNATIONE ET CONSERVATIONE.

17. Rerum, quæ in universo sunt, distinctionem et multitudinem esse a Deo, sicuti et ipsam rerum productionem satis apertum est. Deus enim « produxit res in esse propter suam bonitatem communicandam creaturis, et per eas repræsentandam. Et quia per unam creaturam sufficienter repræsentari non potest, produxit multas creaturas, et diversas: ut, quod deest uni ad repræsentandam divinam bonitatem, suppleatur ex alia. »¹ Pariter in Deo esse providentiam mundi universi, ex his quæ in tractatu de Deo uno n. 98, 99, 100, dicta sunt, probatum manet. In hoc igitur tertio articulo, sermo erit de universi gubernatione, et rerum omnium conservatione quantum ad esse et quantum ad agere. Circa gubernationem sit propositio:

18. *Universus mundus gubernatur a Deo.*

a) Auctoritate. Sapient. 14, 3, legitur « Tua autem, Pater! providentia gubernat. » Et Concil. Vatic. (Sess. 3, cap. 1. de Deo r. o. Creat.) ait « Universa vero, quæ condidit, Deus providentia sua tuetur atque gubernat, attingens a fine usque ad finem fortiter, et disponens omnia suaviter. »

b) Ratione. « Certus cursus, inquit Angelicus², naturalium rerum cognitione carentium manifeste declarat mundum ratione aliqua gubernari. » Et hæc gubernatio mundi, non aliud est « nisi motus omnium rerum mundanarum in fines proprios et tandem in finem ultimum. » Atqui motus omnium

(1) S. Thom. 1. p. 47. 1.

(2) 1. p. 103. 1.

rerum mundanarum in fines proprios et tandem in finem ultimum est causatus a Deo, omnis enim motus est a primo motore. Ergo gubernatio omnium rerum mundanarum est a Deo. Ergo universus mundus gubernatur a Deo.

19. Corollaria. — 1. Quia gubernatio mundi executionem importat, et ad dignitatem atque perfectionem gubernatoris pertinet, habere executores suæ gubernationis, ex ordine enim ministrorum potestas eius præclarior redditur, ideo Deus in mundo universo, quædam mediantibus aliis gubernat. (Cf. S. Th. I. p. 113. 6.).

2. Respectu divinæ gubernationis non dari: a) Casus. Casus enim evenit in mundo, præter ordinem et finem a causis secundis intentum. Est autem impossibile aliquem effectum, ordinem causæ universalis, Dei, effugere. Non potest igitur, casus respectu divinæ gubernationis dari. b) Non « Fortuna. » Quia fortuna evenit inopinate præter intentionem causæ liberæ; in mundo autem omnia sunt a Deo prævisa et provisæ, ideoque nihil præter eius intentionem inopinate evenire potest. c) Fatum denique, dari et non dari. Non datur prouti significat « Necessitatem ineluctabilem agendi », quia sic destruit omnem libertatem divinam et humanam; datur vero, prouti significat « Ordinationem divinam rebus creatis impressam juxta modum naturæ earumdem » ita ut si creaturæ sint liberæ libere agant, si necessariæ necessario, si contingentes contingenter. In hoc enim casu, neque libertati, neque aliarum rerum naturæ offensa infertur ¹. (Cf. S. Th. I. p. 116. 1.).

20. Conservationis natura. — In gubernatione, scribit Lessius ² († 1623) primum locum tenet conservatio rerum... Nam primum munus gubernatoris est, conservare ea quæ gubernanda suscepit, ne pereant. Secundum locum tenet cooperatio: nam sine divina cooperatione nulla res creata potest operari. Angelicus ³ brevius eamdem exprimit veritatem dum dicit « Duo sunt effectus gubernationis, scilicet conservatio rerum in bono, et motio earum ad bonum. » Oportet

(1) « Fati nomine inquit pulchre Cajetanus (I. p. 116. 1.) causam quamdam occultam, a qua nihil declinare potest, intelligere videmur. »

(2) De Perf. div. XI, 3.

(3) I. p. 103. 4.

igitur breviter dicere de conservatione universi quantum ad esse et de conservatione universi quantum ad operationem.

Sciendum est, quod conservatio, importat actionem ex parte causæ conservantis, passionem aliquam ex parte rei conservatæ, et definitur communiter « Permanentia rei in existentia procurata ipsi ab aliquo. » Duplex conservatio distinguitur, positiva et directa una, negativa et indirecta alia; prima habetur per « manutationem existentiae dependentis a se »; secunda vero per remotionem elementorum corrumpentium. (Cf. Caj. 1. p. 104. 1.).

Hisce positis sit propositio:

21. Deus conservat omnia conservatione positiva, aliqua solummodo conservatione negativa.

a) Auctoritate. Nam Cat. Rom. (p. 1. c. 2. q. 19.) ait « ...Nisi conditis rebus perpetua eius (Dei) providentia adesset, atque eadem vi, qua ab initio constitutæ sunt, illas conservaret, statim ad nihilum reciderent. » Et Sapient. 11, 26, legitur « Quomodo autem posset aliquid permanere, nisi Tu voluisses? aut quod a te vocatum non esset, conservaretur? »

b) Ratione. 1° « Deus conservat omnia conservatione positiva » Illa indigent positiva conservatione, quæ a propria causa dependent, tum in momento productionis, tum postquam in esse producta sunt. Atqui omnia quæ sunt in mundo respectu proprii esse pendent a Deo, tum in momento productionis, tum postquam producta sunt. In momento productionis, quia a Deo creata fuere, postquam producta sunt, quia ens participative, uti creatura, semper dependet a Deo ens per essentiam suam, cuius essentia est suum esse. Ergo Deus conservat omnia conservatione positiva. (Cf. S. Th. 1. p. 104. 1.).

2° « Deus aliqua solummodo conservat, conservatione negativa. » Quæ non egent remotione elementorum corrumpentium, non possunt conservari, conservatione negativa. Sed Angeli et animæ humanæ, quia ab intimo immortales non egent remotione elementorum corrumpentium. Ergo non conservantur a Deo conservatione negativa. Ergo aliqua solummodo et non omnia, Deus conservat conservatione negativa.

22. Nota quædam. — Cum simplex omnino et unica sit actio divina, ideo optime notat Angelicus ¹ « quod conservatio rerum a Deo, non est per aliquam novam actionem, sed per continuationem actionis, qua dat esse, (creatio), quæ quidem actio est sine motu, et tempore, sicut etiam conservatio luminis in aere est per continuatum influxum a sole. »

23. Deus cooperatur omnibus actionibus causarum creaturarum universi. — Probatur:

a) Auctoritate. « Deus, inquit Cat. Rom. (p. 1. c. 2. q. 20). universa quæ sunt... quæ moventur et agunt aliquid, intima virtute ad motum atque actionem ita impellit, ut quamvis secundarum causarum efficientiam non impediat, præveniat tamen, cum eius occultissima vis ad singula pertineat. » Et Syllab. (§. 1, II.) damnatur propositio « Neganda est omnis Dei actio in homines et mundum. » Is. 26, 12. « Domine, dabis pacem nobis; omnia enim opera nostra operatus es nobis. » 1. Cor. 12, 6. « ...Idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus. »

b) Ratione. 1. « Deus cooperatur actionibus causarum quæ non sunt præditæ libertate. » Negata enim illa divina cooperatione, neque subjectio creaturarum ad Deum, neque Dei dominium supra creaturas amplius manerent. Non subjectio creaturarum ad Deum, quia dum agerent independenter a Deo se perficerent; non dominium Dei, quia creaturarum actiones, quæ aliquid reale sunt, a divina causalitate subtraherentur. Ergo Deus cooperatur actionibus causarum quæ non sunt præditæ libertate.

2. « Deus cooperatur omnibus actionibus libertatis. » « Si voluntas humana, inquit Angelicus ² actionem aliquam posset producere cuius auctor Deus non esset, voluntas humana rationem primi principii haberet... Sed hoc videtur inconveniens, ut quod a se esse non habet a se agere possit; cum etiam per se durare non possit quod a se non est. Omnis etiam virtus ab essentia procedit, et operatio a virtute; unde cuius essentia ab alio est, oportet quod virtus et operatio ab alio sit. »

(1) 1. p. 104. 1. ad 4.

(2) 2. Sent. d. 37. q. 2. a. 2. Sol.

24. Catholicorum controversia circa indolem cooperationis divinæ respectu libertatis humanæ. —

Theologi omnes admittunt divinam cooperationem respectu voluntatis humanæ diversimode tamen eam explicant atque intelligunt. Lessius ¹, cui universa schola S. J. assentit, ita cooperationem divinam explicat. « Suppono, inquit ipse, concursum generalem Dei nihil esse aliud quam benignam et suavem Dei cooperationem, qua singulis rebus accomodate ipsarum naturæ cooperatur, una cum ipsis influendo immediate in earum effectum.... Ita quando Deus concurrit concursu generali cum causa secunda, non agit in illam, nec ullam præviam motionem, impulsus, vel determinationem illi imprimit; sed simul agit cum illa, ita ut utraque causa cum mutua dependentia immediate in effectum influat, non secus ac si causæ partiales essent. »

Contra, juxta scholæ S. Thomæ doctrinam, cooperatio Dei talis est, ut voluntatem præveniat, moveat et applicet ad determinate volendum et agendum aliquid, sine dispendio ipsius libertatis, cum voluntas ipsa sub Dei cooperatione, libere se moveat, libere sese applicet, se libere determinet et velit, sicut causa secunda subordinata causæ primæ ².

Omnibus sincere perpensis, huic ultimæ solutioni adhæremus, 1º, quia eadem inconvenientia de peccato, et de malo quæ sunt in secunda solutione sunt etiam in prima, eadem est difficultas componendi divinam cooperationem cum libertate humana uti in Tractatu de Deo Uno Vol. I, n. 78 dictum est. 2º, Adhæremus ultimæ solutioni, quia si concedatur humanæ libertati, posse actionem aliquam incipere, sine prævia Dei motione, non videmus quare ei denegandum sit posse eandem actionem sine divina cooperatione perficere, in actionibus siquidem voluntatis, qui potestatem habet incipiendi, habet quoque perficiendi potestatem. Quo posito, quærimus, ubi est subjectio creaturæ rationalis ad Deum? ubi supremum dominium et infinitas divinæ causalitatis? Neque prima, neque secundum intacta manent, ambo per illum « concursus simultaneus et non prævius » minuuntur ³.

(1) De Perf. div. l. XI, c. 4.

(2) Cf. Schell. Kat. Dog. Zweit. B. Viertes Buch §. 4. qui bene explicat naturam divinæ cooperationis, eiusque proprietates, et vocat « impossibilem » sententiam Lessii et aliorum.

(3) De hac quæstione scripserunt, postremis temporibus, P. Dummèrmuth O. P., P. V. Frins S. J. Schaetzler et Gayraud. Cf. P. Manser. Possibilitas præmotionis physicæ Thomisticæ.

25. Mens S. Thomæ investigatur. — Extra dubium est, S. Thomam tenere et docere cooperationem divinam qualis in secunda sententia explicatur. P. De Maria S. J. loquens de alia controversia minoris momenti, hæc scribit « Ingenue fatemur, mirabile videri et ostento simile, homines eruditos et, ut supponimus, in pervolutandis Aquinatis voluminibus sane versatos, tam confidenter ac libere affirmare s. Thomam nullo in loco, docuisse aperte distinctionem realem essentiae et esse in creaturis. »¹ Sinat nobis Cl. Pater, illa verba repetere « mirabile videri et ostento simile, homines eruditos et, ut supponimus, in pervolutandis Aquinatis voluminibus sane versatos, tam confidenter ac libere affirmare S. Thomam nullo in loco, docuisse aperte « physicam præmotionem. » Interea dicimus S. Thomam non solum tenere et docere, cooperationem divinam, prævenire, movere, applicare voluntatem, salvis libertatis juribus, cum libertas se moveat tamquam causa subordinata, sed rursus ipsum Angelicum solvere difficultates omnes adversariorum. Docet ergo Angelicus, quod cooperatio divina:

a) Prævenit Voluntatem. « Homo igitur... a Deo movetur. Motio autem moventis præcedit motum mobilis, ratione et causa... nos ideo per bona opera proficimus quia divino auxilio prævenimur. » « Anima humana ordinatur sub Deo sicut particulare agens sub universali. Impossibile est ergo esse aliquem rectum motum in ipsa quem non præveniat actio divina. » « Oportet ergo quod motus voluntatis nostræ in ultimum finem auxilium divinum præveniat. » (S. c. G. l. 3, c. 149.).

b) Movet Voluntatem. « Velle nihil aliud est, quam inclinatio quædam in objectum voluntatis, quod est bonum universale. Inclinare autem in bonum universale est primi moventis... Unde proprium est Dei movere voluntatem, maxime... interius eam inclinando. » « Quantumcumque natura aliqua corporalis vel spiritualis ponatur perfecta, non potest in suum actum procedere, nisi moveatur a Deo... Oportet quod deveniatur ad hoc quod liberum arbitrium hominis moveatur ab aliquo exteriori principio, quod est supra mentem humanam scilicet a Deo. » (1. p. 105. 4 - 1.2^æ 109. 1. et 2. ad 1.).

c) Applicat voluntatem. « Omnis applicatio virtutis ad operationem est principaliter et primo a Deo... et similiter

(1) S. Thom. Aq. opusc. philos. et theol. Tiferni 1886. vol. I. p. 23 in nota.

omnis motus voluntatis, quo applicantur aliquæ virtutes ad operandum reducitur in Deum. » « Primum agens est Deus... Virtus autem inferioris agentis dependet a virtute superioris agentis, in quantum superius agens dat virtutem ipsam inferiori agenti per quam agit, vel conservat eam, aut etiam applicat eam ad agendum. » « Sequitur de necessitate quod Deus sit causa actionis cuiuslibet rei naturalis ut movens et applicans virtutem ad agendum. » (C. Gent. 1. 3, 67. 1. 3, 66, 70. De Potent. 3, a. 7.).

d) Manent salva jura libertatis. « Quod movetur ab altero, dicitur cogi, si moveatur contra inclinationem propriam: sed si moveatur ab alio, quod sibi dat propriam inclinationem, non dicitur cogi... Sic igitur Deus, movendo voluntatem non cogit ipsam; quia dat ei eius propriam inclinationem. » « Causa autem prima causat operationem causæ secundæ secundum modum ipsius. Ergo et Deus causat in nobis nostra opera secundum modum nostrum, qui est ut voluntarie et non coacte agamus. » (1. p. 105. 4. ad 1. c. Gent. 1. 3, c. 148.).

e) Voluntas se movet et se determinat. « Liberum arbitrium est causa sui motus, quia homo per liberum arbitrium seipsum movet ad agendum. Non tamen hoc est de necessitate libertatis, quod sit prima causa sui, id, quod liberum est... Deus igitur est prima causa movens et naturales causas et voluntarias... movendo causas voluntarias, non aufert, quin actiones earum sint voluntariæ. » « Voluntas dicitur habere dominium sui actus non per exclusionem causæ primæ, sed quia causa prima non ita agit in voluntate ut eam de necessitate ad unum determinet, sicut determinat naturam; et ideo determinatio actus relinquitur in potestate rationis et voluntatis. » (1. p. 83, 1. ad 3. De Potent. 3, 7. ad 13.).

f) Est causa subordinata. « Anima nostra operatur sub Deo sicut agens instrumentale sub principali agente. » « In omnibus causis agentibus ordinatis, semper oportet quod causæ sequentes agant in virtute causæ primæ... In ordine autem causarum agentium, Deus est prima causa. Ergo omnes causæ inferiores agentes agunt in virtute Ipsius. » (C. Gent. 1. 3. c. 149. 1. 3, c. 67.).

Præterea Angelicus solvit adversariorum difficultates.

a) Solvit difficultatem « Quomodo voluntas humana libera maneat sub illa divina motione determinante. » « Cum aliqua causa efficax fuerit ad agendum, effectus consequitur

causam, non tantum secundum id, quod fit, sed etiam secundum modum fiendi, vel essendi... Cum igitur voluntas divina sit efficacissima, non solum sequitur, quod fiant ea, quæ Deus vult fieri, sed quod eo modo fiant, quo Deus ea fieri vult.» « Deus movet quidem voluntatem immutabiliter propter efficaciam virtutis moventis, quæ deficere non potest; sed propter naturam voluntatis motæ, quæ indifferenter se habet ad diversa, non inducitur necessitas, sed manet libertas; sicut etiam in omnibus providentia divina infallibiliter operatur; et tamen a causis contingentibus proveniunt effectus contingenter, inquantum Deus omnia movet proportionaliter, unumquodque secundum suum modum.» (1. p. 15. 8.; qd. de Malo 6. art. unic. ad 15.)⁴.

5) Solvit difficultatem. « Quomodo eadem actio a Deo et a libertate.» « Sicut non est inconveniens quod una actio producat ex aliquo agente et eius virtute, ita non est inconveniens quod producat idem effectus ab inferiori agente et a Deo, ab utroque immediate, licet alio, et alio modo.» « Una actio non procedit a duobus agentibus unius ordinis. Sed nihil prohibet, quin una et eadem actio procedat a primo, et secundo agente.» (C. Gent. 1. 3, 50. 1. p. 105, 5, ad 2.)

c) Solvit difficultatem. « Quomodo actio mala et peccaminosa sit a Deo cooperante.» « Peccatum nominat ens et actionem cum quodam defectu.» Peccatum ut ens « habet quod sit a Deo. Omne enim ens, quocumque modo sit, oportet quod derivetur a primo Ente.» Peccatum pariter uti actio a Deo est quia « Omnis actio causatur ab aliquo existente in actu: quia nihil agit nisi secundum quod est actu. Omne autem ens actu reducitur in primum actum, scilicet Deum, sicut in causam, qui est per suam essentiam actus.» Peccatum denique uti defectus « est ex causa creata, scilicet libero arbitrio, in quantum deficit ab ordine primi agentis, scilicet Dei. Unde defectus iste non reducitur in Deum sicut in causam, sed in liberum arbitrium; sicut defectus claudicationis

(1) Optime P. Semeria (25 anni di Storia del Crist. nascente Lett. 1, p. 10.) scribit « Sotto l'energia divina persiste la personale attività dell'uomo e questa lungi dal contraddire serve a quella: egli è così che l'uomo si agita e Dio lo conduce. E' così soave nella sua energia questa azione divina, da poter sfuggire di fatto all'avvertenza medesima di Colui che la subisce.» Cf. etiam Il Trionfo della Croce del Savonarola (Siena 1899) p. 49, ubi legitur « L'uomo... è così mosso da Dio al suo fine, che ancora muove sè medesimo operando insieme con Dio.»

reducitur in tibiam curvam sicut in causam non autem in virtutem motivam, a qua tamen causatur quidquid est motionis in claudicatione. » (1.-2° 79. 2.)¹.

ART. IV.

DE LEGUM PHYSICARUM DISPENSATIONE FACTA A DEO PER MIRACULUM.

26. Mundus universus igitur, a Deo creatus fuit, omnesque creaturas Deus eadem indivisibili actione qua creavit, conservat quoad esse et agere. Verum cum Deus sapienter agat, ut in operibus suis ordo et armonia splenderent, leges nonnullas tum morales tum physicas rebus a se productis impressit; morales quibus mundus spiritualis et moralis regitur, physicas pro mundo corporeo et physico. Porro sicut moralitas immobilis est, ita et immobiles permanent leges morales, et relate ad illas derogatio et dispensatio non sunt possibiles. Aliter est de legibus physicis mundi corporei concrete acceptis, quæ cum mutabiles sint, potest relate ad eas dispensatio et derogatio aliqua dari; quæ quidem derogatio et dispensatio legum physicarum mundi corporei per miraculum habetur. In præsentî articulo igitur fiet sermo 1° de legibus physicis mundi corporei, 2° de miraculis.

27. Definitio, divisio, existentia legum physicarum mundi corporei. — Lex physica mundi corporei, definitur a P. Lepidi² « Certus ac constans modus, iuxta quem res corporeæ sunt, operantur, mutuo inter se referuntur. » Aliquid addimus huic definitioni, et dicimus « Lex physica mundi corporei, est modus quidam, cuique rei proprius, constanter et uniformiter agendi, sese explicandi, et cum mutua relatione ad alias tendendi in determinatum finem. » Si modus iste consideretur in natura determinata particulari, lex physica particularis habetur; si in serie naturarum determinatarum, dicitur lex physica universalis respectu illius seriei; si denique in omnibus rebus mundi universi prouti

(1) Cf. Lepidi. Opusculæ philos. traduits par E. Vignon p. 70-79.

(2) Elem. Philos. Chr. v. 3. Cosm. Sect. 3. c. 1.

ad invicem colligatæ sunt atque in unum conspirant dicitur universalis et habetur cursus naturæ, qui est quædam resultantia omnium illorum modorum et definitur « Totalis complexus omnium modorum quibus res creatæ omnes, constanter et conformiter sese explicant et agunt atque in finem universalem conspirant »; vel prouti definitur a P. Pesch ¹ « Ordinaria effectuum naturalium successio, eorumque mutua inter se secundum naturales leges dependentia. »

Leges vero physicæ mundi corporei possunt considerari 1° in abstracto, 2° uti applicatæ et corporibus concretæ, ita ex. g. hæc lex « Actioni respondet passio » potest considerari abstracte, et concrete prouti est applicata alicui determinatæ naturæ. Ex experientia apparet leges physicas existere in mundo corporeo. Siquidem res omnis particularis modo uniformi et constanti se explicat et agit, ac in finem determinatum tendit; pariter explicationes omnes istæ simul et collectim sumptæ in bonum commune, idest in pulchritudinem et armoniam universi conspirant. Atqui in explicatione constanti et uniformi naturæ particularis, lex physica particularis consistit; in collectione omnium illarum explicationum, in unum finem communem conspirantium habetur lex universalis. Ergo leges physicæ sive particulares, sive universales, reapse existunt in mundo universo. Sed quæstio, a qua possibilitas miraculi pendet, agitur circa mutabilitatem vel immutabilitatem legum physicarum mundi. In cuius solutionem sit:

28. *Leges physicæ mundi corporei 1°, in abstracto consideratæ sunt immutabiles; 2° in concreto inspectæ mutabiles sunt.*

« Leges physicæ in abstracto consideratæ sunt immutabiles. » Leges enim physicæ mundi corporei in abstracto consideratæ, non sunt nisi definitiones earundem legum significantes propriam illarum essentiam. Atqui definitiones et essentiæ rerum sunt immutabiles, quia uti Angelicus scribit ² «In definitionibus, et in quod quid erat esse (essentia) quod significat definitio; quocumque minimo addito vel ablato, est alia definitio, et alia natura speciei. Sic enim substantia animata sensibilis tantum, est definitio animalis: cui si addas et rationale, constituis speciem hominis:

(1) Instit. Philos. nat. Cosm. l. 4. Disp. unic. n. 638.

(2) 12 Metaphys. l. VIII, lect. 3. Vivès XXV.

si autem subtrahas sensibile, constituis speciem plantæ.» Ergo leges physicæ mundi corporei in abstracto consideratæ immutabiles sunt.

«Leges physicæ mundi corporei, in concreto inspectæ sunt mutabiles.» Nam leges physicæ ita acceptæ non sunt nisi modi quidam operandi, sese explicandi, et tendendi in finem rerum mundanarum, et consequenter proportionantur earundem rerum existentia. Si igitur existentia rerum mundanarum mutabilis est, mutabiles quoque sunt leges physicæ earundem. Atqui existentia rerum mundanarum mutabilis est. Ergo et leges physicæ mundi corporei mutabiles sunt.

29. Negatores possibilitatis miraculi. — Miraculi possibilitas negatur hodie a rationalistis propter scientiarum physicarum experientias, et propter documenta scientiæ historicæ ¹. Excellunt inter alios, E. Renan († 1892) et Doct. Harnack. E. Renan ita se exprimit ² «Non dicimus esse impossibile miraculum, sed solummodo usque ad nos nulla fuisse comprobata miracula. Locis et temporibus tantummodo in quibus miraculis fides adhibetur, et solummodo coram personis ad credendum dispositis, miracula patrata fuere.» Est nobis «invincibilis persuasio» scribit Doct. Harnack ³ «dari mirabile et obscurum, et nulla miracula dari.» Rationes, quibus ipse ad hanc negationem movetur possunt ita recapitulari:

a) Nemo adhuc cognoscit omnes vires ac inclinationes naturæ simul sumptas.

b) Omnia sunt subjecta legibus universalibus et naturalibus motus.

c) Cursus naturæ est omnino inviolabilis.

d) Fortis voluntas et fides firma influunt etiam in vitam corporalem et possunt phænomena illa causare, quæ nobis miracula videntur.

30. Falsæ conceptiones, et vera miraculi conceptio et definitio.

a) Falsa est conceptio illorum, qui existimant Deum voluntatem mutare quoties in legibus physicis dispensatio et

(1) Cf. Müller. Das Wunder und die Geschichtswissenschaft. Quat. Congrès de Fribourg-Suisse. Sciences religieuses p. 419.

(2) Vie de Jésus p. LI, et chap. XVI.

(3) Das Wesen des Christentums Leipsig 1900. p. 16-18.

miraculum intervenit. Deus enim « ab æterno prævidit, inquit Angelicus ¹, et voluit se facturum quod in tempore facit. Sic ergo instituit naturæ cursum, ut tamen præordinaretur in æterna sua voluntate quod præter cursum istum quandoque facturus erat. »

β) Falsa est conceptio quam de miraculo Spinoza († 1677) et nonnulli habent, asserentes miraculum esse « opus naturæ, cuius causam naturalem exemplo alterius rei solitæ explicare non possumus. » ² Hoc enim posito, miraculum in sola ignorantia consisteret, quod plane admitti nequit. In miraculo enim videmus sensibilem effectum et scimus et cognoscimus habere causam quæ et naturales causas superat, et cognitionem intellectus humani excedit.

γ) Falsa est conceptio miraculi, qua existimatur ab aliis quibus miraculum excedere cursum naturæ, et esse aliquid divinum, respectu aliquorum tantum et non respectu omnium. Quia in tali casu, miraculum esset aliquid subjectivum et phantasticum, non vero aliquid objectivum et reale.

Vera igitur miraculi conceptio, exprimitur per sequentem definitionem « Miraculum est opus arduum et insolitum a Deo effectum supra facultatem et spem naturæ. » Dicitur:

1. Opus arduum « non propter dignitatem rei, in qua fit, sed quia excedit facultatem naturæ »; « insolitum » non quia « frequenter non eveniat, sed quia est præter naturalem consuetudinem. » (S. Th. I. p. 105. 7. ad 2.).

2. « A Deo effectum » et per hoc causa miraculi assignatur. Miraculum enim « dicitur quasi admiratione plenum, quod scilicet habet causam simpliciter, et omnibus occultam: hæc autem est Deus. » (S. Th. I. p. 105. 7.).

Per hæc tria verba « arduum, insolitum, a Deo effectum » assignantur tres conditiones ad miraculum requisitæ, idest, « Raritas, Arduitas, Potentia divina. »

3. « Supra facultatem et spem naturæ » non solum particularis, sed etiam universalis, ita ut miraculum fieri non possit, neque a virtute creata naturæ particularis, neque a virtute creata naturæ universalis, et excedat virtutem omnem creatam et creabilem. Non tamen miraculum est contra ordinem rerum, quia inquit Angelicus ³ « contra rerum ordinem

(1) Q. I. de Pot. q. 6. a. 1. ad 6.

(2) Cf. Stöckl I. c. E. Band. 4, §. 22. Pesch. loc. cit. n. 661.

(3) I. p. 105, 6.

Deus facere non potest. Si enim sic faceret, faceret contra suam præscientiam. »

31. *Miraculum est possibile.*

a) Ex auct. Concil. Vatic. (1. De fide can. 4.) « S. q. dixerit, miracula nulla fieri posse, proindeque omnes de iis narrationes, etiam in sacra Scriptura contentas, inter fabulas vel mythos ablegandas esse.... a. s. »

b) Ratione. Miraculum facere significat agere præter ordinem et leges quibus natura regitur. Atqui Deus potest agere præter ordinem et leges, quibus natura regitur. Ergo Deus potest miraculum facere. Ergo miraculum est possibile. ¹

« Deus potest agere præter ordinem et leges quibus natura regitur. » Et hoc constat:

1. Quia Deus est Dominus absolutus, et « Universa creatura magis est Deo subdita, quam corpus humanum sit subditum animæ eius. » Deus igitur potest præter ordinem agere. (S. Th. c. Gent. 1. 3. c. 99.).

2. Quia Deus « sic instituit naturæ cursum, ut tamen præordinaretur in æterna sua voluntate quod præter cursum istum quandoque facturus erat. » (Qd. de potent. q. VI, 1. ad 6.).

3. « Quia ordini secundarum causarum ipse (Deus) non est subjectus, sed talis ordo ei subjicitur, quasi ab eo procedens, non per necessitatem naturæ, sed per arbitrium voluntatis. Unde et potest præter hunc ordinem institutum agere, cum voluerit, puta, agendo effectus secundarum causarum sine ipsis, vel producendo aliquos effectus, ad quos causæ secundæ non se extendunt. » (S. Th. 1. p. 105. 6.). ²

(1) Cf. Lepidi Opusc. philos. traduits par E. Vignon p. 253.

(2) Cf. de hac re Doct. Ghisler (Schweizerische Rundschau 1901-2 Heft I. p. 5. Christentum ohne Christus) qui vocat miraculum « Eine Modifikation des Naturlaufes » et addit « In gewissem Sinne kann sogar der Mensch den Naturlauf modifizieren. Er treibt z. B. das Wasser aufwärts, das nach seinem innern Gesetze abwärts fließen sollte; den Kohlestoff verwandelt er in Leuchtgas; die Elektrizität muss den Menschengedanken in weiteste Ferne tragen; kurz, die Beispiele liegen hundertfach vor dass der Lauf der Naturkräfte sich der Herrschaft des Menschen beugen muss. Unendlich grösser ist aber die Macht Gottes. Während der Mensch Naturkräfte nur durch natürliche Kräfte zu beugen vermag, hat Gott ausser und über aller geschaffenen Natur unermessliche Kräfte übrig, um damit im Naturlauf Wirkungen zu erzielen, wie sic im Machtbereiche keiner kreatur liegen.

32. Argumentis Doct. Harnack (n. 29) contra miraculi possibilitatem respondetur. — Quod Dr. Harnack asserat « esse invincibilis persuasionis »¹ non dari miraculum aliquod, hoc nos omnino indifferentes relinquit. Non enim « ex invincibili persuasione » alicuius hominis movemur ad veritatem aliquam amplectendam vel rejiciendam, sed solummodo « solidis argumentis » ab eo adductis. Rursus multi inter sapientes sunt, et quidem « invincibilis persuasionis » qui tenent esse possibilia miracula, et vera miracula dari. Notamus etiam quod non una vice invincibilis persuasio hominis, in apertum errorem conversa est. Sed veniamus ad argumenta in particulari.²

1. « Nemo adhuc cognoscit omnes vires ac inclinationes naturæ simul sumptas arguit primo Doct. Harnack.

RESP. Falsum est non cognosci vires et inclinationes naturæ. Sicut enim essentiæ rerum corporearum, ita et ipsæ leges physicæ ab hominibus in physicis scientiis peritis, cum certitudine cognoscuntur, præsertim hodie cum natura corporalis omni ex parte scrutata sit et scrutetur, et continuus progressus in disciplinis physicis habeatur. Secus, inutiliter scientiarum sperimentalium certitudo, theologicæ scientiæ opponeretur.

Deinde lepide animadvertit Pesch³ « Quamvis nesciamus, ad quos terminos ars medicina pertineat, certo tamen scimus, medicos unica vocula ossa confracta restituere non posse, nec mortuos ab inferis revocare. »

2. « Omnia sunt subjecta, arguit secundo, legibus universalibus et naturalibus motus. »

RESP. Concedimus libenter omnia esse subjecta legibus universalibus et naturalibus motus; sed quærimus Doct. Harnack, cui motus subjectus sit, cui leges universales et naturales eius sint subjectæ. Certe nonnisi Deo ipsi. Motus enim cum sit continua successio esse et non esse, et in ipso sit principium et finis, neque est, neque æternus esse potest. Necesse est igitur quod primo moventi omnino immobili idest Deo subdatur, tamquam instrumentum quo Deus in in-

(1) Cf. lib. cit. n. 29. p. 17.

(2) Cf. D. Ghisler loc. cit. et Prof. D. W. Walther: Ad. Harnacks Wesen des Christentums etc. 3. kapitel Die Wunderfrage.

(3) loc. cit. n. 649.

finita varietate, unitatem armoniæ conservat.⁴ Instrumentum autem subditur principali agenti, ideoque Deus potest ad libitum dispensare aliquam legem motus in particulari inspectam, in qua dispensatione miraculosa operatio consistit. Neque timendum est quod ex hac divina dispensatione, totus universi ordo tollatur; Deus enim «faciendo præter cursum naturæ, non remòvet totum ordinem universi, in quo consistit bonum ipsius, sed ordinem alicuius particularis causæ ad suum effectum.»²

3. «Cursus naturæ, arguit tertio, est omnino inviolabilis.»

RESP. Falsum est, cursum naturæ non posse violari a Deo. Deus enim ille, animadvertit Prof. Walther³ qui legibus naturæ alligatus est, non est amplius Deus, neque manus Dei viventis quam Doct. Harnack, ubicumque, sive in vita, sive in morte recognoscit, esset amplius supra leges naturæ. Audiatur Angelicus⁴ «Deus potest facere contra ordinem qui est unius creaturæ ad aliam, quod est quasi naturæ particularis respectu ipsius... Cursus autem naturæ est secundum ordinem unius creaturæ ad aliam; et ideo contra cursum naturæ Deus facere potest.»

Secundo respondet Doct. Gisler⁵ miraculum non est violatio legum naturæ, sed naturæ cursus quædam modificatio. Porro si in aliquo sensu, homo potest naturæ cursum modificare, et vires naturæ potestati humanæ aliquo modo subiectæ sunt, multo magis Deus, majori potestate præditus, potest per miraculum cursum naturæ modificare, et vires naturæ sibi subicere.

4. Fortis voluntas et firma fides influunt in vitam corporalem, et possunt phænomena illa causare, quæ nobis miracula videntur. Ita ultimo arguit Harnack.

RESP. a) Mirandum est, quod Doct. Harnack tribuat voluntati humanæ posse causare nonnulla phænomena, naturæ vires excedentia, et simul deneget, hanc potestatem Voluntati divinæ quæ est efficacissima et domina omnium legum et voluntatum humanarum.

(1) Cf. Lepidi loc. cit. p. 253.

(2) S. Th. de pot. q. 6. a. 1. ad 7.

(3) Lib. cit. 3. Kapitel p. 36, 37.

(4) De Potentia q. 6. a. 1. ad 3.

(5) Schweizerische Rundschau 1902. p. 5-6.

b) Concedimus libenter, effectus aliquos miros vires naturæ nonnisi apparenter excedentes, posse causari per voluntatem alicujus agentis in alterius phantasiam, attamen non concedimus, et nunquam visum est « per voluntatem » alicujus etiamsi « fortem » vel « per fidem cujuscumque solidissimam » mortuis vitam redditam fuisse.

c) Denique, fides illa, vel est naturalis vel supernaturalis. Si sit naturalis non potest effectum vires naturæ excedentem, uti miraculum est producere. Si supernaturalis, jam ipsa est miraculum.

SECT. II.

DE CREATURA OMNINO SPIRITUALI, QUÆ ANGELUS DICITUR.

ART. I.

DE ANGELORUM EXISTENTIA.

33. Dantur tria genera creaturarum, idest primo, creatura pure spiritualis, secundo, creatura pure corporalis, tertio, creatura composita ex corporali et spirituali. In præsentī Sectione de creatura pure spirituali, quæ in Scriptura sacra Angelus nominatur, dicemus; ejusque existentia, essentia, operationes, peccatum, et relationes cum creatura mixta quæ est homo, investiganda sunt.

34. Nomina Angelorum et Angeli definitio. — Multa sunt nomina, quibus creaturæ angelicæ designantur. In Genesi (16, 7, 9; 19, 1, 15; 21, 17; 22, 11, 15; 24, 7, 40; 28, 12.) notat Vacant¹ designantur communi vocabulo Mal'âk, quod græce ἄγγελος, latine angelus, gallice ange, redditur. In Scriptura Angeli vocantur etiam filii Dei (Job. 1, 6; 2, 1.); spiritus (Psalm. 101, 6.); sancti (Hebr. 1, 14.); exercitus cœlorum. (Dan. 8, 13.). Communiter dicuntur « puri spiritus » ad

(1) Dictionnaire de Théologie catholique 1. Anges.

eorum naturam pure intellectualem, cujusque corporis etiam tenuissimi expertem indicandam. Audiatur Angelicus¹ « Spiritus est nomen positum ad significandum subtilitatem aliqujus naturæ; unde dicitur tam de corporalibus quam de incorporeis: aer enim spiritus dicitur propter subtilitatem; et ex inde attractio aeris et expulsio dicitur inspiratio et respiratio; et exinde ventus etiam dicitur spiritus; et exinde etiam subtilissimi vapores, per quos diffunduntur virtutes animæ in partes corporis, dicuntur spiritus; et similiter incorporea propter suam subtilitatem dicuntur spiritus: sicut dicimus Spiritum Deum, et angelum, et animam.»

Circa substantiæ angelicæ definitionem non omnes conveniunt. Angeli, inquit Einig² intelliguntur quædam substantiæ spirituales, Deo inferiores, hominibus præstantiores. Juxta alios, angelus est substantia creata, spiritualis et intellectualis, completa homine naturaliter superior³. Juxta nos Angelus est « substantia intellectualis, creata et completa in ratione substantialitatis et speciei. » a) Substantia intellectualis, quia convenit cum Deo et anima humana quæ naturæ intellectuales sunt (genus proximum); b) « creata » ut differentia princeps inter Deum et angelum assignetur; c) « completa in ratione substantialitatis et speciei, » idest non pendens ab alio in operando, neque indigens cum uno tertio uniri, ut una species resultet, sicut de anima et corpore humano est, et ita Angelus ab anima rationali differt.

35. Angeli existunt. — Est de fide, definitum a Concil. Lat. IV (Denz. 355.) per hæc verba « Qui (Deus) sua omnipotenti virtute simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam, spirituales et corporales: angelicam videlicet et mundanam: ac deinde humanam, quasi comunem ex spiritu et corpore constitutam. » Eadem verba repetuntur a Concil. Vatic. Gen. 3, c. 1. Probatur deinde:

a) Ex Scriptura. Ex Vet. Test. Gen. 28, 12 « Videntque... Angelos quoque Dei ascendentes et descendentes per eam. » (Cf. Gen. 16, 7; 21, 17; 22, 11.) Tob. 12, 15. « Ego enim sum Raphaël Angelus, unus ex septem qui astamus ante domi-

(1) 1. Dist. 10. q. 1. a. 4.

(2) De Deo creante cap. III. De Angelis Thes. 23.

(3) Cf. Schoupe. De Angelis 37.

num. » Psal. 102, 20. « Benedicite Domino omnes angeli eius. » Ex Nov. Test. Matth. 4, 6. « Quia Angelis suis mandavit de te, et in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. » Matth. 18, 10. « Angeli eorum in cœlis semper vident faciem Patris mei, qui in cœlis est. » Luc. 2, 13. « Et subito facta est cum angelo multitudo militiæ cœlestis laudantium Deum. »

b) Ex Traditione. Circa consensum ecclesiæ græcæ, syriacæ, et armeniensis relate ad existentiam Angelorum vide Vacant (Dictionnaire de Théol. cath. Angelologie V, VI, VII.) qui late et diffuse de hac materia loquitur. Interea afferimus aliqua S. S. P. P. testimonia.

S. Clemens I Rom. (1. Corint. 34.) « Attendamus ad universalem Angelorum multitudinem: quo modo astantes voluntati eius famulentur. Dicit enim Scriptura Dena millia denum millium assistebant ei: et mille millia deserviebant ei. »

Origenes († 254) (De princ. (Περὶ Αρχῶν) lib. 1. n. 10.) « Est etiam illud in ecclesiastica prædicatione, esse Angelos Dei quosdam et virtutes bonas, qui ei ministrant ad salutem hominum consummandam. »

S. Ambrosius († 397) (Hexæm. 1. 1. c. 5, n. 19.) « Sed etiam Angeli, Dominationes et Potestates, etsi aliquando cœperunt: erant tamen jam quando hic mundus est factus. »

S. Augustinus († 430) (Enarr. Psal. 103, 1, 15.) « Quamvis non videamus apparitionem Angelorum: abscondita est enim ab oculis nostris, et est in quadam republica magna imperatoris Dei, tamen esse angelos novimus ex fide, et multis apparuisse scriptum legimus et tenemus, nec inde dubitare fas nobis est. »

c) Ratione. « Necesse est, inquit Angelicus ⁴ ponere aliquas creaturas incorporeas. Id enim, quod præcipue in rebus creatis Deus intendit, est bonum, quod consistit in assimilatione ad Deum. Perfecta autem assimilatio effectus ad causam attenditur, quando effectus imitatur causam secundum illud, per quod causa producit effectum, sicut calidum facit calidum. Deus autem creaturam producit per intellectum, et voluntatem... Unde ad perfectionem universi requiritur, quod sint aliquæ creaturæ intellectuales. Intelligere autem non potest esse actus corporis, nec alicujus virtutis corporeæ:

(1) 1. p. 50, 2.

quia omne corpus determinatur ad hic et nunc. Unde necesse et ponere, ad hoc, quod universum sit perfectum, quod sit aliqua incorporea creatura. »

Deinde existentia phænomenorum Spiritismi, a nemine negari potest. Phænomena vero hæc non explicantur nisi per interventum aliquorum angelorum malorum. Ergo Angeli aliqui existunt.

36. De Angelorum creatione. — « Angelos esse atque a Deo creatos fuisse, inquit Bareille ¹ est veritas quæ a S. S. P. P. tamquam de fide retenta fuit. Pro illis enim nonnisi unum esse increatum et æternum, Deum dari possibile est. » Et quod Angeli creati sint apparet:

a) Ex auct. Apostoli (Coloss. 1, 16.) dicentis « Quoniam in ipso (Filio) condita sunt universa in cœlis et in terra, visibilia et invisibilia, sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates; omnia per ipsum et in ipso creata sunt. »

b) Ratione S. Thomæ (1. p. 61. 1.) « Solus enim Deus est suum esse, in omnibus autem aliis differt essentia rei, et esse eius.... Et ex hoc manifestum est, quod solus Deus est ens per suam essentiam, omnia vero alia sunt entia per participationem. Omne autem quod est per participationem, causatur ab eo, quod est per essentiam: sicut omne ignitum causatur ab igne. Unde necesse est, angelos a Deo creatos esse. »

Circa tempus vero productionis Angelorum, quamvis Origenes (Princ. 1. 10) scripserit « Quando isti (Angeli) creati sint, vel quales, aut quomodo sint, non satis designatur » tamen probabilius videtur « quod angeli simul cum creatura corporea sunt creati. Angeli enim sunt quædam pars universi. Non enim constituunt per se unum universum: sed tam ipsi, quam creatura corporea in constitutionem unius universi conveniunt. Quod apparet ex ordine unius creaturæ ad aliam. Ordo enim rerum ad invicem est bonum universi. Nulla autem pars perfecta est a suo toto separata. Non est igitur probabile, ut Deus, cujus perfecta sunt opera... creaturam angelicam seorsum ante alias creaturas creaverint. » (S. Th. p. 61, 3.).

(:) Vacant loc. cit. II.

37. *Difficultas solvitur.* — In primo capite libri Geneseos, ubi rerum productio describitur nulla mentio fit de Angelorum productione.

RESP. 1. Angeli uti statim videbimus sunt substantiæ omnino spirituales; et in primo capite Geneseos, consilium Moysis fuit « rerum corporearum productionem ac seriem narrare »; unde expresse Angelos initio noluit commemorare ¹.

2. « Angeli inquit Angelicus ² non sunt prætermissi in illa prima rerum creatione, sed significantur nomine cœli, aut etiam lucis. Ideo autem vel prætermissi sunt, vel nominibus rerum corporalium significati: quia Moyses rudi populo loquebatur, qui nondum capere poterat incorpoream naturam. Et, si eis fuisset expressum, aliquas res esse super omnem naturam corpoream, fuisset eis occasio idololatriæ, ad quam proni erant, et a qua Moyses eos præcipue revocare intendebat. »

38. *De Angelorum numero.* — S. S. P. P. (paucis exceptis) ita numerum Angelorum extollunt, ut substantiæ angelicæ « numerum hominum » superent et « genus humanum nihil sit in comparatione Angelorum »³. Asserimus igitur, numerum Angelorum esse interminabilem:

a) Auct. Scripturæ. Deuter. 33, 2. « Apparuit (Dominus) de monte Pharan, et cum eo sanctorum millia ». Dan. 7, 10. « Millia millium ministrabant ei, et decies millies centena millia assistebant ei ». Hebr. 12, 22. « Multorum millium Angelorum frequentiam ». Apoc. 5, 11. « Et vidi, et audiui vocem angelorum multorum in circuitu troni... et erat numerus eorum millia millium ».

b) Ratione S. Thomæ (2. c. Gentes c. 92). « Ordo universi exigere videtur ut id quod est in rebus nobilius excedat quantitate vel numero ignobiliora: ignobiliora enim videntur esse propter nobiliora: unde oportet quod nobiliora quasi propter se existentia multiplicentur quantum possibile est ». Atqui Angeli sunt digniores et nobiliores « omnibus corporibus, ut immobile et immateriale mobili et materiali ».

(1) Cf. Berti, De Theol. Discipl. l. 10. c. 1. 5.

(2) I. p. 61. I. ad I.

(3) Cf. Vacant l. c. II. Angélogie d'après les Pères III. Nombres des Anges.

Ergo Angeli « excedunt in numero omnium rerum materialium multitudinem ». Numerus igitur Angelorum interminabilis est »¹.

ART. II.

DE ANGELORUM ESSENTIA.

39. Creaturis angelicis, talis natura tribuenda est, ut sub Deo, et supra animam humanam constituentur. S. S. P. P. sunt unanimes in affirmando Angelos esse « spiritus »; dividuntur autem in determinatione huius spiritualitatis. Existimant nonnulli, Angelos non esse puros spiritus, et habere sibi conjunctam materiam aliquam, naturæ superioris ac materia qua corpus humanum resultat. Alii asserunt, Angelos quamvis spirituales, componi ex corpore aliquo æthereo, cœlesti, et spirituali.² Pro investigatione naturæ genuinæ Angelorum varias statuimus propositiones. Sit primo:

40. Angeli sunt omnino incorporei. — « Corporeum, inquit Cajetanus³ dicitur quantum, seu extensum, sive per se, ut quantitas, sive per accidens, ut albedo. Incorporeum ergo dicitur, quod neutro modo est extensum.... Per omnino incorporeum intendit substantiam sic elevatam supra corpus, quod nec ipsa, nec operatio sua sit corporea, idest, per organum corporeum exercita. » Ab Angelis itaque per vocem « omnino incorporei » excluditur, omne corpus, cuiusque naturæ et subtilitatis sit, omnisque materia.

Circa hanc quæstionem animadvertit M. Canus⁴ « Angelos esse incorporeos, id non fidei decretum est, cum post decretalem illam (Concil. Lat. IV. Cap. Firmiter) nonnulli et philosophi, et Theologi falso quidem, sed citra hæreseos notam

(1) Angelicus Dr. in Summa (1. p. 50, 3) ad probandam multitudinem Angelorum affert hoc principium « Quanto aliqua sunt magis perfecta, tanto in majori excessu sunt creata a Deo. » Cajetanus, de probatione hujus principii ait « satis obscure habetur in litera » et « clarius in secundo c. Gentes c. 92. »

(2) Cf. Vacant l. c. II. Angélogie, II. Nature des Anges.

(3) Comm. 1. p. 51. 1.

(4) De Locis Theol. l. 5. c. 5 q. 4.

contrarium asseruerint. » Hisce præmissis, probatur conclusio posita :

a) Ex auctoritate. In Synodo V (543, Can. 2 Denz. 188) legitur. « S. q. d.... mentes, corporis et materiæ expertes.... assumpsisse corpora subtiliora vel crassiora... a. s. »

Psal. 103, 4, legitur « Qui facit Angelos suos spiritus. » Hebr. 1, 14, « Nonne omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capient salutis? » Matth. 8, 16, Luc. 10, 20, Apoc. 1, 4, « Angeli vocantur simpliciter « Spiritus » quod quidem indicat satis eorum incorpoream naturam.

b) Ratione. Qualis est operatio, talis est etiam natura a qua operatio fluit. Atqui operatio Angelorum est omnino spiritualis, independens tum subjective, tum objective, tum ministerialiter a corpore. Ergo et ipsa natura Angelorum est independens omnino a corpore. Sed natura independens omnino a corpore est omnino incorporea. Ergo Angeli sunt omnino incorporei.

« Operatio Angelorum est independens tum subjective, tum objective, tum ministerialiter a corpore. a) Subjective, quia Angeli, ad differentiam animæ humanæ, cum sint a corpore totaliter absoluti, et in esse intelligibili subsistentes, sunt principium sufficiens suarum operationum. Ergo subjective independentes a corpore. b) Objective, quia Angeli « suam perfectionem intelligibilem consequuntur » non per similitudines a rebus externis acquisitas, sicuti intellectui humano contingit, sed « per intelligibilem effluxum, quo a Deo species rerum cognitarum acceperunt simul cum intellectuali natura. » c) Ministerialiter, quia Angeli, cum sint creaturæ totaliter intellectivæ, et « non secundum partem, ut anima nostra »; sint uno verbo « intellectus et mentes » non habent organa corporea, quorum ministerio operationes eorum exercentur. (Cf. S. Th. 1. p. 54, 5; 55, 2).

41. Differentiæ quædam inter Angelos, Deum, et animam rationalem assignantur. — Ne omnimoda spiritualitas de Angelis adserta, occasionem errandi præbeat, necessarium ducimus, nonnullas differentias statuere, existentes 1° inter Angelos et Deum, 2° inter Angelos et animam rationalem hominis. Inter Angelos et Deum, huiusmodi differentiæ assignari possunt. Videlicet:

a) Deus est actus purus, in Angelis est «actus et potentia.» Natura enim «comparatur ad suum esse, sicut potentia ad actum. Subtracta ergo materia, et posito, quod ipsa forma subsistat non in materia, adhuc remanet comparatio formæ ad ipsum esse, ut potentia ad actum. Et talis compositio intelligenda est in Angelis»¹.

b) In Deo, neque genus neque differentia est, in Angelis «genus et differentia accipitur.» In quantum enim intellectus noster considerat substantias angelicas «ut indeterminate, accipitur in eis ratio generis»; in quantum vero considerat «ut determinate, accipitur ratio differentiæ.» (Cf. S. Th. I. p. 50, 2, ad 1.)

c) Deus est suum esse, idest esse non productum ab aliquo, contra esse Angeli cum sit participatum, est esse productum a Deo.

d) Deus cum sit ipsa Realitas perfectissima, nequit a mente humana tamquam «possibilis» concipi; contra de substantiis angelicis, mens dicere potest «aliquando fuerunt possibiles».

Inter Angelos vero et animam rationalem sequentes differentiae recensentur. Idest:

a) Angeli sunt omnino independentes a corpore, anima humana vero pendet a corpore, objective, quia indiget similitudinibus ab objectis desumptis; ministerialiter, quia est unita corpori, et sensus sunt ministri eius.

b) Angeli sunt substantiæ completæ, anima e contra unitur corpori ad unum tertium completum efformandum.

c) Angeli, quamvis sint substantiæ immateriales sunt finiti secundum suum esse, non per aliquam materiam sed quia determinantur «ad aliquam naturam specialem»: contra anima humana limitatur per materiam. (Cf. S. Th. I. c. ad 4).

42. Substantiæ angelicæ sunt intrinsece incorruptibiles. — Per substantiam intrinsece incorruptibilem intelligitur illa, quæ per semetipsam existit, quæque, cum sit simplex, elementa dissolventia in seipsa non habet. Si vero ex beneficio alterius in existentia conservatur dicitur extrinsece incorruptibilis. Probatur:

a) Ex Scriptura. Fatemur Scripturam sacram non loqui directe de Angelorum incorruptibilitate, inveniuntur tamen

(1) S. Th. I. p. 50, 2, ad 3.

quædam testimonia, quibus angelis bonis, æterna felicitas promittitur, angelis malis pœna æterna, ideoque substantiæ angelicæ debent in æternum permanere et esse immortales ¹. Ita Matth. 25, 41 « Discedite a me, maledicti! in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis eius. » Iudæ 6, « Angelos vero, qui non servaverunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domicilium, in iudicium magni diei, vinculis æternis sub caligine reservavit. » Solummodo ex S. Luc. 20, 36, posset forsitan argumentum directum deduci per illa verba « Neque enim ultra mori poterunt; æquales enim Angelis sunt ».

b) Ratione. Ut substantia aliqua sit intrinsece incorruptibilis debet 1°, habere existentiam per semetipsam, 2°, esse simplicem, non resultare videlicet ex elementis quæ dissociari possunt. Atqui substantiæ angelicæ. a) habent existentiam per semetipsas, b) sunt simplices. Ergo substantiæ angelicæ sunt intrinsece incorruptibiles.

« Substantiæ angelicæ habent existentiam per semetipsas » uti enim n. 41 visum est, angeli, sunt intellectualis naturæ et perfectiores anima humana quæ per semetipsam existit.

« Sunt simplices ». Angeli enim (n. 40), sunt omnino incorporei, et substantia omnino incorporea, simplex est.

43. De differentia Angelorum inter se. — Circa differentiam inter se Angelorum hæc habet S. Augustinus (Enchir. sive de fide, spe et charitate c. 58.) « Quomodo autem se habeat beatissima illa et superna societas, quæ ibi sint differentiæ præpositurarum, ut cum omnes tamquam generali nomine Angeli nuncupenturdicant qui possuntego me ista ignorare confiteor. » B. A. Magnus († 1280) tenet ² « quod Angeli unius ordinis, sunt unius speciei: diversorum ordinum, diversarum specierum », S. Thomas e contra quod « Angeli non sunt eiusdem speciei. » ³. Ratio primæ sententiæ est, quia species quælibet est pluribus individuis communicabilis, secus non esset amplius universalis. Ergo una species angelica, pluribus angelis communis. Ratio secundæ, quia puri spiritus non possunt aliud principium distinctionis habere, nisi quod

(1) Cf. Simar §. 73 Körperlosigkeit und Unsterblichkeit der reinen Geister 2.

(2) Summa 2. p. t. 2. q. 8. Solutio.

(3) 1. p. 50, 4.

est a forma, et distinctio quæ est a forma, est distinctio non numerica sed specifica. In angelis igitur qui puri spiritus sunt, existit distinctio specifica.

44. Corollarium. — Juxta primam sententiam igitur in qualibet specie sunt plures angeli, juxta secundam, unus et non plures.

ART. III.

DE INTELLIGERE ET VELLE ANGELORUM.

45. Certum est in Angelis esse intelligere « intellectualitas enim consequitur immaterialitatem » ideoque cum Angeli omnino immateriales sint, præditi sunt actione quæ « intelligere » vocatur. Certum est etiam, velle esse in Angelis, quia ubicumque est intellectus, est liberum arbitrium, et liberum velle. Pariter certum est, solam cognitionem intellectivam esse in Angelis « Angeli enim non habent corpora sibi naturaliter unita.... Unde de viribus animæ non possunt eis competere nisi intellectus et voluntas. »¹ Circa igitur intelligere Angeli non manet, nisi investigare aliquantulum, naturam, modum, et objectum ejus; circa velle autem, dilectionem Angelorum ejusque objecta, investigabimus. Circa naturam « intelligere » angelorum sit propositio:

46. *Intelligere substantiæ angelicæ est realiter distinctum ab essentia, existentia et potentia intellectiva angeli.*

a) « Est realiter distinctum ab essentia angeli. » « Actio enim est proprie actualitas virtutis, sicut esse est actualitas substantiæ, vel essentiæ. Impossibile est autem, quod aliquid, quod non est purus actus, sed aliquid habet de potentia admixtum, sit sua actualitas; quia actualitas potentialitati repugnat. Solus autem Deus est actus purus. » Unde in solo Deo, et non in angelis, intelligere non est distinctum ab essentia ejus. (Cf. S. Th. 1. p. 54. 1.).

b) « Est realiter distinctum ab esse angeli. » Nam angelus, quamvis totaliter intellectivus, est quædam creatura. Sed

(1) S. Thom. 1. p. 54, 5.

omnis actio creaturæ est realiter distincta ab esse ejus. Ergo in angelis intelligere est realiter distinctum ab esse angeli.

c) « Est realiter distinctum a potentia intellectiva angeli. » In creaturis enim, actio non est idem cum potentia a qua actio ponitur. Sed Angeli sunt quædam creaturæ. Ergo eorum « intelligere » quod a potentia intellectiva ponitur est realiter distinctum a potentia intellectiva.

47. Corollarium. — Differentiæ igitur inter intelligere divinum et angelicum, sunt hujusmodi:

1. Intelligere divinum est realiter, essentia, existentia, et potentia intelligendi divina; contra in angelis distinguitur realiter ab essentia, existentia et potentia intelligendi.

2. Intelligere divinum est « pura actualitas » angelicum est admixtum quadam potentialitate.

3. Intelligere in Deo est ipsa realitas substantialis divina, in angelis est quædam realitas accidentalis.

48. Angeli intelligunt res, non per similitudines acceptas a rebus, sed per similitudines a Deo impressas.

a) « Non per similitudines acceptas a rebus. » Ratio enim propter quam intellectus humanus « qui est infimus in ordine intellectualium » res intelligit per similitudines acceptas a rebus est, quia anima unitur corpori, et quia præter intellectivas facultates, possidet etiam facultates aliquas sensitivas, in quas objecta externa agunt, et possunt proprias similitudines imprimere. Atqui angeli, uti jam visum est, nullum corpus habent sibi naturaliter unitum, et præter facultates intellectivas, nulla sensitiva facultate præditi sunt. Ergo angeli intelligunt res, non per similitudines a rebus acceptas.

b) « Intelligunt res per similitudines a Deo impressas. » « Substantiæ enim spirituales, inferiores, scilicet animæ inquit Angelicus ¹, habent esse affine corpori, inquantum sunt corporum formæ, et ideo ex ipso modo essendi competit eis, ut a corporibus, et per corpora suam perfectionem intelligibilem consequantur; alioquin frustra corporibus unirentur. Substantiæ vero superiores, idest angeli, sunt a corporibus

(1) I. p. 55. 2.

totaliter absolutæ immaterialiter, et in esse intelligibili subsistentes; et ideo suam perfectionem intelligibilem consequuntur per intelligibilem effusum, quo a Deo species rerum cognitarum acceperunt simul cum intellectuali natura.»

49. Corollarium. — Inter intellectum angelicum et humanum igitur differentiae quædam possunt statui, idest.

1. « In mente angeli sunt similitudines creaturarum, non quidem ab ipsis creaturis acceptæ, sed a Deo, qui est creaturarum causa, et in quo primo similitudines rerum existunt »; contra in mente humana rerum similitudines sunt, a rebus ipsis atque proprio labore acquisitæ. (Cf. S. Th. 1. p. 55. 2. ad 1.).

2. Quia « in angelis non generatur scientia sed naturaliter adest » ideo intellectus angelorum non est in potentia (en intellectus possibilis Scholasticorum) respectu eorum quæ naturaliter angeli intelligunt; contrarium accidit in humano intellectu.

3. Quia intellectus angeli non perficitur similitudinibus rerum a rebus acceptis, ideo angeli non indigent per abstractionem (en intellectus agens Scholasticorum) facere « intelligibilia in potentia, intelligibilia actu » sicuti necessarium est pro humano intellectu. (Cf. S. Th. 1. p. 54. 4. ad 1.).

50. Angeli naturalibus intelligentiæ viribus cognoscunt, Deum, res materiales, res singulares.

a) « Cognoscunt Deum. » Intellectus siquidem humanus naturalibus viribus Deum cognoscit. Atqui angeli fortioris intellectus sunt quam ipse homo, cum naturæ ordine sint supra hominem. Ergo multo magis angeli naturalibus intelligentiæ viribus Deum cognoscunt.

Animadvertite tamen, angelos Deum cognoscere, non cognitione abstractiva « qua nos cognoscimus Deum in via per similitudinem ejus in creaturis resultantem »¹ quia angeli non intelligunt per similitudines a rebus acceptas. Neque Deum cognoscere cognitione dicta intuitiva, quia nulli creaturæ hæc cognitio naturaliter convenire potest (Cf. De Deo uno n. 511; sed per « similitudinem immediate ab eo (Deo) habitam » quia « in angelo est impressa substantialiter similitudo divina. » (Cf. Cajet. 1. p. 56. 3.).

(1) S. Th. 1. p. 56. 3.

b) « Cognoscunt res materiales. » Cognitio enim est quædam assimilatio secundum esse intelligibile, consequenter illa omnia quæ intelligibili modo in angelis existunt, ab intellectu angelico cognoscuntur. Atqui, « omnia materialia in ipsis angelis præexistunt, simplicius quidem, et immaterialius, quam in ipsis rebus, multiplicius autem, et imperfectius, quam in Deo » « quia ordo universi hoc habet, ut inferiora in superioribus contineantur excellentiori modo. »¹ Ergo angeli cognoscunt res materiales.

c) « Cognoscunt res singulares. » Angeli siquidem habent providentiam de his quæ in hoc mundo aguntur, custodiunt enim homines juxta illud « Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis, in manibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. » (Ps. 90, 11). Sed si angeli « singularium notitiam non haberent, nullam providentiam habere possent de his, quæ in hoc mundo aguntur, cum actus singularium sint. » Ergo angeli cognoscunt res singulares. (Cf. S. Th. 1. p. 57. 2.).

51. Angeli non cognoscunt certe et infallibiliter, neque futura libera et contingentia; neque secreta cordium. — Quid sit futurum liberum et contingens jam definitum fuit. (Cf. Vol. 1. de Deo uno n. 71.). Secreta cordium vero non sunt nisi cogitationes intellectus et affectiones quædam voluntatis, absconditæ ac latentes in anima.

a) « Angeli non cognoscunt certe et infallibiliter, futura libera et contingentia. » Prob. ratione S. Thomæ (1. p. 57. 3. sed c.) « Id, quod est proprium signum divinitatis, non convenit angelis: sed cognoscere futura est proprium signum divinitatis, secundum illud Isa. (41, 23.) « Annuntiate, quæ ventura sunt in futurum, et sciemus, quod dii estis vos. » Ergo angeli non cognoscunt certe et infallibiliter futura libera et contingentia. « Cognoscere futura est signum divinitatis » quia solummodo « Deus videt omnia in sua æternitate » et « angelicus intellectus, et quilibet intellectus creatus deficit ab æternitate divina. »

b) « Angeli non cognoscunt certo et infallibiliter secreta cordium. » Etenim « mere voluntaria soli Deo, et volenti sunt nota. » Sed secreta cordium sunt pure voluntaria, quia ex

(1) S. Th. 1. p. 57. 1. Cajet. Comm. ib.

sola voluntate dependet, quod aliquis actu cogitet, aut velit aliquid. Ergo secreta cordium solummodo a Deo, et ab ipso volente, certe et infallibiliter cognosci possunt, non vero ab angelis. (Cf. Cajet. 1. p. 57. 4.).

« Mere voluntaria soli Deo sunt nota. » « Ratio est inquit Angelicus ¹, quia voluntas rationalis creaturæ soli Deo subiacet, et ipse solus in eam operari potest. ...Et ideo ea, quæ in voluntate sola sunt, soli Deo sunt nota. »

52. Corollaria. — 1. Angeli possunt cognoscere secreta cordium, in aliquo effectu manifestata, sicut ex. g. per immutationem vultus. Si enim « medici aliquas affectiones animi per pulsum cognoscere possunt, et multo magis angeli, ...quanto subtilius hujusmodi immutationes occultas corporales perpendunt. » (Cf. S. Th. 1. p. 57, 4.) ².

2. In phænomenis cognoscitivis Spiritismi, futura libera certo et infallibiliter cognosci nequeunt, quia solius Dei est futura hæc cognoscere.

3. Non esse mirandum si homines aliqui, possunt interdum nonnullas cogitationes cordis, per pulsum naturaliter cognoscere. Et hoc primo, quia uti Angelicus fatetur « medici aliquas affectiones animi per pulsum cognoscere possunt »; secundo quia « cogitatio unius hominis, inquit Angelicus ³, non cognoscitur ab alio propter duplex impedimentum, scilicet propter grossitiem corporis, et propter voluntatem claudentem sua secreta. » Si ergo aliquis habeat agilitatem corporis, et systema nerveum valde explicatum, unus potest, alio non reluctante, per pulsum, secretam cogitationem ejus cognoscere.

4. Duplex est cognitio intellectus angelorum, naturalis, quæ convenit illis naturali virtute, idest per similitudines naturales rerum, in mente eorum a Deo impressas; supernaturalis, quæ vel in visione divinæ essentiæ, vel in cognitione aliquorum mysteriorum, per revelationem habita, consistit.

53. In Angelis duplex est dilectio, naturalis et electiva. — Esse in angelis voluntatem ex ipsa natura in-

(1) 1. p. 57, 4.

(2) Idipsum docet S. August. (De Eccles. dogm. 48.) « Internas animæ cogitationes diabolum non videre, certi sumus: sed motibus eas corporis ab illo et affectionum indicii colligi, experimento didicimus. »

(3) 1. p. 57, 4, ad 1.

tellectuali angelorum manifestum est. Est voluntas prouti dicit inclinationem in bonum universale, quia « Angeli per intellectum cognoscunt ipsam universalem rationem boni » et possunt consequenter, in ipsum bonum universale inclinari. Est voluntas prouti dicit liberum arbitrium, quia « libertas arbitrii ad dignitatem hominis pertinet; sed angeli digniores sunt hominibus; ergo libertas arbitrii, cum sit in hominibus, multo magis est in angelis. »¹ Manet igitur probandum, esse in angelis:

a) « Dilectionem naturalem » idest quod in Angelis est « aliquis actus amandi non ex electione, seu libertate, sed a natura proveniens. »² Revera « est commune omni naturæ, ut habeat aliquam inclinationem... Quæ tamen inclinatio diversimode invenitur in diversis naturis, in unaquaque secundum modum eius. Unde in natura intellectuali invenitur inclinatio naturalis secundum voluntatem... Unde cum angelus sit natura intellectualis, oportet, quod in voluntate eius sit naturalis dilectio. » (S. Th. I. p. 60. I.).

b) « Dilectionem electivam. » « Electiva, idest, inquit Cajetanus³, libera totaliter et quoad objectum, et quoad exercitium actus. » Ubicumque est meritum et demeritum ibi debet esse dilectio electiva, radix enim meriti vel demeriti libertas. Atqui angeli meruerunt et demeruerunt uti statim videbimus. Ergo in angelis est dilectio electiva.

54. Corollaria. — 1. Quia amare seipsum est desiderare sibi aliquod bonum, hinc cum angeli desiderent sibi bonum tum appetitu naturali tum per electionem, ideo angeli diligunt se dilectione naturali et electiva. (Cf. S. Th. I. p. 60, 3. Cajet. ib.).

2. Quia angeli sunt similes inter se, atque cum cæteris creaturis et similitudo est causa amoris, ideo angeli se diligunt inter se, et diligunt creaturas alias.

3. Quia creaturæ omnes intellectuales amant beatitudinem, et « Beatitudo est in Deo sicut in communi et fontali principio omnium, qui Beatitudinem participare possunt » ideo angeli diligunt ipsum Deum. (Cf. S. Th. I. p. 60, 5.; 2-2^æ. 26, 3.).

(1) S. Th. I. p. 59, 1, et 3.

(2) Cajet. Com. I. p. 60, 1.

(3) Ib. 2. 2.

ART. IV.

DE GRATIA, CULPA, ET POENA ANGELORUM, EORUMQUE
CUM HOMINIBUS COMMERCIO.

55. « Investigandum est, quomodo angeli facti sunt in esse gratiæ, vel gloriæ » idest an creati sint in gratia, an beati fuerint ab initio, vel propriam beatitudinem meruerint. S. Augustinus (De Civ. Dei, 12, 9, 2.) loquens de Deo angelos creante, ait « Eos creavit..... condens naturam et largiens gratiam. » Pariter B. A. Magnus ¹ « Sine præjudicio, videtur mihi, inquit, quod opinio sanctorum sit, quod angelus creatus sit in gratia. » Non omnes huic doctrinæ assentiunt. Dicimus igitur:

56. Probabilius tenendum est, angelos fuisse creatos in gratia sanctificante.

a) Auct. Cat. Rom. (P. 1. c. 2. q. 17.) « Spiritualis natura, innumerabilesque angeli, quos Deus, ut sibi ministrarent et assisterent, ex nihilo creavit, admirabilique gratiæ suæ munere... ornavit. Nam cum illud sit in divinis litteris (Ioa. 8, 44.) « Diabolum in veritate non stetisse » perspicuum est, eum reliquosque desertores angelos ab ortu sui initio gratia præditos fuisse. »

b) Ratione. Conveniens fuit, ut creatura angelica, statim ab initio, recipiendo a Deo naturam, prædita esset principio aliquo bene operandi in ordine supernaturali, secus imperfecta fuisset. Atqui principium bene operandi in ordine supernaturali est gratia gratum faciens. Ergo conveniens fuit, quod angeli simul cum natura, reciperent in creatione, ipsam gratiam gratum facientem. Probabilius ergo tenendum est, angelos fuisse creatos in gratia sanctificante.

57. Corollarium. — Quamvis angeli, creati fuerint in gratia gratum faciente, indignerunt tamen gratia actuali, idest motione quadam Dei agentis supernaturalis, ad se convertendum in Deum. Sicut enim est liberum arbitrium in homi-

(1) 2. d. 3. a. 12. Sol.

nibus, ita est in angelis; liberum autem arbitrium hominis, gratia actuali indiget ut se in Deum convertat. Ergo et ipsi Angeli gratia actuali indigent.

58. Angeli ab initio suæ creationis fuerunt beati naturaliter non supernaturaliter. — « Nomine beatitudinis, inquit Angelicus¹ intelligitur ultima perfectio rationalis, seu intellectualis naturæ »; et est duplex. Una naturalis, « quam creaturæ intellectuales possunt virtute suæ naturæ obtinere »; alia supernaturalis « quam in futuro expectamus, quia videbimus Deum sicuti est. »

a) « Angeli fuerunt beati naturaliter. » Quia beatitudo hæc consistit in cognitione et amore Dei auctoris naturalis. Visum est autem supra n. 50, 54, quod angeli per vires naturales, statim ab initio 1° cognoscunt Deum, cujus imago « est in ipsa natura angeli impressa per suam essentiam »; 2° diligunt Deum plus quam seipsos, quia Deus est « bonum universale » sub quo « continetur etiam angelus, et homo et omnis creatura »; et videmus quod propter amorem totius « naturaliter pars se exponit ad conservationem totius corporis. » Ergo angeli fuerunt beati naturaliter (Cf. S. Th. I. p. 56, 3; 60, 5.).

b) « Angeli non fuerunt beati supernaturaliter. » Beatitudo enim supernaturalis est « supra cujuslibet intellectus creati naturam. » Atqui angeli, quamvis sint pure intellectuales, habent tamen intellectum creatum, et ab initio non habuerunt nisi ea quæ sunt naturæ, non vero ea quæ facultatem naturæ excedunt. Ergo angeli non fuerunt beati supernaturaliter (Cf. S. Th. I. p. 62, 1.).

59. Corollaria. — 1. Quia meritum est eius quod nondum possidetur et angeli omnes ab initio supernaturalem beatitudinem non possiderunt, dum modo aliqui eam possident juxta illud Christi (Matth. 18, 10.) « Angeli... in cœlis semper vident faciem Patris mei, qui in cœlis est » ideo angeli beatitudinem supernaturalem meruerunt.

2. In vita angelorum, dum viatores fuerunt, possunt diversa momenta distinguui; idest, momentum in quo ad statum gratiæ elevati sunt, momentum in quo bene vel male gratia

(1) I. p. 62. 1.

usi sunt, et meruerunt, vel demeruerunt, momentum in quo boni præmium, mali pœnam receperunt¹.

60. De Angelorum culpa. — Circa angelorum culpam sequentia nobis tenenda videntur.

a) Angeli aliqui peccaverunt. « Diabolus enim inquit Concil. Lat. IV. (Denz. 355.) et alii dæmones a Deo quidem natura creati sunt boni, sed ipsi per se facti sunt mali. » Iob. 4, 18. « Ecce, qui serviunt ei, non sunt stabiles, et in angelis suis reperit pravitatem. » 2. Petr. 2, 4. « ...Deus angelis peccantibus non pepercit. » 1. Ioa. 3, 8. « Qui facit peccatum ex diabolo est; quoniam ab initio diabolus peccat. »

b) Peccatum angelorum non potuit esse aliud quam superbia. « Qui (angeli) inquit Cat. Rom. (P. 1. c. 2. q. 17.) a Deo parente et creatore suo defecerunt, ex altissimis illis sedibus deturbati... æternas superbiam suam pœnas luunt. »

Is. 11, 12, 13, 14. « Quomodo cecidisti de cœlo lucifer, qui mane oriebaris?... qui dicebas in corde tuo: In cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum... Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo. »

Suadetur ratione. Quia angeli non possunt affici, nisi ad bona spiritualia, sunt enim puri spiritus, peccatum angelorum fuit sine dubio peccatum spirituale, consistens in excessivo amore alicuius spiritualis boni, quod est, vel excellentia divina, vel propria. Non potuit autem esse amor excessivus excellentiæ divinæ, quia hæc nunquam excessive amatur; fuit ergo amor excessivus, hoc est, non conformis superioris regulæ, propriæ excellentiæ. Atqui amor excessivus (inordinatus) propriæ excellentiæ est peccatum superbiam. Ergo angeli peccaverunt peccato superbiam.

c) Post peccatum superbiam consecutum est in angelo peccante, malum invidiæ. « Invidus enim dolet de bono alterius, inquantum impeditivum proprii, quod amat. » Angelus malus vero, dolorem habuit de excellentia divina tamquam impeditiva excellentiæ singularis propriæ, « quam affectavit. » Consecutum est ergo peccatum invidiæ in angelis peccantibus, peccato superbiam (Cf. S. Th. 1. p. 63, 2. Cajet. Comm. ib.).

61. De Angelorum pœna. — Ubi culpa, ibi pœna, ideoque peccatum malorum angelorum duplex pœna, interna

(1) Cf. Vacant Angélogologie de S. Th. d'Aquin. n. IV.

una, externa alia, consequuta est. Circa pœnam malorum angelorum hæc tenenda sunt:

a) Secundum fidem catholicam voluntas angelorum malorum fuit obstinata in malo, idest ita firmiter et immobiliter eorum voluntas peccato adhæret, ut ab eo averti non possit. Nam, « vis appetitiva, inquit Angelicus ¹, in omnibus proportionatur apprehensivæ, a qua movetur, sicut mobile a motore... Differt autem apprehensio angeli ab apprehensione hominis in hoc, quod angelus apprehendit immobiliter per intellectum... homo vero per rationem apprehendit mobiliter... Unde et voluntas hominis adhæret alicui mobiliter, quasi potens etiam ab eo discedere, et contrario adhærere: voluntas autem angeli adhæret fixe, et immobiliter. Et ideo, si consideretur ante adhæSIONem, potest libere adhærere et huic, et opposito, in his scilicet, quæ non naturaliter vult. Sed, postquam jam adhæsit, immobiliter adhæret... Sic igitur et boni angeli semper adhærentes justitiæ sunt in illa confirmati, mali vero peccantes, sunt in peccato obstinati. »

b) Angeli mali puniuntur pœna damni, idest privatione visionis beatæ, et pœna sensus, idest doloribus ineffabilibus. a) Visionis beatæ privatione, quia visio beatæ, soli charitati debetur. Angeli autem peccantes charitatem in qua creati fuerunt amiserunt. b) Doloribus ineffabilibus quia eadem est mensura angeli et hominis, et sicut peccatum hominis doloribus ineffabilibus punitur, ita et peccatum malorum angelorum.

c) Angeli mali in æternum puniuntur. Positio contraria, inquit Angelicus ² « repugnat auctoritati Scripturæ sacræ » et est « tanquam erronea reputanda. » Matth. 25, 41, legitur « Discedite a me, maledicti! in ignem æternum qui paratus est diabolo, et angelis ejus. » Et in Symb. Athan. (Denz. 137.) « Qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam; qui vero mala, in ignem æternum. » Et Concil. Lat. IV (1215 Denz. 356.) « Qui omnes (reprobi et electi) ...resurgent... ut recipiant secundum opera sua sive bona fuerint, sive mala; illi cum diabolo pœnam perpetuam, et isti cum Christo gloriam sempiternam. »

62. De Angelorum cum hominibus commercio. — Angelorum cum hominibus commercium ad duo præsertim

(1) 1. p. 64. 2.

(2) Ibid.

reducitur, videlicet, vel ad hominum custodiam aut impugnationem, vel ad quorundam phœnomenorum productionem, quæ humanam potestatem excedunt. Circa hominum custodiam ponimus hanc propositionem:

63. *Homines custodiuntur ab angelis.*

a) Ex auctoritate. Cat. Rom. (P. 4, c. 9. q. 4.) hæc scribit «Singularis hominibus præsto sunt spiritus illi cœlestes, ne gravius aliquod detrimentum accipiant... cœlestis Parens in hoc itinere, quo ad cœlestem patriam contendimus, singularis nobis præposuit angelos.» Iudith. 13, 20. «Custodivit me angelus ejus (Dei), et hinc euntem, et ibi commorantem et inde huc revertentem». Psal. 90, 11. «Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis.» Matth. 18, 10. «Videte, ne contemnatis unum ex his pusillis; dico enim vobis, quia angeli eorum in cœlis semper vident faciem Patris mei.» Heb. 1, 14. «Nonne omnes sunt administratorii spiritus in ministerium missi propter eos qui hæreditatem capient salutis?».

«S. S. P. P., inquit Bareille⁴ sæpissime loquuntur nobis de angelo custode, de ejus interventu in rebus humanæ vitæ, de ejus protectione, et auxilio, deque officio mediatoris quo inter Deum et homines funguntur.» Liceat nobis tria testimonia afferre.

Origenes (In Num. 20, 3.) «Adest unicuique nostrum, etiam minimis qui sunt in Ecclesia Dei, angelus bonus, angelus Domini qui regat, qui moneat, qui gubernet.»

S. Hieronymus († 420) (In Matth. 1. 3. c. 18, v. 10, 11.) «Magna dignitas animarum, ut unaquæque habeat ab ortu nativitatis in custodiam sui angelum delegatum.» S. Augustinus (De doctrina chr. l. 1, c. 30.) «Si vel cui præbendum est vel a quo nobis præbendum est officium misericordiæ recte proximus dicitur, manifestum est, hoc præcepto, quo tenemur diligere proximum, etiam sanctos angelos contineri, a quibus tanta nobis misericordiæ impenduntur officia, quanta multis divinarum Scripturarum locis animadvertere facile est.».

b) Ratione S. Thomæ (1. p. 113. 4.) «Homo in statu vitæ istius constitutus est quasi in quadam via, qua debet tendere ad patriam. In qua quidem via multa pericula homini immi-

(1) Vacant. Dictionaire II. Angél. d'après les Pères VII.

nent, tum ab interiori, tum ab exteriori.... Et ideo sicut hominibus per viam non tutam ambulanti- bus dantur custodes, ita et cuilibet homini, quamdiu viator est, custos angelus deputatur. »

64. Corollarium. — Sicut homines a bonis angelis custodiuntur, ita ab angelis malis impugnantur. Legitur enim (Ephes. 6, 12.) « Quoniam non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem; sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiae in coelestibus ». Et ratio est malitia eorum: quia angeli mali « propter invidiam profectum hominum impedire nituntur, et propter superbiam divinae potestatis similitudinem usurpant, deputando sibi ministros determinatos ad hominum impugnationem, sicut et angeli Deo ministrant in determinatis officiis ad hominum salutem. » (S. Th. I. p. 114. 1.).

65. Angeli mali per eorum interventum, possunt non « vera miracula » sed quaedam « mira » patrare, sicut in usu Spiritismi contingit.

a) « Angeli mali non possunt vera miracula facere. » Miraculum proprie inquit Angelicus ¹, dicitur « quod fit praeter ordinem totius naturae creatae. » Sed omnis virtus creata, consequenter etiam angelica, quia angeli creati sunt, continetur sub ordine totius naturae creatae. Ergo angeli mali non possunt vera miracula patrare.

b) « Angeli mali possunt quaedam mira facere. » Mirum dicitur « quod excedit humanam facultatem et considerationem. » Sed angeli mali possunt « facere miracula, quae scilicet homines mirantur, inquantum eorum facultatem, et cognitionem excedunt. » Ergo angeli mali possunt quaedam mira facere. (Cf. S. Th. I. p. 114. 4.).

Inter haec mira, notat Lehmkuhl ² recenseri possunt: scriptio in interiori parte tabularum firmiter compressarum et clausarum, adductio rerum januis clausis, apparitio manus, faciei, imo totius personae humanae, quae visu et tactu ut reales et vivas apparitiones se manifestant; nisi forte per solam praestigiatoris fraudem haec fieri potius videntur, quam fiunt; ut re ipsa non semel detectum est.

(1) I. p. 114. 4.

(2) Theol. mor. vol. I. n. 363, nota.

66. Corollarium. — Cavendum tamen est, ne omnes miri effectus, qui præsertim Hypnotismi ope obtineri possunt, malorum angelorum interventui tribuantur. Phænomena siquidem ista, per causas naturales, uti per somnum in quod persona hypnotizata cadit, sive per phantasie vires, sive per actionem in sensus personæ hypnotizatæ exercitam, sive per animæ et corporis unionem, possunt sufficienter declarari et explicari.¹

SECT. III.

DE CREATURA OMNINO CORPORALI.

ART. I.

VARIA SYSTEMATA CIRCA MODUM FORMATIONIS, DISTINCTIONIS, ET ORNATUS CREATURÆ CORPORALIS EXAMINANTUR.

67. « Post considerationem spiritualis creaturæ, inquit Angelicus², considerandum est de creatura corporali. » In ejus productione Scriptura sacra (Genes. 1.) tria commemorat, idest, opus creationis, opus distinctionis, et opus ornatus. Circa opus productionis satis esse dicta n. 8, apertum est. In præsentī igitur de opere distinctionis, et ornatus, de modo videlicet formationis corporalis creaturæ, et prouti moderni dicunt, de mundi corporei cosmogonia et geogonia dicendum superest. Intentio nostra est, præcipua systemata exponere, quæ vel ad Evolutionismum absolutum, vel ad Evolutionismum moderatum, vel moderatissimum, vel ad Creatianismum reducuntur. In hisce agitandis quæstionibus, regula a S. Thoma tradita applicanda est « Mihi videtur tutius esse ut huiusmodi quæ philosophi communiter senserunt, et nostræ fidei non repugnant,

(1) Cf: Coconnier, L'Hypnotisme franc. Paris. 1897. Lapponi, Ipnatismo e Spiritismo. Roma, 1897.

(2) I. p. Prol. q. 65.

nec sic esse asserenda ut dogmata fidei, etsi aliquando sub nomine philosophorum introducantur; nec sic esse neganda tamquam fidei contraria; ne sapientibus hujus mundi contemnendi doctrinam fidei, occasio præbeatur.»¹

68. *Evolutionismus absolutus exponitur.* — Principium a quo Evolutionismus absolutus procedit est effatum J. Moleschott «Materia est causa primitiva cujuslibet esse.» In hoc systemate edocto a Feuerbach, Strauss, Büchner et Moleschott, excluditur existentia alicujus causæ creatricis; materia a) non est producta, sed æterna, b) est prædita viribus; c) sunt causæ transformationis unius speciei in aliam, uti mutabilitas, selectio naturalis, etc. Hisce positis, materia illis viribus mediantibus sese evolvere incipit, et species omnes, non exclusa specie humana, per successivas et varias transformationes, transmutationes et descendencias ab infimis originem ducunt.²

69. *Evolutionismi absoluti critica.*

a) Contrariatur fidei. Negat enim existentiam Creatoris, dum Scriptura ait (Exod. 20, 11.) «Sex diebus fecit Deus cælum et terram et mare et omnia quæ in eis sunt.» Et Act. 17, 24. «Deus qui fecit mundum et omnia quæ in eo sunt.» Et Concil. Lat. IV. (1215 Denz. 355.) «Firmiter credimus et simpliciter confitemur, quod unus solus est verus Deus.... creator omnium visibilium et invisibilium, spirituum et corporalium.» Concil. Vat. etiam (Cap. 1. de Deo r. o. creat.) definit «Hic solus verus Deus.... ab initio temporis... condidit creaturam... corporalem.»

b) Contrariatur rationi. Non est possibile, essentiam aliquam causare id quod neque actualiter, neque virtualiter possidet. Atqui in systemate evolutionismi absoluti, materia bruta non creata, causaret formas superiores vitæ, quas non possidet neque actualiter neque virtualiter. Non actualiter, quia vita a materia bruta esse nequit, non virtualiter, quia excluditur actio creatoris imprimētis potentialiter atque causaliter «rationes seminales vitæ.» Ergo Evolutionismus

(1) Opusc. IX. (X Edit. Rom.) Resp. ad Mag. Jo. de Vercellis, Ed. Vives t. XXVII.

(2) Cf. Monsabré, Carême 1875, Index; Pesch, Cosm. n. 514.

absolutus contrariatur rationi. Audiatur D. Zahm ¹ « Supponere simplicem materiam sive motu proprio, sive virtute sibi inhærente, potuisse esse, causam unicam et efficientem vel evolutionis materiæ inorganicæ, in materiam organicam, vel formarum vitæ inferiorum in formas superiores, vel creaturæ irrationalis in creaturam rationalem est asserere, quod res aliqua dare potest, quod non possidet, quod majus continetur in parvo, superior in inferiori, totum in parte. »

c) Contrariatur factis. Evolutionismus siquidem absolutus, duo facta supponit, a) variabilitatem illimitatam specierum, b) species aliquas intermedias dari. Atqui 1°, non datur variabilitas illimitata specierum, quia, inquit Angelicus « Est unicuique naturale desiderium ad conservandum suum esse, quod non conservaretur, si transmutaretur in alteram naturam. Unde nulla res, quæ est in inferiori gradu naturæ, potest appetere superioris naturæ gradum, sicut asinus non appetit esse equus. » ² 2° Nullum invenitur exemplum speciei intermediæ, uti patroni Evolutionismi absoluti libenter fatentur. Ergo Evolutionismus absolutus contradicit factis.

70. *Evolutionismus moderatus exponitur.* — Evolutionismus moderatus differt ab absoluto in hoc, quod dum secundus creationem materiæ negat, primus actionem Dei materiam ex nihilo producentem affirmat. Juxta Evolutionismum moderatum, species superiores plantarum et animalium, ipsa specie humana, tum quoad animam, tum quoad corpus, non exclusa, per varias et successivas evolutiones atque transformationes, ex materia jam a Deo producta originem ducunt.

71. *Critica Evolutionismi moderati.*

a) Contrariatur fidei. Animam siquidem humanam existere per creationem ad fidem pertinet. In Symbolo enim a Leone IX († 1054 Denz. 296.) proposito legitur « Animam non esse partem Dei, sed ex nihilo creatam... credo et prædico. » Evolutionismus autem moderatus docet, animam esse a materia per successivas, variasque evolutiones.

Pariter de corpore primi hominis, legitur (Concil. Prov. Col. p. 1. c. 14.) « Primi parentes a Deo immediate conditi

(1) Evolution et Téléologie. Congrès scientifique de Fribourg. Sciences anthropologiques p. 173.

(2) 1. p. 63. 3.

sunt. Itaque Scripturæ sacræ, fideique plane adversantem illorum declaramus sententiam, qui asserere non verentur, spontanea naturæ imperfectioris in perfectiorem continuo ultimoque humanam hanc immutatione hominem, si corpus quidem spectes prodiisse. » Porro sententia declarata fidei adversa, est sententia Evolutionismi moderati asserentis corpus hominis ex evolutione successiva materiæ originem duxisse. Ergo Evolutionismus moderatus contrariatur fidei.

b) Contrariatur rationi, 1° quoad animæ originem. « Anima rationalis inquit Angelicus ¹ non potest fieri ex materia præjacente, neque corporali, quia sic esset naturæ corporeæ, neque spirituali, quia sic substantiæ spirituales invicem transmutarentur: necesse est dicere, quod non fiat, nisi per creationem. »

2° Quoad originem corporis. « Corpus hominis, inquit Cajetanus ² non potest formari, nisi aut a Deo immediate, aut a semine humano per viam generationis: sed in prima formatione nullum præcessit humanum corpus, a quo per viam generationis formari potuisset corpus primi hominis; ergo est formatum immediate a Deo. »

72. Evolutionismi moderatissimi expositio. — In evolutionismo moderatissimo explicando, placet nobis uti eisdem verbis D. Zahm, hujus systematis, præcipui defensoris. Juxta ipsum oportet duplicem creationem distinguere, idest, creationem absolutam ex nihilo, et creationem participatam (derivée). Per creationem absolutam, intelligentiæ atque materialia elementa quibus universus componitur, producuntur; per creationem vero participatam, mediantibus elementis jam præexistentibus, formatio entium et rerum, uti sunt composita, organica et inorganica, et formæ omnes vitæ animalis et vegetalis, habetur. Creatio absoluta est vere, et proprie dicta creatio, alia non est nisi, quædam explicatio, effecta sub actione legum naturæ, quas ab initio Deus elementis imposuit. Aliis verbis est evolutio formarum inferiorum in formas superiores sub actione divinæ Providentiæ. Creatio absoluta est directa, immediata, supernaturalis; alia est indirecta, effecta nempe ab Omnipotenti, causis secundis intervenientibus. Ab initio Deus creavit elementa, et simplicibus elementis contulit potestatem sese explicandi, et producendi

(1) I. p. 90. 2.

(2) Comm. I. p. 91. 2.

illas innumerabiles, et pulcherrimas formas, quibus mundus sive organicus, sive inorganicus ornatur. Quod igitur antiqui theologi creationem aut formationem secundariam vel potentialem appellaverunt, nos strictiori sermone « Evolutionem » appellamus. ¹

73. *Evolutionismus moderatissimus examinatur.*

— Catholici divisi sunt. Nonnulli Evolutionismum moderatissimum amplectuntur, alii rejiciunt. Patroni Evolutionismi moderatissimi utuntur hisce argumentis.

a) Evolutionismus ita expositus non contrariatur fidei, 1° quia affirmat existentiam supremi entis intelligentia præditi, et affirmat tum creationem absolutam tum participatam. ² 2° Respectu animæ humanæ asserit animam, uti fides postulat, fuisse immediate a Deo productam, 3° respectu corporis primi hominis, vel asseritur (ita juxta aliquos) esse immediate a Deo productum, vel si contrarium asseratur, fides non offenditur cum Scriptura dicat nobis (Gen. 2, 7.). « Formavit Deus hominem de limo terræ » et non determinet modum quo corpus primi hominis factum sit, an immediate vel mediate.

Audiat P. Leroy O. P. « Nulla auctoritas evolutionismum (moderatissimum) damnat; est problema a philosophia scientiaque dependens... S. Scriptura et Ecclesia nihil determinati docent circa immobilitatem specierum, neque nobis dicunt, quomodo Deus eas formaverit. » ³

b) Evolutionismus moderatissimus non contrariatur rationi. Si enim Deus, vitam individui, tali modo in embryone collocavit, ut nonnisi per seriem evolutionum et transformationum, a quibus continuo modificatur, pervenire posset ad completam suipsius explicationem, cur repugnans erit, quod idem processus servetur respectu vitæ universalis, et hæc successivis evolutionibus perveniat ad mirabiles illas explicationes quas cernimus in universo? ⁴

Rursus theoriam evolutionismi, rationi non contrariari, ex facto resultat. « In generatione animalis et hominis, inquit

(1) Cf. Zahm. Évolution et Théléologie. — Congrès de Friburg l. c. cit. p. 172.

(2) Cf. Zahm. l. c. p. 173 et Evolution and Dogma pp. 431-32.

(3) L'évolution restreinte p. 41, 50.

(4) Cf. Monsabré. Carême 1875, Treizième conference. — La Genèse du monde. —

Angelicus ¹, in quibus est forma perfectissima, sunt plurimæ formæ et generationes intermediæ, et per consequens corruptiones, quia generatio unius est corruptio alterius. Anima igitur vegetabilis, quæ primo inest quum embryo vivit vita plantæ, corrumpitur, et succedit anima perfectior quæ est nutritiva et sensitiva simul, et tunc embryo vivit vita animalis: hac autem corrupta, succedit anima rationalis ab extrinseco immissa, licet præcedentes fuerint virtute seminis. »

Qui Evolutionismum moderatissimum impugnant utuntur hisce argumentis:

a) Evolutionismus moderatissimus contrariatur fidei. « Possumus respondere D. Mivart inquit P. Monsabré ².... evolutionem corporis hominis, neque cum Scriptura sacra, neque cum Ecclesiæ definitionibus, neque cum theologorum unanimi consensu conciliari posse. » « Hominem, scribit Mazzella ³ quoad corpus, efformatum fuisse per immediatam Dei actionem sine concursu causarum secundarum, ut semper docuit Ecclesia. »

b) Contrariatur rationi. 1° Quia supponit in qualibet re desiderium se transformandi in aliam naturam, dum tamen scimus quod « Est unicuique naturale desiderium ad conservandum suum esse, quod non conservaretur, si transmutaretur in alteram naturam. Unde nulla res, quæ est in inferiori gradu naturæ, potest appetere superioris naturæ gradum, sicut asinus non appetit esse equus. » (S. Th. 1. p. 63. 3.).

2° In systemate evolutionismi, mineralia ex. g. per successivas evolutiones transirent in vegetalia, vegetalia in cognoscitiva sensitiva, et sic quælibet virtus agere posset « ultra suum genus. » Sed nulla virtus activa agit ultra genus suum. Ergo etiam ex hac parte Evolutionismus moderatus rationi repugnat.

ART. II.

DE CREATIONISMI SYSTEMATE.

74. Creationismi systema fundatur in narratione operum sex dierum quæ Gen. 1, 1-31, legitur, quæque a Renan « belle page » vocata fuit. Bonum igitur esse ducimus, litteralem

(1) S. c. G. 1. 2. c. 89.

(2) Carême 1875. Index p. 382.

(3) De Deo creant. Disp. 3. 1.

expositionem, operum sex dierum tradere, antequam Creatianismi systema, exponatur et examinetur.

75. Opera sex dierum recensentur. — Juxta narrationem Geneseos (cap. 1.): *a*) Opera primæ diei describuntur a vers. 1, ad vers. 5; et quatuor recensentur, idest: cœlum, terra, aquæ, lux.

b) Opera secundæ diei describuntur a v. 6, ad v. 9, et sunt duo, firmamentum et divisio aquarum.

c) Opera tertiæ diei a v. 9, ad v. 13, et quinque recensentur, videlicet, congregatio aquarum, terra arida, maria, plantæ, herbæ.

d) Opera quartæ diei a v. 14, ad 19, et sunt sol, luna, et stellæ.

e) Opera quintæ diei a v. 20, ad 23, et sunt pisces et aves.

f) Opera sextæ diei a v. 24, ad 31, et sunt, jumenta, reptilia, bestię terræ et homo. ¹

76. Creatianismus exponitur et examinatur. — Principium Creatianismi est, « Deum immediate creasse omnes et singulas species rerum » et prouti Angelicus se exprimit. ² « Primas creaturas statim Deus perfectas produxit absque aliqua dispositione vel operatione creaturæ præcedente: quia sic instituit prima individua specierum ut per ea natura propagaretur ad posteros. »

Qui Creatianismum amplectuntur, utuntur hisce argumentis.

a) Narratio primi capituli Geneseos, est litteraliter accipienda; sed litteraliter accepta, describit nobis omnium specierum, ab infima usque ad hominem, immediatam productionem, quacumque evolutione exclusa.

b) « Nihil potest aliquid creare, nisi solus Deus, qui est prima causa. Et ideo, ut Moyses ostenderet, corpora omnia immediate a Deo creata, dixit: In principio creavit Deus cœlum et terram. » (S. Th. 1. p. 65, 3.).

c) Systemata alia, dubia et mere hypothetica sunt, magis dubia, magisque hypothetica, facta ab Evolutionismi fautoribus adducta.

Qui Creatianismum impugnant ita arguunt:

(1) Cf. Zapletal Der Schöpfungsbericht etc. II, Der Text von Gen. 1, 1-2, 3.

(2) 1-2. p. 5, 7, ad 2.

a) Creatianistæ supponunt, narrationem Geneseos (cap. 1.) esse litteraliter interpretandam, dum tamen scimus, fere omnes exegetas recentiores, in sensu allegorico, et non litterali, esse intelligendam, asserere.¹

b) Productio specierum, excepta specie humana, non est creatio absoluta ex nihilo, sed creatio quædam participata, importans formationem rerum ex elementis jam a Deo productis. Potest igitur viribus creatis, quæ a Deo virtute sese evolvendi præditæ fuere, convenire et competere, sine recurso ad actionem immediatam Dei.

c) Conclusiones scientiæ actualis, satis ostendunt Creationismum non « solum improbabilem » sed etiam omni fundamento, et seria consideratione destitutum.»²

77. Mens S. Thomæ investigatur. — Asserunt nonnulli, juxta S. Thomæ doctrinam, factum evolutionis a priori admitti posse;³ cui sententiæ contradicunt alii. Secundi sequentia testimonia a S. Thoma desumpta afferunt.

1. « Est unicuique naturale desiderium ad conservandum suum esse, quod non conservaretur, si transmutaretur in alteram naturam. Unde nulla res, quæ est in inferiori gradu naturæ, potest appetere superioris naturæ gradum, sicut asinus non appetit esse equus: quia, si transferretur in gradum superioris naturæ, jam ipsum non esset.» (1. p. 63. 3.).

2. « In prima autem corporalis creaturæ productione non consideratur aliqua transmutatio de potentia in actum. Et ideo formæ corporales, quas in prima productione corpora humana habuerunt, sunt immediate a Deo productæ, cui soli ad nutum obedit materia, tanquam propriæ causæ. Unde ad hoc significandum Moyses singulis operibus præmittit; dixit Deus fiat hoc, vel illud. In quo significatur formatio rerum per verbum Dei facta, a quo... est omnis forma, et compago, et concordia partium.» (1. p. 65. 4.).

3. « Primas creaturas statim Deus perfectas produxit absque aliqua dispositione vel operatione creaturæ præcedente: quia sic instituit prima individua specierum ut per ea natura propagaretur ad posteros » (1. 2.^æ 5, 7, ad. 2.).

Primi etiam afferunt testimonia sibi faventia. Idest:

(1) Cf. Zahm, *Evolution et Téléologie* l. c. p. 166.

(2) Zahm, *ib.* p. 167.

(3) Cf. *Revue Thomiste. L'évol. et les principes de S. Thomas*, 1893-1894-95.

1. « Quædam præstiterunt in operibus sex dierum, non solum materialiter, sed etiam causaliter, sicut individua, quæ nunc generantur, præcesserunt in primis individuâ suarum specierum. Species etiam novæ, quæ apparent, præextiterunt in quibusdam activis virtutibus, sicut et animalia ex putrefactione generata producuntur ex virtutibus stellarum, et elementorum, quam a principio acceperunt, etiamsi novæ species talium animalium producantur. Animalia etiam quædam secundum novam speciem aliquando oriuntur ex commixtione animalium diversorum secundum speciem, sicut cum ex asino, et equa generatur mulus, et hæc etiam præcesserunt causaliter in operibus sex dierum. » (1. p. 73, 1. ad 3.).

2. « Nec est mirum si tota generationis transmutatio non est continua, sed sunt multæ generationes intermediæ.... Quanto igitur aliqua forma est nobilior et magis distans a forma elementi, tanto oportet esse plures formas intermedias quibus gradatim ad formam ultimam veniatur, et per consequens plures generationes medias; et ideo in generatione animalis et hominis, in quibus est forma perfectissima, sunt plurimæ formæ et generationes intermediæ. ...Anima igitur vegetabilis, quæ primo inest quum embryo vivit vita plantæ, corrumpitur, et succedit anima perfectior quæ est nutritiva et sensitiva simul, et tunc embryo vivit vita animalis; hac autem corrupta, succedit anima rationalis ab extrinseco immissa, licet præcedentes fuerint virtute seminis » (S. c. Gentes l. 2, c. 89.).

3. « Materia... sub forma mixti considerata, est in potentia ad animam vegetabilem; nam talis corporis anima actus est; itemque anima vegetabilis est in potentia ad sensitivam; sensitiva vero ad intellectivam. Quod processus generationis ostendit: Primo enim in generatione est foetus vivens vita plantæ; postmodum vero vita animalis; demum vita hominis. » (S. c. Gent. l. 3, c. 22.).

ART. III.

VARIÆ INTERPRETATIONES CAP. I. GENESEOS.

78. « Arduum quidem, inquit S. Augustinus ¹ atque difficillimum est viribus intentionis nostræ, voluntatem scriptoris in istis sex diebus mentis vivacitate penetrare. » Nobis igitur

(1) De Genes. ad litt. 4, 1.

non remanet, nisi diversas illarum dierum Geneseos interpretationes recensere, quæ ad quatuor supremas classes reduci possunt, videlicet, ad interpretationem litteralem, idealem, periodisticam, et mythicam.

79. S. Thomæ monita. — Circa electionem unius vel alterius sententiæ a catholicis propositæ, duo S. Thomæ monita præ oculis habenda sunt. Primo monet ¹ « Quod, quæ ad fidem pertinent, dupliciter distinguuntur. Quædam enim sunt per se substantia fidei, ut Deum esse trinum et unum, et hujusmodi: in quibus nulli licet aliter opinari: ...Quædam vero per accidens tantum, inquantum scilicet in Scriptura traduntur, quam fides supponit Spiritu sancto dictante promulgatam esse: quæ quidem ignorari sine periculo possunt ab his qui Scripturas scire non tenentur, sicut multa historialia: et in his etiam sancti diversa senserunt Scripturam divinam diversimode exponentes. Sic ergo circa mundi principium aliquid est quod ad substantiam fidei pertinet, scilicet mundum incœpisse creatum, et hoc omnes sancti concorditer dicunt. Quo autem modo et ordine factus sit, non pertinet ad fidem nisi per accidens, inquantum in Scriptura traditur, cujus veritatem diversa expositione sancti salvantes, diversa tradiderunt. »

Secundo monet ² « Cum scriptura divina multipliciter exponi possit, quod nulli expositioni aliquis ita præcise inhæreat, ut, si certa ratione constiterit, hoc esse falsum, quod aliquis sensum scripturæ esse credebat, id nihilominus asserere præsumat, ne scriptura ex hoc verbo ab infidelibus derideatur, et ne eis via credendi præcludatur. »

80. Sententiæ de simultanea totius mundi productione, de diebus naturalibus, ac de epochis exponuntur.

a) Sententia de mundi simultanea creatione. S. Augustinus (De Civit. Dei, l. 11, c. 30.) ita eam exponit « Hæc autem propter senarii numeri perfectionem, eodem die sexies repetito, sex diebus perfecta narrantur: non quia Deo necessaria fuerit mora temporum, quasi qui non potuerit creare omnia

(1) 2. Dist. 12, 1, 2.

(2) 1. p. 68, 1.

simul, quæ deinceps congruis motibus peragerent tempora: sed quia per senarium numerum est operum significata perfectio. » B. A. Magnus ¹ de Augustini sententia hæc scribit « Sine præjudicio loquendo, nihil videtur mihi verius quam id quod Augustinus dicit. » Et S. Thomas ² positio Augustini « est rationabilior, et magis ab irrisione infidelium sacram Scripturam defendens. » Ratio vero hujus interpretationis Geneseos adducitur ibidem ab Angelico, quia videlicet « Moyses rudem populum de creatione mundi instruens, per partes divisit, quæ simul facta sunt. »

b) Sententia de diebus naturalibus (littéralistes) respicit solummodo ad narrationis Geneseos contextum. Contextus autem vocabulo « diei » (yom) tribuit significationem diei naturalis. Dies ergo Geneseos, dies naturales sunt.

Rationes vero propter quas huic interpretationi litteralistæ adhærent sunt:

1º, quia cuilibet diei narrationis Geneseos, assignatur « vespere et mane » et quia dies successive enumerantur « Factumque est vespere et mane dies unus » et sic usque ad diem sextum.

2º Quia usque ad nos, omnes, dies Geneseos, pro diebus naturalibus interpretati sunt. ³

c) Sententia de epocis (jours-époques) respicit ad scientiam. Ex una parte scientia, ostendit nobis mundum epochis fuisse creatum; ex alia parte Scriptura falsitatem aliquam nobis docere nequit. In descriptione igitur creationis mundi, quæ in Genesi habetur, vocabulum dies, epocas designare necesse est. ⁴

(1) 2. d. 12. 1.

(2) 2. d. 12. 1. 2.

(3) Cf. Semeria, Revue Biblique 1893, p. 494-95. P. Delattre, Science cathol. 1892 Iam.

(4) Cf. Semeria l. c. p. 495.

De sententia epocharum hæc leguntur in Ephemeride cui titulus est « Studi religiosi » (Firenze 1902 - Luglio Agosto p. 283. n. 1.) « Che questi sei giorni siano, a seconda del testo sacro, sei veri giorni di 24 ore, e non sei epoche indefinite, è cosa così evidente che mai non abbiamo potuto capire, come dal punto di vista ermeneutico si potesse sostenere il contrario ».

De criterio autem a P. Semeria defenso, hæc leguntur « (Revue Biblique 1903. La Bible et la science p. 136-7) La Bible n'est pas un livre scientifique... la Bible n'étant chargée d'enseigner aux hommes ni l'astronomie, ni la physique, ni la géologie, les auteurs sacrés ont parlé suivant les apparences. »

Ratio vero propter quam sententia hæc a concordistis (concordistes) sustinetur est, conciliatio atque concordia, scientiæ, præsertim geologicæ ejusque datis cum narratione, Geneseos, de rerum productione.

81. Sententiæ de interpretatione ideali, vel allegorica, de interpretatione liturgica, ac de interpretatione liturgica-concordista.

a) Sententia de interpretatione ideali. Juxta huius sententiæ patronos narratio primi Capitis Geneseos, non continet veram et realem historiam de origine rerum et humanitatis, sed est simplex narratio allegorica vel idealistica.¹ En quomodo arguunt:

Quoties, narratio aliqua Scripturæ, historice accepta, est contraria veritati vel divinitus revelatæ, vel scientificè demonstratæ, interpretatio historica est reiicienda et sola interpretatio allegorica atque idealistica acceptanda. Atqui narratio primi capitis Geneseos, in qua mundum sex diebus viginti quatuor horarum constantibus, productum asseritur, est aperte contraria datis et veritati scientiæ modernæ. Ergo historica interpretatio ejus est reiicienda, et solummodo allegorica et idealistica acceptanda.²

b) Sententia de interpretatione liturgica. Juxta systema de interpretatione liturgica a D. Clifford edoctum, triginta

(1) Cf. Houtin La question Biblique chez les catholiques etc. Chap. X, Loisy.

(2) Cf. Revue Biblique 1893, p. 490.

En quomodo P. Semeria (p. 491) loquitur de impossibilitate creationis mundi sex diebus peractæ. « Démontrer ici l'absurdité d'un monde, y compris l'homme, créé en six jours de vingt-quatre heures, ce serait temps perdu Je n'ai qu'à renvoyer le lecteur qui, par un étrange hasard, n'en serait pas convainçu, au plus élémentaire traité de géologie. Les tentatives des littéralistes pour éluder la force de cette démonstration ne firent pas défaut, je le sais. Mais ils perdirent leur temps et leur fatigues ». P. Lagrange O. P. (Revue Biblique 1893 p. 639 La creacion, la Redencion y la Iglesia ante la ciencia, la critica y el racionalismo) non immerito animadvertit « Puisque Moïse parlait selon le langage de son temps, et « mettait de côté toute recherche supérieure aux connaissances de son temps », si nous voulons seulement savoir ce qu'il a voulu dire, si nous sommes de simples exégètes et non des cosmologues, nous comprendrons bien mieux le premier chapitre de la Genèse avec la physique des Hébreux, qu'avec celle de nos observatoires. La science qui nous sert le plus à comprendre le texte sacré dans ses éléments contingents, c'est celle qui nous permet de revêtir le plus possible l'état-d'esprit d'un homme du passé, et je ne vois pas que les découvertes des sciences naturelles nous aident beaucoup à cela ».

quatuor versiculi primi capitis Geneseos, non sunt aliud nisi hymnus quidam liturgicus, quædam exordialis introductio; ita ut primum Geneseos caput sit, non jam creationis historia, sed potius in memoriam ipsius creationis, quædam dierum hebdomadis consecratio ¹.

Ratio propter quam, moventur aliqui ad hanc sententiam amplectendam, est (ni fallimur) impossibilitas conciliandi, sensum litteralem cum scientiæ hodiernæ datis et adinventis.

c) Sententia de interpretatione liturgico-concordista. Sententia hæc docetur a D. Robert, et ab ipso ita exponitur « Nos tali modo propositionem enuntiatam anno 1881 a D. Clifford modificamus idest: Capitulum primum Geneseos, non solum est quædam consecratio dierum hebdomadis, in creationis memoriam, sed ulterius ipsius creationis historiam nobis refert. Non dicimus « historiam dierum creationis, sed simpliciter creationis. Igitur contra sententiam de epocis (jours-périodes) sentimus et simul concordantiam cosmogoniæ biblicæ cum recentiorum scientia defendimus. » ²

Auctor exponit versiculos primi capitis Geneseos, eosque comparat cum scientiæ modernæ datis, et inde infert, perfectam concordantiam ab ipso defensam.

82. Revelationistarum sententia. — « Princes hujus theoriæ fautor est de Hummelauer » inquit Einig. ³ Expositio eorum (Revelationistarum et visionistarum) in eo maxime innititur, quod quæ a Moyse narrantur sola Dei speciali revelatione aliqua innotescere poterant. Jam vero opinantur, hanc revelationem per visionem quandam Adamo factam fuisse, qua quæ largis temporum spatiis producta fuerant per sex subsequentes dies veluti scenice atque ordine quo facta erant ipsi repræsentabantur. » ⁴

(1) Cf. Zahm. l. c. p. 167. « It is this consecration of the week to the memory of the creation, and not a history of the creation, that forms the subject of the first chapter of Genesis ».

(2) Cf. Revue Biblique 1894 p. 385-401.

(3) Instit. Theol. Dogm. Deo Deo creante p. II. de Creaturis thes. 8.

(4) Einig ib. De sententia visionistarum (Studii Religiosi, l. c.) legitur « Il P. Hummelauer suppose, che questo primo capo della Genesi non sia altro se non la narrazione fatta da Adamo stesso di una visione da lui avuta, onde ogni questione di mito sparisce; ma poichè di tuttociò non si ha il minimo indizio nel testo, è naturalmente difficile di tener conto di questa nuova teoria, finchè il P. Hummelauer non ci dimostri aver avuto anch'egli una vi-

Ratio propter quam revelationistæ hanc sententiam amplectuntur est, quia hæc explicatio « et difficultates effugit, quæ ex penu scientiarum naturalium moventur, et simul interpretationem litteralem vocis « dies » tuetur. » (Cf. Einig. ib.).

83. Novissima sententia P. Zapletal exponitur. —

Cl. Prof. Univ. Friburgensis, enumeratis diligentissime omnibus interpretationibus cap. 1. Geneseos, fatetur solutiones omnes, ex parte aliquid veri continere, nullam tamen plene solvere difficultatem. Novam igitur viam ipse aggreditur, et antequam solutionem suam, quam naturalissimam vocat, idest textui maxime conformem, nobis tradat, nonnulla scitu necessaria, præmittit.

1. Mentem Scriptoris Geneseos fuisse lectores docere:

a) Quod mundus a Deo, et quidem a Deo solo, sine alterius auxilio creatus fuit.

b) Lectoribus commendare sanctificationem Sabbati.

c) Adorationem esse, non operibus Dei, sed soli Dei tribuendam.

2. Ut Auctor sacer, veritates istas Israelitis intelligibiles redderet, debuit:

a) populari modo eas exprimere, atque populares expressiones adhibere. Ideoque:

b) Ad ideas scientiæ physicæ et mythologicæ illo tempore in Palestina vigentes attentionem facere; Biblia sacra, enim non est liber manualis scientiarum naturalium sed prouti Angelicus (1-2^æ 98. 3. ad 2.) ait « secundum opinionem populi loquitur Scriptura. »

c) Ordinate et mediante aliquo schemate opera sex dierum describere.

3. Cum res ita se habeant, Cl. Professor animadvertit:

a) Non oportere productioni lucis ac productioni stellarum die quarta effectæ, scientificam profunditatem tribuere, sed solummodo intelligere, secundum ideam illius temporis, quod lux independens sit a sole.

sione in cui essa gli sia stata rivelata ». Sententia, hæc quam P. Hummelauer vocat « solution simple definitive » fuerat jam edocta (Cf. Zapletal 1. c. p. 56, 57.) a domino Kurtz.

P. Lagrange (Revue B. 1903, p. 144.) hæc de sententia P. de Hummelauer habet. « On s'est jeté sur cette échappatoire, sans raison critique ou traditionnelle, et cela est attristant. »

b) Divisionem aquarum « quæ erant sub firmamento, ab his quæ erant super firmamentum » et conceptionem quod firmamentum sit solidum super quod aquæ conservantur, et unde aquæ fluunt, cataractas cœli Deo aperiente, non aliud esse, nisi populares expressiones. Idipsum siquidem penes alios populos invenitur.

4. Decebat rursus, quod Geneseos scriptor, opera omnia creationis cum quodam ordine numeraret et describeret. Propter hoc de sex diebus creationis loquutus est, et imaginem ordinariæ hebdomadis elegit, eo fine, ut observantiam Sabbati commendaret. Neque de epocis sermonem fecit, ne Israelitæ, Deum cum difficultate mundum creasse, existimarent.

5. Igitur concludit, loco « operis ornatus » Scholasticorum, ponamus « productionem exercituum » loco « operis distinctionis » « productionem regionum; » ita ut Schema retinendum, pro narratione creationis Geneseos, sit « Productio regionum et exercituum » quia ita vult et exigit textus hebraicus.

Modo Deus, primis diebus creavit regiones, pro exercitibus; prima die lucem, quæ est necessaria conditio ordinis omnium: postea diversas regiones pro exercitibus, idest cœlum pro stellis, aerem pro avibus, aquam pro piscibus, terram pro animantibus domesticis, ac pro homine. Tertia die, ante productionem Solis, plantæ productæ simul cum terra, tum quia non moventur ut exercitus, quare exercitibus non sunt adnumerandæ; tum quia terra sine illis non esset apta ad recipiendos et alendos exercitus suos. Id quod melius quam moderni exegetæ intellexit S. Thomas (1. p. 69. 2. ad 1.) scribens « Vita in plantis est occulta: quia carent locali motu et sensu, quibus animatum ab inanimato maxime distinguitur. Et ideo quia immobiliter terræ inhærent, earum productio ponitur quasi quædam terræ formatio. »

Tribus ultimis diebus, exercitus producti sunt, idest Stellæ, Aves, Pisces, animalia domestica et Homo.

En per summa capita, sententia Prof. Zapletal, in suo recentissimo libro (Der Schöpfungsbericht der Genesis 1, 1-2, 3.) quam ipse abunde et erudite probat.⁴

(1) V. Die Natürlichste Erklärung des biblischen Schöpfungsberichtes. Vide ib. p. 72. Not. 2. explicationem Cajetani, de voce « exercitus ».

84. Conclusio. — Quid igitur dicendum est de tot et tam variis explicationibus et interpretationibus a nobis recensitis? Non aliud superest nisi verbis S. Thomæ concludere, videlicet « Auctoritati Scripturæ in nullo derogatur, dum diversimode exponitur, salva tamen fide: quia majori veritate eam Spiritus sanctus fecundavit quam aliquis homo adinvenire possit. » ¹

SECT. IV.

DE CREATURA MIXTA IDEST EX ANIMA ET CORPORE RESULTANTE, QUÆ HOMO VOCATUR

ART. I.

NATURA HOMINIS BREVITER INVESTIGATUR.

85. « Post considerationem creaturæ spiritualis et corporalis, considerandum est de homine, qui ex spirituali et corporali substantia componitur » ².

86. Quid homo sit definitur. — Cum homo possit, moraliter, physice, atque metaphysice considerari, multæ sunt definitiones eius. Plato ³ hisce verbis definit hominem « Est anima rationalis mentis particeps et corpore utens ». A qua definitione non multum differt definitio D. de Bonald († 1840) secundum quam homo dicitur « Intelligentia utens organis corporalibus ». A Rosmini homo definitur « Subiectum animalitatis simul et intelligentiæ principium » ⁴.

(1) 2. d. 12. 1. 2. ad 7.

(2) S. Th. 1. p. 76. Prolog.

(3) Alcibiades, I, xxv.

(4) Antropologia I. 4. p. 283. ed. Napoli. — Lorenzelli, Philos. Theor. Instit. Vol. II, Lect. VII.

Iuxta vero recentiores materialistas homo est « quidam perfectissimus organismus, quædam naturæ productio ». Placet nobis communis illa definitio, qua homo dicitur « Animal rationale » non solum quia regulæ bonæ definitionis servantur, cum per vocem « animal » elementum commune, et per vocem « rationale » elementum speciale et distinguens innuatur, sed præcipue quia homo per definitionem hanc supra animantia, et simul in confinio substantiarum intellectualium ponitur, et sic eius natura optime determinatur. Circa originem primi hominis dicimus:

87. *Primus homo, quantum ad animam, et quantum ad corpus est creatus immediate a Deo.* — Probat:

a) Ex Scriptura. Gen. 1, 26, 27, legitur « Faciamus hominem ad imaginem, et similitudinem nostram!... Et creavit Deus hominem ad imaginem suam, ad imaginem Dei creavit illum ». « Est autem, inquit Angelicus¹ homo ad imaginem Dei secundum animam. Ergo anima exivit in esse per creationem ». Pariter de corpore primi hominis legitur (Gen. 2, 7; Eccles. 17, 1). « Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ; et inspiravit in faciem eius spiraculum vitæ; et factus est homo in animam viventem ». « Deus creavit de terra hominem, et secundum imaginem suam fecit illum »².

b) Ex Concil. Prov. Coloniensi (1860) (P. 1. c. 14.), « Primi parentes a Deo immediate conditi sunt. Itaque Scripturæ sacræ fideique plane adversantem illorum declaramus sententiam, qui asserere non verentur, spontanea naturæ imperfectioris in perfectiorem continuo ultimoque humanam hanc immutatione hominem si corpus quidem spectes, produxisse ».

c) Ex S. S. P. P. Tertullianus (lib. 2. adv. Marc. 4.) « Bonitas dixit, bonitas finxit hominem de limo in tantam substantiam carnis ex una materia tot qualitatibus exstructam. Bonitas inflavit animam, non mortuam, sed vivam ».

(1) 1. p. 90. 2.

(2) D. Mercier (Vol. II, Psychologie, n. 226.) optime notat « Nous savons par le récit de la Genèse que le corps du premier homme a été formé et organisé par l'action immédiate de Dieu lui même, et, de fait, les inductions les mieux établies de l'archéologie préhistorique et de la paléontologie confirment absolument le récit Mosaïque ». Cf. supra n. 69, 70, 71, 72, 73.

Lactantius (De vita beata l. 7, 4.). « Ignorant (Stoici) unum hominem a Deo esse formatum, putantque homines in omnibus terris et agris tanquam fungos esse generatos. At Hermes non ignoravit hominem, et a Deo, et ad Dei similitudinem fictum ».

S. Augustinus (De Gen. ad litt. l. 3, 21.) « Ne quisquam putaret solum spiritum hominis factum, quamvis secundum solum spiritum fieret ad imaginem Dei. Fecit illum, inquit, masculum et feminam, ut jam etiam corpus factum intelligatur ». (De Gen. c. Manich. l. 2, 7, 8.). « Quid mirum si corpus, quod de limo qualicumque factum est, potuit ab omnipotenti artifice tale fieri... Factum esse spiritum hominis, manifeste his testimoniis approbatur. Spiritus autem hominis in Scripturis dicitur ipsius animæ potentia rationalis, qua distat a pecoribus ».

d) Ratione. 1. Quantum ad animam. « Cum fieri sit via ad esse, hoc modo alicui competit fieri sicut ei competit esse. Illud autem proprie dicitur esse, quod habet ipsum esse, quasi in suo esse subsistens... Et ideo nulli formæ non subsistenti proprie convenit fieri: sed dicuntur fieri per hoc quod composita subsistentia fiunt. Anima autem rationalis est forma subsistens..... Unde sibi proprie competit esse et fieri. Et quia non potest fieri ex materia præiacente, neque corporali, quia sic esset naturæ corporeæ: neque spirituali, quia sic substantiæ spirituales invicem transmutarentur: necesse est dicere quod non fiat nisi per creationem ». Anima igitur primi hominis immediate creata est a Deo, cum soli Deo creativa actio conveniat. (S. Th. I. p. 90. 2.).

2. Quantum ad corpus. « Corpus hominis non potest formari nisi aut a Deo immediate, aut a semine humano per viam generationis; sed in prima formatione nullum processit humanum corpus, a quo per viam generationis formari potuisset corpus primi hominis: ergo est formatum immediate a Deo ». (Cajet. Comm. I. p. 91. 2.) (Cf. n. 71.).

88. Ab uno homine (Adam) omnes homines originem ducunt. — Sæculo 17 Isaac Peyrerius vel Pereyrus († 1676) non recte interpretans v. 12-14 c. 5 epist. ad Romanos, docuit ante Adam homines præestitisse, Præadamitas vocatos. Est alia quoque Hypothesis, animadvertit doct. Einig¹

(1) Instit. Theol. dog. De homine Thes. 10. — Gatti, Instit. Apol. vol. I, p. 290, De Novitate Humani generis.

scriptoris cuiusdam Galli, Faber D'Envieu, secundum quam ante Adamum exstiterint alii homines; qui omnes ante Adamum pariter extincti sunt. Unitatem originis humani generis negant inter alios Vogt, Oken, Strauss. Conclusio a nobis statuta probatur:

a) Ex Scriptura. Ex V. Test. Gen. 2, 5, 7. « Et homo non erat, qui operaretur terram. Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ ». Gen. 2, 18. « Dixit quoque Dominus Deus: Non est bonum, esse hominem solum; faciamus ei adiutorium simile sibi ». Sapient. 10, 1. « Hæc illum, qui primus formatus est a Deo pater orbis terrarum, cum solus esset creatus, custodivit ».

Ex N. Test. Act. 17, 24, 26. « Deus, qui fecit mundum, et omnia, quæ in eo sunt, fecitque ex uno omne genus hominum inhabitare super universam faciem terræ ». 1. Corinth. 15, 45, 47. « Factus est primus homo Adam in animam viventem..... Primus homo de terra terrenus ».

b) Ratione. Rationes, quæ ad originem communem generis humani probandam adducuntur possunt reduci: a) ad antiquissimas traditiones quibus omnes homines ab uno homine originem traxisse affirmatur. b) Ad philologiam comparatam qua ostenditur in omnibus linguis adesse elementa quædam communia, identicos sonos, identicas constructiones atque metaphoras. Quæ omnia unitatis originis omnium gentium signum sunt. c) Ad similitudinem conceptionum mentis quæ penes omnes homines, cuiusque loci sint, habetur. d) Ad modum sese explicandi et manifestandi humani intellectus. Audiatur Prof. de Nadaillac « Non solummodo, inquit ipse, ¹ structura ossea hominis, identitatem originis omnium hominum ostendit. Scientiæ antropologicæ dando continuo operam, easdem humanæ intelligentiæ explicationes, semper inveni. Collectiones etiam præhistoricæ, easdem formas, eosdemque processus penes omnes populos etsi ex dissitis regionibus semper præbent ». Et concludit « Impossibile est argumenta innumera ex investigationibus modernis deducta non recognoscere, omnia firmiter testantur nobis unitatem originis generis humani ».

(1) Congrès de Fribourg, Sciences anthropologiques. Unité de l'Espèce humaine prouvée par la similitude des conceptions etc., pag. 100-121. Cf. etiam Lahousse, Psychologia, P. 3, c. xvi, a. 1. Thes. 68.

Mitius tamen, hac in re, se exprimit D. Mercier¹ dum asserit originem totius generis humani ab uno « esse possibilem, esse etiam verisimilem, sed argumentis mere scientificis tamquam certam statui non posse ».

89. *Dubium quoddam solvitur.* — In Genesi, nedum legitur creatio primi hominis, sed etiam productio mulieris. Nam « Immisit Dominus Deus soporem in Adam; cumque obdormisset, tulit unam de costis eius..... Et ædificavit Dominus Deus costam, quam tulerat de Adam in mulierem ». (Gen. 2, 21, 22.). Quomodo igitur explicanda est hæc primæ mulieris productio?

S. Thomas (I. p. 92. 2.) respondet « Quod conveniens fuit mulierem in prima rerum institutione ex viro formari »; et hoc 1° « Ut vir magis diligeret mulierem, et ei inseparabilius inhæreretur, dum cognosceret eam ex se esse productam ». 2° Quia « Figuratur per hoc quod Ecclesia a Christo sumit principium. Unde Apostolus dicit ad Ephes. 5. Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo et in Ecclesia ». Cajetanus (Comm. in Gen. c. 2. v. 21.) respondet « Cogor ex ipso textu, et contextu intelligere hanc mulieris productionem, non ut sonat litera; sed secundum mysterium, non allegoriæ, sed parabolæ. Textus in primis dicens, ablatam fuisse costam ex Adam, si, ut sonat litera, intelligitur, inevitabile absurdum incurritur; vel quod Adam fuerit monstrum ante sublatam ex eo costam; vel, quod fuerit mancus post sublatam ex eo costam: quorum utrumque manifeste est absurdum: nihil autem absurdi in prima rerum productione asserendum esse, confessum est ab omnibus..... Contextus quoque idem insinuat: nam adducere animalia coram Adam, et non invenire inter ea adiutorium correspondens ei, si secundum literam intelligatur, ridiculam inquisitionem significat: in cuius enim mente verti poterat in dubium, an inter aves inveniretur adiutor correspondens Adæ? Unde huiusmodi divina inquisitio introducta a Mose, dicendo: Et non invenit, ad hoc introducta est, ut intelligeremus, formationem subsecutam mulieris ex costa viri, non esse juxta sonum literæ intelligendam, sed similitudinarie ».

En quomodo summi theologi, Thomas et Cajetanus, propositum dubium de mulieris productione resolvunt.

(1) Lib. cit. n. 227. Unité de l'espèce humaine etc.

90. *Diversi hominis status determinantur.* — Quia « homo natus de muliere... fugit velut umbra, et numquam in eodem statu permanet » (Iob. 14, 1, 2.); ideo nec primus homo, in statu illo beatissimo in quo a Deo conditus fuerat mansit. Hinc diversi status in historia generis humani distincti fuere, idest, status naturæ integræ, naturæ innocentis et gratiæ seu justitiæ originalis, status denique naturæ lapsæ in peccatum. Placet nobis unumquemque statum hominis definire, ut status naturæ innocentis, de quo postea erit sermo, ex definitionibus traditis clarius menti innotescat.

a) Nomine status naturæ integræ intelligitur status ille in quo homo ex parte tum animæ tum corporis, possidet complete quæ ad consequutionem proprii finis naturalis ipsum idoneum reddunt. Status iste in Adam conjunctus fuit cum statu naturæ justitiæ originalis et gratiæ.

b) Status naturæ innocentis vel justitiæ originalis, statui naturæ integræ addit elevationem hominis ad ordinem supernaturalem, ita ut homo, gratia cæterisque supernaturalibus donis sit ornatus.

c) Status naturæ lapsæ ille est, in quem per prævaricationem Adæ homo incidit, et gratiam, sanctitatem, donaque supernaturalia et naturalia amisit. Theologi loquuntur etiam de statu naturæ puræ, deque ejus possibilitate. Nos de sola ejus definitione contenti sumus et dicimus:

d) Status naturæ puræ est ille qui conveniret homini, solo corpore et sola anima inspectis, exclusa quacumque gratia, pœnisque peccato debit.

ART. II.

DE CORPORIS HOMINIS ANIMATIONE.

91. Homo physice consideratus est compositum quoddam ex corpore atque ex anima rationali resultans. Quamvis agere de corpore et anima ad scientiam philosophicam pertineat, tamen propter rei necessitatem aliqua de corporis animatione animæque origine, necnon de animæ dotibus breviter dicemus.

Circa corporis animationem nonnulla præmittenda esse censemus. Animatio non est aliud nisi actualis unio animæ ad corpus organicum, et corpus tunc animatum dicitur, quando

anima ipsi unitur. Animatio igitur corporis humani, tunc habetur quando anima rationalis corpori unitur, ipsique vitam, et functiones vitæ tribuit.¹ Circa tempus animationis corporis humani, antiqui et moderni philosophi dissentiunt inter se. Moderni sustinent corpus hominis immediate organisari, statimque ipsi animam rationalem uniri; antiqui e contra mediate solummodo, intervenientibus videlicet diversis vitæ corruptionibus. Exponamus breviter utramque sententiam.

92. Antiquorum opinio circa corporis humani animationem recensetur. — S. Thomas post Aristotelem (De Animal. gener. l. 2. c. IV, Vol. 3. Ed. Didot.) ita explicat corpori humani animationem.

« In semine a principio suæ decisionis non est anima, sed virtus animæ; quæ fundatur in spiritu qui in semine continetur quod de natura sui spumosum est, et per consequens corporalis spiritus contentivum. Ista autem virtus agit disponendo materiam, et formando ad susceptionem animæ... Sic ergo per virtutem formativam quæ a principio est in semine, abiecta forma spermatis, inducitur alia forma; qua abiecta, iterum inducatur alia; et sic primo inducatur anima vegetabilis; deinde ea abiecta, inducatur anima sensibilis et vegetabilis simul; qua abiecta, inducatur non per virtutem prædictam sed a creante, anima quæ simul est rationalis sensibilis et vegetabilis. Et sic dicendum est secundum hanc opinionem, quod embrio antequam habeat animam rationalem, vivit et habet animam, qua abiecta, inducitur anima rationalis. » (Q. d. de Pot. 3. 9. ad 9.).

« Cum generatio unius semper sit corruptio alterius, necesse est dicere quod tam in homine quam in animalibus aliis, quando perfectior forma advenit, fit corruptio prioris; ita tamen quod sequens forma habet quidquid habebat prima, et adhuc amplius; et sic per multas generationes et corruptiones pervenitur ad ultimam formam substantialem tam in homine quam in aliis animalibus. Et hoc ad sensum apparet in animalibus ex putrefactione generatis. Sic igitur dicendum est, quod anima intellectiva creatur a Deo in fine generationis humanæ, quæ simul est et sensitiva et nutritiva, corruptis formis præexistentibus. » (Sum. 1. p. 118. 2. ad 2.)

(1) Cf. Vacant. Dictionnaire v. Animation.

« Quanto igitur aliqua forma est nobilior et magis distans a forma elementi, tanto oportet esse plures formas intermedias quibus gradatim ad formam ultimam veniatur, et per consequens plures generationes medias; et ideo in generatione animalis et hominis, in quibus est forma perfectissima, sunt plurimæ formæ et generationes intermediae, et per consequens corruptiones, quia generatio unius est corruptio alterius. Anima igitur vegetabilis, quæ primo inest quum embryo vivit vita plantæ, corrumpitur, et succedit anima perfectior quæ est nutritiva et sensitiva simul, et tunc embryo vivit vita animalis; hac autem corrupta, succedit anima rationalis ab extrinseco immissa, licet præcedentes fuerint virtute seminis. » (S. c. Gentes. l. 2. c. 89)¹.

(1) Dante Alighieri (Purg. 25, 37-66) tenet eandem sententiam et canit

« Sangue perfetto che mai non si beve
Dall'assetate vene
.
Prende nel core a tutte membra umane
Virtute informativa
. e quindi poscia geme
Sovr'altrui sangue
Ivi s'accoglie l'uno e l'altro insieme,
L'un disposto a patire e l'altro a fare,
Per lo perfetto luogo onde si preme:
E giunto lui, comincia ad operare,
Coagulando prima: e poscia avviva
Ciò che per sua materia fe' constare.
Anima fatta la virtute attiva,
Qual d'una pianta, in tanto differente,
Che quest'è in via e quella è già a riva,
Tanto ovra poi, che già si muove e sente
Come fungo marino; ed ivi imprende
Ad organar le posse, ond'è semente.
Or si spiega, figliolo, or si distende
La virtù ch'è dal cuor del generante,
Dove natura a tutte membra intende
Ma come d'animal divenga fante
Non vedi tu ancor; quest'è tal punto
Che più savio di te già fece errante.
.
E sappi che, si tosto come al feto . . .
L'articular del cerebro è perfetto,
Lo Motor primo a lui si volge lieto
Sovra tanta arte di natura, e spira
Spirito nuovo di virtù repleto,
Che ciò che truova attivo quivi tira
In sua sustanzia; e fassi un'alma sola,
Che vive e sente, e sè in sè rigira. »

93. *Recentiorum opinio circa corporis humani animationem exponitur.* — Sæculo XVII tres viri doctissimi fuere idest Th. Fienus Prof. Lovaniensis, Hier. Florentinus, et Paulus Zacchias, qui antiquorum sententia rejecta, immediatam corporis humani animationem sustinuerunt. Fienus, anno 1620, edidit opusculum cui titulus est « De vi formatrice fœtus liber » in quo tres propositiones continentur videlicet:

a) Anima rationalis prima et sola introducit in fœtum et nulla alia præcedit eam. » (p. 161.)

b) « Anima rationalis conformat et organizat corpus proprium, seu cuius est forma. » (p. 184.)

c) « Anima rationalis infunditur, tertio circiter a seminis conceptionis die. » (p. 199)¹

Anno 1852 diē 10 Febr. D. Cazeaux declarabat « Momento conceptionis germen recipere principium vitæ, vitæque flatum, ita ut nulla differentia adsit inter puerum mox natum, et puerum in sinu matris adhuc clausum. » Eandem sententiam docet D. A. Eschbach scribens « Si universim et in concreto generationis viventium, qualis jam ab hodierna scientia declaratur, æconomiam consideremus, standum esse omnino putamus doctrinæ apud Patres vetustissimæ, scilicet, « intra exiguum conceptionis momentum produci et infundi rationalem animam. »² Hinc Card. Gousset scripsit « Secundum opinionem probabiliorum et magis receptam apud modernos

Ita P. Fraticelli loquitur de hisce versibus (Ibid. Comm.) « In questo e ne' seguenti ternari è descritto il modo della generazione dell'uomo. Intendi: Quel sangue più puro, che mai non è assorbito dalle vene..... prende nel core virtù atta ad informare tutte le membra umane..... Il sangue maschile congiunto al femminile, comincia dapprima, coagulando, a formare l'embrione..... La virtù attiva (del sangue) fatta già anima vegetabile, tanto poi continua ad operare, che già, come fungo marino, si muove e sente, e diviene anima sensitiva; ed allora riprende a formare gli organi delle potenze, delle quali essa virtù è produttrice.... Ma Tu non vedi ancora, come d'animal sensitivo questo embrione divenga animal ragionevole. (Fante).... Cioè Iddio (Primo Motore) spira ed infonde un nuovo spirito (e quest'è l'anima intellettuale) ripieno di tal virtù, che tira e identifica nella propria sostanza tutto quello che quivi, nel feto, trova d'attivo (cioè l'anima vegetativa e la sensitiva); e così di tre anime se ne fa una sola, la quale è vegeta e sente ed intende. »

(1) Cf. Vacant v. Animation. 50. L'animation et la science moderne. Eschbach Disp. Physiologico-Theol. Disp. 3. c. 1. a. 3.

(2) Ib. c. 2. prop. 5.

auctores, foetus dicendus est animari in primo conceptionis instanti.»¹

94. Argumenta primæ et secundæ sententiæ afferuntur.

a) Argumenta primæ sententiæ.

1. Nullum subiectum recipere potest aliquam formam nisi successivæ dispositiones gradatim et pedetentim præcedant. Sed corpus humanum in sua animatione recipit formam vitæ rationalis. Ergo successivæ dispositiones animationem eius præcedunt, et nonnisi gradatim et pedetentim ad ipsam pervenire potest.

2. Ex facto habemus embryonem prius esse plantam, postea animam, postea hominem. Prius non præbet nisi phænomena vitæ nutritivæ, postea sensitivæ, et solummodo in fine vitæ rationalis. Sed successio horum phænomenorum vitæ nutritivæ, sensitivæ, et rationalis, satis ostendit corpus non esse immediate animatum vita rationali.

b) Argumenta secundæ sententiæ.

1. Ut statim ab initio suæ conceptionis, anima rationalis animet corpus, sufficiens est, quod ipsa per corpus aliquam operationem vitæ exercere possit. Sed de facto anima ab initio potest per corpus exercere operationem vitæ nutritivæ quia «proles concepta, inquit Angelicus² sentit in matre, etiam antequam animam rationalem obtineat». Ergo statim ab initio anima rationalis animat corpus.

2. Si animatio corporis humani, non est immediata, habetur necessario successio et transformatio trium animarum in eodem corpore. Doctrina vero hæc favet Transformismo a catholicis scriptoribus rejecto. Igitur immediata animatio corporis præferenda est.³

(1) Eschbach c. I a. 5

(2) 3. p. 34. 2. ad. 3.

(3) Cf. Vacant, loc. cit.

ART. III.

DE ANIMÆ ORIGINE.

95. *Variae sententiæ circa animæ originem recitantur.* — Si Origeni scribere licuit ¹ « De anima vero utrum ex seminis traduce ducatur, ita ut ratio ipsius vel substantia inserta ipsis seminibus corporalibus habeatur, an vero aliud initium: et hoc ipsum initium si genitum est, aut non genitum: vel certe si extrinsecus corpori inditur, necne: non satis manifesta prædicatione distinguitur ». Si Augustinus ² quoque affirmare potuit « Cur ergo mihi, quandiu nescio, dubitare non liceat, utrum anima mea in istam vitam ex propagine an sine propagine venerit; cum ea utrolibet modo a summo et vero Deo factam esse non dubitem? Cur mihi fas non sit dicere: Scio animam meam ex opere Dei subsistere, et prorsus opus Dei esse; sive ex propagine sicut corpus, sive extra propaginem sicut illa quæ primo homini data est, « nescio, Deus scit? » nihil mirum, quod penes scriptores, circa animæ humanæ originem diversæ sententiæ habeantur, videlicet sententia:

a) De præexistentia animarum docens omnes animas eodem tempore eademque perfectione ante mundi visibilis productionem fuisse creatas. ³

b) De Traducianismo vel Generatianismo secundum quem « ex uno homine tota animarum redundantia agitur » et prouti Tertullianus ait (De Anima 27.). « In solemnî sexuum officio quod marem ac feminam miscet, scimus et animam et carnem simul fungi: animam concupiscentia, carnem opera; animam instinctu, carnem actu ». Generatianismo novam formam dedit Frohschammer, asserens fuisse parentibus potestatem quamdam secundariam creandi a Deo tributam. ⁴

(1) De Princip. I. I. 5.

(2) Epist. 202, c. VII.

(3) Cf. Simar Lehrbuch der dogm. §. 82.

(4) Cf. Schell, Kat. dog. — Zweit. B., Vierzehntes Thema, 13. — D. Mercier (Psychologie n. 222.) hic animadvertit « Les partisans du Traducianisme et du Générationisme sont d'accord à dire que l'homme tout entier, corps et âme, vient des parents, mais il y a entre eux cette différence que les premiers expliquent la génération de l'âme par une action toute matérielle des générateurs, tandisque, pour les seconds, c'est l'âme des parents qui donne naissance à l'âme de l'enfant ».

c) De generatione Rosminiana animæ. Rosmini sententia fuit non repugnare ut anima humana generatione multiplicetur, ita ut concipiatur eam ab imperfecto, nempe a gradu sensitivo, ad perfectum, nempe ad gradum intellectivum procedere.⁴

d) De Creatianismo catholico secundum quem omnis anima a Deo eo momento creatur, quo corpori conjungitur ita ut de animabus valeat dictum « creando infunduntur, et infundendo creantur ». Falsæ sententiæ refutandæ sunt, vera defendenda.

96. *Critica « Præexistentiæ animarum, Traducianismi, et Generationismi ».*

a) « Critica præexistentiæ animarum ». 1. Fuit damnata per canones Synodi V, contra Origenem (Denz. 187.) Can. 1. « Si quis fabulosam animarum præexistentiam, et, quæ ex illa consequitur, monstruosam restitutionem asseruerit a. s. ».

2. Contrariatur rationi. « Si enim animæ naturale est corpori uniri, esse sine corpore est sibi contra naturam, et sine corpore existens non habet suæ naturæ perfectionem. Non fuit autem conveniens ut Deus ab imperfectis suum opus inchoaret, et ab his quæ sunt præter naturam; non enim fecit hominem sine manu aut sine pede, quæ sunt partes naturales hominis; multo igitur minus fecit animam sine corpore ». (S. Th. 1. p. 118, 3.).

b) « Critica traducianismi et Generationismi ». 1. Damnata fuit doctrina hæc ab Ecclesia. Nam in libello a Benedicto XII ad Armenos transmissio, quo errores 116 censura pontificia notantur, invenitur error magistri Mechtariz, de novo docentis « quod anima humana filii propagatur ab anima patris sui, sicut corpus a corpore ». (Denz. 1794). Die 14 Dec. 1887, fuit damnata propositio (20) Rosmini « Non repugnat, ut anima humana generatione multiplicetur, ita ut concipiatur eam ab imperfecto, nempe a gradu sensitivo, ad perfectum, nempe ad gradum intellectivum, procedere ». (Denz. 1755.)

(1) En verba Rosmini (Teosof. Vol. I, n. 646, p. 619.). « Noi abbiamo già detto che la generazione dell'anima umana si può concepire per gradi progressivi dall'imperfetto al perfetto, e però che prima ci sia il principio sensitivo, il quale giunto alla sua perfezione colla perfezione dell'organismo, riceve l'intuizione dell'essere, e così si renda intellettuale e razionale ».

2. Contrariatur rationi. Si enim filiorum animæ a parentibus traducuntur et generantur, una ex duabus hypothesis est eligenda. Vel dicendum est aliquid de parentum corporum in filii animam transire; vel transire aliquid de eorum anima. Sed utraque hypothesis repugnat cum natura animæ humanæ; repugnat prima, quia ea admissa, cogeremur ponere, agens corporale posse producere spirituales effectum cum tamen sciamus, esse impossibile « virtutem activam quæ est in materia, extendere suam actionem ad producendum immaterialem effectum » inter enim causam et effectum, proportio adesse debet. Repugnat hypothesis secunda, quia oportet dicere partem aliquam animæ parentum transmissam fuisse in filios. Porro anima rationalis propter suam spiritualitatem indivisibilis, impartibilis est. Traducianismus igitur et Generatianismus rationi contrariantur. (Cf. S. Th. 1. p. 118, 2, Mercier Psychologie n. 223.)

97. *Critica sententiæ Rosmini.*

a) Sententia hæc fuit damnata ab Ecclesia die 14 dec. 1887, dum damnata fuit propositio XXI « Cum sensitivo principio intuibile fit esse, hoc solo tactu, hac sui unione, principium illud antea solum sentiens, nunc simul intelligens, ad nobiliorem statum evchitur, naturam mutat, ac fit intelligens, subsistens atque immortale ». (Denz. 1756.)

b) Contrariatur rationi. « Alii dicunt, inquit Angelicus¹ quod illa eadem anima quæ primo fuit vegetativa tantum, postmodum per actionem virtutis quæ est in semine perducitur ad hoc ut ipsa eadem fiat intellectiva, non quidem per virtutem activam seminis, sed per virtutem superioris agentis, scilicet Dei de foris illustrantis... Sed hoc stare non potest... Quia aut id quod causatur ex actione Dei, est aliquid subsistens; et ita oportet quod sit aliud per essentiam a forma præexistente, quæ non erat subsistens; et sic redibit opinio ponentium plures animas in corpore; aut non est aliquid subsistens, sed quædam perfectio animæ præexistentis; et sic ex necessitate sequitur quod anima intellectiva corrumpatur corrupto corpore; quod est impossibile ».

98. *Doctrina catholica est: anima humana habet originem per creationem.* — Circa veritatem hanc M. Ca-

(1) 1. p. 118, 2. ad 2.

nus (De l. theol. 12, 14 ad 1.) hispanica severitate scribit « animam non per generationem, sed per creationem existere, sine dubio ad fidem... pertinet. » Mitius et verius scripsit Angelicus ¹ « tempore Augustini nondum erat per Ecclesiam declaratum quod anima non esset ex traduce. » Hinc ratio ponendi « doctrina catholica est etc. » Probatur:

a) Auctoritate Ecclesiæ. In symbolo a Leone IX († 1054) proposito Petro episcopo (Denz. 296.) legitur « Animam non esse partem Dei, sed ex nihilo creatam, et absque baptismo originali peccato obnoxiam, credo et prædico. » (Cf. n. 94. verba Benedicti XII.).

b) Ex Patribus. Lactantius († 340) (De Opif. Dei c. 19.) scribit « Illud quoque in quæstionem venire potest, utrumne anima ex patre, an potius ex matre, an vero ex utroque generetur... Nihil ex his tribus verum est, quia neque ex utroque, neque ex alterutro seruntur animæ. Corpus enim ex corporibus nasci potest,... de animis anima non potest... Itaque serendarum animarum ratio uni ac soli Deo subjacet. »

S. Hilarius († 366) (De Trinit. l. 10, 20, 22.) « Anima hominis opus sit Dei, carnis vero generatio semper ex carne sit... quæ utique (anima) nunquam ab homine, gignentium originibus præbetur. »

S. Gregorius Nazianzenus († 389-390) (Carmina. Poem. Theol. lib. 1. v. 92-94.).

« Non totius hominis homo, pater est ut dici solet,

Sed tantum carnis et sanguinis....

Anima autem Dei omnipotentis spiraculum est. »

c) Ratione. Adest naturalis proportio inter fieri et esse alicujus rei, ita ut unicuique eo modo competat fieri, sicut ei competit esse. Sed animæ humanæ competit esse independenter a quacumque materia. Ergo anima humana fit independenter a quocumque materiali subjecto. Hoc autem est fieri per creationem. Anima igitur humana creatur, et creando infunditur. (Cf. S. Th. 1. p. 118. 2. Mercier Psychologie n. 223.).

99. Difficultas solvitur. — Admissa sententia catholica, circa animæ originem, quocumque homine nascente, Deus cogeretur operari novum miraculum.

RESP. Qui ita arguunt ignorant penitus genuinam miraculi naturam. (Cf. n. 30.) Miraculum siquidem est effectus præter,

(1) Comm. ad Rom. lect. 3. c. 14.

supra, et contra legem naturæ, est derogatio quædam legis a Deo libere statutæ. Porro in creatione animæ, nascente quocumque homine, non datur derogatio aliqua legis naturalis, imo lex naturalis a Deo circa originem animæ humanæ statuta adimpletur et observatur. ¹

ART. IV.

DE ANIMÆ DOTIBUS EJUSQUE AD CORPUS RELATIONE.

100. Animam hominis esse realitatem substantialem idest habere existentiam in seipsa, ex modo operandi ejus resultat. Anima enim quæ « est principium intellectualis operationis » habet « operationem per se, cui non communicat corpus. Nihil autem potest per se operari nisi quod per se subsistit; non enim est operari nisi entis in actu. Relinquitur igitur animam humanam, quæ dicitur intellectus, vel mens, esse aliquid incorporeum et subsistens. (Cf. S. Th. I. p. 75. 2.).

Pariter animam hominis esse a corpore cui unitur realiter distinctam, tum ex diverso modo quo anima et corpus existentiam recipiunt, tum ex diversa utriusque natura et operatione apparet. Sufficiat igitur nobis dotes hujus realitatis substantialis a corpore distinctæ et independentis per propositionem hanc recensere:

101. Anima humana: 1° est simplex, 2° spiritualis, 3° immortalis, 4° est prædita libertate arbitrii.

a) « Est simplex » carens videlicet nedum partibus quantitativis, sed etiam partibus eam constituentibus.

1. « Carens partibus quantitativis. » Qui enim dicit « partes quantitativas » dicit dependentiam a spatio, et limitationem ad aliquem locum, ideæ namque quantitatis, loci, et spatii connexæ sunt.

Sed anima humana exercet operationes intelligendi et volendi, independenter a spatio, et a loco quocumque, quia « virtus intellectiva non est virtus alicujus organi corporalis, sicut virtus visiva est actus oculi. » Ergo anima humana caret partibus quantitativis. ²

(1) Mercier. Psychol. 224.

(2) Cf. S. Th. I. p. 76. 1. ad 1. Mercier l. c. n. 202.

2. « Est carens partibus ipsam constituentibus. » Quia secus anima dependeret ab illis, et non esset amplius realitas habens per semetipsam existentiam uti n. 98, statutum fuit.

δ) « Est spiritualis. » In conceptu substantiæ spiritualis, vel immaterialis, vel « independentis » uti nonnulli substantiam spirituales vocant, duo includuntur: α) independenter existere, β) independenter agere a materia. Modo, anima humana, quamvis « in genere intellectualium teneat ultimum locum » ipsa tamen, α) est independens in existendo a materia cum sit realitas quædam subsistens. β) Unusquisque nostrum experitur, operationes principes animæ nostræ, uti intelligere et velle esse omnino immateriales, imo mentem humanam sensibilia et materialia cognoscere, ea ab omnibus conditionibus materialibus secernendo. Ergo anima est spiritualis. Audiatur Angelicus ¹ qui independentiam animæ a materia ita explicat « Corpus requiritur ad actionem intellectus, non sicut organum quo talis actio exerceatur, sed ratione objecti. Phantasma enim comparatur ad intellectum sicut color ad visum. Sic autem indigere corpore non removet intellectum esse subsistentem. Alioquin animal non esset aliquid subsistens, cum indigeat exterioribus sensibilibus ad sentiendum. »

γ) « Est immortalis, » et quidem non ex « gratuito beneficio Dei » sed ex intima sua natura. ² Nam in Bulla « Apostolici Regiminis » Leonis X, edita in Concil. Later. V (14 Kal. Jan. 1513. Denz. 621.) legitur « Hoc sacro approbante concilio damnamus et reprobamus omnes asserentes, animam intellectivam mortalem esse. »

Prob.: ratione. Realitas quædam ex triplici capite, potest esse corruptibilis et consequenter mortalis, vel α) quia resultat ex partibus quibusdam quæ dissociari possunt, vel β) quia ab alio dependet in existentia et operatione, vel γ) quia agens extrinsecum actione sua illam corrumpit. Sed anima humana α) est expers partium sive quantitativarum sive constituentium n. 99; β) est independens ab omni materia in essendo et in operando n. 99; γ) a nullo agente creato extrinseco corrumpi potest, cum spiritualis sit. Ergo anima humana est immortalis.

(1) I. p. 75. 2. ad 3.

(2) Cf. Mercier qui (I. c. n. 232.) ait « L'âme est naturellement impérissable, il est dans sa nature de survivre à la dissolution du composé humaine. » M. Canus (De L. Theol. I. 12. c. 14. c. 2.) ait « Animus naturaliter est immortalis, et non ex dono gratuito. »

d) « Est prædita libertate arbitrii. » 1. Inter errores (41) M. Lutheri damnatos a Leone X (16 Maji 1520. Denz. 660.) est propositio illa (36) « Liberum arbitrium post peccatum est res de solo titulo. » Et Concil. Trident. (Sess. 6. de Justif. can. 5, Denz. 697.) statuit « S. q. liberum hominis arbitrium post Adæ peccatum amissum et extinctum esse dixerit, aut rem esse de solo titulo, imo titulum sine re, figmentum denique a Satana invectum in Ecclesiam a. s. »

2. Scriptura, præcepta innumerabilia dat hominibus. Matth. 6, 19, 20. « Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra... The-saurizate autem vobis thesauros in coelo. » Rom. 12, 21. « Noli vinci a malo, sed vince in bono malum. » Jac. 4, 11. « Nolite detrahare alterutrum, fratres. » 1. Joa. 2, 15. « Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. » Modo, inquit Augustinus (De grat. et l. arbit. 2, 3, 4.) « Quomodo jubet, si non est liberum arbitrium?... Nempe ubi dicitur, Noli hoc, et noli illud, et ubi ad aliquid faciendum vel non faciendum in divinis monitis opus voluntatis exigitur, satis liberum demonstratur arbitrium. »

3. Prob. ratione. « Proprium liberi arbitrii, inquit Angelicus¹ est electio. Ex hoc enim liberi arbitrii esse dicimur, quod possumus unum recipere alio recusato, quod est eligere: et ideo naturam liberi arbitrii ex electione considerare oportet. » Sed uti ex conscientia atque experientia constat, anima potest eligere hoc vel illud, velle unum et recusare aliud. Ergo ipsa habet electionem, et est prædita libertate.

102. Difficultas deterministarum solvitur. — Quoties liberum arbitrium unum præ alio eligit, arguunt deterministæ, necessario et non libere determinatur ad hanc electionem, quia videlicet fortiora motiva militant pro eo quod electum fuit, ita ut voluntas ex motivis illis cogatur agere.

RESP.: 1. In facta hypothesis liberum arbitrium facit comparisonem inter motiva debiliora et fortiora; et cum hæc comparatio lumen rationis præsupponat ideo recognoscendum est in homine fundamentum libertatis, idest ratio et intellectus.

2. Quomodo a deterministis explicatur factum quotidiana experientia nobis testatum, quo unusquisque homo sæpe

(1) 1. p. 83. 3.

videt meliora et probat, et tamen deteriora sequitur? Si liberum arbitrium necessario a motivis fortioribus movetur, deberet necessario, nedum videre et probare meliora, sed etiam facere et sequi. Factum hoc nobis aperte probat, voluntatem non obstantibus fortioribus motivis, posse præ uno aliud eligere, unum accipere aliud recusare, et in hoc libertas arbitrii consistit.

3. Non negamus posse liberum arbitrium a quibusdam motivis vel externis vel internis, in unum potius quam in aliud inclinari, tamen in illa inclinatione retinet semper libertatem unum præ alio eligendi, et nulla vi ad electionem cogitur. Audiatur Angelicus ¹ « Est objectum voluntatis, quod quidem natum est inclinare voluntatem, inquantum est in eo aliqua similitudo vel ordo respectu ultimi finis naturaliter desiderati: non tamen ex hoc objecto voluntas de necessitate immutatur... quia non in eo singulariter invenitur ordo ad ultimum finem naturaliter desideratum. »

103. Relatio animæ ad corpus breviter determinatur. — Animam humanam, existere in corpore ex ejus operatione apparet. Quæcumque enim res, ibi est ubi operatur; anima autem uti experientia scimus operatur in corpore, ideoque in corpore existit.

Pariter catholice certum est, animam esse in corpore tamquam formam substantialem ejus. In definitione enim Concilii Viennensis (1311-12) contra Petrum Joannem Oliva († 1297) Ordinis F. F. Minorum hujus erroris auctorem, ² lata, hæc leguntur « Porro doctrinam omnem, seu positionem temere asserentem, aut vertentem in dubium, quod substantia animæ rationalis, seu intellectivæ, vere ac per se humani corporis non sit forma, velut erroneam ac veritati catholicæ inimicam fidei, prædicto sacro approbante concilio reprobamus: definientes, ut cunctis nota sit fidei sinceræ veritas...quod quisquis deinceps asserere, defendere, seu tenere pertinaciter præsumpserit, quod anima rationalis seu intellectiva non sit forma corporis humani per se et essentialiter, tanquam hæreticus sit censendus. » (Denz. 409.)

(1) De Verit. 22. 9.

(2) Cf. Zigliara. De mente Concil. Vien. etc. Pars altera c. 1.

Non manet igitur nisi examinare diversas sententias circa naturam hujus unionis animæ cum corpore.

104. Sententia Nicolai Malebranche rejicitur. —

Nicolaus Malebranche († 1715) in suo libro *Recherches de la verité* (Paris, 1675. l. 3. p. 2. c. 4.; l. 4. c. 10. 2.) ita, relationes inter animam et corpus explicat: Corpus est incapax sese movendi atque essendi activitatis alicuius principium. Multo minus spiritus possidet sese movendi capacitatem, et activitatem aliquam exercendi. Hinc sequitur, quod solummodo divina causalitas, inter corpus et animam, aliquam relationem stabilire possit; et de facto relatio hæc, mediantibus causis occasionalibus a Deo statuitur. Quando igitur in corpore oritur motus aliquis, motus iste, est relate ad Deum, causa occasionalis causandi in ipsa anima, perceptionem illi motui respondentem. Pari modo, si anima velit corpus, aut unum ex organis sibi propriis movere, hæc voluntas relate ad Deum est causa occasionalis, motum respondentem in ipso corpore operandi. Hic et non alius est sensus genuinus relationis existentis inter animam et corpus. » ¹ Posita hac sententia sequeretur quod:

a) Nullus realis influxus inter animam et corpus existeret. Deus enim est qui agit vel in animam vel in corpus, non ipsa anima, non ipsum corpus.

b) Nec anima nec corpus, prædita essent aliqua activitate; et tamen scimus quod anima et corpus, cum propriam existentiam possideant possident quoque propriam et distinctam causalitatem.

c) Causalitas divina excluderet omnem causalitatem creatam, quod tamen est falsum. Constat enim causalitatem divinam et creatam esse subordinatas, atque secundam, sub prima efficienter agere et se movere. (Cf. n. 23.).

105. Sententia Guillelmi Leibnitzii rejicitur. —

Theoria Leibnitzii († 1716) (*Monadol.* 79. *Theod.* p. 1. 62.; 3, 291.) fuit « Animam et corpus agere secundum diversas leges. Anima agit secundum legem causæ finalis, corpus secundum legem causæ efficientis. Anima et corpus se habent inter se, uti duo horologia, quæ quamvis constructione divisa, harmo-

(1) Cf. Stöckl *Geschichte d. neur. Philosophie* Erster Band §. 20.

nice procedunt. Nunc, Deus ita creavit animam ut valeat et debeat, ea omnia quæ in corpore eveniunt sibi repræsentare; tali modo creavit corpus ut ea omnia quæ anima vult et præcipit, corpus exequi teneatur. Leges, quibus cogitationes animæ diriguntur, harmonice procedunt cum corporum impressionibus in organa nostra, et vicissim ita ut corpus teneatur agere tempore quo anima vult »¹. Sententia hæc rejicitur:

a) Quia experientiæ contradicit. Si enim corpus tenetur « agere tempore quo anima vult » inesplicabile est, quare anima imperet corpori, dominatu politico cui resisti potest et non despotico; et quare « ex vehementia passionum in sensuali appetitu existentium, obtenebratur ratio, ut judicet quasi simpliciter bonum id circa quod homo per passionem afficitur. » (S. Th. De Verit. 26. 10.).

b) Deinde quomodo corpus et anima harmonice procedunt » si animæ est propria aliqua operatio, sicut intelligere, in qua non communicat corpus? Quomodo possunt harmonice procedere dum « ipsa medicina, ut salubris a ratione considerata, generat in voluntate gaudium; ratione vero horribilitatis suæ in inferiori appetitu timorem inducit? » (Cf. S. Th. I. c.).

c) Denique non explicatur quomodo « sit colligantia virium animæ et corporis in uno esse compositi, et vires superiores et inferiores, et etiam corpus, invicem in se effluunt » si anima, ut ipse Leibnitzius fatetur in sua sententia exponenda, neque est diffusa in corpore, neque tota in qualibet parte corporis secundum suam essentiam. Anima enim ibi operatur ubi est, et si non est in corpore, neque in corpus agit.

106. Vera sententia circa mutuum influxum et relationes animæ et corporis statuitur. — Sint sequentes propositiones:

a) « Ex anima et corpore constituitur in unoquoque nostrum duplex unitas, naturæ et personæ. » Ita S. Thomas 3. p. 2. 1. ad 2.

1. « Unitas naturæ » idest, unum esse specificum. Ratio est, quia unitas operationum unitatem esse specifici indicat, impossibile est enim inquit Angelicus² « quod eorum quæ

(1) Cf. Stökl I. c. §. 81.

(2) C. G. 2. 57.

sunt diversa secundum esse sit operatio una; dico autem operationem unam, non ex parte ejus in quod terminatur actio, sed secundum quod egreditur ab agente; multi enim trahentes navim, unam actionem faciunt ex parte operati quod est unum, sed tamen ex parte trahentium sunt multæ actiones, quia sunt diversi impulsus ad trahendum; quum enim actio consequatur formam et virtutem, oportet, quorum sunt diversæ formæ et virtutes, et actiones esse diversas.» Atqui in homine completa unione animæ et corporis, habetur unitas operationum «quamvis enim prosequitur Angelicus, animæ sit aliqua operatio propria in qua non communicat corpus, sicut intelligere, sunt tamen aliquæ operationes communes sibi et corpori, ut timere, et irasci, et sentire, et hujusmodi; hæc enim accidunt secundum aliquam transmutationem alicujus determinatæ partis corporis; ex quo patet quod simul sunt animæ et corporis operationes.» Ergo ex anima et corpore constituitur in nobis unitas naturæ, hoc est, unum esse specificum resultat.

2. «Unitas personæ», idest una et unica persona. Et hoc apparet 1°, ex eo, quod nemo vocat animam solam, vel corpus solum personam humanam, sed retinet humanam personalitatem ex anima simul et corpore in homine constitui. Audiatur Angelicus ¹ «Hæc nomina «persona, hypostasis et suppositum», integrum quoddam designant. Non enim potest dici quod manus aut caro aut quæcumque aliarum partium sit persona vel hypostasis aut suppositum; sed hoc totum, quod est hic homo.» 2° Apparet ex communicabilitate actionum. Cum enim actiones sint personarum, ubicumque adest communicabilitas actionum, ibi habetur una et unica persona. Sed in homine, unitis anima et corpore, adest communicabilitas actionum, idem enim principium est quod sentit, vegetat, intelligit et vult. Ergo post unionem animæ et corporis, in homine habetur unitas personæ, hoc est, una et unica persona.

6) «Anima physice influit in corpus, et vicissim corpus in animam.»

1. «Anima physice influit in corpus.» «Ex apprehensione animæ, inquit Angelicus ² transmutatur corpus secundum

(1) Op. I. Comp. Theol. ad F. Reginaldum c. 218 Vivès XXVII.

(2) Qd. De Veritate 26, 10.

calorem et frigus, et quandoque usque ad sanitatem et ægritudinem, et usque ad mortem: contingit enim aliquem ex gaudio, vel tristitia, vel amore mortem incurrere. »

2. « Corpus physice influit in animam. » « Transmutatio corporis, prosequitur, ibidem Angelicus, in animam redundat. Anima enim conjuncta corpori, ejus complexionones imitatur secundum amentiam vel docilitatem et alia hujusmodi... Ad motum voluntatis intensum sequitur passio in sensuali appetitu, et ex intensa contemplatione retrahuntur vel impediuntur vires animales a suis actibus: et... ex vehementia passionum in sensuali appetitu existentium, obtenebratur ratio. » ¹

c) « Anima per semetipsam, influit in corpus, corpus vero influit in animam per vires ab anima receptas ».

Ratio primi est, quia anima est « primum principium vitæ in his quæ apud nos vivunt, » habet esse, et operari independenter a corpore cui conjungitur. Si igitur influit in corpus, non ab alio emendicat vires quibus influit, sed per semetipsam hoc facit.

Ratio secundi est, quia corpus recipit ab anima cui unitur, esse et posse operari. Si igitur influit in animam, hoc fieri non potest nisi mediante esse, vita et viribus ab ipsa anima receptis.

107. Corollarium. — Si igitur, principium actionum in homine « est per essentiam unum »; et si « una operatio animæ cum fuerit intensa, impedit aliam » apparet esse impossibile, diversas animas esse in homine, et quod eadem numero anima est « sensitiva, et intellectiva, et nutritiva ». (Cf. S. Th. 1. p. 76. 3.).

(1) Ad rem Prof. Mercier (l. c. n. 189.). « La vie psychique et la vie intellectuelle dépendent de l'intégrité des organes et suivent toutes les vicissitudes de la vie nerveuse. Des faits nombreux établissent que l'esprit de son côté réagit sur le corps. Les travaux et les préoccupations excessifs de l'esprit sont une des causes principales des troubles nerveux et de l'aliénation mentale ».

DE PECCATO ORIGINALI.

PROLOGUS.

108. « Sicut supra dictum est n. 89, homo in sui conditione taliter institutus fuit a Deo, ut corpus omnino esset animæ subjectum: rursumque inter partes animæ, inferiores vires rationi absque repugnantia subjicerentur, et ipsa ratio hominis esset Deo subjecta. Hic hominis tam ordinatus status originalis justitia nominatur ».

Diabolus autem, « qui jam peccaverat, videns hominem taliter institutum ut ad perpetuam felicitatem pervenire posset, a qua ipse deciderat, et nihilominus posset peccare; conatus est a rectitudine justitiæ abducere, aggrediens hominem (Gen. 3.) ex parte debiliori, tentans feminam, in qua minus vigeat sapientiæ donum vel lumen ». Factum est autem quod « ex persuasionem mulieris peccatum usque ad virum pervenit » qui promissione diaboli allectus, a rectitudine justitiæ discessit et in transgressionem divini præcepti, mulierem sequutus est. Et cum peccatum Adæ, sit peccatum naturæ, quia « naturam vitiauit » et quia « ex inordinata voluntate primi principii in natura humana » derivatum est « ideo transit in omnes qui ab ipso (Adam) naturam humanam accipiunt, quasi in quædam membra eius ». Propter hoc dicitur originale peccatum, quia per originem a primo parente in posterum derivatur.¹

De originali peccato igitur, quod Augustinus (De moribus Eccl. cath. l. 1. c. 22.) « antiquum peccatum, quo nihil est ad prædicandum notius, nihil ad intelligendum secretius » vocat, tractaturi sumus. Sequenti ordine procedere intendimus:

In 1^a Sectione nonnulla, de innocentia et gratia statu, qui peccatum originale præcessit, dicemus.

In 2^a Sectione, de peccati originalis existentia atque essentia, agendum est.

In 3^a Sectione, subjectum et effectus originalis peccati sunt determinanda.

(1) S. Th. Opusc. I, c. 191-201. Vivés xxvii.

SECT. I.

DE STATU JUSTITIÆ ORIGINALIS.

ART. I.

EXISTENTIA ET NATURA ORIGINALIS JUSTITIÆ
INVESTIGATUR.

109. Errores. — Uti n. 89, jam innuimus, justitiæ vel gratiæ, vel innocentiae originalis nomine, non intelligitur nisi « donum supernaturale quo homo ab origine sua, plene ordinatus erat, relate ad Deum et in se; sanctitate, gratia, donisque gratiæ præditus; et anima ejusque potentiæ Deo subdebantur, corpus animæ, inferiores vires, viribus superioribus. »

Non ita statum originalis innocentiae intellexit Baius († 1589) juxta quem « Absurda est eorum sententia, qui dicunt hominem ab initio, dono quodam supernaturali et gratuito, supra conditionem naturæ suæ fuisse exaltatum, ut fide, spe, et charitate Deum supernaturaliter coleret »; et « A vanis et otiosis hominibus, secundum insipientiam philosophorum, excogitata est sententia... hominem ab initio sic constitutum, ut per dona naturæ superaddita fuerit largitate conditoris sublimatus et in Dei filium adoptatus. » (Denz. 903. 904.).

Nonnulli etiam theologi Germaniæ sæculi elapsi, uti Hermes († 1831) Günther († 1863) Hirscher († 1865) plus, minusve circa existentiam et naturam status originalis justitiæ erravere.

Juxta Hermes, status originalis justitiæ primi hominis non ex aliquo supernaturali dono, sed ex bona suæ naturæ dispositione, repetendus est. Juxta Günther, quæstio inter catholicos et protestantes an videlicet justitia originalis sit donum superadditum et supernaturale, vel concreatum et naturale, est mere de nomine; est enim simul superaddita, supernaturalis, concreata et naturalis, quia actus donationis (Schenkungsact) Dei, sequutus est momentum creationis. D. Hirscher, relate ad innocentiae statum, tria docet: a) hominem fuisse ornatum

viribus, inter quas nulla contrarietas extabat, spiritus regnabat caro serviebat. *b*) Deum spiritu suo, et gratia sanctificante, cum homine mansisse, immo habitasse in illo tanquam principium vires ejus dirigens. *c*) Deum etiam externe adjuvasse primum hominem, ipsum immediate instruendo, spiritumque et cor ejus evolvendo, eumque circa cognitionem, reverentiam, amorem et obedientiam Dei formando ¹.

Denique Schäfer ita loquitur de statu innocentiae primi hominis « Status ille, neque perfectus fuit, neque fuit status animalis sicuti Hegel affirmavit. Deus quemadmodum alias creaturas, ita et hominem bonum creavit; hoc est, in tali dispositione ut posset ad finem suum pervenire. » ² Interea sit prima propositio:

110. Status originalis justitiæ de facto extitit. —
 Probatur:

a) Ex Scriptura. Eccl. 7, 30. « Solummodo hoc inveni, quod fecerit Deus hominem rectum. » Ephes. 4, 23, 24. « Renovamini autem spiritu mentis vestræ, et induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia et sanctitate veritatis. » Colos. 3, 9, 10. « Nolite mentiri invicem, expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, et induentes novum, eum, qui renovatur in agnitionem, secundum imaginem ejus, qui creavit illum. »

b) Ex Conciliis. Concil. Araus. II (529. Denz. 144.) can. 1. « S. q. per offensam prævaricationis Adæ non totum, id est secundum corpus et animam, in deterius dicit hominem commutatum, sed animæ libertate illæsa durante, corpus tantummodo corruptioni credit obnoxium, Pelagii errore deceptus adversatur scripturæ... ».

Concil. Trid. « Si q. non confitetur, primum hominem Adam, cum mandatum Dei in paradiso fuisset transgressus, statim sanctitatem, et justitiam, in qua constitutus fuerat, amisisse... a. s. » (Denz. 670).

Concil. Prov. Col. (1860 p. 1. c. 15.) « Cum Conc. Trid. docemus, primum hominem in sanctitate et justitia fuisse con-

(1) Cf. Kleutgen, Theologie d. Vorzeit 2. Von der Gnade des ersten Menschen. Erstes Hauptstück III, drittes Hauptstück I, III.

(2) Katechismuslehre §. 32. Nota sunt verba Hegel « Ohne Sündenfall das Paradies ein Park der Tiere » Hirscher « Dèr Zustand des Menschen ein Zustand der Kindeit war ».

stitutum. Qui status justitiæ originalis erat supernaturalis minimeque debitus naturæ humanæ, ac proinde Deus hominem donis supernaturalibus non instruendum condere poterat. »

c) Ex P. P. S. Augustinus (De Genesi ad lit. 1. 6. c. 24, 25.) « Recipimus justitiam, ex qua per peccatum lapsus est homo... Renovamur spiritu mentis nostræ (Ephes. 4, 23.) secundum imaginem ejus qui creavit nos, quam peccando Adam perdidit... Aliud est enim non posse mori, sicut quasdam naturas immortales creavit Deus: aliud est autem posse non mori, secundum quem modum primus creatus est homo immortalis... Mortalis ergo erat conditione corporis animalis, immortalis autem beneficio Conditoris. »

S. Cyrillus Alex. († 444) (In Joa. 1. 2. c. 1.) « Ad imaginem, et similitudinem supremi omnium Dei factum esse hominem divina Scriptura testatur... Et erat in paradiso... servans adhuc mandatum, et divina Creatoris conspicuus imagine per inhabitantem Spiritum: sed cum diaboli fraude seductus Creatorem contempsisset... gratia sibi data spoliatus est... adulterata est illa similitudo Dei. » ¹

S. Anselmus († 1109) (De conceptu virg. et orig. pecc. c. 1, 2.) « Adam et Evam originaliter, hoc est, in ipso sui initio, mox ut homines exstiterunt, sine intervallo justi simul fuerunt.... Adam et Evam si justitiam servassent originalem, qui de illis nascerentur originaliter, sicut illi, justi essent. »

d) Ratione. Scriptura testatur nobis (Eccl. 7, 30.) primum hominem fuisse creatum a Deo in statu rectitudinis, in quo videlicet « ratio subdebatur Deo, rationi inferiores vires et animæ corpus. » Et hæc rectitudo non erat solum « secundum naturam », secus mansisset in homine post peccatum, sed etiam secundum supernaturale donum gratiæ. Atqui status justitiæ originalis comprehendit utramque rectitudinem idest secundum naturam, et secundum supernaturale donum gratiæ. Ergo in primo homine extitit et fuit status justitiæ originalis. Adde quod « homo et angelus æqualiter ordinantur ad gratiam. Sed angelus est creatus in gratia. Ergo et homo creatus fuit in gratia. » (Cf. S. Th. 1. p. 95. 1.).

(1) D. Schäfer (l. c. §. 32 Anmerkung) notat non incongrue « Die mancherlei Sagen, welche sich bei verschiedenen Völkern über ein verschwundenes goldenes Zeitalter finden... sind eben Reminiscenzen von dem, was wirklich einmal dagewesen ist ».

111. Status originalis justitiæ fuit supernaturalis.

— Probatur:

a) Ex auctoritate. Damnata enim fuit a Pio V die 1 Oct. 1567 (Denz. 901.) propositio Baii (21) « Humanæ naturæ sublimatio et exaltatio in consortium divinæ naturæ debita fuit integritati primæ conditionis, et proinde naturalis dicenda est, et non supernaturalis. »

Pariter damnata fuit a Clemente XI (3 sept. 1713.) propositio (35) Paschasii Quesnelli († 1715) « Gratia Adami est sequela creationis, et erat debita naturæ sanæ et integræ. » (Denz. 1250.).

Concil. denique Colon. (p. 1. c. 15.) statuit « A veritate catholica illos aberrare... qui dona Adamo collata propterea solum supernaturalia vocanda esse dicunt, quod homini a Deo creante, et non ab homine sibi ipsi collata sint. »

b) Ratione. Si justitia originalis fuisset primo homini naturalis, sequeretur 1º, quod Deus esset alicui debitor, 2º potentia Dei limitaretur et non potuisset creare hominem mortalem et passibilem prouti nunc est. Atqui Deus 1º nemini est debitor, secus non esset dominus absolutus; 2º potuisset facere hominem passibilem et mortalem, uti nunc est, alioquin potentia ejus infinita non esset. Ergo status justitiæ originalis non naturalis sed supernaturalis fuit. Audiatur Angelicus¹ « Poterat Deus a principio quando hominem condidit, etiam alium hominem ex limo terræ formare, quem in conditione naturæ suæ relinqueret, ut scilicet mortalis et passibilis esset, et pugnam concupiscentiæ ad rationem sentiens; in quo nihil humanæ naturæ derogaretur, quia hoc ex principiis naturæ consequitur. Non tamen iste defectus in eo rationem culpæ et pænæ habuisset, quia non per voluntatem iste defectus causatus esset. »

112. Corollarium. — Apparet ex dictis differentia inter statum naturæ innocentis, et naturæ puræ. Status naturæ innocentis, includit sanctitatem, gratiam, dona gratiæ, ordinem ad gloriam; contra status naturæ puræ quamvis importet carentiam peccati originalis, tamen si extitisset, excluderet sanctitatem, gratiam, dona gratiæ, ordinem ad gloriam, et homo in statu illo vivens, fuisset subjectus infirmitatibus naturam humanam consequentibus.

(1) 2. Dist. 31. 2. 1. ad 3.

ART. II.

DE CONDITIONE INTELLECTUS PRIMI HOMINIS
IN STATU INNOCENTIÆ.

113. Existunt in anima hominis duæ facultates principales hoc est, intellectus et voluntas. Primo igitur determinanda est conditio intellectus primi hominis relate ad scientiam; secundo conditio voluntatis primi hominis relate ad gratiam, dona supernaturalia ac naturalia. Sit primo:

114. Primus homo dotatus erat speciali scientia.

a) Eccl. (17, 1, 5, 6.) legitur « Deus creavit de terra hominem.... Creavit ex ipso adiutorium simile sibi;... cor dedit illis excogitandi; et disciplina intellectus replevit illos. Creavit illis scientiam spiritus. »

b) Ratione. 1. « Sicut primus homo institutus est in statu perfecto quantum ad corpus,... ita etiam institutus est in statu perfecto quantum ad animam, ut statim posset alios instruere et gubernare. Non potest autem aliquis instruere, nisi habeat scientiam. Et ideo primus homo sic institutus est a Deo, ut haberet omnium scientiam in quibus homo natus est instrui. » (S. Th. 1. p. 94. 3.).

2. Conditio primi hominis divinitus instituti fuit « ut inferiora superioribus subderentur, et superiora ab inferioribus non impedirentur. Unde homo primus non impediatur per res exteriores a clara et firma contemplatione intelligibilium effectuum, quos ex irradiatione primæ veritatis percipiebat, sive naturali cognitione, sive gratuita. » Atqui in clara et firma contemplatione intelligibilium effectuum, consistit scientia. Ergo primus homo fuit dotatus scientia. ⁴

115. Objectum scientiæ primi hominis fuit, Deus, veritates naturales, et supernaturales.

a) « Deus. » Gradus enim scientiæ divinæ, et ipsa scientia divina in creaturis intellectu præditis, dependent ex earum altitudine, et similitudine cum Deo. Oportet igitur ut creatura rationalis cæteris altior ac Deo similior, nedum scien-

(1) S. Th. 1. p. 94. 1.

tiam Dei habeat, sed ipsam perfectiori modo quam aliæ creaturæ possideat. Atqui primus homo, propter specialem conditionem status innocentiae, fuit cæteris creaturis ratione præditis altior et Deo similior. Ergo non solum habuit Dei scientiam, sed eam perfectiori modo quam creaturæ aliæ habuit. Ergo Deus fuit objectum scientiæ primi hominis.

b) « Veritates naturales. » Primus homo, creatus fuit a Deo, perfectus quantum ad corpus, et quantum ad animam. Intellectus igitur ejus, debuit majori vi et efficacia intelligendi dotari, quam intellectus aliorum hominum in statu naturæ lapsæ viventium. Atqui veritates naturales sunt objectum intellectus hominum in statu naturæ lapsæ viventium. Ergo multo magis fuerunt objectum scientiæ primi hominis.

c) « Veritates supernaturales. » Siquidem, primus homo elevatus fuit ad finem et ordinem supernaturalem. « Finem autem, notat Angelicus ¹, oportet esse præcognitum hominibus, qui suas intentiones et actiones debent ordinare in finem. Unde necessarium fuit homini ad salutem, quod ei nota fierent quædam per revelationem divinam, quæ rationem humanam excedunt. » Hæc vero non sunt nisi veritates supernaturales. Igitur veritates supernaturales fuerunt objectum scientiæ primi hominis.

116. *Modus habendi scientiam primi hominis, et scientiæ ejus extensio, determinantur.* — Circa modum habendi scientiam primi hominis hæc tenenda sunt:

1. Relate ad Deum. a) Primus homo non cognovit Deum ut est in se. Nam cum Deus ut est in se sit ipsa beatitudo, et nullus homo possit « per voluntatem a beatitudine averti » hoc est, peccare; si primus homo scientia sua cognovisset Deum ut est in se, non peccasset. Sed Adam peccavit. Ergo scientia sua non cognovit Deum ut est in se.

b) Cognovit Deum altiori cognitione quam nos. Ratio est quia « Cognitio plena et lucida Dei in effectibus intelligibilibus, est altior cognitione ejus per effectus sensibiles. » Atqui primus homo cognoscebat Deum in effectibus intelligibilibus, nos Deum cognoscimus per effectus sensibiles; Adam enim « non impediabatur per res exteriores a clara et firma contemplatione intelligibilium effectum, » dum « nos a

(1) I. p. I. I.

sensibilibus, circa quæ occupamur, distrahimur: ut non plene ac lucide intelligibiles effectus contemplemur. » Ergo primus homo cognovit Deum altiori cognitione quam nos.¹

2. Relate ad veritates naturales, primus homo habuit earum scientiam, partim per similitudines a Deo sibi inditas, partim per similitudines a seipso acquisitas. a) Per similitudines sibi a Deo inditas, quia primus homo creatus fuit perfectus quantum ad intellectum, et institutus, tamquam principium aliorum « per instructionem et gubernationem. » Atqui utrumque impossibile foret, sine similitudinibus in mente hominis a Deo inditis circa veritates naturales instructio enim sine scientia fieri nequit. Ergo primus homo habuit scientiam veritatum naturalium per similitudines sibi a Deo inditas.

b) « Per similitudines acquisitas propria virtute. » Contemplando enim intelligibiles effectus, eosque inter se intellectualiter comparando, sine dubio primus homo, novas ideas et similitudines acquirebat. Rursus Angelicus et ipse Cajetanus animadvertunt, primum hominem habuisse animam accomodatam corpori secundum animale vitam. Ergo intelligebat per conversionem ad phantasmata, hic enim modus intelligendi ex illo essendi modo nascitur. Si igitur alii homines possunt per similitudines virtute propria acquisitas, scientiam veritatum naturalium habere, nulla ratio est hanc scientiam denegandi primo homini. (Cf. S. Th. 1. p. 94. 2. Cajet. comm. ib.).

3. Relate ad veritates supernaturales, primus homo habuit earum scientiam per revelationem. Quæ enim superant capacitatem humanæ intelligentiæ nonnisi per revelationem divinam sciri possunt. Atqui veritates supernaturales, quas primus homo scivit, superabant capacitatem suæ intelligentiæ. Ergo per divinam revelationem habuit earum scientiam.

Extensio vero scientiæ primi hominis, ita determinatur a S. Thoma:

a) Respectu scientiæ Dei, cognitio primi hominis « media erat inter cognitionem præsentis status et cognitionem patriæ, qua Deus per essentiam videtur. » (1. p. 94. 1.).

(1) Cf. S. Th. 1. p. 94. 1. et Comm. in h. art. Cajetani qui pulchre vocat cognitionem Dei primi hominis « mediam inter cognitionem patriæ, et hujus exilii ».

b) Respectu scientiæ veritatum naturalium, « primus homo sic institutus est a Deo, ut haberet omnium scientiam in quibus homo natus est instrui. Et hæc sunt omnia illa quæ virtualiter existunt in primis principiis per se notis, quæcumque scilicet naturaliter homines cognoscere possunt. » (Ib. a. 3.).

c) Respectu scientiæ veritatum supernaturalium, cum vita hominis ordinetur ad quemdam finem supernaturalem, de « his supernaturalibus tantam cognitionem primus homo accepit, quanta erat necessaria ad gubernationem vitæ humanæ secundum statum illum ».

d) Tandem concludit Angelicus « Alia quæ nec naturali hominis studio cognosci possunt, nec sunt necessaria ad gubernationem vitæ humanæ, primus homo non cognovit ».

ART. III.

DE CONDITIONIBUS VOLUNTATIS

ET CORPORIS PRIMI HOMINIS IN STATU INNOCENTIÆ.

117. Nedum intellectus, sed etiam voluntas et corpus primi hominis quibusdam prærogativis, quæ gratia, virtutes, immortalitas, et immunitas a concupiscentia et miseria dicuntur in statu innocentiae prædita fuere. Respectu igitur voluntatis primi hominis dicimus:

118. *Primus homo, gratia et virtutibus ornatus fuit.*

a) « Ornatus fuit gratia ». Eccles. 7, 30. « Solummodo hoc inveni quod fecerit Deus hominem rectum ». Ephes. 4, 24. « Induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia et sanctitate veritatis ». Concil. Trid. (Sess. v, de pecc. orig. c. 1. et 2, Denz. 670-71.) definivit « Primum hominem Adam cum mandatum Dei in paradiso fuisset transgressus, statim sanctitatem, et justitiam in qua constitutus fuerat amisisse »; « et acceptam a Deo sanctitatem, et justitiam... nobis etiam eum perdidisse ».

Ratione. Finis adventus Christi fuit, redimere, reconciliare, renovare, ac in pristinum statum restituere genus humanum. De Christo siquidem legitur (Ephes. 1, 7; Rom. 5, 11; Ephes. 1, 10; 2, 5, 6.) « In quo habemus redemptionem per sanguinem eius... per quem nunc reconciliationem accepimus... in-

staurare omnia in Christo, quæ in cœlis, et quæ in terra sunt... cum essemus mortui peccatis, convivificavit nos Christo, cuius gratia estis salvati et conresuscitavit ». Atqui hæc omnia non possunt fieri nisi per gratiam. Ergo et primus homo in pristino statu, ornatus fuit gratia.

b) « Ornatus fuit virtutibus ». Nam « talis erat rectitudo primi status, inquit Angelicus, ¹ quod ratio erat Deo subjecta, inferiores autem vires rationi. Virtutes autem nihil aliud sunt quam perfectiones quædam, quibus ratio ordinatur in Deum et inferiores vires disponuntur secundum regulam rationis. Unde rectitudo primi status exigebat ut homo aliquatiter omnes virtutes haberet ». Aliis verbis, subjectio animæ ad Deum, corporis ad animam, virium inferiorum ad superiores inexplicabilis foret in primo homine, si ipse virtutibus non fuisset ornatus.

119. In statu innocentie primus homo fuit a Deo dotatus, 1. immortalitate quoad corpus, 2. immunitate a concupiscentia, 3. immunitate ab omni miseria.

a) Primus homo dotatus fuit immortalitate quoad corpus et hoc probatur:

1. Ex Conciliis. Concil. Milev. (416) contra monachum Pelagium asserentem « Adam mortalem factum, qui sive peccaret, sive non peccaret, fuisset moriturus » statuit can. 1. « Ut quicumque dicit, Adam primum hominem mortalem factum, ita, ut, sive peccaret, sive non peccaret, moreretur in corpore, hoc est de corpore exiret, non peccati merito, sed necessitate naturæ a. s. ». (Denz. 64.) Concil. Trid. (Sess. 5. c. 1. Denz. 670.) ait « S. q. non confitetur, primum hominem Adam, cum mandatum Dei in paradiso fuisset transgressus... incurrisseque per offensam prævaricationis.... mortem, quam antea illi comminatus fuerat Deus... a. s. ».

2. Ex Scriptura. Sap. 2, 23, 24. « Quoniam Deus creavit hominem inexsterminabilem.... Invidia autem diaboli mors introivit in orbem terrarum ». Rom. 5, 12. « Sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors; et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt ». 1. Cor. 15, 21. « Quoniam qui

(1) 1. p. 95. 3.

dem per hominem mors; et per hominem resurrectio mortuorum ».

3. Convenientia rationis probatur, primum hominem fuisse, quoad corpus immortalem, non quidem naturæ ipsius vi, « sed divino beneficio ». Etenim mors cum sit pœna, imo maxima inter omnes pœnas, non debetur nisi naturæ subjæctæ peccato, vel naturæ humanæ puræ. (Cf. n. 89.). Sed in statu innocentiae nullum fuit peccatum, atque ex beneficio Dei, natura primi hominis erat integra, gratia aliisque specialibus gratiæ donis prædita. Ergo primo homini non debebatur quoad corpus mors, sed ex beneficio Dei immortalis erat.¹

Quomodo vero, hæc immortalitas conveniret corpori primi hominis, ita explicatur a S. Thoma « Non erat indissolubile (corpus) per aliquem immortalitatis vigorem in eo existentem; sed inerat animæ vis quædam supernaturaliter divinitus data, per quam poterat corpus ab omni corruptione præservare, quamdiu ipsa Deo subjecta mansisset ».²

6) « Ornatus fuit immunitate a concupiscentiâ ». Propter enim subjectionem animæ ad Deum, corporis ad animam, virium inferiorum ad superiores, existentem in primo homine, nullus motus inordinatus appetitus sensitivi contra rationem erat in ipso possibilis. Atqui concupiscentia non est aliud, nisi motus inordinatus appetitus sensitivi contra rationem. Ergo concupiscentia non fuit in primo homine. Fuit igitur ornatus immunitate a concupiscentiâ. Audiatur Cat. Rom. (P. 1. c. 2. q. 18.). « Omnes præterea motus animi, atque appetitiones ita in eo (homine) temperavit (Deus), ut rationis imperio nunquam non parerent ».

c) « Immunis fuit ab omni miseria ». Nam miseria quælibet, nonnisi homini, vel existenti in peccato, vel in statu naturæ puræ viventi debetur. Adam vero in primo instanti creationis suæ, uti visum est, neque in statu naturæ puræ

(1) Cajetanus (Comm. in Gen. c. 2. v. 17.) ait « Et bene nota, quod non dicimus, hominem ante peccatum fuisse immortalem; (quoniam mors naturalis est homini ex necessitate materiæ:) sed dicimus, quod fuisset servandus a morte divino dono, quo homo privatus est merito peccati inobedientiæ: et propterea mors, quæ homini absolute erat naturalis, effecta est etiam pœna peccati primi hominis, ita quod nunc mors est nobis naturalis et pœna peccati ».

(2) 1. p. 97. 1.

fuit, neque in statu peccati. Ergo immunis erat ab omni miseria.

120. Corollarium. — Inferre debemus hæc tria dona in primo homine, idest immortalitatem corporis, immunitatem a concupiscentia, et ab omni miseria fuisse beneficia gratiæ Dei; meritoque fuisse damnatam propositionem (78) Baii quæ ita sonat « Immortalitas primi hominis non erat gratiæ beneficium, sed naturalis conditio » (Denz. 958.).

SECT. II.

DE PECCATI ORIGINALIS EXISTENTIA ATQUE ESSENTIA.

ART. I.

DE PRIMI HOMINIS LAPSU IN PECCATUM, QUOD ORIGINALE DICITUR.

121. Descriptio lapsus in peccatum primi hominis. — « Vivebat itaque, inquit Augustinus¹ homo in paradiso sicut volebat quandiu hoc volebat quod Deus jusserat: vivebat fruens Deo, ex quo bono erat bonus: vivebat sine ulla egestate... Nihil corruptionis in corpore... Nullus intrinsecus morbus... Summa in carne sanitas, in anima tota tranquillitas... Nihil omnino triste.... gaudium perpetuabatur ex Deo, in quem flagrabat charitas de corde puro et conscientia bona et fide non ficta ». Serpens autem qui « erat callidior cunctis animantibus terræ » ad dejiciendum virum, tentavit mulierem « quæ erat infirmior viro, et magis seduci poterat » ut de fructu ligni, quod erat in medio paradisi comederet. « Viditque igitur mulier, quod bonum esset lignum ad vescendum, et pulchrum oculis, aspectuque delectabile; et tulit de fructu illius, et comedit; deditque viro suo, qui comedit ». Tali modo primus homo præceptum Dei transgressus est, et

(1) De Civ. D. l. 14. c. 26.

in peccatum incidit. « Et emisit eum Dominus Deus de paradiso voluptatis..... Eiecitque Adam; et collocavit ante paradisum voluptatis Cherubin... ad custodiendam viam ligni vitæ ». Descriptio hæc lapsus in peccatum primi hominis, invenitur in capite 2, Geneseos, et diversimode a catholicis scriptoribus interpretata fuit.

122. Interpretationes narrationis Geneseos (cap. 2.) de lapsu primi hominis. — Narratio hæc Geneseos, de lapsu primi hominis est ne, mythus et allegoria quædam, vel narratio historica? Dantur inquit P. Lagrange¹ tres modi narrationem illam interpretandi, videlicet, primus modus est allegoricus, secundus litteralis, tertius mixtus ex allegoria et historia. Pro interpretatione allegorica militant Philo, Origenes, Halévy, Haupt, Reuss, Dillmann et Budde. Juxta Philonem, narratio illa fuit figura victoriæ voluptatis sensibilis supra rationem, Origenes pariter considerat illam tanquam mythum et scribit « Non oportere adhærere nudæ litteræ Scripturæ tanquam veræ, sed thesaurum in littera latentem quærere ».² Juxta Halévy fuit allegoria et mythus

(1) Revue biblique 1897. p. 583 L'innocence et le péché.

(2) Select. in Gen. 29. Cf. P. Lagrange l. c. (359.-60) qui præfatassententias refert et examinat. De mente Origenis hæc scribit « Assurément Origène faisait très large la part de l'allégorie, mais il ne pouvait considérer le fond même du récit comme une allégorie sans mettre en doute le péché originel, qu'il admettait plus probablement. C'est pour cette raison que, surtout depuis le concile de Trente, un catholique ne peut pas considérer le récit de la chute comme une pure allégorie. » Pro sensu allegorico militat scriptor anonymus ephemeridis « Studi Religiosi » (Luglio-Agosto 1902 p. 283-84). « Nella storia, inquit ipse, de' primordii, e dei Patriarchi, è impossibile non vedere, che molte narrazioni presentano spiccato il tipo della leggenda popolare. Così per es. il mondo creato in sei giorni; Iahve che impasta del fango per formarne il primo uomo; l'orto piantato dallo stesso Iahve ad Oriente (la cui descrizione geografica presenta difficoltà insolute e insolubili); l'albero della scienza del bene e del male e l'albero della vita, posti in mezzo al paradiso terrestre; la processione degli animali che Iahve lascia sfilare avanti ad Adamo, per veder come mai questi li chiamerà, e se ci troverà un compagno simile a lui: Eva fabbricata da una costa tolta ad Adamo, mentre dormiva — ove lo scrittore non manca di notare, che al posto della costa Iahve sostituì subito della carne per otturare il vuoto; il serpente che s'intrattiene in conversazione con Eva; Iahve che nel pomeriggio va nell'orto a far la sua passeggiata al fresco, e non disdegna nella sua bontà di cucire egli stesso delle tuniche di pelle per Adamo ed Eva e metterle loro indosso; il cherubino e la spada fiammeggiante, messi avanti al paradiso terrestre, per impedire l'ingresso ad ognuno ecc. ecc.

tentationum appetitus sensitivi, quibus homo premitur, dum in vita, felicitate terrena fruitur; juxta Haupt, est figura unionis carnalis viri et mulieris. Iuxta Reuss, narratio Geneseos vult significare transitum hominis a statu infantilis innocentiae ad statum libertatis, et dominii propriae conscientiae, et juxta Dillmann et Budde est figura aliquarum veritatum fidei, omni realitate historica destitutarum.

Interpretationi historicae adhærent præter alios Hummelauer (Comment. in Gen. 2.) scribens «Qui Genesim concinnavit auctor eam sane habuit documentum historicum, inseruit libro prorsus historico, intexit narrationi prorsus historicae formationis primi viri primæque mulieris.»

Pro tertio genere interpretationis, videlicet pro interpretatione allegorico-historica militat (quidquid alii dicant) Cajetanus.¹ Militat 1º, pro allegoria, de serpente enim scribit «Tum communibus locutionibus sacrae Scripturae, tum propriis Textus hujus quadrat, serpentis nomine non proprie intelligere animal illud brutum, sed metaphorice diabolum... Imo ad hoc Moses serpentem descripsit prudentiorem cæteris, ut intelligeremus, quod non de serpente, quod est animal irrationale, loquitur; sed de Diabolo officium serpentis exercente, serpendo ad venenandum.» De sermone vero serpentis ad mulierem ait «Non fuit igitur sermo vocalis, sed sermo internæ suggestionis, quo Diabolus serpere venenosa cogitatione inceptit. Et eodem sermonis genere universus iste dialogus inter serpentem, et mulierem intelligendus est.» De pœnis denique, illatis a Deo diabolo hæc habet «Perspicaciter contemplare, prudens lector, has pœnas: et perpendes, puerile esse, intelligere has pœnas illatas animali irrationali, quem serpentem vocamus: ut hinc firmeris in intellectu metaphorici sermonis, tum hic, tum superius, ubi textus ipse ad metaphoricum sensum non solum invitat, sed cogit.» Cajetanus movetur ad interpretationem allegoricam complectendam, quia «Sunt sensus isti metaphorici non solum sobrii secundum sacram Scripturam; sed non parum utiles Christianæ fidei professioni, præcipue coram sapientibus mundi hujus: percipientes enim, quod hæc, non, ut litera sonat; sed metaphorice dicta intelligimus ac credimus; non horrent hæc de costa Adam, et serpente, tanquam fabellas; sed venerantur mysteria, et facilius ea, quæ sunt fidei,

(1) Comm. Gen. c. 3.

complectuntur. Nec hinc datur ansa interpretandi reliqua metaphorice: quoniam non alia, sed hæc habent ex hoc ipsomet textu testimonia, ut metaphorice intelligantur.»

2° Cajetanus militat simul pro interpretatione historica, quia a) recognoscit, fuisse in illa transgressione præcepti divini commissum peccatum originale. De victoria siquidem serpentis ait « Ne glories, quod universum humanum genus in primis parentibus superasti, ac per hoc universa posteritas tibi obnoxia sit, scito, quod inimicitias ponam inter sementium, et semen mulieris. » b) Recognoscit pœnas peccato originali debitas. « Adverte, inquit ipse, prudens lector, quod quemadmodum mors, quæ suapte natura consequebatur hominem, pœna est propter ademptum beneficium ex peccato: ita impedimenta spinarum, dolores, sudores, ac labores inter pœnas supputantur propter beneficium divinum præservativum hominis ab istis, ademptum ex eodem peccato.»

123. Nova interpretatio P. Lagrange. — Cl. P. duo in narratione capitis 3 Geneseos distinguit, 1°, substantiam narrationis, 2° ejus circumstantias. Ad substantiam narrationis pertinet a) quod homo creatus fuit a Deo, in plena activitate intellectus et superior cæteris animantibus. b) Homo quamvis compositus ex elemento corruptibili, et ex elemento immortalis a Deo per creationem productus, et consequenter naturaliter mortalis, attamen divino beneficio immortalitate etiam quoad corpus, dotatus fuit, ac in statu felicitatis et innocentiae collocatus. c) Divina dispositione primus homo, tali pacto tentationi subjectus fuit, ut si cederet immortalitatis dono privaretur. Tentatione probatus, cecidit, peccavit, dono innocentiae, amicitiae Dei, atque immortalitatis privatus fuit, et omnes descendentes ab eo, pœnæ peccatique ejus participes facti sunt, ita ut qui ex eo nascentur, peccato, concupiscentiae, ignorantiae, doloribus et morti subjecti erunt. En substantia narrationis, quæ ad litteram intelligenda est, et in qua plena et omnimoda conformitas habetur cum doctrina de lapsu primi hominis, de peccato originali, de pœnis peccato debitis, qualis ab Ecclesia et a S. S. P. P. docetur.

Præter substantiam narrationis Geneseos, sunt circumstantiæ ejus uti ex. g. lignum in medio paradisi, serpens, dialogus serpentis cum muliere, et quod Deus « Adæ et uxori ejus tunicas pelliceas » fecerit eosque induerit, flammeum gladium etc.

Circumstantiæ narrationis sunt sensu metaphorico accipiendæ, propter impossibilitatem interpretationis literalis, et propter factum quod verificatur penes omnes populos, idest, quoties historia aliqua realis et vera, formam popularem accepit, scriptores possunt symbolis, mythis, atque metaphoris ipsam ornare. Cl. P. ita, post expositionem suæ interpretationis, concludit « Existimo non esse Deo indignum, docere homines veritatem (sicut est veritas de peccato originali) modo simplici, cum circumstantiis quibusdam poeticis (uti penes populum consuetum est) quibus scriptor sacer, tanquam symbolis in sua historica narratione usus est. »¹

Uti quisque videt, seposita literalis interpretatione capitis 3 Geneseos, innumeris explicationibus quarum unaquælibet aliam destruit via aperitur, et animus cum veritatis dispendio, infinitis disputationibus immiscetur.

124. Species peccati primorum parentum determinatur. — Theologi communiter tenent, primos parentes, peccato superbiæ peccasse, et hoc suadetur:

a) Auctoritate. Nam Tob. 4, 14. legitur « Superbiam nunquam in tuo sensu, aut in tuo verbo dominari permittas; in ipsa enim initium sumpsit omnis perditio. » Eccl. 10, 15. « Quoniam initium omnis peccati est superbia. »

b) Ratione. Primi parentes, non potuerunt peccare, bonum aliquod sensibile appetendo, quia in statu innocentiae ita instituti erant, ut « nulla esset rebellio carnis ad spiritum. » Peccaverunt igitur, excessivo modo, et supra mensuram suam amando, bonum aliquod spirituale. Sed amare excessivo modo, et supra suam regulam bonum aliquod spirituale pertinet ad superbiam, « Quid est superbia, inquit Augustinus (De Civ. 14, 13, 1.), nisi perversæ celsitudinis appetitus? Perversa enim celsitudo est, deserto eo cui debet animus inhærere principio, sibi quodam modo fieri atque esse principium. » Ergo primi parentes peccaverunt peccato superbiæ (Cf. S. Th. 2-2^æ 163. 1. 1.).

125. Dubium solvitur. — Potest hic, aliquis quærere « Quare peccatum in quod primo, primi parentes lapsi sunt, vocatur originale; et quare vocatur peccatum naturæ et non personæ? »

(1) Revue Biblique 1897. L'innocence et le péché p. 341-379. Schäfer Katechismuslehre §. 34.

Resp.: Primum peccatum primi parentis Adam vocatur « originale » propter duo; 1°, quia ab origine, ab initio vitæ hominis commissum fuit, et fuit origo prima omnium aliorum peccatorum; 2° quia « per originem a primo parente in posteros derivatur », ita quod si homo quidam reciperet humanam naturam, non per generationem ab Adam, sed « formaretur virtute divina ex carne humana » non contraheret peccatum originale. Vocatur pariter « peccatum naturæ » propter duo, 1°, quia peccatum illud derivatum est « ex inordinata voluntate primi principii in natura humana, scilicet primi parentis »; 2°, quia per ipsum, Adam naturam humanam infectit, et omnes ab ipso progeniti naturam humanam infectam recipiunt. Adam siquidem naturam perfectam in ordine naturæ et gratiæ a Deo susceperat, quæ traducta fuisset in posteros, si ipse peccatum non commisisset. (Cf. S. Th. Opusc. I. Comp. Theol. ad F. Reg. c. 201. Vivès XXVII; 2^a-2^æ, 81. 4.).

ART. II.

EXISTENTIA PECCATI ORIGINALIS STABILITUR.

126. Qui negare nititur existentiam peccati originalis, uti Augustinus fatetur (c. Julianum P. 1. 1. 2.) « ipsa christianæ fidei subvertere firmamenta conatur. »¹ Hinc non facile dictu, quot modis rationalistæ et hæretici, hanc existentiam aggressi sint. Eorum errores ac difficultates breviter exponamus.

127. *Negatores existentiae peccati originalis.* — Pelagius monachus ejusque discipulus Cælestius (411-431) hæc docuerunt « Adam mortalem factum, qui sive peccaret, sive non peccaret, moriturus esset. Quoniam peccatum Adæ ipsum solum læserit, et non genus humanum... Quoniam ante adventum Christi fuerunt homines sine peccato. Quoniam infantes nuper nati in illo statu sunt, in quo Adam fuit ante prævaricationem. Quoniam neque per mortem vel prævaricationem Adæ omne genus hominum moriatur. » (Aug. de gestis Pelagii c. 11.). Abælardus († 1142) existentiam peccati ori-

(1) Conformiter ad Aug. scribit Prof. Zini (Il pentimento è la morale ascetica. — Labirinto teologico). « Il fulcro di tutto l'edifizio cristiano è rimasto sempre lo stesso: il dogma del peccato originale ».

ginalis quasi ad purum nomen reduxit. Scribit enim (Ethica seu scito teipsum 14.) « Cum parvulos originale peccatum dicimus habere, vel nos omnes secundum Apostolum, in Adam peccare, tale est, ac si diceretur, a peccato illius originem nostræ pœnæ vel damnationis sententiam incurrisse. » Juxta rationalistas doctrina de existentia peccati originalis « rationi et sensui repugnat » (Strauss); « est omnino inexplicabilis et impossibilis » (Damiron); « est in oppositione manifesta cum sensu communi et conscientiæ juribus » (Janet); « in veritate applicari nequit » (Schmidt); « a nullo scriptore amplius teneri potest » (Ritschl); per ipsam « Humanitas non aliud esset, nisi massa damnata et perditionis. » (Zini).¹ Recensitis negatoribus, recenseamus modo eorum argumenta.

128. Argumenta contra peccati originalis existentiam afferuntur.

1. Existentia originalis peccati est iniquitas apud Deum. « Barbara siquidem vindicta est, innocentes pœnis mulctare, culpamque imputare alicui, antequam quidquam boni vel mali fecerit. Modo adserta peccati originalis existentia, innocentes pueri pœnis mulctantur; illis, cum nondum bonum vel malum quodcumque fecerint, culpa imputatur. Iniquitas igitur est apud Deum. »²

2. Existentia originalis peccati pervertit omnem peccati et imputabilitatis notionem. Cum enim peccatum sit libera aversio voluntatis a Deo, libertatem in peccante requirit, neque imputabilitas aliqua dari potest nisi exercitium libertatis habeatur. Sed in peccati originalis contractione, nulla est libertas, nullum antecedit libertatis exercitium. Nullum ergo peccatum, nulla imputabilitas.³

3. Adest lex divina (Ezech. 18, 20.) « Filius non portabit iniquitatem patris, et pater non portabit iniquitatem filii; justitia justi super eum erit, et impietas impii erit super eum. »

(1) Cf. Monsabrè Exposition du dogme de 1877. Index III, vingt-septième Conf. — Einig. l. c. Sect. III.

(2) Audiatur Janet (Monsabrè l. c. p. 381). « Quant à cette justice, qui punit les innocents, et qui déclare coupable celui qui n'a pas encore agi, c'est la vendetta barbare, ce n'est pas la justice des hommes éclairés. »

(3) Janet ib. « Si la responsabilité dépend de la liberté, comment puisse être responsable d'un action que non seulement je n'ai pas faite librement mai que je ne même pas faite du tout. »

« Nullus inquit Angelicus ¹ improperebatur cæco nato, sed magis miserebatur. » Et ecce, in peccati originalis doctrina filii portant iniquitatem et pœnas patris, illis non miseretur. Existencia igitur originalis peccati rejicienda est. Contra rationalistarum assertiones dicimus:

129. Dogma fidei est, peccatum originale existere ac in posteros transire. — Probatur:

a) Ex Conciliorum decisionibus. Concil. Milev. (418) (Denz. 65.). « Item placuit, ut quicumque parvulos recentes.... dicit nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lavacro expiatur... a. s. » Concil. Araus. II (529) (Denz. 145.). « S. q. soli Adæ prævaricationem suam, non et ejus propagini asserit nocuisse... non autem et peccatum, quod mors est animæ, per unum hominem in omne genus humanum transiisse testatur, injustitiam Deo dabit. »

Concil. Trid. affert iterum decisionem Concil. Araus. (Denz. 671. 72.) et postea vocat peccatum Adæ « origine unum, et propagatione, non imitatione, transfusum omnibus inest unicuique proprium. »

b) Scriptura. Ex V. T. (Psal. 50, 7.) « Ecce! enim in iniquitatibus conceptus sum; et in peccatis concepit me mater mea. » (Job. 14, 4.) « Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? Nonne tu, qui solus es? » Itala ex Septuaginta ita vertit « Nemo mundus a sorde, nec infans cujus unius diei vita est super terram. »

Ex N. T. (Joa. 3, 5.) « Nisi quis renatus fuerit ex aqua, et Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. » Porro cum nemo possit a regno cœlorum excludi nisi per peccatum, et cum pueri mox nati, nullum peccatum actuale habeant, et sine baptisate a regno cœlorum excludantur, signum est, peccato originali maculari. (Ephes. 2, 3.) « Eramus natura filii iræ. » (Rom. 5, 12.) « Propterea sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, et per peccatum mors: et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt. » Modo, inquit Angelicus ² « Si de introitu peccati actualis, qui est per imitationem hic Apostolus loqueretur,

(1) 1-2° 81. I. Z. Zini l. c. hæc scribit « Paolo è il vero fondatore di questa cupa teologia che annienta l'uomo e il suo valore morale sotto il peso di una maledizione, che non è risultata se non dal volere stesso di Dio. »

(2) Comm. Epist. ad Rom. c. 5. l. 3.

non diceret peccatum per hominem in hunc mundum intrasse, sed magis per diabolum quem peccantes imitantur.... Est ergo intelligendum quod per Adam peccatum in hunc mundum intravit, non solum imitatione, sed etiam propagatione, id est per carnis originem vitiatam... Et Apostolus singulariter dicit: Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit: non autem dixit pluraliter peccata: quod fuisset dicendum si de actualibus loqueretur. »

c) Ex P. P. testimoniis. Tertullianus (De testim. an. c. 3.) « Satanam... per quem homo a primordio circumventus, ut præceptum Dei excederet, et propterea in mortem datus, exinde totum genus de suo genere infectum, suæ etiam damnationis traducem fecit. » (Cf. De anima 51, 52.).

Augustinus (De nuptiis et concup. 2, 12.) « Non ego finxi originale peccatum, quod catholica fides credit antiquitus: sed tu, qui hoc negas, sine dubio es novus hæreticus. » (Con. Jul. 2, 10.) « Qui ergo generatur in Adam... ideo peccato est obstrictus originis, quia de malo nascitur,... Non est hoc malum materies Dei creantis... Non est hoc malum nuptiarum, sed primorum hominum peccatum, in posteros propagatione trajectum. »

Origenes (In Ep. ad Rom. 5, 1.) « Omnes homines qui in hoc mundo nascuntur, et nati sunt, in lumbis erant Adæ, cum adhuc esset in paradiso: et omnes homines cum ipso vel in ipso expulsi sunt de paradiso, cum ipse inde depulsus est; et per ipsum mors, quæ ei ex prævaricatione venerat, consequenter et in eos pertransiit qui in lumbis ejus habebantur; ...per Adam ex quo omnes mortales originem ducunt, dicitur introisse peccatum, et per peccatum mors. »

Athanasius (Expos. in Psal. 50, 7.) « Omnes itaque qui ex Adamo oriuntur, in iniquitatibus concipiuntur, proavi sui damnatione collapsi.... Evam omnium nostrum matrem, ceu voluptate turgentem, concepisse peccatum. Quapropter nos in matris nostræ damnationem delapsos, concipi dicimus in iniquitatibus. »

d) Ratione. 1. « Baptismus et alia sacramenta Ecclesiæ sunt quædam remedia contra peccatum. Exhibetur autem Baptismus, secundum communem Ecclesiæ consuetudinem, pueris recenter natis. Frustra igitur exhiberetur, nisi in eis esset aliquod peccatum. Non est autem in eis peccatum actuale, quia carent usu liberi arbitrii, sine quo nullus actus homini

in culpam imputatur. Oportet igitur dicere in eis esse peccatum per originem traductum, quum in operibus Dei et Ecclesiæ nihil sit vanum et frustra.» (c. Gent. 4. 50.).

2. «Peccati originalis in humano genere probabiliter quædam signa apparent.» Nam genus humanum, innumeris pœnis tum spiritualibus tum corporalibus premitur. Modo, cum pœna non infligatur jûste nisi pro culpa, debet causa aliqua harum pœnarum assignari. «Quid igitur restat, nisi ut causa istorum malorum inquit Augustinus¹ sit aut iniquitas vel impotentia Dei, aut pœna primi veterisque peccati? Sed quia nec injustus, nec impotens est Deus; restat quod non vis, sed cogeri confiteri, quod grave jugum super filios Adam a die exitus de ventris matris eorum usque in diem sepulturæ in matrum omnium non fuisset, nisi delicti originalis meritum præcessisset.»

130. 1^a *Difficultas solvitur.*

a) In doctrina de peccato originali jûste pueri nascentes pœnis mulcantur, eisque culpa imputatur. Pueri siquidem conjuncti sunt tanquam membra capiti, ipsi Adæ peccanti, et primo quidem tanquam capiti physico, quia ab illo naturam physicam recipiunt, secundo tanquam capiti morali, quia simul cum Adam unam societatem humanam efformant. Sicut igitur peccante capite alicujus societatis culpa omnibus membris imputatur, et jûste omnia membra puniuntur quia «in civilibus omnes homines qui sunt unius communitatis, reputantur quasi unum corpus, et tota communitas quasi unus homo»; ita propter peccatum Adæ qui est caput physicum et morale societatis humanæ, jûste pueri nascentes puniuntur eisque culpa imputatur. (Cf. S. Th. 1. 2.^æ 81. 1.).

b) Injustum et iniquum est, privare aliquem bonis sibi debitis, non vero indebitis. Porro bona, quibus pueri nascentes propter originale peccatum, privantur non sunt illis debita sed mere gratuita. Non debita vita æterna, non gratia, quia superant naturæ humanæ vires; non debita immortalitas cum corpus humanum naturaliter mortale sit. Ubi est ergo iniquitas apud Deum. Audiatur Angelicus «Nec hoc est contra ordinem justitiæ, quasi Deo puniente in filiis quod primus parens deliquit: quia ista pœna non est nisi subtractio eorum quæ

(1) c. Iul. 1. 5. XVI, 83. S. Th. c. Gent. 4. 52.

supernaturaliter primo homini divinitus sunt concessa⁺, per ipsum in alios derivanda: unde aliis non debebantur, nisi quatenus per primum parentem in eos erant transitura: sicut si rex det feudum militi, transiturum per ipsum ad hæredes: si miles contra regem peccat, ut feudum mereatur amittere; non potest postmodum ad ejus hæredes devenire; unde juste privantur posterius per culpam parentis. »¹

c) Denique Adæ iniquitas quæ in omnes transit, per Jesu Christi gratiam quæ traducitur in omnes recompensatur, et mediante baptismo, nedum peccati originalis reatus, sed etiam cætera actualia peccata removeri possunt, puerique nascentes gratiæ et vitæ æternæ renascuntur atque interius renovantur. Pœnæ igitur cum beneficiis comparandæ sunt, ut inde misericordia Dei vel iniquitas inferatur.

131. 2^a Difficultas solvitur.

a) Ut actio quædam sit peccaminosa, et imputabilis alicui sufficit exercitium vel libertatis propriæ et personalis, vel libertatis alterius cui tanquam membrum capiti vel physice, vel moraliter aliquis unitur; eo præcise modo, quo actio posita a capite civitatis est laudabilis vel vituperabilis civibus, qui illi moraliter uniuntur. Cum igitur homines omnes moraliter et physice sint Adæ capiti conjuncti, nihil mirum, quod libera electio ejus, possit reddere nobis imputabile peccatum ab eo commissum, absque exercitio libertatis personalis nostræ. Audiatur Angelicus² « Multi homines ex Adam derivati sunt tanquam multa membra unius corporis.

Actus autem unius membri corporalis puta manus, non est voluntarius voluntate ipsius manus, sed voluntate animæ, quæ primo movet membra... Sic igitur inordinatio quæ est in isto homine ex Adam generato, non est voluntaria voluntate ipsius, sed voluntate primi parentis. »

b) Deus, tali pacto, tali conditione, Adam tanquam caput morale humani generis, instituere potuit, ut libera ejus transgressio, esset quoque libera transgressio omnibus nascentibus ex eo, eisque imputaretur. Neque in hoc est iniquitas. Libertas enim hominum, in potestate Dei absoluti domini est, et per illam transgressionem non bonis naturalibus atque debitis, sed gratuitis et indebitis expoliati fuimus.

(1) Opusc. I. Comp. Theol. ad Fr. Reg. c. 200. Vives 27.

(2) 1-2^a. 81. 1.

c) Adest discrimen inter peccatum personale et originale. « Licet enim, inquit Contensonius ¹ peccatum personæ actum a persona elicatum supponere debeat, non tamen peccatum originale, seu naturæ, quod relinquitur ex actu capitis totius naturæ, supposito Dei pacto, voluntatibus omnium gravidis, et pleni. »

132. 3^a *Difficultas solvitur.*

a) Mirandum est, quod recentiores qui Atavismi systema defendunt, per quod defectus parentum a filiis hæreditantur, negent filium portare iniquitatem patris. Filii siquidem portant iniquitatem patris, tum in his quæ pertinent ad corpus, tum in his quæ pertinent ad animam.

Audiat S. Thomas. ² « Videmus quod filii assimilantur parentibus, non solum in defectibus corporalibus, sicut leprosus generat leprosum, et podagricus podagricum, sed etiam in defectibus animæ, sicut iracundus iracundum, et amentes ex amentibus nascuntur. »

b) Penes omnes gentes, filii ex parentibus delicto publico maculatis orti, tanquam paterni criminis participes considerantur. ³

c) Filius non portat pœnam patris, si non sit particeps culpæ ejus; portat vero, si fuerit. Quia igitur omnes qui ex Adam nati sunt, propter conjunctionem ad ipsum, participant culpam quam commisit, ideo participant et pœnam ipsius.

ART. III.

IN QUO PECCATI ORIGINALIS ESSENTIA CONSISTAT ET QUOMODO TRADUCATUR.

133. *Diversarum sententiarum recensio.* — Nihil, ad investigandum secretius ac difficilius quam peccati originalis essentia. Placuit aliquibus (Guillelmus Parisiensis) es-

(1) Diss. 2. c. 2. De pecc. orig. Spec. 1.

(2) Comm. Ep. ad Rom. c. 5 lect. 3-1-2.º 81. 2. ubi ait « Propagantur in filios... velocitas corporis, bonitas ingenii. »

(3) Ita ex. g. de populo judaico propter occisionem Jesu Christi. Pulchre Al. Manzoni (La passione) canit:

« E quel sangue dai padri imprecato
Sulla misera prole ancor cade,
Che mutata d'etade in etade
Scosso ancor dal suo capo non l'ha ».

sentiam hanc reponere in eo, quod anima « nimio gaudio corpus amplectatur, arctiusque ei jungatur, quam deceat »; alii (Zwinglius) « in morbo quodam consistere asseruerunt. » Juxta nonnullos essentia peccati originalis consistit in sola extrinseca imputatione, (Catharinus et Pighi); vel « in quadam dispositione hæreditaria ad peccandum, quæ nihil est aliud nisi, pugna quædam inter rationem et sensualitatem (Hermes), aliis verbis in concupiscentia. Juxta Günther, peccatum originale est « perturbatio quædam ordinis, inter diversas hominis partes existentis »; et juxta Hase denique « non est verum peccatum, sed inclinatio quæ peccatum fieri potest. » Cum impossibile sit, speciali examini, recensitas opiniones subjicere, ponimus directe aliquas propositiones contrarias. Sit primo:

134. Peccatum originale est vere et proprie peccatum. — Peccati nomine intelligimus « habituale peccatum » videlicet, privationem justitiæ et gratiæ in anima, vel maculam a peccato actuali relictam. Probatur conclusio, quæ de fide est:

a) Ex Conciliis. Concil. Trid. (Sess. V, de pecc. orig. Denz. 674.). « S. q. per Iesu C. D. nostri gratiam, quæ in Baptismo confertur, reatum originalis peccati remitti negat a. s. ». Concil. Colon. (P. 1. c. 16) « Itaque secundum catholicam fidem peccatum originale veram et propriam rationem peccati habere et culpæ reatum includere et hominem vere peccatorem constituere dicendum est ».

b) Ratione. Ut actio quædam sit vere et proprie peccatum debet esse voluntaria, et contra legem divinam. Atqui originale peccatum, est voluntarium, est contra legem divinam. Ergo est vere et proprie peccatum.

a) « Est voluntarium ». Voluntates enim nostræ, conjunctæ erant cum Adam capite morali et physico humani generis. Voluntarie igitur ipso peccante peccato quod vocatur originis, voluntarie quoque nos peccamus. Sed Adam voluntarie commisit peccatum quod in nos transmittitur. Ergo peccatum originale est voluntarium.

b) « Est contra legem ». Legitur enim (Rom. 5, 19) « Per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi ».

135. Corollaria. — 1. Peccatum originale « inter omnia peccata minimum est », eo quod minimum habet de volun-

tario; non enim est voluntarium voluntate istius personæ, sed voluntate principii naturæ tantum. Peccatum autem actuale, etiam veniale, est voluntarium voluntate ejus in quo est; et ideo minor pœna debetur originali quam veniali ». (S. Th. 2. d. 33. q. 2. 1. ad 2.).

2. Peccatum originale est majus quolibet peccato « extensive » quia per ipsum « totum genus humanum inficitur » dum peccatum actuale est proprium singularis personæ, et singularem personam inficit. Est tamen minus peccatum « intensive », quia minus habet de ratione voluntarii. (Cf. S. Th. 3. p. 1. 4.).

136. Peccati originalis essentia reponenda est in privatione originalis justitiæ. — Probatur:

a) Ex Concil. Trid. (de pecc. orig. Sess. V, c. 1, 2, Denz. 670, 271.) in quo statuitur « Primum hominem Adam, cum mandatum Dei in paradiso fuisset transgressus, statim sanctitatem, et justitiam, in qua constitutus fuerat, amisisse » et quod « acceptam a Deo sanctitatem, et justitiam.... perdidit ».

b) Ratione. Peccati originalis essentia reponenda est, a) in privatione ejus quod Adam peccando prius amisit, b) in privatione ejus quod per baptismum infantibus redditur, c) in privatione perfectionis peccato originali oppositæ. Atqui id quod Adam peccando prius amisit, fuit originalis justitia, rursus justitia originalis est id quod per Baptismum infantibus redditur, et est perfectio peccato originali opposita. Ergo essentia originalis peccati in privatione originalis justitiæ reponenda est.

137. Corollaria. — 1. Concupiscentia est consecrarium peccati originalis. Commisso enim peccato ab homine Adam, statim sequuta est in ipso, inordinatio aliarum virium, quæ « ad bonum commutabile » conversæ sunt. Hæc autem inordinatio, communi nomine « concupiscentia » vocatur. (S. Th. 1. 2.^æ 82. 3.).

2. Peccatum originale juxta prædicta ita definiendum est « Privatio, nempe, illius originalis justitiæ qua voluntas hominis subdebatur Deo, vires sensitivæ subdebantur rationi, corpus animæ »; vel brevius « Privatio rectitudinis hominis ».

138. *Peccatum originale 1º traducitur et transit in posteros per generationem; 2º et quidem in omnes qui virtute hominis concepti sunt, nisi 3º, speciale privilegium interveniat.*

a) « Peccatum originale traducitur per generationem ». Nam Concil. Milev. II. (c. 2. Denz. 65.) statuit «...Parvuli... baptizantur, ut in eis regeneratione mundetur, quod generatione traxerunt ». Concil. Trid. (Sess. V, de pecc. orig. 3.; Sess. VI, de just. 3. Denz. 672-677) ait « Adæ peccatum, quod origine unum est, et propagatione, non imitatione, transfusum omnibus ». « Homines, nisi ex semine Adæ propagati nascerentur, non nascerentur injusti; cum ea propagatione, per ipsum dum concipiuntur, propriam injustitiam contrahant ».

Prob. ratione. Peccatum originale est peccatum naturæ. Debet igitur traduci per id per quod natura humana traditur. Sed natura humana traditur per generationem, quatenus nempe homo generatione disponit materiam, et Deus animam infundit. Ergo peccatum originale traducitur per generationem. Audiatur Angelicus¹ « Originale peccatum est in anima inquantum pertinet ad humanam naturam. Humana autem natura traducitur a parente in filium per traductionem carnis, cui postmodum anima infunditur; et ex hoc infectionem incurrit quod fit cum carne traducta una natura. Si enim non uniretur ei ad constituendam naturam, sicut Angelus unitur corpori assumpto, infectionem non reciperet ».

b) « Peccatum originale transit in omnes qui virtute humana concepti sunt ». Nam Concil. Trid. (Sess. V, de pecc. orig. c. 2. Denz. 671) definivit « S. q. Adæ prævaricationem sibi soli, et non ejus propagini, asserit nocuisse... aut inquinatum illum per inobedientiæ peccatum, mortem et pœnas corporis tantum in omne genus humanum transfudisse, non autem et peccatum quod mors est animæ a. s. ».

Prob. ratione. Virtus salvifica Jesu Christi ita se extendit ad homines ut Christus sit Redemptor et Salvator omnium. Sed si peccatum originale non transit in omnes qui virtute humana concepti sunt, Christus non esset Redemptor et Salvator omnium, quia pueri morientes ante usum rationis, cum nullum peccatum actuale habeant sine Christo salvarentur. Ergo peccatum originale transit in omnes, qui virtute hu-

(1) De Pot. 3. 9. ad 3.

mana concepti sunt. Adde rursus quod peccatum originale est peccatum naturæ. Cum igitur in omnes qui sunt ab Adam transeat humana natura, transit quoque ipsum originale peccatum.

Posita fuit restrictio illa « qui virtute humana concepti sunt » ad excludendum a contractione originalis peccati Jesum Christum, qui non virtute humana, sed virtute Spiritus S. in sinu B. V. M. conceptus fuit.

c) « Nisi speciale privilegium interveniat ». Et hoc factum est in B. V. Maria. Nam Pius IX (Bul. Ineff. 8 dec. 1854) « Declaramus, inquit, pronunciamus et definimus, doctrinam, quæ tenet beatissimam V. Mariam in primo instanti suæ Conceptionis fuisse singulari omnipotentis Dei gratia et privilegio, intuitu meritorum Christi Jesu Salvatoris humani generis, ab omni originalis culpæ labe præservatam immunem, esse a Deo revelatam, atque idcirco ab omnibus fidelibus firmiter constanterque credendam. » Neque audiendus est Schäfer¹ dum scribit non posse hoc privilegium admitti quia « et ipsa B. V. Maria indiget Christi redemptione. » Nam privilegium hoc, illi concessum fuit, « intuitu meritorum Christi » salvatoris et redemptoris; et rursus Christus fuit Salvator et Redemptor ejus quantum ad debitum, peccatum originale contrahendi, quod ex vi suæ conceptionis, B. V. Maria habuit.

139. Veritates nonnullæ, intimius manifestantes peccati originalis essentiam statuuntur.

a) « Peccatum originale omnium hominum fuit in Adam sicut in prima causa principali »; ipse enim propria voluntate et primitus illud commisit. » Est in semine corporali sicut in causa instrumentali « quia per virtutem activam seminis traducitur peccatum originale in prolem simul cum natura humana. » Neque mirandum de hoc quia « Licet in semine non sit anima, est tamen in semine virtus dispositiva corporis ad animæ receptionem, quæ cum corpori infunditur, etiam ei suo modo conformatur. » (Cf. S. Th. 1-2.^æ 83. 1. In Epist. ad Rom. 5. lect. 3.).

b) « Medium transmissionis originalis peccati est ipsa generatio » quia « per virtutem seminis traducitur humana natura a parente in prolem, et simul cum natura naturæ in-

(1) Katechismuslehre §. 35. Anmerkung.

fectio »; et quia « peccatum originale a primo parente traducitur in posteros, inquantum moventur ab ipso per generationem, sicut membra moventur ab anima ad peccatum actuale », (Cf. S. Th. 1-2.^æ 81. 1. ad 2. 1-2.^æ 81. 4.).

c) Peccatum originale resultat ex duobus elementis, videlicet ex privatione originalis iustitiæ, et ex concupiscentia, ex privatione illa sequuta. Prima vocatur a Theologis « elementum formale »; secunda « elementum materiale » peccati originalis.

d) Denique circa modum contrahendi originale peccatum, quomodo, nempe anima innocens a Deo creata, maculetur dum corpori infunditur, Angelicus ita loquitur ¹ « Ex quo anima patris per peccatum infecta fuit, sequitur etiam inordinatio in corpore, subtracto illo ordine quem natura instituta prius acceperat: et ita etiam ex semine illo generatur corpus tali ordine destitutum; unde et anima quæ tali corpori infunditur, deordinationem culpæ contrahit ex hoc ipso quod huiusmodi corporis forma efficitur. » In responsione vero ad 5, loc. cit. ait « Anima non inficitur per infectionem corporis, quasi corpore agente in animam; sed per quamdam collimationem unius ad alterum: quia forma recipitur in materia secundum conditionem ipsius materiæ...; et ideo ex hoc ipso quod corpus illa virtute privatur qua perfecte erat subijcibile animæ, sequitur etiam quod anima illa virtute careat qua perfecte corpus subditum regat. » ²

Cæterum, non obliviscantur verba Augustini « Cum quidam ruisset in puteum, ubi aqua tanta erat, ut eum magis exciperet ne moreretur, quam suffocaret ne loqueretur; accessit alius, et eo viso admirans ait: Quomodo huc cecidisti? At

(1) 2. Dist. 30. 1. 2. ad 3. et 5. Z. Zini loc. cit. scribit « Mistero questo della comunicazione di Padre in figlio, terribile e impenetrabile. »

(2) En quid scribit Zini (l. c. c. V.) « Si danno della trasmissione del peccato originale più spiegazioni. Alcuni pretendono che l'anima del bambino contragga direttamente la macchia dell'anima dei genitori, altri che si tratti d'un male fisiologico, che si trasmette come la lebbra. Ma non è così, non si tratta solo di atavismo, ma di vera colpevolezza, che porta con sè l'idea d'un male volontario, l'idea del castigo. La sola spiegazione che si possa accettare, si è che il disordine morale (inordinatio), si trova imputato ad ogni uomo come un fatto insieme volontario e non personale. La volontà di Adamo continua ad agire in noi, come nostra volontà, estende le sue determinazioni a tutti i suoi discendenti, come alle membra dello stesso corpo. »

ille: Obsecro, inquit, cogita quomodo hinc me liberes; non quomodo huc ceciderim, quæras. Ita quoniam fatemur, et fide catholica tenemus, de reatu peccati tanquam de puteo, etiam parvuli infantis animam, Christi gratia liberandam; satis est ei quod modum quomodo salva fiat novimus, etiamsi nunquam quomodo in malum illud devenerit, noverimus.»¹

SECT. III.

DE SUBJECTO ET EFFECTIBUS ORIGINALIS PECCATI.

ART. I.

SUBJECTUM ORIGINALIS PECCATI EJUSQUE EFFECTUS DETERMINANTUR.

140. Facilis determinatio subjecti originalis peccati, valde difficilis determinatio effectuum qui ex primo peccato Adæ consequuti sunt. Ad omnes excessus hæreticorum in secunda quæstione vitandos, duo præ oculis habenda sunt, idest *a*) primum hominem per peccatum « fuisse spoliatum gratuitis, vulneratum in naturalibus; *b*) « secundum corpus et animam in deterius commutatum fuisse. » Interea pro solutione primæ quæstionis sit:

141. *Anima est subjectum originalis peccati.* — Nota vocem « subjectum. » Siquidem non quærimus hic, in quo existat originale peccatum, tanquam in causa principali, vel instrumentali, quia « peccatum originale omnium hominum fuit in ipso Adam sicut in prima causa principali. » Fuit vero in semine corporali « sicut in causa instrumentali, eo quod per virtutem activam seminis traducitur peccatum originale in prolem simul cum natura humana. »

Probatur. Peccatum originale definitur communiter « Privatio justitiæ originalis. » Debet igitur esse tanquam in su-

(1) Epist. 167 ad Hieron. 1.

bjecto, in eo quod est capax originalis justitiæ. Sed sola anima rationalis est capax originalis justitiæ. Ergo subjectum originalis peccati est anima. Audiatur Angelicus ¹ « Sic igitur cum anima possit esse subjectum culpæ, caro autem de se non habeat quod sit subjectum culpæ, quidquid pervenit de corruptione primi peccati ad animam, habet rationem culpæ; quod autem pervenit ad carnem, non habet rationem culpæ, sed pœnæ. Sic igitur anima est subjectum peccati originalis, non autem caro. »

142. *Enumerantur effectus originalis peccati, quoad animam.*

a) Per peccatum originale homo amisit originalem justitiam, gratiam, et gratiæ dona. Concil. enim Trid. (Sess. 5 de pec. orig. o. 1, 2. Denz. 670-71.) fatetur « primum hominem Adam cum mandatum Dei in paradiso fuisset transgressus, statim sanctitatem, et justitiam, in qua constitutus fuerat, amisisse » et quod Adam « acceptam a Deo sanctitatem, et justitiam... perdidit. » Deinde ex ratione scimus, justitiam, gratiam et gratiæ dona non posse conciliari et existere simul cum peccato. Cum igitur originalis culpa, sit vere et proprie peccatum, ea commissa, primus homo, justitiam originalem, gratiam et gratiæ dona amisit.

b) Natura hominis per originale peccatum vulnerata est. Nam « per justitiam originalem perfecte ratio continebat inferiores animæ vires; et ipsa ratio a Deo perficiebatur ei subiecta. Hæc autem originalis justitia subtracta est per peccatum primi parentis... Et ideo omnes vires animæ remanent quodammodo destitutæ proprio ordine, quo naturaliter ordinantur ad virtutem; et ipsa destitutio « vulneratio naturæ dicitur ² ». Per peccatum originale ergo natura hominis vulnerata fuit.

c) Quatuor sunt vulnera sequuta, ex peccato originali idest vulnus ignorantiae, malitiæ, infirmitatis, concupiscentiæ. Siquidem per peccatum primi parentis « omnes vires animæ remanent quodammodo destitutæ proprio ordine, quo naturaliter ordinantur ad virtutem, idest ratio remanet destituta suo ordine ad verum, voluntas ordine ad bonum, appetitus ira-

(1) 1-2^a. 83. 1.

(2) 1-2^a. 85. 3.

scibilis suo ordine ad arduum, concupiscibilis ordine ad delectabile moderatum ratione. Atqui per hoc quod ratio destituitur ordine ad verum, est vulnus ignorantiae, « inquantum vero voluntas destituitur ordine ad bonum est vulnus malitiae, inquantum vero irascibilis destituitur suo ordine ad arduum, est vulnus infirmitatis; inquantum vero concupiscentia destituitur ordine ad delectabile moderatum ratione, est vulnus concupiscentiae. » Ergo quatuor sunt vulnera sequuta ex peccato originali, vulnus ignorantiae, malitiae, infirmitatis, concupiscentiae. (Cf. S. Th. 1-2^æ. 85. 3.).

143. Enumerantur effectus originalis peccati, quoad corpus.

a) Primus effectus est mors. Rom. 5, 12. « Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit et per peccatum mors. » Concil. Tridentinum (l. c. Denz. 670.) fatetur « primum hominem Adam.... incurrisset per offensam prævaricationis.... mortem quam antea illi comminatus fuerat Deus ».

Audiat Angelicus (2-2^æ. 164. 1. ad 1.). « Deus qui est conditor hominis, omnipotens est; unde ademit suo beneficio ab homine primitus instituto necessitatem moriendi ex tali materia consequentem; quod tamen beneficium subtractum est per peccatum primorum parentum. Et sic mors et est naturalis propter conditionem materiæ, et est pœnalis propter amissionem divini beneficii præservantis a morte. »

b) Alii effectus ex peccato originali sequuti, sunt innumeræ pœnæ corporales. Job. 14, 1. « Homo natus de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis miseriis. » 2. Cor. 5, 4. « Nam et qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus gravati. »

Audiat Angelicus (2-2^æ. 164. 1.) « Homini in sua prima institutione hoc beneficium fuit collatum divinitus, ut quamdiu mens ejus esset Deo subjecta, inferiores vires animæ subjicerentur rationali menti, et corpus animæ subjiceretur. Sed quia mens hominis per peccatum a divina subjectione recessit, consecutum est ut nec inferiores vires totaliter subjicerentur rationi.... nec etiam corpus totaliter subjiceretur animæ: unde consequuntur mors et alii corporales defectus. Vita enim, et incolumitas corporis consistit in hoc quod subjiciatur animæ, sicut perfectibile suæ perfectioni. Unde per oppositum mors, et ægritudo, et quilibet corporalis defectus pertinent ad de-

fectum subjectionis corporalis ad animam. Unde patet quod sicut rebellio carnalis appetitus ad spiritum est pœna peccati primorum parentum; ita etiam et mors et omnes corporales defectus.»

ART. II.

HÆRETICORUM ERRORES

CIRCA EXTENSIONEM PECCATI ORIGINALIS EFFECTUS.

144. Circa effectus originalis peccati extensionem dantur duo genera errantium; et a nonnullis « hominis vires nimium efferuntur », ab aliis » dona supernaturalia et naturalia non recte discernentibus », eædem (vires) vel extinctæ dicuntur, vel nimium deprimuntur. Juxta primos, effectus peccati originalis, ad nihilum reducitur, prævaricatio Adæ ipsi Adæ nocuit, non aliis hominibus, qui valent sine gratia ad omne opus bonum. Juxta secundos, peccati originalis effectus talis est ut » in hominis natura ne scintillula quidem spiritualium virium reliqua manserit ac homo sit instar statuæ salis, similis trunco et lapidi » (Lutherus) et « virtutes gentium vera vitia et arboris maledictæ fructus » sint uti Melancthon asseruit. Imo post peccatum originale « liberum arbitrium sine gratiæ Dei adjutorio, nonnisi ad peccandum valet » et « Omne quod agit peccator, vel servus peccati peccatum est. » (Bajus) Denique juxta alios peccatum originale, « totaliter humanam naturam mutavit, omnes facultates animæ destruxit, libertatem arbitrii extinxit, loco imaginis Dei, Satanæ imaginem in anima impressit. »¹ Doctrina Ecclesiæ circa naturam effectus originalis peccati, in medio consistit. Sit igitur:

145. Liberum arbitrium hominis non fuit extinctum per originale peccatum. — Probatur:

a) Ex Concil. Trid. (Sess. 6. de just. c. 5. Denz. 697.) « S. q. liberum hominis arbitrium post Adæ peccatum amissum et extinctum esse dixerit, aut rem esse de solo titulo, imo titulum sine re, figmentum denique a Satana inventum in Ecclesiam a. s. ». Concil. Colon. (P. 1. c. 17.) « Quod imprimis ad

(1) Cf. Monsabrè l. c. p. 385.

voluntatem attinet, ea, licet ex peccato originali infirmior exstiterit, non tamen omni vi et efficacia vel libero arbitrio privata est. »

6) Ratione. Norma ad judicandum de effectibus originalis peccati est hæc: per originale peccatum, homo expoliatus fuit supernaturalibus, non vero naturalibus dotibus, quæ manserunt. Atqui liberum arbitrium est dos naturalis hominis. Ergo liberum arbitrium post originale peccatum mansit, et non fuit extinctum. Rursus, hac doctrina protestantium admissa, sequeretur statim, hominem incapacem esse moralitatis, cujus libertas est fundamentum.

146. Corollarium. — Liberum arbitrium hominis fuit aliquo modo vulneratum, per originale peccatum. Etenim liberum arbitrium est « facultas voluntatis et rationis. » Si igitur vulnerata fuit a peccato originali ratio et voluntas, vulneratum quoque dicendum est liberum hominis arbitrium. Porro uti n. 143 visum fuit, ratio vulnerata fuit vulnere ignorantiae, voluntas vulnere malitiæ, infirmitatis, et concupiscentiæ. Igitur et ipsum liberum arbitrium hominis per peccatum originale vulneratum est.

147. Per peccatum originale natura humana non fuit totaliter corrupta.

1° Quia si aliter esset, omnes actiones hominis sine gratia existentis peccata essent. Porro Concil. Trid. (Sess. 6 de just. c. 7. Denz. 699.) definivit » S. q. d., opera omnia, quæ ante justificationem fiunt, quacumque ratione facta sint, vere esse peccata... a. s. » Et Concil. Colon. (loc. cit.) ait « Quamvis non solum gratia sanctificante, sed etiam fide careat homo, non tamen omnia ejus opera, ut quidam voluere, peccata sunt. »

2° Natura humana ex anima et corpore, atque ex facultatibus nonnullis spiritualibus resultat. Modo, quamvis vulnerata, manent anima et corpus, manent facultates illæ spirituales quæ voluntas et ratio vocantur, et prouti ex experientia constat, possunt actiones quasdam agere, et bona quædam operari. Non igitur per originale peccatum natura humana totaliter corrupta est.

148. Corollaria. — 1. Merito igitur Concil. Trid. (Sess. 5. c. 1. Denz. 670.) definivit « Totumque Adam, per illam præva-

ricationis offensam, secundum corpus et animam in deterius commutatum fuisse » quia natura humana, etsi non totaliter corrupta, vulnerata tamen est, per originale peccatum, quo homo expoliatus fuit gratuitis, et vulneratus in naturalibus.

2. Merito a Pio V (1 Oct. 1567. Denz. 905.) fuisse damnatam (25) propositionem Baji « Omnia opera infidelium sunt peccata, et philosophorum virtutes sunt vitia. »

149. Conclusio. — Quæ de primi hominis lapsu, atque de peccati originalis malis dicta sunt, animum nimis, terrere nequeunt. Nam « etiam illud, inquit Augustinus ¹ quod malum dicitur, bene ordinatum et loco suo positum, eminentius commendat bona, ut magis placeant et laudabiliora sint dum comparantur malis. Neque enim Deus.... cum summe bonus sit, ullo modo sineret mali aliquid esse in operibus suis, nisi usque adeo esset omnipotens et bonus, ut bene faceret et de malo. »

DE GRATIA

PROLOGUS.

150. Quia gratia per Jesum Christum facta est, ideo non nisi post tractatum de Jesu Christo restitutore ordinis læsi, de gratia agendum foret. Sed pluribus ex causis, coacti sumus, tractatui de peccato originali subnectere tractatum de gratia quæ originali peccato opposita est. De gratia divina igitur, quæ, uti Augustinus fatetur ² « non solum omnia sidera et omnes cœlos, verum etiam omnes Angelos supergreditur »; cujus « bonum inquit Angelicus ³ majus est quam bonum naturæ totius universi »; de hac gratia quæ a D. Scheeben ⁴ radio

(1) Enchir. ad Laur. c. 11.

(2) c. d. Epist. Pelagii ad Bonif. 2, 6, 12.

(3) 1-2.^m 113. 9 ad 2.

(4) Die Herrlichkeiten d. g. Gnade. 6 Auf. neu bearbeitet durch F. A. M. Weiss O. P. Erstes B. v. dem Wesen d. G. p. 13.

divinæ pulchritudinis e cœlo in animam effuso, atque ad intimam animæ penetranti, comparatur, nobis agendum est. Hujusmodi est ordo sequendus:

1^a Sect. de intima natura gratiæ,

2^a Sect. de effectibus gratiæ, qui justificatio et meritum dicuntur,

3^a Sect. de gratiæ necessitate ad operandum, sermo fiet.

SECT. I.

DE INTIMA NATURA GRATIÆ.

ART. I.

QUID ET QUOTUPLEX SIT GRATIA DEFINITUR.

151. Significationes diversæ vocabuli « gratia ». — Multæ sunt significationes adnexæ latinæ voci « gratia » quæ grace « χάρις » redditur. Potest enim significare a) venustatem et pulchritudinem juxta illud (Prov. 31, 30; Psal. 44, 3.) « Fallax gratia et vana est pulchritudo. » « Diffusa est gratia in labiis tuis. » b) Aliquam benevolentiam favorem aliquem; ita legitur (Luc. 1, 30.) « Ne timeas Maria! invenisti enim gratiam apud Deum. » c) Gratitude vel recompensationem « beneficii gratis dati, secundum quod dicimus agere gratias beneficiorum » juxta illud (2 Reg. 2, 6.) « Ego reddam gratiam, eo quod fecisti verbum istud. » d) « Beneficium ex benevolentia collatum citra exigentiam ejus, cui confertur »¹; vel donum sive naturale sive supernaturale nobis a Deo gratis concessum. In præsentī vocabulum « gratia » accipiendum est pro « dono supernaturali a Deo nobis gratis concesso. » (Cf. S. Th. 1. 2.^æ 110. 1.).

152. Gratiæ divinæ definitio. — Gratia vero, pro dono supernaturali a Deo nobis gratis concesso, accepta de-

(1) Cf. Palmieri, de g. divina Thesis 1.

finitur a S. Thoma¹ « Quædam participatio divinæ naturæ » juxta illud (1. Pet. 1, 4.) « Maxima et pretiosa nobis promissa donavit; ut per hæc efficiamini divinæ consortes naturæ ». A Cat. Rom. (P. 2. c. 2. q. 38.) definitur « Divina qualitas in anima inhærens, ac veluti splendor quidam, et lux, quæ animarumstrarum maculas omnes delet, ipsasque animas pulchriores et splendidiore reddit ». A recentissimo scriptore² gratia definita fuit « Status quidam affectivæ unionis cum Deo, hominem avertens a vita, atque ad apotheosim conducent ». Pro nobis gratia sanctificans « Est donum gratis a Deo datum, supernaturale, creatum, elevans animam atque animam faciens gratam et acceptam Deo ». Dicitur « donum gratis datum » ut merita hominis excludantur, Apostolus enim (Rom. 11, 6.) ait « Si autem gratia, jam non ex operibus; alioquin gratia jam non est gratia ». Et August. (De gestis Pelag. 14, 33.) « Ipsum quippe gratiæ nomen et eius nominis intellectus aufertur, si non gratis datur, sed eam qui dignus est accipit ». Additur a) « supernaturale » quia gratia exigentias naturæ humanæ superat et excedit; b) « creatum » quia gratia in anima est, et quidquid est in anima, creatum vel melius concreatum est; c) « elevans » idest de ordine naturali ad ordinem supernaturalem. Per ultima verba assignantur munera gratiæ, quæ sunt, reddere Deo carum et acceptum. Cum enim gratia mediante « Deus deficiet communicando consortium divinæ naturæ per quamdam similitudinis participationem », impossibile est animam per gratiam non fieri gratam Deoque acceptam. (Cf. S. Th. 1-2.^æ 112. 1.).

153. Prima divisio gratiæ in gratiam externam et internam, gratis datam, et gratum facientem reversionetur. — Gratia externa vocatur illa, quæ nihil ponit in anima, non afficit, non modificat intima animæ, talis est prædicatio Evangelii, exempla Christi, Ecclesiæ magisterium. Gratia interna dicitur quæ aliquid in anima ponit, et animam afficit, vel interius ipsam sanctificando, vel ad operationem movendo, vel potentias eiusdem perficiendo, sicuti in gratia habituali, actuali, et virtutum et donorum habetur. Gratia interna iterum dividitur, in gratiam gratum facientem, et

(1) 1-2.^æ 112. 1.

(2) Z. Zini, l. c. Laberinto teologico. Harnack (Das Wesen d. Christentums definit gratiam « Gnade ist Sündenvergebung ».

gratiam gratis datam. Prima solet definiri « Donum supernaturale gratis atque meritorum Christi intuitu collatum quo nos grati et accepti Deo efficimur ». Secunda « est gratia ad bonum spirituale aliorum ordinata ». Angelicus ¹ aliter definit utramque gratiam. « Duplex, inquit ipse, est gratia. Una quidem per quam ipse homo Deo conjungitur, quæ vocatur gratia gratum faciens. Alia vero per quam unus homo cooperatur alteri ad hoc, quod ad Deum reducatur ». Diversum est igitur munus gratiæ gratis datæ et gratiæ gratum facientis, quia prima non sanctificat habentem neque gratum Deo facit, secunda vero hominem gratum facit Deo, ipsum sanctificando. Diversus est utriusque finis, quia gratia gratis data est in aliorum utilitatem, gratia gratum faciens in utilitatem propriam.

Novem genera gratiarum gratis datarum ab Apostolo P. (1. Cor. 12.) et a S. Thoma (1-2^æ III. I. Comm. in 1. Ep. ad Cor. 12. lect. 2.) recensentur. Idest: *a*) Sapientiæ sermo, ut aliquis possit persuadere ea quæ ad cognitionem divinorum pertinent. *b*) Sermo scientiæ, ut per creaturas ea quæ sunt Dei manifestare possit. *c*) Sermo fidei, ut aliquis recte proponat ea quæ fidei sunt, et certitudinem fidei excellenter habeat. *d*) Gratia sanitarum per quam possit infirmitatem sanare. *e*) Gratia virtutum, qua aliquis ad potentiam Dei manifestandam quædam miracula facit. *f*) Gratia Prophetiæ qua aliquis, eventus, immobili veritate prænuntiat. *g*) Discretio spirituum qua quis secreta cordium scrutatur, et quo spiritu aliquis moveatur ad loquendum vel operandum. *h*) Gratia linguarum, ut possit loqui diversis linguis, ut intelligatur ab omnibus, sicut de Apostolis legitur Act. 2, quod loquebantur variis linguis. *i*) Interpretationis sermonum gratia, qua quis obscuros sermones, atque scripturarum difficilia explanare possit. (Cf. S. Th. 1. c.).

154. Divisio gratiæ gratum facientis. — Gratia gratum faciens, dividitur communiter in gratiam habituales et actuales. Gratia habitualis est donum supernaturale inhærens permanenter in anima, et cuius proprium est animam sanare et elevare, ut fiat particeps naturæ divinæ. Actualis vero est supernaturale auxilium quo Deus hominem ad ope-

(1) 1-2.^æ III. I.

randum movet. Secundum diversos effectus a gratia productos, gratia actualis, subit alias divisiones, et dividitur in gratiam Operantem et Cooperantem. Dicitur Operans gratia illa, qua Deus in nobis, sine nobis operatur; Cooperans vero qua Deus simul cum libertate nostra in nobis operatur. « In illo ergo effectū, inquit Angelicus, ¹ in quo mens nostra est mota et non movens, solus autem Deus movens, operatio Deo attribuitur, et secundum hoc dicitur gratia operans. In illo autem effectū, in quo mens nostra et movens et movetur, operatio non solum attribuitur Deo, sed etiam animæ, et secundum hoc dicitur gratia cooperans ».

Dividitur etiam in gratiam Prævenientem et Subsequentem. Sunt enim quinque effectus gratiæ in nobis « quorum primus est, ut anima sanetur: secundus, ut bonum velit: tertius est, ut bonum, quod vult, efficaciter operetur: quartus est, ut in bono perseveret: quintus est, ut ad gloriam perveniat. Et ideo gratia secundum quod causat in nobis primum effectum, vocatur præveniens respectu secundi effectus: et prout causat in nobis secundum, vocatur subsequens respectu primi effectus. » ²

Alia gratiæ divisio est in sufficientem et efficacem. Gratia sufficiens est auxilium supernaturale conferens potestatem operandi (posse operari); Efficax vero est auxilium supernaturale inferens effectum, dans bonum operari.

Denique secundum diversa munera quæ a gratia præstantur, gratia dicitur, elevans, sanans, movens, auxilians, excitans, prouti elevat animam ad ordinem supernaturalem, eam sanat a peccato, eam movet ad operationem vel ei dat auxilia vel ipsam excitat.

155. Differentia gratiæ a virtutibus et præsertim a charitate statuitur. — Virtutes vel sunt acquisitæ, vel infusæ, vel theologales, sicuti fides, spes et charitas. Modo gratia differt a) a virtutibus acquisitis, cum istæ ad ordinem naturalem, gratia ad ordinem supernaturalem pertineat. b) A virtutibus infusis quia derivantur ab ipsa gratia, et sunt resultantia gratiæ, sicut potentiæ animæ derivantur ab ipsa essentia annuæ. c) A virtutibus fidei, spei, et charitatis,

(1) I. 2.º III. 2.

(2) S. Thom. ib. a. 3.

quia fides et spes possunt esse sine gratia gratum faciente uti in peccatore contingit, et ipsa virtus charitatis prævenitur a gratia quæ est radix meriti, dum charitas est principium proximum merendi. (Cf. S. Th. 1-2^æ 110. 3.).

Cajetanus (Comm. 1-2^æ 110. 3. ad arg.) describit differentias inter gratiam et charitatem existentes. « Licet, inquit ipse, multæ excellentiæ sint communes gratiæ et charitati propter earum connexionem, non tamen eis conveniunt eodem modo: quia gratiæ ut primæ radici, charitati ut fructui illius. Et rursus aliqua excellentia est gratiæ, quæ non convenit charitati, scilicet primum principium formale esse supernaturalis. ...Gratia facit filium Dei formaliter, charitas autem operative. Illa enim est principium essendi in natura divina participata: ista est principium operandi secundum naturam divinam participatam. Et similiter diversimode utraque est forma virtutum, et coniungit fine ultimo, quia charitas ut proximum operandi principium, illa ut primum ».

Hinc (2. Cor. 13, 13; Ephes. 6, 23, 24) legitur « Gratia D. N. J. C., et charitas Dei... sit cum omnibus vobis. » « Pax fratribus, et charitas cum fide... Gratia cum omnibus... » Et Conc. Trid. (Sess. 6. de Iust. c. 11. Denz. 703) definit homines non justificari « exclusa gratia et charitate ».

ART. II.

NATURA GRATIÆ HABITUALIS ET ACTUALIS INVESTIGATUR.

156. Protestantium error. — « In Ecclesiis nostris, inquit ipsi, ¹ apud theologos Augustanæ confessionis extra controversiam positum est, totam iustitiam nostram extra nos... quærendam, eamque in solo Domino nostro Jesu Christo consistere ». Lutherus fassus est, in homine justo, nullam internam gratiam inveniri, et esse diabolo comparandum. ² Juxta protestantes igitur, gratia est aliquid externum, nihil ponens in ipsa anima. Contra sit:

(1) Krogh-Tønning, De g. Christi et de libero arbitrio p. 65.

(2) Ib. p. 67. « Er (der Christenmensch) ist wohl so schwarz und hesslich, als schier der Teufel selbst! ».

157. Gratia habitualis est realitas quædam intrinseca animæ. — Probatur:

a) Ex Concil. et Script. auctoritate. Concil. Trid. (Sess. 6, de just. c. 11. Denz. 703.) « S. q. d., homines justificari vel sola imputatione justitiæ Christi, vel sola peccatorum remissione, exclusa gratia et charitate, quæ in cordibus eorum per Spiritum S. diffundatur, atque illis inhæreat; aut etiam gratiam, qua justificamur, esse tantum favorem Dei a. s. » Est propositio Baji damnata qua asseritur justitia quæ impius justificatur non consistere « in gratia aliqua animæ infusa. » (Denz. 922).

Joa. 14, 23. « Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus et mansionem apud eum faciemus. » 1. Cor. 3, 16. « Nescitis, quia templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis? » 1. Joa. 3, 1. « Videte, qualem charitatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur et simus. »

b) Ex P. P. Tertull. (Adv. Herm. 5.) « Nemini licet habere de Deo aliquid. Ergo, inquis, nec nos habemus Dei aliquid. Imo habemus, et habebimus, sed ab ipso, non a nobis. Nam et Dei erimus..... sed ex gratia ipsius, non ex nostra proprietate, quia ipse est solus qui deos faciat ».

S. August. (Enar. in Ps. 49, 2.) « Manifestum est ergo, quia homines dixit deos, ex gratia sua deificatos, non de substantiâ sua natos... Si filii Dei facti sumus, et dii facti sumus: sed hoc gratiæ est adoptantis, non naturæ generantis ».

S. Basilius (De Spiritu S. 26.) « Et sicut cernendi vis est in oculo sano, sic operatio Spiritus in anima purgata... Et quemadmodum ars est in eo qui illam adeptus est, ita gratia Spiritus in eo qui recepit eam, semper quidem præsens, at non perpetuo operans. »

S. Cyrill. Alex. (In Is. 1. 1. or. 2. c. 3. v. 1, 2.) « Recipimus per Spiritum S. Baptismi gratiam, qui sanctificat nos: vimque aquæ dicimus esse peccatorum abolitionem, regenerationem spiritualem, ut ipsi Christo conformes simus. »

c) Ratione. Gratia habitualis qua sanctificamur est terminus divinæ dilectionis erga animam. Atqui terminus divinæ dilectionis erga animam est aliquid reale, et intimum ipsi animæ. Ergo gratia habitualis est realitas quædam intrinseca animæ.

Propositio illa « terminus divinæ dilectionis erga animam est aliquid reale et intimum ipsi animæ » ita declaratur a

S. Thoma. « Quia bonum creatum inquit ipse, ¹ provenit ex voluntate divina, ideo ex dilectione Dei, qua vult creaturæ bonum, profluit aliquod bonum in creatura. Voluntas autem hominis movetur ex bono præexistente in rebus; et inde est quod dilectio hominis non causat totaliter rei bonitatem, sed præsupponit ipsam vel in parte vel in toto.... Sic igitur per hoc quod dicitur homo gratiam Dei habere, significatur quiddam supernaturale in homine a Deo proveniens. »

158. Gratia sanctificans est quædam realitas accidentalis, permanens in anima, et supernaturalis, quæ convenienter qualitas appellatur.

a) « Est quædam realitas accidentalis ». Quod enim animæ realiter inhæret non potest esse nisi quædam realitas accidentalis, quia uti scholæ adagium fert « Accidentis est inesse. » Sed gratia sanctificans uti vidimus n. 157, realiter animæ inhæret. Ergo est quædam realitas accidentalis.

b) « Est permanens in anima ». Quemadmodum in ordine naturali, formæ a Creatore in creaturis infusæ ad operandum sunt permanentes in anima, ita et multo magis in ordine supernaturali, secus Deus minus provideret secundo, quam primo ordini. Sed gratia est forma quædam a Deo in anima infusa, secundum quam anima inclinatur ad prompte et suaviter agendum in supernaturali ordine. Ergo gratia sanctificans est permanens in anima. (Cf. S. Th. 1-2.^æ 110. 2.).

c) « Est supernaturalis ». Nam per gratiam sanctificantem, homines fiunt capaces, consequendi vitam æternam, juxta illud (Rom. 6, 23.) « Gratia autem Dei, vita æterna. » Hoc vero, foret omnino impossibile, si gratia non esset supernaturalis naturæ, media enim proportionata sunt fini. Ergo gratia supernaturalis est. Propter hoc ab Angelico, gratia sanctificans, definita fuit « Quædam perfectio elevans animam ad quoddam esse supernaturale » ².

d) « Convenienter dicitur qualitas ». Catech. siquidem. Rom. (p. 2. c. 2. q. 38.) scribit « Est autem gratia..... divina qualitas in anima inhærens ». Rursus, realitas quælibet accidentalis, difficile mobilis, permanens in anima, et disponens animam ad prompte et suaviter agendum, convenienter dicitur

(1) 1-2.^æ 110. 1.

(2) De Verit. 27, 3.

qualitas. Sed uti jam probatum fuit gratia est realitas accidentalis, ratione sui difficile mobilis permanens in anima, et animam disponens ad prompte et suaviter agendum in ordine supernaturali. Ergo convenienter dicitur qualitas.

159. Corollaria. — 1. Quia « creari proprie est rei subsistentis, cujus est proprie esse et fieri » non vero realitatis accidentalis, ideo gratia non creatur proprie sed concreatur, et prouti Cajetanus ait, gratia creatur quia « secundum ipsam homo creatur in tali esse. » (Comm. 1-2.^æ 110. 1.).

2. Quia « duplex distingui potest Dei participatio: una moralis, qua creatura imitatur quod in divina natura est morale, videlicet rectitudinem affectus; alia physica, quæ consistit in reproductione creata quidem, sed physica divinæ perfectionis »¹; gratia dicenda est physica participatio Dei. Ratio est, quia effectus qui ex gratia consequuntur uti virtutes, operationes, fructus et visio beata, physici sunt, et physicam causam supponunt.

160. Gratiae habitualis effectus. — Gratiae habitualis effectus ita a Contensonio describuntur. « Gratia primo mundat a peccato: 2. Deo gratum hominem efficit, et objectum specialis dilectionis: 3. hominem interius rectificat, renovat, et instaurat oblitteratam ab Adami culpa similitudinem menti insculptam: 4. hominem Dei dilectorem sine actu, certe potestate et inclinatione reddit: 5. actus supernaturalis fidei, spei, dilectionis, religionis, aliarumque infusarum virtutum a justo elici exigit: 6. Dei filium adoptivum constituit: 7. jus ad hæreditatem cœlestem eidem filio adoptivo largitur: 8. totam Trinitatem animæ sanctæ illapsam, et intime præsentem facit: denique hominem supra puram naturam creatam et creabilem evehit. »²

161. Natura gratiæ actualis. — Juxta Paschasium Quesnellum gratia actualis « Non est aliud, quam voluntas omnipotentis Dei jubentis, et facientis quod jubet ». Propositio hæc damnata fuit die 8 Sept. 1713 a Clemente XI (Denz. 12. 26.) et quidem merito. Confundit enim effectum voluntatis

(1) Cf. Barré, De d. gratia c. 1. a. 2. 103.

(2) De gratia diss. 4. c. 1. spec. 1.

divinæ cum ipsa voluntate divina, et facit gratiam esse non aliquid creatum, sed increatum. Dicendum igitur est, gratiam actualem non esse, nisi « Quamdā motionem divinam per modum transeuntis datam. » Nam Concil. Trid. (Sess. 6 de Just. c. 4. Denz. 696.) ait « S. q. d., liberum hominis arbitrium a Deo motum et excitatum nihil cooperari assentiendo Deo excitanti..... a. s. » Gratia igitur actualis quædam motio est. Rursus, essentia gratiæ actualis ex ejus fine, certe est desumenda. Finis autem actualis gratiæ est hominem per modum transeuntis movere ad operandum. Ergo gratia actualis quædam motio divina per modum transeuntis est.

ART. III.

DE GRATIÆ CAUSA ET SUBIECTO.

162. Respectu gratiæ divinæ dantur causæ extrinsecæ uti causa efficiens et finalis, et causæ intrinsecæ uti causa materialis est formalis. Relate ad causam efficientem gratiæ ita respondemus:

163. 1° Causa efficiens principalis gratiæ est solus Deus; 2° instrumentalis conjuncta est Humanitas Christi; 3° instrumentalis separata sunt Sacramenta.

a) « Causa efficiens principalis gratiæ est solus Deus. » Psal. 83, 12, legitur « Gratiam et gloriam dabit Dominus. » Rursus gratia sanctificans tria in suo conceptu importat, idest peccata tollere, in filium Dei adoptare, jus ad vitam æternam tribuere. Sed Deus solus, potest virtute propria, tollere peccata, in filium adoptare, jus ad vitam æternam tribuere. Ergo solus Deus est causa efficiens principalis gratiæ.

b) « Humanitas Christi est causa instrumentalis conjuncta gratiæ. » Quamvis enim Deus potuisset immediate causare gratiam in anima, ad pulchritudinem tamen ordinis salutis, Ei placuit, per Humanitatem a Verbo assumptam gratiam in animabus producere juxta illud Joa. 1, 17, « Gratia et veritas per Jesum Christum facta est. » Sed prouti notat Angelicus¹ « Humanitas Christi non causat gratiam propria virtute, sed virtute divinitatis adiunctæ, ex qua actiones humanitatis Christi

(1) I. 2.^m II 2. I. ad. I.

sunt salutare. » Ergo Humanitas Christi est causa instrumentalis conjuncta gratiæ.

c) « Sacramenta sunt causæ instrumentales separatæ gratiæ ». Ex tractatu de Sacramentis in genere, n. 71, scimus, per Sacramenta N. L. quæ derivantur a Christo causari gratiam, principaliter per virtutem Spiritus S. in Sacramentis operantis. Sed Sacramenta non sunt instrumenta conjuncta divinitati, uti de Humanitate Christi dictum est, sed a Divinitate separata, cum solummodo participant virtutem Jesu Christi. Ergo Sacramenta sunt causæ instrumentales separatæ gratiæ.

164. Causa meritoria principalis gratiæ est Jesus Christus, finalis vita æterna.

a) « Causa meritoria principalis gratiæ est Jesus Christus. » « Meritoria (causa) autem inquit Concil. Trid. (De justif. Sess. 6. c. 7. Denz. 681.) dilectissimus Unigenitus suus, Dominus noster Jesus Christus: qui cum essemus inimici, propter nimiam charitatem, qua dilexit nos, sua sanctissima passione... nobis justificationem meruit. » Deinde, causa meritoria principalis gratiæ illa est, cujus meritis principaliter gratia alicui datur. Sed gratia nobis datur principaliter ex intuitu meritorum Christi. Ergo Jesus Christus est causa principalis meritoria gratiæ.

b) « Vita æterna est causa finalis gratiæ. » Causa enim finalis alicujus rei est id in quod res tendit et ordinatur tanquam in finem. Sed gratia ordinatur tanquam in finem in vitam æternam. Ergo vita æterna est causa finalis gratiæ.

165. Causa formalis et materialis gratiæ improprie dicta, assignatur. — Quia gratia est forma simplex, proprie non habet neque causam formalem neque materialem quæ compositionem important. Possumus tamen dicere a) causam formalem gratiæ esse qualitatem supernaturalem permanentem in anima, ipsique animæ inhærentem, prouti n. 158 visum est. b) Animam rationalem esse causam materialem gratiæ, quia gratia per virtutem supernaturalem Dei educitur de potentia obedientiali animæ. Audiatur Angelicus ¹ « In tota creatura est quædam obedientialis potentia, prout tota

(1) De virt. in communi, q. 1. 10, ad 13.

creatura obedit Deo ad suscipiendum in se quidquid Deus voluerit. Sic igitur et in anima est aliquid in potentia, quod natum est reduci in actum ab agente connaturali; et hoc modo sunt in potentia in ipsa virtutes acquisitæ. Alio modo aliquid est in potentia in anima quod non est natum educi in actum nisi per virtutem divinam; et sic sunt in potentia in anima, virtutes infusæ » et ipsa gratia, addimus nos.

Hoc sensu accipienda sunt verba Augustini (De Prædest. Sanct. c. 5.) « Posse habere fidem, sicut posse habere charitatem, naturæ est hominum; » et verba S. Thomæ (1 p. 48. 4; 1-2.^æ 113. 10.) « Habilitas animæ ad gratiam. » « Naturaliter anima est gratiæ capax ».

166. Quæsitus nonnulli circa gratiæ subjectum.

— Circa subjectum gratiæ tres quæsitus proponuntur, 1° quodnam sit gratiæ subjectum, 2° an requiratur in ipso aliqua præparatio ad gratiam, 3°, an aliquis certe scire possit se habere gratiam Dei.

Quæsitus primus facile resolvitur, si de subjecto gratiæ in genere sermo fiat. Ex fine enim atque ex effectu gratiæ apparet, subjectum hoc esse solam rationalem creaturam. Effectus enim habitualis gratiæ est adoptare in filium Dei, finis vero reddere aptum ad vitam æternam. Sed creatura rationalis sola est capax adoptionis divinæ et vitæ æternæ. Ergo sola creatura rationalis est subjectum habitualis gratiæ.

Si vero sermo fiat de subjecto immediato gratiæ, hoc non-nisi essentia animæ rationalis esse potest. Vidimus enim supra n. 155 gratiam distingui a virtute et esse prius virtute. Oportet igitur quod habeat distinctum subjectum, et subjectum præcedens subjectum virtutis. Subjectum autem virtutis est potentia animæ, non essentia, pariter prius quam potentia est animæ essentia. Ergo subjectum immediatum gratiæ non-nisi essentia animæ esse potest.¹ Pro solutione secundi quæsitus ut propositio:

167. Ad gratiam habitualement recipiendam est necessaria in subjecto adulto, quedam præparatio. — Notentur expressiones « ad gratiam habitualement » et « in subjecto adulto ». Dicimus « ad gratiam habitualement » non « actua-

(1) Cf. S. Th. 1-2.^æ 110. 4.

lem » quia hæc prævenit liberum arbitrium, ipsumque disponit sine ulla prævia præparatione, secus processus in infinitum affirmaretur. Dicimus in « subjecto adulto » ut pueri ab hac lege ordinaria dispensentur, cum ipsi gratiam habitualement absque præparatione recipiant, ita ut illius præparationis duæ causæ existant, Deus et homo adultus sub Deo. Probatur:

a) Ex Auctoritate. 1. Reg. 7, 3. « Præparate corda vestra Domino ». Joel. 2, 12. « Convertimini ad me... et convertar ad vos dicit Dominus exercituum ». Concil. Aaraus. II (529. c. 4. Denz. 147.). « Præparatur voluntas a domino.... qui operatur in nobis et velle et perficere pro bona voluntate ». Concil. Trid. (Sess. 6. de just. c. 9. Denz. 701.). « S. q. d., sola fide impium justificari... et nulla ex parte necesse esse, eum suæ voluntatis motu præparari atque disponi a. s. ».

b) Ratione. Ut naturalis et permanens qualitas causetur in anima, est necessaria quædam prævia præparatio. Multo magis ergo præparatio hæc necessaria erit ad qualitatem supernaturalem inhærentem in anima causandam. Sed gratia habitualis uti jam sæpe dictum est, est quædam supernaturalis qualitas inhærens in anima. Ergo ad ipsam gratiam habitualement recipiendam est necessaria in subjecto adulto, quædam præparatio.

168. Corollarium. — Inferre possumus quid sit et quomodo fiat præparatio hominis adulti. Præparatio hæc est « motus libertatis in Deum a Deo motæ, ita ut Deus et libertas præparationem illam causent, Deus ut causa prima, libertas ut causa secunda. Deus ut movens, liberum arbitrium ut motum. Fit vero tali modo, prouti notat Doct. Krogh-Tonning,¹ ut principatus et gloria gratiæ maneat, libertate voluntatis hominis nec immutata nec sublata.

169. Resolutio tertii dubii de certitudine possessionis gratiæ.

a) Homo nequit scire certitudine evidenti et firma se esse in gratia. Eccl. 9, 1, legitur « Nescit homo, utrum amore, an odio dignus sit ». 1. Cor. 4, 4. « Nihil enim mihi conscius sum; sed non in hoc justificatus sum ». Concil. Trid. (Sess. 6. de

(1) De gratia Xti p. 34.

just. c. 9. Denz. 684) statuit « Quilibet, dum seipsum, suamque propriam infirmitatem et indispositionem respicit, de sua gratia formidare et timere potest; cum nullus scire valeat certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consecutum ».

Deinde certitudo hæc evidens et firma vel provenit ex testimonio intellectus, vel sensus, vel ex revelatione divina. Neque primum neque secundum affirmari potest, quia gratia cum sit realitas supernaturalis, et obiectum et finis gratiæ sit nobis ignotum « propter sui luminis immensitatem » est omnino supra actionem sensus et intellectus. Neque tertium potest asseri, quia nonnisi ex speciali privilegio, alicui et non omnibus, hæc revelatio facta est. Ergo nulla ex parte homo scit certitudine evidenti et firma se esse in gratia.

b) Certitudine conjecturali, homo scire potest, se possidere gratiam. Cognoscitur aliquid, inquit Angelicus¹ conjecturaliter per aliqua signa. Et hoc modo aliquis cognoscere potest se habere gratiam, inquantum scilicet percipit se delectari in Deo, et contemnere res mundanas: et inquantum homo non est conscius sibi alicuius peccati mortalis ».

c) Per revelationem divinam homo certo scire potest se esse in gratia. « Revelat enim Deus, inquit Angelicus,² hoc aliquando aliquibus ex speciali privilegio: ut securitatis gaudium etiam in hac vita in eis incipiat, et confidentius, et fortius magnifica opera prosequantur, et mala præsentis vitæ sustineant ».

170. Variæ interpretationes axiomatis « Facienti quod est in se, Deus non denegat gratiam ». — Lessii (De gratia etc. Append. ad c. X, 24.) interpretatio est « Si homo faceret quod in se est, etiam per vires naturæ, Deum illi auxilia gratiæ largiturum; quibus si etiam bene uteretur, majora impetraret, et sic sensim posset ad salutem pervenire ».

Suarez (De Auxiliis 3. c. 2. §. 3.) ita declarat axioma « Non ponenti obicem et impedimentum per id, quod ex se facere potest, Deum ex sua liberalitate dare gratiam, quam homo promereri non potest ».

(1) 1-2^a 112. §.

(2) Ibid.

P. Palmieri (De gratia etc. Thes. 34.) Suaresio consentiens « Hoc axiomaticum, inquit, duo asseruntur; alterum implicite, alterum explicite. Primum est: posse hominem peccatis suis impedimentum ponere, ne ei gratiam conferat Deus, qui paratus est omnibus eam dare. Alterum est: quandoquidem Deus vult gratiam suam omnibus dare, si quis homo naturaliter vivens peccatum non admittat, Deus certe ei conferet gratiam suam; si enim id non faceret, jam verum non esset Deum velle gratiam suam omnibus dare ». Quibus positis interpretatur « Facientem quod in se est viribus naturæ, se disponere negativa dispositione ad gratiam ».

Duce Angelico præceptore, nos ita axioma illud interpretamur. « Facienti quod est in se ex præparatione divina, non vero ex sola præparatione humana Deus non denegat gratiam. Videlicet: non est putandum hominem solis liberi arbitrii sui viribus, posse semetipsum præparare ad gratiam recipiendam, quacumque divina actione exclusa. Preparatio enim proxima ad gratiam, est proculdubio aliquid supernaturale excedens vires liberi arbitrii. Modo ad omne supernaturale, actio divina præveniens necessaria est. Audiatur Angelicus ¹ « Potest præparatio dupliciter considerari. Uno quidem modo secundum quod est a libero arbitrio, et secundum hoc nullam necessitatem habet ad gratiæ consequutionem: quia donum gratiæ excedit omnem præparationem virtutis humanæ. Alio modo potest considerari secundum quod est a Deo movente, et tunc habet necessitatem id, ad quod ordinatur a Deo, non quidem coactionis, sed infallibilitatis: quia intentio Deo deficere non potest ». Clarius (1-2.^m 109. 6. ad 2.). « Nihil homo potest facere, nisi a Deo moveatur secundum illud Ioa. 15. 5.: Sine me nihil potestis facere. Et ideo cum dicitur homo facere quod in se est, dicitur hoc esse in potestate hominis, secundum quod est motus a Deo ». (Cf. 2-2.^m 6. 1. ad 3.).

[1] 1-2.^m 112. 3.

SECT. II.

DE EFFECTIBUS GRATIÆ
QUI JUSTIFICATIO ET MERITUM
DICUNTUR.

ART. I.

DE JUSTIFICATIONIS NATURA.

171. Justificationis significatio, notio, et divisio. —

Variæ significationes insunt vocabulo justificationis. Aliquando enim « justificatio » significat legem, juxta illud Psal. 118, 8. « Justificationes tuas custodiam »; aliquando, motum animi ad justitiam, acquisitionem justitiæ, uti legitur 1. Cor. 6, 11. « Sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis in nomine D. nostri Jesu Christi ». Significat etiam declarationem externam, vel sententiam juridicam publice latam, juxta illud Prov. 17, 15. « Qui iustificat impium, et qui condemnat justum, abominabilis est uterque apud Deum ». Significat rursus incrementum, augmentum justitiæ, uti legitur Eccles. 18, 22. « Non impediaris orare semper, et ne verearis usque ad mortem justificari »; Apoc. 22, 11. « Qui justus est, justificetur adhuc; et sanctus sanctificetur adhuc ». Denique significare potest defensionem sui vel alterius, vel esse liberum a servitute aliqua. In primo sensu legitur, Iob. 9, 20. « Si justificare me voluero, os meum condemnabit me »; in secundo legitur Rom. 6, 7. « Qui enim mortuus est, justificatus est a peccato ». In præsentī vox « Justificatio » accipitur pro acquisitione justitiæ, pro animi motu ad ipsam justitiam metaphorice dictam, idest ad justitiam « prout importat rectitudinem quamdam ordinis in ipsa interiori dispositione hominis, prout scilicet supremum hominis subditur Deo, et interiores vires animæ subduntur supremæ, scilicet rationi. »¹

(1) S. Th. 1-2^æ 113. 1.

Justificatio dividitur primo in activam et passivam. Justificatio activa definitur a Simar¹ « Actio divina, per quam cuique homini gratia liberationis a peccato, a Christo acquisita, procuratur »; passiva vero « consecutio tanti divini beneficii, vel status spiritualis-moralis in quem peccator per justificationem transfertur. » Pro nobis justificatio active sumpta non est aliud nisi « Actio Dei qua, quis justus, rectus, bene dispositus erga Deum, seipsum et proximum efficitur »; passive vero, est effectus justificationis active sumptæ et potest dici « motus vel mutatio animi ad justitiam. »

Rursus distingui potest 1° justificatio quæ fit per modum « simplicis generationis » in qua nulla contrarietas existit inter statum quem justificatus relinquit et statum quem justificatus acquirit, sed solummodo datur motus ex privatione ad formam, sicut in Adam, in Angelis, ac in B. Virgine factum est. Non enim prius in peccato fuerunt, et postea justitiam adepti sunt, sed ex justitiæ privatione ad justitiæ acquisitionem pervenerunt. 2°, Justificatio « secundum rationem motus, qui est, inquit Angelicus, ² de contrario in contrarium »; et secundum hoc justificatio importat transmutationem quamdam de statu injustitiæ ad statum justitiæ prædictæ. Et hoc modo loquimur de justificatione impii » quæ dici potest « Translatio quædam hominis de statu iniquitatis et peccati ad statum justitiæ. »

In justificatione impii igitur, cum sit quidam motus, sunt duo termini, idest terminus a quo justificatio incipit, et est status peccati et iniquitatis, terminus ad quem, idest id ad quod justificatio terminatur et est justitia. Consequenter juxta conceptum catholicum justificationis, justificatio importat 1° remissionem peccati atque interiorem animi renovationem, 2° est aliquid reale, quia facit homines realiter bonos atque justos, 3° est aliquid immanens in anima, intime animæ inhærens, sicut ipsa gratia per quam justificatio fit, 4° per ipsam homo convenienter ordinatur in se, in ordine ad Deum et proximum.

172. Conceptus hæreticorum de justificatione. — Juxta Lutheranismi doctrinam, in justificatione « Christi merita nobis donantur, ut justi reputemur fiducia meritorum

(1) §. 119. Die heiligmachende Gnade als Princip der Rechtfertigung.

(2) I-2°. 113, I.

Christi » et « Extra controversiam positum est, totam justitiam nostram extra nos... quærendam, eamque in solo Domino nostro Jesu Christo consistere. » Recte igitur, post propositiones allatas, concludit Dr. K. Krogh-Tonning ¹ « Circa essentiam justificationis Lutherus a S. Thoma differt, Thoma scilicet docente justificationem consistere et in reputatione et in intrinseca infusione justitiæ, Luthero autem tantum in extrinseca reputatione s. imputatione. »

De sententia vero Lutheranismi moderni, hæc idem scriptor habet « Apud recentiores Lutheranos propria doctrina Lutheri de justificatione omissa est. Factum hoc est reformatione quadam, quam « tacitam » vocavimus (« Die stille Reformation »), quia theologi nostri ad vestigia veterum regressi sunt tacentes de hoc reditu, nec dicentes doctrinam, quam nunc de justificatione defendunt, prorsus alienam esse a Lutheri sententia, sed revera veterem esse Ecclesiæ doctrinam... Revertimus nos Lutherani ad doctrinam S. Thomæ de justificatione... Nos eum cognovimus et amamus, quoniam gratiam vindicat, sed ita ut libertatem non tollat, et libertatem vindicat sed ita ut non gratiam tollat. » ²

Aliter tamen sentit Schäfer, juxta quem justificatio « est actus juridicus, quo Deus hominem peccatorem, qui in fide meritum Christi accipit, justum declarat, hoc est illi sua peccata remittit, atque iterum in filium recipit. » Fundamentum objectivum hujus justificationis « est meritum Christi »; conditio subjectiva « est fides peccatoris » ita ut concludit contra theologos romanos « nihil absurdius dari posse quam doctrinam de reali condonatione et remissione peccatorum. » ³

173. In justificatione impii: 1º infunditur gratia; 2º infunduntur virtutes quædam supernaturales.

a) « Infunditur gratia. » Nam Concil. Trid. (Sess. 6. de justif. c. 11. Denz. 703.) statuit « S. q. d., homines justificari vel sola imputatione justitiæ Christi, vel sola peccatorum remissione, exclusa gratia et charitate, quæ in cordibus eorum per Spiritum S. diffundatur atque illis inhæreat... a. s. » Rom. 3, 24, 55; « Justificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Jesu. » « Charitas Dei diffusa est in

(1) De gratia Christi et de libero arb. p. 67-71.

(2) Ibid.

(3) Katechismuslehre §. 70, 71.

cordibus nostris per Spiritum S., qui datus est nobis. » Ephes. 4, 7. « Uniquique autem nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi. »

Ratione S. Thomæ (1-2.^æ 113. 2.). « Homo peccando Deum offendit..... Offensa autem non remittitur alicui, nisi per hoc quod animus offensi pacatur offendenti. Et ideo secundum hoc peccatum nobis remitti dicitur, quod Deus nobis pacatur; quæ quidem pax consistit in dilectione qua Deus diligit nos. Dilectio autem Dei, quantum est ex parte actus divini, est æterna et immutabilis, sed quantum ad effectum quem nobis imprimit, quandoque interrumpitur, prout scilicet ab ipso quandoque deficimus, et quandoque iterum recuperamus. Effectus autem divinæ dilectionis in nobis, qui per peccatum tollitur, est gratia, qua homo fit dignus vita æterna, a qua peccatum mortale excludit. Et ideo non posset intelligi remissio culpæ, si non adesset infusio gratiæ. »

b) « Infunduntur virtutes quædam supernaturales. » Concil. siquidem Trid. (Sess. 6. de just. cap. 7. Denz. 682.) ait « In ipsa justificatione cum remissione peccatorum hæc omnia simul infusa accipit homo per Jesum Christum, cui inseritur, fidem, spem, et charitatem: nam fides, nisi ad eam spes accedat et charitas; neque unit perfecte cum Christo, neque corporis ejus vivum membrum efficit. »

Deinde, Deus magis providet homini in ordine supernaturali, quam in ordine naturali. Sed in ordine naturali simul cum natura, Deus infundit quasdam virtutes operativas. Ergo et in ipsa justificatione impii quæ ad ordinem supernaturalem pertinet, simul cum gratia debet quasdam supernaturales virtutes infundere, sine quibus gratia esse nequit. Igitur in justificatione impii quædam virtutes supernaturales, spes, fides et charitas in anima justificati infunduntur.

174. In justificatione impii: 1° peccata vere et proprie delentur; 2° quædam renovatio interior animæ habetur.

a) « Peccata vere et proprie delentur. » Concil. Trid. (Sess. 5. de pecc. orig. c. 5. Denz. 674.) ait « S. q. per Jesu C. D. nostri gratiam..... asserit non tolli totum id, quod veram et propriam peccati rationem habet: sed illud dicit tantum radi, aut non imputari a. s. » 1. Cor. 6, 11. « Et hæc (peccatores) quidam fuistis; sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed ju-

stificati estis, in nomine D. nostri Jesu C., et in Spiritu Dei nostri. » 1. Joa. 1, 7, 9. « Et sanguis Jesu Christi, Filii ejus, emundat nos ab omni peccato... Si confiteamur peccata nostra: fidelis est et justus, ut remittat nobis peccata nostra, et emundet nos ab omni iniquitate. »

Probatur ratione. Homo lapsus, nequit esse simul amicus et inimicus Dei, quia uti notat Cajetanus ¹ « Gratia et culpa (per quas homo fit amicus et inimicus Dei) licet absolute et respectu hominis non sint opposita immediata, respectu tamen hominis lapsi sunt opposita immediata ex habitudine extremorum ad tale subjectum. » Atqui si in justificatione impii non delentur vere et proprie peccata, homo est simul amicus et inimicus Dei; amicus quia tecta fuere peccata ejus, inimicus quia vere et realiter in peccato existit. Ergo in justificatione impii peccata vere et proprie delentur.

δ) « Habetur quædam renovatio interior. » « ...Justificatio, inquit Concil. Trid. (Sess. 6. de Just. c. 7. Denz. 681.) ipsa consequitur; quæ non est sola peccatorum remissio, sed et sanctificatio et renovatio interioris hominis per voluntariam susceptionem gratiæ et donorum. »

Præterea, sicut lapsus in peccatum importat interiorem maculam, ita quoque translatio impii de statu peccati ad statum justitiæ lapsui opposita, debet interiorem renovationem importare. Atqui justificatio definitur, quædam translatio de statu peccati ad statum justitiæ. Ergo causat quamdam interiorem renovationem hominis.

175. Protestantium difficultas. — In s. Scriptura vocabulum « justificatio » accipitur pro mera non imputatione extrinseca, vel extrinseca declaratione. Ita Psal. 31, 1, 2. « Beati quorum remissæ sunt iniquitates; et quorum tecta sunt peccata. Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum. » Rom. 4, 3. « Credidit Abraham Deo; et reputatum est illi ad justitiam. » (Cf. Matth. 12, 37; Marc. 18, 14.).

Responsio S. Thomæ. (1-2^æ 113. 2. ad 2.) « Sicut dilectio Dei non solum consistit in actu voluntatis divinæ, sed etiam importat quemdam gratiæ effectum, ita etiam et hoc, quod est Deum non imputare peccatum homini importat quemdam effectum in ipso, cui peccatum non imputatur; quod enim

(1) Comm. 1-2.^æ 113. 2.

alicui non imputetur peccatum a Deo, ex divina dilectione procedit. »

Deinde respondet D. Barré ¹ « Peccata tegi et non imputari dupliciter contingere posse: uno modo, ita ut vere subsistant, et solum occultentur; alio modo, ita ut prorsus deleantur, et amplius non sint. Quemadmodum ulcera corporis, a quibus hæc metaphora sumpta est, dici queunt tegi duobus modis: vel illa tantum occultando, ne appareant, quo pacto tegi possunt ab ipso vulnerato; vel ea curando et tollendo, qualiter teguntur a medico. Hoc secundo modo peccata a Deo teguntur... Item duplex est non imputatio. Una quidem qua non imputatur id quod est; alia qua non imputatur id, quod revera non est. Prior tectio et non imputatio est hæreticorum figmentum; posterior vero est catholicorum assertio, quæ est admittenda propter argumenta supra allata. »

176. *Dubium quoddam solvitur.* — Amore disputandi ducti, movent nonnulli quæstionem an Deus possit hominem peccatorem, sine gratiæ infusione justificare, vel gratiam infundere non delendo peccatum, ita ut gratia et peccatum simul in eadem anima esse possint.

Omnibus perpensis, negative respondendum esse putamus. Ut enim n. 174 notavimus « Gratia et culpa licet absolute et respectu hominis non sint opposita immediata, respectu tamen hominis lapsi sunt opposita immediata, ex habitudine extremorum ad tale subjectum. » Ideoque neque justificatio sine gratia, neque infusio gratiæ sine peccati deletionem concipi et dari possunt.

ART. II.

CAUSÆ ET EFFECTUS, REQUISITA ET PROPRIETATES JUSTIFICATIONIS DESIGNANTUR.

177. Circa causam formalem justificationis est error Protestantium juxta quos, « Deus hominem credentem, sed in se prorsus injustum, nihilominus justum pronunciat propter alienam, sc. Christi justitiam. » ²

(1) De Divina gratia p. 2. de Justif. n. 270.

(2) D. Krogh-Tønning l. c. p. 67.

178. *Doctrina Conc. Tridentini circa justificationis causas.*

a) Causa finalis justificationis est « gloria Dei et Christi, ac vita æterna. » Justificatio siquidem fit per infusionem gratiæ. Gratiæ vero justificati, tendit tanquam in finem, in gloriam Dei, et Christi et in vitæ æternæ acquisitionem.

b) Causa efficiens justificationis est « misericors Deus. » Nam justificatio est quædam elevatio animæ in ordinem supernaturalem. Sed solus Deus potest efficienter elevare animam in supernaturalem ordinem. Ergo causa efficiens justificationis est misericors Deus.

c) Causa meritoria justificationis est Jesus Christus. Ipse enim est qui « cum essemus inimici, propter nimiam charitatem, qua dilexit nos, sua sanctissima passione in ligno crucis nobis justificationem meruit » et gratia ipsamet, quæ est in nobis meriti principium, ab ipso tanquam a fonte universali, fluit.

d) Causa instrumentalis justificationis sunt Sacramenta. Sacramenta siquidem, sunt causæ instrumentales gratiæ, ideoque et justificationis impii quæ per infusionem gratiæ fit, uti antea visum est.

e) Causa formalis justificationis est gratia sanctificans cuique justificato propria. Nam per causam formalem justificationis intelligitur, id quo homo intime justus constituitur. Hoc autem est gratia sanctificans cuique justificato propria. Ergo causa formalis justificationis est gratia sanctificans quæ unicuique justificato propria est.

Animadvertite tamen, hanc gratiam esse utique Christi et a Christo tanquam a causa meritoria, non vero esse eandem numero ac gratiam et justitiam Jesu Christi, uti Protestantibus placuit. Hæc enim doctrina, damnata fuit a Concil. Trid. (Sess. 6. de just. can. 10. et cap. 7. Denz. 702, 681.) per hæc verba « S. q. d., homines sine Christi justitia, per quam nobis meruit, justificari, aut per eam ipsam formaliter justos esse a. s. » « Demum unica formalis causa est justitia Dei, non qua ipse justus est; sed qua nos justos facit: qua videlicet ab eo donati, renovamur spiritu mentis nostræ, et non modo reputamur, sed vere justii nominamur, et sumus; justitiam in nobis recipientes, unusquisque suam secundum mensuram,... et secundum propriam cujusque dispositionem et cooperationem. »

179. Effectus justificationis sunt: 1º, remittere peccata; 2º, facere hominem gratum et acceptum Deo; 3º, facere hominem filium Dei adoptivum; 4º, reddere hominem consortem divinæ naturæ.

a) « Remittere peccata. » « S. q., inquit Conc. Trid. (Sess. 5. de pecc. orig. c. 5. Denz. 674.) per Jesu Christi D. nostri gratiam... asserit non tolli totum id, quod veram et propriam peccati rationem habet... a. s. » Deinde per ipsam justificationem impius constituitur intime justus. Sed absque peccatorum remissione, impius nequit intime justus constitui. Ergo effectus justificationis est, remittere peccata.

b) « Facere hominem gratum et acceptum Deo. » Nam Concil. Trid. (Sess. 6. de just. c. 7. Denz. 681.) fatetur quod per ipsam justificationem « Homo ex injusto fit justus, et ex inimico amicus. » Rursus, quilibet amicus est gratus et acceptus. Sed per ipsam justificationem homo fit amicus Dei. Ergo fit gratus et acceptus Deo.

c) « Facere hominem filium Dei adoptivum. » A Concil. Trid. (Denz. 678.) justificatio impii vocatur « Translatio ab eo statu, in quo homo nascitur filius primi Adæ, in statum gratiæ, et adoptionis filiorum Dei. » Præterea, adoptio solet communiter definiri « Gratiiosa et liberalis assumptio personæ extraneæ ad hæreditatem. Atqui per justificationem homo, gratis et liberaliter assumitur ad hæreditatem vitæ æternæ quæ non est illi debita. Ergo effectus justificationis est, facere hominem filium Dei adoptivum.

d) « Reddere hominem consortem divinæ naturæ. » Justificatio siquidem fit per gratiam. Gratia autem est quoddam consortium quædam participatio, divinæ naturæ, juxta illud 2. Pet. 1, 4. « Maxima et pretiosa nobis promissa donavit, ut per hæc efficiamini divinæ consortes naturæ. » Ergo effectus justificationis est reddere hominem consortem divinæ naturæ.

180. Juxta doctrinam Concilii Trid. (Sess. 6. cap. 6.) requisita ad impii justificationem sunt; 1º, motus liberi arbitrii; 2º, fides; 3º, timor; 4º, spes; 5º, dilectio; 6º, pænitentia; 7º, propositum suscipiendi baptismum et pænitentiam, omniaque præcepta observandi.

a) « Motus liberi arbitrii. » Nam Concil. Trid. (Denz. 680.) ait « Disponuntur (adulti) ad ipsam justitiam, dum excitati divina gratia et adjuti, fidem ex auditu concipientes libere

moventur in Deum. » Præterea, impii justificatio fit « secundum conditionem naturæ humanæ » neque per ipsam, violentia libero arbitrio infertur. Atqui si motus liberi arbitrii, non interveniat in impii justificatione, justificatio non fieret « secundum conditionem humanæ naturæ » et libero arbitrio violentia infertur. Ergo ad justificationem impii requiritur motus liberi arbitrii.

b) « Requiritur fides. » Circa hoc secundum requisitum, est protestantium error juxta quos: 1° « Fides specialis, qua credit unusquisque sibi remitti peccata..... justificat nos. » 2° « Fide „ sola „ non caritate formata justificamur. Hæc fides justificat sine et ante caritatem. » 3° « Fides justificans est tantum organum, quo accipit peccator meritum Christi, sibi extrinsecum imputatum, et quo tegitur quasi vestimento. »¹ Doctrina hæc damnata fuit a Concil. Trid. (De just. c. 12. Denz. 704.) per verba « S. q. d., fidem justificantem nihil aliud esse quam fiduciam divinæ misericordiæ, peccata remittentis propter Christum; vel eam fiduciam solam esse, qua justificamur a. s. » Veritas catholica probatur:

1. Ex Concil. Vaticano (Sess. 3. c. 3. de fide.) « Quoniam sine fide impossibile est placere Deo, et ad filiorum ejus consortium pervenire; ideo nemini unquam sine illa contigit justificatio. »

2. Ex Script. Rom. 5, 1. « Justificati ergo ex fide pacem habeamus ad Deum. » Hebr. 11, 6. « Sine fide autem impossibile est placere Deo; credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, et inquirentibus se remunerator sit. »

3. Ratione. In justificatione, homo convertitur in Deum « in quantum est objectum beatitudinis et justificationis causa. » Atqui nequit dari in homine hujusmodi conversio sine virtute fidei. Ergo ad justificationem impii requiritur fides. (Cf. S. Th. 1-2^æ. 113. 4. ad 2.).

c) « Requiritur timor. » Nam Concil. Trid. (Denz. 680.) de justificandis scribit « Dum peccatores se esse intelligentes, a divinæ justitiæ timore..... concutiuntur. » Eccl. 1, 27, 28.

(1) D. K. Krogh.-Tonning l. c. p. 66-67. En quomodo Schäfer (Katechismuslehre §. 71.) refert nobis inventionem illius expressionis « Fides justificat » a Luthero factam. « Luther hat dieselben (die drei Mönchsgelübde) auch übernommen und hat alle mönchischen Werke im Kloster zu Erfurt so eifrig betrieben, wie selten einer, aber den Frieden den er suchte, hat er auf diesem Wege nicht gefunden. Erst als er von Rom nach Deutschland zurückkehrte (1511) brachte das Prophetenwort: « Der Gerechte wird seines Glaubens leben » (Habak. 2, 4) den ersehnten Frieden in seine geängstete Seele ».

« Timor Domini expellit peccatum. Nam qui sine timore est, non poterit justificari. »

Deinde, ad justificationem impii sine dubio requiritur actus, quo homo retrahitur a peccato, et ad Deum confugit. Sed per timorem homo retrahitur a peccato et confugit ad Deum. Ergo ad justificationem impii requiritur timor.

d) « Requiritur spes. » Justificandi enim, prosequitur Concil. Tridentinum. « In spem eriguntur fidentes, Deum sibi propter Christum propitium fore. » Rursus in justificatione, impius se disponit ad gratiam recipiendam. Non posset vero se disponere ad hanc receptionem, nisi spem haberet gratiam recipiendi, quia ad impossibilia consequenda nemo se disponit. Ergo ad justificationem requiritur spes.

e) « Requiritur dilectio inchoata. » Justificati, Deum « tanquam omnis justitiæ fontem diligere incipiunt » inquit Conc. Tridentinum. Præterea justificatio non aliud est, nisi sincera reconciliatio impii cum Deo. Ad sinceram autem reconciliationem dilectio quædam inchoata necessaria est. Ergo ad justificationem impii dilectio inchoata requiritur.

f) « Requiritur Pœnitentia. » Justificandi enim, juxta Conc. Trid. « Moventur adversus peccata per odium aliquod et detestationem, hoc est, per eam pœnitentiam, quam ante Baptismum agi oportet. » Rursus, in voluntate justificati, debet dari, recessus a peccato, et accessus ad Deum. Atqui utrumque dari nequit sine pœnitentia. Ergo pœnitentia requiritur ad justificationem.

g) « Requiritur propositum suscipiendi baptismum, et pœnitentiam, omniaque præcepta observandi. » Justificandi enim « Proponunt, inquit Concilium, suscipere baptismum, inchoare novam vitam, et servare divina mandata. » Justificatio impii fit, per infusionem gratiæ. Sine proposito autem, vel suscipiendi baptismum, vel pœnitentiam, vel adimplendi præcepta Christi, nulla gratia datur. Ergo ad justificationem requiritur propositum suscipiendi Baptismum, pœnitentiam, et observandi omnia præcepta.

181. Proprietates justificationis sunt sequentes, idest: 1° justificatio est instantanea; 2° est inæqualis; 3° amissibilis; 4° mirabilis.

a) « Est instantanea. » Non loquimur de præparatione ad justificationem, sed de justificatione prouti dicit « gratiæ in-

fusionem» per quam et liberum arbitrium movetur, et culpa remittitur. Probat. Ad justificationem impii duæ causæ concurrunt, virtus divina dispositionem faciens, et liberum arbitrium se movens. Porro «cum virtus divina sit infinita, potest quamcumque materiam creatam subito disponere ad formam, et multo magis liberum arbitrium hominis, cujus motus potest esse instantaneus secundum naturam.» Pariter «motus liberi arbitrii, qui est velle, non est successivus, sed instantaneus.» Ergo tum ex parte divinæ virtutis, tum ex parte liberi arbitrii, justificatio impii, instantanea dicenda est. (Cf. S. Th. 1-2.^æ 113. 7. in c. et ad 4.).

b) «Est inæqualis.» Prima causa hujus inæqualitatis accipienda est ex parte ipsius Dei, «qui diversimode suæ gratiæ dona dispensat ad hoc quod ex diversis gradibus pulchritudo et perfectio Ecclesiæ consurgat; sicut etiam diversos gradus rerum instituit ut esset universum perfectum.» Alia causa accipitur ex parte præparantis se ad gratiam «qui enim magis se ad gratiam præparat, plenior gratiam accipit.» (Cf. S. Th. 1-2.^æ 112. 4.).

c) «Est amissibilis.» «S. q., inquit Concil. Trid. (Sess. 6. c. 23. Denz. 715.) hominem semel justificatum dixerit amplius peccare non posse, neque gratiam amittere..... a. s.» Deinde cum justificatio fiat per infusionem gratiæ, justificatio est amissibilis, si libertas humana mutabilis sit de bono in malum. Atqui liberum arbitrium humanum mutabile est de malo in bonum, et de bono in malum. Ergo justificatio impii amissibilis est.

d) «Est mirabilis.» Fit enim a Deo qui justificat impios et qui solus, supernaturale esse animæ tribuere potest. Universaliter autem «omne opus quod a solo Deo fieri potest» mirabile dicendum est. Ergo et ipsa justificatio mirabilis est. Non est tamen miraculosa, quia ad miraculum, præter divinam potentiam duo requiruntur: a) esse supra potentiam naturalem, b) esse «præter solitum et consuetum ordinem causandi effectum.» Modo quantum ad primum «justificatio impii non est miraculosa, quia naturaliter anima est gratiæ capax; eo enim ipso quod facta est ad imaginem Dei, capax est Dei per gratiam.»

Quantum ad secundum, «justificatio impii quandoque est miraculosa et quandoque non. Est enim iste communis et consuetus cursus justificationis, ut Deo movente interius animam,

homo convertatur ad Deum... Quandoque vero tam vehementer Deus animam movet, ut statim quamdam perfectionem justitiæ assequatur; sicut fuit in conversione Pauli, adhibita etiam exterius miraculosa prostratione: et ideo conversio Pauli tanquam miraculosa in Ecclesia commemoratur. » (Cf. S. Th. 1-2.^æ 113. 10.).

182. Corollarium. — Si igitur comparentur hæc tria inter se, idest justificatio, creatio et glorificatio, *a*) justificatio est opus majus creatione quia in prima « esse supernaturale » comunicatur, in secunda vero esse naturale. *b*) Est opus minus creatione, quia in prima adest anima quæ est justificationis subjectum, in secunda nullum subjectum adest. *c*) Justificatio est opus majus glorificatione « quia plus excedit donum gratiæ dignitatem impii, qui erat dignus pœna, quam donum gloriæ dignitatem justii, qui, ex hoc ipso quod est justificatus, est dignus gloria. » *d*) Est minus glorificatione, quia glorificatio est perfectio, complementum, et consumatio justificationis. (Cf. S. Th. 1. c. a. 10.).

ART. III.

DE MERITI ESSENTIA.

183. Remanet modo dicendum de merito, quod est alius effectus gratiæ. Statuenda est ejus natura et ejus extensio, idest objecta ad quæ meritum humanum se extendere potest.

184. Meriti definitio et divisio. — Meritum definitur communiter « Opus præstitum mercede dignum, Opus retributione dignum »; et ratio propria meriti consistit in proportionem quadam, inter opus præstitum et mercedem, existente. In merito quatuor inveniuntur, idest *a*) persona quæ meretur, *b*) opus præstitum a persona merente, *c*) persona retribuens, *d*) merces quæ a retribuente datur. « Oportet enim inquit Cajetanus ¹, meritum esse alicuius, ut merentis, et alicujus ut debitæ mercedis, et ad aliquem redditorem mercedis: frustra enim operatur et laborat quis pro mercede a nullo habenda. »

(1) Comm. 1-2.^æ 114. 1.

Divisiones meriti sunt sequentes. *a)* Meritum de congruo quod fundatur non in operis condignitate, sed in decentia et congruitate quadam, in liberalitate, misericordia et bonitate personæ præmiantis. *b)* Meritum de condigno, quod fundatur in iustitia, quod mercedem exigit, et in quo proportio inter opus præstitum et mercedem datur. Audiatur Angelicus¹. « Meritum dicitur dupliciter. Uno modo actus per quem efficitur ut ipse agens habeat debitum recipiendi; et hoc vocatur meritum condigni. Alio modo, per quem efficitur ut sit debitum dandi in dante secundum decentiam ipsius; et ideo hoc meritum dicitur meritum congrui. » Meritum vero de condigno iterum dividitur *a)* in meritum de condigno ex toto rigore iustitiæ, *b)* in meritum de condigno ex condignitate. Primum excludit quamcumque gratiam factam merenti a persona præmiante; secundum aliquem favorem vel gratiam supponit.

185. *Conditiones meriti statuuntur.* — Sex conditiones requiruntur ad meritum, tres ex parte operis, duæ ex parte personæ quæ meretur, una ex parte personæ apud quam meremur.

1^a. Conditio est quod sit actio libera. « Cum mereri, inquit Angelicus,² respectu mercedis dicatur, proprie mereri est aliquid sibi magis acquirere pro mercede: quod quidem non fit nisi cum aliquid damus quod est condignum ei quod mereri dicimur: dare autem non possumus nisi id quod nostrum est, cuius domini sumus. Sumus autem domini nostrorum actuum per voluntatem... Unde, ad hoc quod aliquis actus sit per se meritorius, oportet quod sit actus voluntatis. » Ergo prima conditio meriti est, quod sit actio libera.

2^a. Conditio sit actio bona. Dantur enim, operationes indifferentes, bonæ et malæ. Porro, operationes indifferentes non sunt meritoriae cum a ratione indeliberata procedant; et operationes malæ non premio sed pœna dignæ sunt. Non remanent igitur nisi operationes bonæ, quæ solæ dignæ præmio dicendæ sunt.

3^a. Conditio est, quod actio sit in obsequium præmiantis. Meritum enim proprie acceptum dicit jus exigendi mercedem

(1) 4. D. 15. de Pœnit. 1. a. 3. S. 4.

(2) De verit. 26. 6.

aliquam, est opus mercedem clamans. Jamvero si actio non cedat in obsequium ac in bonum præmiantis hoc jus mercedem exigendi evanescit, neque meritum est opus mercedem clamans. Ergo actio ut meritoria sit, cedere debet in obsequium et bonum præmiantis.

4^a. Persona merens debet esse in statu viæ. Meritum enim comparatur motui cuidam tendenti in præmium, tanquam in terminum. Sicut igitur in termino motus quilibet cessat, ita, præmio finali consequuto, quod habetur in patria, meritum cessat. Persona merens igitur ut mereri possit, debet in statu viæ inveniri.

5^a. Persona merens debet esse in gratia apud personam præmiantem. Meritum siquidem exigit recompensationem quamdam a persona præmiente. Porro hæc exigentia existere nequit si persona merens sit inimica et non in gratia personæ præmiantis, eique accepta. Ergo persona merens debet in gratia existere penes personam præmiantem.

6^a. Ex parte Dei præmiantis, requiritur aliqua ordinatio operis ad præmium. Ratio est, quia meritum importat in personam apud quam meremur obligationem quamdam dandi præmium. Deus autem nequit obligari erga homines, nisi ordinatio aliqua ab ipso statuta intercedat. « Meritum hominis apud Deum, inquit Angelicus ¹ esse non potest nisi secundum præsuppositionem divinæ ordinationis, ita scilicet, ut id homo consequatur a Deo per suam operationem, quasi mercedem, ad quod Deus ei virtutem operandi deputavit. »

186. Protestantium error « de merito. » — Circa meritum hominis justificati, sententia Lutheri fuit, doctrinam « de libertate arbitrii et de merito operum esse magnam hæresim, et meritum non esse nisi vanum mendacium, ac illusionem. » De protestantibus hodiernis hæc Dr. Krogh-Tonning habet « Quum ergo theologi protestantes nostri temporis, deterministicis et pantheisticis opinionibus non obstricti, de merito loquuntur et de mercede pro bonis operibus, in causam et consensum Ecclesiæ omnium sæculorum a Lutherò interruptum — inclinant et propendent; et haud gravate hoc facere possumus, propria confessione reapse non contradicente. » ² Interea sit propositio:

(1) *2°* 114. I.

(2) De gratia Christi et libero arbitrio p. 84-86

187. *Homo justificatus potest vere et proprie apud Deum mereri.*

a) Ex auct. Concil. Trid. (Sess. 6. de justif. c. 32. Denz. 724.) « S. q. d. ...ipsum justificatum bonis operibus, quæ ab eo per Dei gratiam, et J. Christi meritum, cujus vivum membrum est, fiunt, non vere mereri augmentum gratiæ, vitam æternam, et ipsius vitæ æternæ... consecutionem.... a. s. » Matth. 5, 12. « Gaudete, et exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis. » 2. Tim. 4, 8. « Reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex. »

b) Ratione. Ibi proprie et vere meritum habetur ubi sunt omnes conditiones meriti. Atqui in operibus hominis justificati inveniuntur omnes conditiones meriti. Ergo homo justificatus potest vere et proprie apud Deum mereri.

« In operibus hominis justificati inveniuntur omnes conditiones meriti. »

a) Libertas, quia justificatus sub gratia Dei servat propriam libertatem et libere agit. b) Bonitas actionis quia justificatus cum gratia Dei operans ponit actiones supernaturaliter bonas. c) Actio ejus est in obsequium Dei præmiantis, quia cum agat ex principio et fine supernaturali, omnia in gloriam Dei ordinat. d) Est in statu viæ et gratiæ uti ex expressione illa « homo justificatus » satis apparet. e) Est ordinatio divina ad præmium, quia (Hebr. 6, 10.) « Non injustus Deus, ut obliviscatur operis vestri et dilectionis, quam ostendistis in nomine ipsius »; et quia, ideo justificat ut præmium statutum donet.

188. *Difficultas quædam solvitur.* — Doctrina statuta de merito, facit Deum debitorem hominibus, cum tamen sciamus, Deum nemini posse debitorem esse.

RESP. S. Augustini. (Serm. 158, 2.) « Debitor factus est, (Deus) non aliquid a nobis accipiendo, sed quod ei placuit promittendo. Aliter enim dicimus homini: Debes mihi quia dedi tibi: et aliter dicimus: Debes mihi quia promisisti mihi... Illo ergo modo possumus exigere Dominum nostrum, ut dicamus: Redde quod promisisti quia fecimus quod jussisti: et hoc tu fecisti, quia laborantes juvisti. »

RESP. S. Thomæ. (1-2^æ. 114. 1. ad 3.) « Quia actio nostra non habet rationem meriti nisi ex præsuppositione divinæ ordinationis, non sequitur quod Deus efficiatur simpliciter

debitor nobis, sed sibiipsi, inquantum debitum est, ut sua ordinatio impleatur.»

RESP. Cajetani (Comm. 1-2^æ. 114. 1.) « Sicut in rebus naturalibus Deus dando manus homini... dat debita rebus ex ordinatione sua, scilicet ipsius Dei... ita in redditione mercedis debitæ merito humano, Deus non aliter potest constitui debitor, nisi pro quanto ab ipsomet Deo præsupponitur ordinarius actus ille ad consequendam mercedem illam: sic enim Deus constituitur debitor sibiipsi: et reddendo nobis mercedem, suæ satisfacit ordinationi.»

189. Corollarium. — Meritum igitur est proprietas essentialis et inseparabilis ab actione humana moraliter bona. Ubicumque enim est actio moraliter bona, ibi est approbatio conscientiæ, multitudinis et Dei, et consequenter est quædam merces. Ubi autem merces, ibi meritum, quia « merces dicitur quod pro merito redditur.»

ART. IV.

OBJECTUM MERITI DETERMINATUR.

190. In ordine supernaturali datur prima gratia, augmentum gratiæ, reparatio post lapsum in peccatum, perseverantia, et vita æterna. Quæritur ergo an meritum humanum, se extendat vel non, ad hæc prædicta. Statim ab initio placet nobis animadvertere, operationes humanas, posse dupliciter considerari, 1° prouti a sola libertate procedunt, 2° prouti sunt a libertate cum, et sub gratia divina. In præsentia non loquimur de operationibus humanis primo modo inspectis, sic enim non sunt proportionatæ ad merendum in ordine supernaturali, sed secundo modo consideratis. Sit interea:

191. Homo non potest mereri primam gratiam, potest tamen mereri gratiæ augmentum.

a) « Homo non potest mereri primam gratiam. » « Gratis autem justificari ideo dicamur, inquit Concil. Trid. (Sess. 6. de just. c. 8. Denz. 683.), quia nihil eorum, quæ justificationem præcedunt, sive fides, sive opera, ipsam justificationis gratiam promeretur; si enim gratia est, jam non ex operibus.»

Deinde homo, vel consideratur in statu naturæ ante peccatum, vel in statu peccati, vel prouti est jam adornatus gratia habituali prima. Si in statu naturæ consideretur nequit homo gratiam primam mereri quia gratia « excedit proportionem naturæ »; pariter in statu peccati, « homo habet impedimentum promerendi gratiam, scilicet ipsum peccatum. » Si vero consideretur prouti jam adornatus gratia habituali « non potest gratia jam habita sub merito cadere: quia merces est terminus operis: gratia vero est principium cujuslibet boni operis in nobis. Si vero aliud donum gratuitum aliquis mereatur virtute gratiæ præcedentis, jam non erit prima: unde manifestum est quod nullus potest sibi mereri primam gratiam. » (S. Thom. 1-2^æ 114. 5.).

b) « Homo potest mereri gratiæ augmentum. » « S. q. d., inquit Concil. Trid. (l. c. can. 32. Denz. 724.) ...ipsum justificationem bonis operibus, quæ ab eo per Dei gratiam, et Jesu Christi meritum... fiunt, non vere mereri augmentum gratiæ... a. s. »

Rursus « Illud cadit sub merito condigni, ad quod motio gratiæ se extendit. Motio autem alicujus moventis non solum se extendit ad ultimum terminum motus, sed etiam ad totum progressum in motu. Terminus autem motus gratiæ est vita æterna. Progressus autem in hoc motu est secundum augmentum charitatis vel gratiæ... Sic igitur augmentum gratiæ cadit sub merito condigni. » (S. Th. l. c. a. 8.).

192. Corollarium. — Per modum impetrationis potest homo mereri sibi gratiam primam, atque merito de congruo potest eandem gratiam mereri aliis. a) Sibi per modum impetrationis quia « impetratio orationis innititur misericordiæ » et « multa orando impetrat homo ex divina misericordia, quæ tamen non meretur secundum justitiam. » b) Aliis merito de congruo. « Qui enim homo in gratia constitutus implet Dei voluntatem, congruum est, secundum amicitiae proportionem, ut Deus impleat hominis voluntatem in salvationem alterius. » (Cf. S. Th. 1-2^æ 114. 6.).

193. Homo non potest mereri reparationem post lapsum, neque perseverantiam viæ.

a) « Homo non potest mereri reparationem post lapsum. » Sensus quæstionis non est, an homo, postquam lapsus est in

peccatum atque in peccato existens, possit sibi reparationem mereri. Cum enim habeat impedimentum promerendi gratiam, idest peccatum, omnis efficacia meriti relate ad reparationem impeditur. Quæstio igitur est de homine in gratia existente, an videlicet possit, virtute operum in statu gratiæ elicitorum, sibi reparationem mereri si in futuro ei contingat in peccatum labi.

Ratio responsionis negativæ datæ est, quia, per lapsum in peccatum, omnia præcedentia merita hominis suspenduntur, neque amplius manet, jus ad mercedem penes Deum recipiendam, juxta illud Ezech. (18, 24.) « Si autem averterit se justus a justitia sua et fecerit iniquitatem... omnes justitiæ ejus, quas fecerat, non recordabuntur. » Ergo homo non potest mereri reparationem post lapsum.

δ) « Homo nequit mereri perseverantiam viæ. » Duplex perseverantia distinguitur, viæ, et patriæ. Perseverantia patriæ est terminus gratiæ, est permanentia in bono per gratiam consumatam quod erat in gloria. Ideoque, sicut homo potest, bonum vitæ æternæ mereri, ita et ipsam patriæ perseverantiam. Perseverantia viæ est continuata permanentia hominis in bono, usque ad mortem. Perseverantia hæc mereri nequit. Probatur:

1°. Ex auct. Concil. Trid. (l. c. c. 13. Denz. 689.) « Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit: quod quidem aliunde haberi non potest, nisi ab eo, qui potens est eum, qui stat, statuere, ut perseveranter stet, et eum qui cadit restituere ».

2°. Ratione. Homo in hac vita vivens, habet liberum arbitrium flexibile ad bonum et ad malum. Quod igitur in via perseveret in bono et non cadat pendet ab actione divina conservativa gratiæ primæ; quæ conservatio inquit Billuart ¹ « est eadem entitative ac prima productio gratiæ ». Sicut enim in ordine naturali conservatio rerum fit a Deo per eandem actionem qua dedit illis esse, ita in ordine supernaturali eadem actione qua Deus dedit gratiam, gratiam conservat et in gratia perseverare facit. Sed prima gratiæ productio uti n. 192 visum est non potest ab homine mereri, cum sit principium meriti. Ergo nec ipsa perseverantia viæ mereri potest.

194. Dubium solvitur. — Quare homo, dum potest augmentum gratiæ mereri, nequit perseverantiæ donum mereri, cum utrumque ex motione divina dependeat?

(1) De gratia. Diss. VIII. §. 5.

RESP. S. Thomæ (I. c. a. 8, 9.) est quia perseverantia viæ « comparatur ad motum liberi arbitrii directi a Deo movente sicut principium »: dum augmentum gratiæ comparatur tanquam « progressus in motu ». Principium vero meriti non cadit sub merito humano, dum progressus in merito, mereri potest ab homine.

RESP. Cajetani (Comm. 1-2.^æ 114. 9). « Apparet differentia inter augmentum gratiæ et perseverantiam viæ: quia licet convenient in hoc, quod utrumque, ex solo Deo dependet effective: differunt tamen in hoc, quod augmentatio talis est actio Dei, quæ habet terminantem motum gratiæ prius datæ ut patet: perseverantia vero, quia consistit in sola gratiæ conservatione, et conservatio gratiæ nihil aliud est quam productio ejus continuata, seu non interrupta, nullum habet terminum novum, qui sit terminus motus gratiæ jam existentis. Constat enim quod ipsa prima gratia non novo modo se habens, sed eodem modo se habens, terminat conservationem et ideo non cadit sub merito ».

RESP. Billuart. (De gratia. Diss. 8, §. 5.) Augmentum gratiæ comparatur « ad gratiam quæ est motus meritorii principium ut terminus: non autem donum perseverantiæ, quod non distinguitur ab illa prima gratia quæ est principium meriti, ideoque respectu illius non habet rationem termini ».

Nulla solutio perfecte quietat intellectum. Dicamus igitur, quod sicut in ordine naturali, in potestate hominis est augere suam vitam, non autem jugiter conservare, ita et in ordine supernaturali. Et quemadmodum in ordine naturali, si quæratur, « quare » homo dum potest primum, non potest secundum, respondemus « quia Deo sic placuit statuere » ita et in ordine supernaturali, respondendum esse censemus.

195. Homo justus potest vitam æternam mereri.

a) Ex auct. Conc. Trid. (l. c. c. 32. Denz. 724.) ait « S. q. d.... ipsum justificatum bonis operibus.... non vere mereri.... vitam æternam a. s. » S. Pius V. (d. 1. Oct. 1567. Denz. 892.) damnavit Baji propositionem « Pelagii sententia est: opus bonum, citra gratiam adoptionis factum, non est regni cœlestis meritorium ».

b) Ex ratione. Homo justus potest vitam æternam mereri, si operationes hominis justi sint de facto proportionatæ vitæ æternæ; vita æterna enim pertinet ad supernaturalem ordinem,

et operationes justī propter supernaturale donum receptum idest gratiam, supernaturales sunt. Ergo homo justus potest vitam æternam mereri.

196. Corollarium. — Cum igitur vita æterna sit terminus meriti, relate ad alia bona temporalia, hæc regula S. Thomæ ¹ applicanda est, videlicet « Si temporalia bona considerantur prout sunt utilia ad opera virtutum, quibus perducimur in vitam æternam, secundum hoc directe et simpliciter cadunt sub merito ».

SECT. III.

DE GRATIÆ NECESSITATE AD OPERANDUM.

ART. I.

QUID POSSIT HOMO « COGNOSCERE, VELLE, ET FACERE »
SINE GRATIA DEI,
ET IN QUO HOMINI GRATIA NECESSARIA SIT.

197. Errores. — D. Krogh. Tonning ² refert verba Lutheri « Meri sunt errores et caligines... scholasticorum doctorum dogmata, quibus docetur... Hominem habere liberum arbitrium faciendi bonum et omittendi malum, et e contra omittendi bonum et faciendi malum ». De recentioribus autem Lutheranis (nescimus an vere) ait « Lutherani nostræ ætatis in hac re non Lutherum sequuntur, sed potius et præ cæteris S. Thomam. In hoc doctrinæ capite « de necessitate gratiæ a Doctore Martino ad Doctorem Angelicum revertimus ».

Sententia Michælis Baji († 1589) fuit (Denz. 907.) quod « Liberum arbitrium, sine gratiæ Dei adjutorio, nonnisi ad peccandum valet ». Paschasius Quesnellius scripsit († 1715), « Quid

(1) 1-2.* 114. 10.

(2) De gratia etc. p. 21-23.

aliud remanet animæ, quæ Deum atque ipsius gratiam amisit, nisi peccatum, et peccati consecutiones... hoc est generalis impotentia... ad omne opus bonum ». (Denz. 1216.) Perversa hæc doctrina docetur etiam a recentissimo scriptore Z. Zini ¹ qui Augustinum, Thomam et Ecclesiam blasphemans, scribit « innata corruptio naturæ humanæ, est ratio incapacitatis hominis ad bonum ».

198. Doctrina vera Ecclesiæ exponitur. — In homine sunt tria, posse cognoscere verum, velle bonum, facere bonum. Dicimus igitur:

a) Homo sine gratia Dei, potest aliquas veritates naturales cognoscere. Nam Concil. Vat. (Sess. 3. c. 2. de Revelat.) ait « Sancta Mater Ecclesia tenet et docet, Deum, rerum omnium principium et finem, naturali humanæ rationis lumine e rebus creatis certo cognosci posse ». Rursus facultas quælibet hominis potest naturaliter, sine gratia Dei, operationem sibi connaturalem exercere. Sed cognoscere aliquas veritates naturales est actio naturalis facultatis intellectivæ hominis. Homo igitur sine gratia Dei, potest veritates aliquas naturales cognoscere.

Factum ipsum veritatem nostram confirmat. Multi enim homines sunt qui licet non sint adornati gratia Dei, tamen veritates multas naturales cognoscunt. Immo « præsupposita objecti præsentatione per auditum vel signum » potest homo sine gratia aliquod supernaturale verum cognoscere, uti relate ad incredulos contingit, et « ex naturalibus solis, inquit Cajetanus ², assentire his, quæ sunt fidei, sed non sicut ex fide ».

b) Homo sine gratia Dei potest velle et facere bonum aliquod naturale.

(1) Il pentimento e la morale ascetica c. V. p. 61.

Audiantur blasphemiae eius (p. 55, 60.) « Da Paolo ad Agostino il pessimismo morale si svolge: in Paolo c'era un dualismo tra la natura corporea e spirituale; in Agostino corpo ed anima dell'uomo sono egualmente, per causa del peccato originale, incapaci di bene.. L'assoluta necessità dell'intervento d'una forza sovranaturale per la nascita d'una vera moralità, non è mai stata affermata con tanto rude esclusivismo da nessun altro dottore della Chiesa come da Agostino. In Lui ci si presenta nella più cruda espressione quel pessimismo etico, che fa sprofondare ogni attività morale indipendente nel mistico abisso della grazia efficiente di Dio.... La scolastica à portato il ferro alle radici stesse delle energie naturali »!!!

(2) Comm 1-2.re 109. I.

Concil. Trid. (Sess. 6. de just. c. 7. Denz. 699.) definit « S. q. d., opera omnia, quæ ante justificationem fiunt, quacumque ratione facta sint, vere esse peccata, vel odium Dei mereri...a.s. »

Probatur ratione. Qui non est totaliter corruptus, potest sine gratia Dei, bonum aliquod naturale velle et facere. Atqui « natura humana per peccatum non est totaliter corrupta, ut scilicet toto bono naturæ privetur. » Ergo homo sine gratia Dei potest velle et facere aliquod bonum naturale.

Rursus animadvertit Angelicus ¹ « Est simpliciter falsum, quod omnis actus qui non est a voluntate informata charitate sit demeritorius; alioquin illi qui sunt in peccato mortali, in quolibet suo actu peccarent, nec eis esset consulendum quod interim quidquid boni possent facerent, nec opera ab eis facta quæ sunt de genere bonorum, disponderent eos ad gratiam; quæ omnia sunt falsa. »

199. Corollaria. 1. Homo nullum verum naturale cognoscere potest sine motione illa Dei auctoris naturalis, de qua (Vol. 1. n. 97. Vol. 2. n. 24.) loquuti sumus. Ratio est quia « omnes motus tam corporales quam spirituales (sicut est cognoscere verum) reducuntur in primum movens simpliciter, quod est Deus. Et ideo quantumcumque natura aliqua corporalis vel spiritualis ponatur perfecta non potest in suum actum procedere, nisi moveatur a Deo: quæ quidem motio est secundum suæ providentiæ rationem. » (S. Th. 1.-2^æ 109. 1.).

2. Homo nullum naturale bonum facere potest sine eadem motione Dei. Ratio est quia « homo est dominus suorum actuum, et volendi et non volendi, propter deliberationem rationis, quæ potest flecti ad unam partem vel ad aliam. Sed quod deliberet vel non deliberet, etsi hujusmodi etiam sit dominus, oportet, quod hoc sit per deliberationem præcedentem; et cum hoc non procedat in infinitum, oportet quod finaliter deveniatur ad hoc quod liberum arbitrium hominis moveatur ab aliquo exteriori principio, quod est supra mentem humanam, scilicet a Deo. » (S. Th. ib. 2. ad 1.).

200. Ad omne bonum supernaturale faciendum, homini necessaria est gratia.

a) Ex auctoritate. Concil. Araus. II (5, 29. c. 7. Denz. 150.) ait « S. q. per naturæ vigorem bonum aliquod, quod ad sa-

(1) De malo 2. 5. ad 7.

lutem pertinet vitæ æternæ, cogitare ut expedit, aut eligere, sive salutari, id est evangelicæ prædicationi consentire posse confirmat, absque illuminatione et inspiratione Spiritus S. qui dat omnibus suavitatem in consentiendo et credendo veritati, hæretico fallitur spiritu.» Concil. Trid. (De justif. sess. 6. c. 3.) «S. q. d., sine præveniente Spiritus S. inspiratione atque ejus adiutorio, hominem credere, sperare, diligere aut poenitere posse, sicut oportet a. s.». Joa. 15, 5. «Sine me nihil potestis facere.» 2. Cor. 3, 5. «Non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis; sed sufficientia nostra ex Deo est.»

δ) Ratione. Nemo potest facere bonum superexcedentem vires naturæ sine gratia. Atqui opera supernaturalia, uti assentire veritatibus fidei ex fide, diligere Deum auctorem supernaturalem etc., superexcedunt vires naturæ humanæ, pertinent enim ad ordinem ad quem homines ex solo beneficio Dei elevati fuere. Ergo homini ad omne bonum supernaturale faciendum necessaria est gratia.

201. Corollaria. — 1. Cum vita æterna sit supremum bonum supernaturale hominis, manifestum est, ad ejus acquisitionem homini esse necessariam gratiam.

2. Pariter cum se præparare ad gratiam, evitare peccata mortalia et venialia, resurgere a peccato, superexcedant omnes vires humanæ naturæ, relate ad hæc quoque, homo indiget gratia Dei.

3. Falsam esse assertionem Harnack et Zini,¹ quod nempe doctrina de necessitate gratiæ, non fuerit doctrina Ecclesiæ, sed ab Augustino adinventata. Semper siquidem in Ecclesia catholica recognitum fuit «initium fidei» non esse ex nobis, et sine gratia non posse supernaturalia opera ab homine fieri.

ART. II.

QUÆSTIONES CONTROVERSÆ CIRCA GRATIÆ EFFICACIAM.

202. Gratia igitur tantæ efficaciz est, ut ea mediante homo possit bonum supernaturale facere, se præparare ad gratiam,

(1) Das Wesen des Christentums p. 160. Zini, La Morale, ecc., p. 55. «Pelagio ed Agostino rappresentano i due poli, (scribit Zini p. 63.) entro i quali si muove la coscienza morale cristiana, il polo esclusivamente del buon senso, che afferma il volere indipendente dell'uomo; e quello religioso della fede, che afferma l'efficienza della grazia piovuta dall'alto.»

credere, diligere, sperare sicut oportet, multa mereri, praesertim bonum vitae aeternae. Verum cum ad opera omnia humana supernaturalia, concurrat non gratia sola, neque solum liberum arbitrium, sed gratia et liberum arbitrium simul, hinc controversia exurgit: efficacia recensita a quo provenit et dependet? Provenit ne ab intima virtute gratiae, quae dat libero arbitrio nedum posse operari, sed etiam actualem operationem, vel e contra provenit « ex praevisto voluntatis consensu »? Si primum asseratur gratia est ab intrinseco efficax, si secundum gratia dicitur efficax ab extrinseco.

203. Excessus vitandi. — Vitandus est primo excessus Pelagianae doctrinae (411-431) omnem efficaciam gratiae, libertati humanae tribuentis, ita ut, initium fidei, justificatio, et salus ipsa, a solo libero arbitrio pendeant. Doctrina siquidem Pelagiana damnata fuit a Conciliis, et rationi contrariatur. a) Damnata fuit a Conciliis. Nam Concil. Araus. II (c. 25. Denz. 148.) statuit « Prædicare debemus et credere, quod per peccatum primi hominis ita inclinatum et attenuatum fuerit liberum arbitrium, ut nullus postea aut diligere Deum sicut oportuit, aut credere in Deum, aut operari propter Deum quod bonum est, possit, nisi gratia eum et misericordia divina praevenit ».

b) Contrariatur rationi, quia initium fidei, justificatio, et salus pertinent ad ordinem supernaturalem. Scimus autem quod sine gratia Dei liberum arbitrium nullam efficaciam habet in ea quae ad ordinem supernaturalem pertinent.

Secundo, evitandus est excessus doctrinae Lutheranae totam efficaciam in opere salutis gratiae tribuentis, ac destruentis activitatem quamcunque humanae libertatis. Doctrina hæc, fuit pariter damnata a Conciliis et rationi contrariatur. a) Damnata fuit a Conciliis, quia Concil. Trid. (Sess. 6 de just. c. 4. Denz. 696.) definivit « S. q. d., liberum hominis arbitrium a Deo motum et excitatum nihil cooperari assentiendo Deo excitanti atque vocanti..... neque posse dissentire, si velit, sed veluti inanime quoddam nihil omnino agere mereque passive se habere a. s. » b) Contrariatur rationi, quia gratia non destruit sed perficit naturam. Si igitur liberum arbitrium operatur aliquid in operibus naturæ, etiam in operibus supernaturalibus, simul cum gratia aliquid operari oportet. Recenseamus modo solutiones catholicas.

204. S. Francisci Salesii doctrina exponitur. — Gratia Dei, juxta illum ¹ « pertingit ad corda nostra cum quadam suavi violentia: cordibus nostris dominatur eaque commovet, cogitationes hominis elevando, ejusque affectiones excitando ad amorem divinum. Motus iste primus (ce premier eslans ou esbranlement) quem Deus imprimit cordibus nostris ut ad amorem incitet, fit quidem in nobis, sed non a nobis, inopinatus fit, antequam de eo cogitemus vel cogitare possimus. Nulla siquidem sufficientia in nobis est, ad cogitandum de salute, sed omnis sufficientia nostra ex Deo est... qui prævenit nos, cordaque nostra excitat atque movet ad salutarem pœnitentiam et conversionem..... Nonne igitur verum est, quod hæc prima motio (cette première esmotion et secousse) quam experitur anima dum a Deo excitatur ad derelinquendum peccatum et se convertendum in Deum, fiat quidem in nobis et pro nobis sed non à nobis? ... In hoc initio gratiæ cœlestis, nos nihil aliud facimus, nisi motum (esbranlement) quem Deus in nobis sine nobis facit, experiri. »

S. Franciscus ergo, apertis verbis asserit gratiæ efficaciam ab intrinseco, imo gratiæ plus tribuit, quam fautores intrinsecæ efficacitatis ejus. Neque moveamur ab epistola, quam ipse (die 26 Aug. 1618.) misit ad patrem Lessium et in qua affirmabat « sententiam de prædestinatione ad gloriam post prævisa opera, antiquitate, suavitate, ac Scripturarum nativa auctoritate nobilissimam » quia « nonnisi superficie tenus, ut ipse fatetur, tractatum Lessii de prædestinatione legerat (il est vrai que je n'ait fait que le parcourir à la hâte, et assez légèrement, comme il arrive quelquefois) et nonnisi sparsim, ut fit, oculos in eum injicere ei contigerat. » ²

205. S. Alphonsi de Ligorio sententia. — S. Alphonso non placet:

a) Systema Thomistarum quia « per ipsum non facile intelligitur quomodo gratiæ efficacia, et humanæ voluntatis libertas conciliari possint. »

(1) De l'amour de Dieu l. 2. c. 9. Vivès, Tom. 1.

(2) Cf. Opuscules de S. François de Sales, Vivès t. IX. p. 507. Ibi ait « ainsi que je l'ai insinué dans mon petit livre de l'« Amour de Dieu. » Modo in hoc libro 2. c. 12. (Vivès t. 1.) scribit « La grace a des forces... elle a une sainte violence... elle agit fortement... elle nous presse... le consentement à la grace dépende beaucoup plus de la grace que de la volonté »,

b) Systema Molinæ quia « valde difficile est (massima difficoltà) conciliare ejus doctrinam cum doctrina s. Scripturæ, quæ ubique et clare prædicat, gratiam esse efficacem ab intrinseco, non vero ex consensu libertatis. Ita Ephes. 2, 10. « Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Jesu in operibus bonis, quæ præparavit Deus, ut in illis ambulemus. » Philip. 2, 13. « Deus est enim qui operatur in vobis et velle et perficere, pro bona voluntate. »

c) Systema Congruistarum quia « per hoc, denegatur gratiæ quælibet efficacia, et deficiente auxilio congruo Dei in circumstantiis illis, homo sine culpa privaretur gratia ad salutem necessaria, neque ei medium aliquod maneret, ad ipsam gratiam obtinendam. »

Sententiâ igitur nostra, inquit ipse, hæc est:

1. Ad bonum operandum, atque ad præcepta adimplenda, gratia quæ vocatur sufficiens, quæque solummodo auxilium ad facilia tribuit, non sufficit. Est necessaria gratia ab intrinseco efficax quæ voluntatem ad operandum determinat.

2. Gratia hæc efficax, quamvis plerumque operetur, et operari faciat per delectationem victricem, tamen aliquibus vicibus, alio ex motivo, uti ex motivo spei vel timoris, determinat nos ad operandum.

3. Gratia sufficiens dat cuilibet activitatem orandi si velit (l'attività di pregare se vuole), et ita unusquisque gratiam efficacem consequitur oratione mediante.¹

206. *Sententia Augustiniani Laurentii Berti.* —

« Est gratia sufficiens, inquit ille,² sensu thomistico, ac nostro, illa quæ dat posse, non velle... efficax est illa: quæ semper cum effectu conjuncta est, sive charitas, quæ dat posse et velle, et tantum velle, ut voluntatem carnis contraria concupiscentem facile vincat: nec solum dat posse bene agere, sed efficit ipsam actionem... Verum etsi Thomistis in confessione gratiæ sufficientis, et efficacis concordissime conjuncti sumus, et consentimus nihil boni liberum arbitrium perficere, nisi

(1) Opera dogmatica sul Concilio di Trento, ecc. Tratt. 1. della Sess. 4 App. 1. §. 1, 2, 7. Nelle lettere (p. 404) S. Alfonso dichiara « Non sono favorevole alla dottrina scolastica dei Gesuiti che difendono mordicus la scienza media, ma di proposito io l'oppugno. » Cf. Mandonnet. Le Decret d'Innocent XI c. le Probabilisme p. 17.

(2) De Theol. Discip. t. 3. l. 14. c. 8. n. 5. 6. 7.

victrix gratia flectatur, et determinetur ad actum; dissenti mur tamen ab illis non solum in explicanda Gratiae natura, verum etiam in eo, quod nolint in eadem gratia gradualitatem admittere; et gratiam quæ in uno sufficiens et inefficax est, non posse efficacem esse in altero constantissime teneant, propterea quod auxilium sufficiens et efficax inter se specie differant, et natura. At nos eandem numero delectationem, quæ in aliquibus minus excæcatis atque obduratis, e. g. in Tyriis, Sydoniisque foret efficax, et ad pœnitentiam traheret, in aliis majori cæcitate, et obduratione affectis inefficacem esse contendimus: nec tamen derogari gratiæ efficaci, quoniam si Deus talem delectationem inspirat, qua perversa cupiditas superatur, id præstat beneplacito ac proposito voluntatis suæ; iisque, quos vult efficaciter bene agere, talem impertitur charitatem, quæ nunquam ab eorum quamvis duro, corde respuitur..... Gratia efficax est victrix delectatio, sive charitas, quæ superat contrariam cupiditatem.»

Juxta igitur sententiam hanc, gratia aliquando est efficax ab intrinseco quando nempe « est victrix delectatio » aliquando vincitur « a cupiditate roborata » liberi arbitrii et est inefficax.

207. Molinæ systema. — Ludovicus Molina S. J. in Opere « De concordia l. a. cum gratiæ donis, etc. » quod Ilurter « famosissimum » appellat et « quod tot disputationum, concertationum imo et turbarum exstitit occasio »¹ et in Comm. 1. p. D. Thomæ, novam doctrinam circa gratiæ efficaciam ab extrinseco, idest a consensu libertatis, professus est. Juxta illum, datur gratia sufficiens tribuens voluntati posse expeditum agendi, sed quod gratia hæc efficax fiat, pendet a consensu hominis, idest, si homo consentit gratia est efficax, secus, inefficax. En verba ejus (l. c. q. 23. a. 4. et 5. disp. 1.) « Cum arbitrium pro sua libertate possit consentire et non consentire, cooperari cum illo (auxilio vel gratia sufficienti) et non cooperari, si consentiat et cooperetur, ut potest, efficiet illud efficax, si vero non consentiat, neque cooperetur, ut etiam potest, reddet illud inefficax. »

Non aliter Lessius (De gratia 10, 9.) « Quod gratia sit efficax inquit ipse vel inefficax (in actu secundo) pendere a libero arbitrio; adeo ut in potestate liberi arbitrii sit, gratiam quæ

(1) Nom. Lit. 1. 46.

secundum se est sufficiens, reddere efficacem vel inefficacem in actu secundo, quod non video qua ratione negari possit. » Non aliter Card. Mazzella (De gratia n. 541.) « Collata gratia sufficiente voluntati, hæc jam habet in actu primo quidquid requiritur ut sequatur actus secundus salutaris..... ut homo agat non requiritur nova gratia, sed requiritur ut homo velit... Collata gratia, ab homine pendere eam facere efficacem vel sufficientem, prout ei libere consentit aut resistit. »

« Præferenda nobis videtur, ait P. Hurter¹ ea sententia, quæ statuit, gratiam ex sese non esse ita efficacem, ut ea posita infallibiliter... insuperabiliter, indeclinabiliter (?) sequatur actus salutaris: fieri siquidem potest, ut ex duobus sub eadem plane gratia constitutis, in uno ea sit efficax, in altero propter cooperationis defectum careat effectu: proinde ex gratia inferri non posse consensum, sed eam denominari efficacem ex consensu. »

Doctrinæ huic contradicit Bellarminus. « Existimant hi auctores, inquit ipse,² in potestate hominis esse, ut gratiam faciat esse efficacem, quæ alioquin ex se non esset nisi sufficiens..... Hæc opinio aliena est omnino a sententia B. Augustini et quantum ego existimo a sententia etiam Scripturarum divinarum..... Evertit omnino fundamentum prædestinationis divinæ, quam S. Augustinus ex divinis litteris solidissime comprobavit; inde enim pendet certitudo atque infallibilitas prædestinationis, quod electis Deus efficacem gratiam præparavit. »

208. *Congruismi systema.* — Congruismus, inquit Simar³ a Suaresio primitus defensus, non differt essentialiter a molinismi doctrina. Eadem est theoria utriusque, idest « gratia est efficax ex præviso voluntatis consensu. » Efficacia gratiæ a quadam « congruitate » dependet; et hæc « congruitas » derivatur vel ex quibusdam circumstantiis in quibus homo invenitur et in quibus homo gratiæ consentire debet; vel « in contemperatione quadam cum hominis ingenio, natura, affectibus variisque locorum ac temporum circumstantiis. » In Congruismo igitur, efficacia gratiæ, non intima, sed extrinseca est, sicut in ipso Molinæ systemate.

(1) Theol. Dog. Comp. 3. Deg. eff. syst. Tract. VIII. 111.

(2) De grat. et lib. arbit. l. 1. c. 12.

(3) Die Lehre von der Gnade §. 117.

209. *Systematis thomistici expositio.* — Ab Angelico ¹ distinguitur duplex auxilium Dei. « Unum quidem ipsa facultas exequendi, aliud ipsa operatio, sive actualitas. Facultatem autem dat Deus infundendo virtutem et gratiam, per quas efficitur homo potens et aptus ad operandum; sed ipsam operationem confert inquantum operatur in nobis interius movendo et instigando ad bonum. » Hisce S. Thomæ verbis innixi, Thomistæ duplicem gratiam affirmant, gratiam sufficientem quæ dat homini posse agere supernaturaliter, et gratiam efficacem, moventem et facientem hominem supernaturaliter, et actualiter agentem. Gratia hæc ultima, vocatur efficax ab intrinseco, quia non expectat libertatis humanæ consensum ut agat, sed libertatem prævenit, movet et quidem libere hominem ad volendum et faciendum ea quæ sunt supernaturalia, uti opera meritoria vitæ æternæ; et gratia efficax et libertas ita in agendo conjunguntur, ut quidquid homo vult et facit, proveniat tanquam a duabus causis subordinatis ab efficacia gratiæ et a liberi arbitrii activitate. Proprietates vero gratiæ ab intrinseco efficacis, sunt sequentes:

a) Gratia efficax ab intrinseco ita movet libertatem humanam ad agendum ut libertas ejus non offendatur. « Deus, inquit Angelicus ²... movendo causas voluntarias, non aufert quin actiones earum sint voluntariæ, sed potius hoc in eis facit; operatur enim in unoquoque secundum ejus proprietatem. » Magis aperte P. Hurter ³ « Ex revelationis doctrina esse manifestum, gratiam virtutem suam non adversus liberum arbitrium exerere, illud opprimendo et evertendo, sed pro libero arbitrio illud juvando, firmando, perficiendo... Næ, ille ne tenuissimam quidem gratiæ ideam habet, qui eam necessitatem fingit! »

b) Gratia efficax tali modo libertatem movet, ut libertas simul et libere se moveat. Quia « Deus operatur in omnibus, ita tamen quod in unoquoque secundum ejus conditionem; in libero autem arbitrio hoc modo agit ut virtutem agendi sibi ministret, et ipso operante liberum arbitrium agat. » « Non sic, prosequitur Angelicus ⁴, idem effectus causæ naturali et divinæ virtuti attribuitur quasi partim a Deo et par-

(1) Comm. Ephes. 3. l. 2.

(2) I. p. 83. I. ad. 3.

(3) L. c. n. 105.

(4) 2. Dist. 25. I. 1. ad 3. c. Gent. 3. 70.

tim a naturali agente fiat, sed totus ab utroque secundum alium modum; sicut idem effectus totus attribuitur instrumento, et principali agenti etiam totus. »

c) Gratia efficax ita libertatem movet, ut liberum arbitrium, si velit, dissentire possit. Gratia enim illa non corrumpit libertatem, sed magis perficit. Sicut igitur in natura liberi arbitrii ante gratiæ receptionem est posse dissentire, vel consentire si velit, ita gratia recepta, idipsum præstare potest. Audiatur Angelicus ¹ « Sic Deus movet mentem humanam ad bonum, quod tamen homo potest huic motioni resistere: et sic ex Deo est ut homo se ad gratiam præparet; sed quod gratia careat, non habet causam a Deo, sed ab homine. »

Proprietates et dotes gratiæ efficacis, stylo suavi, describuntur per hæc verba a s. Francisco Salesio ² « Gratia habet vim, sed non ad cogendum; prædita est violentia, sed non ad violentiam inferendam; operatur fortiter, premit nos, sed non opprimit voluntatem. Et hoc est mirabile et verum, quod dum voluntas nostra divinam motionem sequitur, libere eam sequitur, dum communicat nobis vim suam, non aufert a nobis libertatem nostram. »

210. *Articuli conclusio.* — Cuique, recensita systemata circa efficaciam gratiam consideranti, manifestum est, omnia esse reducenda, ad duo suprema systemata, idest ad Molinismum et Thomismum. Ideoque, cæteris systematibus sepositis, Molinismum et Thomismum, breviter in sequenti articulo examinabimus.

ART. III.

SYSTEMATA MOLINÆ ET THOMISTARUM CIRCA EFFICACIAM GRATIÆ EXAMINANTUR.

211. *Brevis historia controversiæ circa efficaciam gratiæ.* — Anno 1588 L. Molina S. J. opus suum « Concordia l. arbitrii cum gratiæ donis etc. » Olisipone edidit, in quo nova doctrina « a nemine hucusque tradita » circa efficaciam gratiæ Dei continebatur. Novitas hæc doctrinæ, innu-

(1) Quodl. I. a. 7. ad 2.

(2) De l'Amour de Dieu l. 2. c. 13. Vivès T. I.

merabilium « disputationum, concertationum imo et turbarum exstitit occasio » inter S. Thomæ scholam et scholam Societatis Jesu. « Inter has (disputationes) scribit P. Hurter ¹ eminent illæ habitæ in congregatione a Clemente VIII instituta de auxiliis pro examinanda hujus libri doctrina (a. 1598) et sub Paulo V continuata ad a. usque 1607, quo demum tot disputationibus a celeberrimis utriusque partis theologis habitis finis impositus fuit. Non obstante omni adversariorum conatu (?) liber vel systema Molinæ non fuit damnatum; imo vetuit summus Pontifex in quæstione hac (de auxiliis gratiæ) pertractanda ne quis partem suæ oppositam aut qualificaret aut censura quapiam notaret. »

Verum ex alia parte « non obstante omni adversariorum conatu » R. Pontifices sententiam scholæ dominicanæ « de efficacia gratiæ ab intrinseco » litteris amantissimis commendavere. Benedictus XIII (26 Maji 1727) hæc scribebat « Magno igitur animo contemnite, dilecti filii, calumnias intentas sententiis vestris de gratia præsertim per se et ab intrinseco efficaci ac de gratuita prædestinatione ad gloriam sine ulla prævisione meritorum, quas laudabiliter hactenus docuistis, et quas a sanctis doctoribus Augustino et Thoma se hausisse et verbo Dei summorumque Pontificum et Conciliorum decretis et Patrum dictis consonas esse, schola vestra commendabili studio gloriatur. » Idem Pontifex (die 27 Maji 1727) scribit « Sub divini interminatione judicii iterumque sub canonicis pœnis, omnibus et singulis Christi fidelibus mandamus, ne doctrinam memorati Doctoris (S. Thomæ) ejusque insignem in Ecclesia scholam præsertim ubi in eadem schola de divina gratia per se et ab intrinseco efficaci ac de gratuita prædestinatione ad gloriam sine ulla meritorum prævisione agitur, ullatenus dicto vel scripto contumeliose impetant, ac veluti consentientem cum damnatis ab Apostolica Sede... Jansenii, Quesnellii et aliorum erroribus traducant, a quibus s. Thomas et vera schola thomistica quam longissime abest et abfuit, universis tam antiquis, quam nunc Christi Ecclesiam vexantibus hæresibus et perniciosis assertis advertant. »

Denique Clemens XII (die 2 Oct. 1733) decreta Clementis XI et Benedicti XIII confirmans, ait « Mentem tamen eorundem prædecessorum nostrorum compertam habentes, nolumus aut

(1) Nom. Litt. I. 46 nota.

per nostras, aut per ipsorum laudes Thomisticæ scholæ delatas, quas iterato nostro iudicio comprobamus et confirmamus, quidquam esse detractum ceteris catholicis diversa ab eadem in explicanda divinæ gratiæ efficacia sentientibus, quarum etiam erga hanc Sedem præclara sunt merita. » ¹

212. Argumenta faventia solutioni molinisticæ.

a) Ex Scriptura. Matth. 11, 20. « Tunc cœpit exprobare civitatibus, in quibus factæ sunt plurimæ virtutes ejus, quia non egissent pœnitentiam: Væ tibi Corozaim, væ tibi Bethsaida, quia si in Tyro et Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio et cinere pœnitentiam egissent. » Hic enim testatur Christus, illam eandem gratiam, quæ in incolis Tyri et Sidonis fuisset efficax, fuisse inefficacem in Bethsaidæ incolis. Quam primum enim supponitur Christum non loqui de eadem plane gratia, vel tyrios habituros fuisse præmotionem physicam, vel delectationem victricem, qua carebant, ut eventus probat, incolæ Bethsaidæ, Christi reprehensio non fuisset æqua. Nexus ergo inter gratiam et bonum opus non est ex se infallibilis, individuus..... 2. Cor. 6, 1. hortatur Paulus corinthios, ne in vacuum gratiam Dei recipiant. Hæc exhortatio supponit fieri posse, ut eadem gratia sit vel vacua, vel frugifera: hoc vero discrimen a nobis pendere. Ergo ratio nexus cum bono opere non est quærenda in ipsa gratia, sed in cooperatione nostra. Proinde gratia non est ex sese efficax. » Ita ad litteram Clar. P. Hurter (Theol. Dog. Comp. 3. Tract. VIII de g. Thes. 186 n. 108.). ²

b) Ratione. « Omnes in suis ad populum concionibus, in libris asceticis, in praxi, etiamsi acerrime propugnent in suis libris dogmaticis præmotionem physicam, loquuntur secundum sententiam Molinæ et Lessii, scil. nostrum esse gratia uti, a nobis pendere post gratiam profectum in virtute, Deum expectare nostros conatus, nobis satagendum esse, ut per bona opera certam faciamus nostram electionem, nos a gloria nobis proposita socordia nostra posse excidere: quæ quidem propositiones in theoria per inscitiam vel cordis angustias a

(1) Cf. Denz. 96, 4. Von Schüzler. Neue Untersuchungen über das Dogma v. der Gnade.

(2) Cf. solutionem hujus difficultatis Vol. I. n. 66. Cl. Auctor in nota 2. n. 114 ait « Cæterum et illud adverti debet, Scripturæ de gratia testimonia harmonice esse exponenda. » Interpretatio ejus, est plus quam harmonical

nonnullis semipelagianæ consentur, sed rite intellectæ plane catholicæ sunt, cum in omnium versentur ore ut in praxi quotidie inculcentur. Magnum veritatis argumentum! Præferendum omnino videtur illud systema, quocum concordat praxis, modus loquendi quotidianus et unice aptus ad excitandos homines ad omne virtutis studium, illi theoriæ, a qua plus minus dissentit praxis modusque practicus instituendi populum christianum. » Ita P. Hurter ib. n. 111, nota 3, arguit, ad pusillanimes consolandos.

213. *Argumenta contraria.*

a) Admitti nequit systema, tribuens viribus liberi arbitrii et non Deo, principalem partem in opere salutis humanæ. Atqui systema Molinæ in opere salutis humanæ tribuit principalem partem viribus liberi arbitrii et non Deo. Ergo systema Molinæ de gratia ab extrinseco efficaci nequit admitti.

Prima propositio probatur ex auctoritate Concil. Araus. II (a. 529. c. 3, 7. Denz. 147, 150.) definientis « S. q., ut a peccato purgemur, voluntatem nostram Deum expectare contendit, non autem ut etiam purgari velimus, per Sancti Spiritus infusionem et operationem in nobis fieri confitetur, resistit ipsi Spiritui S., per Salomonem dicenti: Præparatur voluntas a domino, et Apostolo salubriter prædicanti: Deus est, qui operatur in nobis et velle et perficere pro bona voluntate. » « S. q. per naturæ vigorem bonum aliquod, quod ad salutem pertinet vitæ æternæ, cogitare ut expedit, aut eligere, sive salutari, idest evangelicæ prædicationi consentire posse confirmat... hæretico fallitur spiritu. »

Alia propositio, idest « systema Molinæ, tribuit in opere salutis, principalem partem viribus liberi arbitrii » probatur ex verbis:

Molinæ dicentis « Quod e duobus, qui æquali motu gratiæ præveniuntur, ac moventur, unus consentiat, concurrat cum gratia, eliciat actum, et convertatur; alter vero non, certe solum provenit ab innata, et propria, et intrinseca libertate utriusque, bonis, et malis, reprobis, et prædestinatis communi. »

Lessii (De gr. c. X, 9.) « Itaque si non est in potestate voluntatis ut influxus gratiæ sit vel non sit, incipiat esse vel non incipiat esse: perspicuum est in ejus potestate non esse, ut opus incipiat esse, aut non incipiat esse; quod est tollere libertatem in actibus pietatis. »

Hurter (Tract. VIII. III.) « Fieri siquidem potest, ut ex duobus sub eadem plane gratia constitutis, in uno ea sit efficax, in altero propter cooperationis defectum careat effectu: proinde ex gratia inferri non posse consensum, sed eam denominari efficacem ex consensu. »

b) Repugnat, ponere effectum aliquem, sine causa sufficienti. Sed in solutione Molinæ, ponitur effectus sine causa sufficienti, idest, consensus supernaturalis libertatis sine causa prima supernaturali, (quæ est Deus) movente libertatem ad hunc consensum. Ergo solutio illa repugnat.

c) Sententia hæc Molinæ, inventa fuit, ut divina causalitas cum libertate humana conciliaretur. Modo per solutionem Molinæ, divina causalitas destruitur, et humana libertas offenditur. a) Destruitur divina causalitas, quia ipsa non movet humanam libertatem ad consentiendum gratiæ, et gratia nullam intimam efficaciam possidet. b) Offenditur humana libertas, quia Deus, prælucente scientia media, certo et infallibiliter vidit liberum arbitrium alicujus hominis, positum in determinatis circumstantiis, esse necessario gratiæ ab extrinseco efficaci consensurum. Ubi est ergo libertas? Si vero dicant, sicuti Novitiis dicunt, posse in illis circumstantiis non consentire, ubi est certitudo et immutabilitas scientiæ divinæ?

214. Argumenta faventia solutioni thomisticae.

a) Ex Scriptura. Joa. 15, 5. « Qui manet in me, et ego in eo, hic fert fructum multum; quia sine me nihil potestis facere. » Rom. 9, 16, 18. « Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei.... Ergo cujus vult, miseretur, et quem vult, indurat. » 2. Cor. 3, 5. « Non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis; sed sufficientia nostra ex Deo est. » Philip. 2, 13. « Deus est enim, qui operatur in vobis et velle et perficere, pro bona voluntate. »

Philip. 1, 6. « Qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet. »

In hisce testimoniis S. Scripturæ quatuor asseruntur: a) Liberum arbitrium nihil posse facere sine Deo, b) omnia a divina voluntate et consequenter a gratia, pendere, c) Deum in libero arbitrio nostro causare, initium, continuationem, et consumationem cujusque velle, et agere, d) liberum arbitrium ex se esse insufficiens ad ordinem supernaturalem. Non aliud

docet, solutio thomistica, quæ spiritu Scripturæ et Conciliorum decisionibus animata dici debet.¹

b) Agitur hic de modo conciliandi gratiæ efficaciam, cum libertate hominis. Ea igitur explicatio præferenda est, quæ jura divinæ gratiæ salvat, et simul sub gratia relinquit intactum liberum arbitrium. Atqui solutio Thomistarum salvat jura gratiæ divinæ, et simul sub gratia relinquit intactum liberum arbitrium. Ergo est præferenda.

1. « Salvat jura gratiæ divinæ » quia contra Pelagianos, qui, ut notat Angelicus² « posuerunt quod initium boni operis est homini ex se ipso, dum consentit fidei per liberum arbitrium: sed consummatio est homini a Deo » asserit actionem omnem supernaturalem hominis pendere totaliter a Deo, in suo initio, prosecutione, et fine, ita ut nihil subtrahatur ab efficacia gratiæ divinæ.

2. « Relinquit sub gratia, intactum liberum arbitrium. » « Omnes enim, inquit P. Hurter, qui catholice docere, sentire et loqui volunt, concedunt, gratiam non perimere liberum arbitrium ac proinde hominem sub gratia manere liberum » et « gratiam virtutem suam non adversus liberum arbitrium exercere, illud opprimendo et evertendo, sed pro libero arbitrio illud juvando, firmando, perficiendo. »³

c) Argumentum S. Thomæ (Quodl. 1. 7.) « Homo indiget auxilio gratiæ... Indiget autem divino auxilio non solum quantum ad exteriora moventia, prout scilicet ex divina providentia procurantur homini occasiones salutis, puta prædicationes, exempla, et interdum ægritudines et flagella: sed etiam quantum ad interiorem motum; prout Deus cor hominis interius movet ad bonum, secundum illud Proverb. XXI; Cor regis in manu Dei; quocumque voluerit vertet illud... Homo enim agit voluntate; voluntatis autem principium est electio, et electionis consilium. Si autem quæretur qualiter consiliari incipiat, non potest dici quod ex consilio consiliari inceperit, quia sic esset in infinitum procedere. Unde oportet aliquod

(1) P. Palmieri (de grat. d. Thes. L.) ut se liberet ab hisce testimoniis, scribit « Sane eadem argumenta jam a Calvino et calvinianis usurpata fuerant. » Quæstio est an hæc argumenta « valeant » non a quo « usurpata sint. » Cæterum aliquis posset dicere et verius « Argumenta Palmieri » usurpata fuerunt a Pelagio et Pelagianis.

(2) Quod I. a. 7.

(3) L. c. n. III, not. 3. et n. 105.

exterius principium esse quod moveat mentem humanam ad consiliandum de agendis. Hoc autem oportet esse aliquod melius humana mente.... Sicut ergo omnis motus inferiorum corporum, quæ non semper moventur, principium est motus cœli; ita omnium motuum interiorum mentium principium est a Deo movente. Sic ergo nullus potest se ad gratiam præparare, nec aliquid boni facere, nisi per divinum auxilium. »

215. Argumenta contraria solutioni Thomisticæ.

a) « Isaïæ V, 3. seq. Quid est quod debui ultra facere (hebr. quid adhuc erat ad faciendum) vineæ meæ et non feci ei? An quod (hebr. cur) exspectavi ut faceret uvas et fecit labruscas?... Jam vero si ad agendum esset necessarium auxilium prædeterminans, sive auxilium, quo non posito impossibile est sequi actum, 1° falsum esset quod Deus fecisset quidquid debebat ut actus esset; nam ut actus foret, necessarium erat hoc auxilium, quod Deus negavit: debuisset ergo illud dare, non quatenus debitum esset hominibus, sed quatenus necessarium erat ut effectus a Deo intentus consequeretur. Si enim Deus vult aliquid et id fieri nequit nisi supeditato medio quod ipse solus dare potest, debet profecto Deus illud præstare. 2° Perperam Deus exspectasset a vinea uvas, cum sciret negasse se illud medium, quod solum uvas actu dare posset; quid enim exspectas quod certo scis non posse evenire? 3° Injusta quoque foret querela divina; quid enim conqueritur vineam non tulisse fructum, quæ exculta ab ipso fuit, cum defuerit necessarium medium ad fructum ferendum?

Ergo 1) ut actus sit, non est necessarium auxilium physice prædeterminans.

Ergo 2) gratia sufficiens evadit actu efficax seu effectus obtinetur, non per aliud auxilium diversæ naturæ superaditum, sed per consensum voluntatis.

Ergo 3) gratia sufficiens et gratia efficax non differunt intrinseca natura.

Ergo 4) gratia, quæ actu efficax est, non est necessario connexa cum actu bono, sed potest conjungi cum dissensu et tunc manet pure sufficiens.

Atqui hæc contradicunt prorsus doctrinæ (thomisticæ), quam impugnamus. Ergo. » Ita Palmieri (de gratia Thes. XLIX. XII) arguit.

δ) « Sententia Concilii (Trid. Sess. 6. c. 4. definientis « l. arbitrium a Deo motum... posse dissentire, si velit ») lata est contra Calvinum: in eo ergo sensu prolata est, quo Calvinus docebat hominem non posse resistere illi gratiæ quæ efficax est, quæ nempe operatur actum bonum in nobis; ergo gratia, cui Tridentini Patres docent resisti posse, est gratia efficax.

Ergo ex Concilio habemus posse hominem dissentire gratiæ efficaci nullamque esse gratiam prævenientem, quæ ex natura sua sit necessario conjuncta cum actu: atqui gratia physice prædeterminans est talis, ut ei non possit resisti, ut ea sit ex natura sua necessario conjuncta cum actu; ergo gratia physice prædeterminans nequit componi cum definitione Concilii Tridentini: q. e. d.¹ » Ita Palmieri (ib. XIII) arguit secundo.

216. Conclusio articuli. — Systema thomisticum et molinisticum cum propriis argumentis, plus minusve solidis, hucusque exposuimus. Studiosus utrumque systema examinet, et « librata undequaque absque ullo partium studio veritate » unum vel alterum, eligat, non respiciendo « a quo veritas dicatur » sed « quid dicatur. » In concursu tamen « absurdi et obscuri » cum « obscuro tantum » obscurum eligat.

ART. IV.

DUBIA QUÆDAM SOLVUNTUR, ET MENS AUGUSTINI ET THOMÆ INVESTIGATUR.

217. Non est facile dictu, quot difficultatibus thomistica solutio de gratia ab intrinseco efficaci, ab adversariis impugnetur, et quot modis, S. Augustinum et Thomam, in propriam sententiam trahere conentur. Bonum erit igitur nonnullas harum difficultatum, sobrie et breviter afferre et risolvere, mentemque Augustini et Thomæ investigare.

(1) Nescimus conciliare verba hæc cl. P. Palmieri, ore, sine dubio, rotundo prolata, cum verbis quas ipse ib. n. XI habet, idest « Ingressuri autem hanc disputationem protestamur nolle nos ullo pacto notam aliquam theologicam inurere systemati, quod impugnamus: id nostrum non est, atque reverentia, qua catholicos doctores prosequimur, vel ab eo cogitando nos retrahit. » Cl. Auctor habuit præ oculis adagium illud « Qui nimis probat, nihil probat ».

218. Primum dubium solvitur. — Si liberum arbitrium sub motione gratiæ ab intrinseco efficax, potest dissentire, gratia jam non est efficax; si dissentire nequit, ubi est libertas? Ergo concludendum est, quod omnis gratia ex se est sufficiens, et solummodo fit efficax ex consensu liberi arbitrii.

RESP. 1. Argumentum hoc, æquivalet argumento, quod contra Sacramentorum N. L. efficaciam opponitur. Videlicet, efficacia Sacramentorum N. L. ex malis dispositionibus liberi arbitrii suscipientis, impediri potest. Ergo Sacramenta N. L. nullam intimam efficaciam sibi vindicant. Falsa conclusio et decepti ratiocinatores. Unusquisque enim scit, quod causa omnis quantumvis efficax, ex aliquo aliquo superveniente in subjecto in quod agit, impediri potest, quin effectum suum producat. At nonnisi injuria, aliquis ex hoc infert: ergo causa illa non est ab intrinseco efficax. Natura siquidem alicujus causæ, non ex casu, non ex fortuitis sed ex iis quæ illi essentialia sunt, est dijudicanda et constituenda. Ita dicendum est de gratia ab intrinseco efficaci. Ipsa ex intima sua natura efficax est, et quando liberum arbitrium ejus motioni dissentit, impeditur gratiæ effectus. Sed si quis inferat: ergo est inefficax, false concludit et non recte ratiocinatur. Neque recte concluditur: ergo omnis gratia est sufficiens, et in casu hoc, Thomistæ sunt Molinistæ, quia sunt res valde diversæ « impedire in aliquo casu » effectum gratiæ, et « tribuere ex viribus liberi arbitrii » efficaciam gratiæ. Primum a Thomistis asseritur, secundum a Molinistis, et quemadmodum catholici nequeunt Protestantes appellari et dici, ex eo quod admittunt in aliquo casu, efficaciam Sacramentorum N. L. impediri, ita nec ipsi Thomistæ possunt Molinistæ vocari.

2. Certe, in conversione Ap. Pauli quæ Act. 9, describitur, gratia Dei fuit nedum ab intrinseco efficax, sed efficacissima. Nam ante gratiæ receptionem inveniebatur (v. 1.). « Saulus adhuc spirans minarum et cædis in discipulos Domini », audita vero voce (v. 4, 5.) « Saule, Saule! quid me persequeris?... Ego sum Jesus, quem Tu persequeris. Durum est tibi contra stimulum calcitrare »; tremens ac stupens respondit (v. 6.) « Domine! quid me vis facere? » Modo quid responderent adversarii si Thomista ita contra eos argueret « Gratia Dei in conversione Apostoli fuit ab intrinseco efficacissima, et liberum arbitrium Sauli, non potuit motioni ejus resistere.

Ergo in omnibus, gratia est ab intrinseco efficacissima? Certe responderent, sophista es Tu, quia ab uno casu ad omnes non valet illatio, et est sophisticus processus.¹

3. Respondet Angelicus (1-2. 10. 4 ad 3.) « Si Deus movet voluntatem ad aliquid, impossibile est huic positioni quod voluntas ad illud non moveatur, non tamen est impossibile simpliciter. Unde non sequitur quod voluntas a Deo ex necessitate moveatur. »

219. Dubium aliud solvitur. — Nequit intelligi quomodo liberum arbitrium maneat liberum sub gratia efficaci determinante ad unam actionem.

RESP. 1. Sine dubio adversarii nostri, quoties agunt, agunt aliquid determinatum, libertas eorum aliquid determinati vult, atque ad illud volendum determinata est. Non omnis ergo determinatio tollit libertatem arbitrii, sed solummodo determinatio quæ violentiam libertati infert et coactionem importat. Hæc autem duo idest violentia et coactio cum actione gratiæ, « quæ attingit a fine usque ad finem et disponit omnia suaviter » componi nequeunt. Audiatur Angelicus² « Deus operatur in voluntate et in libero arbitrio secundum ejus exigentiam: unde etiamsi voluntatem hominis in aliud mutet, nihilominus tamen hoc sua omnipotentia facit ut illud in quod mutatur voluntarie velit: et ita coactionis ratio tollitur. »

2. Miramur et quidem forte, adversarios nostros asserere « non posse intelligere quomodo liberum arbitrium maneat liberum sub gratia efficaci. »

Nonne P. Hurter scribit (l. c. 104, 111, n. 3.) « Ex revelationis doctrina esse manifestum, gratiam virtutem suam non adversus liberum arbitrium exerere, illud opprimendo et evertendo, sed pro libero arbitrio illud juvando, firmando, perficiendo. » Et quod « Omnes, qui catholice docere, sentire et loqui volunt, concedunt, gratiam non perimere liberum arbitrium ac proinde hominem sub gratia manere liberum? »

(1) Pulchre S. August. (c. d. Epist. Pelag. l. 1. c. 19.) « Dic Mihi obsecro, quid boni Paulus adhuc Saulus, volebat, ac non potius magna mala, quando spirans cædem pergebat ad vastandos horrenda mentis cæcitate ac furore Christianos? Quibus meritis bonæ voluntatis Deus illum ab his malis ad bona mirabili et repentina vocatione convertit? »

(2) 2. D. 25. 1. 2. ad 1.

Nonne P. Palmieri (De gratia Thes. I.V) affirmat « Liberum arbitrium integrum sub gratia manere liberosque esse actus salutare...; utrumque enim est ex æquo de fide, gratiæ nempe necessitas et efficacia atque arbitrii libertas in ordine salutari? »

3. Respondet P. Bannesius († 1604) (1. p. q. X. a. 1.) « Assertores contrariæ sententiæ aiunt se non posse intelligere quomodo homo libere credat, speret et diligat etc. si auxilium Dei ita sit efficax, ita proficiscatur a divina prædefinitione quod non simul possint stare hæc duo: iste homo recipit tale auxilium et iste homo non convertitur etc. Ad hanc ergo objectionem responsurus, nequeo satis mirari hujusmodi theologorum ignorantiam, ne dicam temeritatem; nam primum omnium debuissent credere quod aiunt se non posse intelligere; credimus enim catholici mysterium Trinitatis, etiamsi non intelligamus. » ¹

220. Tertium dubium solvitur. — Si, fides, spes et dilectio, ac ipsa conversio hominis a gratia ab intrinseco efficaci pendent, duo inconvenientia sequuntur: 1° Quare Deus uni dat, alteri vero non, gratiam efficacem? 2° Immerito et injuste, punitur atque a vita æterna excluditur, qui gratiam efficacem ab intimo, non recepit.

RESP. S. Augustini (In Joa. t. 26. c. 6. n. 2.). Non diffetemur difficultatis gravitatem, quæ neque in molinistico systemate solvitur; ideoque afferimus primo S. Augustini verba « Magna gratiæ commendatio! Nemo venit nisi tractus. Quem trahat et quem non trahat, quare illum trahat et illum non trahat, noli velle judicare, si non vis errare. Semel accipe et intellige: nondum traheris? ora ut traharis.

RESP. P. Hurter (De gratia Tract. VIII, Art. 3. 66.) « Si quæritur..., quare (Deus) unum sic vocet, ut veniat, non vero alterum, cum tamen possit; quare e duobus eorundem sceleurum reis unius misereatur, alterum in sua relinquat induratione etc.; responsum aliud dare non possumus, quam illud Pauli Rom. 11, 42.: O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia ejus. »

Relate vero ad injustitiam, hæc habet Angelicus. (C. Gent. 3, 159.) « Licet aliquis per motum liberi arbitrii divinam gra-

(1) P. Palmieri (De gratia Thes. XLIX n. VIII) iratus de hac responsione ait « Quo nihil temere magis minusque sapienter dictum esse patet! ».

tiam nec promereri nec acquirere possit, potest tamen seipsum impedire ne eam recipiat...; Et quum hoc sit in potestate liberi arbitrii, impedire divinæ gratiæ receptionem vel non impedire, non immerito in culpam imputatur ei qui impedimentum præstat gratiæ receptioni; Deus enim, quantum in se est, paratus est omnibus gratiam dare; omnes enim homines vult salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire, ut dicitur 1. Tim. 2, 4. Sed illi soli gratia privantur qui in seipsis gratiæ impedimentum præstant; sicut, sole mundum illuminante, in culpam imputatur ei qui oculos claudit si ex hoc aliquod malum sequatur, licet videre non possit nisi lumine solis præveniatur. »

221. Augustini mens investigatur. — Cl. P. Palmieri, circa mentem S. Augustini, bona fide, hæc scribit ¹ « Itaque affirmare licet alienum prorsus esse Augustinum a sententia Thomistarum. Id ex certis doctrinæ capitibus Augustini et ex apertissimis declarationibus, quibus gratiæ efficaciam declarat, manifestum fieri potest. » Ex testimoniis quæ allaturi sumus, videat lector, quomodo P. Palmieri nimis probet et nihil probet.

« Datur ut credant in eum (Christum). Quæ potestas nisi detur a Deo, nulla esse potest ex libero arbitrio... Nec potest homo boni aliquid velle nisi adjuvetur ab eo qui malum non potest velle, hoc est, gratia Dei... Nemo igitur potest habere voluntatem justam, nisi nullis præcedentibus meritis acceperit veram, hoc est, gratuitam desuper gratiam. » C. duas Epist. Pelag. l. 1. c. 3. 6. 7. ²

« Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum (Joa. 6, 44.)? Non enim ait, Duxerit, ut illic aliquo modo intelligamus præcedere voluntatem. Quis trahitur si jam volebat? Et tamen nemo venit, nisi velit. Trahitur ergo miris modis ut velit, ab illo qui novit intus in ipsis hominum cordibus operari, non ut homines, quod fieri non potest, nolentes credant, sed ut volentes ex nolentibus fiant. » Ib. c. 19.

(1) L. c. Thes. L, II.

(2) In hoc opere, Pelagiani ab Augustino vocantur continuo « filii superbiæ, inimici gratiæ, oppugnatores gratiæ, superbi defensores liberi arbitrii, fidei catholicæ desertores, »

« Præcedit namque, non debita, sed gratuita gratia, ut per illam fiant bona opera: ne si præcesserint bona opera, tanquam operibus reddatur gratia, ac sic gratia jam non sit gratia. » Ib. l. 2. c. 7. 15.

« Sed nimirum quod scriptum est, Hominis est præparare cor, et a Domino responsio linguæ (Prov. XVI, 1.), non bene intelligendo falluntur, ut existiment cor præparare, hoc est, bonum inchoare, sine adiutorio gratiæ Dei ad hominem pertinere. Absit ut sic intelligant filii promissionis, tanquam cum audierint Dominum dicentem; Sine me nihil potestis facere; quasi convincant eum dicentes, Ecce sine te possumus cor præparare: aut cum audierint a Paulo apostolo, Non quia idonei sumus cogitare aliquid quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est; tanquam et ipsum convincant dicentes, Ecce idonei sumus ex nobismetipsis præparare cor, ac per hoc et boni aliquid cogitare. Quis enim potest sine bona cogitatione ad bonum cor præparare? Absit ut sic intelligant, nisi superbi sui arbitrii defensores et fidei catholicæ desertores..... Quia homo præparat cor, non tamen sine adiutorio Dei, qui sic tangit cor, ut homo præparet cor. » Ib. l. 2. c. 9.

« Studium quoque hominis quod dicitur bonum, quamvis cum esse cœperit, adjuvetur gratia, non tamen incipit sine gratia... Nec omnino incipit homo ex malo in bonum per initium fidei commutari nisi hoc in illo agat indebita et gratuita misericordia Dei. Quia sicut nemo potest bonum perficere sine Domino, sic nemo incipere sine Domino. » Ib. 10.

« Certum est nos velle, cum volumus: sed ille facit ut velimus bonum... Certum est nos facere cum facimus: sed ille facit ut faciamus, præbendo vires efficacissimas voluntati..... Quoniam ipse ut velimus operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens... Ut ergo velimus, sine nobis operatur; cum autem volumus et sic volumus ut faciamus, nobiscum cooperatur: tamen sine illo vel operante ut velimus, vel cooperante cum volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus. » De grat. et l. arbit. l. 1. c. 16, et 17.

« Quantum existimo, manifestatur, operari Deum in cordibus hominum ad inclinandas eorum voluntates quocumque voluerit, sive ad bona pro sua misericordia, sive ad mala pro meritis eorum, iudicio utique suo aliquando aperto, aliquando occulto, semper tamen iusto.... Quid mirum est, si

per Spiritum sanctum operatur in cordibus electorum suorum bona, qui operatus est ut ipsa corda essent ex malis bona?» Ib. c. 21.

Post hæc Augustini testimonia dicere oportet quod Cl. P. Palmieri, vel Augustinum non legit, et si legit superficialiter legit; vel non intellexit aut noluit intelligere, vel in lectione deceptus fuit, vel denique spiritu partis motus, nimia facilitate affirmavit quæ affirmanda non sunt. Sistamus in tertia hypothesi.

222. S. Thomæ mens investigatur. — P. Palmieri mentem S. Thomæ investigans, hæc scribit ¹ « Immerito Thomistæ obijciunt nobis doctrinam S. Thomæ, qui alienus satis apparet ab eorum commentis. » Videamus quomodo P. Palmieri « non appareat » sed de facto sit, « alienus » imo quam maxime distans, a mente S. Thomæ.

« Solus autem Deus est bonum universale. Unde ipse solus implet voluntatem, et sufficienter eam movet, ut objectum. Similiter autem et virtus volendi a solo Deo causatur. Velle enim nihil aliud est quam inclinatio quædam in objectum voluntatis quod est bonum universale. Inclinare autem in bonum universale est primi moventis, cui proportionatur ultimus finis... Unde utroque modo proprium est Dei movere voluntatem, sed maxime secundo modo interius eam inclinando. » « Deus movendo voluntatem non cogit ipsam, quia dat ei ejus propriam inclinationem. » 1 p. 105. 4. in corp. et ad 1.

« Primum agens movet secundum ad agendum; et secundum hoc omnia agunt in virtute ipsius Dei: et ita ipse est causa omnium actionum agentium... Et quia... ipse Deus est propria causa ipsius esse universalis in rebus omnibus, quod inter omnia est magis intimum rebus; sequitur quod Deus in omnibus intime operetur. » « Deus non solum dat formas rebus, sed etiam conservat eas in esse, et applicat eas ad agendum. » 1. p. 105. 5. in corp. et ad. 3.

« Quia igitur voluntas est activum principium non determinatum ad unum, sed indifferenter se habens ad multa; sic Deus ipsam movet, quod non ex necessitate ad unum, determinat, sed remanet motus ejus contingens, et non necessarius, nisi in his ad quæ naturaliter movetur. » 1-2.^æ 10. 4.

(1) 1. c. Thes. LIII.

« Quantumcumque natura aliqua corporalis vel spiritualis ponatur perfecta, non potest in suum actum procedere, nisi moveatur a Deo.... Ad cognitionem cujuscumque veri homo indiget auxilio divino, ut intellectus a Deo moveatur ad suum actum... Semper indigemus divino auxilio ad cogitandum quodcumque, inquantum ipsum movet intellectum ad agendum. » 1-2.^æ 109. 1. in corp. et ad 3.

Indiget (homo) auxilio gratiæ.... ut scilicet a Deo moveatur ad recte agendum, et hoc propter duo: primo quidem ratione generali; propter hoc quod, nulla res creata potest in quemcumque actum prodire, nisi virtute divinæ motionis. Secundo ratione speciali propter conditionem status humanæ naturæ; quæ quidem licet per gratiam sanetur quantum ad mentem, remanet tamen in ea corruptio et infectio quantum ad carnem..... Et ideo necesse est nobis ut a Deo dirigamur et protegatur, qui omnia novit et omnia potest. » « Donum habitualis gratiæ non ad hoc datur nobis ut per ipsum non indigemus ulterius divino auxilio.... Et ideo si post acceptam gratiam homo adhuc indiget divino auxilio non potest concludi quod gratia sit in vanum data, vel quod sit imperfecta. » 1-2.^æ 109. 9. in corp. et ad. 1.

« Est autem in nobis duplex actus: primus quidem interior voluntatis, et quantum ad istum actum voluntas se habet ut mota, Deus autem ut movens; et præsertim cum voluntas incipit bonum velle, quæ prius malum volebat; et ideo, secundum quod Deus movet humanam mentem ad hunc actum, dicitur gratia operans. » 1-2.^æ 111. 2.

« Si loquamur de gratia secundum quod significat auxilium Dei moventis ad bonum, sic nulla præparatio requiritur ex parte hominis, quasi præveniens divinum auxilium; sed potius quæcumque præparatio in homine esse potest, est ex auxilio Dei moventis animam ad bonum. Et secundum hoc ipse bonus motus liberi arbitrii, quo quis præparatur ad donum gratiæ suscipiendum, est actus liberi arbitrii moti a Deo. » 1-2.^æ 112. 2.

« Oportet ponere aliam causam interiorē, quæ movet hominem interius ad assentiendum his quæ sunt fidei. Hanc autem causam Pelagiani ponebant solum liberum arbitrium hominis, et propter hoc dicebant quod initium fidei est ex nobis; inquantum scilicet ex nobis est quod parati sumus ad assentiendum his quæ sunt fidei, sed consumatio fidei, est a

Deo, per quam nobis proponuntur ea quæ credere debemus. Sed hoc est falsum: quia cum homo, assentiendo his quæ sunt fidei, elevetur supra naturam suam: oportet quod hoc insit ei ex supernaturali principio interius movente, quod est Deus. Et ideo fides, quantum ad assensum, qui est principalis actus fidei, est a Deo interius movente per gratiam. » 2.-2.^æ 6. 1.

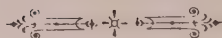
« Prævenitur igitur (anima) divino auxilio ad bene operandum magis quam divinum auxilium præveniat, quasi merendo illud vel se præparando ad illud. » « Impossibile est esse aliquem rectum motum in ipsa (anima) quem non præveniat actio divina; unde et Dominus dicit: Sine me nihil potestis facere. » « Oportet quod ad bene volendum et operandum homo divino præveniatur auxilio... Conversio nostra ad Deum prævenitur auxilio Dei nos convertentis..... Per hoc autem excluditur error Pelagianorum qui dicebant huiusmodi auxilium propter merita nobis dari, et quod justificationis nostræ initium ex nobis sit, consummatio a Deo. » c. Gent. 3. 149. 2, 3, 5.

« Si gratiam Dei velimus dicere non aliquod habituale donum, sed ipsam misericordiam Dei, per quam interius motum mentis operatur, et exteriora ordinat ad hominis salutem; sic nec ullum bonum homo potest facere sine gratia Dei. » « Nec præparare, nec velle homo potest, nisi hoc Deus in eo operetur. » De Verit. 24. 14. et 15. ad 2.

« Indiget autem (homo) divino auxilio non solum quantum ad exteriora moventia, prout scilicet ex divina providentia procurantur homini occasiones salutis, puta prædicationes, exempla, et interdum ægritudines et flagella; sed etiam quantum ad interiorem motum: prout Deus cor hominis interius movet ad bonum... Sic ergo nullus potest se ad gratiam præparare, nec aliquid boni facere, nisi per divinum auxilium. » Quodl. 1. 7.

223. Conclusio. — Circa igitur quæstionem de multis formis gratiæ Dei efficacia non sic prædicemus et defendamus hominis liberum arbitrium « ut Dei gratiam qua vocamur ad eum et a nostris malis meritis liberamur, et per quam bona merita comparamus quibus ad vitam perveniamus æternam » negemus et auferamus. Non sic gratiam Dei defendamus et prædicamus, ut liberum hominis arbitrium negetur

et de medio tollatur. Si conciliare jura gratiæ cum liberi arbitrii juribus nequimus, non placeat nobis pueriles fabulas texere, scientes, ut Augustini ¹ verbis utamur, quod « Occultum est, altum est, inaccessibili secreta ab humana cogitatione seclusum est, quemadmodum Deus et damnet impium et justificet impium. »

(1) c. Faustum 29, 3.

INDEX ALPHABETICUS

A

Abælardus c. existentiam pecc. orig. 127.

Albertus M., de differentia angelorum 42. de creatione angelorum 55. de simultanea mundi creatione 80.

Alphonsus (S.) de Lig., ejus doctrina circa efficaciam gratiæ 205.

Ambrosius (S.), de existentia angelorum 35.

Angeli nomen et definitio 34. existunt 35. creatio 36. numerus 38. essentia 39. sunt omnino incorporei 40. sunt substantiæ completæ 41. sunt intrinsece incorruptibiles 42. quid intelligant 48. cognoscunt Deum 50. non cognoscunt futura et cogitationes cordium 51. duplex cognitio 52. duplex dilectio 53. diligunt se, alia a se, Deum 54. Creati fuerunt in gratia 56. indiguerunt gratia actuali 57. fuerunt beati naturaliter 58. quid meruerunt 59. eorum culpa 60. eorum poena 61. commercium eorum cum hominibus 62. Angelorum custodia et impugnatio 63, 64. possunt mira patrare 65.

Anima est simplex, spiritualis, immortalis 101. subjectum peccati originalis 141.

Anselmus (S.), de statu orig. justitiæ 110.

Aristoteles de corporis h. animatione 92.

Athanasius (S.), de mundi productione 8. de peccato originali 129.

Augustinus (S.), de existentia angelorum 35. de creatione angelorum

55. de angelorum custodia 63. de opere sex dierum 78. de simultanea mundi creatione 80. de primi hominis productione 87. de animæ origine 95. de peccato originali 108. de statu orig. justitiæ 110. de lapsu primi hominis 121. de peccato primorum parentum 124. de peccati originalis existentia 126, 129. de ejus transmissione 139. de effectibus peccati originalis 149. de gratia 150. de gratuitate gratiæ 152. de gratia habituali 157. de causa materiali gratiæ 165. de merito hominis 188. de conversione S. Pauli 218. Commendatio gratiæ 220. ejus mens circa efficaciam gratiæ investigatur 221. quid tenendum sit circa gratiam et liberum arbitrium 223.

B

Bannesius contra Molinistas 219.

Bareille, de creatione angelorum 36.

Barré, de imputatione peccatorum 175.

Basilius (S.), de mundi productione 8. de custodia angelorum 63. de gratia habituali 157.

Bayus, error de justitia originali 109. de ordine supernaturali 111. de immortalitate primi hominis 120. de effectibus peccati originalis 144. de operibus infidelium 148. de gratia habituali 157. de bono operando 197.

Beatitudo quid sit 58.

Bellarminus, de systemate Molinæ 207.

Benedictus XII, de traducianismo 96.

XIII de Thomistarum doctrina 211.

Berti, ejus doctrina circa efficaciam gratiæ 206.
 Billuart, de perseverantia viæ 193. quare homo nequeat mereri donum perseverantiæ 194.
 Bonnald (De), definitio hominis 86.
 Büchner, de improductione materiæ 9. de evolutionismo 68.
 Budde, de capite 2. Geneseos. 122.

C

Cælestius contra existentiam pecc. originalis 127.
 Cajetanus, notio creationis 2. de mundi productione 8. notio corporei et incorporei 40. dilectio naturalis quid sit et an sit in angelis 53. de origine corporis 71. de primi hominis productione 87. de formatione mulieris 89. de hominis immortalitate 119. de capite 2 Geneseos 122. de differentia gratiæ a charitate 155. de productione gratiæ 159. de effectibus justificationis 174. de merito 184. quomodo Deus debitor homini 188. de perseverantia 194. de capacitate hominis ad cognoscendum verum 198.
 Cantoni, de positivists modernis 6.
 Canus, de incorporeitate angelorum 40. de creatione animæ 98.
 Casus non datur respectu Dei 19.
 Catharinus, de essentia peccati originali 133.
 Cazeaux, de corporis humani animatione 92.
 Clemens (S.) R. de existentia angelorum 35. Clemens XI de errore Quesnelli 111. contra Paschasium 161. XII de doctrina Thomistarum 211.
 Clifford, de interpretatione liturgica 81.
 Cognitio angelorum duplex 52.
 Concupiscentia quid sit 137. Conditiones meriti 185. Congruismi systema circa gratiam 207.
 Conservatio quid et quotuplex sit 20.
 Contensonius, de differentia inter pecc. originale et personale 131. de effectibus gratiæ 160.

Conti, de æternitate mundi 10.
 Cousin, notio creationis 2. contra libertatem creationis 3.
 Creare est solius Dei 4. est commune toti Trinitati 5. Creatianismus quid 76.
 Creatio quid et quotuplex 2. est actio libera, instantanea, immediata 3.
 Creaturarum, tria genera dantur 33.
 Culpa angelorum quænam fuerit 60.
 Cyrillus (S.) Alex., de statu orig. justitiæ 110. de gratia habituali 157.

D

Damiron c. peccatum originale 127.
 Dante, de corporis humani animatione 92.
 Definitio Angeli 34.
 Deus, quomodo conservet res 21. cooperatur actionibus omnium creaturarum 23. est suum esse 41. causa principalis gratiæ 163.
 Differentiæ inter angelos, Deum et animam 40. angelorum ad invicem 43. inter intelligere divinum et angelicum 47. inter intellectum angelicum et humanum 49. gratiæ a charitate et virtutibus 155.
 Dilectio naturalis, et electiva 53. dilectio requiritur ad justificationem 180.
 Dotes animæ 101.
 Dummermuth, de cooperatione Dei 24.

E

Effectus originalis peccati 142, 143. gratiæ habitualis 160. justificationis 179.
 Einig, de justificatione angeli 34. de opere sex dierum 82. de primi hominis productione 88.
 Eschbach, de corporis humani animatione 93.
 Esser, de mundi æternitate 13.
 Evolutionismus absolutus 68. ejus critica 69. moderatus 70. ejus critica 71. moderatissimus 72. ejus critica 73.
 Extensio scientiæ primi hominis 116.

F

- Faber (D'Envieu), opinio de Præadamitis 88.
 Fatum quid et an detur 19.
 Feuerbach, de evolutionismo 68.
 Fides requiritur ad justificationem 180.
 Fienus, de corporis humani animatione 33.
 Florentinus, de corporis humani animatione 33.
 Fortuna non datur respectu Dei 19.
 Franciscus Salesius (S.), doctrina ejus de efficacia gratiæ 204. proprietates gratiæ 209.
 Fraticelli, de corporis humani animatione 93.
 Frins, de cooperatione Dei 24.

G

- Gayraud, de cooperatione Dei 24.
 Ghisler, contra Harnack 31, 32.
 Gousset, de corporis humani animatione 93.
 Gratia, quid significet 151. ejus definitio 152. gratiæ divisio in g. externam et internam, gratis datam, et gratum facientem 153. gratiæ gratum facientis divisio 154. Gratia habitualis est aliquid permanens 157. est realitas accidentalis 158. Supernaturalis 158. Gratia prima nequit mereri 191. est necessaria ad bonum supernaturale faciendum 200. est necessaria ad vitam æternam 201.
 Gregorius Naz. (S.), de creatione animæ 98.
 Guillelmus Parisiensis, de essentia originalis peccati 133.
 Günther, de peccato originali 109. de ejus essentia 133.

H

- Halevy, de capite 2. Geneseos 122.
 Harnack, contra miracula 29, 32. de gratia 152. de doctrina gratiæ 201.
 Hase, de essentia peccati originalis 133.
 Haupt, de capite 2. Geneseos 122.

- Hegel, de peccato originali 109.
 Hermes, de essentia pecc. origin. 133.
 Hieronimus (S.), de custodia angelorum 63.
 Hilarius (S.), de creatione animæ 98.
 Homines custodiuntur ab angelis 63.
 Homo quid sit 86. Homo justificatus quid possit mereri 187, 191.
 Hermes, de peccato originali 109.
 Hirscher, de peccato originali 109.
 Humanitas Xisti causa gratiæ 163.
 Hummelauer, de capite primo Geneseos 82. Hummelauer de capite 2 Geneseos 122.
 Hurter, de mundi æternitate 13. de Molinæ doctrinæ 207. de efficacia gratiæ 207. de modo agendi gratiæ 209. de systemate Molinæ 211. ejus argumenta circa efficaciam gratiæ 212. efficacia gratiæ ex consensu 213. liberum arbitrium manet liberum sub gratia 219. quare unum præ alio Deus eligat 220.
 Houtin, de opere sex dierum 81.

K

- Krogh-Tonning, de gratia 156. de præparatione ad gratiam 168. de justificatione 172. de errore Protestantium circa justificationem 177. de requisitis ad justificationem 180. de fide protestantium requisita ad justificationem 180. de protestantium doctrina circa meritum 186. de doctrina Lutheri circa bonum operandum 197.

I

- Intelligere substantiæ angelicæ est realiter distinctum ab essentia ex. et pot. angeli 46. differt ab intelligere Dei 48.
 Interpretatio idealis, allegorica, et liturgica capitis 1. Geneseos 81.
 Iustificatio quid et quotuplex 171. ejus effectus 179. est instantanea, inæqualis, amissibilis, mirabilis 181. opus majus et minus creatione 182. majus et minus glorificatione 182.
 Iustitia originalis quid sit 109.

L

- Lactantius, de mundi productione 8.
de primi hominis productione 87.
de creatione animæ 98.
Lagrange, de interpretatione cap. 2.
Geneseos 122, 123.
Lange, de mundi productione 7.
Leges naturæ quid et quotuplex sint
27. quomodo mutabiles 28.
Leibnizius, optimismus mundi 16. de
relatione animæ ad corpus 105.
Lehmkuhl, de Spiritismi phænomenis
65.
Leo IX, de creatione animæ 98. Leo X
de immortalitate animæ 101. contra
Lutherum 201.
Lepidi, de virtute producendi totum
esse 4. de modernis positivis 6.
de æternitate mundi 10. de pro-
ductione mundi in tempore 12. de
legibus physicis 27.
Leroy, de evolutionismo moderatis-
simo 73.
Lessius, de natura gubernationis 20.
de cooperatione Dei 24. interpre-
tatio axiomatis « Facienti quod est
in se Deus non denegat gratiam 170.
de epistola ad ipsum missam a S. F.
Salesio 204. de efficacia gratiæ 207.
gratia efficax ex consensu 213.
Liberatore, de æternitate mundi 10.
Liberum arbitrium non extinctum
a pecc. orig. 145.
Lutherus, de effectibus peccati origi-
nalis 144. de gratia 156. de justifi-
catione 172. de merito 186.
Lutheri doctrina circa efficaciam gra-
tiæ 203.

M

- Maimonides, de mundi æternitate 13.
Malebranche, de relatione animæ ad
corpus 104.
Manser, de cooperatione Dei 24.
Manzoni, de peccato Iudæorum 133.
Maria (De), de cooperatione Dei 25.
Mazzella, de corpore primi hominis 73.
de efficacia gratiæ 207.

Melancthon, de effectibus pecc. origi-
nalis 144.

Mercier, de unitate generis humani 88.
de Traducianismo 95. contra Gene-
rationismum 96. de creatione animæ
98. de relatione animæ ad corpus
106.

Mechitariz error de traducianismo 96.

Meritum quid et quotuplex sit 183.

Miraculum quid 30. est possibile 31.

Mivart, de evolutionismo 73.

Moleschott de improductione mate-
riæ 9. de evolutionismo 68.

Molinæ, systema de gratia 207. de ef-
ficacia gratiæ 211. gratia efficax ex
consensu 213.

Monsabré, de evolutionismo modera-
tissimo 73.

Mundi definitio 9. Mundus est in tem-
pore 11. gubernatur a Deo 18.

N

Nadaillac, de unitate generis humani
88.

Negatores possibilitatis miraculi 29.

Nomina Angelorum 34.

O

Objectum scientiæ primi hominis 115.
meriti 191.

Oliva (P. Joannes), de anima forma
corporis 103.

Opera sex dierum 75.

Origenes, de mundi productione 8. de
existentia angelorum 35. de custo-
dia angelorum 63. de animæ ori-
gine 95. de præexistentia animarum
96. de capite 2. Geneseos 122. de
existentia peccati originalis 129.

P

Palmieri, interpretatio axiomatis « Fa-
cienti quod est in se Deus non dene-
gat gratiam 170. contra argumenta
Thomistarum 214. argumenta contra
Thomismum 215. liberum arbitrium
manet liberum sub gratia 219. ejus
bona fides, et deceptio 221. ejus ar-
rogantia circa mentem S. Thomæ
221.

Paschasius Q., error circa originalem
justitiam 111. de natura g. actualis
161. de bono operando 197.
Peccatum originale est vere peccatum
134. quomodo maximum et mini-
mum peccatorum 135. quid sit 137.
traducitur per generationem 138.
Peyrerius, de Præadamitis 88.
Pelagius, error de statu innocentie
119. Pelagii doctrina circa efficaciam
gratiæ 203.
Perseverantia viæ nequit mereri 193.
Pesch T., de mundi productione 7. de
æternitate mundi 10.
Pighi, de essentia peccati originalis 133.
Pius V, de errore Baii 111. Pius IX,
de conceptione B. V. M. 138. Pius
V contra Bajum 148.
Philo, de capite 2 Genes. 122.
Plato, definitio hominis 86.
Plinius, de mundo 16.
Pœna angelorum 61. Penitentia requi-
ritur ad justificationem 180.
Præexistencia animarum 96.
Præparatio ad gratiam quid sit 168.
Propositum suscipiendi baptismum re-
quitur ad justificationem 180.
Proprietates creationis 3. Proprietates
justificationis 181.
Puccini, de æternitate mundi 10, 13.

R

Renan, de miraculo 29. de narratione
Geneseos 74. Reparatio nequit me-
reri 193.
Requisita justificationis 180.
Reuss, de capite 2 Genes. 122.
Ritsch, c. peccatum originale 127.
Robert, de interpretatione liturgico-
concordista 81.
Rosmini, notio creationis 2. contra li-
bertatem creationis 3. de narratione
Geneseos 74. definitio hominis 86.
de origine animæ 95. Propositio
damnata 96. Critica Rosmini 97.

S

Sacramenta quomodo causa gratiæ 163.
Salesius S. F., doctrina ejus circa effi-
caciam gratiæ 204. proprietates gra-
tiæ ab ipso assignatæ 209.

Semeria, de cooperatione Dei 25. de
opere rex dierum 81.
Sertillanges, de æternitate mundi 10.
Schætzler, de cooperatione Dei 24.
Schäfer, de peccato originali 109. con-
tra conceptionem B. V. M. 138.
Schell, notio creationis 2. de coope-
ratione Dei 24. de traducianismo 95.
Scheeben, de gratia 150. de justifica-
tione 172. de fide Lutheri 180.
Schopenhauer, de mundi productio-
ne 7.
Schmidt, contra peccatum originale
127.
Simar, de origine animæ 95. de divi-
sione justificationis 171.
Species peccati primi hominis 124.
Spes requiritur ad justificationem 180.
Status diversi generis humani 90.
Stöchl, de mundi æternitate 13.
Spinoza, notio miraculi 30.
Spiritismi phænomena 52. possunt ab
angelis produci 65.
Status justitiæ originalis 110.
Strauss, de evolutionismo 68. contra
peccatum originale 127.
Suarez, interpretatio axiomatis « Fa-
cienti quod est in se Deus non de-
negat gratiam » 170.

T

Tertullianus, de mundi productione 8.
de primo homine 87. de origine ani-
mæ 95. de existentia originalis pec-
cati 129. de gratia habituali 157.
Timor requiritur ad justificationem
180.
Thomas (S.), notio et divisio creationis
2. explicatio creationis 2. de proprie-
tibus creationis 3. de mundi æter-
nitate 13. de optimismo mundi 16.
de mundi gubernatione 18. quid sit
conservatio 22. de cooperatione Dei
23. 25. de definitione 28. de mira-
culo 30. de nomine Angelorum 34.
de existentia angelorum 35. de crea-
tione angelorum 36. de narratione
Geneseos (c. 1.) 37. de numero an-
gelorum 38. de differentia angelo-
rum 43. de cognitione futurorum 51.

de dilectione angelorum 53. de beatitudine angelorum 58. de obstinatione angelorum in malo 61. de custodia angelorum 63. de creaturæ corporalis productione 67. de origine animæ 71. de evolutionismo 73. de creatianismo 77. de rebus pertinentibus ad fidem 79. de simultanea mundi creatione 81. de auctoritate Scripturæ 84. de primi hominis productione 87. de formatione mulieris 89. de corporis humani animatione 92. de Rosmini sententia 97. de creatione animæ 98. de spiritualitate animæ 101. de libero arbitrio 101. de relatione animæ ad corpus 106. de peccato originali 108. de speciali scientia primi hominis 114. de ejus immortalitate 119. de peccati orig. existentia 130. de peccati orig. transmissione 131. de Atavismo 132. de effectibus originalis peccati 143. de gratia 150. gratiæ definitio 152. gratiæ divisio 152. gratia operans, cooperans præveniens 154. de dilectione divina 157. gratiæ sanctificantis definitio 158. de causa materiali gratiæ 165. de certitudine habendi gratiam 169. Interpretatio axiomatis « Facienti quod est in se Deus non denegat gratiam » 170. definitio justificationis 171. de infusione gratiæ 173. de imputatione peccatorum 175. de merito 184. de Deo debitore homini 188. de dono perseverantiæ 194. de bonis temporalibus 196. de capacitate hominis ad bonum faciendum 198. ad verum cognoscendum 199. de efficacia

gratiæ 208. de modo agendi gratiæ 209. gratia quomodo moveat mentem humanam 209. Argumentum ejus in favorem Thomismi 214. defensio Thomismi 218. liberum arbitrium manet liberum sub gratia 219. Quare Deus unum præ alio eligat 220. ejus mens circa gratiæ efficaciam investigatur 222.

Thomistarum systema circa efficaciam gratiæ 209. salvat jura libertatis 214. jura gratiæ 214.

V

Vacant de nominibus et definitione Angeli 34. de existentia angelorum 35. de essentia angelorum 39. de corporis humani animatione 93. Walther contra Harnack 32. Vita æterna causa finalis gratiæ 163. potest mereri 195.

Z

Zacchias, de corporis humani animatione 93. Zahm, de evolutionismo absoluto 69. de evolutionismo moderatissimo 72. Zapletal, de capite primo Geneseos 83. Zigliara, de relatione animæ ad corpus 103. Zini, de peccato originali 127. c. existentiam peccati originalis 127. de transmissione orig. peccati 139. gratiæ definitio 152. de hominis incapacitate ad bonum 197. de doctrina gratiæ 201. Zwinglius, de essentia pecc. originalis 133.

V. ex delegatione

Emin. D. D. Card. AUGUSTINI RICHELMY, *Archiepiscopi Taurinensis*

Imprimatur :

Augustae Taurinorum, die XX Maji, an. MCMIII.

Can. Prof. JOSEPH FALLETTI.

Imprimatur :

ALBERTUS LEPIDI, *Ord. Præd. S. P. A. Magister.*

JOSEPHUS CEPPETELLI, *Archiep. Myr., Vicesgerens.*

[illegible]

1952 MAY 18

3 2400 00605 4963

222

Vol 2

230
F13

GTU Library
2400 Ridge Road
Berkeley, CA 94709
For renewals call (510) 649-2500
All items are subject to recall

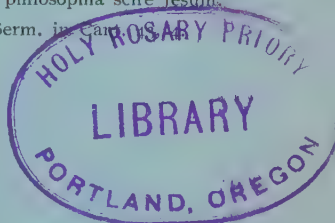
P. REGINALDUS M. FEI O. P.

Prof. in Univers. Friburgensi apud Helvetios.

THEOLOGIA DOGMATICA

Haec sublimior interim philosophia scire Jesum.

S. Bern. Serm. in Camp.

VOL. III.

De Christo restitutore ordinis laei

De mysteriis Christi — De Maria Matre Christi.

TIPOGRAFIA PONTIFICIA

Cav. PIETRO MARIETTI - Editore

Rilevatore edizioni GIACINTO MARIETTI

TORINO - Via Legnano, 23 (Casa propria)

TAURINI-ROMÆ

EX TYPIS HYACINTHI MARIETTI

MCMIV.

BX
1751
F45
1903
v.3
GTU
Storage

THEOLOGIA DOGMATICA
VOL. III.

P. REGINALDUS M. FEI O. P.

THEOLOGIA DOGMATICA

Haec sublimior interim philosophia scire Jesum.
S. Bern. Sermon. in Cant. 43, 4.

VOL. III.

*De Christo restitutore ordinis laesi —
De mysteriis Christi — De Maria Matre Christi.*

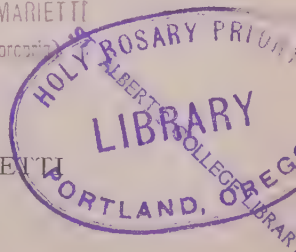

TIPOGRAFIA PONTIFICIA
E DELLA S. CONGREGAZIONE DEI RITI,
Cav. PIETRO MARIETTI - Editore
Rilevatorio edizioni GIACINTO MARIETTI
TORINO - Via Legnano, 23 (Casa propria)

TAURINI-ROMÆ
EX TYPIS HYACINTHI MARIETTI

—
MCMIV.

ST. ALBERT'S COLLEGE LIBRARY

Cum approbatione et permissu Superiorum Ordinis.

PROPRIETAS LITTERARIA.

BX 751 F45
1923 v. 3

Sub prælo. De Pœnitentiâ, Extrema Unctione, Ordine et Matrimonio.

PAUCA VERBA AUCTORIS.

Curiosa aetas, curiosiores homines aetatis hujus! Dum contra Jesu Christi personam, undique pugna fervet, desideria et studia hominum circa cognitionem Personae divinae Jesu Christi fervent quoque ac vividiora efficiuntur. Non sine fundamento Prof. Harnack (Das Wesen des Christentums p. 1.) referens verba Joannis Stuart Mill scribentis « In memoria humanitatis continuo erit Socratis persona » addit « Potiori jure, ac multo magis Humanitas nunquam obliviscetur, quod Jesus Christus vixit in medio ejus. »

Scopus tertii hujus voluminis, cui titulus est « de Christo restitutore ordinis laesi; de mysteriis Christi, de Maria Matre Christi, » est cognoscere Personam divinam Jesu Christi, non qualis ab Harnack et asseclis ejus describitur, sed qualis, in Evangelio, in Traditione invenitur et ab Ecclesia colitur.

Non obliviscantur verba Claravallensis Doctoris « Haec sublimior philosophia, scire Jesum! »

Friburgi Helvetiorum die 4 Augusti 1903.

INDEX PARTIUM

DE CHRISTO RĒSTITUTORE ORDINIS LÆSI.

I. Prologus.

Sect. I.

QUÆSTIONES PRÆAMBULÆ DE INCARNATIONIS MYSTERIO.

Art. 1. *Incarnationis notio et conceptus.*

2. Nōmina Incarnationi Verbi tributa. — 3. Incarnationis definitio. — 4. Conceptus catholicus et hæreticus Incarnationis. — 5. Errores præcipui circa Incarnationis mysterium recensentur. — 6. Corollarium.

Art. 2. *Convenientia Incarnationis statuitur.*

7. Prologus. — 8. Incarnatio fuit conveniens ex parte Dei. — 9. Difficultas solvitur. — 10. Incarnatio fuit valde conveniens ex parte hominis. — 11. Cōrollarium. — 12. Incarnatio fuit conveniens ex parte tēporis.

Art. 3. *De Incarnationis motivo.*

13. Sensus quæstionis determinatio. — 14. Duplex sententia exponitur. — 15. Argumenta primæ sententiæ. — 16. Argumenta secundæ sententiæ. — 17. Novissima sententia mediæ P. Janssens. — 18. Corollarium.

Sect. II.

DE INCARNATIONIS MYSTERII ESSENTIA.

Art. 1. *An Verbi Incarnati unio facta sit in natura.*

19. Quæstionis sensus. — 20. Quid significet uniri in natura. — 21. Uniones possibles in natura describuntur. — 22. In ipsa Verbi Incarnatione, unio non fuit facta in natura.

Art. 2. *An Verbi Incarnati unio facta sit in persona.*

23. Quid sit uniri in persona. — 24. Unio naturæ humanæ. — 25. Corollaria. — 26. Difficultas solvitur.

Art. 3. *Qualis sit unio Verbi cum natura humana investigatur.*

27. Prologus. — 28. Unionis accidentalis, essentialis, et substantialis-personalis definitio. — 29. Nestorianismi error circa modum unionis Verbi incarnati. — 30. Catholicorum doctrina exponitur. — 31. Unio Verbi cum natura humana est unio substantialis personalis. — 32. Exempla quædam unionis Verbi. — 33. Antonii Günther error.

Art. 4. *Proprietates quædam unionis hypostaticæ, atque assumptæ a Verbo Dei recensentur.*

34. Unio Verbi Incarnati est 1° supernaturalis, 2° immediata, 3°, excedit omnes uniones, 4° est perpetua et inammissibilis, 5° physica et intima, 6° gratuita. — 35. Verbum Dei assumpsit verum corpus humanum. — 36. Corollaria. — 37. Controversia de sanguine J. Christi. — 38. Verbum assumpsit animam rationalem. — 39. Corollaria. — 40. Veritates nonnullæ circa « Assumptionem » statuuntur.

Sect. III.

DE GRATIA ET SCIENTIA CHRISTI.

Art. 1. *De existentia gratiæ in Christo.*

41. Prologus. — 42. Triplex gratia Christi. — 43. In Christo 1° fuit gratia unionis, 2° habitualis, 3° capitalis. — 44. Difficultas solvitur. — 45. In Christo 1° fuerunt virtutes, 2° dona Spiritus S., 3° gratiæ gratis datæ. — 46. Corollaria.

Art. 2. *De gradu gratiæ Christi.*

47. Prologus. — 48. Duplex gratiæ plenitudo. — 49. Christus habuit plenitudinem absolutam gratiæ. — 50. Corollaria. — 51. In Christo 1° gratia unionis est infinita, 2° gratia habitualis, prouti est accidentalis realitas finita est. — 52. Corollaria. — 53. Figura moralis Christi hominis.

Art. 3. *De gratiæ Christi extensione.*

54. Prologus. — 55. Ernesti Renan error. — 56. In Christo neque peccatum, neque fomes peccati fuit. — 57. Corollarium. — 58. Christus 1° assumpsit quosdam defectus corporales, 2° non omnes tamen, sed solummodo indetractibiles, 3° hos defectus non contraxit. — 59. Christus fuit omnino impeccabilis. — 60. De causis impeccabilitatis Christi. — 61. Impeccabilitas Christi et Christi libertas comparantur inter se. — 62. Corollarium.

Art. 4. *De existentia et qualitate scientiæ Christi.*

63. F. Strauss et Renan error. — 64. In Christo præter scientiam divinam fuit aliqua scientia creata. — 65. Multiplex scientiæ creatæ genus. — 66. Novatorum sæculi XVI, Scholæ Güntherianæ et H. Schell error. — 67. In Christo fuit 1° scientia beata, 2° scientia infusa, 3° scientia acquisita. — 68. Corollaria. — 69. Argumenta Doct. Schell solvuntur. — 70. Conclusio Sectionis.

SECT. IV.
DE IESU CHRISTI DIVINITATE.

Art. 1. *Demonstrationi Divinitatis Christi, quædam præmittuntur.*

71. Prologus. — 72. Iesus Christus est perfectus homo. — 73. Rationalistarum modernorum conceptus de persona Christi. — 74. Dicta quædam Strauss, Renan, Weiss, et Harnack referuntur. — 75. Modus loquendi æquivocus aliquorum catholicorum.

Art. 2. *Divinitas Jesu Christi statuitur.*

76. Prologus. — 77. Auctoritatis argumento, ex testimoniis nonnullis Conciliorum, SS. Patrum, Veteris et N. Testamenti resultante, Divinitas Christi ostenditur.

Art. 3. *Recentiorum exegetarum argumentis Divinitas Christi comprobatur.*

78. Prologus. — 79. Ex Novo Testamento Divinitas Christi comprobatur.

Art. 4. *Christi Divinitas rationis argumentis confirmatur, et rationalistarum difficultates quædam solvuntur.*

80. Prologus. — 81. Ex affirmatione Christi dicentis, se esse Deum, atque ex modo quo Christus Filiationem divinam sibi tribuit, Christus vere Deus est. — 82. Rationalistarum difficultates. — 83. Prima difficultas solvitur. — 84. Secunda difficultas solvitur. — 85. Tertia difficultas solvitur.

SECT. V.

DE CONVENIENTIBUS J. CHRISTO SECUNDUM SE,
PER RELATIONEM AD PATREM SUUM ET IN COMPARATIONE
AD NOS.

Art. 1. *Duæ voluntates, duæque operationes in Christo ponuntur.*

86. Prologus. — 87. Errores circa numerum voluntatum in Christo. — 88. Christo conveniunt duæ voluntates 1° voluntas divina, 2° humana. — 89. Corollaria. — 90. Christo conveniunt duo genera operationum, 1° operationes divinæ, 2° operationes humanæ. — 91. Corollarium. — 92. Articuli conclusio.

Art. 2. *De Communicatione idiomatum in Christo.*

93. Prologus. — 94. Quid nomine « Communicationis idiomatum » intelligatur. — 95. Datur in Christo idiomatum communicatio. — 96. Regulæ quædam generales pro communicatione idiomatum statuuntur. — 97. Quæstio incidens. — 98. Argumenta quædam utriusque sententiæ afferuntur.

Art. 3. *Convenientia Christo per relationem
ad Patrem suum determinantur.*

99. Prologus. — 100. Christus non solum fuit vere et proprie Sacerdos, sed simul fuit hostia. — 101. Elipandi Archiep. Toletani ac Felicis Urgelitani error circa J. Christi filiationem. — 102. Adoptionis natura. — 103. Christus uti homo non est filius adoptivus Dei. — 104. Christus est prædestinatus. — 105. Explicationes diversæ textus S. Pauli (Rom. 1, 4.) afferuntur.

Art. 4. *Convenientia Christo in comparatione ad nos determinantur.*

106. Prologus. — 107. Christus verissime dicitur mediator Dei et hominum. — 108. Quid et quotuplex sit adoratio stabilitur. — 109. Adoratio patriæ tribuenda est 1° Humanitati, 2° Imagini, 3° Cruci Jesu Christi. — 110. Cajetani doctrina circa imagines Dei.

Art. 5. *De SS. Cordis Jesu Cultu.*

111. Brevis cultus historia. — 112. Devotionis erga Cor Jesu Christi definitio. — 113. Cultus SS. Cordis Jesu objectum. — 114. Corollaria. — 115. Cultus qui Cordi Christi debetur, est adoratio patriæ. — 116. Difficultas solvitur. — 117. S. Congregationis regula circa novas devotiones.

Sect. VI.

DE VIRTUTE SALVIFICA AC PRÆCIPUIS NOMINIBUS CHRISTI.

Art. 1. *Natura virtutis salvificæ Christi investigatur.*

118. Prologus. — 119. Virtus salvifica Christi fuit, 1° satisfactoria, 2° sacrificativa. — 120. Corollarium. — 121. Virtus Christi salvifica fuit 1° redemptiva, 2° meritoria. — 122. Falsa protestantium opinio circa naturam redemptionis Christi. — 123. Corollarium.

Art. 2. *De quantitate et extensione virtutis salvificæ Christi.*

124. Catholicorum sententiæ. — 125. Diversum genus satisfactionis. — 126. Satisfactio Christi fuit, 1° condigna, 2° superabundans, 3° ex toto rigore justitiæ. — 127. Satisfactio Christi fuit valoris infiniti. — 128. Virtus salvifica Christi se extendit ad omnes.

Art. 3. *Præcipua nomina Christi recensentur.*

129. Prologus. — 130. Christus convenienter dicitur, Salvator, Redemptor, Mediator, Liberator. — 131. Christus convenienter dicitur, Sacerdos, Hostia, Caput, Pastor. — 132. Convenienter Christus vocatur, Magister, Rex, Propheta, Legislato.

DE MYSTERIIS JESU CHRISTI.

133. Prologus.

Sect. I.

DE CONCEPTIONE, NATIVITATE,
ATQUE BAPTISMO CHRISTI.

Art. 1. *Rationalistarum sententiæ circa Christi Conceptionem.*

134. Prologus. — 135. Sententiæ Cerinthii, Strauss, Renan et Holtzmann recitantur. — 136. Rationalistarum præcipua argumenta afferuntur.

Art. 2. Genuina natura conceptionis Christi stabilitur.

137. Prologus. — 138. Modus conceptionis Christi, 1° fuit supernaturalis, 2° miraculosus. — 139. Ex parte materię conceptio Christi neque supernaturalis, neque miraculosa, sed naturalis fuit. — 140. Corollaria. — 141. Silentium S. Marci, S. Pauli, atque S. Joannis, circa Conceptionem Christi explicatur. — 142. Narrationes S. Matthæi et S. Lucæ componuntur.

Art. 3. Nonnulla circa Nativitatem et Baptismum Christi statuuntur.

143. Prologus. — 144. Adversarii veracitatis historicę narrationis S. Lucæ circa Nativitatem J. Christi. — 145. Narratio Evangelistarum circa Nativitatem Jesu Christi, est tamquam historica acceptanda. — 146. Corollarium. — 147. De Baptismo Christi.

Sect. II.**DE PRÆDICATIONE ET MIRACULIS CHRISTI.***Art. 1. De regno Dei prædicato a Christo.*

148. Prologus. — 149. Sententia Renan, Stapfer, Harnack et Loisy exponitur. — 150. P. Rose et P. Bonaccorsi sententia exponitur. — 151. Priorum sententiarum critica. — 152. Posteriorum sententiarum argumenta. — 153. Conclusio articuli.

Art. 2. Significatio formularum « Filius hominis et Filius Dei » necnon quedam circa prædicationis Christi naturam determinantur.

154. Prologus. — 155. Varię interpretationes expressionis « Filius hominis ». — 156. Varię interpretationes expressionis « Filius Dei ». — 157. Quedam de natura prædicationis Jesu Christi.

Art. 3. De Jesu Christi miraculis.

158. Prologus. — 159. Prof. Harnack doctrina circa miracula J. Christi. — 160. J. Christus 1° miracula patravit, 2° miracula patrata Divinitatem ejus ostendunt. — 161. Axiomatum Doct. Harnack critica.

Sect. III.**DE PASSIONE, MORTE, RESURRECTIONE ET ASCENSIONE JESU CHRISTI.***Art. 1. Magnitudo passionis Christi, statusque animæ ejus in passione investigantur.*

162. Prologus. — 163. S. Hilarii opinio ac theologorum explicationes. — 164. In Christo 1° fuit dolor sensibilis, 2° tristitia, 3° dolor Christi major fuit omnibus doloribus. — 165. Status beatitudinis Christi cum immensitate dolorum ejus a S. Thoma conciliatur. — 166. Melchioris Cani, recentioris ejusdam Professoris, ac P. Janssens solutiones afferuntur. — 167. Corollaria.

Art. 2. *Quæstiones nonnullæ circa mortem Christi resolvuntur.*

168. Prologus. — 169. Falsa atque impia sententia Réville et Staepfer exponitur. — 170. Christus libere et plene sciens obviam morti itus est. — 171. Relationes Divinitatis ad corpus, animamque Christi in morte ejus determinantur. — 172. Multiplex sententia circa valorem mortis Jesu Christi. — 173. Mors Christi habet valorem redemptivum atque expiatorium.

Art. 3. *De Christi Resurrectione et Ascensione.*

174. Prologus. — 175. Resurrectionis Jesu Christi descriptio et altitudo. — 176. Curiosæ quædam rationalistarum hypotheses ad resurrectionem J. Christi explicandam examinantur. — 177. Ex narrationibus Evangelistarum, atque ex Testimonio S. Pauli, resurrectio Christi probatur. — 178. Harnack et Loisy opinio circa factum Resurrectionis Iesu Christi. — 179. Dubium circa Evangelistarum narrationes solvitur. — 180. Nonnulla de Christi Ascensione.

DE MARIA MATRE CHRISTI.

181. Prologus.

Art. 1. *De Mariæ immaculata Conceptione.*

182. Prænotiones quædam. — 183. Punctum quæstionis determinatur. — 184. Conceptionis Immaculatæ V. Mariæ genuina notio. — 185. Aliquorum catholicorum sententiæ per summa capita referuntur. — 186. B. V. Maria in conceptione sua, ab omni peccati originalis actuali contractione immunis fuit. — 187. Corollaria. — 188. Mens S. Thomæ investigatur. — 189. Testimonia S. Thomæ, conceptioni immaculatæ faventia. — 190. Testimonia S. Thomæ, conceptioni immaculatæ contraria. — 191. Articuli conclusio.

Art. 2. *De Maternitatè, Sanctitatè, atque Cultu B. V. Mariæ.*

192. Prologus. — 193. Nestorianismi error. — 194. B. V. Maria est vere et proprie Mater Dei. — 195. Difficultas solvitur. — 196. B. V. Maria 1° præ cæteris majorem gratiæ plenitudinem a Christo obtinuit; 2° fomittem peccati non habuit; 3° nunquam peccavit. — 197. Corollaria. — 198. Dubium solvitur. — 199. Loisy sententia circa cultum B. V. Mariæ. — 200. Sententiæ Loisy critica. — 201. Cultus qui debetur B. V. Mariæ non est cultus latriæ sed hyperdulæ.

Art. 3. *De B. V. Mariæ Assumptione.*

202. Prologus. — 203. Quid antiqui theologi circa Assumptionem senserint. — 204. Quid recentes theologi teneant. — 205. Quid « Assumptio » significet declaratur. — 206. Brevis doctrinæ de Assumptione historia. — 207. Veritas Assumptionis B. V. Mariæ, statuitur. — 208. Assumptio B. V. Mariæ est ne definibilis? — 209. Conclusio articuli.

DE CHRISTO RESTITUTORE ORDINIS LÆSI

PROLOGUS.

1. Quia per primi Adam terrestris peccatum, ordo a Deo statutus læsus fuerat, placuit Deo, per Jesum Christum Salvatorem nostrum, secundum Adam cælestem, ordinem læsum restituere, et « populum suum » salvum facere « a peccatis eorum » et « viam virtutis nobis in seipso » demonstrare, « per quam ad beatitudinem immortalis vitæ resurgendo pervenire possimus. » Necesse est igitur, ut in hoc tertio volumine post dicta de Deo uno et trino in se, et de Deo creatore, de Christo ordinis læsi restitutore eiusque mysteriis, nostra consideratio subsequatur. ¹

Circa vero Salvatorem nostrum Jesum Christum, qui pro nobis caro factus est, hoc considerata occurrunt:

- 1° Quæstiones præambulæ de Incarnationis mysterio,
- 2° Incarnationis mysterii essentia,
- 3° Gratia et scientia Christi,
- 4° Christi Divinitas,
- 5° Convenientia Christo secundum se, per relationem ad Patrem suum, et in comparatione ad nos,
- 6° Virtus salvifica et diversa nomina Christi

(f) Cf. Prol. 3 p. S. S. Thomæ.

SECT. I.

QUÆSTIONES PRÆAMBULÆ DE INCARNATIONIS MYSTERIO.

ART. I.

INCARNATIONIS NOTIO ET CONCEPTUS.

2. Nomina Incarnationi Verbi tributa. — Multa sunt nomina, quibus S. S. P. P., scriptoresque catholici « Incarnationem Verbi » designare consueverunt. Vocata fuit *a)* « Exinanitio » quia per ipsam Incarnationem, Verbum Dei (Philip. 2, 7.) « Semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo ». *b)* « Apparitio » quia per Incarnationem, (Tit. 2, 11.) « Apparuit gratia Dei Salvatoris nostri omnibus hominibus. *c)* « Assumptio » quia per Incarnationem, humana natura a Verbo Dei assumpta est. *d)* « Deificatio et humanatio » ad significandum, quod Deus factus est homo, et homo Deus. Sed duæ istæ expressiones non bene sonant. Non bene sonat « Deificatio » quia « Deificatio » importat Humanitatis conversionem in Deum per mixturam quamdam, dum tamen scimus quod Incarnatio non per mixturam, sed « assumptione humanitatis in Deum » facta est. Non « Humanatio » quia hæc designat conversionem Divinitatis in carnem, et ex Symb. S. Atan. (Denz. 137.) scimus quod « Unus est Christus, non conversione Divinitatis in carnem ».

Nomen tamen communiter receptum, quo unio Verbi Dei cum natura humana designatur est « Incarnatio ». Merito, inquit Cajetanus ¹ Theologi divinam exinanitionem vocabulo Incarnationis significant: quia Joannes evangelista (1, 4.) eo-

(1) Comm. 3. p. 1. 1.

dem docuit vocabulo, dicens « Et verbum caro factum est ». Et Paulus (1. ad Tim. 3, 16.) « Et manifeste magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne ». Præterea vocabulum « Incarnatio » melius designat, Omnipotentiam Dei, et Humilitatem Jesu Christi; Omnipotentiam Dei, quæ potuit extrema tam disparata, carnem et Verbum Dei tam mirabiliter conjungere; Humilitatem, quia Christus dignatus est, humillimo elemento, carni, se unire. Audiatur S. Bonaventura ¹ « Quoniam nobis magis nota est pars carnis, et magis a Deo distat; ut expressior fiat nominatio et major exprimatur humiliatio, et profundior explicetur dignatio; hinc est, quod opus istud non inanimatio, sed incarnatio nominatur ».

3. Incarnationis definitio. — Juxta Schell ² sub Incarnationis nomine, intelligi debet, « Unio perfectæ, individuæ, ac determinatæ essentiæ humanæ cum Persona Verbi »; ita ut natura humana, sit a Filio Dei personaliter terminata, et idem Christus sit simul perfectus Deus, et perfectus homo, Filius Dei et Filius hominis.

P. Janssens ³ considerat Incarnationem sub duplici respectu, in fieri, seu « Incarnationis actum », et in facto esse, idest « in statu per eam inducto » et sub primo respectu Incarnatio definitur ab ipso « Illa mirabilis operatio divinæ potentiæ, inter omnes operationes ad extra maxime admiranda, qua Deus tanta virtute ad se attraxit determinatam humanam naturam de Virgine sumptam, ut in persona ipsa secundæ personæ S. S. Trinitatis subsistat. » Sub secundo respectu definitur « Illa permanens conjunctio, quæ nec per Christi mortem est soluta; vi cujus Christus in æternum manet Homo-Deus ».

Placet nobis considerare Verbi incarnationem active et passive, active prouti designat actionem unitivam, passive prouti importat relationem existentem inter Personam Verbi

(1) Brevil. p. IV, 2.

(2) Kat. Dog. D. Band. E. Teil §. 3.

(3) Tract. de Deo-Homine T. 4. I. De ipso. Incarnationis nomine. A. Cajet. (Comm. 3, p. 1. 1.) Incarnatio vocatur « Elevatio totius universi in divinam personam. » S. Thomas (De Pot. 6. 2. ad 9.) scribit « Incarnatio Verbi est miraculum miraculorum, ut sancti dicunt, quia est majus omnibus miraculis, et ad istud miraculum omnia alia ordinantur. »

unitam carni humanæ, et carnem humanam assumptam. Incarnatio active accepta definiri potest « Actio qua Persona divina Verbi Dei, carni humanæ in tempore unita fuit » Passive vero est « Unio naturæ Divinæ et humanæ in una et unica Persona Verbi ». Dicitur *a*) « unio » et quidem realis et physica et non metaphorica; hypostatica et personalis non vero accidentalis; supernaturalis et non naturalis; immediata et non mediata, quia Verbum Dei immediate se posuit in humana natura. *b*) « Naturæ divinæ et humanæ » quia in Christo duæ naturæ sunt, humana et divina, inconfusæ distinctæ et propria retinentes. *c*) « In una et unica Persona » quia in Christo Deo et homine simul, dum adest Persona divina, non adest persona humana, et ipsa humana natura a nobiliori persona terminatur. *d*) Dicitur denique « uniri in persona et non in natura » quia « uniri in natura » significat, quod completa unione, tertia natura resultat, dum « uniri in persona » significat completa unione, unicam resultare personam. Modo in Incarnatione, completa unione Divinæ et humanæ naturæ, habetur unica et una persona Verbi, non vero tertia natura.

4. Conceptus catholicus et hæreticus Incarnationis mysterii. — Ad conceptum catholicum mysterii Incarnationis quinque necessaria sunt, videlicet 1° Una et unica Persona, quæ est persona Verbi, nulla existente in Christo persona humana. 2° Duæ naturæ, idest natura divina et natura humana « nusquam sublata naturarum differentia propter unionem ». 3° Unio harum duarum naturarum in una Persona utrasque naturas inconfusas terminante. 4° Completa unione, nulla intervenit conversio, nulla mixtio, sed unaquæque natura retinet propria, ita ut « natura divina dicatur incarnata » quia est unita carni personaliter » non quod sit in naturam carnis conversa. Similiter et caro dicitur « deificata non per conversionem, sed per unionem ad Verbum salvis suis proprietatibus naturalibus, ut intelligatur caro deificata: quia facta est Dei Verbi caro, non quia facta sit Deus. »¹ 5° Unio illarum naturarum non nexu accidentali, vel essentiali, sed hypostatico et personali, idest in persona effecta est.

(1) S. Th. 3. p. 2. 1. ad 3.

In conceptu hæretico Incarnationis vel negatur « Unicitas » personæ et ponitur aliam esse in Christo personam Filii Dei, aliam Filii hominis. Vel negatur duas naturas existere in Christo, ita ut post unionem, una ac unica natura sit; vel negatur absolute mirabilis unio quæ in Incarnatione facta est. Vel affirmatur quod completa unione, quædam mixtio et conversio in Incarnatione locum habet, ita ut cessante in Christo distinctione naturarum, nova tertia natura resultet. Vel denique asseritur, unionem Verbi Dei cum natura humana, nexu mere accidentali, factam fuisse.¹

5. *Errores præcipui circa Incarnationis mysterium recensentur.*

a) Circa Divinitatem erravit Photinus qui « Ebionem et Cerinthum et Paulum Samosatenum sequens, Dominum Jesum Christum fuisse purum hominem asseruit, ut sic Deus diceretur non per naturam, sed per adoptionis gratiam.... homo esset per gratiam deificatus ».

b) Circa Divinitatem et modum unionis erravit Nestorius dicens « Filium Dei non sic esse unitum homini ut una persona fieret Dei et hominis, sed per solam inhabitationem in ipso; et sic homo ille,... Dei Filius dicitur, non quia ipse vere sit Deus, sed propter Filii Dei inhabitationem in ipso, quæ est per gratiam.

c) Circa modum unionis, erraverunt quidam hæretici dicentes « Dei et hominis esse unam non solum personam sed etiam naturam. Cujus quidem erroris principium fuit ab Ario... Hoc posito, sequitur quod unio Filii Dei ad hominem facta sit non solum in persona, sed etiam in natura. »

d) Circa animam Christi est error « Apollinaris, qui in Christo non aliam animam esse posuit quam Dei Verbum... Coactus tandem fuit ponere quidem aliquam animam in Christo, quæ corpus sensificaret, quæ tamen ratione et intellectu carebat ».

(1) Circa conceptum catholicum Incarnationis, valeant verba hæc Clar. P. Lepidi (Il Natale e le sue bellezze c. 2.) « Il Verbo dicesi incarnato: perchè quantunque in sè sia puro Spirito, sussistente ab eterno nella natura divina, per essenza Dio; comunicò nondimeno liberamente nel tempo la propria persona a una individua natura umana; e l'innalzò, e la congiunse a Sè, la fece personalmente sua, e per ciò nascendo dalla Vergine nasce incarnato, ossia umanato. Nasce mantenendo senza confusione nell'unità della sua persona la diversità e la distinzione delle due nature. »

e) Circa corpus Christi est error Manichæi qui « Quia ponebat totam creaturam corpoream a diabolo fuisse creatam, nec erat conveniens ut boni Dei Filius assumeret diaboli creaturam; ideo posuit Christum non habuisse veram carnem, sed phantasticam tantum; et omnia quæ in Evangelio de Christo narrantur ad humanam naturam pertinentia, in phantasia, et non in veritate facta fuisse asserebat. » Valentinus etiam, etsi verum corpus Christum habuisse confiteretur, dicebat tamen eum carnem non assumpsisse de Virgine; sed attulisse corpus de cœlō formatum quod transivit per Virginem, nihil ex ea accipiens, sicut aqua transit per canalem. »

f) Circa naturas Christi, fuit error Eutychetis, qui « posuit unam naturam fuisse Dei et hominis post incarnationem; non tamen posuit quod Christo deesset vel anima vel intellectus, vel aliquid eorum quæ ad integritatem spectant naturæ ». ¹

g) Ultima hæresis denique est modernorum rationalistarum, quæ a P. Didon² hisce verbis describitur « Christus dogmatis, Traditionis, Apostolorum et Evangeliorum neque est, neque esse potest Christus historiæ. Christus ille idealis, Deus et homo, Verbum incarnatum, non est homo realis, sed solummodo in phantasia credentium existens. Verus Christus, Christus historiæ, natus est sicut cæteri homines, sicut cæteri homines vixit, nunquam miracula patravit neque resurrexit, neque in Deo vivit ».

6. Corollarium. — In mysterio igitur Incarnationis potest error contingere, vel circa Divinitatem, vel circa Humanitatem Christi, vel circa unionem et modum unionis, vel circa animam vel corpus Christi, vel circa Christi naturas.

(1) Cf. S. Th. Comp. Theol. ad Reginaldum Opusc. I. c. 209-15. Vivès XXVII.

(2) Jésus Christ. Introduction. Renan (Vie de Jésus chap. XXVIII) de Christo ait « Cette sublime personne..... il est permis de l'appeler divine, non en ce sens que Jésus ait absorbé tout le divin..... mais en ce sens que Jésus est l'individu qui a fait faire à son espèce le plus grand pas vers le divin ». Non aliter Harnack in suo libro Das Wesen des Christentums.

ART. II.

CONVENIENTIA INCARNATIONIS STATUITUR.

7. Placet nonnullis agere de Incarnationis possibilitate. Sed quia, prouti jam notaverat Cajetanus,¹ conveniens se habet ad possibile, ut minus commune ad magis commune, et claudit in se possibile, et addit super illud « Omne siquidem conveniens est possibile »; ideo cum « conclusum fuerit quod Deum incarnari est conveniens, monstratum erit simul, quod est possibile ».

In Incarnationis mysterio, est Deus qui factus est homo, est homo qui factus est Deus, est tempus in quo Incarnatio completa est. Hinc probanda est convenientia Incarnationis ex parte Dei, hominis, temporis.

De infidelibus, et rationalistis sui temporis S. Anselmus hæc scribebat² « Objiciunt nobis deridentes simplicitatem nostram infideles; quia Deo facimus injuriam et contumeliam, cum eum asserimus in uterum mulieris descendisse, natum esse de femina, lacte et alimentis humanis nutritum crevisse; et, ut multa alia taceam, quæ Deo non videntur convenire, lassitudinem, famem, sitim, verbera et inter latrones crucem mortemque subjisce. » Sed contra dicimus:

8. Incarnatio fuit conveniens ex parte Dei. — Vocabulum « conveniens » significare potest: a) meram possibilitatem, b) convenientiam cum aliquo debito, c) meram decentiam et convenientiam absque ullo debito. In præsentī vocabulum « conveniens » accipitur « pro mera convenientia, remoto quocumque debito ».

Prob. ex indole Dei, veritas posita. Summo Bono convenit, summo modo se diffundere, et communicare aliis, bonum siquidem est diffusivum sui. Atqui Deus cum sit « essentia Bonitatis » est Summum Bonum. Ergo convenit illi summo modo se diffundere et se communicare aliis. Sed Incarnatio non est aliud nisi summa diffusio, summa communicatio Dei facta hominibus. Ergo Incarnatio ex parte Dei est conveniens. « Incarnatio Verbi est summa communicatio Dei ». « Tam

(1) Comm. 3. p. I. I.

(2) Cur Deus homo I. I. c. 3.

excellentissimus, inquit ad rem Cajetanus ¹ est amor summi boni erga creaturam, ut non sat fuerit illi communicare secundum naturalem ordinem creaturæ, creando universum, nec etiam sat fuerit eidem communicare se creaturæ secundum ordinem gratiæ elevando ipsam ad consortium divinæ naturæ: sed ad id unum quod reliquum erat et inexcogitabile, elevavit creaturam ad personalitatem, scilicet divinam, quod ad supremum modum communicandi se spectat: secundum siquidem hunc tertium modum communicat se Deus creaturæ, non tribuendo illi similitudinem, aut donum aliquod creatum naturalis vel supernaturalis ordinis, sed propriam personam secundum suam propriam subsistentiam, quam in semetipsa habet, communicat creaturæ, sicque sibi Deo et creatæ naturæ communem personam facit, ut creatura, hoc est homo sit secundum rem verbum Dei, quod est Deus ».

Innumeras convenientias Incarnationis afferre possemus. Siquidem Angelicus ² fatetur « Si quis diligenter et pie Incarnationis mysteria consideret, inveniet tantam sapientiæ profunditatem quod omnem humanam cognitionem excedat... Unde fit ut pie consideranti semper magis ac magis admirabiles rationes hujusmodi mysterii manifestentur. » Brevitatis causa, ab hac recitatione abstinemus.

9. Difficultas solvitur. — Per Incarnationis factum, 1° Deus mutatus est, 2° « intra corpusculum vagientis » clausus fuit. Quæ duo Majestati divinæ convenire nequeunt.

RESP. Utraque difficultas, ex falsa Incarnationis conceptione procedit. In prima enim supponitur, Deum per sui unionem ad carnem humanam fuisse mutatum, quod est falsum. Sicut enim in creatione universi, in tempore facta, nulla mutatio in Deo fuit, et solummodo creaturæ mutatae sunt, quia de non productis, productæ fuere, de non esse, ad existentiam pervenerunt, ita in ipsa Incarnatione mutatio intervenit non ex parte Verbi, sed ex parte naturæ humanæ, quæ de non assumpta, assumpta est, de non terminata a Persona divina, terminata fuit, et quæ prius non erat unita Deo in persona, « postmodum fuit unita. »

(1) Comm. 3. p. 1. 1.

(2) C. Gent. 4, 54.

In secunda difficultate supponitur, Verbum Dei carni humanæ unitum amittere ea quæ Divinitatis sunt, et hoc omnino falsum est. Natura enim divina, peracto Incarnationis mysterio, retinet ea quæ sunt sibi propria, ita ut Christus sit verus Deus et verus homo simul. Videlicet, ut Augustini¹ verbis utamur, Verbum Dei sic assumpsit corpus ex Virgine et sensibus apparuit mortalibus « ut immortalitatem suam non corruperit, ut æternitatem non mutaverit, ut potestatem non minuerit, ut administrationem mundi non deseruerit, ut a sinu Patris, id est a secreto, quo cum illo et in illo est, non recesserit ».

10. Incarnatio fuit valde conveniens ex parte hominis. — Prob. Opus promovens hominem in bonum supernaturale, et hominem removens a malo est homini ipsi valde conveniens. Atqui Incarnatio promovet hominem in bonum supernaturale, et removet hominem a malo. Ergo Incarnatio fuit valde conveniens ex parte hominis.

a) « Incarnatio promovet hominem in bonum supernaturale. » Tria enim bona supernaturalia dantur, fides, spes, et charitas. Modo, per Jesum Christum qui per Incarnationem nobis datus est, homo promovetur a) ad fidem juxta illud (Rom. 5, 2.) « Per quem (Jesum Christum) et habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus ». b) Promovetur in spem, quia ibidem legitur « Per quem.... gloriamur in spe gloriæ Filiorum Dei ». c) Promovetur ad charitatem quia (Rom. 5, 8, 9.). « Commendat autem charitatem suam Deus in nobis: quoniam cum adhuc peccatores essemus, secundum tempus, Christus pro nobis mortuus est ».

b) « Incarnatio removet hominem a malo ». Et hoc quantum ad rectam operationem. Siquidem per ipsam Incarnationem 1° « (Tit. 2, 11, 12.) Apparuit gratia Dei Salvatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem et sæcularia desideria, sobrie et juste, et pie vivamus in hoc sæculo ». 2° Quia per Incarnationem Christus « disciplina morum fuit » omniumque virtutum nobis exemplar factum est. Exempla autem trahunt ad malum vitandum et bonum faciendum, dum verba solummodo movent. Incarnatio ergo removet hominem a malo. (Cf. S. Th. 3. p. 1. 2.).

(1) Epist. 137. c. 2.

11. Corollarium. — Cum necessarium ad finem aliquem possit triplici modo dici, idest absolute, sine quo finis obtineri nequit, ad melius esse « si melius et convenientius pervenitur ad finem », hypothetice si conditio quædam interveniat, Incarnatio:

a) Non fuit necessaria absolute, quia « Deus per suam omnipotentem virtutem poterat humanam naturam multis aliis modis reparare » uti ex. g. condonando liberaliter peccatum humani generis, vel quancumque satisfactionem acceptando, vel mittendo angelum de cælo ¹.

b) Fuit necessaria ad melius esse, quia uti vidimus per Incarnationem homo, promotus fuit in bonum, et elongatus a malo, per quæ duo finis, melius et convenientius obtinetur.

c) Fuit necessaria hypothetice, supposito nempe quod Deus perfectam satisfactionem exegisset. Homo enim purus, idest in gratia utique constitutus, sed sine unione hypostatica, nequit Deo perfecte satisfacere.

12. Incarnatio fuit conveniens ex parte temporis. — Procedimus per exclusionem. Incarnatio non fuisset conveniens:

a) Ab initio mundi ante peccatum. Incarnatio siquidem ad humani generis reparationem, per abolitionem peccati ordinata est. Modo ante peccatum, humanum genus, neque reparatione indigebat, neque peccato maculatum fuerat.

b) Non statim post peccatum. Quia « eo modo erat homo liberandus, ut humiliatus recognosceret se liberatore indigere ». Si autem Dominus statim ab initio incarnationis remedium humano generi exhibuisset, homo suam infirmitatem non recognosceret, immo incarnationis mysterium ex superbia contemneret. (Cf. S. Th. 3. p. 1. 5.).

c) Non in fine mundi. Incarnatio enim fuit « principium perfectionis in humana natura » præsertim relate ad cognitionem Dei, morumque honestatem. Ideoque non adimplenda eo tempore, quo Dei notitia et morum honestas totaliter extinctæ fuissent. Si autem Incarnatio « differretur usque in finem mundi, totaliter Dei notitia et reverentia, et morum honestas abolita fuisset in terris ». (Cf. S. Th. ib. 6.).

(1) Cf. S. Th. 2. p. 1. 2.

Sequitur igitur tanquam corollarium, Incarnationem fuisse convenienter completam in medio, quando « venit plenitudo temporis. » (Gal. 4, 4.).

S. Thomas probat directe hanc veritatem sequenti modo ¹ « Certum tempus præordinavit (Deus) ab æterno mysterio Incarnationis; quod quidem tempus existens fuit, postquam homo convictus fuit de sua insipientia ante legem scriptam; et de impotentia per legem scriptam, quam implere non poterat: ut sic homines adventum Christi, de sua sapientia et virtute non præsumentes, non contemnerent; sed quasi infirmi et quodammodo ignari, Christum avidius affectarent ».

ART. III.

DE INCARNATIONIS MOTIVO.

13. Sensus quæstionis determinatio. — Certe in opere Incarnationis diversa motiva, primaria quædam, secundaria alia distingui possunt. Est enim redemptio a peccato, gloriificatio Dei et Christi, universi perfectio, et multæ aliæ utilitates. Quæstio præsens ad solum motivum primarium Incarnationis restringenda est. Pariter nemini dubium esse nequit quod « Deus potuisset peccato non existente incarnari... quia potentia Dei non limitatur ad hoc scilicet quod Incarnatio sit in remedium peccati. » ² Quæritur igitur « An dato præsentī ordine, Redemptio a peccato, sit tale Incarnationis motivum, ut peccato non existente, Verbum Dei incarnatum fuisset. »

Quamvis Angelicus ³ modeste scribat « Hujus quæstionis veritatem solus ille scire potest qui natus et oblatus est, quia voluit » tamen sententiæ faventis et contrariæ argumenta afferemus, et pro posse nostro, quæstionem solvere tentabimus.

14. Duplex sententia exponitur. — Prima docet quod « cum per Incarnationem Filii Dei non solum liberatio a peccato, sed etiam humanæ naturæ exaltatio, et totius universi

(1) Epist. ad Ephes. c. 1. l. 3.

(2) Cajet. Comm. 3. p. 1. 3.

(3) 3. Dist. 1. l. 3.

consummatio facta sit; etiam peccato non existente, propter has causas incarnatio fuisset. »¹ Sententia hæc præter alios docetur a B. A. Magno et a S. Francisco Salesio. Audiatur primus² « In hac quæstione solutio incerta est. Sed quantum possum opinari, credo quod Filius Dei factus fuisset homo, etiamsi numquam fuisset peccatum.... tamen nihil de hoc asserendo dico: sed credo hoc quod dixi, magis concordare pietati fidelium. » Audiatur secundus³ « Deus ab æterno cognovit creaturas omnes, propriis perfectionibus ornatas, quibus semetipsum communicare poterat. Vidit, nihil esse excellentius, quam semetipsum conjungere alicui naturæ creatæ, quæ ad unionem personalem Divinitatis assumi deberet. Decrevit ita facere, humanam naturam elegit, eamque Personæ Filii sui conjunxit. Decrevit rursus creare cæteras res sive naturales, sive supernaturales in honorem Salvatoris, ut homines et angeli, ei serviendo possent gloriam ejus participare. Propter vero peccatum originale a Deo prævisum, destinavit postea per Filium suum incarnatum genus humanum liberare. »

Secunda sententia docet « Incarnationis opus ordinatum esse a Deo in remedium contra peccatum, ita quod peccato non existente Incarnatio non fuisset: quamvis potentia Dei ad hoc non limitetur, potuisset enim etiam peccato non existente Deus incarnari. »⁴

15. *Argumenta primæ sententiæ.*

a) « Bonum est diffusivum sui et esse: ergo optimi erit optimo modo quo potest, se diffundere: non autem melius potest esse in nobis diffundere, quam incarnando: ergo videtur, quod incarnatus etiam esset si peccatum non esset. » Ita B. A. Magnus 3. Dist. 20. 4.

b) Ordinatio Universi debet esse perfecta. Sed absque opere Incarnationis non esset perfecta, ei siquidem deficeret Christus qui est « corona Universi. » Ergo Incarnatio fuisset, etiamsi peccatum non existeret. En verba Leibnitzii « Optimæ autem seriei rerum eligendæ maxima ratio fuit Christus Θεάνθρωπος, ὡς ποτε qui, quatenus creatura est ad summum pro-
vecta, in ea serie nobilissima contineri debebat, tanquam

(1) S. Th. ib.

(2) 3. Dist. 20. 4.

(3) De L'amour de Dieu liv. 2. c. 4.

(4) S. Th. 3. p. 1. 3.

universi creati pars, imo caput, cui omnis tandem potestas data est in cœlo et in terra, in quo benedici debuerunt omnes gentes, per quem omnis creatura liberabitur a servitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. »¹

c) « Non desunt aliunde Scripturæ loca in quibus Christus ostenditur primogenitus, ante omnes prædestinatus, caput et centrum universi. Quod insinuare videtur, non satis prædicari, quando simpliciter dicitur, Incarnationem Redemptioni esse subordinatam. » (Janssens, t. IV de Deo-homine P. I. Sect. I. q. I. a. 3.)

16. *Argumenta secunda sententiæ.*

a) Ex Scriptura. Matth. 18, 11. « Venit enim Filius hominis salvare quod perierat. » Luc. 19, 10. « Venit enim Filius hominis quærere et salvum facere, quod perierat. » Joa. 3, 17. » Non enim misit Deus Filium suum in mundum ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum. » 1. Tim. 1, 15. « Christus Jesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere. » Gal. 4, 4, 5. « Misit Deus Filium suum ...ut eos qui sub lege erant, redimeret. » Indubitate ergo Scriptura assignat tanquam Incarnationis motivum, redemptionem et liberationem a peccato.

b) « Non est verisimile tam summum bonum (Incarnatio) in entibus esse tantum occasionatum, propter minus bonum. » Apud Cajet. (3. p. 1. 3.).

c) Ex auctoritate S. Thomæ. (3. p. 1. 3.). « Ea quæ ex sola Dei voluntate proveniunt supra omne debitum creaturæ nobis innotescere non possunt, nisi quatenus in sacra Scriptura traduntur, per quam divina voluntas nobis innotescit. Unde cum in sacra Scriptura ubique Incarnationis ratio ex peccato primi hominis assignetur, convenientius dicitur In-

(1) Stöckl Geschike d. n. Philozophie I. B. §. 79. 14. Non aliter de Christo scribit Clar. P. Lepidi (L. c. c. VIII.) « E mentre Gesù è così il consumatore eccelso della gloria di Dio, di quella gloria, onde Dio s'ammanta, e fuori di sè si manifesta, quel desso Gesù è perciò la vera corona dell'Universo. Dio volle glorificare questo suo glorificatore; e quindi lo esaltò, e lo costituì sopra tutte le opere delle sue mani; gli donò un nome sopra ogni altro nome; volle che nel nome di Gesù si piegasse ogni ginocchio in cielo, in terra, e nell'inferno; volle che ai piedi di Lui fossero le cose tutte soggette (ad Philip. c. II; ad Hebr. c. II.). Da questa divina rivelazione si raccoglie, che Gesù Cristo è il primogenito, il capo, è il termine supremo, è la corona, ossia l'ultimo compimento, di tutto l'ordine creato. »

carnationis opus ordinatum esse a Deo in remedium contra peccatum ita quod peccato non existente Incarnatio non fuisset. »

17. Novissima sententia media P. Janssens. — Doc-tissimus Pater Janssens circa quæstionem de Incarnationis motivo hæc habet ¹ « Quid ergo? An forte utraque sententia componi poterit per quamdam sententiam mediam; vera utriusque in se continentem, excessus vero utriusque colibentem? » Quærit vero utramque sententiam (S. Thomæ et B. Alberti) componere ita procedendo. « In prædestinatione divina triplex momentum distinguendum occurrit: partium prædistributio, complexus totius, executionis intentio; quam sequitur executionis ordo. Jam vero, sicuti ordo executionis tempore etiam, saltem quoad nos, differt ab ordine logico intentionis ...ita nihil obstat quin in executionis intentione præferatur aliquid quod sequitur in partium distributione ».

His positis en quomodo Clar. Pater existimat posse concipi divinæ prædestinationis ordo, relate ad Incarnationem et Redemptionem.

a) « In partium distributione habentur: prævisio lapsus, reparatio, reparatio per Incarnationem.

b) In complexu totius habetur: œconomia Incarnationis simul et Redemptionis, ac proin Deus-homo centrum totius generis humani; quæ ratio centri extenditur in prædestinatione divina ad primam gratiam hominis, imo ad gratiam Angelorum.

c) In intentione executionis habemus: Filium Dei simultanee Incarnationis et Redemptionis opus complementem; ipsi uti capiti Angelos et genus humanum subjecta ».

Post hæc, concludit « Nonne ita vitantur utriusque sententiæ incommoda? Judicet peritior; nam hanc conciliationis viam inquirendo potius quam docendo descripsimus ».

Liceat nobis dicere, quid de hac opinione media sentiamus. Solutio P. Janssens, imprimis valde subtilis et nimis complexa videtur, neque facile intelligitur. Secundo dum conciliare intendit oppositas opiniones, quæstio non solvitur, sed potius mutatur. Non enim quærimus de complexu motivorum In-

(1) L. c. a. 3.

carnationis, scimus siquidem multa et varia esse, sed quodnam sit, motivum primum propter quod Incarnatio facta est, an propter redemptionem a peccato, vel non.

18. Corollarium. — Si igitur « convenientius » dicitur, motivum Incarnationis fuisse redemptionem a peccato sequitur statim:

a) Christum venisse ad omnia peccata tollenda « quia ipse exhibuit quod sufficiens fuit ad omnium peccatorum deletionem ».

b) Principalius venisse ad tollendum peccatum originale quam actuale. Ratio est quia « Tanto principalius ad alicujus peccati deletionem Christus venit, quanto illud peccatum majus est ». Atqui peccatum originale est majus peccato actuale, duplici de causa. 1° Extensive quia per peccatum originale totum genus humanum inficitur, dum peccatum actuale maculat tantum singularem personam. 2° Cum peccatum actuale sit personæ singularis, et peccatum originale sit totius generis humani, liberatio a peccato originali est bonum multitudinis, dum liberatio ab actuale, est bonum privatum. Bonum autem multitudinis prævalet bono privato, est divinius, et eminentius quam bonum unius. Ergo Christus principalius venit ad tollendum peccatum originale. (Cf. S. Th. 3. p. 1. 4.).

SECT. II.

DE INCARNATIONIS MYSTERII ESSENTIA.

ART. I.

AN VERBI INCARNATI UNIO FACTA SIT IN NATURA.

19. Quæstionis sensus. — Juxta Ecclesiæ catholicæ doctrinam tenemus, naturam humanam et divinam in unica persona Verbi, fuisse in mysterio Incarnationis unitas. Nulla controversia igitur movetur circa existentiam facti hujus unionis, ex qua Jesus Christus, verus Deus et verus homo resultavit. Hæc enim existentia comprobatur:

a) Ex auct. Scripturæ. Luc. 19, 10. « Venit enim Filius hominis quærere et salvum facere, quod perierat ». Joa. 1. 14. « Et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis; et vidimus gloriam ejus ». 1. Joa. 4, 9. « Quoniam Filium suum unigenitum misit Deus in mundum ». Galat. 4, 4. « At ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum, factum ex muliere ».

b) Ex auct. Ecclesiæ Synod. Ephes. œcum. 3. (a. 431. Denz. 74.) definivit (c. 2.) « S. q. non confitetur, carni secundum substantiam unitum Dei Patris Verbum, unumque esse Christum cum propria carne, eundem scilicet Deum simul et hominem a. s. ».

Symb. Athan. (Denz. 137.) « Necessarium est ad æternam salutem, ut incarnationem quoque Domini N. J. C. fideliter credat ». Et Ecclesia canit « O felix culpa, quæ talem ac tantum meruit habere Redemptorem ».

Controversia igitur respicit solummodo, naturam atque indolem unionis quæ inter naturam humanam, divinam, et personam Verbi facta est.

20. Quid significet uniri in Natura. — Vox « Natura » significare potest a) nativitatem vel generationem quia « nomen Naturæ a nascendo est dictum ut dicatur Natura, quasi nascitura. b) Principium generationis, quia in omni generatione, principium aliquod generans adest. c) Principium motus intrinsecum quia « principium generationis in rebus viventibus est intrinsecum ». d) Essentiam quia essentia, finis generationis cujuslibet est. In hac quæstione, naturæ nomen « pro essentia » accipitur. (Cf. S. Th. 3. p. 2. 1.).

Pariter, vocabulum « Unio » designare potest a) actionem unitivam, unio enim consideratur etiam in fieri, et non solum in facto esse. b) Indivisionem, res siquidem una, indivisa est. c) Indivisionis fundamentum, prouti unio est « Adunatio duorum vel plurium in unum ».

Hisce statutis, juxta Cajetanum ¹ « Quoniam ex hoc ipso, quod Naturæ nomen essentiam intelligimus, clare constat quid est uniri in natura, scilicet uniri ad essentiæ integritatem. Quærere igitur an unio Verbi incarnati sit facta in natura; est quærere an Verbum et humana natura sint unita in una essentia, an convenerint ad integrandam unam essen-

(1) Comm. 3. p. 2. 1.

tiam. » Juxta Contensonium ¹ uniri in natura cum aliquo est « ingredi quidditatem, et consequenter definitionem alicujus, vel tanquam pars metaphysica, vel tanquam pertinens ad constitutionem physicam aut integritatem rei v. g. in homine animal et rationale, corpus et anima, caput et brachium ununtur in natura humana, quam constituunt et integrant ». Ut breviores simus, pro nobis uniri in natura idem est, ac peracta unione duarum essentiarum resultare tertiam novam essentiam, consequenter in ipsa Incarnatione, natura humana et divina ita unirentur, ut unione completa, tertia natura resultaret in Christo, et Christus neque perfectus homo, neque perfectus Deus foret.

21. Uniones possibiles in natura describuntur. —

Triplex unio aliquorum in natura distingui potest. a) Ex duobus integris, perfectis remanentibus in sua integritate et hoc dupliciter. Vel per modum confusionis, uti « ex multis lapidibus absque ullo ordine adunatis fit acervus. Vel per modum commensurationis uti « ex lapidibus et lignis secundum aliquem ordinem dispositis fit domus. » b) Ex perfectis sed transmutatis, uti in mixto chimico accidit. c) Ex imperfectis non transmutatis uti ex anima et corpore, fit homo. (Cf. S. Th. 3. p. 2. 1.).

Euthychetis Archimandritæ Constantinopolitani et Monophysitarum (378-454) sententia fuit unionem Verbi in Incarnatione factam fuisse in natura, modo sequenti. Verbum in sinu Virginis humanum individuum sine persona creavit, eique semetipsum a nativitate, ἐκ μήτρας, conjunxit, ita ut Christus ortus sit quidem ex duabus naturis, ἐκ δύο φύσεων, sed nonnisi unam naturam, μία φύσις possideat, cum utraque natura divina et humana in tertiam mixtum naturam conversæ sint. ² Contra sit:

22. In ipsa Verbi Incarnatione, unio non fuit facta in natura. — Probatur:

a) Ex Concil. Chalced. IV, a. 451. (Denz. 134.). « Confiteri.... omnes docemus.... unum eundemque Christum Filium Dominum unigenitum, in duabus naturis inconfuse, immuta-

(1) Lib. 9. De Deo-homine Diss. 3. c. 1.

(2) Cf. Kraus Kirchengeschichte §. 45. 4.

biliter, indivise, inseparabiliter agnoscendum, nusquam subiecta naturarum differentia propter unionem ».

b) Ex Scriptura. Joa. 10, 30. « Ego et Pater unum sumus ». Rom. 1, 3. « De Filio suo qui factus est ei ex semine David secundum carnem ». Philip. 2, 6, 7. « Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo; sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo ». 1. Tim. 2, 5. « Homo Christus Jesus ». Scriptura igitur affirmat de Christo, divina et humana, et quod Christus est homo simul et Deus. Atqui hæc affirmari non possent si unio facta est in natura, Christus enim, neque perfectus Deus neque perfectus homo esset. Ergo juxta Scripturam unio non fuit facta in natura.

c) Ex P. P. S. Epiphanius († 403) (Adv. Hær. 3, 2, 29.) « Cum enim ita loquitur, Verbum caro factum est, non illud indicat, Verbum in carnem fuisse conversum, aut in eam omnino transisse, sive divinitatem in carnem esse mutatam, verum cum Divinitate Verbum propriam hominis assumpsisse naturam. »

S. Joa. Chrys. († 407) (Hom. 11, 1, 2.) « Itaque cum audieris, Verbum caro factum est, ne turberis, ne concidas. Neque enim substantia decidit in carnem (impium enim esset id vel cogitare), sed manens quod erat sic formam servi accepit.... Factum est, posuit: non ut mutationem substantiæ, absit, sed ut veræ carnis assumptionem declararet.... Dicit ipsum carnem factum esse, non mutata in carnem substantia, sed post acceptam carnem illa intacta manente.... Deus Verbum et caro unum sunt: sine ulla confusione sed per unionem ineffabilem inexplicabilemque ».

Tertullianus (De Carne Christi 3.) « Quod ergo Angelis inferioribus Deo licuit, uti, conversi in corpulentiam humanam, angeli nihilominus permanerent, hoc tu potentiori Deo aufers, quasi non valuerit Christus, vere hominem indutus, Deus perseverare? ».

S. Augustinus (De Trinit. 1, 7.). « Ergo quia forma Dei accepit formam servi, utrumque Deus et utrumque homo: sed utrumque Deus propter accipientem Deum, utrumque autem homo propter acceptum hominem neque enim illa susceptione alterum eorum in alterum conversum atque mutatum est: nec divinitas quippe in creaturam mutata est, ut desisteret

esse divinitas; nec creatura in Divinitatem, ut desisteret esse creatura ».

d) Ratione. Si in Incarnatione, unio Verbi in natura facta est, debuit sine dubio fieri, uno ex tribus modis unionis n. 21 recensitis, idest, vel ex perfectis integris manentibus, vel ex perfectis sed transmutatis, vel ex imperfectis non transmutatis. Atqui non potuit fieri a) ex perfectis integris manentibus, quia sic, neque conversio adesset, neque una natura resultaret, quod a Monosophytis non admittitur. b) Non ex perfectis et transmutatis, quia natura Divina est omnino immobilis, et rursus completa transmutatione Christus neque perfectus Deus neque perfectus homo esset, quod fidei repugnat. c) Non ex imperfectis non transmutatis, quia elementa tali modo unita sunt imperfecta, dum utraque natura, divina nempe et humana, perfecta est. Ergo unio Verbi non fuit facta in natura. (Cf. S. Th. 3. p. 2. 1.).

ART. II.

AN VERBI INCARNATI UNIO FACTA SIT IN PERSONA.

23. Quid sit uniri in persona. — Quid sub nomine personæ veniat, jam ex dictis n. 172 de Deo Trino, satis manifestum est; persona siquidem definita fuit « Rationalis naturæ individua substantia » vel « Substantia intellectualis naturæ integra et perfecta ».

Uniri vero in persona cum altero juxta Contensonium¹ est « Salva manente utriusque natura completa, unam subsistere per subsistentiam alterius, ita ut ex extremis unitis non fiat una natura totalis, sed unica persona utramque naturam terminet. Cuius exemplum non habemus in naturalibus ». Juxta s. Thomam² « Omne quod inest alicui personæ, sive pertineat ad naturam eius sive non, unitur ei in persona ». Quod quidem dictum Angelici ita a Cajetano³ clarificatur « Alicui personæ quatuor attribuuntur, primo extrinseca, ut vestis et locus; secundo accidentia inhærentia ut albedo et huiusmo-

(1) De Ess. Incarn. Diss. 3. c. 1.

(2) 3. p. 2. 2.

(3) Cajet. Comm. ib. Ut omnis confusionis causa tolleretur, loco « Sortes » posuimus « individuum ».

di: tertio, partes ut manus et reliqua membra: quarto essentia ipsa etiam singularis: ut hæc humanitas. Sed primum horum non est unitum (Individuo determinato) in persona: quia constat aliud esse suppositum vestis et aliud suppositum personæ vestitæ illa veste, suppositum enim vestis est substantia panni, non homo qui vestitur. Reliqua vero tria uniuntur (individuo tali) in persona, nam subjectum accidentium est ipsum individuum: similiter (individuum) est quod integratur ex suis membris: et quod constituitur in suo esse specifico individuato per hanc suam humanitatem. Est autem inter istos tres modos unionis in persona diversitas magna: quoniam accidentia uniuntur quidem in persona, sed non ut pertinentia ad personam. Partes vero uniuntur in persona, ut integrantes personam. Natura autem singularis unitur personæ, ut constitutiva ipsius».

Juxta nos, uniri in persona idem est ac « Peracta unione, et vi unionis duarum distinctarum naturarum, non constitui novam personam distinctam, sed personæ præesistenti uniri » et in casu nostro, significat: « Ex unione Verbi et naturæ humanæ, non resultare novam Personam, sed naturam humanam Personæ Verbi jam præesistenti uniri ».

Circa unionem personalem Verbi cum natura humana, vel melius circa modum, erraverunt Nestorius et Nestorianismi (428-444) fautores, et juxta Schell etiam Günther reponens notionem personæ in conscientia suipsius¹. Sit propositio:

24. Unio naturæ humanæ cum Verbo facta est in persona. — Probatur:

a) Ex Conc. Chal. IV (Denz. 134.) « Docemus... unum eundemque Christum Filium D. unigenitum in duabus naturis.... in unam personam.... non in duas personas partitum atque divisum ». Ex Symb. Athan. (Denz. 137.) « Qui licet Deus sit, et homo, non duo tamen, sed unus est Christus ».

b) Ex Script. Si unio non facta fuit in persona, Scriptura non deberet tribuere uni et unicæ Personæ Verbi, humana et divina. Modo Scriptura sacra, continuo tribuit divina et humana uni et unicæ personæ Christi. Joa. 10, 30; 16, 28. « Ego et Pater unum sumus. » « Exivi a Patre, et veni in mundum ». Rom. 9, 5; 8, 34. « Quorum patres, et ex quibus

(1) L. c §. 3. C. Der Begriff. der Menschwerdung.

est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus ». « Christus Jesus, qui mortuus est, immo qui et resurrexit, qui est ad dexteram Dei ». Hebr. 4, 8. « Cum esset Filius Dei, didicit ex iis, quæ passus est obedientiam ».

c) Ex P. P. S. Ignatius († 107) (Ephes. 7.) « Medicus autem unus est, et carnalis et spiritualis, factus et non factus, in homine existens Deus, in morte vita vera, et ex Maria et ex Deo, primum passibilis et tunc impassibilis, Jesus Christus, Dominus noster.

Origenes (De Princ. I. I. 4.) « Jesus Christus ipse qui venit.... novissimis temporibus seipsum exinaniens homo factus incarnatus et cum Deus esset, et homo factus mansit quod erat Deus. Hic Jesus Christus natus et passus est in veritate.... vere a mortuis resurrexit..... et post resurrectionem assumptus est. ».

S. Hieron. († 420) (Epist. 120 ad Hedib. 9.) « Crucifigitur ut homo; glorificatur ut Deus... Hæc dicimus non quod alium Deum, alium hominem esse credamus, et duas personas faciamus in uno Filio Dei, sicut nova hæresis calumniatur; sed unus atque idem Filius Dei, et Filius hominis est. »

S. Augustinus (Enchiridion c. 35-36.) « Christus Jesus Dei Filius, est et Deus et homo, Deus ante omnia sæcula, homo in nostro sæculo. Deus quia Dei Verbum...: homo autem, quia in unitatem personæ accessit Verbo anima rationalis et caro... Quid natura humana in homine Christo meruit, ut in unitatem personæ unici Filii Dei singulariter esset assumpta? ...Quemadmodum est una persona quilibet homo, anima scilicet rationalis et caro, ita sit Christus una persona, Verbum et homo. ».

d) Ratione. De fide est Verbo Dei, fuisse secundum rem unitam humanam naturam secus Incarnatio negaretur, « quod est subruere totam fidem christianam. Ideoque vel Ipsi unita fuit in natura vel in persona. Sed probatum est non fuisse unitam in natura. Ergo unio facta est in persona. (Cf. S. Th. 3. p. 2. 2.).

25. Corollaria. — I. « Quoniam in natura rationali seu intellectuali, synonyma sunt persona, hypostasis et suppositum; quodlibet enim horum nihil aliud importat quam primam substantiam in naturali rationali », ideo possumus dicere unionem Verbi Incarnati factam fuisse in supposito vel hypostasi. (Cf. Cajet. Comm. 3. p. 2. 3.).

2. Quia persona Christi subsistit in duabus naturis, divina nempe et humana, potest dici « persona composita » inquantum unum duobus subsistit, licet omnino simplex secundum se. (Cf. S. Th. 3. p. 2. 4.).

3. Quia in natura humana qualibet corpus et anima unita sunt, ideo dicendum est, quod in Christo anima et corpus unita fuere.

26. Difficultas solvitur. — « Persona Dei non est aliud a natura ipsius. Si ergo unio non est facta in natura, sequitur quod non sit facta in persona ».

Angelicus (3. p. 2. 2. ad 1.) ita, sobrie respondet « Licet in Deo non sit aliud secundum rem natura et persona: differt tamen secundum modum significandi, quia persona significat per modum subsistentis. Et quia natura humana sic unitur Verbo, ut Verbum in ea subsistat, non autem ut aliquid addatur ei ad rationem suæ naturæ, vel ut eius natura in aliud transmutetur; ideo unio humanæ naturæ ad Verbum Dei, facta est in persona, non in natura ».

Scimus non esse idem secundum rationem in Deo, Personam et Naturam scimus etiam Deum, posse præstare et ea quæ naturæ sunt, et ea quæ sunt personæ, tamen responsiones traditæ intellectum non quietant, ideoque fidei rationabiliter obsequentes dicimus « Hic si ratio quæritur, non erit mirabile: si exemplum poscitur, non erit singulare. Demus Deum aliquid posse, quod nos fateamur investigare non posse. In talibus rebus, tota ratio facti est potentia facientis. »¹ (Cf. Vol. I. n. 166.).

ART. III.

QUALIS SIT UNIO VERBI CUM NATURA HUMANA, INVESTIGATUR.

27. Unio igitur Verbi in Incarnatione in persona facta est. Sed cum unio in persona, fieri possit vel nexu accidentali, vel nexu substantiali, ideo quæritur qualis fuerit Verbi unio, an accidentalis vel substantialis-personalis. Duce Angelico²

(1) S. August. Epist. 137. 8.

(2) Comp. Theol. ad Fr. Reg. Opusc. I. c. 218. Vivès XXVII.

scimus, quod « Modus quo sibi univit humanam naturam Christus, quasi organum quoddam ad humanæ salutis effectum, est nobis ineffabilis, et excedens omnem aliam unionem Dei ad creaturam », hoc tamen non impedit, quominus de ipso sobrie dicamus.

28. *Unionis accidentalis, essentialis, et substantialis-personalis definitio.*

Unio cum alio potest fieri a) secundum nexum accidentalem, et tunc unio accidentalis habetur in qua ex duobus vel pluribus unitis neque novum esse essenziale naturæ, neque nova persona vel suppositum resultât, ita ut unio mere extrinseca sit. b) Secundum nexum essentialem uti in unione essentiali fit, in qua ex duobus unitis, nova tertia essentia, nova natura exurgit. Unio hæc est etiam personalis, si cum nova natura, exurgat quoque nova persona. c) Secundum nexum substantialem personalem, et tunc unio substantialis personalis habetur in qua duæ essentiæ, nexu intimo atque substantiali, personæ præesistenti uniuntur, nulla interveniente conversione. Unio hæc vocata fuit etiam « Unio hypostatica » ad omnem confusionem cum unionem « essentiali » tollendam.

29. *Nestorianismi error circa modum unionis Verbi incarnati.* — Fautores Nestorianismi asseruerunt Verbum Dei, secundum nexum accidentalem fuisse unitum humanæ naturæ, idest 1° per habitationem, cum enim Deus habitet per gratiam in animabus, speciali modo debuit habitare in Christo, qui fuit plenus gratiæ. 2° Per unitatem affectus; omnis siquidem spiritus qui Deo adhæret, Deo unitur unitate affectus; Christus autem propter excellentem sanctitatem maxime Deo adhærebat, ideoque per affectus unitatem, maxime Verbo unitus fuit. 3° Per operationem, agens siquidem principale unitur in operando instrumento; Christus autem fuit instrumentum Verbo Dei, et consequenter ei unitus per operationem. 4° Per dignitatem honoris, quia Christus fuit manifestator gloriæ Dei, et honor qui exhibebatur Deo, exhibebatur etiam Christo Dei manifestatori. 5° Per æquivocationem, quatenus videlicet Christus propter suam excellentiam Deus vocatus fuit, sicut homines extraordinarii Dii per participationem vocantur. (Cf. S. Th. 3. p. 2. 6.).

30. Catholicorum doctrina exponitur. — In catholicorum doctrina, unio verbi cum natura humana, non est facta secundum esse essenziale, quia ex natura divina et humana, nova tertia natura non est resultata. Non est facta unio secundum esse accidentale, quia humana natura affert Christo et quidem intime esse humanum, quod realitas substantialis est. Facta est igitur unio secundum esse substantiale-personale, quia humana natura elevata fuit, tracta fuit et quidem intima et substantiali unione ad esse personale Verbi. Unio hæc vocatur, personalis quia in Persona Verbi facta est, hypostatica, quia in Hypostasi Verbi quæ est idem ac persona, facta fuit, substantialis quia secundum nexum substantialem effecta est.

Hæc unio rursus, dici potest, positio quædam Verbi in ipsa natura humana, in qua positione, humana natura ad esse personale Verbi trahitur. Resultans vero ex unione, est quædam relatio inter duas naturas. humanam et divinam, conjunctas in una persona Verbi. Fundamentum hujusmodi relationis est persona Verbi, termini seu relationis extrema, sunt natura humana et divina. Hisce explicatis sit propositio:

31. Unio Verbi cum natura humana est unio substantialis-personalis. — Probatur:

a) Ex auctoritate. Syn. V. (Denz. 175.) c. 4. « S. q. d. secundum gratiam vel secundum operationem, vel secundum dignitatem, vel secundum æqualitatem honoris.... unionem Dei Verbi ad hominem factam esse... sed non confitetur sicut Sancti Patres docuerunt, unitatem Dei Verbi ad carnem... secundum subsistentiam factam, et propterea unam ejus subsistentiam... talis a. s. » Syn. VI. (680) (Denz. 238.) « Asserimus duas ejus (Christi) esse naturas in una ejus radiantes subsistentia ». (Cf. n. 24. argumenta Scripturæ et S. S. P. P.).

b) Ex ratione. Unio in qua, esse substantiale alicui confertur, et in qua natura unita adesse personale illius trahitur, est sine dubio substantialis-personalis. Atqui in unione Verbi incarnati, confertur Verbo esse substantiale humanum, et natura humana trahitur ad esse personale Verbi. Ergo est unio substantialis-personalis. Audiatur Cajetanus ¹ « Natura humana sic est conjuncta Verbo Dei ut conferat Verbo Dei esse sub-

(1) Comm. 3. p. 2. 6.

stantiale, quoniam confert illi esse hominem: constat autem quod esse hominem, est in genere substantiæ et non in genere accidentis, filius siquidem Dei sic homo factus est, ut verissime sit homo ».

32. *Exempla quædam unionis Verbi.* — « Quamvis hæc unio, dicimus cum Angelico ¹ perfecte ab homine non valeat explicari, tamen secundum modum et facultatem nostram conabimur aliquid dicere ad ædificationem fidei, ut circa hoc mysterium fides catholica ab infidelibus defendatur. »

S. Thomæ (3. Dist. 1. q. 1. a. 1.; c. Gent. 4, 41.) exempla. « Incarnatio insertioni comparatur: sicut enim in insertionem in eodem trunco in quo erat unus ramus per naturam, fit ramus alius per insertionem; ita in eadem persona in qua naturaliter erat divina natura, est per unionem humana natura. »

« In omnibus rebus creatis nihil invenitur huic unioni tam simile Verbi Dei est subsistere humanæ naturæ: ille enim homo qui vocatur Jesus Christus, vere est subsistens, et non alia subsistentia, quam increata et æterna subsistentia filii Dei: et non trahit ad esse suum, ut est naturæ, hoc est ut confert naturam Deitatis: non enim humana natura in Christo ad naturam Deitatis transit, aut aliquam aliam naturam ex illa acquisivit: sicut corpus ex unione ad esse animæ ut est naturæ novam ex illa naturam ac speciem acquirit. »

33. *Antonii Günther error.* — Juxta Günther, persona non est aliud nisi « conscientia sui » et consequenter persona, per conscientiam constituitur. Posita theoria hac, sequitur statim quod, cum in Christo sint duæ conscientiæ, idest humana et divina, in Christo sunt quoque duæ personæ divina et humana ². Günther error est rejiciendus:

a) Quia reprehensus fuit a P. Pio IX (15 Jun. 1857. Denz. 1509.) per hæc verba: « In compertis pariter habemus, neque

(2) c. Gent. 4, 41.

(1) Ist Persönlichkeit et was anderes, als Selbstbewusstsein? Vorsch. II, 260. Cf. Janssens, l. c. P. I, Sect. 2, q. 2. Appendix. — V. Fornari (Vita di Gesù, l. 2. v. 1. c. 3.) hæc habet: « Questo è il mistero di Cristo: due nature ed una coscienza. Due volontà, due operazioni, due scienze, due nature, insomma, ed una coscienza... in Cristo l'unica coscienza non è umana, ma è propriamente divina. Unica e divina la coscienza, come unica e divina la persona: essendo un medesimo l'essere persona e l'essere cosciente, secondo che testè si è veduto. » Non possumus hisce verbis subscribere, propter iam dicta.

meliora, neque accuratiora esse, quæ traduntur de Sacramento Verbi incarnati, deque unitate divini Verbi personæ in duabus naturis divina et humana.»

b) In incarnationis mysterio ita unio facta est, ut manentibus distinctis humana et divina natura in Christo, una tantum sit persona. Sed doctrina Günther posita, in Christo post unionem essent duæ personæ, cum sint duæ conscientiæ. Ergo sententia Günther admitti nequit.

ART. IV.

PROPRIETATES QUÆDAM UNIONIS HYPOSTATICÆ
ATQUE ASSUMPTA A VERBO DEI RECENSENTUR.

34. Unio Verbi incarnati est: 1° supernaturalis, 2° immediata, 3° excedit omnes uniones, 4° est perpetua et inamissibilis, 5° physica et intima, 6° gratuita.

a) « Est supernaturalis. » Unio enim Verbi in Incarnatione est supra facultatem sicut unio animæ ad corpus... Unde propter hanc similitudinem utriusque unionis, Athanasius dicit in symbolo quod, « sicut anima rationalis et caro unus est homo, ita Deus et homo unus est Christus. »

Et similiter (Angelicus Qd. de unione Verbi, q. unic. a. 1.) « Huius autem unionis exemplum in rebus creatis nullus est propinquius quam unio animæ rationalis ad corpus. Non quidem secundum quod anima est forma corporis, quia Verbum non potest esse forma in materia; sed secundum quod corpus est animæ instrumentum, non quidem extrinsecum et adventitium, sed proprium et conjunctum. »

Exemplum a Cajetano (3. p. 2. 6.) allatum ad supernaturalem unionem ostendendam « Ad cuius (unionis Verbi) aliqualem perceptionem fingamus animam rationalem per se subsistere ante corpus, sicut de facto ita est in animabus defunctorum ante resurrectionem: subsistunt enim interim per seipsas absque corpore aliquo, hoc stante considera, quod anima per se subsistens, advenienti sibi duo communicat corpori, scilicet esse et subsistere, vel dupliciter communicat suum esse corpori: Primo per modum naturæ: et hoc facit informando corpus: ex hoc enim, quod in-

format ipsum, dat ei esse specificum, quod natura significat. Secundo per modum personæ; et hoc facit communicando suum subsistere corpori: ita quod non solum ipsa anima per suum subsistere subsistat, sed corpus subsistat per illudmet subsistere, subsistit enim corpus adveniens non per novum subsistere, sed per antiquam animæ subsistentiam. Quocirca si in unione rationalis animæ et corporis, consideretur secundus tantum modus abstrahendo a primo, habebitur exemplum in rerum natura inter reliqua similitimum: quomodo unio est, humanæ naturæ ad Verbum secundum esse substantiale ipsius Verbi: non ut est naturæ, sed ut est personæ. Nam sicut anima rationalis corpus sibi unitum in resurrectione trahit seclusa informatione ad esse suum, prout est personæ, hoc est prout est subsistere, et non trahit ad esse suum, prout est naturæ: hoc est, prout est conferens esse specificum: ita Verbum Dei naturam humanam sibi unitam trahit ad esse suum, ut est personæ, hoc est, ut est subsistere: quia natura humana in Christo non per se separatim existit, sed in Verbo Dei, ac per hoc subsistere naturæ humanæ. Quod autem superat facultatem humanæ naturæ, est supernaturale. Ergo unio Verbi Incarnati supernaturalis est.

b) « Est immediata. » Si enim medium aliquod uniens extrema, idest naturam humanam et personam Verbi, intercederet, medium hoc non esset nisi gratia. Cum autem gratia sit quædam realitas accidentalis, sequeretur statim quod unio Verbi cum natura humana accidentalis esset, non substantialis personalis. Audiatur Angelicus¹ « In unione humanæ naturæ ad divinam nihil potest cadere medium formaliter unionem causans, cui per prius humana natura conjungatur quam divinæ personæ: sicut enim inter materiam et formam nihil cadit medium in esse quod per prius sit in materia quam forma substantialis; alias esse accidentale esset prius substantiali, quod est impossibile; ita inter naturam et suppositum non potest aliquid dicto modo medium cadere cum utraque conjunctio sit ad esse substantiale. »

c) « Excedit omnes uniones. » Et hoc, primo propter virtutem Personæ unientis, quæ est maxima; secundo, quia in cæteris unionibus Dei et creaturarum, « est quædam similitudo divinitatis participata »; dum e contra per Incarnatio-

(1) 3. d. 2. q. 2. a. 2 q. 3.

nem « humana natura non dicitur participasse similitudinem aliquam divinæ naturæ, sed dicitur esse conjuncta ipsi divinæ naturæ in persona Filii. Majus autem est ipsa res, quam similitudo eius participata. » (Cf. S. Th. 3. p. 2. 10. ad 1.).

Nota tamen, quod unio Verbi cum natura humana « non habet præminentiam ex parte eorum quæ conjunguntur » quia res unitæ idest natura humana et divina, immutatæ manent.

d) « Est perpetua et inamissibilis. » « In Dei Filio, legitur in Symb. fidei Conc. Toletani XL. (a. 675. Denz. 230.) duas credimus esse naturas; unam divinitatis, alteram humanitatis: quas ita in se una Christi persona univit, ut nec divinitas ab humanitate, nec humanitas a divinitate possit aliquando sejungi. » Rursus, Jesus Christus debet in æternum manere, juxta illud. Heb. 13, 8. « Jesus Christus heri, et hodie; ipse et in sæcula. » Sed Jesus Christus per ipsam Incarnationem habet sibi unitas in Persona Verbi humanam naturam et naturam divinam. Ergo unio naturæ humanæ cum Verbi persona perpetua et inamissibilis est.

e) « Physica et intima. » Unio enim quæ fit secundum esse substantiale personale, proculdubio physica et intima est, sicut physicum et intimum est esse. Sed unio Verbi cum natura humana fit secundum esse substantiale personale, est enim substantialis et personalis. Ergo unio Incarnationis est physica et intima.

f) « Gratuita. » Hanc enim unionem non præcesserunt, neque merita Christi, neque alicuius hominis merita. Non merita Christi, quia hæc merita non fuissent nisi Jesu Christi operationes. Operationes autem Christi ipsam Incarnationem consequutæ sunt. Non merita alicuius hominis, quia prouti notat Angelicus¹ « Incarnatio Christi est reformativa totius humanæ naturæ. Et ideo non cadit sub merito alicuius hominis singularis: quia bonum alicuius puri homines non potest esse causa boni totius naturæ. » Ergo unio hypostatica gratuita est.

35. Verbum Dei assumpsit verum corpus humanum. — Est contra Manichæos, qui uti Augustinus (Hæres. c. 46.) refert « Christum affirmabant.... venisse ad animas,

(1) 3. p. 2. 11.

non ad corpora, liberandas. Nec fuisse in carne vera, sed simulatam speciem carnis ludificandis humanis sensibus præbuisse; ubi non solum mortem, verum etiam resurrectionem similiter mentiretur.» Probatur:

a) Ex Conc. Auct. Concil. Tolet. (a. 447. Denz. 113.) ait «Credimus.... nec imaginarium corpus, aut phantasmatis aliquius in eo (Christo) fuisse, sed solidum atque verum. Hunc et esuriisse et sitiisse, et doluisse et flevisse et omnes corporis injurias pertulisse.» Conc. Flor. (Denz. 601.) «Anathematizat.... Valentinum asserentem Dei Filium.... corpus cæleste sumpsisse.»

b) Ex Script. Luc. 24, 39. «Videte manus meas, et pedes meos, quia ego ipse sum; palpate, et videte! quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere.» Rom. 1, 3. «De Filio suo, qui factus est ei ex semine David secundum carnem.»

c) Ratione S. Thomæ. (3. p. 5. 1.) «Si non fuit verum corpus eius, sed phantasticum, ergo nec veram mortem sustinuit; nec aliquid eorum quæ Evangelistæ de eo narrant, secundum veritatem gessit, sed solum secundum apparentiam quamdam. Et sic etiam sequeretur, quod non fuerit vera salus hominis subsecuta: oportet enim effectum causæ proportionari.»

36. Corollaria. — 1. Cum corpus humanum ex carne et sanguine ex nervis et cerebro etc. constet, Christus assumpsit veram carnem et verum sanguinem.

2. Cum corpus humanum partes nonnullas habeat ad suam integritatem et perfectionem pertinentes, fatendum est Christum assumpsisse has partes.

37. Controversia de sanguine J. Christi. — Anno 1462, lis inter F. F. Minores et F. F. Prædicatores exarsit, an videlicet, in triduo mortis Christi, sanguis eius fuerit cum Divinitate hypostatice unitus, vel ab ipsa separatus. Affirmabant secundi, negabant primi. Pius II. (a. 1464. Denz. 609.) statuit et ordinavit «quod nulli ordinum Minorum aut Prædicatorum deinceps liceat de supradicta dubietate disputare, prædicare, vel publice aut private verbum facere, seu aliis suadere, quod videlicet hæreticum vel peccatum sit, tenere vel credere, sanguinem ipsum sacratissimum, ut præmittitur,

triduo passionis eiusdem D. nostri J. Christi ab ipsa divinitate, quomodolibet fuisse vel non fuisse divisum vel separatum, donec super dubietatis eiusmodi decisione quid tenendum sit, fuerit per sedem Apostolicam definitum. »

Argumenta utriusque sententiæ a Cl. P. Janssens ita recapitulantur:

a) Argumenta sententiæ affirmantis sunt: 1° Sanguinem esse veram partem humani corporis, quod maxime ex mysteriis Incarnationis et Eucharistiæ demonstratur. 2° Sanguinem apparere re vera uti organicum et viventem, idque semper magis per recentiores investigationes Physiologorum corroborari.

b) Argumenta sententiæ negantis sunt: 1° Sanguinem nullam operationem vitalem elicere. 2° Sanguinem cum partibus humani corporis non efformare continuum.

Post allata argumenta ita ipse concludit¹ « Re philosophice dumtaxat spectata, jam Thomistarum sententia magis arridet. Theologice autem re perpensa, hæc sententia maiorem adhuc sibi probabilitatem vindicat. Nam ex una parte verba « Hic est sanguis meus constituunt Christum totum sub sacramentali velo præsentem; et melius intelligitur forma duplicis speciei sub qua Christus hoc magnum mysterium instituere voluit, si sanguis, vitæ symbolum, revera vitaliter pertinet ad humanam naturam. Ex altera parte unio hypostatice sanguinis Christi cum divinitate facilius intelligitur, si re vera sanguis ut pars constitutiva perfecti corporis humani concipitur. »

38. Verbum assumpsit animam rationalem. — Est contra Arium et Apollinarem qui asserebant, quod filius Dei solam carnem assumpsit absque anima, et quod Verbum fuerit carni loco animæ. » Probatur:

a) Ex auct. Concil. Calced. IV. (a. 451. Denz. 134.) « Jesum Christum... perfectum in humanitate, Deum vere et hominem vere, eundem ex anima rationali et corpore. »

Conc. Flor. (Denz. 601.) « Anathematizat... Arium, qui asserens, corpus ex Virgine assumptum anima caruisse, voluit loco animæ fuisse Deitatem. »

Matth. 26, 38. « Tristis est anima mea usque ad mortem. »

(1) T. IV. De Deo homine. p. 1. Sect. 2. q. V. Adv. de Assumptione.

Joa. 12, 27. « Nunc anima mea turbata est. » Joa. 10, 15, 17. « Animam meam pono pro ovibus meis. » « Ego pono animam meam, ut iterum sumam eam. »

b) Ratione. Verbum Dei assumpsit veram naturam humanam. Sed pars præcipua naturæ humanæ, est anima rationalis. Ergo Verbum Dei assumpsit animam rationalem. Rursus, « ex anima, inquit Angelicus¹ non solum ratio hominis, sed et singularium partium eius dependet; unde remota anima, oculus, caro et os hominis mortui æquivoce dicuntur, sicut oculus pictus aut lapideus. Si igitur in Christo non fuit anima, necesse est quod nec vera caro : eo fuerit, nec aliqua alia partium hominis; quum tamen hoc Dominus in se esse perhibeat, dicens: Spiritus carnem et ossa non habent sicut me videtis habere. Luc. 24, 39. » (Cf. 3. p. 5. 3.).

39. Corollaria. — 1. Cum anima quælibet humana prædita sit intellectu, sequitur quod Verbum Dei animam assumens, assumpsit etiam intellectum vel mentem. Concil. Flor. enim (Denz. 601.) « Anathematizat... Apollinarem, qui... solam posuit animam sensitivam, sed Deitatem Verbi vicem rationalis animæ tenuisse. » Rursus « Si Christus animam sine mente habuisset, non habuisset veram carnem humanam sed bestialem: quia per solam mentem anima nostra differt ab anima bestiali. » (Cf. S. Th. 3. p. 5, 4.).

2. Anima et corpus in Christo erant inter se unita. « Confitemur, inquit Concil. Viennense (a. 1311, 12. Denz. 408.) unigenitum Dei Filium... partes nostræ naturæ simul unitas... humanum videlicet corpus passibile et animam intellectivam... assumpsisse. » Rursus cum Christus sit perfectus homo, sicut in nobis ita et in ipso anima et corpus debuerunt esse unita.

3. Quamvis Verbum, naturam humanam, assumpserit, nullam tamen assumpsit personam humanam, quia secus, duæ personæ essent in Christo quod est erroneum; sed naturæ assumptæ advenit Persona divina.

4. In mysterio Incarnationis, nullus fuit ordo temporis, sed solummodo dignitatis. Non ordo temporis « quia totam humanam naturam simul sibi Verbum Dei univit. » Fuit ordo dignitatis « quia Filius Dei univit sibi carnem mediante anima » quæ est dignior cæteris partibus. (Cf. S. Th. 3. p. 6. 1.).

(1) S. c. G. 4. 32.

40. Veritates nonnullæ circa « Assumptionem » statuuntur.

a) Assumptio et unio differunt inter se. 1. Unio significat relationem, Assumptio (quasi ab alio ad se sumptio) significat actionem vel passionem aliquam. Actionem quidem Personæ assumptæ quæ aliquid agit; passionem vero rei assumptæ quæ aliquid patitur. 2. Unio significat Incarnationem in facto esse, Assumptio in fieri¹, uniens enim dicitur esse unitum, assumens autem non dicitur esse assumptum. 3. Potest indifferenter dici « Humana natura unita est Personæ divinæ, et Persona divina unita est naturæ humanæ »; dum e contra dici nequit « Persona divina fuit assumpta a natura humana » sed dicere debemus « Natura humana assumpta est a Persona divina. »

b) Persona quælibet divina assumere poterat humanam naturam quia « virtus divina communiter et indifferenter se habet ad omnes personas... Quodcumque autem virtus aliqua indifferenter se habet ad plura, potest ad quodlibet eorum suam actionem terminare.... Ergo divina virtus potuit naturam humanam unire personæ Patris vel Spiritus sancti, sicut univit eam Personæ Filii. »² Convenientius tamen fuit Personam Filii incarnari et naturam humanam assumere, quia per Incarnationem homines filii Dei adoptivi efficiuntur. Fuit autem conveniens, ut « per Eum, qui est filius naturalis, homines participarent similitudinem huius filiationis secundum adoptionem. » (S. Th. 3. p. 3. 8.).

c) Secundum dignitatem humana natura fuit magis assumptibilis, quam natura inferior. Ratio est, quia « humana natura, in quantum est rationalis et intellectualis, nata est contingere aliquid ipsum Verbum per suam operationem, cognoscendo scilicet, et amando ipsum. »

Pariter secundum necessitatem, natura humana magis assumptibilis fuit quam natura angelica. Ratio est, quia « indigebat reparatione, cum subiaceret originali peccato. Hæc autem duo soli humanæ naturæ conveniunt: nam creaturæ irrationali deest congruitas dignitatis: naturæ autem angelicæ deest congruitas prædictæ necessitatis. » (S. Th. 3. p. 4. 1.).

(1) Cf. Cajet. Comm. 3. p. 2. 8.

(2) S. Th. 3. p. 3. 5.

SECT. III.

DE GRATIA ET SCIENTIA CHRISTI

ART. I.

DE EXISTENTIA GRATIÆ IN CHRISTO.

41. Præter assumpta a Verbo in ipsa Incarnatione, recensentur etiam « coassumpta » idest simul sumpta cum natura humana. Horum quædam, pertinent ad perfectionem Jesu Christi, uti gratia et scientia; quædam ad defectum, quædam sunt supernaturalia, quædam naturalia. De hisce coassumptis, et præsertim de gratia, et de Christi scientia agemus.

42. *Triples gratia Christi.* — In Christo Jesu, primo, est unio hypostatica Verbi quæ gratis facta est, secundo Christus est persona singularis, tertio Christus est Ecclesiæ caput juxta illud Ephes. 1, 22. « Et ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam. » Hinc theologi triplicem Christi gratiam distinguunt: a) gratiam unionis, b) gratiam habitualement, c) gratiam capitis.

Gratia unionis, est ipsum esse Personale Verbi, quod gratis humanæ naturæ Christi datum fuit, quo humana natura assumpta est ad hoc quod sit persona Filii Dei; et prouti Angelicus¹ ait est « Unio humanæ naturæ ad divinam Personam. » Principium huius gratiæ est « Persona Filii », dum principium gratiæ habitualis Christi est « Spiritus Sanctus. »

Gratia habitualis uti n. 154. Vol. 2. visum est, est « donum supernaturale inhærens animæ Christi, faciens animam Christi consortem divinæ naturæ, » quo anima Christi in seipsa sanctissima est. Hæc gratia, notat Cajetanus² « est in Christo velut proprietas consequens gratiam unionis, sicut splendor solem. »

(1) 3. p. 8. 13.

(2) Comm. 3. p. 2. 12. S. Th. 3. 7. 13.

Gratia Christi capitis illa est, quæ, quamvis eadem secundum essentiam ac gratia personalis, qua « anima Christi est justificata » tamen convenit Christo tamquam capiti Ecclesiæ, ad alios derivatur, et qua anima Christi in se sancta alios sanctificat, juxta illud Joa. 1, 16. « De plenitudine eius nos omnes accepimus, et gratiam pro gratia ». (Cf. S. Th. 3, 8, 5) Sit igitur:

43. In Christo 1° fuit gratia unionis, 2° habitualis, 3° capitalis.

a) « Gratia unionis. » « S. q. non confitetur, inquit Concil. Ephes. (a. 431. Denz. 74.) carni secundum substantiam unitum Dei Patris Verbum, unumque esse Christum cum propria carne, eundem scilicet Deum simul et hominem a. s. ».

Deinde, « Gratia causatur in homine ex præsentia Divinitatis, sicut lumen in aëre ex præsentia solis. » Gratia igitur unionis fuit in Christo, si Divinitas homini Christo personaliter unita est, personaliter facta est præsens. Sed uti n. 24. diximus Verbum Dei carni humanæ Christi personaliter unitum fuit. Ergo in Christo gratia unionis ponenda est. (Cf. S. Th. 3. p. 8. 13.).

b) « Gratia habitualis. » « Luc. 2, 52. Jesus proficiebat sapientia, et ætate, et gratia apud Deum et homines. » Joa. 1. 14. « Habitavit in nobis... plenum gratiæ et veritatis. »

Rursus « Quanto aliquod receptivum, inquit Angelicus ¹ est propinquius causæ influenti, tanto magis participat de influentia ipsius. Influxus autem gratiæ est a Deo, secundum illud Psalm. 83, 12. « Gratiam et gloriam dabit Dominus. » Et ideo maxime fuit conveniens ut anima illa reciperet influxum divinæ gratiæ. » Ergo propter unionem animæ Christi ad Verbum, gratia habitualis in Christo esse debuit.

c) « Gratia capitalis. » Christus enim est caput totius Ecclesiæ et quidem mysticum, sicut Ecclesia dicitur « corpus mysticum per similitudinem. » Modo, proprium capitis est, nedum prius esse ratione ordinis et perfectionis, quam cætera membra, sed etiam in cætera membra influere. Christus igitur debuit habere virtutem influendi gratiam in totam Ecclesiam, cujus est caput. Sed gratia hæc derivata ad alios vocatur capitalis. Ergo in Christo fuit gratia capitalis.

(1) 3. p. 7. 1.

« Christus est caput Ecclesiæ. » Nam Ephes. 1, 22, 23, legitur « Et ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius. » Colos. 1, 18. « Et ipse est caput corporis Ecclesiæ. » Concil. Trid. (Sess. 6. de just. cap. 16. Denz. 692.) « Cum Ipse Christus Jesus tanquam caput in membra, et tanquam vitis in palmites, in ipsos justificatos jugiter virtutem influat. »

44. Difficultas solvitur. — Gratia datur homini 1° ut possit operare supernaturaliter. 2° ad Beatitudinem obtinendam. Modo, Christus sine gratia poterat supernaturaliter operare, et jam beatus erat. Inutiliter igitur gratia habitualis ponitur in Christo.

RESP. Christus, 1° est Deus, 2° est homo. Christus quatenus Deus est, est « ipsa Beatitudo increata » quæ illi debetur « per increatum actum cognitionis et amoris Dei, eundem scilicet quo Pater cognoscit et amat seipsum; et sic Christus Deus non indiget gratia, neque ad Beatitudinem possidendam neque ad operationes divinas operandas. Christus ut homo, est utique beatus, oportebat tamen, ut beatitudinem possideret « per actum fruitionis creatum; qui quidem esse non potest nisi per gratiam. » Rursus in Christo « præter operationem divinam oportet poni operationem humanam » quæ quidem operatio perfecta esse nequit sine gratia habituali. Non ergo inutiliter gratia habitualis ponitur in Christo. (Cf. S. Th. 3. p. 7. 1. ad 2.).

Aliam responsionem dat Angelicus. ¹ « Anima Christi cum sit perfectissima in esse spirituali, oportet quod sit aliquid perficiens illam formaliter in esse illo. Deitas autem non est formaliter, sed effective perficiens ipsam; unde oportet aliam formam creatam in ipso ponere, qua formaliter perficiatur et hæc est gratia. »

45. In Christo 1° fuerunt virtutes, 2° dona Spiritus S., 3° gratiæ gratis datæ.

a) « Virtutes. » Matth. 11, 29. « Discite a me, quia mitis sum, et humilis corde. » Heb. 5, 8. « Cum esset Filius Dei, didicit ex iis, quæ passus est, obedientiam. »

Ratione S. Thomæ. (3. p. 7. 2.). « Virtutes sunt quædam derivationes gratiæ. Quanto autem aliquod principium est

(1) 3. Dist. 13. a. 1. 2. 1.

perfectius, tanto magis imprimit suòs effectus. Unde cum gratia Christi fuerit perfectissima, consequens est quod ex ipsa processerint virtutes.»

b) « Dona. » Dona de quibus loquimur, non sunt aliud nisi perfectiones quædam secundum quas homo est dispositus ad hoc quod divinitus moveatur². Dona hæc infunduntur a Deo, et rursus secundum ea homo disponitur ut efficiatur prompte mobilis ab inspiratione divina. Probatur igitur in Christo fuisse dona: « Dona proprie sunt perfectiones quædam potentiarum animæ, secundum quod sunt natæ moveri a Spiritu Sancto. Sed anima Christi perfectissime movebatur a Spiritu Sancto. Ergo in anima Christi fuerunt dona (Cf. S. Th. 3. p. 7. 5. Cajet. ib.).

c) « Gratia gratis datæ. » Quid sint gratia gratis datæ, ex dictis n. 153. Vol. 2. satis apparet. Vidimus enim gratias gratis datas, esse in bonum totius Ecclesiæ, in manifestationem fidei et doctrinæ. Probatur. Quod asseritur de Sanctis quibusdam in ordine supernaturali, multo magis asserendum est de Christo. Siquidem « Humanitas Christi erat organum conjunctum Divinitati, alii vero Sancti moventur a Deo ut instrumenta separata. » Atqui in quibusdam Sanctis fuerunt gratia gratis datæ. Ergo multo magis fuerunt in Christo. (Cf. Cajet. Comm. 3. p. 7. 7.).

46. Corollaria. — 1. Quamvis virtutes fuerint in Christo, fides tamen in ipso non fuit. Nam « objectum fidei est res divina non visa. » Et ideo excluso, quod res divina sit non visa, excluditur ratio fidei. Christus autem a primo instanti suæ conceptionis plene vidit Deum per essentiam. Unde in eo fides esse non potuit. » (S. Th. ib. a. 3.).

2. In Christo non fuit spes. Siquidem « spes in quantum est virtus theologica, habet pro objecto ipsum Deum; cujus fruitionem homo principaliter expectat per spei virtutem.... Christus autem a principio suæ conceptionis plene habuit fruitionem divinam, et ideo virtutem spei non habuit. » Poterat tamen sperare immortalitatem et gloriam corporis, et sic respectu aliquorum, quæ nondum erat adeptus, Christus habuit spem. (Cf. S. Th. ib. a. 4.).

3. Cum inter gratias gratis datas, præcipuæ sit prophetia,

(2) S. Th. I.-2.º 68. 1.

in Christo prophetia fuit. In hunc sensum legitur Joa. 4, 19; 7, 40. « Dicit ei mulier: Domine! video, quia Propheta es tu. » « Ex illa ergo turba..... dicebant: Hic est vere Propheta! ».

ART. II.

DE GRADU GRATIÆ CHRISTI.

47. « Ultima consummatio gratiæ, inquit pulchre Angelicus¹ facta est per Christum. » Huius gratiæ consummatæ perfectio quæ ex plenitudine ac infinitate dependet. modo mensuranda est.

48. *Duplex gratiæ plenitudo.* — Solet distingui a theologis, duplex plenitudo gratiæ, absoluta una, relativa alia. Absoluta plenitudo habetur, si gratia possideatur in summo gradu possibili excellentiæ, et hæc plenitudo animadvertit P. Janssens consideratur præ potentia Dei². Relativa habetur, si gratia in ea mensura possideatur, quæ alicui personæ secundum aliquam conditionem et statum convenit. De hac plenitudine relativa Scriptura loquitur, dum de B. V. Maria, et de ipso S. Stephano legimus Luc. 1, 28. « Ave gratia plena. » Act. 6, 8; 11, 24. « Stephanus autem plenus gratia et fortitudine, faciebat prodigia et signa magna in populo. » « Erat vir bonus, et plenus Spiritu Sancto et fide. » Hisce declaratis sit propositio:

49. *Christus habuit plenitudinem absolutam gratiæ.*

a) Ex auctoritate. Luc. 4, 1. « Jesus plenus Spiritu Sancto. » Joa. 1, 14. « Verbum caro factum est.... plenum gratiæ et veritatis. » Coloss. 1, 19. « Quia in ipso (Christo) complacuit omnem plenitudinem inhabitare. » Cath. Rom. (P. 1. c. 4. q. 4.) « Ut primum conceptus est, (Christus) illius anima uberimam Spiritus Dei copiam, atque omnem charismatum abundantiam accepit. Neque enim ut aliis hominibus, qui sanctitate et gratia ornantur, ipsi ad mensuram. ut testatur S. Joannes c. 3, 34. dat Deus Spiritum; sed omnem gratiam tam

(1) 2-2^a I. 7. ad 4.

(2) L. c. q. VII. 9.

affluenter in eius animam effudit, ut de plenitudine eius nos omnes acceperimus, Joa. 1, 16.»

b) Ratione. Principium universale gratiæ debet habere plenitudinem absolutam gratiæ. Sed Christus est principium universale gratiæ, siquidem (Joa. 1, 16.) « De plenitudine eius nos omnes acceperimus, et gratiam pro gratia. » Ergo Christus habuit plenitudinem absolutam gratiæ.

50. Corollaria. — 1. Christus habuit plenitudinem gratiæ, intensivam et extensivam. Intensivam, quia participavit ipsam in summo gradu possibili excellentiæ; extensivam, quia ex illa derivata sunt, virtutes, dona, et gratiæ gratis datæ.

2. Plenitudo absoluta gratiæ propria est Christo, quia solus Christus ad summum gratiæ pervenit, et in summo gradu eam participavit.

51. In Christo 1° gratia unionis est infinita; 2° gratia habitualis prouti est accidentalis realitas, finita est.

a) « Gratia unionis est infinita. » Nam uniri personaliter Verbo Dei est aliquid infinitum, quia infinita est persona Verbi, terminus huius unionis. Atqui gratiæ unionis nomine, non intelligitur aliud nisi, ipsum esse personale Verbi Dei gratis unitum naturæ humanæ. Ergo in Christo gratia unionis est infinita. (Cf. Cajet. Comm. 3. p. 7. 11.)

b) « Gratia habitualis, prouti est quædam accidentalis realitas, est finita. » Ratio est, quia gratia habitualis, prouti realitas accidentalis, est in ipsa anima Christi tamquam in subjecto. Sed anima Christi cum sit creata, est subjectum capacitatis creatæ limitatæ et finitæ. Ergo gratia habitualis Christi prouti est quædam accidentalis realitas finita est.

52. Corollaria. — 1. Gratia habitualis Christi in ratione gratiæ inspecta potest dici aliquo modo (moraliter) infinita. Primo quidem uti Cajetanus ait ¹ « Quantum ad vim nominis, quia non est limitata secundum aliquam creatam mensuram. » Secundo quantum ad rem « Quia habet quidquid potest pertinere ad rationem gratiæ.... Siquidem « Animæ Christi confertur gratia sicut cuidam universali principio gratificationis in humana natura. »

(1) Comm. 3. p. 7. 11

2. Gratia Christi non potest augeri, neque ex parte ipsius gratiæ, neque ex parte ipsius subjecti. Non ex parte ipsius gratiæ, quia gratia Christi « pertingit ad summam mensuram gratiæ »; non ex parte subjecti, quia gratia augeri potest solummodo relate ad viatores. Christus autem « ab initio fuit comprehensor ac per hoc in termino. » (Cf. Cajet. l. c. a. 12.).

53. *Figura moralis Christi hominis.* — Stabilire possumus pulchritudinem figuræ moralis J. Christi hominis tum in ordine naturali tum supernaturali. Secundum ordinem naturalem in Christo homine fuerunt virtutes omnes morales, et completa ac perfecta conformitas, cum regulis morum, ita ut nihil reprehensibile in ipso inveniri queat. Secundum ordinem supernaturalem, in Christo homine fuit gratia unionis, rursus plenus fuit gratia habituali, donis et virtutibus, virtutibus fidei et spei exceptis, quæ defectum important.

ART III.

DE GRATIÆ CHRISTI EXTENSIONE.

54. Si tanta est moralis perfectio et gratia Jesu Christi, quousque ambæ se extendunt? Se extendunt ne ita, ut non solum nullus defectus moralis, vel peccatum, vel fomes peccati sit in Christo, sed etiam ut Christus sit omnino impeccabilis?

55. *Ernesti Renan error.* — Iste rationalista, modo poetico, uti illi mos est, de perfectione morali Christi hæc scribit ¹ « Quidquid boni vel magni in natura humana esse potest, totum fuit in Christo. Ipse tamen impeccabilis non fuit, easdemque luctas, quas nos cum passionibus sustinemus, sustinuit et ille. Probabile est multos inter defectus eius, fuisse dissimulatos. » Juxta Renan igitur peccatum aliquod

(1) Vie de Jésus, chap. 28. Quam diversimode loquitur de Christo P. Didon (Jésus C. chap. IV.) « Nul désordre en lui, nulle sensualité, nul orgueil nul égoïsme, nulle faute: le mal ne l'a pas atteint. ».

fuit in Christo, et Christus peccare potuit. Ponimus diversas propositiones:

56. In Christo neque peccatum, neque fomes peccati fuit.

a) « Non peccatum. » Definitum fuit in Conc. Ephes. 3. (a. 431. c. 10, Denz. 82.) « Non enim eguit oblatione, (Christus) qui peccatum omnino nescivit. » Concil. Flor. (Denz. 602.) « Qui (Christus) sine peccato conceptus, natus et mortuus, humani generis hostem, peccata nostra delendo prostravit. » Joa. 8, 46. « Quis ex vobis arguet me de peccato? » Hebr. 4. 15. « Tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato. » 1. Pet. 2, 22. « Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore eius. » 1. Joa. 3, 5. « Et scitis, quia ille apparuit ut peccata nostra tolleretur; et peccatum in eo non est. »

Ratione. In Christo fuerunt solummodo defectus necessarii, vel ad satisfaciendum pro natura humana, vel ad comprobendam suam humanitatem, vel ad virtutis exemplum præbendum. Sed peccatum neque valet, uti ex se apertum est, ad satisfaciendum, neque ad comprobendam humanitatem, quia est « contra naturam »: neque ad exemplum virtutis præbendum, « contrariatur enim virtuti. » Ergo peccatum non fuit in Christo. (Cf. S. Th. 3. p. 15. 1. ad Cajet. ib.).

b) « Non fomes peccati. » Fomes juxta S. Thomam¹ nihil est aliud, quam inordinata concupiscentia sensibilis appetitus, habitualis tamen, quia actualis concupiscentia est motus peccati... « Et ideo ad ipsam rationem fomitis pertinet, quod inclinet ad malum, vel difficultatem faciat in bono. » Atqui in Christo, propter perfectionem moralem eius, ex virtutibus moralibus, ex virtutibus infusis ex donis atque gratiis gratis datis resultantem, nulla fuit inclinatio ad malum, nulla difficultas ad bonum. Ergo in Christo non fuit fomes peccati.

57. Corollarium. — Cum duplex sit peccatum, actuale nempe et originale, neque primum neque secundum fuit in Christo. Neque valet opponere, Christum fuisse originaliter in Adam. Christus enim fuit in Adam non « secundum se-

(1) 3. p. 27. 3.

minalem rationem, sed solum secundum corpulentam substantiam. Et ideo Christus non accepit active ab Adam humanam naturam, sed solum materialiter: active vero a Spiritu Sancto. Sicut et ipse Adam materialiter sumpsit corpus ex limo terræ, active autem à Deo. » (Cf. S. Th. 3. p. 15. 1. ad 2.).

58. Christus 1° assumpsit quosdam defectus corporales, 2° non omnes tamen sed solummodo indetractabiles, 3° hos defectus non contraxit.

a) « Assumpsit quosdam defectus. » « Primo quidem, quia ad hoc Filius Dei, carne assumpta venit in mundum, ut pro peccato humani generis satisfaceret. Unus autem pro peccato alterius satisfacit, dum pœnam pro peccato alterius debitam, in se susceperit. Huiusmodi autem defectus corporales, scilicet mors, fames, sitis, et huiusmodi, sunt pœna peccati, quod est in mundum per Adam introductum: secundum illud Rom. 5. Per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors. Unde conveniens fuit quantum ad fidem Incarnationis, quod huiusmodi pœnalitates in nostra natura susciperet (Christus) vice nostra... Secundo etiam « propter exemplum patientiæ, quod nobis exhibet (Christus) passiones et defectus humanos fortiter tolerando. » (S. Th. 3. p. 14. 1.).

b) « Solummodo defectus indetractabiles assumpsit. » Duplex enim datur genus defectuum, idest defectus detractibiles, et indetractabiles. Detractibiles important diminutionem, gratiæ, scientiæ et virtutis in Christo; indetractabiles hæc tria excludunt. Christus non assumpsit defectus detractibiles, et ratio est, quia in ipso fuit plenitudo scientiæ, gratiæ et virtutis; assumpsit in detractibiles tantum, propter finem Incarnationis et exemplum patientiæ nobis præbendum.

c) « Hos defectus non contraxit. » Quia qui dicit contrahere, dicit habere aliquid simul cum sua causa, consequenter si Christus contraxisset defectus corporales, habuisset causam illorum defectuum, idest peccatum originale. Quod quidem cum sanctitate Christi conjungi nequit.

59. Christus fuit omnino impeccabilis. — Probatur:

a) Ex unione personali cum Verbo Dei. Natura humana unita unione intima, substantiali-personali cum Sanctitate

per essentiam est omnino impeccabilis. Atqui natura humana Christi unita fuit, et quidem unione intima, substantiali-personali cum Verbo Dei, quod est ipsa Sanctitas per essentiam. Ergo Christus fuit impeccabilis.

b) Ex plenitudine gratiæ, virtutum et donorum omnium, quæ erat in Christo. Natura humana in qua plenitudo gratiæ habitualis, imo gratia infinita habetur, et in qua sunt virtutes omnes morales, gratiæ gratis datæ et Spiritus Sancti dona, est impeccabilis. Atqui Christus ut homo habuit plenitudinem gratiæ habitualis, immo gratiam infinitam omnes virtutes morales, gratias gratis datas et dona Spiritus Sancti. Ergo est impeccabilis.

60. De causis impeccabilitatis Christi. — Multiplex sententia datur. Schell (Kat. Dogm. 3. B. E. Teil. §. 8, 2.) tenet unicam esse causam impeccabilitatis Christi, videlicet quia « Christus ut homo subsistebat in persona Verbi, neque fieri potest sermo de possibilitate vel impossibilitate peccandi nisi per relationem ad personam. » Visio beatifica non est pro Schell causa impeccabilitatis Christi, quia, uti postea videbimus, ipse negat Christum habuisse hanc visionem ab initio suæ conceptionis.

Juxta Einig (De Verbo Incar. p. 86.) « Ratio huius impeccabilitatis, tum ex plenitudine gratiæ creatæ et ex visione beatifica repetenda est, tum maxime ex unione hypostatica. »

Juxta P. Janssens (L. c. Appendix de Christi impeccabilitate.) « Triplex fuit in Christo causa impeccabilitatis. a) Unio personalis Verbi cum humana natura, ex qua maxima oritur sanctitas.... b) Ratio instrumentalis. Voluntas quippe Christi efficacissime a divina voluntate movebatur.... c) Status comprehensoris. Sicuti uniuscuiusque beati voluntas irrevocabiliter ac necessario fertur in summum bonum, quod in se in-tuetur; ita maxime Christi voluntas comprehensoris Deo eiusque placitis in ipsa eius essentia cognitis invincibiliter adhæ-rebat. »

Nos assignavimus tanquam causas impeccabilitatis Christi, unionem personalem, ac plenitudinem omnium gratiarum, et donorum, et virtutum, relicto statu comprehensoris, quo fruebatur Christus. Ratio vero huius exclusionis est, quia, quamvis Christus ab initio suæ conceptionis beatus fuerit, quod

a Schell negatur, tamen ut verbis Angelici utamur ¹ « Virtute Divinitatis Christi dispensative sic beatitudo in anima continebatur, quod non derivabatur ad corpus, ut eius passibilitas et mortalitas tolleretur. Et eadem ratione delectatio contemplationis sic retinebatur in mente, quod non derivabatur ad vires sensibiles, ut per hoc dolor sensibilis excluderetur » Igitur dum « unio personalis et plenitudo omnium gratiarum » complectitur totum Christum, beatitudo complectitur nobiliorem partem Christi atque ad inferiores non descendit. Nequit igitur ex ipsa sola, omnimoda impeccabilitas inferri.

61. Impeccabilitas Christi et Christi libertas comparantur inter se. — Occasione doctrinæ, de impeccabilitate Christi, non levis exurgit difficultas. Christus accepit « a Patre mandatum » ponendi animam suam (Joa. 10, 18.); et rursus dantur, etiam pro Christo homine, præcepta quædam naturalia observanda. Quæritur modo. Vel Christus potuit hæc præcepta, præsertim præceptum mortis transgredi, vel non. Si potuit hoc mandatum moriendi transgredi, ubi est impeccabilitas Christi? Si non potuit ubi est libertas arbitrii eius? Igitur aut libertas Christi, aut Christi impeccabilitas neganda est. Multæ sunt theologorum solutiones.

Prima solutio est, quod Deus poterat præsentare Christo, media diversa salvandi genus humanum; elegit autem mortem Jesu Christi, Christo ipsi præsentavit, et post Christi electionem, mandatum et præceptum factum est. Itaque præceptum patris, Christo datum, non est verum præceptum moriendi, stricto sensu sumendum, sed large sumptum ita ut Christus potuisset non mori, et non peccare, quia transgressio non esset.

Solutio hæc non placet: 1°. Quia ex Scriptura apparet, præceptum moriendi esse vere et proprie dictum præceptum datum Christo a Patre, et esse stricto sensu accipiendum. Ita legitur (Joa. 10, 18; 15, 10.) « Hoc mandatum accepi a Patre meo. » « Si præcepta mea servaveritis.... sicut et ego Patris mei præcepta servavi. » Philip. 2, 8. « Factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. » 2°. Ubi sunt obedientia exemplaris, et meritum Jesu Christi, si nullum verum

(1) 3. p. 15. 5. ad 1.

præceptum moriendi adest? Deficiente enim vero præcepto, vera quoque obedientia deficit. « Mira est enim, inquit Contensonius ¹ et plane inaudita præcipiendi forma, quæ non nisi explorata subditi voluntate, astringit. »

Secunda solutio docet fuisse Christo præceptam substantiam mortis suæ, sed in libertate eius relictas fuisse mortis circumstantias, uti locum, tempus, ac modum mortis. Sententia hæc non placet, primo, quia libertas Christi perimitur relate ad substantiam mortis, secundo per substantiam mortis suæ Christus nihil nobis meruisset. Nam uti Angelicus notat ² « Per actum proprium quis mereri non potest nisi sit dominus sui actus.... Est autem quis dominus sui actus per liberum arbitrium. » Atqui in præfata solutione Christum non habet liberum arbitrium circa substantiam mortis suæ. Ergo nihil per ipsam meruisset.

Tertia solutio docet Deum consensum Christi expostulasse, antequam præceptum moriendi illi faceret. Solutio hæc non placet, primo quia est contra ipsam rationem præcepti. Præceptum siquidem datur, non exquirendo consensum personæ cui præceptum imponitur. Secundo, obedientia Christi nulla esset, quia ubi est propria voluntas, cessat obedientia.

Quarta solutio, quæ vera nobis videtur est hæc: 1°. Christus recepit verum præceptum moriendi, uti apparet ex S. Luca (22, 22.) « Filius hominis, secundum quod definitum est, vadit » et ex S. Paulo (Heb. 10, 7.) « Ecce venio... ut faciam, Deus! voluntatem tuam. » 2°. Christus potuit non obedire, non quidem potentia morali sed physica. Videlicet, Christi voluntas potest dupliciter considerari, physice, et moraliter. Physice inspecta est vis libera, domina sui actus, capax ponendi, vel non ponendi actionem, et consequenter transgrediendi vel adimplendi præceptum. Moraliter considerata, voluntas Christi est plena gratia, virtutibus moralibus, donis, sine ullo fomite peccati, imo fruens beatitudine, ideoque sic inspecta incapax est transgrediendi quodcumque præceptum, Deique voluntati resistendi. Per hanc solutionem manet li-

(1) De C. Deo-homine Diss. 6. c. 2. Sp. 2. D. Schell (K. Dog. 3. B. E. Theil. 16. Thema, §. 8. 2.) hæc habet « Endlich ist in Wahrheit von Gehorsam und dem Verdienst des Gehorsams nur dort zu reden, wo ein bestimmter, feststehender Wille Gottes vorliegt dem sich der menschliche Wille unterzuordnen hat? »

(2) De Verit. 29. 6.

bertas Christi, quia Christus poterat physice non ponere animam suam, manet impeccabilitas quia moraliter inspecta, voluntas Christi nequit deficere ab adimpletione illius præcepti ¹.

62. Corollarium. -- Quando igitur Scriptura tribuit Christo passionem aliquam uti Marci 3, 5. « Et circumspiciens eos cum ira »; propter impeccabilitatem Jesu Christi dicendum est, quod passio illa *a*) respiciebat objectum rectæ rationi conforme, *b*) non fuit præveniens rationem, sed a ratione directa, *c*) nunquam potuit vincere ipsam rationem.

ART. IV.

DE EXISTENTIA ET QUALITATE SCIENTIÆ CHRISTI.

63. F. Strauss et Renan error. — Operæ pretium est, propositiones nonnullas horum rationalistarum afferre, quibus scientia omnis creata in Jesu Christo negatur. Juxta Strauss († 1874), ex Evangelio non constat an formationem aliquam scientificam (eines Rabbinen) Christus receperit. Ex verbis S. Matth. 7, 29. « Erat docens eos » concludi potest Christum neque scientia *γρομματέως*, præditum fuisse, et solummodo ex multis sermonibus, qui tunc temporis ad populum habebantur notiones quasdam acquirere potuisse. Et si Christus conceptiones suas ultra Palestinam extendit, hoc nonnisi ex contactu cum populis Judeæ finitimis repetendum est ². Juxta Renan, « Christus, didicit legere et scribere uti penes Orientales mos est. Dubium est an ipse, scripta hebraica intelligere potuerit, neque probabile est, Christum græcam linguam scivisse vel notionem aliquam cultus græcorum habuisse ³. Nihil, excepto Judaismo cognovit, neque cognitionem aliquam habuit vel de statu mundi vel de potentia Romanorum. » Sit contra:

(1) Cf. Schell. Kat. Dog. 3. B. erst. Teil Vom Geheimnis des Gottmenschen §. 8. 2.

(2) Das Leben Jesu 5. Kapitel §. 42. Jesu geist. Ausbildung.

(3) Vie de Jésus, chap. 3. Harnack non videtur aliter sentire. De Christo (Das Wesen etc. p. 20.) hæc scribit « Es ist sehr unwahrscheinlich dass er durch die Schulen der Rabbinen gegangen ist; nirgendwo spricht er wie einer, der sich technische Bildung und die Kunst gelehrter Exegese angeeignet hat »

64. In Christo præter scientiam divinam fuit aliqua scientia creata. — Nota « præter scientiam divinam » quia cum Christus sit perfectus Deus, intellectus eius divinus scientia divina sine dubio præditus est.

Probatur. Filius Dei assumpsit humanam naturam non imperfectam, sed perfectam, « utpote qua mediante, totum humanum genus ad perfectum erat reducendum. » Atqui una inter perfectiones humanæ naturæ est habere aliquam scientiam. Ergo humana natura Christi fuit prædita aliqua scientia et quidem creata cum ipsa quoque creata sit. Ergo in Christo præter scientiam divinam fuit aliqua scientia creata. (Cf. S. Th. 3. p. 9. 1.).

Neque nos moveat, (uti nonnulli obijciunt) quod Christus sine scientia creata omnia sciat et cognoscat. Cognoscit utique et scit omnia prouti Deus est, scientiaque infinita, non autem uti homo. Ne igitur velimus ponere in Christo ignorantiae defectum, qui cum perfectione eius componi nequit, scientia quædam creata, quæ Christo uti homini convenit, in Christo asserenda est¹.

65. Multiplex scientiæ creatæ genus. — Quid scientia creata sit, ex dictis n. 60, 62, Vol. de Deo uno, satis manifestum est. Multiplex autem est, scientiæ creatæ divisio, et alia beata, alia indita vel infusa, alia acquisita dicitur. Scientia beata definiri solet « Cognitio qua intellectus beatus Deum facie ad faciem videt. » Scientia infusa est cognitio quæ per similitudines (ideas) a Deo infusas habetur; dicitur etiam indita, si similitudines infusæ sint ab intimo, et non mediante actione extrinseca. Differentia inter scientiam infusam et inditam existens, est hæc: prima, idest infusa, neque propriis viribus acquiritur, neque naturam comitatur, sed per externam Dei actionem habetur. Secunda, hoc est, scientia indita, quamvis naturalibus viribus non acquiratur, tamen naturam consequitur uti proprietas. Ex. g. in angelis scientia indita ponitur, quia similitudines rerum naturam in-

(1) En quomodo Fornari (Vita di G. C. l. 2. v. 1. p. 152.) loquitur de scientia creata Christi « E nondimeno in questo oceano di questa scienza (divina), quasi in sulla superficie, si deve discernere i rivoli di un'altra scienza che scaturisce da quella, ma è un'altra. Ed è proprio una scienza come la nostra, la povera nostra scienza, che egli imparò tra noi, a gradi a gradi, non veramente con dolore, come facciamo noi, ma tra' dolori. »

tellectivam angelicam sequutæ sunt; in Adam scientia infusa, quia ab externa actione Dei, similitudines rerum ipse accepit. Audiatur Cajetanus¹ « Scientia... quia simul cum natura animæ datur, indita vocatur. Quia vero non acquiritur, nec ex vi naturæ animæ, ipsam, comitatur, sed Deo alia actione creante animam, et alia actione influente scientiam, quamvis simul tempore habeatur: ideo infusa nuncupatur. Et revera infusa vocanda est, si proprie loquendum est. Angelorum autem scientia indita proprie vocatur, quia comes est naturæ ut illius proprietates naturalis: eademque actione, qua verbum Dei creat angelicam naturam, imprimit in illa species intelligibiles perfectivas intellectus angelici. »

Scientia acquisita denique ea dicitur quæ propria actione intellectuali et similitudinibus proprio labore acquisitis, habetur. Quæritur modo an hæc multiplex scientia creata sit in Christo homine.

66. Novatorum sæc. XVI, Scholæ Güntherianæ et H. Schell error. — « Fuit, inquit Bellarminus² hæresis antiqua Agnoitarum, qui, ...Christi animæ ignorantiam tribuebant. Sic enim colligebant, Verbum accepit corruptibile corpus... ergo accepit etiam nostram ignorantiam, id est, mentem humanam ignorantem... Hanc hæresim sequuntur omnes fere hujus temporis hæretici (Novatores) qui asserunt Christi animam paulatim didicisse, quæ vere ignorabat ». Inter catholicos fuerunt nonnulli, qui uti optime animadvertit P. Janssens, « putant, se validius veritates catholicas in oculis protestantium defensuros, si quæque ab istis objecta, magni fecerint ». Primatum tenet schola Güntheriana docens, ut verba Baltzer transcribamus, quod « Claris Scripturæ verbis, quæ aliter intelligi nullo modo possunt, aperte contradicit Scholasticorum superabundantia, dum docent, humanitatem Christi jam ab utero matris participem fuisse visionis Dei... Et si adversarii nostri hanc scholasticam doctrinam resuscitare volunt..., hoc ipso novum suppeditant argumentum, ipsorum philosophiam esse semipanteisticam. »³

H. Schell modo vago, confuso et indeterminato loquitur de scientia Christi, et dum scientiam beatam Christi minuit,

(1) Com. 3. p. 9. 3.

(2) De Christi anima l. 4. c. 1.

(3) Cf. Janssens l. c. q. 9. a. 2.

infusamque negat, scientiam acquisitam ejus e contra extollit.

a) Minuit scientiam beatam Christi. « Visio beata Dei atque universi in Deo, inquit ipse ¹ ita, per totum cursum vitæ terrenæ, animæ humanæ Christi tribuitur, ut ex una parte in testimoniis sacræ Scripturæ non fundetur, et ex alia, veritas et serietas (den Ernst) vitæ terrenæ Christi de medio tolli videatur. Non est igitur visio Dei, circa quam controversiam movemus, sed potius modus et fundamentum propter quod Christo, toto tempore vitæ suæ, hæc scientia beata tribuitur, quæ difficultatem ingerunt. »

b) Negat scientiam infusam Christi. « Scientia hæc (durch angeborene Ideen) infusa, animæ Christi humanæ tribuitur, quia conveniens est, quod ille, qui angelis præest, et supra angelos est, ea sit præditus. Hac tamen scientia posita, difficile est, expositionem evangelicam vitamque Christi terrenam salvare; intima veritas utriusque æqualiter deficit. » ²

c) Scientiam acquisitam Christi extollit. « Propter aliarum scientiarum plenitudinem, non est ad nihilum reducendam scientia Christi acquisita, nisi velimus ad apparentias reducere, expositionem Evangelii, ac vitam terrenam Jesu Christi. » ³

67. In Christo fuit 1° scientia beata, 2° scientia infusa, 3° scientia acquisita.

a) Scientia beata. Propter assumptionem ad personam Verbi Dei, Humanitati Christi est attribuenda omnis perfectio et nobilitas, dummodo finis Incarnationis non impediatur. Sed habere scientiam beatam est perfectio et nobilitas summa, neque per ejus possessionem, finis Incarnationis impeditur in Christo. Ergo in Christo fuit scientia beata.

Non impeditur in Christo finis Incarnationis propter scientiam beatam, quia « virtute divinitatis Christi, inquit Angelicus ⁴, dispensative sic beatitudo in anima continebatur,

(1) Kathol. Dog. Die Weisheit Jesu etc. §. 7. n. 2. De modo loquendi Schell, circa scientiam Jesu Christi Cl. P. Janssens (Tom. IV. p. 222-29.) ait quod verba ejus non sunt « theologi solide arguentis » sed « potius gratuito exaggerantis, ne dicam, declamantis?... Est sane grandiloquus sermo, nec desunt sequispedalia verba. Imo sinceram pietatem sapiunt: est quippe Clar. auctor corde Scholæ quam mente proprior; quin et mente proprior quam verbis. »

(2) Ibidem.

(3) L. c. p. 149.

(4) 3. D. 15. c. ad 7.

quod non derivabatur ad corpus, ut ejus passibilitas et mortalitas tolleretur. Et eadem ratione delectatio contemplationis sic retinebatur in mente, quod non derivabatur ad vires sensibiles, ut per hoc dolor sensibilis excluderetur. »

b) Scientia infusa. Christus cum sit caput hominum et angelorum perfectius participat dona et consequenter donum scientiæ, quam Angeli et homines. Sed angeli ab initio habuerunt scientiam infusam vel inditam, siquidem « per Verbum Dei impressæ sunt species intelligibiles menti angelicæ in principio creationis rerum. » Ergo Christus habuit scientiam infusam vel inditam. (Cf. S. Th. 3. p. 9. 3.).

c) Scientia acquisita. Scientiam hanc esse in Christo, negavit olim Angelicus ¹ in 3, dist. 14, q. 1, 1. sol. 5; et propter hoc in Summa (3. p. 9, 4.) ait « Quamvis aliter alibi scripserim, dicendum est, in Christo fuisse scientiam acquisitam. » Probatur: Scientia acquisita illa dicitur, quæ ab humano intellectu naturali virtute acquiritur, consequenter ibi est, ubi acutus intellectus datur. Atqui Christus cum sit perfectus homo, « præditus erat intellectu acutissimo, complexione exquisita, sensibus ad recipiendas species aptissimis. » ² Ergo in Christo fuit scientia acquisita.

68. Corollaria. — 1. Deducere oportet contra Schell, Christum scientiam beatam, statim ab initio suæ conceptionis habuisse, quia humana natura Christi ab initio conceptionis a Verbo Dei assumpta est.

2. Objectum scientiæ divinæ Christi esse omnes res, sicut omnes res sunt objectum scientiæ Dei. Objectum scientiæ beatæ Christi esse res in essentia divina visas, uti de beatis asseritur. Objectum scientiæ infusæ Christi esse res, in seipsis visas, uti de objecto scientiæ infusæ angelorum docetur. Objectum denique scientiæ acquisitæ Christi esse res visas in propriis similitudinibus, uti de scientia nostra acquisita, affirmatur.

3. Christum per scientiam acquisitam non didicisse ab homine. Quia « Christus constitutus est a Deo caput Ecclesiæ,

(1) En verba Angelici « Habemus tres scientias Christi. Una est divina, quæ est increata. Alia quæ cognoscit res in Verbo, et Verbum ipsum, quæ est scientia comprehensoris. Tertia qua cognoscit res in propria natura, quæ competit ei secundum quod est homo in solis naturalibus consideratus. »

(2) Cf. Contensonius l. c. Diss. 6. c. 1. Spec. 3.

quinimo omnium hominum, ut non solum omnes per ipsum gratiam acciperent: sed etiam ut omnes ab eo doctrinam veritatis reciperent... Et ideo non fuit conveniens ejus dignitati, ut a quocumque homine doceretur.» (Cf. S. Th. 3. p. 12. 3.).

69. Argumenta Doct. Schell solvuntur. — Argumenta Schell stylo oratorio, imo « declamatorio » proposita, possunt ad sequentia reduci. Videlicet, posita in Christo scientia beata ab initio suæ conceptionis, vel scientia infusa, non salvatur a) veritas humanæ naturæ in Christo, b) neque narratio Luc. 2, 52, de profectu Christi « Et Jesus proficiebat sapientia et ætate »; c) neque adagium « Melius est habere aliquid per meritum quam sine merito », quod a S. Thoma (3. p. 19. 3.) mutatis verbis, enuntiatur.

RESP. Ad primum circa veritatem naturæ humanæ in Christo et melius vitæ terrenæ Christi, dicimus quod Schell non habet claram notitiam de œconomia Incarnationis. In Incarnatione siquidem anima Christi beata fuit, ex beneplacito tamen divinæ voluntatis beatitudo, in inferiores partes Christi non redundabat, et carni humanæ ejus « permittebatur pati, et operari quæ propria » sunt illi, et sic Christus, dolorem et tristitiam passus est, defectusque corporales, neque gratiam neque scientiam minuentes, habuit. Ubinam igitur deficit veritas vitæ terrenæ Christi? Vita hæc Christi vere « scenica » uti Schell affirmat (loc. cit.) esset, si in ipsa Incarnatione, Christus non assumpsisset « necessitatem subiaccendi pœnalitatibus hujus vitæ » quam tamen necessitatem de facto assumpsisse fatemur. (Cf. S. Th. 3. p. 13. 3. ad 1. et 2.).¹ Et ipsa scientia acquisita, quam in Christo asserimus esse, ejusque profectus, non sunt forsitan signum vitæ vere humanæ ac terrestris Verbi Dei?

Ad secundum de profectu scientiæ Jesu Christi, Angelicus diversimode respondet. Primo « Duplex est profectus scientiæ.

(1) En quomodo V. Fornari pulchre hæc omnia describit. (Vita di G. l. 2. v. 1. c. 3.) « Apparisce la natura eroica dell'anima di Cristo. E vieppiù se si considera che, dove egli avesse voluto, poteva, senza sottrarre la parte sensitiva dell'anima sua alla condizione di pruova, inondarla di gioia in ogni momento, infondendovi un raggio della beatifica luce in cui l'intelletto era immerso per la visione di Dio. Poteva, e non volle: anzi conteneva sè stessa l'anima sua, si conteneva con uno sforzo di volontà, per non essere felice... Somigliava la grande anima a quegli altissimi monti, che mentre la vetta è illuminata dal sole, in basso fremente la tempesta. »

Unus quidem secundum essentiam: prout scilicet ipse habitus scientiæ augetur. Alius autem secundum effectum: puta si aliquis secundum eundem et æqualem scientiæ habitum, primo minora aliis demonstret, et postea majora et subtiliora. Hoc autem secundo modo manifestum est, quod Christus in scientia et gratia profecit, sicut et in ætate: quia scilicet secundum augmentum ætatis opera majora faciebat, quæ scilicet majorem scientiam et gratiam demonstrabant. Sed quantum ad ipsum habitum scientiæ, manifestum est quod habitus scientiæ infusæ in eo non est augmentatus, cum a principio plenarie fuerit sibi omnium scientia infusa: et multo minus scientia beata in eo augeri potuit. » Secundo « Tam scientia infusa animæ Christi, quam scientia beata, fuit effectus agentis infinitæ virtutis, qui potest simul totum operari: et ita in neutra scientia Christus profecit, sed a principio eam perfectam habuit. Sed scientia acquisita causatur ab intellectu agente, qui non simul totum operatur, sed successive. Et ideo secundum hanc scientiam Christus non a principio scivit omnia, sed paulatim, et post aliquod tempus, scilicet in perfecta ætate. Quod patet ex hoc, quod Evangelista simul dicit eum profecisse scientia et ætate. » (3. p. 12. 2. in c. et ad 1.). Narrationes igitur evangelicæ recte intellectæ, possunt cum existentia scientiæ beatæ et infusæ in Christo, bene componi et salvari.

Ad tertium de adagio S. Thomæ « Nobilius habetur id quod habetur per meritum, quam id quod habetur sine merito » dicimus, quod Schell textum S. Thomæ non explicavit per integrum, neque verba omnia S. Thomæ attulit. Angelicus post citata verba hæc habet « Nisi sit tale quid, cujus carentia magis dignitati Christi et perfectioni præjudicet, quam per meritum accrescat. Unde nec gratiam nec scientiam, nec beatitudinem animæ, nec divinitatem meruit. Quia cum meritum non sit nisi ejus quod nondum habetur, oporteret quod Christus aliquando istis caruisset: quibus carere, magis diminuit dignitatem Christi, quam augeat meritum. » (3. p. 19. 3.).

Juxta igitur S. Thomam respiciendum est ad dignitatem personæ Jesu Christi, ad judicandum an melius fuerit pro Christo, mereri vel non mereri visionem beatam, scientiam beatam. Et quia dignitas Christi exigit possessionem hujus scientiæ sine merito, ideo Christus ab initio, absque ullo temporis intervallo illam habuit.

Cæterum Doct. Schell sibiipsi contradicere nobis videtur. Siquidem, concedit « animæ humanæ Christi et quidem ab initio (von Anfang) perfectam cognitionem, essentiæ Dei, trium divinarum Personarum, necnon consilii divini super salutem generis humani, negat in Christo fuisse fidem (keinen platz); et simul denegat Christo scientiam beatam. ¹ Quomodo potest cognitio illa haberi sine visione beata Dei? »

70. Conclusio Sectionis. — Sicut igitur conceptus perfectionis moralis Christi importat plenitudinem omnium gratiarum, gratiæ videlicet unionis, habitualis, capitalis, gratis datarum, omniumque donorum, ita conceptus perfectionis scientificæ Christi includit plenitudinem omnium scientiarum, scientiæ videlicet divinæ, beatæ, infusæ, acquisitæ. ²

SECT. IV.

DE JESU CHRISTI DIVINITATE.

ART. I.

DEMONSTRATIONI DIVINITATIS CHRISTI, QUÆDAM PRÆMITTUNTUR.

71. Adserto facto Incarnationis, unione videlicet naturæ humanæ et divinæ in Persona Verbi peracta, prouti hucusque in sensu catholico explicatum est, statim concluditur « Christus, qui per illam unionem habetur, est perfectus homo, est perfectus Deus. » Attamen et negata fuit prima veritas, et multo magis secunda, præsertim a recentioribus rationalistis. Primæ quæstionis solutio an videlicet Christus fuerit verus homo, facilis; majoris momenti solutio secundæ an nempe Christus fuerit verus Deus; quapropter, nonnulla præ-

(1) L. c. p. 130, 31. 183.

(2) Optime V. Fornari (Vita di G. l. 2. v. 1. c. 3.). « La multiforme scienza di Cristo è il tipo d'ogni scienza in generale. E' il tipo della scienza, e dà la scienza della scienza. »

mittere utile esse ducimus. Interea ad primam quæstionem solvendam sit:

72. *Jesus Christus est perfectus homo.* — Probatur:

a) Ex auct. Concil. Chalced. IV (a. 451. Denz. 134.) «Jesum Christum.... docemus,... hominem vere, eundem ex anima rationali et corpore. » Symb. Athan. (Denz. 137.) «J. Christus... perfectus homo: ex anima rationali, et humana carne subsistens. » In Scriptura tres classes testimoniorum inveniuntur. Prima classis refert testimonia respicientia vitam humanam et apostolatam Christi. Matth. 8, 20. « Filius autem hominis non habet, ubi caput reclinet. » Marc. 2, 10; Luc. 19, 10. « Filius hominis habet potestatem, in terra dimittendi peccata. » « Venit Filius hominis quærere et salvum facere, quod perierat. » Secunda classis describit passionem et dolores Christi. Marc. 8, 31; 9, 30. « Oportet Filium hominis pati multa... et occidi. » « Quoniam Filius hominis tradetur in manus hominum. » Tertia classis describit adventum et triumphum Filii hominis. Matth. 24, 30. « Parebit signum Filii hominis in cœlo.... et videbunt Filium hominis venientem in nubibus cœli cum virtute multa et majestate. » Præterea dicitur Christus nasci ex homine, Rom. 1, 3. « Qui factus est ei ex semine David secundum carnem »; Christus dicitur homo 1. Tim. 2, 5. « Homo, Christus Jesus. »

b) Ratione. Quicumque habet veram naturam humanam, animam et corpus humanum, facultates, operationesque humanas, verus est homo. Atqui Christus habet veram naturam humanam, animam et corpus humanum, facultates, operationesque humanas. Ergo Christus est verus homo.

73. *Rationalistarum modernorum conceptus de Persona Christi.* — Quid recentiores rationalistæ, de persona Christi teneant optime a P. Didon ¹ describitur per hæc verba « Juxta fautores scholæ criticæ, Christus dogmatis, traditionis, apostolorum, Evangeliorum et Ecclesiæ, neque est, neque esse potest Christus historiæ. Hic Christus idealis, Deus et homo simul, Verbum incarnatum, miraculo nunquam audito conceptus, qui Dei Filium se dicit sensu metaphysico et absoluto, qui miracula multiplicat, qui a mortuis

(1) Jésus Christ. Introduction 13.

resurgit, atque in cœlum ascendit, non est homo verus et realis. Christus verus et historiæ, natus est, et vixit sicut cæteri homines, nunquam miracula operatus est. Solummodo doctrinas morales puriores docuit, religionemque perfectiorem fundavit. »

Explicant vero affirmationes Jesu Christi, quibus ipse se « Deum » et « Filium Dei » nominavit diversimode. Vel dicunt Christum simplicitate atque naturæ pulchritudine victum et allectum, somniasse se esse Deum, Deumque tanquam Patrem suum invocasse; vel asserunt Christum propter conditiones speciales populi Judaici, præsertim propter fidem in Messiam, credidisse se electum fuisse a Deo, Deumque tanquam Patrem suum adorasse ¹.

Christus igitur in rationalistarum sententia, homo, et quidem illusor, est.

74. Dicta quædam Strauss, Renan, Weiss, et Harnack referuntur. — Non parum interest expressiones aliquas, quibus rationalistæ recentiores Divinitatem Christi negant, afferre, ut modus loquendi eorum, indeterminatus et imperfectus magis recognoscatur.

« Loco, inquit Strauss², dogmatis Ecclesiæ circa Christum eiusque personam Rationalistæ novam doctrinam statuunt, qua contradictiones evitantur, et Christus, in quodam sensu, veluti quædam Divinitatis apparitio retinetur. Ipse est Legatus divinus, dilectus et adoptivus Filius Divinitatis. »

« Nunquam, scribit Renan³, intentio Jesu fuit, se esse Incarnationem ipsius Dei; Evangelia synoptica silent, et tantummodo in Evangelio S. Joannis hoc indicatur. Ipse Jesus doctrinam hanc rejecit dum Matth. 19, 17. ait « Unus est bonus Deus. » Jesum fuisse Deum vel æqualem Deo, tanquam calumnia Judæorum rejicitur. Jesus se minorem Patre decla-

(1) Cf. Rose, Etudes s. les Evang. Int. p. IX.

(2) Das Leben Jesu §. 146. Die Christologie des Rationalismus.

(3) Vie de Jésus Chap. XV. Notat Card. Capecelatro (Errori del Renan, Introd. p. 24.) quod impius et leviss scriptor Renan nunquam vocat Verbum Dei « Christum » per togliergli la prerogativa di Messia, di unto, e di re delle nostre anime. Ma la voce greca Christos, adoperata fin dal primo versetto di S. Matteo, risponde più specialmente a Messia (in ebreo Messiah) ed a re, secondo il Rosenmüller. Siccome poi i re erano unti, così indica anche l'unto del Signore: anzi questo senso può dirsi il primario, poichè la voce ebraea Messiah viene da Manh, ungere. »

ravit, plus quam hominem, sed per infinitam distantiam separatum a Deo. Est utique Filius Dei, uti omnes homines filii Dei sunt et esse possunt. Quilibet homo, qualibet die, Deum patrem suum invocare debet. »

« Jesus Christus, inquit Weiss ¹ loquitur de Mediatoris ac Revelatoris officio. Attamen mandatum, et potentiam illud exequendi, non jam derivatur ab esse metaphysico eius (intellige naturam divinam), sed solummodo a cognitione quadam speciali et perfecta Patris, atque a plena conformitate voluntatis suæ cum Voluntate Patris. »

Propositio scribit Harnack ²; « Ego sum Filius Dei » non fuit ab ipso Christo introducta, et quicumque eam in Evangelio ponit, Evangelio aliquid de suo addit... Speculationi A. Pauli debetur, fides qua creditur, quod Deus fuit in Christo et quod Christus naturam quamdam cœlestem habuerit. »

75. Modus loquendi æquivocus aliquorum catholicorum reprehenditur. — Minimæ approbandæ sunt, quorundam catholicorum expressiones, quibus asseritur « Christum participasse divinum, » vel « divinum fuisse illi communicatum » vel « Divinitatem esse officium Christi (fonction). » Inter hos eminet Loisy, cuius verba, cum sit fere impossibile latine reddere, gallice transcribere nobis placet. « Le Christ, scribit ipse ³, est le président de la société des élus. En un sens, Jésus était le Messie, et en un autre sens, il ne l'était pas encore... Quant à l'origine de la conscience messianique dans l'âme de Jésus, on ne peut la deduire sûrement des textes. La tradition la plus ancienne parait l'avoir expliquée ou figurée au moyen d'une révélation qui se serait produite à l'occasion du baptême dans le Jourdain. Il peut avoir là un effet de perspective (?)... La distinction que l'on voudrait introduire entre la conscience filiale et la conscience messia-

(1) Lehrbuch der b. Theol. des n. Testaments p. 58. Cf. P. Rose l. c. p. 206.

(2) Das Wesen des Christentums p. 92. et 116. Post hunc, aliosque errores in libro Harnack, circa Christum contentos, merito Loisy (L'Église et l'Évangile p. 39.) ait: « Le Christ de M. Harnack ne diffère pas seulement en effet, du Christ de la Tradition, mais de l'image que la seule critique des Évangiles pourrait fournir à l'historien de Jésus. »

(3) L'Évangile et l'Église p. 53, 55, 56, 57. Non aliter Renan (Vie de Jésus c. XV) scribit « La qualité de président des assises finales de l'humanité, tel est l'attribut essentiel que Jésus s'attribue, le rôle que tous les premiers chrétiens lui prêtèrent. »

nique est absolument gratuite. Le titre de Fils de Dieu... appartient à Jésus, non à raison de ses dispositions intimes et de ses expériences religieuses, mais à raison de sa fonction providentielle, et comme à l'unique agent du royaume céleste.... Jésus se dit Fils unique de Dieu dans la mesure où il s'avoue Messie. »

Expressiones istæ reprehendendæ sunt; 1°. Quia « Ex verbis inordinate prolatis incurritur hæresis. Unde cum hæreticis nec nomina debemus habere communia, ne eorum errori favere videamur. »¹ 2°. Quia « De Persona Filii Dei prædicatur Deus et Dominus essentialiter, et ideo non debet prædicari denominative, quia hoc derogat veritati unionis. »² In præfatis autem verbis, Divinitas videtur prædicari de Christo denominative non essentialiter. 3°. Quia res fidei, et præsertim ea quæ Divinitatem Jesu Christi respiciunt, clare enuntianda sunt, ne occasio æquivocandi et errandi præbeatur alicui.

ART. II.

DIVINITAS JESU CHRISTI STATUITUR.

76. Quemadmodum rationalistæ unanimes sunt in Divinitatis Jesu Christi oppugnatione, ita catholici unanimes inveniuntur in ejusdem Divinitatis defensione. Nonnulli argumenta propria deducunt, vel ex humani generis consensu, ac expectatione, vel ex confessione S. Petri (Matth. 16, 16.). « Tu es Christus, Filius Dei vivi »; vel ex confessione S. Thomæ (Joa. 20, 28.). « Respondit Thomas et dixit ei: Dominus meus et Deus meus! » Vel ex denominatione « Filius Dei » quæ infinitis vicibus Christo tribuitur.³ Alii argumenta deducunt vel ex affirmationibus Jesu Christi asserentis se esse Deum, vel ex affirmationibus Apostolorum, vel ex transformatione sociali quæ ab ipso Christo incœpta est.⁴ Alii de-

(1) S. Th. 3. p. 16. 8.

(2) S. Th. Ib.

(3) Cf. Capecelatro: Errori del Renan c. XIII p. 332. Ibi in nota hæc habet « Nel Vangelo di S. Matteo, Cristo è chiamato sette volte figliolo di Dio, sei in quello di S. Marco, anche più volte in quello di S. Luca, e moltissime in quello di S. Giovanni. »

(4) Zigliara Propæd. l. 3. c. XV.

nique probant Christum esse Deum ex modo: 1) quo (Christus) fuit annuntiatus; 2) quo Ipse de semetipso locutus est; 3) quo ejus doctrina est agnita, ab iis quibuscum Ipse vixit.¹ Ad nos igitur quædam, inter tot argumenta, seligere.

77. Auctoritatis argumento, ex testimoniis nonnullis Conciliorum, S. S. Patrum, Veteris et N. Testamenti resultante, Divinitas Christi ostenditur.

a) Ex Conc. testimoniis. Syn. IV. (378, vel 379. Denz. 34.). Romana definivit adversus Macedonianos, « S. q. non dixerit Verbum Domini Filium Dei Deum, sicut Deum Patrem ejus et omnia posse, et omnia (nosse) et Patri æqualem, a. s. » Est constitutio Pauli IV (a. 1555) contra Socinianos, confirmata a Clemente VIII (a. 1603. Denz. 880.) in qua severe reprehenduntur « qui hactenus asseruerunt, dogmatizaverunt vel crediderunt... Dominum nostrum Jesum Christum non esse verum Deum ejusdem substantiæ per omnia cum Patre et Spiritu S. »

b) Ex P. P. S. Clemens Rom. (Epist. I. Cor. c. 21.). « Homines stultos, insipientes, elatos et gloriantes in sermonis sui jactantia offendamus potius, quam Deum Dominum Jesum Christum, cujus sanguis pro nobis datus est, veneremur. »

S. Ignatius. (Ep. Ephes. 18.). « Deus enim noster Jesus Christus in utero gestatus est a Maria, juxta dispensationem Dei, ex semine quidem David, Spiritu autem Sancto: qui natus est et baptizatus est, ut passione aquam purificaret. »

Tertullianus (Apolog. 21.). « Necesse est igitur pauca dicamus de Christo ut Deo.... Hunc ex Deo probatum didicimus, et probatione generatum, et idcirco Filium Dei et Deum dictum ex unitate substantiæ... Ita et quod de Deo profectum est, Deus est, et Dei Filius, et unus ambo... Licuerit et Christo commentari divinitatem rem propriam... Quærite ergo, si vera sit ista divinitas Christi. »

S. Augustinus (Epist. 238. c. 2, 3.). « Dei Patris unigenitus Filius, Dominus et Deus noster Jesus Christus... Pater enim et Filius et Spiritus Sanctus, unus Deus est, et solus verus Deus... Unus est Deus Pater, et unus est Deus Filius... Deus autem Pater et Filius ejus, Verbum ejus Deus apud Deum...

(1) Cf. Janssens l. c. q. XXV. Appendix p. 786.

non duo dii, sed unus Deus... Jam tandem fatemini unum Dñm et Deum nostrum esse Patrem et Filium. »

c) Ex V. Testamento. Christus est Deus si in V. Testamento a) uti Filius Dei, Dominus, Deus, annuntietur; b) si proprietates divinæ ei tribuantur, c) si denique opus illius in V. T. descriptum sit proprium solius Dei. Atqui res ita se habet, et Christus 1° annuntietur uti Filius Dei, Dominus, Deus; nam Psalm. 2, 7, legitur « Filius meus es Tu, ego hodie genui Te. » Psalm. 109, 1. « Dixit Dominus Domino meo. » Psalm. 44, 8. « Unxit te Deus Deus tuus. » Is. 9, 6. « Et vocabitur nomen ejus... Deus. » 2° Tribuuntur Christo proprietates divinæ, ita « æternitas », Mich. 5, 2. « Ex Te (Bethlehem) mihi egredietur, qui sit dominator in Israël, et egressus ejus ab initio, a diebus æternitatis. » Ita « adoratio » Psalm. 96, 7. « Adorate eum omnes angeli ejus. » Is. 11, 7. « Ipsum gentes deprecabuntur, et erit sepulchrum ejus gloriosum. » 3° Opus ejus est proprium solius Dei. Opus hoc complectitur, redemptionem, pacificationem æternam, mediationem, quæ omnia solius Dei sunt. Complectitur a) redemptionem, Is. 52, 10. « Et Dominus voluit conterere eum in infirmitate; si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longævum, et voluntas Domini in manu ejus dirigetur. » b) Pacificationem æternam Is. 9, 6, 7. « Et vocabitur... princeps pacis... Multiplicabitur ejus imperium, et pacis non erit finis. » c) Mediationem Joel. 2, 32. « Omnis qui invocaverit nomen Domini, salvus erit. » ¹

Argumentum hoc ex V. Testamento deductum, non habet valorem penes recentiores exegetas. Juxta illos « formula Filius Dei » qualis penes Judæos vigeat, non importat filiationem differentem a filiatione qua cæteri Filii Dei nominantur... Messias Judæorum, est utique a Deo electus, consecratus, spirituque suo donatus, sed manet homo, omnino humanus est... Judæis nunquam spes fuit, in Messiam qui de homine non nasceretur; nunquam existimati sunt Ipsum filiationem divinam exigere, realemque communicationem Divinitatis pro homine ab ipsa electo esse necessariam... Deus est Pater, quia est creator et specialis provisor, quia supernaturalia attributa imo specialissima attributa Messiae dabit, ta-

(1) Cf. Janssens l. c. 786-87.

men « Filius Dei » in Judæorum sensu, valde a Divinitate distans existit, neque in cœlo cum Jaahweh est. » ¹

d) Ex N. Testamento. 1. Christus in N. Testamento, plus quam quinquaginta vicibus, vocatur « Filius Dei. » Modo notat Franzelin ² « Quamvis argumenta Scripturæ, quibus Divinitas Jesu Christi demonstratur, non unice nec potissimum ad appellationem Dei et Filii Dei per se et extra contextum spectatam redigantur, non ea tamen est in usu loquendi biblico horum nominum ambiguitas, qualem Sociniani post alios hæreticos, ut argumentorum vim eluderent, asseruerunt. Demonstrari enim potest, 1) nomen Dei, præter unum Deum Patrem et Filium et Spiritum Sanctum nemini unquam in numero singulari a sacris Scripturis adtribui simpliciter et sine expressa restrictione et impropriæ significatione; 2) in universis Scripturis præter unum Filium Dei, qui est Jesus Christus, nullam personam singularem et definitam ex propria S. S. Scriptorum sententia appellari Filium Dei, nisi fortasse ratione typi, quem gerat ipsius Jesu Christi; 3) falsum esse nomen Filii Dei ætate Christi fuisse vulgatissimum, quo tanquam proprio, non secus ac nomine Filii David Messiam designare consueverint Judæi etiam illi, qui non alium Christum expectarent, quam regni Judaici potentissimum restauratorem, eumque merum hominem. »

2. Luc. 1, 30, 31, 32, 35. « Et ait Angelus ei... ecce! concipies in utero, et paries filium, et vocabis nomen ejus Jesum. Hic erit magnus, et Filius altissimi vocabitur... et quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei. » Matth. 3, 16, 17. « Baptizatus autem Jesus... aperti sunt ei cœli... Et ecce! vox de cœlis, dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. »

3. Matth. 16, 15, 17. « Dicit illis (Apostolis) Jesus: Vos autem, quem me esse dicitis? Respondens Simon Petrus dixit: Tu es Christus Filius Dei vivi! Respondens autem Jesus dixit ei: Beatus es, Simon Bar-Jona! quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in cœlis est. »

Exegetæ moderni minuere quærent, vim primi, secundi et tertii argumenti, quibus Divinitas Christi comprobatur. Minuunt vim primi argumenti quia « licet Christus, innumeris

(1) Cf. Rose Études sur les Évangiles chap. VI.

(2) De Verbo Inc. III.

vicibus « Filius Dei in N. T. appelletur, appellatio hæc tamen non excedit significationem quam in V. Testamento habebat. Quemadmodum in V. Testamento, Jesus est rex a Deo promissus, ut iterum regnum Dei stabiliat, est Messias, unctus a Deo, ita eodem modo, eademque mensura ac significatione in N. Testamento est Filius Dei. Formulæ illæ (Filius Dei et Messias) sunt synonymæ, et denominatio Filii Dei, restringitur et subordinatur denominationi Messiae. » ¹

Quærent minuere vim secundī argumenti, quia « juxta traditionem judaico-christianam de qua fit sermo, Salvator filius Dei erat, quia de Spiritu S. conceptus. Textus allatus s. Lucæ (I, 35.) non exigit unionem naturæ humanæ et divinæ. Pariter in Baptismate Christi, homo est, qui manifestatur, et supra hominem Spiritus S. cum donis, divinaque consecratione descendit. Vox illa mundo ostendit, humilem Nazarenum esse instrumentum ad regnum Dei fundandum electum. Non est Verbum Dei quod revelatur, sed potius character messianicus hujus hominis specialiter a Deo electi et dilecti. Formulæ « Tu es Filius meus dilectus, » « Hic est Filius meus dilectus » non excedunt conceptionem Veteris Testamenti. Filius Dei, non est unicus Dei in sensu S. Joannis, sed est Filius Dei, in sensu prophetico et davidico. » ²

Minuere quærent vim confessionis S. Petri quia « pro Salvatoris coetaneis titulus « Filii Dei » æquivalet titulo « Messiae », ita ut confessio Petri, non sit nisi confessio messianica, et significatio « Filii Dei » æquivalet significationi, vocabulo illi in Veteri Testamento tributæ, idest, hominis qui est Rex, Messias, unctus a Deo. » ³

Hæc, recentiorum exegetarum argumenta, impugnantur ab aliis, 1° quidem, quia demonstrari nequit, denominationes « Filius Dei, Filius Dei dilectus » uti in N. Testamento inveniuntur eamdem præ se ferre significationem, quam in Veteri Testamento habebant. Neque valet, ad populi judaici traditionem recurrere, quia quoties agitur de judicio ferendo circa traditiones alicujus populi, res valde complexa atque incerta est, et facile deceptio intervenire potest. 2°, Quia, critica, quæcumque sit, incapax est, includendi in formula quadam determinata et certa, multiplices evolutiones, quibus

(1) Cf. Rose I. c. ch. VI.

(2) Cf. Rose I. c.

(3) Cf. Rose ib.

idea futuri Messiae, penes populum judaicum subjecta fuit. 3°, Quia juxta testimonia Evangelii S. Marci 1, 2, 3. S. Lucæ 1, 17, 76. Malachiæ 3, 1. Messias identificatur cum Jaahweh, et juxta testimonia Jeremiæ 23, 5, 6; Isaïæ 52, 6; Baruch 3, 38, Messias non est simplex homo, neque simplex propheta, sed aliquid majus significat. ¹

ART. III.

RECENTIORUM EXEGETARUM ARGUMENTIS DIVINITAS CHRISTI COMPROBATUR.

78. Qui vim argumentorum, quæ supra a nobis allata fuere, minuere conantur, nova argumenta afferunt in favorem Divinitatis Jesu Christi. Argumenta hæc vel ex Evangelio deducuntur vel in aliis Scripturæ locis fundantur. Sine dubio, testimonia faventia Divinitati Jesu Christi, quæ in Evangelio S. Joannis et in Epistolis A. Pauli inveniuntur, magis numerosa, et magis explicita sunt, quam testimonia aliorum Evangelistarum. Sed de hoc, non est mirandum; Evangelistæ siquidem synoptici, scripserunt tempore, quo Divinitas Christi ab omnibus Ecclesiis credebatur. ² Sit igitur:

79. *Ex Novo Testamento Divinitas Christi comprobatur.*

a) Ex parabola de vinitoribus homicidis, quæ S. Marc. 12, 1-12. legitur. Ibi « Vineam pastinavit homo,... et locavit eam agricolis, et peregre profectus est. Et misit ad agricolas in tempore servum, ut ab agricolis acciperet de fructu vineæ.

(1) Cf. Fragnière. Une Etude nouvelle sur les Evangiles. Revue de Fribourg. 1902. p. 25-26.

(1) Cf. Rose l. c. p. 208. p. 214. n. 4. Clar. Pater hæc habet « Remarquons aussi, qu'écrivant aux Romains (S. Paul), c'est-à-dire à des chrétiens qui n'ont pas reçu sa doctrine, dont il n'est pas le Père, il leur parle de la divinité de Jésus Christ comme d'une croyance déjà établie, déjà acquise, qu'on ne discute pas. Voilà un fait qui est un des plus significatifs de l'histoire primitive. « Il n'y a rien de plus merveilleux dans l'histoire de la pensée humaine, remarquait Sanday (Epistle to the Romans p. 16.) que la voie silencieuse et imperceptible par laquelle cette doctrine, pour nous si difficile, prit place sans lutte et sans controverse, parmi les vérités chrétiennes acceptées. »

Qui apprehensum eum ceciderunt, et dimiserunt vacuum. Et iterum misit ad illos alium servum; et illum in capite vulneraverunt, et contumeliis affecerunt. Et rursum alium misit et illum occiderunt, et plures alios: quosdam cædentes, alios vero occidentes. Adhuc ergo unum habens filium carissimum; et illum misit ad eos novissimum, dicens: Quia verebuntur filium meum! Coloni autem dixerunt ad invicem: Hic est hæres! venite, occidamus eum! et nostra erit hæreditas. Et apprehendentes eum, occiderunt; et ejecerunt extra vineam. »

Modo quid latet sub velamine hujusmodi parabolæ? a) Filius ille « carissimus, unicus, hæres patris, dominus vineæ » est Jesus Christus, qui propter nativitatem suam æternam supra omnes filios adoptivos Dei extollitur. b) Servi missi, et occisi, vel vulnerati, vel calumniis affecti sunt prophetæ V. T. et sancti Israel, qui ante Christum missi fuere. c) Missio filii carissimi, unici, atque hæredis, significat missionem et adventum Jesu Christi pro salute humani generis. d) Jura Patris sunt jura Filii, consequenter Christus gaudet juribus Patris, et quemadmodum Pater, ita et ipse dominium habet universale mundi, supra mundum regnat, non more humani regis, sed uti Deus. Aliis verbis per hanc Christi parabolam tres characteres divinæ Filiationis et consequenter Divinitatis Jesu Christi statuuntur, 1º, exaltatio Christi supra omnes alios Prophetas, aliosque Dei servos V. Testamenti, ratione nativitatis suæ; 2º, Jura Christi sunt ita extensa et plena, sicuti jura Dei Patris; 3º, exinanitio voluntaria Christi ad formam servi, cum in forma Dei esset. ¹

b) Ex confessione Christi determinantis relationes suas ad Patrem. Legitur Matth. 11, 25, 27. « Jesus dixit: Confiteor tibi, Pater! Domine cœli et terræ! quia abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis... Omnia mihi tradita sunt a Patre meo; et nemo novit Filium, nisi Pater; neque Patrem quis novit, nisi Filius, et cui voluerit Filius, revelare. » Luc. 10, 21, 22. Confiteor tibi, Pater, Domine cœli et terræ, quod abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis.... Omnia mihi tradita

(1) Cf. Rose l. c. p. 201. « Le fond mystérieux, inquit ipsé, de Jésus vient enfin à la lumière: cette personnalité, qui sous le titre de fils de l'homme, travaillait sans éclat silencieusement et lentement à l'oeuvre du royaume des cieux, ose revendiquer les honneurs tels qu'ils conviennent à un fils né de Dieu, les droits mêmes de Dieu. »

sunt a Patre meo; et nemo scit, quis sit Filius, nisi Pater: et quis sit Pater, nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare.»

In hisce versiculis, fit sermo *a*) de rebus absconditis, quæ a S. Joanne (3, 12.) « cœlestia » vocantur « τὰ ἐπουράνια », quæque aliud non sunt nisi mysteria regni Dei. *b*) Asseritur, quod nemo comprehendit, quid sit, velit, decernat, Pater; et quod Christus hæc omnia scit et novit. Ex alia parte solummodo Pater cognoscit et novit Filium, ita ut Filius adæquet Patrem, et Pater Filium, et inter Patrem et Filium existat vera « Circumsessio » qua Pater est totus in Filio, et Filius totus in Patre. ¹ *c*) Consequenter, Christus cognoscit, uti Deus Pater cognoscit; potest quæ Deus Pater potest. Et quia in Deo cognoscere est esse ejus, ideo Christus, cujus cognoscere est cognoscere Patris, habet idem esse, eandem naturam ac Pater. Neque audiendus est Harnack arbitrarie explicans divinam Filiationem Jesu Christi uti n. 191. de Deo trino, ostensum fuit. ²

Ex testimoniis allatis ergo, jure tria inferimus, 1º, quod Filiatio divina Christi est præesistens et antecedit nativitatem ejus temporalem, 2º, quod Christo quia est Filius Dei, omnia a Patre tradita sunt. 3º, quod Christus quia Filius Dei, habet modum divinum cognoscendi ipsum Patrem, quiquidem modus cognoscendi importat in Christo eandem divinam naturam Patris. ³

Ex Evangelistis synopticis, ita pro filiatione divina Christi argumentum efformamus. Christo, talis filiatio tribuenda est, qualis in Evangeliiis synopticis exprimitur et manifestatur. Atqui in tribus Evangeliiis synopticis, uti hucusque vidimus, exprimitur et manifestatur, Filiatio divina exigens eandem

(1) Cf. De Deo Trino. Vol. I. n. 185.

(2) Prof. Raf. Mariano (Rass. Nazionale Dic. 1902. p. 411, 12.) hæc contra Harnack scribit « Dove il concetto vero di Dio e del Cristo fosser quelli che l'Harnack se n'è formati,... non resterebbe altra via di uscita dalla profonda antinomia se non di ammettere necessariamente, che il Cristianesimo... venne già franteso e svisato sin dagli Apostoli e dai cristiani primitivi, e sin da Paolo e da Giovanni, e poscia via via, in proporzioni maggiori, per opera di tutta la formazione dogmatico-ecclesiastica posteriore. Sicchè processo storico del Cristianesimo e perturbazione, degenerazione continuata, universale, progressiva e crescente di sua essenza sarebbero equivalenti. »

(3) Cf. Rose l. c. p. 203. 205.

naturam Patris, eadem et identica jura. Ergo filiatio divina Christo est tribuenda, consequenter Christus Deus est.

c) Ex testimoniis nonnullis A. Pauli. Rom. 1, 3, 4. « De Filio suo, qui factus est ei ex semine David secundum carnem, qui prædestinatus est Filius Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum J. Christi Domini nostri. » 1. Corint. 8, 6. « Nobis tamen unus est Deus, Pater, ex quo omnia, et nos in illum; et unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, et nos per ipsum. » 2. Corint. 8, 9. « Scitis enim gratiam Domini nostri Jesu Christi, quoniam propter vos egenus factus est, cum esset dives, ut illius inopia vos divites essetis. »

Philip. 2, 6. « Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo. »

Modo in hisce testimoniis quid affirmat Paulus? a) duas nativitates esse in Christo, unam secundum quam est Filius David, aliam secundum quam est Filius Dei. b) Christum præ-exstitisse apud Deum, atque in creatione universi, simul cum Deo Patre operatum fuisse. c) Christum esse Filium Dei, quia de Deo natus est, et quamvis esset dives, pauperem pro nobis factum fuisse. d) Christum esse æqualem Deo non rapina sed jure. Christus igitur Deus est.

ART IV.

CHRISTI DIVINITAS RATIONIS ARGUMENTIS CONFIRMATUR, ET RATIONALISTARUM DIFFICULTATES QUÆDAM SOLVUNTUR.

80. Juxta Rationalistas, « Christus, nunquam manifestavit sacrilegam ideam, se faciendi Deum » vel si aliquando affirmavit se esse Filium Dei, non aliter ac cæteri homines, quibus Deus communicatur, Filius Dei dicendus est.¹ Contra sit:

81. *Ex affirmatione Christi dicentis, se esse Deum, atque ex modo quo Christus Filiationem divinam sibi tribuit, Christus vere Deus est.*

a) Ex affirmatione Christi dicentis « se esse Deum. » Est factum, absque dubio historici et critici consideratione dignum,

(1) Cf. Renan. l. c. chap. V, et XV.

quod Christus, toto vitæ suæ terrenæ decursu, continuo et incessanter affirmavit « se esse Deum, unicum Deum, supra angelos hominesque constitutum, juribus divinis non limitatis sed infinitis, non acquisitis sed naturalibus præditum, hæredem universalem omnium honorum Patris, mundi Dominatorem, non quidem more temporalis regis, sed more Dei. Modo, petimus nos, hæc affirmatio constans atque ininterrupta Christi, factum hoc unicum et insolitum, quomodo explicatur? Vel dicendum est, Christum fuisse illusum, vel esse reapse verum Deum. Atqui non potest primum asseri, idest « Christum fuisse illusum »; quia homo illusus tribuens sibi dignitatem vel missionem quam non habet, 1° aliquando, dubium patitur de sua dignitate et missione, atque de facili illusio ejus dignoscitur. 2° Homo illusus coram difficultatibus positus fatetur suam deceptionem; 3° neque desiderio ad tam ardua atque magna aspirat. 4° Illusio ad tempus perdurat, neque cum admirabili vita conciliari potest. Contra Jesus Christus, nec uno momento, de propria Divinitate dubitavit, neque difficultatibus sive discipulorum, sive potestatis civilis circumventus deceptionem suam fassus est; imo coram morti amarissimæ, et usque ad mortem ipsaque morte, affirmationem suam confirmavit. Rursus, rationalistis ipsis fatentibus, vita terrena Christi plane admirabilis, cælestis, divina, sine exemplo fuit. Ergo ex affirmatione Christi dicentis se esse Deum, Christus vere Deus est.¹

b) « Ex modo quo Christus Filiationem divinam sibi tribuit. » Christus enim, non una vice, sed infinitis vicibus vocat se « Filium Dei » tribuit sibi filiationem divinam. Porro, modus quo sibi filiationem hanc tribuit, extraordinarius est, inexplicabilis, exigit necessario consortium naturæ divinæ. Si quidem Christus vocat se, a) Filium unicum, naturalem Dei, habentem eadem ac identica privilegia Patris, hæredem universorum, omnium creatorem. b) Fatetur se habitare dignitatem inaccessibilem, ad quam homines nunquam pervenire queunt, atque ita ab hominibus distare, ut angeli inter homines et ipsum intercedant. c) Statuit differentiam inter filiationem suam naturalem, et filiationem acquisitam discipulo-

(1) Cf. Rose l. c. XI, 202. Qui de hac affirmatione Christi ait « N'est-ce pas là un fait sans exemple, un unicum dans l'histoire... Voilà une prétention sans exemple et sans précédent: elle n'a pas été reprise; et elle sollicite la méditation de l'historien et du critique. »

rum, et dum præcipit illis ut orent oratione quæ « Pater noster » dicitur, ipse « Patrem suum orat. » d) Per testimonium Marci 13, 32. « De die autem illo, vel hora nemo scit, neque angeli in cœlo, neque Filius, nisi Pater » indicat gradum quem occupat, est apud Patrem, in Patre, in sinu Patris. Modus ergo quo Christus sibi filiationem divinam tribuit, exigit in Christo naturam divinam, ideoque Christus Deus est. ⁴

82. *Rationalistarum difficultates.*

1. Evangelista, Divinitatem Jesu Christi specialiter describens, procul dubio est S. Joannes. Modo inquit Renan ² « Evangelium S. Joannis acceptari nequit, cum non referat fideliter mentem Jesu Christi circa ejus Divinitatem. » Ante omnia, scribit Harnack ³ adhiberi nequit, tanquam historicum documentum, Evangelium S. Joannis, quod a S. Joanne non est conscriptum. Auctor illius, summa libertate procedit; facta mutat, atque in non veridicam lucem collocat; sermones fingit, falsa quædam creat atque illustrat. Propter hoc, Evangelium S. Joannis non est historicum documentum pro Christo. »

2. Titulus « Filius Dei » Jesu Christo ab Evangelistis tam frequenter tributus, est metaphora quædam ex V. Testamento deducta. Modo in V. Testamento (Deut. 14, 1, 2; Psal. 2, 7, 82, 6; 2. Reg. 7, 14.) Filiatio divina nullam æqualitatem cum Deo importat, neque exigit eandem naturam divinam. Ergo nec in ipso Christo, titulus « Filius Dei » naturam divinam importat.

3. Jesus Christus fuit Messias Israël. Modo Israël Messias est, rex quidam, filius David, ex homine natus, totaliter humanus, quamvis electus a Deo specialiter, atque a Deo specialiter consecratus. Christus igitur est homo quidem specialis non vero Deus.

83. *Prima difficultas solvitur.*

1. Renan et Harnack apertis verbis sibiipsis contradicunt. Renan rejicit auctoritatem Evangelii S. Joannis, dum Evangelista clare et evidenter Divinitatem Jesu Christi præ-

(1) Cf. Rose l. c. p. 199-211.

(2) L. c. ch. XV.

(3) Das Wesen des Christentums p. 13.

dicat: acceptat vero. dum illi fas est, testimoniis quibusdam abuti contra Jesu Christi Divinitatem. Ita in eodem capite XV, affert testimonium S. Joa. 5, 18. « Propterea ergo magis quærebant cum Judæi interficere; quia non solum solvebat sabbatum, sed et patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo » et vocat accusationem hanc « calumniam Judæorum. » Affert etiam testimonium Christi, Joa. 14, 28. « Vado ad Patrem, quia Pater major me est » ut inde inferat differentiam Christi Dei, a Deo.

Pariter ipsemet Harnack rejicit quartum Evangelium, tanquam non a S. Joanne coscriptum; in suo libro tamen cui titulus est, *Geschichte der altchristlichen Litteratur*, fatetur, « non posse negari in quarto Evangelio personam Joannis aliquo modo apparere. »¹

2. Est ne reapse, Evangelium S. Joannis rejiciendum uti Renan et Harnack asserere non veriti sunt? Contra assertionem hanc militant auctores profani, uti Beyschlag, Bonwetsch, Ewald, Frank, Loofs, Weiss, et Zahn, ita ut merito domini Harnack magister scripserit « Valde difficilior est negare, quam recognoscere genuinitatem Evangelii S. Joannis. »² Liceat nobis applicare D. Harnack, verba quæ ipse Davidi F. Strauss applicat, dum scribit « Sexaginta anni transacti sunt, et D. F. Strauss putaverat historicitatem trium evangeliorum, funditus evertisse; vanus labor, quia illorum historicitas critice iterum fundata est. » Pari modo de historicitate Evangelii S. Joannis dicendum est, et D. Harnack ad ejus negationem, vane laborasse.

3. Contra Harnack assertionem militant scriptores sacri. Præter enim S. Iræneum (*Adv. Hær.* 3, 11, 8.) affirmantem existentiam quatuor Evangeliorum, et altitudinem quarti Evangelii S. Joannis, adest Origenis testimonium; (*Comm. in Jca.* 1, 6.) « Arbitror ego, etiamsi quatuor sint Evangelia veluti elementa fidei Ecclesiæ... Evangelicorum primitias Evangelium esse Joannis nobis propositum, cujus sensum pro virili nostra jussi sumus abs te investigare. »

S. Joa. Chrys. (*Hom.* 1, 2. in Joa.) « Hæc porro cuncta (quæ Deus dixit) accurate ille (Joannes) nobis enarrabit, quod regis

(1) Cf. Walther *Ad. Harnacks Wesen des Christentums* p. 22-3.

(2) Cf. Walther l. c. p. 22. Cf. etiam R. Mariano (*Rassegna Naz.* p. 413. Dicembre 1902.) qui scribit « L'esclusione dell'Evangelio di Giovanni storicamente infondata ».

amicus sit, imo quod regem in se loquentem habeat omniaque ab illo audiat, quæ ille a Patre accepit. »

S. Augustinus (Tract. 36 in Joa.) « In quatuor Evangeliiis, vel potius quatuor libris unius Evangelii, sanctus Joannes apostolus, non immerito secundum intelligentiam spiritualem aquilæ comparatus, altius multoque sublimius aliis tribus erexit prædicationem suam... Nam cæteri tres evangelistæ, tanquam cum homine Domino in terra ambulabant, de divinitate ejus pauca dixerunt: istum autem... pervenit ad eum per quem facta sunt omnia dicendo. In principio erat Verbum etc. Joa. 1. 1-3. »¹

84. Secunda difficultas solvitur.

1. Titulus « Filius Dei » Jesu Christo tributus, necessario includit divinitatem. Christus dicitur « Filius Dei », non sicut cæteri homines, sed modo speciali. Ita Matth. 16, 16. « Simon Petrus dixit: Tu es Christus, Filius Dei vivi » quia proprium viventis est generare filium sibi in natura æqualem. Pariter Joa. 3, 16. Christus dicitur « Filius unigenitus », « Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret. » 1. Joa. 5, 20, Christus dicitur « verus Filius, et verus Deus »; « Et scimus, quoniam Filius Dei venit, et dedit nobis sensum, ut cognoscamus verum Deum et simus in vero Filio ejus. Hic est verus Deus. »

Rom. 8, 32; Colos. 1, 15; Hebr. 1, 2; Christus vocatur « proprius Filius Dei, primogenitus naturæ, hæres universorum » « Qui (Deus) etiam proprio Filio suo non pepercit.... Qui (Christus)... est primogenitus omnis creaturæ... Diebus istis locutus est nobis in Filio, quem constituit hæredem universorum per quem fecit et sæcula. »

2. Quenam sit significatio, quæ denominationi « Filius Dei » subest, ex sola traditione, diudicandum est, non vero ex philologia, quæ ad hanc rem explicandam insufficiens invenitur. Modo traditio christiana denominationem « Filius Dei » Christo tributam, semper accepit, prouti importat consortium atque identitatem naturæ divinæ cum Patre, atque

(1) Non immerito Lutherus ait « Weil nun Iohannes gar wenig Werke von Christo, aber gar viel seiner Predigt schreibt, wiederum die andern drei Evangelisten viel seiner Werke, wenig seiner Worte schreiben, ist Iohannes das einige, zarte, rechte Hauptevangelium und den andern weit vorzuziehen und höher zu heben. » Cf. Walther l. c. p. 20.

Spiritu Sancto. Idipsum habetur de traditione judaica. Judæi siquidem verba Christi se dicentis « Filium Dei » intellexerunt prouti includebant veram naturam divinam; ¹ ob quam causam, ad mortem ipsum damnarunt.

Ita Joa. 19, 7. « Nos legem habemus, et secundum legem debet mori, quia Filium Dei se fecit. » Matth. 26, 63, 64, 65. « Et princeps Sacerdotum ait illi: Adjuro te per Deum vivum! ut dicas nobis, si tu es Christus filius Dei. Dicit illi Jesus: Tu dixisti!... Tunc princeps Sacerdotum scidit vestimenta sua, dicens: blasphemavit! »

3. Denominatio « Filius Dei » non est solitarie accipienda, sed comparanda est, cum his quæ Christo in Evangelio tribuuntur, ut inde ejus genuina significatio inferatur. Modo Christo Filio Dei, tribuuntur in Evangelio, jura divina, honores divini, cognitio divina, intima cognitio mysteriorum Dei. Rursus Christus dicitur Filius Dei, existens apud Patrem, præexistens, creator universorum, illique tribuitur esse personale Dei. Aliis verbis denominatio « Filius Dei » considerata cum cæteris attributis Christi, uti in Evangelio legimus, importat in Christo veram naturam divinam. ²

85. Tertia difficultas solvitur.

1. Nonnulli respondent, negando Messiam a populo Judaico expectatum, fuisse purum hominem, quamvis specialiter a Deo electum et consecratum. Penes siquidem Judæos, etiam penes illos qui ideam Messiæ venturi aliququaliter corruperant, fides in Messiæ Divinitatem, universaliter et constanter viguit, ipsumque uti Deum omnes expectarunt. Sint testimonia quædam, quibus Messiæ futuri Divinitas proclamatur. Is. 9, 6; 25, 9. « Parvulus enim natus est nobis, et filius datus est nobis...; et vocabitur nomen ejus: admirabilis, consiliarius, Deus. » « Et dicet in die illa: Ecce! Deus noster iste, expectavimus eum, et salvabit nos. » Jer. 23, 6. « In diebus illis salvabitur Juda, et Israël habitabit confidenter; et hoc est nomen, quod vocabunt eum, Dominus justus noster. » ³

(1) Cf. Capecelatro. — Errori del Renan c. XIII.

(2) Cf. Rose l. c. p. 215.

(3) Cf. Capecelatro l. c. qui de testimonio Jeremiæ ait. « Ove si vuol notare che nell'ebreo è Iehovah giustizia nostra. E Iehovah era nome così assolutamente proprio di Dio, che i giudei per riverenza nol potevano nè anco profferire: onde quando leggendo la Bibbia si incontravano in questo nome santissimo profferivano invece quello di Adonai. »

Mich. 5, 2. « Et tu Bethlehem Ephrata parvulus es in millibus Juda; ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israël, et egressus ejus ab initio, a diebus æternitatis. »

2. Alii e contra, concedunt Messiam a populo judaico expectatum fuisse purum hominem, regem a Deo specialiter electum atque a Deo consecratum; Divinitatem vero Jesu Christi ita defendunt et salvant. Loco arguendi « Jesus Christus est Messias et consequenter Filius Dei et Deus », arguunt « Jesus Christus quia est Filius Dei est Messias, et quia denominatio « Filius Dei » Christo in N. Testamento tributa, uti hucusque visum est, importat naturam divinam, ideo Christus Jesus est verus Deus. »¹

SECT. V.

DE CONVENIENTIBUS J. CHRISTO SECUNDUM SE, PER RELATIONEM AD PATREM SUUM, ET IN COMPARATIONE AD NOS.

ART. I.

DUÆ VOLUNTATES, DUÆQUE OPERATIONES IN CHRISTO PONUNTUR.

86. Ex hucusque dictis apparet, Christum Jesum, secundum se esse, « perfectum Deum » atque « perfectum hominem. » Modo tum in Deo, tum in homine perfecto, est existentia, sunt facultates quædam intellectivæ et volitivæ, sunt quædam operationes. Hinc quæritur an Christo conveniat duplex existentia, duplex facultas intellectiva et volitiva, duplex operatio. Quantum ad existentiam Christi, solutio est corollarium dictorum. Si enim per existentiam intelligatur « natura » duplex est existentia Christi, divina et humana,

(1) Cf. P. Rose l. c. p. 191-98.

cum duplex natura divina et humana sit in Christo. Si vero per existentiam intelligatur « persona », esse personale Christi, existentia in Christo una et unica est. Ratio est, juxta Angelicum¹ « quia in Christo sunt duæ naturæ, et una hypostasis, necesse est quod ea quæ ad naturam pertinent in Christo, sint duo; quæ autem pertinent ad hypostasim in Christo, sint unum tantum. »

Pariter circa duplicem intellectum in Christo, solutio est corollarium dictorum. Cum enim in Christo posita fuerit, nedum scientia divina, sed etiam creata quæ intellectus humani propria est in Christo necessario sunt duo intellectus. Difficultas ergo manet circa voluntatem et operationes Jesu Christi.

87. *Errores circa numerum Voluntatum in Christo.*

« In hanc communem conclusionem (de duplici voluntate in Christo), inquit Cajetanus,² multi errantes convenerunt, scilicet in Christo non sunt duæ voluntates. Quadrifariam autem hi divisi sunt. Apollinaris enim ex negatione animæ intellectivæ in Christo negat voluntatem humanam. Eutyches ex unitate naturæ compositæ, unam quoque voluntatem ponit. Nestorius solam creatam naturam in Christo ponens, unitam Deo secundum conformitatem effectus, negat divinam voluntatem in Christo. Macharius autem ex negatione proprii motus in humanitate Christi voluntatem humanam in Christo negavit. Ubi vides quod omnes conveniunt in negatione duarum in Christo voluntatum, dum aliqui divinam, aliqui humanam a Christo tollunt: aut utramque tollere coguntur, et ponere unam tertiam naturæ compositæ. » Sit propositio:

88. *Christo conveniunt duæ voluntates 1° voluntas divina, 2° humana. Probatur:*

a) Ex auctoritate. « Duas naturales voluntates, inquit Concil. Costant. III. (a. 680. Denz. 238.) in eo (Christo)... secundum Sanctorum Patrum doctrinam... prædicamus; et duas naturales voluntates non contrarias... sed sequentem ejus humanam voluntatem, et non resistantem vel reluctantem, sed potius et subjectam divinæ ejus atque omnipotenti voluntati. » Luc. 22, 42. « Pater! si vis, transfer calicem istum a me; ve-

(1) 3. p. 17. 2.

(2) Comm. 3. p. 18. 1. Cf. Ianssens « Prænotamen historicum de Monotheismo » l. c. q. XVIII.

rumtamen non mea voluntas sed tua fiat. » Joa. 5, 30. « Non quæro voluntatem meam, sed voluntatem ejus, qui misit me. » Joa. 6, 38. « Descendi de cœlo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me. » Hic aperte Christus sermonem facit de voluntate sua humana, quia voluntas Christi Dei, idem est ac voluntas Patris, consequenter in Christo duæ voluntates sunt.

δ) Ratione. Peracta Incarnatione, erat in Christo 1° perfecta natura divina; 2° perfecta natura humana. In natura autem perfecta divina, est voluntas divina; in natura quoque perfecta humana, est voluntas humana. Ergo Christo conveniunt duæ voluntates, 1° voluntas divina, 2° voluntas humana.

Angelicus (3. Dist. 17, q. 1. 1.) affert hoc argumentum. « Christus assumpsit naturam nostram, ut eam curaret: quia quod inassumptibile est, incurabile est. Sed voluntas nostra, per quam peccatum intraverat, maxime curatione indigebat. Ergo ipsam assumpsit; ergo in Christo est aliqua voluntas præter voluntatem divinam. »

89. Corollaria. — 1. Quia « Filius Dei humanam naturam assumpsit cum omnibus, quæ pertinent ad perfectionem ipsius naturæ humanæ » etiam « animalis » inferendum est in Christo fuisse voluntatem sensualitatis, idest appetitum sensitivum, qui ad perfectionem naturæ animalis pertinet. Voluntas hæc, in nobis dicitur sensualis, quia non est rationi subjecta, in Christo vero vocatur sensualitatis, quia rationis imperio perfecte subdita fuit. (Cf. S. Th. 3. p. 18. 2.).

2. Cum ex parte modi volendi, duplex distinguatur voluntas in homine, idest a) uti natura (Θελησιν) si necessario et absolute velit; b) uti liberum arbitrium (Βούλησιν) si libere et elective velit, ideo in Christo utraque voluntas fuit. a) Fuit voluntas uti natura, quia in Christo cum sit perfectus homo, fuit certe actio quædam voluntatis tendentis necessario et absolute in finem, quæ quidem, voluntas uti natura vocari consuevit. b) Fuit voluntas uti liberum arbitrium, quia in Christo electiones quædam fuerunt, et ubicumque est electio, ibi voluntas uti liberum arbitrium est.

3. Quamvis in Christo quatuor fuerint volitiones, quemadmodum quatuor scientiæ, fuerunt idest 1° divina, 2° humana uti natura, 3° humana uti liberum arbitrium, 4° appe-

titus sensitivus vel voluntas sensualitatis, tamen inter has voluntates a) nulla fuit contrarietas subjectiva. Nam in contrarietate subjectiva, una vis impedit aliam. Sed in Christo voluntas divina et humana uti libera, non impediabant motum voluntatis ut natura neque appetitus sensitivi, quæ relinquebantur pati propria. Ergo nulla contrarietas subjectiva.

b) Nulla pariter fuit contrarietas proprie dicta objectiva. Quia ad hanc contrarietatem habendam non sufficit velle diversum objectum, sed requiritur velle objectum diversum propter diversum motivum. Sed voluntas divina, et humana Christi, quamvis vellent objectum diversum ac voluntas uti natura et sensualitatis, tamen non fuit oppositum motivum volendi, quia neque voluntas uti natura, neque sensualitatis poterant motivum hoc cognoscere. Ergo nulla contrarietas objectiva proprie dicta.

c) In re volita tamen, contrarietas quædam objectiva fuit. Nam voluntas Christi divina atque humana uti libera, voluerunt passionem Christi, a qua tamen refugiebant, tum voluntas Christi uti natura, tum voluntas Christi sensualitatis. Ergo contrarietas quædam objectiva in re volita extabat.

4. Cum a libero arbitrio Christi sit quælibet impectio excludenda; ab ipso removenda sunt, hæsitatio, consilium, atque possibilitas declinandi in malum.

90. Christo conveniunt duo genera operationum; 1° operationes divine, 2° operationes humane. — Qui posuerunt in Christo, vel unam voluntatem, vel solummodo unam naturam, vel compositum quoddam ex humanitate et divinitate, resultans, negant in Christo fuisse duo genera operationum.

Cajetanus ¹ ita sensum propositæ quæstionis explicat. « Sermo est de operationis unitate secundum principium activum, non quodcumque, sed proprium, hoc est virtute propria agens. Ita quod operatio una appellatur, quæ est ab uno tantum activo principio virtute propria: et si a pluribus activis principiis secundum suas proprias virtutes est, non est operatio una. Perinde ergo est quærere, an divinitatis et humanitatis in Christo sit una tantum operatio, ac si quæreretur, an in Christo sit unum tantum principium operandi virtute propria,

(1) Comm. 3. p. 19. 1.

sive illud sit sola divinitas, sive compositum quoddam ex humanitate et divinitate, sive sola humanitate.» Probatur conclusio :

a) Auct. Concil. Later. (a. 649. Denz. 216.) can. 15. « Si quis secundum scelerosos hæreticos dei virilem operationem, quod Græci dicunt *θεανδρικὴν*, unam operationem insipienter suscipit, non autem duplicem esse confitetur secundum Sanctos Patres, hoc est, divinam et humanam.... condemnatus sit. »

b) Ratione. Ubi est duplex operationis principium, idest principium operationis divinæ et principium operationis humanæ, ibi adest duplex genus operationis, hoc est, operationes divinæ et humanæ. Sed in Christo datur duplex principium operationis; a) principium operationis divinæ et est natura perfecta divina; b) principium operationis humanæ, et est natura perfecta humana. Ergo Christo convenit duplex genus operationis, idest operatio divina et operatio humana.

Rursus, si unica operatio ponitur in Christo, vel sola natura divina esset in Christo, vel sola natura humana, vel natura tertia ex divina atque humana resultans. Modo nequit admitti primum vel secundum, quia Christus est « perfectus Deus et perfectus homo »; non tertium, quia in Incarnatione, nulla conversio facta est. Ergo in Christo duplex genus operationis est ponendum.

91. Corollarium. — Operationes quæ sunt in Christo possunt ad tres classes reduci, idest 1° ad operationes Christi omnino divinas quæque Christo uti Deo conveniunt, sicut est creare. 2° Ad operationes Christi omnino humanas, quæ nempe Christo uti homini conveniunt sicut est, pati. 3° Ad operationes mixtas quæ Christo Deo simul et homini conveniunt, sicut est sanare miraculose ægrotos; in hac enim actione, est potentia divina sanans, et est potentia humana tangens.

92. Articuli conclusio. — Christo ergo secundum se, convenit a) una existentia, si existentia referatur ad personam, duæ existentiae si existentia referatur ad naturam. b) Duo intellectus, intellectus nempe humanus et intellectus divinus. c) Duæ voluntates, voluntas divina atque voluntas humana. Hæc humana voluntas Christi comprehendit voluntatem uti

naturam voluntatem uti liberam, atque voluntatem sensualitatis; ita tamen ut nulla contrarietas subjectiva, sed solummodo in re volita, inter voluntates omnes Christi existat. d) Duæ operationes, operatio divina et operatio humana.

ART. II.

DE COMMUNICATIONE IDIOMATUM
IN CHRISTO.

93. Quia in Christo Deo et homine simul, eadem est atque unica persona existens in divina atque humana natura, ideo concludit Angelicus ¹ « de homine possunt dici ea quæ sunt divinæ naturæ tanquam de hypostasi divinæ naturæ; et de Deo possunt dici ea quæ sunt humanæ naturæ, tanquam de hypostasi humanæ naturæ » Hinc oritur idiomatum communicatio in Christo.

94. Quid nomine « Communicationis idiomatum » intelligatur. — Communicatio idiomatum ethymologice accepta significat, communicationem proprietatum, et diversimode a diversis definitur. « Secundum scientiam ecclesiasticam, inquit Simar ², Communicatio idiomatum (κοινο ποιησις, ἀντιστοιχίς) est mutua atque reciproca prædicatio attributorum duarum naturarum in Christo, in unitate personali derivans atque in unitate personali fundata. »

« Idioma græce, scribunt Professores Sem. Claramontensis ³ idem est ac latine proprietas: unde communicatio idiomatum est communicatio proprietatum, ideoque definitur: Naturæ divinæ et humanæ, earumque proprietatum, de Christo vel de se invicem prædicatio. » Communicationem idiomatum in Christo nos ita definimus « Communicatio idiomatum, dicimus, est quædam prædicatio, qua mediante in Christo humana de divinis, atque divina de humanis, propter unionem personalem dicuntur. » Prædicatio hæc potest fieri vel in abstracto vel in concreto; fit in abstracto si nominibus abstractis uta-

(1) 3. p. 16. 4.

(2) Lehrbuch der Dogm. §. 101.

(3) Theolog. dog. et Mor. Tom. 2. n. 382.

mur; in concreto si concreta nomina adhibeantur. Rursus proprietates quæ de Christo dicuntur, sunt triplicis generis, idest *a)* vel conveniunt Christo ratione solius divinitatis, uti dum dicimus, Christus est æternus, omnipotens. *b)* Vel conveniunt Christo ratione solius humanitatis, uti dum dicimus, Christus fuit passibilis et mortalis. *c)* Vel conveniunt Christo uti Deo et homini simul, sicuti est « Esse Mediatorem, esse Redemptorem. »

Apparet denique quodnam sit fundamentum communicationis idiomatum in Christo, idest « Unio personalis, Unio hypostatica. »

95. *Datur in Christo communicatio idiomatum.*

a) Ex Scriptura. Communicatio idiomatum consistit in hoc quod humana et divina de Jesu Christo prædicantur. Sed Scriptura continuo prædicat de Jesu Christo, humana et divina. Ergo secundum Scripturam communicatio idiomatum datur in Christo. Scriptura prædicat de Christo 1º humana. Nam Christus dicitur « Filius hominis, factus ex semine David, ex muliere, traditus in mortem, possidens animam et sanguinem. » Ita Matth. 16, 27. « Filius hominis venturus est. » Rom. 1, 3. « Qui factus est ei ex semine David secundum carnem. » Galat. 4, 4. « Misit Deus Filium suum, factum ex muliere. » Rom. 8, 32. « Pro nobis omnibus tradidit illum. » Joa. 1. Ep. 3, 16. « Ille animam suam pro nobis posuit. » Act. 20, 28. « Spiritus Sanctus posuit episcopos, regere ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo. » 2º Prædicat divina. Nam Christus dicitur « Deus, Patri æqualis, Filius Dei, Dominus gloriæ, potestatem habens, dimittendi peccata. » Ita Rom. 9, 5. « Christus..., qui est super omnia Deus. » Jòa. 10, 30. « Ego et Pater unum sumus. » Joa. 20, 31. « Quia Jesus est Christus Filius Dei. » 1. Corinth. 2, 8. « Nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. » Luc. 5, 20, 21. « Remittuntur tibi peccata tua... Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus? »

b) Ratione. Fundamentum communicationis idiomatum est unitas personalis. Consequenter ubi sunt duæ naturæ unitæ in una persona, et quidem personali unionē, ibi communicatio idiomatum datur. Atqui in Christo, duæ naturæ, divina et humana, uniuntur et quidem unionē personali substantiali, in una et unica persona Verbi Dei. Ergo in Christo datur communicatio idiomatum.

96. Regulae quaedam generales pro communicatione idiomatum statuuntur.

a) Regula generalissima est hæc: Salvari debet « unitas personæ, et naturarum distinctio. » Quia secus, mysterium Incarnationis, quod in una et unica persona, atque in duabus naturis distinctis essentialiter consistit, in intimis offenderetur.

b) Neque divina, neque humana, possunt de Divinis abstracte sumptis prædicari et vicissim. Ita ex. g. dicere nequimus « Divinitas est passa, Divinitas est homo, Humanitas est Divinitas. » Ratio est, quia « In mysterio Incarnationis non est eadem natura divina et humana..... et ideo ea quæ sunt unius naturæ, non possunt de alia prædicari, secundum quod in abstracto significatur. »¹ Atqui si divina vel humana de Divinis in abstracto sumptis prædicarentur, et ea quæ sunt unius naturæ dicerentur de alia natura, secundum quod in abstracto significatur uti cum dicitur « Divinitas est passa » passio quæ est propria naturæ humanæ tribueretur, naturæ divinæ abstracte sumptæ. Ergo neque divina, neque humana possunt de Divinis abstracte sumptis prædicari et vicissim.

c) De Divinis in concreto possunt divina et humana in concreto dici et prædicari. Ex. g. Deus est homo, homo est Deus. Ratio est, quia in tali casu, salvatur in Christo et « unitas personæ, et naturarum distinctio. » Siquidem dum dicimus a) « Deus est homo » sensus est « Aliqua persona subsistens in natura divina, subsistit etiam in natura humana. b) « Homo est Deus » sensus est « Aliqua persona subsistens in natura humana, subsistit etiam in natura divina. Una igitur persona duæque naturæ distinctæ asseruntur in Christo.

d) Adjectiva nomina quæ participationem divinitatis important nequeunt Personæ Christi applicari. Ex. g. non possumus dicere « Christus est divinus, dominicus. » Ratio est quia « Cum dicitur homo Christus Jesus, designatur suppositum æternum, quod est persona filii Dei: propter hoc quod

(1) Cf. S. Th. 3. p. 16, 5. Ut hanc regulam intelligas faveas conferre ea quæ n. 221 (de Deo trino Vol. I.) diximus, et Comm. Cajetani (3. p. 16, 5.) ubi inter alia hæc habet. « Abstractum nomen et significat naturam, et supponit pro natura: deitas enim pro deitate supponit. Concretum vero significat quidem naturam, sed etiam supponit pro habente naturam: ac per hoc pro hypostasi naturæ, hypostasis enim est habens naturam: Deus enim supponit pro habente Deitatem, pro hypostasi divinæ naturæ: et similiter homo pro habente humanam naturam, pro hypostasi humanæ naturæ. »

est unum suppositum utriusque naturæ. De persona autem filii Dei prædicatur Deus et Dominus essentialiter, et ideo non debet prædicari denominative: quia hoc derogat veritati unionis. »¹ Modo si adjectiva nomina quæ participationem Divinitatis important dicerentur de persona Christi « Deus et Dominus » prædicantur de persona Filii Dei denominative, et non essentialiter.

97. Quæstio incidens. — Occasione veritatis statutæ n. 85, de unica existentia in Christo, prouti ad personam refertur, nova et subtilis quæstio a theologis agitur, an videlicet in creaturis, existentia realiter ab essentia distinguatur. Duplex sententia existit. Communis, immo communissima sententia est, essentiam et existentiam realiter inter se distingui, paucorum vero sententia est, in rebus creatis, nonnisi operatione intellectus, essentiam et existentiam inter se distingui. Argumenta primæ et secundæ sententiæ afferre, utile ducimus.

98. Argumenta quædam utriusque sententiæ afferuntur.

a) Argumenta primæ sententiæ. Acerrimus defensor sententiæ hujus, præter alios, est Clar. P. Del Prado Theologiæ Professor ac Collega noster in Universitate Friburgensi apud Helvetios. Placet nobis duo, inter præcipua ejus argumenta, ad litteram transcribere.

1. « Si essentia et existentia non distinguerentur realiter in omnibus rebus creatis, nec daretur accidens in creaturis, nec differentia unius substantiæ secundum esse ab illis, cum quibus convenit in ratione quidditatis. Imo, nulla daretur diversitas in rebus, nulla differentia inter ea quæ sunt; quoniam omnia essent unum. »²

2. « Identitas essentiæ et existentiae est ita habere essentiam quod sit ipsa existentia, et ita habere existentiam quod sit ipsa essentia. Unde est habere esse sine additione, esse abstractum, esse indeterminatum. Ens quidem sine additione: sed quia de ratione ejus est, quod non fiat ei additio; non quia non sit de ratione ejus quod sibi fiat additio. Ens abs-

(1) S. Th. 3. p. 16, 2.

(2) De Veritate Fund. Philos. christ. p. 63.

tractum: sed per simplicitatem propriæ realitatis, minime per operationem intellectus abstrahentis. Ens indeterminatum: sed propter amplitudinem suæ perfectionis, non autem propter generalem transcendentiam suæ prædicationis. Jam vero, esse absque additione, non solum cogitatione, sed etiam in rerum natura: esse abstractum et simplicissimum per propriam subsistentiam, et esse indeterminatum per exclusionem subjecti recipientis et limitantis; ita est proprium Dei, ut aliis sit incommunicabile. Ergo cum Deus sit esse sine additione, abstractum, absque termino, quia est suum esse et non solum essentia sua, oportet, quod identitas essentiæ et existentiae omnibus aliis præter Deum nullo modo possit communicari. » ¹

b) Argumenta secundæ sententiæ. 1. Adserta distinctione solummodo rationis essentiæ et existentiae, manet intacta nota characteristicæ seu differentia primaria, qua Deus secernitur a creaturis. Deus siquidem est esse improductum, imparticipatum, irreceptum, contra in creaturis illud esse ab essentia non distinctum realiter, est productum a Deo, a Deo participatum, a Deo creatore receptum. Differentia igitur inter Deum et creaturam manet.

2. Distinctio realis, est quædam relatio realis. Omnis autem relatio realis, habet duos terminos extremos, quorum unumquodque existit realiter atque independenter ab alio, ita ut possideat propriam et singularem existentiam. Si igitur essentia et existentia realiter inter se distinguuntur, hæc distinctio, est relatio realis, habens duos terminos extremos, idest essentiam et existentiam, realiter et independenter ab invicem existentes, ideoque essentia existeret sine existentia. Atqui res contradictoria est, aliquid realiter existere sine existentia. Ergo existentia in creaturis nequit realiter ab essentia distinguui.

Quid igitur dicendum est? Unum dicimus. Sive in prima, sive in secunda sententia defendenda, caveamus a verbis nimiam arrogantiam sapientibus, aut quæ offensam fidei atque orthodoxiæ eorum qui contrarie sentiunt afferre possunt, modesteque sapiamus. Quapropter, cum Clar. P. Janssens ² reprehendimus P. Palmieri, qui thesim habet « Falluntur certissime qui inter

(1) L. c. p. 82.

(2) Tract. IV. De Deo homine p. 608

eamdem essentiam realem (finitam) et ejus existentiam distinctionem invehunt realem. » (Instit. philos. Ont. c. 1. th. III.) Et in theseos evolutione sententiam, quam impugnat, dicit evidenter falsam! Laudamus ex opposito Cl. P. Lepidi qui, mitissime (et evidenter addimus nos) de hoc argumento inter Thomistas sentit. (Elem. Philos. Christ. t. II. p. 166.).

ART. III.

CONVENIENTIA CHRISTO PER RELATIONEM AD PATREM SUUM DETERMINANTUR.

99. Convenientia Christo, per relationem ad Patrem tria præcipue numerantur, videlicet, Sacerdotis officium et dignitas, naturalis Filiatio atque prædestinatio. De hisce tribus breviter dicemus.

100. *Christus non solum fuit vere et proprie Sacerdos, sed simul fuit hostia.* — Sacerdos (quasi sacra dans) est persona publica, quæ a legitima auctoritate ad offerendum Deo sacrificium deputatur. Munera ejus sunt, orare pro populo, offerre atque sacra populo dare, docere, regere, et pascere populum, ipsumque ad præstabilitum finem perducere.

1. « Christus fuit Sacerdos. » Probatur *a)* ex auctoritate. Concil. Trid. (Sess. 22. c. 1. de Sac. Mis. Denz. 8, 16.) ait « Sacerdotem secundum ordinem Melchisedech se in æternum constitutum declarans, corpus et sanguinem suum sub speciebus panis et vini Deo Patri obtulit. » Heb. 4, 14. « Habentes ergo pontificem magnum, qui penetravit cœlos, Jesum Filium Dei; teneamus confessionem. *b)* Ratione. Ut persona aliqua sacerdotis dignitate polleat, debet esse consecrata, divina tradere populo, pro populo preces Deo offerre, atque populum Deo reconciliare. Atqui Christus Jesus *a)* fuit consecratus vocatione Divinitatis juxta illud Heb. 5, 5. « Sic et Christus non semetipsum clarificavit, ut pontifex fieret; sed qui locutus est ad eum: Filius meus es tu; ego hodie genui te. » *b)* Tradidit divina populo, 2 Pet. 1, 4. « Per quem maxima et pretiosa nobis promissa donavit; ut per hæc efficiamini divinæ

consortes naturæ. » c) Obtulit Deo preces, Heb. 5, 7. « Qui in diebus carnis suæ, preces supplicationesque ad eum qui possit illum saluum facere a morte, cum clamore valido et lacrymis offerens, exauditus est pro sua reverentia. » d) Reconciliavit homines Deo, Coloss. 1, 20. « Et per eum (Christum) reconciliare omnia in ipsum pacificans per sanguinem crucis ejus, sive quæ in terris, sive quæ in cœlis sunt. » Ergo Christus fuit vere et proprie Sacerdos.

2. « Christus fuit simul hostia. » Ephes. 5, 2. « Christus dilexit nos, et tradidit semetipsum pro nobis oblationem et hostiam in odorem suavitatis. » Heb. 9, 12. « Per proprium sanguinem introivit semel in Sancta, æterna redemptione inventa. » Deinde, « Omne, inquit Cajetanus¹ quod Deo exhibetur ad hoc ut spiritus hominis feratur in Deum, est hostia seu sacrificium: sed humanitas Christi est Deo exhibita ad hoc, ut spiritus hominum feratur in Deum. » Ergo Christus fuit simul hostia. Rursus quia triplex hostia datur, idest Holocaustum « quasi totum incensum » in quod « totum comburebatur in honorem Dei »; Hostia pro peccato, quæ pro homine in peccato existente offerebatur; Hostia pacifica, quæ pro homine in charitate viæ offerebatur; hinc Christus fuit nedum Holocaustum sed etiam, Hostia pro peccato, quia (Rom. 4, 25.) « Traditus est propter delicta nostra »; Hostia pacifica, quia (Heb. 5, 9.) « Consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi, causa salutis æternæ. » Propter hoc Christus dicitur « Hostia perfecta » « utpote existens simul et hostia pro peccato, et hostia pacifica, et holocaustum. » (Cf. De Euch. n. 284, Cajet. Comm. 3. p. 22. 2.).

101. Elipandi Archiep. Toletani ac Felicis Urgelitani error circa J. Christi filiationem. — Circa annum 780, Elipandus Archiep. Toletanus, docere cœpit, quod Christus secundum naturam humanam est « Filius adoptivus Dei » ita ut redempti a Christo, vere et proprie Christi fratres vocandi sint. Elipandus, errorem suum, Felici Urgelitano viro juveni, præstantissimique ingenii communicavit, qui majori vi ac acrimonia novam doctrinam defendere cœpit, existimans per ipsam novam dignitatem Christo uti homini advenire. Elipandi et Felicis error, in Synodo Ratisbonensi (792)

(1) Comm. 3. p. 22, 2.

Francofordiensi (794) et Aquisgrano (799) (Aix-la-Chapelle) damnatus fuit. ¹ Has damnationes præcesserat damnatio Hadriani I (a. 785. Denz. 250.) scribentis ad Hispaniæ episcopos « De partibus vestris pervenit ad nos lugubre capitulum, quod quidam episcopi ibidem degentes.... Filium Dei adoptivum confiteri non erubescunt. ».

102. Adoptionis natura. — « Adoptare inquit Cajetanus ² significat facere sibi filium adoptivum » et adoptio, defini potest. « Gratuita et liberalis acceptio personæ extraneæ ad hæreditatem. » Tres conditiones necessariæ sunt, ut vera adoptio habeatur, idest, *a*) Persona, quia adoptio proprietas personalis est, *b*) Persona extranea, secus nulla est vera adoptio; *c*) non aliunde sit titulus ad hæreditatem, quia secus, adoptio non esset liberalis. Rursus in adoptione quæ fit per gratiam distinguere oportet terminum, causam, formam adoptionis. Terminus adoptionis est beatitudo cœlestis, ad quam percipiendam homo fit idoneus per gratiæ donum. Causa adoptionis est Bonitas infinita Dei, qui « ad participationem bonorum suorum suas creaturas admittit. » Forma denique adoptionis est « per modum hæreditatis » illud enim est hæreditas alicujus quo est dives. (Cf. S. Th. 3. p. 23. 1.).

Duplex igitur filius datur naturalis, qui naturali generatione habetur; adoptivus qui per gratuitam acceptionem, ad hæreditatem elevatur.

103. Christus uti homo non est Filius adoptivus Dei. — *a*) Ex auctoritate Concil. Francofordiensi (a. 794, Denz. 253.). « In primordio capitulorum exortum est de impia ac nefanda hæresi Elipandi, Toletanæ sedis episcopi et Felicis Orgelitanæ eorumque sequacibus, qui male sentientes in Dei Filio asserebant adoptionem, quam omnes, qui supra, sanctissimi patres et respuentes una voce contradixerunt atque hanc hæresim funditus a S. Ecclesia eradicandam statuerunt. ».

b) Ratione. Filius adoptivus 1° est persona extranea, 2° sine naturali jure ad hæreditatem. Atqui Christus, neque est persona extranea, neque caret naturali jure ad hæreditatem, vidimus enim n. 78, quod Christo talis Filiatio tribuenda

(1) Cf. Harnack Précis de l'hist. des dogmes, traduit p. Choisy l. 2. c. 6. La controverse adoptienne. Kraus Kirchengeschichte §. 74, 4.

(2) Comm. 3. p. 23. 1.

est, qualis in Evangeliiis synopticis exprimitur, et in Evangeliiis synopticis exprimitur Filiatio divina exigens eandem naturam Patris, eadem et identica Patris jura. Ergo Christus uti homo non est filius adoptivus Dei.

104. *Christus est prædestinatus.* — « Prædestinatio, inquit Angelicus ¹, proprie accepta, est quædam divina præordinatio ab æterno, de his quæ per gratiam Dei sunt fienda in tempore. » Diversus est terminus, qui a theologis voci « prædestinationi » Christo applicatæ, tribuitur, et nonnulli asserunt terminum hunc esse « Dei filiationem » alii « beatitudinem » alii « gratiam unionis Christi. » « Divus autem Auctor, hoc est, Angelicus, animadvertit Cajetanus ² intuens gratiam unionis esse excellentius quid gratia summæ beatitudinis creatæ, quanto majus est esse Deum quam frui Deo, et gratiam summæ beatitudinis consequi ad gratiam unionis, posuit prædestinationem absolute communiter quidem respicere gratiam vitæ æternæ ut terminum: singulariter autem in Christo respicere gratiam unionis. »

Ad omnem errandi occasionem tollendam, placet nobis animadvertere « Prædestinationem » Christo applicatam cadere:

a) In naturam humanam Christi. « Nam humana natura non semper fuit Verbo unita; et ei etiam hoc per gratiam est collatum, ut filio Dei in persona uniretur. Et ideo solum ratione humanæ naturæ prædestinatio competit Christo. » (S. Th. 3. p. 24. 2.).

b) In personam Christi secundum quod est induta humanitatem, quia sanctissima illa Humanitas « per gratiam unionis assequuta est filiationem Dei » ideoque prædestinata fuit ad Dei filiationem. (Cf. Cajet. Comm. 3. p. 24. 1.).

c) Non in personam Christi absolute et secundum se, quia persona Christi absolute et secundum se « est ipsa Dei filio per essentiam » prædestinans, et non prædestinata. Hisce positis probatur Christum fuisse prædestinatum:

1° Ex auct. Ap. Pauli (Rom. 1, 4.). « Qui Christus prædestinatus est Filius Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum J. Christi Domini nostri. »

2° Cajetani argumento. (Comm. 3. p. 24. 1.) « Prædestinatio

(1) 3. p. 24. 1.

(2) Comm. 3. p. 24. 1.

proprie est divina ab æterno præordinatio eorum, quæ per gratiam sunt fienda in tempore. Sed Deum esse hominem et e converso, est quoddam factum in tempore per gratiam unionis, et præordinatum a Deo ab æterno: alioquin aliquid novi divinæ menti accideret. Ergo unio illa est prædestinata: ergo Christus est prædestinatus. »

105. Explicationes diversæ textus S. Pauli (Rom. 1, 4.) afferuntur. — Quæstio de Christi prædestinatione, certe propter verba illa Apostoli. « Qui prædestinatus est Filius Dei » mota fuit; neque controversia aliqua extaret, testimonio illo non existente. Operæ igitur pretium est diversas testimonii hujus interpretationes afferre.

Interpretatiō Origenis. (Comm. in Ep. Rom. 1. 1, 5.). « Observandum est enim quia non dicit: Qui prædestinatus est Filius Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis; sed, Qui destinatus est Filius Dei. Et nemo putet nos de hoc sermone, curiosius quam res patitur, perscrutari. Quamvis enim in Latinis exemplaribus prædestinatus soleat inveniri, tamen secundum quōd interpretationis veritas habet, destinatus scriptum est, non prædestinatus. Destinatur enim ille qui est, prædestinatur vero ille qui nondum est, sicut hi de quibus dicit Apostolus: Quos autem præscivit, illos et prædestinavit. Præsciri ergo et prædestinari possunt illi qui nondum sunt; ille autem qui est, et semper est, nōn prædestinatur, sed destinatur. Hæc dicta sint a nobis propter eos qui in unigenitum Filium Dei impietatem loquuntur, et ignorantes differentiam destinati et prædestinati, putant eum inter eos qui, cum ante non fuerint, prædestinati sunt ut essent, numerandum: qui nunquam prædestinatus est ut esset Filius, sed semper fuit et est sicut et Pater. Qui ergo semper est, destinatur, ut diximus, non prædestinatur; qui autem prædestinatur, nondum erat tunc cum prædestinaretur, sed cœpit ex tempore. » Secundum Origenem igitur « planus est sensus: quia Christus destinatus, scilicet missus, est a Deo patre in mundum, tamquam verus filius Dei in virtute divina. »

Origenis interpretatio rejicitur ab Angelico ¹, cujus verba modo citavimus, propter hanc rationem, quia nempe « communiter omnes libri latini habent, qui prædestinatus. »

(1) Comm. Rom. c. 1. l. 3.

S. Augustini interpretatio. (De Prædest. Sanct. c. 15.). « Prædestinatus est ergo Jesus, ut qui futurus erat secundum carnem filius David, esset tamen in virtute Filius Dei secundum Spiritum sanctificationis; quia natus est de Spiritu sancto et Virgine Maria. Ipsa est illa ineffabiliter facta hominis a Deo Verbo susceptio singularis, ut Filius Dei et filius hominis simul filius hominis propter susceptum hominem, et Filius Dei propter suscipientem unigenitum Deum veraciter et proprie diceretur; ne non trinitas, sed quaternitas crederetur. Prædestinata est ista naturæ humanæ tanta et tam celsa et summa subvectio, ut quo attolleretur altius, non haberet: sicut pro nobis ipsa divinitas, quo usque se deponeret humilior, non habuit, quam suscepta natura hominis cum infirmitate carnis usque ad mortem crucis. »

S. Thomæ interpretatio. (Comm. Epist. Rom. c. 1. l. 3.). Juxta S. Thomam A. Paulus « ponit tria. Primo, prædestinationem, cum dicit: Qui prædestinatus est; secundo, dignitatem seu virtutem, cum dicit: Filius Dei in virtute; tertio, signum sive effectum cum dicit: Secundum spiritum sanctificationis. »

Circa prædestinationem Christi animadvertit, quod creatura rationalis uniri potest Deo, vel per gratiam gratis datam, vel per « gratiam gratum facientem, quæ est gratia adoptionis » et etiam « Alio modo, quæ est singularis Christo per unionem in esse personali: et hæc dicitur gratia unionis. Sicut ergo, concludit, hominem esse unitum Deo per gratiam adoptionis cadit sub prædestinatione, ita etiam esse unitum Deo per gratiam unionis in persona, sub prædestinatione cadit: et quantum ad hoc dicit: Qui prædestinatus est filius Dei. » Præterea « Quia persona Christi subsistit in duabus naturis, humana sc. et divina, secundum utramque potest aliquid dici de eo: sicut enim de homine potest aliquid dici secundum corpus ut tangi et vulnerari, aliquid autem secundum animam, ut intelligere et velle: ita et de Christo potest aliquid dici et secundum divinam naturam...; aliquid secundum humanam naturam, sicut cum dicimus eum crucifixum et mortuum, et hoc modo dicitur esse prædestinatus secundum humanam naturam. Quamvis enim ipsa persona Christi semper fuerit filius Dei, tamen non semper fuit, ut existens in humana natura esset filius Dei, sed hoc fuit ineffabilis gratiæ. »

Rursus participium hoc « prædestinatus » « designat actum

animæ. Anima enim secundum suum intellectum et rationem, potest distinguere ea, quæ sunt secundum rem conjuncta. Potest enim aliquis de pariete albo cogitare, et loqui; seorsum quidem quantum ad hoc quod est paries, seorsum autem ex hoc quod est albus. Ita etiam in prædestinatione. Nam prædestinatio potest attribui personæ Christi secundum quod subsistit in humana natura, licet non attribuaturs ei secundum quod subsistit in divina »

Circa vero verba Apostoli « in virtute » Angelicus notat « Et ne hoc referatur ad filiationem adoptionis additur: In virtute, quasi diceret: Prædestinatus est, ut sit talis filius, ut habeat æqualem, imo eandem virtutem cum Deo Patre: quia ut dicitur Apoc. V. Dignus est agnus, qui occisus est, accipere virtutem et divinitatem; quin imò ipse Christus est Dei virtus, secundum illud 1. Cor. 1: Christum Dei virtutem et Dei sapientiam. Unde (Joa. 5.): Quæcumque pater facit, hæc et filius similiter facit. »

Denique circa verba « Secundum Spiritum etc. » « sensus est, inquit idem Angelicus, quod apparet Christum esse Filium Dei in virtute ex resurrectione mortuorum, sc. ex hoc quod mortuos fecit secum resurgere, secundum illud Matth. XXVII: Multa corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt: et tandem faciet omnes resurgere, secundum illud Joan. V; Omnes qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei, et qui audierint vivent. Vel potest intelligi de spiritali resurrectione mortuorum, quæ est a peccatis, secundum illud Ephes. V: Surge qui dormis, et exurge a mortuis. Dicuntur autem mortui Jesu Christi, qui ab ipso resuscitantur, sicut et infirmi alicujus medici a quo sanantur. »

Cajetani interpretatio. (3. p. 24. 1.). « Quæstio est de verificatione sermonis Pauli Apostoli proprie vel improprie in hoc vel illo sensu. Auctor (S. Thomas) supponens loquutionem Apostoli esse propriam, et intelligi non de aliquo consequente ad filium Dei (puta manifestationem) difficilem suscepit provinciam verificandi illam de persona Christi. Ultra expositionem namque illam referentem prædestinationem ad naturam, et alteram Ambrosii referentem ad manifestationem Christi, referri quoque potest prædestinatio Christi ad filium Dei in virtute actuali: ita quod Filius Dei ex semine David secundum carnem, prædestinatus est filius Dei in virtute actualis operationis sanctificativæ et reparativæ mundi: ita

quod totum conjunctum, scilicet filius Dei in virtute actuali, est terminus prædestinationis.»

Aliquorum modernorum interpretatio. Nonnulli ex modernioribus, accipiunt verba Apostoli « in virtute » prouti significant « potenter, abunde »; accipiunt vero expressionem illam « secundum spiritum sanctificationis » in hunc sensum, idest « secundum naturam divinam. » Secundum igitur acceptionem hanc, Apostolus vult dicere « Christus, potenter, abunde, manifeste, probatus est Filius Dei secundum suam naturam divinam per resurrectionem ex mortuis. »

P. Janssens interpretatio. (Tom. IV, De Deo homine q. XXIV, III.) Cl. Pater, relatis variis opinionibus, hæc habet « Ut jam, si liceat mentem nostram aperiamus:

1) Lectionem ὁρισθέντος demonstratus est, probatus est genuinam putamus, et non προορισθέντος, præordinatus est.

2) Nexum inter. v. 3, et v. 4. ita intelligimus. In v. 3. declaratur conditio humana Christi a Prophetis promissi: est enim a) ex semine David, b) secundum carnem. In v. 4. declaratur iste Filius, humana natura indutus, probatus verus Filius Dei, simul homo et Deus. Quod fit per parallelismum tum emphaticum, tum oppositionis.

3) Conferendo ita v. 3. et v. 4. habemus: a) De Filio suo — qui demonstratus est Filius Dei in virtute; — b) Secundum carnem — secundum Spiritum sanctificationis; — c) ex semine David — ex resurrectione mortuorum.

a) Continet parallelismum emphaticum, ac si Apostolus diceret: Iste Filius, etsi carne David indutus, demonstratus est Filius Dei in veritate, in potentia, in substantia.

b) et c) Continent parallelismum oppositionis: carni opponitur Spiritus, imo spiritus sanctificationis; nativitati ex semine mortali, opponitur nativitas ad immortalem gloriam scilicet resurrectionis. »

En sententiæ omnes diversimode interpretantes mentem Apostoli, et in quibus tum Christi divinitas, tum Christi prædestinatio salvatur.

ART. IV.

CONVENIENTIA CHRISTO IN COMPARATIONE AD NOS
DETERMINANTUR.

106. Convenientia Christo in comparatione ad nos, non sunt nisi: Mediatoris officium, atque specialis reverentia, quæ adoratio dicitur eiue debetur. Hinc in articulo quarto de Christi mediatione, atque de adoratione, humanitati, Cruci, et imagini ejus tribuenda sermo erit. Quia vero novis temporibus, devotio erga sacratissimum Cor Jesu Christi, ubique in Ecclesia late propagata est, ideo specialis ponetur articulus de Cultu sanctissimi Cordis Jesu. Interea circa Jesu Christi mediationem sit:

107. *Christus verissime dicitur mediator Dei et hominum secundum quod homo.* — Mediator est quidam arbiter, reconciliator, et communiter significat personam unientem duo extrema distincta. Quando Christus vocatur mediator, talis denominatio convenit ei dupliciter, idest secundum esse et secundum operationem.

a) « Secundum esse. » 1. Tim. 2, 5. « Unus enim Deus, unus et mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus. » Rursus, mediator secundum esse ille verissime dicitur, in quo duo extrema junguntur. Atqui in Christo, per unionem personalem duo extrema, idest natura divina et humana junguntur. Ergo Christus est mediator secundum esse.

b) « Secundum operationem. » 2. Cor. 5, 19. « Quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum, et posuit in nobis verbum reconciliationis. » Deinde, mediator secundum operationem, vocatur ille qui unam personam alteri reconciliat. Atqui Christus reconciliavit et quidem perfecte humanum genus Deo. Ergo Christus est mediator Dei et hominum secundum operationem.

Cajetanus¹ hisce verbis declarat « Christum, secundum quod est homo, esse mediatorem. « Mediator secundum duo quæ

(1) Comm. 3. p. 26. 2.

habet (scilicet esse medium et officium conjungendi extrema inter se) duas exigit condiciones: prima est distantia ab extremis, secunda est delatio ad extrema utrinque ex altero. Sed Christus, secundum quod Deus, neutram habet, quia non distat a Deo in natura aut dominio: nec aliquid Dei non suum deferre potest: ac per hoc nihil potest deferre ex Deo tanquam extremo. Sed secundum quod homo, habet utramque: quia distat a Deo natura, et ab hominibus puris dignitate gratiæ et gloriæ: defert quoque præcepta donaque Dei ad homines, et satisfactionem ac interpellationem ex hominibus ad Deum, non quasi hæc ab hominibus accipiat, sed quia hæc vice hominum ipse Deo offert, quod vocatur pro hominibus offerre ac satisfacere. Nihilominus satisfactionem ex hominibus quoddammodo accipit, pro quanto ex massa peccatrice, carne scilicet humana ab Adam genita, naturam passibilem in qua satisfaceret assumpsit.

Angelicus brevius eandem veritatem ita declarat ¹ « Secundum quod Deus, (Christus) non differt a Patre et Spiritu sancto in natura et potestate dominii. Nec etiam Pater et Spiritus sanctus aliquid habent quod non sit filii: ut sic possit id quod est Patris vel Spiritus sancti, quasi quod est aliorum, ad alios deferre. Sed utrumque convenit ei, inquantum est homo: quia secundum quod est homo, distat et a Deo in natura et ab hominibus in dignitate et gratiæ et gloriæ. Inquantum etiam est homo convenit ei conjungere homines Deo, præcepta et dona Dei hominibus exhibendo, et pro hominibus Deo satisfaciendo et interpellando. Et ideo verissime dicitur mediator secundum quod homo. »

108. *Quid et quotuplex sit Adoratio stabilitur:*

Adoratio, per quam uti notat Angelicus ² « aliquis suum corpus ad Deum venerandum exhibet » est honor alteri propter ejus excellentiam exhibitus, cum quadam nostra submissione. In ipsa adoratione, sicuti in quacumque exhibitione honoris homini ab homine facta est *a)* actio intellectus cognoscitiva excellentiæ, *b)* actio voluntatis inclinans ad faciendum aliquid in protestationem talis excellentiæ, *c)* est denique actio externa de facto excellentiam protestans.

(1) 3. p. 26. 2.

(2) 2-2^a. 84. Prol.

Quia verum diversa est excellentia in diversis personis, ideo diversa quoque est adoratio, et datur adoratio Latriæ, Hyperdulæ, Dulæ, et Civilis. Adoratio Latriæ « est honor a nobis exhibitus excellentiæ infinitæ et divinæ »; vel prouti Contensonius ait est « Cultus religiosus soli Deo propter infinitam excellentiam exhibitus, et supremi in res omnes creatas dominii protestativus. »¹ Adoratio hyperdulæ est honor Mariæ Matri Dei exhibitus, propter specialem excellentiam ejus supra sanctos; Dulia vero est honor exhibitus excellentiæ finitæ et supernaturali Sanctorum. Denique Reverentia civilis est honor alicui personæ exhibitus propter excellentiam naturalem ejus. Hisce declaratis sit.

109. Adoratio latriæ tribuenda est: 1° Humanitati, 2° Imagini, 3° Cruci Jesu Christi.

a) « Humanitati J. Christi. » « S. q., legitur in Syn. œcumen. V (c. 9. Denz. 180.); ...sic adorat Christum, sed non una adoratione Deum Verbum incarnatum cum ejus carne adorat, juxta quod Sanctæ Dei Ecclesiæ ab initio traditum est, a. s. » Deinde juxta Angelicum « Proprie honor exhibetur toti rei subsistenti: non enim dicimus quod manus hominis honoretur, sed quod homo honoretur. » Si ergo unica sit persona subsistens in humanitate Christi, Humanitas Christi adoranda est adoratione latriæ, sicut adoratur eadem adoratione latriæ, Christi persona propter infinitam excellentiam ejus. Atqui una et unica est persona subsistens in humanitate Christi. Ergo humanitas Christi est adoranda adoratione latriæ².

b) « Imagini Christi. » In Synodo enim VII (a. 787. Denz. 244.) legitur « Imaginis honor ad primitivum transit: et qui adorat imaginem, adorat in ea depicti subsistentiam. » Modo, subsistentia, vel persona Christi adoratur adoratione latriæ. Ergo et ipsa imago Christi. « Motus, inquit Angelicus³, qui

(1) De Christo lib. 10 diss. 1. c. 2.

(2) S. Thomas (3 p. 25. 2.) asserit etiam dulæ adorationem tribuendam esse Humanitati J. Christi. En ejus verba « Alio modo potest intelligi adoratio humanitatis Christi, quæ fit ratione humanitatis Christi perfectæ omni munere gratiarum, et sic adoratio humanitatis Christi non est adoratio latriæ, sed adoratio dulæ. Ita scilicet quod una et eadem persona Christi adoretur adoratione latriæ, propter suam Divinitatem, et adoratione dulæ propter perfectionem humanitatis ». Nobis videtur esse valde subtile (ne periculosum dicamus) separare Humanitatem a Persona divina Christi.

(3) 3 p. 2. 5. 3.

est in imaginem, inquantum est imago, est unus et idem cum illo qui est in rem... Et sic sequitur quod eadem reverentia exhibeatur imagini Christi et ipsi Christo. Cum ergo Christus adoretur adoratione patriæ, consequens est quod ejus imago sit adoratione patriæ adoranda.»

c) «Cruci Christi.» Potest fieri sermo vel de cruce in qua Christus crucifixus est, vel de effigie crucis Christi. Si de prima fiat sermo est adoranda adoratione patriæ, 1° quia «repræsentat nobis figuram Christi extensi in ea», 2° «ex contactu ad membra Christi, et ex hoc quod eius sanguine est perfusa.»

Idipsum dicendum est, de effigie crucis Christi, quia ideo crucem hanc veneramus, quia est «imago Christi.» Sed imago Christi adoratur adoratione patriæ. Ergo et ipsa imago crucis Christi. (Cf. S. Th. 3. p. 25. 4.).

110. Cajetani doctrina circa imagines Dei. — «Tripliciter, inquit magnus theologus¹ posse formari imagines Dei, secluso Incarnationis mysterio. Primo ut res divina figuretur per imagines.... Et hac ratione damnantur imagines Dei, ut Deus est: et ingerunt erroneam de Deo opinionem. Et hoc modo in Ecclesia Dei constat non haberi imagines Dei. Secundo, ut species Dei in Scripturis traditæ figurentur; sicut cum depingitur Spiritus sanctus in forma columbæ, non ut Spiritus sanctus figuratus lineamentis columbæ monstretur; sed ut species in qua apparuit Spiritus sanctus, figurata monstretur. Et hoc frequenti usu Ecclesia passim efficit et de Deo et de Christo et de Angelis et de Sanctis: ut patet quum Deus depingitur imaginibus specierum in quibus visus dicitur in Testamento veteri, ut in forma senis antiqui, scilicet dierum, Dan. 7. et Christus in forma Agni, et Angelis cum sex alis, et Evangelistæ in forma quatuor animalium. Et hæc non solum pinguntur, ut ostendantur, sed ut adorentur, ut frequens usus Ecclesiæ testatur. Tertio, ut ex similibus apud nos etiam fictis ad infigurabilia ascendamus,vel sic ex sensibilibus ad insensibilia venerando ascendamus.

Figurare divinum primo modo, est actus ex suo genere malus moraliter, quia cadit super repugnante materia: repu-

(1) Comm. 3 p. 25. 3.

gnat siquidem Deitati, figurabilem esse. Figurare autem Deum secundo vel tertio modo ad actum instructionis, est actus ex suo genere bonus: quoniam naturale est homini per sensibilia discere insensibilia. Unde picturæ codices sunt populorum: sicut libri in quibus per hæc sensibilia docemur intelligibilia contemplari, propter eruditos sunt.»

Circa vero imagines SS. Trinitatis hæc, eodem loco, habet « Non videntur cassandæ Trinitatis imagines in forma senis, crucifixum sustinentis, columba intermedia: partes enim imaginis huius ex sacra sunt Scriptura... Non laudo tamen huiusmodi multiplicationem imaginum Trinitatis aut Deitatis, aut Dei Patris, aut Spiritus sancti nisi in specie columbæ et igneæ linguæ super discipulos: sed potius tanquam infigurabilis, tanquam supra nubem aliquam auream latens, pingendus esset Deus: unde effectus creationis proveniret.»

ART. V.

DE SS. CORDIS JESU CULTU.

111. Brevis cultus historia. — Circa SS. Cordis Jesu cultus historiam, neque Jansenistarum opinioni, asserentium omnino novum esse hunc cultum, neque nonnullorum opinioni, qui loquuti sunt de cultu SS. Cordis Jesu, tanquam de re ante ipsam Verbi Incarnationem existente, adhæremus¹. Fatemur itaque devotionem erga Cor Jesu Christi, magis vel minus aperte, veluti in semine absconditam, semper viguisse in Ecclesia; a fidelibus siquidem amor Christi erga humanitatem semper recognitus est, atque Cor Verbi Incarnati tanquam pars principalis Humanitatis Christi, Ver-

(1) Cf. Leroy. De SS. Corde Jesu c. 2. n. 71. ubi in nota hæc habentur « Paucis ab hinc annis editus est liber cui titulus: La dévotion au Coeur de Jésus: son histoire, sa doctrine et sa pratique, par le R. P. Etcheverry S. J.; de quo libro in opusculo periodico « *Messenger du Sacré Coeur*, Juin 1879, hæc fit relatio: « L'auteur, tout en rendant justice aux écrivains qui l'ont précédé, a voulu combler une lacune en rappelant les origines de la dévotion au Sacré Coeur de Jésus; et c'est pourquoi son premier article traite de cette dévotion depuis la chute originelle jusqu'à la venue du Messie. Les chapitres suivants redisent ces progrès, son établissement définitif et ses merveilleux effets dans l'époque actuelle. »

D. Loisy (L'Évangile et l'Église p. 208) de devotione SS. Cordis Jesu ait: « Celle-ci plus récente en apparence que dans le fond. »

bo personaliter conjuncta, semper habitum fuit. Non aliter scripserunt Episcopi Poloni in Memor. oblato (1765) S. C. R. (§. 1, n. 3.) sub Clemente XIII. Retroactis sæculis, inquit ipsi, non defuerunt ex Sanctis aliqui, qui studio singulari erga Cor Jesu affecti fuere, illudque privatim coluerunt; tamen nec cultus ipse in vulgus emanaverat, nec ratio colendi Cordis Jesu, quæ modo proponitur et exhibetur, prius fuerat usurpata. »

Cultus iste, majorem propagationem accepit, sæc. XVII, B. Margarita Alacoque, Moniali in Ordine Visitationis vivente (1640 † 1690). In decreto siquidem ejus Beatificationis a Pio IX, 19 Aug. 1864 dato, hæc leguntur. « Ad tam salutarem ac debitum pietatis cultum instituendum, lateque inter homines propagandum, eligere Servator noster dignatus est Venerabilem Famulam suam Margaritam M. Alacoque, religiosam Sororem ex Ordine Visitationis B. M. Virginis, quæ quidem et innocentia vitæ et assidua virtutum omnium exercitatione, tanto officio ac muneris, divina adjuvante gratia, se dignam probavit. »

S. Sedes anno 1765 « Instantibus pro concessione Officii et Missæ Sanctissimi Cordis Jesu plerisque Reverendissimis Episcopis Regni Poloniæ... probe noscens, cultum Cordis Jesu jam hodie esse per omnes fere Catholici Orbis partes, faventibus earum Episcopis propagatum...; simulque intelligens, hujus Missæ et officii celebratione, non aliud agi, quam ampliari cultum jam institutum, et symbolice renovari memoriam illius Divini Amoris, quo U. Dei Filius humanam suscipit naturam » Officium et Missam in honorem SS. Cordis Jesu benigne celebrari concessit; annoque 1856, Pius IX hanc concessionem ad Ecclesiam universalem extendit, variisque documentis postea, devotionem Cordis Jesu commendavit. (Cf. Leroy de SS. Cordis Jesu etc. c. 2. q. 8.).

112. Devotionis erga Cor J. Christi definitio. — Muli-
tæ sunt definitiones devotionis et cultus SS. Cordis Jesu, quæ
penes catholicos inveniuntur. S. Alphonsus extimat « Sacro-
sancti Cordis Jesu devotionem nihil aliud esse, quam exer-
citium amoris erga ipsum amabilissimum Dominum nostrum
Jesum Christum. » Juxta D. Languet « Ista devotio, tota quanta

(1) Cf. Bucceroni. Comm. de SS. Corde Jesu II.

est, sita est in ardenti, erga Jesum amore. »¹ Theologia Sem. Claromontensis ait ¹ « Cultum SS. Cordis Jesu nihil aliud esse quam actum religionis, et quidem cultum latriæ qualis est cultus erga humanitatem Christi, siquidem Cor Christi colitur tanquam pars humanitatis et proprium personæ Verbi. » Nobis placet, devotionem erga SS. Cor Jesu ita definire « Est cultus latriæ Cordi carneo Christi Verbi Dei tributus ad amorem Jesu Christi erga homines recolendum, atque ad hominum corda amore inflammanda. »

113. Cultus SS. Cordis Jesu objectum. — In quolibet cultu multiplex distinguitur objectum. Adest nempe, a) objectum materiale et est res quæ cultui proponitur, et cui cultus exhibetur. b) Objectum formale idest ratio movens ad cultum alicui rei vel personæ præstandum. Utrumque objectum varias subit divisiones, et aliud est primum, aliud secundarium, aliud generale, aliud speciale. Objectum materiale primum cultus est Persona, hoc est totum subsistens in natura intellectuali. « Proprie enim, inquit Angelicus² honor exhibetur toti rei subsistenti. » Objectum materiale secundarium cultus est res pertinens ad personam, quæ in re illa honoratur. « Si quandoque contingat, prosequitur Angelicus, quod dicatur honorari manus vel pes alicujus, hoc non dicitur ea ratione, quod hujusmodi partes secundum se honorantur: sed quia in istis partibus honoratur totum. » Objectum formale generale cultus est excellentia Personæ: « Causa enim honoris est id, ex quo ille qui honoratur, habet aliquam excellentiam » et honor « est reverentia alicui exhibita propter sui excellentiam. » Objectum denique formale speciale cultus, est motivum quoddam speciale inducens ad specialem cultum alicui tribuendum.³

Applicando hæc omnia ad cultum SS. Cordis Jesu, sequentia statui possunt circa ejus objectum.

a) Objectum materiale primum cultus Cordis Christi, est ipsa Christi persona. Hoc apparet 1° ex officio, in quo semper sermo fit de persona Christi « Dulcissime Jesu... Omnium pulchritudine speciosissime Jesu... Fac nos, Domine Jesu... » 2° Ex comparatione cum cæteris Jesu Christi festivi-

(1) Tom. 2. n. 521.

(2) 3. p. 25. I.

(3) Cf. Bucceroni l. c. I;

tatibus. Sicut in festo Nativitatis, Transfigurationis, Resurrectionis, et Ascensionis, objectum primum cultus est ipsa Christi persona, ita et in ipso festo SS. Cordis Jesu. 3° Ex definitione objecti materialis primarii cultus. Hoc enim objectum est totum subsistens in natura intellectuali; subsistens autem in natura intellectuali Christi est Christi persona.

b) Objectum materiale secundarium cultus SS. Cordis Jesu, est ipsum Jesu Christi Cor proprie et physice acceptum, prouti est pars Corporis J. Christi, Hoc apparet 1°, ex propositione 63^a, damnata a Pio VI (28 Aug. 1794 Denz. 1426.) in qua asserebatur fideles non adorare Cor Jesu « ut est Cor Jesu, cor nempe personæ Verbi, cui inseparabiliter unitum est, ad eum modum, quo exsanguis corpus Christi in triduo mortis sine separatione aut præcisione a divinitate adorabile fuit in sepulchro. » 2° Ex definitione objecti materialis secundarii cultus. Objectum enim hoc, est res pertinens ad personam, quæ in illa re honoratur. Modo Cor Christi pertinet ad personam Jesu Christi, et « in ipsa et cum ipsa adoratur. »

c) Objectum formale generale cultus SS. Cordis Jesu est dignitas et excellentia infinita Divinæ Personæ Verbi; objectum vero formale speciale est « Amor Christi erga nos. » Ratiō primi est, quia objectum formale generale cultus, non est aliud nisi « causa vel motivum honoris vel adorationis. » Modo, causa et motivum tribuendi adorationem patriæ Cordi carneo Christi est dignitas et excellentia infinita Divinæ Personæ Verbi.

Ratio secundi est 1° quia, uti Pius VI ad Episcopum Pistoriensem scribebat « In symbolica cordis imagine immensam caritatem effusumque amorem divini Redemptoris nostri meditamur atque veneramur. » 2°, Quia cor, inquit Leroy « est symbolum amoris, ac propterea Cor Jesu symbolum immensæ illius caritatis et amoris, quo tot ac tanta Christus pro nobis fecit ac perpressus est ad nos redimendos. »⁴

114. Corollaria. — Deducere possumus: 1. Cor Jesu Christi adorari a nobis non cum separatione aut præcisione aliqua a Divinitate, sed prouti est Divinitati conjunctum, secus nulla adoratio patriæ ipsi tribui posset.

(1) De SS. Corde etc. c. 3. q. XV. 176.

2. Finem hujus cultus esse excitare hominum corda ad Jesu Christi amorem.

3. Ob triplicem causam, Cor Christi fuisse electum, *a)* quia fuit sedes amoris Christi, *b)* quia fuit sedes humilitatis et mansuetudinis ejus *c)* quia fuit sedes desiderii Christi moriendi pro nobis.

115. *Cultus qui Cordi Christi debetur, est adoratio latriæ.* Probatur:

a) Ex auctoritate. Nam Pius VI (28 Aug. 1794. Denz 63.) determinavit modum quo « cultores Cordis Jesu » Cor Christi cultu latriæ, adorare tenentur; videlicet « illud adorant ut est Cor Jesu, cor nempe personæ Verbi, cui inseparabiliter unitum est ad eum modum, quo exsanguis corpus Christi in triduo mortis sine separatione aut præcisione a divinitate adorabile fuit in sepulchro. »

b) Ratione. Humanitas Christi adoranda est, adoratione latriæ. Sed Cor Christi est pars præcipua humanitatis ejus. Ergo Cordi Christi adoratio latriæ tribuenda est. Rursus honor non nisi Personæ debetur. Cum igitur Personæ divinæ Verbi debeat adoratio latriæ, quidquid est Personæ Verbi unitum est adorandum adoratione latriæ. Sed Cor Jesu Christi est intime unitum Personæ Verbi. Ergo ipsi debetur cultus latriæ.

116. *Difficultas solvitur.* — Cultus SS. Cordis Jesu 1º novus est, 2º irrationabilis, quia Cor accipitur tanquam sedes humanarum affectionum, dum tamen scimus, officium hoc, cerebro humano non vero cordi competere.

RESP.: Circa novitatem. 1. Non omnis novitas in Ecclesia damnanda est. Novitates siquidem dogmati doctrinæque Ecclesiæ conformes acceptandæ sunt. Modo cultus Cordis Jesu plane conformis est dogmatibus atque Ecclesiæ doctrinæ, quæ præcipit cultum latriæ tribuendum esse solummodo Personæ divinæ, et Cor Jesu Christi, intime cum Persona Verbi Incarnati conjunctum est, et est pars præcipua s. Humanitatis ejus. Hinc merito Pius VI (Denz. 1425.) declaravit quod « Doctrina, quæ devotionem erga sacratissimum Cor Jesu rejicit inter devotiones, quas notat velut novas...; intellecta de hac devotione, qualis est ab apostolica Sede probata: falsa, temeraria, pernicioosa, piarum aurium offensiva, in apostolicam Sedem injuriosa. »

2. Nova est explicatio et propagatio hujus cultus et devotionis, non autem ipse cultus, vel ipsa devotio. Cultus siquidem SS. Cordis Jesu, veluti in semine semper viguit in Ecclesia, quia semper affectio et amor erga charitatem Cordis J. Christi in cordibus fidelium viguerunt; solummodo progressu temporis, devotio hæc magis magisque evoluta, sanctionem Ecclesiæ meruit.

3. Liceat nobis dicere « Est novitas proba et non molesta. »

Ad aliam difficultatem respondemus 1. quod inter physiologos controversia est, an cor vel cerebrum hominis sit sedes affectionum humanarum; ideoque cum in controversiis liberum sit uni vel alteri sententiæ adhærere, potest aliquis retinere cor tanquam sedem affectionum.

4. Non casu sed consilio Cor Jesu fuit electum. « In id enim, inquit P. Bucceroni,¹ dum specialem probant cultum erga Cor Jesu, Pontifices intenderunt, ut scilicet in symbolica Cordis imagine immensam Christi charitatem fideles meditentur atque venerarentur. » Modo, prosequitur ipse « Apud omnes gentes cor semper habitum est et habetur tanquam principium et propria amoris sedes; neque unquam quis arbitratus est cerebro se amare, ut recentiores illi volunt, sed corde. » Convenienter igitur Cor Christi electum est.

117. S. Congregationis regula circa novas devotiones. — S. Cong. S. Officii (die 3 Jun. 1891.) ad abusos quosdam removendos hæc declaravit. « Nova emblemata sacratissimi Cordis Jesu in Eucharistia non esse ab Apostolica sede approbanda; ad fovendam fidelium pietatem satis esse imagines SS. Cordis in Ecclesia jam usitatas et approbatas; quia cultus erga SS. Cor Jesu in Eucharistia non est perfectior cultu erga ipsam Eucharistiam, nec alius a cultu erga SS. Cor Jesu. Insuper monendos esse alios etiam scriptores qui ingenia sua acuunt super iis aliisque id generis argumentis quæ novitatem sapiunt, ac sub pietatis specie insuetos cultus titulos etiam per ephemerides promovere student, ut ab eorum proposito desistant, ac perpendant periculum

(1) De SS. Corde Jesu V. Non aliter P. Janssens (De Deo h. T. V p. 816.). « Disputent inter se physiologi utrum cor sit revera sedes et organum vitæ affectivæ sicut cerebrum est sedes vitæ intellectualis. Unum constat apud omnes populos, et apud omnes linguas: quæ amoris sunt in corde sentiri et de corde prædicari. »

quod subest pertrahendi fideles in errorem etiam circa fidei dogmata, et ansam præbendi Religionis osoribus ad detrahendum puritati doctrinæ catholicæ ac vere pietati.»

SECT. VI.

DE VIRTUTE SALVIFICA AC PRÆCIPUIS NOMINIBUS CHRISTI.

ART. I.

NATURA VIRTUTIS SALVIFICÆ CHRISTI INVESTIGATUR.

118. « Cœlestis Pater, uti Concil. Trid. (Sess. 6. c. 2. Denz. 676.) fatetur, Christum Jesum, Filium suum... proposuit propitiatorem per fidem in sanguine ipsius pro peccatis nostris, non solum autem pro nostris, sed etiam pro totius mundi. » Ex hac Christi propitiatione atque sacrificio, secutæ sunt, liberatio a peccato, reconciliatio hominis cum Deo, satisfactio, generis humani redemptio; aliis verbis, a Christo mediatore derivata est virtus quædam homines ad salutem perducens, quæ propterea virtus Christi salvifica dicitur. Quanta sit hujus virtutis necessitas, ex Incarnationis necessitate liquido apparet. Nostrum est in præsentī, hujusmodi virtutis naturam aliquantulum investigare.

119. Virtus Christi salvifica, fuit 1° satisfactoria, 2° sacrificativa.

a) « Fuit satisfactoria. » Concil. Trid. (Sess. 6. c. 7. Denz. 681.) ait « Dominus noster J. Christus: qui cum essemus inimici, propter nimiam charitatem, qua dilexit nos... pro nobis Deo Patri satisfacit. » Rom. 4, 25; 5, 9, 10. « Qui (Christus) traditus est propter delicta nostra. » « Christus pro nobis mortuus est... Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filii ejus: multo magis reconciliati, salvī erimus in vita ipsius. » 1. Pet. 3, 18. « Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, justus pro injustis, ut nos offerret Deo. »

Ratione S. Thomæ (; p. 48 2.). « Ille proprie satisfacit pro offensa, qui exhibet offenso id, quod æque vel magis diligit, quam oderit offensam. Christus autem ex charitate et obedientia patiendo magis Deo aliquid exhibuit, quam exigeret recompensatio totius offensæ humani generis. Primo quidem propter magnitudinem charitatis, ex qua patiebatur. Secundo propter dignitatem vitæ suæ, quam pro satisfactione ponebat. quæ erat vita Dei et hominis. Tertio, propter generalitatem passionis, et magnitudinem doloris assumpti... Et ideo passio Christi non solum sufficiens, sed etiam superabundans satisfactio fuit pro peccatis humani generis. »

b) « Fuit sacrificativa. » Veritas hæc negatur a D. Harnack ¹, qui recognoscit utique mortem Christi valorem sacrificii (den Vert eines Opfertodes) habuisse, sed valor iste (juxta ipsum) consistit solummodo in hoc quod sacrificiis cruentis finem imposuit. Probatur 1° ex auctoritate Synod. Ephes. (a. 431. Denz. 82.). « Qui dicit, quod pro se (Christus) obtulisset semetipsum oblationem, et non potius pro nobis solis, (non enim eguit oblatione, qui peccatum omnino nescivit), a. s. » Ephes. 5, 2. « Ambulate in dilectione, sicut et Christus dilexit nos, et tradidit semetipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo in odorem suavitatis. » Hebr. 10, 12. « Hic autem (Christus) unam pro peccatis offerens hostiam, in semperiternum sedet in dextera Dei. » 2° Ratione. Ut verum sacrificium habeatur necessaria est, a) res sensibilis quæ offertur, b) victimæ destructio, c) sacerdos legitimus, d) recognitio dominii supremi Dei. Sed dum Christus sese obtulit in cruce, adfuit a) res quæ offertur, ipsemet Christus, b) victimæ destructio, et fuit mors ejus, c) sacerdos legitimus, ipsemet Christus, d) recognitio dominii Dei, quia eo fine se obtulit ut majestati divinæ satisfactionem præberet. Ergo mors Christi fuit verum sacrificium. Ergo virtus salvifica ejus fuit sacrificativa.

120. Corollarium. — Erraverunt igitur Réville et Stapfer ² asserentes J. Christum, non sponte sed coacte mortem subjissee; hoc enim posito, a) virtus salvifica Christi neque satisfactiva neque sacrificativa esset, deficeret siquidem libera

(1) Das Wesen d. Christentums 9. Vorlesung.

(2) Cf. Rose. L. c. La Rédemption IV.

voluntas. *b*) Nulla esset definitio Concil. Lat. (a. 649. Denz. 203.). « S. q... non confitetur... Deum Verbum... hominem factum, crucifixum carne, propter nos sponte passum sepultum-que,... condemnatus sit. »

121. *Virtus Christi salvifica fuit 1° redemptiva, 2° meritoria.*

a) « Fuit redemptiva. » Marc. 10, 45. « Filius hominis non venit, ut ministraretur ei; sed ut ministraret, et daret animam suam redemptionem pro multis. » 1. Tim. 2, 5, 6. « Unus enim Deus, unus et mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus. »

Deinde, in conceptu catholico redemptionis duo principaliter includuntur *a*) liberatio a peccato, *b*) liberatio a reatu pœnæ peccato debitæ. Atqui passio Jesu Christi « fuit sufficiens et superabundans satisfactio pro peccato et reatu pœnæ generis humani » et consequenter liberavit genus humanum tum a peccato, tum a reatu pœnæ peccato debitæ. Ergo virtus salvifica J. Christi fuit virtus redemptiva.

« Passio Christi fuit sufficiens et superabundans satisfactio. »
1° Quia, Christus satisfecit « non quidem pecuniam dando, aut aliquid hujusmodi: sed dando id quod fuit maximum, seipsum scilicet pro nobis. » 2° Quia caro « secundum quam Christus passionem sustinuit, est instrumentum divinitatis, ex quo ejus passiones et actiones operantur in virtute divina ad expellendum peccatum. » (Cf. S. Th. 3. p. 48, 4; 49, 1.).

b) « Fuit virtus meritoria. » Concil. Trid. (Sess. V. de p. orig. c. 3. Denz. 672.) recognoscit « meritum unius mediatoris Domini nostri J. C., qui nos Deo reconciliavit in sanguine suo, factus nobis justitia sanctificatio, et redemptio. » Deinde, « Quicumque in gratia constitutus, propter justitiam patitur » ex hoc ipso meretur, juxta illud Matth. 5, 10. « Beati, qui persecutionem patiuntur propter justitiam. » Atqui Christus, cui duplex gratia data est, idest « gratia non solum sicut singulari personæ, sed inquantum est caput Ecclesiæ: ut scilicet ab ipso redundaret ad membra », passus est propter justitiam. Ergo meruit aliquid sibi et aliis. Actio igitur salvifica Christi fuit meritoria. (Cf. S. Th. 3. p. 48. 1.).

1. Fuit meritoria pro ipso Christo, non relate ad gratiam, scientiam, beatitudinem, vel divinitatem, sed respectu gloriæ corporis, ascensionis, exaltationis, aliorumque quæ ad exterior-

rem excellentiam pertinent. *a)* Non fuit meritoria primorum, « Quia, inquit Angelicus ¹, cum meritum non sit nisi ejus quod nondum habetur, oporteret quod Christus aliquando istis caruisset; quibus carere, magis diminuit dignitatem Christi, quam augeat meritum. » *b)* Fuit meritoria secundorum, quia ea solummodo Christus mereri poterat, quæ nondum habebat; Christus autem cum esset in via, nondum habebat gloriam corporis, ascensionem et cætera hujusmodi.

2. Fuit meritoria pro aliis, gratiæ et vitæ æternæ. Rom. 5, 17. « Multo magis abundantiam gratiæ, et donationis, et justitiæ accipientes, in vita regnabunt per unum Jesum Christum. » Rursus, Christus virtute sua salvifica meruit hominibus, quæ primario ab Adam perdita fuerunt, quia, « Sicut in Adam omnes moriuntur; ita et in Christo omnes vivificabuntur. » Atqui Adam principaliter perdidit pro nobis, gratiam et vitam æternam. Ergo Christus virtute sua meruit aliis gratiam et vitam æternam.

122. Falsa protestantium opinio circa naturam redemptionis Christi. — Quibusdam theologis protestantibus non videtur possibile, Deum solummodo pretio sanguinis Jesu Christi, humano generi, peccatum condonasse. Neque valent ad concipiendum quomodo Deus Pater pro satisfactione offensæ proprio honori illatæ, sacrificium hominis Dei voluerit. Propter hoc, denegant, quemcumque characterem redemptivum virtuti salvificæ Christi.

Alii vero inter protestantes, falso interpretantur testimonia Scripturæ, in quibus de redemptione fit sermo. Hinc juxta Ritschl, Christus mortuus est solummodo, ut alios a morte protegeret. Juxta Wendt, Christus vitam dedit, ut homines ab angustiis moralibus mortis et doloris liberaret, dixit enim (Matth. 11, 28.). « Venite ad me omnes, qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos. » Juxta Beyschlag, servitus a qua per Jesum Christum liberati sumus, est tantum servitus a spiritu peccati. ²

Quid de hisce sententiis dicendum est? Primi non habent adæquatam ideam, neque de majestate divina, neque de malitia injuriæ illi illatæ, neque de satisfactione ei debita. Au-

(1) 3. p. 19, 3.

(2) Cf. Rose. L. c. La Rédemption c. VII, V.

diatur Angelicus ¹. « Hominis puri satisfactio sufficiens esse non potuit pro peccato. Tum quia tota humana natura erat per peccatum corrupta: nec bonum alicujus personæ vel etiam plurium poterat per æquiparantiam totius naturæ detrimentum recompensare. Tum etiam quia peccatum contra Deum commissum, quandam infinitatem habet ex infinitate divinæ majestatis, tanto enim offensa est gravior, quanto major est ille, in quem delinquitur. Unde oportuit ad condignam satisfactionem ut actus satisfaciens haberet efficaciam infinitam utpote Dei et hominis existens. »

Secundi male interpretantur verba Scripturæ. Accipiamus 1°, textum S. Marci 10, 45. « Nam et Filius hominis non venit, ut ministraretur ei; sed ut ministraret, et daret animam suam redemptionem pro multis. » Modo, animadvertit P. Rose ² vocabulum λύτρον, cum reddat, hæbraicum copher, aliud significare nequit, nisi redemptionem (rançon) in sensu catholico acceptam, et protestantium interpretationes omni fundamento litterali atque theologico destituuntur. Nonne, in infinitis locis s. Scripturæ (Is. 45, 13; Num. 3, 46-51; Exod. 31, 30.) vocabulum λύτρον, eandem significationem retinet?

Accipiamus 2° verba institutionis Eucharistiæ prolata a Christo. Matth. 26, 28. « Hic est enim sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. » Luc. 22, 20. « Similiter et calicem, postquam cœnavit, dicens: Hic est calix, novum testamentum, in sanguine meo, qui pro vobis fundetur. » Hisce verbis Christus, in solemni momento præcedenti mortem suam, a) loquitur breviter Judæis quibus idea sacrificii, expiationis, ac redemptionis familiaris erat. b) Apostoli, quibus ipse Christus loquebatur, sicuti cæteri Judæi, novum pactum expectabant (Jer. 31, 33.); persuasumque eis erat, remissionem peccati fieri non posse, sine sanguinis effusione. Heb. 9, 22. Ex hoc sequitur, quod verba Christi nisi in sensu redemptionis catholicæ accipiantur, plane enigmatica, obscura, inintelligibilia sunt. Hinc Apostolus continuo repetit humanum genus, fuisse Deo reconciliatum per mortem, crucem et sanguinem Jesu Christi. Rom. 5, 10. « Cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filii ejus. » Ephes. 2, 16. « Reconciliet (Christus)

(1) 3. p. 1. 2. ad 2.

(2) Loc. cit.

ambos in uno corpore, Deo per crucem, interficiens inimicitias in semetipso. » Colos. 1, 20. « Per eum reconciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis ejus, sive quæ in terris, sive quæ in cælis sunt. »¹

123. Corollarium. — Deducere possumus, quinam fuerint effectus principales virtutis salvificæ Christi, idest *a*) liberatio hominis a peccato; *b*) liberatio hominis a pœna peccati, *c*) reconciliatio hominis cum Deo. (Cf. S. Th. 3. p. 49.).

ART. II.

DE QUANTITATE ET EXTENSIONE VIRTUTIS SALVIFICÆ CHRISTI.

124. Catholicorum sententiæ. — Erraverunt Protestantes circa indolem satisfactionis a Christo exhibitæ, eorumque opiniones supra n. 22, recensitæ fuere. Errant et diversimode sentiunt quidam inter catholicos, circa quantitatem et extensionem ejusdem satisfactionis Christi. Nonnulli siquidem affirmant satisfactionem J. Christi neque condignam neque superabundantem fuisse; alii, non fuisse ex toto rigore justitiæ, neque infiniti valoris, alii, non pro omnibus, sed pro quibusdam tantum esse. Inter errantes, eminent Hermes et Günther. Juxta primum, Christus satisfecit « non quasi Dei justitia pœnam pro peccato exigeret, sed quia voluit ostendere nobis quodnam jus ad pœnam infligendam, peccatum Deo contulerat; ut peccati horrorem nobis incuteret, atque ut ad diligentem nostri custodiam, bonumque gratiæ usum nos incitaret. » Secundus, satisfactionem Jesu Christi ad æ-

(1) Cf. Rose l. c. En quid scribit Collega noster in Univ. Friburgensi (p. 268). « Rédemptrices ont été les paroles qui ont révélé le Père céleste à ses disciples et aux foules de la Galilée, qui ont amené à l'horizon de leur vie morale l'idéal divin de devenir des semblables de Dieu; redemptrices ont été les « vertus miraculeuses qui ont provoqué ou appuyé la foi primitive; rédemptrice a été sa personne, qui a sollicité au repentir les publicains et les pecheresses; mais par dessus tout tans le vrai sens du mot — l'acception juridique et legale du sacrifice-vicaire ne nous repugne pas — rédempteur sera le sang qu'il versera pour beaucoup, en rémission des pechés. »

quilibrii moralis inter Deum et hominem restitutionem, restringit; ita nempe, ut æquilibrium morale per liberam inobedientiam Adæ ruptum, per liberam obedientiam Christi Adæ secundi, fuerit instauratum.¹

125. Diversum genus satisfactionis. — Ad quantitatem Christi satisfactionis determinandam, respectu Christi distinguuntur a theologis diversæ satisfactiones, videlicet, satisfactio condigna, superabundans, ex toto rigore justitiæ, valoris infiniti. Satisfactio condigna habetur, quando tantus est valor satisfactionis, quanta est injuria illata; superabundans si valor ejus excedat offensæ valorem. Satisfactio vero dicitur ex toto rigore justitiæ, si non solum reddatur quantum debetur, sed ulterius conditiones omnes justitiæ, videlicet *a)* esse ad alterum, *b)* ex bonis propriis, *c)* non aliunde debitis, *d)* cum exclusione gratiæ offensi, *e)* cum obligatione eam acceptandi, servantur. Denique satisfactio dicitur valoris infiniti, si personaliter infinita sit, atque infinitæ efficaciæ in ratione satisfactionis et meriti. Hisce præmissis sit:

126. Satisfactio Christi fuit 1° condigna, 2° superabundans, 3° ex toto rigore justitiæ.

a) « Fuit condigna. » Ut satisfactio condigna habeatur, sufficit quod tantus sit valor quanta est injuria per peccatum illata. Sed valor satisfactionis Christi, procul dubio, tantus fuit, quanta fuit injuria per peccatum hominis Deo illata. Ergo satisfactio Christi fuit condigna.

« Valor satisfactionis J. Christi tantus fuit, quanta fuit injuria per peccatum hominis Deo illata. » Nam peccatum habet malitiam infinitam ex infinitate personæ divinæ quæ offenditur; pariter satisfactio Christi habet infinitatem valoris ex infinitate personæ Christi verbi Dei, a qua satisfactio ponitur. Infinita igitur injuria, infinita quoque satisfactio.

b) « Fuit superabundans. » Rom. 5, 15, 20. « Si enim unius delicto multi mortui sunt; multo magis gratia Dei et donum in gratia unius hominis J. Christi in plures abundavit. » « Ubi autem abundavit delictum, superabundavit gratia. » Rursus, satisfactio dicitur superabundans, si valor ejus excedat offensæ valorem. Sed valor satisfactionis Jesu Christi excedit

(1) Cf. Kleutgen Theol. d. Vorzeit n. 390, 397.

valorem offensæ generis humani, « primo quidem inquit Angelicus ¹ propter magnitudinem charitatis, ex qua patiebatur. Secundo propter dignitatem vitæ suæ, quam pro satisfactione ponebat: quæ erat vita Dei et hominis. Tertio, propter generalitatem passionis, et magnitudinem doloris assumpti. » Ergo satisfactio Christi fuit superabundans.

c) « Fuit ex toto rigore justitiæ. » Satisfactio enim ex toto rigore justitiæ illa dicitur, in qua non solum tantum redditur, quantum debetur, sed ulterius conditiones omnes justitiæ servantur. Sed satisfactio Christi 1° reddidit tantum quando debebatur, imo fuit superabundans uti visum est; 2° servavit conditiones omnes justitiæ, uti esse ad alterum, ex bonis propriis etc. Ergo satisfactio Christi fuit ex toto rigore justitiæ.

« Satisfactio Christi servavit conditiones omnes justitiæ. » a) Fuit ad alterum. Esse ad alterum referri potest tum ad personam tum ad naturam. Ut conditio hæc justitiæ igitur habeatur sufficit naturarum distinctio, tunc enim habetur duplex voluntas, duplex libertas atque duplex actio. Atqui in Christo est distinctio naturarum, naturæ nempe divinæ et humanæ. Ergo satisfactio Christi ad alterum dicenda est. « In Christo, dicit Contenson ², servata est prima conditio, quatenus hic homo ut habens humanam naturam satisfecit Deo et sibi ipsi ut habenti naturam divinam. » b) Fuit ex bonis propriis. Nam cooperatio libertatis nostræ sub actione vel gratia Dei, est bonum proprium nostrum, et qui libera voluntate satisfacit, aliquid ex propriis bonis ponit. Sed Christus liberrima voluntate satisfecit. Ergo satisfactio Christi fuit ex bonis propriis. c) Ex bonis non aliunde debitis. Quia ad satisfactionem Deo pro peccato reddenda sufficiens erat, actio quæcumque virtuosa Christi, quæ utpote infiniti valoris infinitam offensam recompensare poterat; non erat vero debita mors Christi. Sed Christus satisfecit per mortem suam. Ergo satisfecit ex bonis non alio titulo debitis. d) Excludit gratiam offensi. Siquidem qui propriis bonis offenso satisfacit, gratiam offensi excludit in ipso satisfactionis actu. Sed Christus, quamvis a Deo ipsi collata fuerint, gratia unionis atque cætera dona supernaturalia, tamen propriis bonis, idest cha-

(1) 3. p. 48, 2.

(2) De Christo Deo-homine Diss. 2. c. 2. Spec. 2.

ritate, humilitate, obedientia atque morte propria Deo offenso satisfecit. Ergo satisfactio Christi in ipso satisfactionis actu, excludit gratiam Dei offensi. e) Deus tenetur eam acceptare. Persona siquidem offensa tenetur acceptare satisfactionem in qua non solum tantum redditur quantum fuit ablatum, sed ulterius in qua servantur omnes conditiones justitiæ. Talis autem fuit satisfactio Christi, ideoque Deus tenetur illam acceptare.

127. Satisfactio Christi fuit valoris infiniti. — Probatur: Cum actiones sint personarum, actio posita a Persona infinita est valoris infiniti. Sed satisfactio Christi fuit actio posita a Persona infinita Verbi Dei. Ergo fuit valoris infiniti. Audiatur Cajetanus ¹ « Actiones Christi humanæ, scilicet amare Deum, voluntarie pati, et hujusmodi, habent duas conditiones. Altera est, quod sunt res quædam creatæ; et sic sunt finita entia simpliciter: non enim sunt Deitas. Altera est, quod sunt tres personæ divinæ, ut proprii suppositi cujus sunt: et sic sunt infinita entia personaliter: et sunt infinitæ efficaciz in tali genere, puta meriti, seu satisfactionis, ex hoc ipso, quod sunt opera ipsius Dei, ut propriæ personæ exercentis opera... Nam passio Christi licet fuerit bonum finitum essentialiter, fuit tamen bonum infinitum personaliter: et propterea fuit infinitæ efficaciz in satisfaciendo. »

Circa quantitatem virtutis salvificæ Christi non diffitemur adesse aliquam obscuritatem. Ex una parte enim asseritur satisfactionem J. Christi fuisse ex toto rigore justitiæ, et ex alia habemus 1º quod « in hac satisfactione, prouti P. Janssens optime notat ² multum, imo totum procedit a divina bonitate ac largitate: scilicet a) ipsa voluntas salvandi genus humanum; b) Incarnationis medium ac ordinem ad hanc salutem dignissime procurandam; c) solidaritas Christi cum genere humano, sive formalis habitudo capitis ad membra; d) insuper omnes gratiæ Christo collatæ, imprimis voluntas qua se pro nostra salute immolavit. » 2º Teste Angelico ³ « Manifestum est quod inter Deum et hominem est maxima inæqualitas, et totum quod est hominis bonum est a Deo. » Melius est

(1) Comm. 3. p. 1. 2.

(2) De Deo homine t. V. Appendix p. 784.

(3) 1-2^a 114. 1.

pro theologo obscuritatem fateri, quam ad subterfugia recurrere.

128. Virtus salvifica Christi se extendit ad omnes.

a) Ex Auct. Ecclesia damnavit propositionem (5) Jansenii (Denz. 970.). « Semipelagianum est dicere, Christum pro omnibus omnino hominibus mortuum esse aut sanguinem fudisse. » 1. Tim. 2, 4, 6. « Qui omnes homines vult salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire:... Qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus. » 2. Pet. 3, 9. « Non tardat Dominus promissionem suam, sicut quidam existimant; sed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad poenitentiam reverti. »

b) Ratione. Tantum se extendit virtus salvifica J. Christi, quantum se extendit voluntas Dei. Sed voluntas Dei se extendit ad omnes, vult enim « omnes homines salvos fieri et ad agnitionem veritatis pervenire. » Ergo virtus salvifica Christi se extendit ad omnes.

Quid sentiendum est, de viventibus extra Ecclesiam Jesu Christi? 1° Excludenda est opinio eorum qui asserunt, viventes extra Ecclesiam nullum influxum recipere a Christo. Damnata siquidem fuit ab Alexandro VIII, (7 Dec. 1690, Denz. 1162.) propositio (5) « Pagani, Judæi, hæretici, alique hujus generis nullum omnino accipiunt a Jesu Christo influxum: adeoque hinc recte inferes, in illis esse voluntatem nudam et inermem sine omni gratia sufficienti. » Rursus sequeretur quod virtus Christi non se extenderet ad omnes.

2° Cum Pio IX (Alloc. 9 Dec. 1854.) dicimus « Tenendum quippe ex fide est extra Apostolicam Romanam Ecclesiam salvum fieri neminem posse, hanc esse unicam salutis arcam, hanc qui non fuerit ingressus, diluvio periturum; sed tamen pro certo pariter habendum est, qui veræ religionis ignorantia laborent, si ea sit invincibilis, nulla ipsos obstringi hujusce rei culpa ante oculos Domini. »

3° Præ oculis habenda sunt verba S. Thomæ. (De Verit. 14, 11, ad 1.). « Non sequitur inconveniens posito quod quilibet teneatur aliquid explicite credere, si in silvis vel inter bruta animalia nutriatur: hoc enim ad divinam providentiam pertinet ut cuilibet provideat de necessariis ad salutem, dummodo ex parte ejus non impediatur. Si enim aliquis taliter nutritus, ductum naturalis rationis sequeretur in appetitu

boni et fuga mali, certissime est tenendum, quod ei Deus vel per internam inspirationem revelaret ea quæ sunt ad credendum necessaria vel aliquem fidei prædicatorem ad eum dirigeret, sicut misit Petrum ad Cornelium, Act. X. »

ART. III.

PRÆCIPUA NOMINA CHRISTI RECENSENTUR.

129. Propter infinitam Jesu Christi excellentiam, infinita nomina Jesu Christo a Scriptura sacra tributa fuere, vocatusque fuit, Lux, Emmanuel, Radix, Sanctus, Fortis, Justus, Dominus, Angelus, Vita, et Veritas. Cum non sit possibile nomina hæc omnia enumerare, liceat nobis præcipua Christi nomina relationem quamdam ad Incarnationis opus dicentia, recensere.

130. *Christus convenienter dicitur Salvator, Redemptor, Mediator, Liberator.*

a) « Salvator. » Luc. 2, 11. « Natus est vobis hodie Salvator, qui est Christus Dominus in civitate David. » Joa. 4, 42. « Hic est vere Salvator mundi. » Philip. 3, 20. « Salvatorem expectamus Dominum nostrum Jesum Christum. » Deinde Salvator dicitur persona, quæ alicui salutem tribuit. Sed J. Christus tribuit salutem universo generi humano, Matth. 18, 11, « Venit enim Filius hominis salvare quod perierat. » Ergo convenienter Christus dicitur Salvator.

b) « Redemptor. » 1. Tim. 2, 6. « Qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus. » Heb. 9, 11, 12. « Christus... per proprium sanguinem introivit semel in Sancta, æterna redemptione inventa. » 1. Pet. 1, 18, 19. « Redempti estis... pretioso sanguine, quasi agni immaculati Christi, et incontaminati. » « Redemptor, inquit optime P. Janssens ¹ præ Salvatore dicit modum quo salutis opus completum est. Potuisset enim Christus nos salvos facere per unum actum puri amoris, utpote amoris infiniti. Sed mandatum Patris implens, pretium salutis solvit Sanguinem, quo humanum genus in captivitatem dæmonis collapsum stricto sensu redimeret. » Redemptor

(1) Loc. cit. p. 561.

igitur convenienter dicitur qui liberat aliquem ab aliqua pœna mediante effusione sui sanguinis. Sed Christus liberavit per effusionem sui sanguinis totum genus humanum, a pœna vitæ æternæ et temporalis. Ergo Christus convenienter dicitur Redemptor.

c) « Mediator. » 1. Tim. 2, 5. « Unus enim Deus, unus et mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus. » « Ad mediatoris officium inquit Angelicus ¹ proprie pertinet, conjungere et unire eos inter quos est mediator. Nam extrema uniuntur in medio. Unire autem homines Deo, perfecte quidem convenit Christo, per quem homines sunt reconciliati Deo, secundum illud 2. ad Cor. 5. Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi. Et ideo solus Christus est perfectus Dei et hominum mediator, inquantum per suam mortem humanum genus Deo reconciliavit. » Convenienter igitur Christus dicitur Mediator.

d) « Liberator. » 1. Thess. 1, 10. « Et expectare Filium ejus de cœlis (quem suscitavit ex mortuis) Jesum, qui eripuit nos ab ira ventura. » 1. Tim. 1, 15. « Christus Jesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere. » Rursus finis adventus Christi in mundum fuit, liberare humanum genus a tribus, idest a) a reatu peccati, a reatu pœnæ temporalis, a servitute diaboli; convenienter igitur Christus Liberator dicitur.

131. Christus convenienter dicitur, Sacerdos, Hostia, Caput, Pastor.

a) « Sacerdos. » Heb. 6, 20. « Jesus, secundum ordinem Melchisedech pontifex factus in æternum. » Heb. 7, 26. « Talis enim decebat, ut nobis esset pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus a peccatoribus. » Rursus « Proprie officium sacerdotis est, inquit Angelicus ², esse mediatorem inter Deum et populum: inquantum scilicet divina populo tradit... Hoc autem maxime convenit Christo: nam per ipsum divina dona hominibus sunt collata. » Ergo Christus convenienter dicitur Sacerdos.

b) « Hostia. » Ephes. 5, 2. « Christus dilexit nos, et tradidit semetipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo in odorem suavitatis. » Deinde, « Hostia » nihil aliud est nisi

(1) 3. p. 26. 1.

(2) 3. p. 22. 1.

victima quæ offertur, sacrificium oblatum. Sed Christus sese obtulit victimam atque in Sacrificium. Ergo convenienter dicitur hostia. Et quia triplex hostia distinguitur, Hostia pro peccato, Hostia pacifica, Hostia perfecta, Christus est simul Hostia pro peccato, quia sese obtulit pro peccatis humani generis; Hostia pacifica, quia sese obtulit, ut daret nobis charitatem viæ; Hostia perfecta quia obtulit se, ad obtinendam nobis gloriam Patriæ.

c) « Caput. » Ephes. 1, 22, 23. « Et ipsum (Christum) dedit caput supra omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius. » Deinde, tria conveniunt Capiti, a) esse primum, b) esse specialis nobilitatis, c) influere in membra alia. Sed Christus est a) primus inter omnes electos, b) est specialis nobilitatis propter plenitudinem gratiæ atque donorum, c) influit gratiam in cætera membra Ecclesiæ. Ergo convenienter dicitur Caput.

d) « Pastor. » Joa. 10, 11. « Ego sum Pastor bonus! » Heb. 13, 20. « Deus autem pacis, qui eduxit de mortuis pastorem magnum... Dominum nostrum Jesum Christum. » Ad Pastoris siquidem officium pertinet præesse ovili et pascere ovile suum. Christus autem præest Ecclesiæ quæ ovile ejus est, eamque regimine, gratia, atque doctrina pascit. Ergo convenienter Christus vocatur Pastor.

132. Convenienter Christus vocatur, Magister, Rex, Propheta, Legislator.

a) « Magister. » Matth. 23, 8, 10. « Vos autem nolite vocari Rabbi; unus est enim Magister vester; omnes autem vos fratres estis,... Nec vocemini magistri; quia Magister vester unus est, Christus. » Præ proprium magistri est habere scientiam. In Christo autem uti probatum fuit, plenitudo scientiæ adest, hoc est, scientia divina, beata, infusa et acquisita. Ergo convenienter magister dicitur.¹

b) « Rex. » Apoc. 19, 16. « Et habet in vestimento et in femore suo scriptum: Rex regum, et Dominus dominantium. » Præ proprium regis est, a) præesse multitudini, b) esse præditum sapientia atque justitiâ. Christus autem præest Ecclesiæ, plenitudine sapientiæ ac gratiæ præditus fuit. Ergo convenienter dicitur Rex.

(1) Circa magisterium Christi hæc scribit Harnack (Das Wesen des Christentums p. 21.). « In der heiligen Schrift lebte und webte er (Jesus), aber nicht wie ein berufsmässiger Lehrer. »!!!

c) « Propheta. » Matth. 21, 11. « Populi autem dicebant: Hic est Jesus propheta a Nazareth Galilææ! » Luc. 7, 16. « Accepit autem omnes timor; et magnificabant Deum, dicentes: Quia propheta magnus surrexit in nobis! » « Propheta, inquit Angelicus ¹, dicitur quasi procul fans, vel procul videns: inquantum scilicet cognoscit et loquitur ea, quæ sunt procul ab hominum sensibus... Christus autem ante passionem nostrum statum attingebat: inquantum non solum erat comprehensor, sed etiam viator. Et ideo propheticum erat, quod ea quæ erant procul ab aliorum viatorum notitia, et cognoscebat et annuntiabat. » Ergo Christus convenienter Propheta dicitur.

d) « Legislator. » Christus enim in Evangelio suo, præcepta altissima circa Deum, circa homines, circa relationes hominis ad Deum tradidit, consequenter, optimo jure Legislator vocatus fuit.

(1) S. Th. 3. p. Prol. q. 27.

DE MYSTERIIS JESU CHRISTI.

PROLOGUS.

133. « Post prædicta, in quibus de unionem Dei et hominis, et de his quæ unionem consequuntur tractatum est: restat considerandum de his, quæ filius Dei incarnatus, in natura humana sibi unita gessit vel passus est. »¹ Mysteria Christi Jesu, complectuntur ea quæ « Filius Dei incarnatus » gessit vel passus est, et quorum aliqua pertinent « ad ingressum ejus in mundum », quædam « ad progressum vitæ ipsius in hoc mundo » alia ad exitum ipsius ab hoc mundo, quædam denique « ad exaltationem ipsius post hujusmodi vitam. »

De hisce igitur mysteriis dicturi, tres Sectiones ponendæ sunt, et fiet sermo:

In 1^a de Conceptione, Nativitate, atque Baptismo Christi;

In 2^a de Prædicatione et Miraculis Christi;

In 3^a de Passione, Morte, Resurrectione, atque Ascensione ejus.

SECT. I.

DE CONCEPTIONE, NATIVITATE ATQUE BAPTISMŌ CHRISTI.

ART. I.

RATIONALISTARUM SENTENTIÆ CIRCA CHRISTI CONCEPTIONEM.

134. Conceptio supernaturalis Jesu Christi describitur nobis, a) in S. Matthæo 1, 18, 20. « Christi autem generatio sic erat: Cum esset desponsata mater ejus Maria Joseph, antequam convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu

(1) S. Th. 3. p. q. 27. Prol.

Sancto. Joseph autem vir ejus, cum esset justus, et nollet eam traducere, voluit occulte dimittere eam. Hæc autem eo cogitante, ecce! Angelus Domini apparuit in somnis ei dicens: Joseph, fili David! noli timere accipere Mariam conjugem tuam: quod enim in ea natum est, de Spiritu Sancto est. » *b)* Describitur etiam in S. Luca 1, 31, 34, 35. « Ecce! concipies in utero, et paries filium, et vocabis nomen ejus Jesum... Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodo fiet istud? quoniam virum non cognosco? Et respondens Angelus dixit ei: Spiritus Sanctus superveniet in te; et virtus Altissimi obumbrabit tibi, ideoque et quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei. » Neque S. Marcus, neque S. Joannes, neque A. Paulus de Christi supernaturali conceptione loquuntur. Hinc rationalistæ, tōtis viribus incumbunt in ejus supernaturalis conceptionis impugnationem. Audiantur eorum explicationes.

135. Sententiæ Cerinthii, Strauss, Renan, et Holtzmann recitantur. — Cerinthus natione Judæus, græcorum doctrinis allectus atque edoctus, tria affirmare, ausus est. *a)* Materiam et corpora omnia impura esse. *b)* Distinctionem existere inter hominem Jesum, ac Filium Dei. *c)* Unionem duarum naturarum in Christo neque realem, neque substantialem fuisse. *d)* Christum conceptum et natum esse, secundum legem communem aliorum hominum. ¹

Strauss, ad omnes difficultates sive ex Philosophia, sive ex Exegesi ortas superandas, ita videtur explicare conceptionem Jesu Christi, qualis in S. Matthæo et Luca, nobis narratur. Penes Judæos, filius ex religiosis parentibus ortus, dicebatur communiter, virtute Spiritus Sancti conceptus, atque Spiritus S. Filius. Hoc autem non excludebat humanam virtutem in ejus conceptione. In hunc sensum igitur explicanda est conceptio Jesu Christi, nobis a S. Matthæo descripta. Angelus noluit Mariæ dicere, efficieris gravida Christi miraculose, absque virtutis humanæ interventu, sed solummodo significare voluit, quod hac conceptione non obstante, Maria tanquam pura erat consideranda. Narratio quoque S. Lucæ, ita interpretanda est. Maria, Angelo ad eam ingresso, ita respondet « Quomodo possum, ego jam viro desponsata Messiam con-

(1) Cf. Rose. L. c. ch. II. La Conception surnaturelle de Jésus p. 79-80.

cipere? Necesse foret, nullum hominem habere. Angelus autem, ita sese explicat « Deus potentia sua mediante, ex puero virtute Joseph concepto, potest aliquid mirabile operari et facere.¹

Juxta Renan majora facta historiae semper mythis atque fabellis quibusdam circumdata fuere. Idipsum de conceptione Christi dicendum est. Videlicet ei conceptio supernaturalis tributa fuit 1° quia penes antiquos, viris excellentioribus conceptio hæc supernaturalis, absque virtutis humanæ interventu tribuebatur. 2° Quia false interpretatus est testimonium Isajæ (c. 7, 14.). « Propter hoc dabit Dominus ipse vobis signum. Ecce! virgo concipiet, et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel. » 3° Quia spiritus Dei (Gen. 1, 2.) tanquam fecunditatis principium retinebatur. 4° Ut ostenderetur Christum esse Messiam, qui promissus fuerat.² Juxta Holtzmann, causa principalis, fabellæ popularis de conceptione supernaturali Christi, fuerunt præjudicia theologica. Videlicet, Christus sæpe, se dixerat « Filium Dei, » et expressio hæc diversimode intellecta fuit, secundum diversos auditores. Audita a græcis, translata fuit ad identificationem « Filii Dei » cum Logos, de quo philosophi omnes illius temporis loquebantur, ita ut Filius Dei qui in Galilæam apparuit erat unicus Dei. Audita vero a Christianis, qui cultura omni carebant, necessario duxit, ad conceptionem supernaturalem Christi. Si enim Christus est Filius Dei, nequit esse Filius hominis a generante humano ortus; et quia Spiritus Sanctus Christum in Messiam consecraverat, ideo Spiritus Sancti actio, ad conceptionem supernaturalem Jesu Christi extensa fuit. En origo fidei in supernaturalem Christi conceptionem.³

136. Rationalistarum præcipua argumenta afferuntur.

1. Silentium S. Marci circa conceptionem supernaturalem Jesu Christi. Juxta Evangelium ejus a) Maria nihil speciale sibi vindicat, est mulier sicuti cæteræ mulieres, habens plures filios et filias; legitur enim (6, 3.). « Nonne hic est faber? filius Mariæ, frater Jacobi, et Joseph, et Judæ et Simonis?

(1) Das Leben Jesu §. 27. Die nat. Erklärung der Empfängnisgeschichte.

(2) Vie de Jésus chap. XV.

(3) Cf. Rose l. c. p. 49.

nonne et sorores ejus hic nobiscum sunt? » b) Parentes Christi conceptionem supernaturalem ejus non recognoverunt, nam cum Christus, multos sanaret, atque mirabilia faceret, Marcus narrat (3, 21.) quod « Cum audissent sui, exierunt, tenere eum: dicebant enim: Quoniam in furorem versus est » et (6, 3.) « Scandalizabantur in illo. » Propter hæc omnia Christus patriam relinquere statuit. Marc. 6, 4. « Et dicebat illis Jesus: quia non est propheta sine honore, nisi in patria sua, et in domo sua, et in cognatione sua. » Ex silentio igitur Marci, rationalistæ concludunt, vel quod fabella de conceptione supernaturali Christi nondum divulgata erat, vel quod Evangelista eam rejecit. ¹

2) Silentium Ap. Pauli. In suis Epistolis, quoties sanctitatem Christi celebrat, nunquam ad conceptionem supernaturalem Jesu Christi, qualis a S. Matthæo, et Luca describitur, recursum facit. De Christo, continuo unum affirmat, quod « secundum carnem » est ex Patribus (Rom. 9, 5.) « Quorum patres, et ex quibus est Christus secundum carnem. » Immò dicit Christum esse « ex semine David. » Rom. 1, 3; « Qui factus est ei ex semine David secundum carnem. » Galat. 3, 16. « Abrahæ dictæ sunt promissiones, et semini ejus. Non dicit: et seminibus; quasi in multis; sed quasi in uno: Et semini tuo, qui est Christus. » Clarius in Epist. ad Gal. 4, 4. « At ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum, factum ex muliere, factum sub lege. » Christus igitur, secundum Apostolum, natus est, sicut cæteri homines, neque respectu conceptionis, supra conditiones aliorum hominum ponendus est.

3) Silentium S. Joannis. Evangelista Joannes non solummodo tacet de hac supernaturali conceptione Christi, sed videtur quasi approbare Judæos murmurantes, contra affirmationem Christi dicentis, se de cælo descendisse. Ita 6, 41, 42. « Murmurabant ergo Judæi de illo... et dicebant: Nonne hic est Jesus, filius Joseph, cujus nos novimus patrem et matrem? Quomodo ergo dicit hic: Quia de cælo descendi? » 7, 41, 42. « Numquid a Galilæa venit Christus? Nonne Scriptura dicit:

(1) Cf. Rose l. c. p. 43. Circa c. 6, 3. S. Marci notat Minocchi (I Vangeli) « Fratello, ebraismo per cugino. » Et circa c. XIII, 55. S. Mattæi « Fratelli, cugini: qui appariscono indicati S. Giacomo Minore, S. Simone e S. Giada apostoli. »

Quia ex semine David, et de Bethlem castello, ubi erat David venit Christus? »

4) Narrationes Matthæi et Lucæ, in quibus conceptio supernaturalis Christi describitur, contradictoriæ sunt, nequeunt inter se componi. a) Satis apparet correptionem aliquam subijsse. b) Dum primus narrat nobis Magorum adorationem, atque iter in Ægyptum, secundus iter hoc atque Magorum adorationem excludit.¹

ART. II.

GENUINA NATURA CONCEPTIONIS CHRISTI STABILITUR.

137. Doctrina catholica, duo in conceptione Christi distinguit; a) virtutem ex qua Christus conceptus fuit, b) materiam ex qua corpus Christi formatum est. Virtus ex qua Christus fuit conceptus est virtus Altissimi virtus Spiritus Sancti; materia vero ex qua corpus Christi formatum fuit, est sanguis purissimus B. V. Mariæ. Diversa symbola fidei, quæ in Ecclesia habentur, utrumque designant per illas expressiones de Christo dictas. « Qui natus est de Spiritu S. et Maria Virgine, vel de Spiritu S., vel qui conceptus est de Spiritu S., natus de Maria V., vel qui conceptus est de Spiritu S., ex Maria Virgine. » Interea sit propositio:

138. *Modus conceptionis Christi 1º fuit supernaturalis, 2º miraculosus.*

1) « Supernaturalis. » Probatur 1º ex contextu narrationis S. Lucæ cap. 1. Ex illo hæc habemus. a) S. Lucas eo fine scribit, ut desiderio Theophili, qui auditis mirabilibus Christi, primordia vitæ Christi ejusque conceptionem et nativitatem, cognoscere cupiebat, satisfaceret. b) Evangelista fatetur, se, non quocumque modo, sed « ordine scribere. » c) Fatetur rursus omnia diligenter et caute scrutatum fuisse circa Jesu Christi originem « visum est et mihi, assecuto omnia a principio diligenter. » d) Unum sibi proponit, ut nempe « eruditus Theophilus » cognoscat « veritatem. » Modo, est ne possibile, quod Evangelista respondeat Theophili desiderio, per mythos atque fabulas, ipsumque in errorem circa conceptionem Chri-

¹) Cf. Rose l. c. p. 47.

su. iaducat? Inutiliter et false asseruisset **se velle** « ex ordine scriuere » et eo fine ut Theophilus « veritatem » cognoscat.

Præterea, conceptio Joannis fuit præparatio conceptionis Christi, et si de Joanne S. Lucas v. 15, affirmat « Spiritu sancto replebitur adhuc ex utero matris suæ » multo magis Christo conceptio supernaturalis, ex virtute Spiritus S. tribuenda est. Aliunde, negata hac supernaturali conceptione, inexplicabilis foret visitatio Martæ ad Elisabeth, quæ (v. 39, 40.) « Exurgens... in diebus illis abiit in montana cum festinatione, et intravit in domum Zachariæ, et salutavit Elisabeth. » Inexplicabile gaudium Elisabeth quæ (v. 41, 42.) « ut audivit salutationem Mariæ, exultavit infans in utero ejus; et repleta est Spiritu Sancto... Et exclamavit voce magna, et dixit: Benedicta tu inter mulieres, et benedictus fructus ventris tui! » Dicamus igitur quod Maria ideo Elisabeth visitavit, ut nempe videret signum, conceptionis supernaturalis Christi, quam Angelus ei nuntiaverat; Elisabeth ideo exultavit, quia conceptionis supernaturalis Christi cognitionem habuerat. ¹

b) Ex Ecclesiæ traditione. S. Ignatius (Ep. ad Ephes. 19.). « Et principem hujus mundi latuit Mariæ virginitas et partus ipsius, similiter et mors Domini; tria mysteria clamoris, quæ in silentio Dei patrata sunt. »

S. Justinus. (Apol. 1, 31, 46.). « Prænuntiatum reperimus Jesum Christum nostrum advenientem atque ex Virgine nascentem... Quam autem ob causam per virtutem Verbi secundum Patris universorum et Domini Dei voluntatem ex Virgine genitus sit et Jesus cognominatus..., ex his quæ tot verbis disseruimus, vir prudens intelligat. »

S. Iræneus. (Ad. Hær. 3, 20, 1, 2, 3.). « Ignorantes autem eum qui ex Virgine est Emmanuel... Is qui non ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri natus est Filius hominis, hic est Christus Filius Dei viri... Propter hoc et ipse Deus dedit nobis signum in profundum, in altitudinem sursum, quod non postulavit homo, quia nec speravit virginem prægnantem fieri posse quæ erat virgo et parere filium. »

c) Ratione. Modus conceptionis Christi est supernaturalis si principium activum ejus fuit virtus supernaturalis divina. Atqui de facto in Christi conceptione principium activum

(1) Cf. Rose l. c. p. 64.

fuit virtus supernaturalis divina. Nam Matth. 1, 18, 20. « Inventa est in utero habens de Spiritu sancto... Quod enim in ea natum est de Spiritu sancto est. » Luc. 1, 35. « Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi; ideoque et quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei. » Ergo modus conceptionis Christi fuit supernaturalis. (Cf. S. Th. 3. p. 31. 5.).

2) « Miraculosus. » a) Ex Symb. Concil. Tolet. XI (a. 675. Denz. 229.). « Qui partus Virginis nec ratione colligitur, nec exemplo monstratur; quod si ratione colligitur, non potest esse mirabile; si exemplo, non erit singulare. b) Ratione. Miraculum fuit a nobis definitum (Vol. 2, 30) « Opus arduum et insolitum a Deo effectum supra facultatem et spem naturæ. » Sed modus quo Christus conceptus fuit, est res plusquam ardua, insolita, supra omnes vires creatas, et quæ a solo Deo effici poterat. Ergo modus conceptionis Christi est miraculosus. « Pótest dici, inquit Angelicus ¹, quod in mysterio Incarnationis non solum attenditur miraculum ex materia conceptus: sed magis ex modo conceptionis et partus: quia scilicet Virgo concepit et peperit. »

139. Ex parte materiæ conceptio Christi neque supernaturalis, neque miraculosa, sed naturalis fuit.

— « Fuit naturalis. » a) Ex Scriptura. Rom. 1, 3. « Qui factus est ei ex semine David secundum carnem. » Gal. 4, 4. « Misit Deus Filium suum, factum ex muliere, factum sub lege. » Heb. 2, 16. « Nusquam enim Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit. » b) Ratione. 1° Materia conceptionis sumpta ex Adam neque supernaturalis, neque miraculosa, sed naturalis est. Atqui Christus conceptus fuit materia sumpta ex Adam. Ergo conceptio Christi ex parte materiæ naturalis est. Propositio Minor, ita ab Angelico probatur. ² « Christus humanam naturam assumpsit, ut eam a corruptione purgaret. Non autem purgatione indigebat natura humana, nisi secundum quod infecta erat per originem vitiatam, qua ex Adam descendebat. Et ideo conveniens fuit, ut carnem sumeret ex materia ab Adam derivata, ut ipsa natura per assumptionem curaretur. » 2° Quia corpus Christi de purissi-

(1) 3. p. 31. 1.

(2) 3. p. 31. 1.

mis sanguinibus Virginis formatum fuit. Audiatur Angelicus ¹
 « Ad supernaturalem modum generationis Christi pertinet, quod activum principium in generatione illa fuerit virtus supernaturalis divina. Sed ad naturalem modum generationis ejus pertinet, quod ejus materia, de qua corpus ejus conceptum est, sit conformis materiæ quam aliæ fœminæ subministrant ad conceptionem prolis. Hæc autem materia... est sanguis mulieris non quicumque, sed perductus ad quamdam ampliorem digestionem per virtutem generativam matris, ut sit materia apta ad conceptum, et ideo ex tali materia fuit corpus Christi conceptum. »

140. Corollaria. — Inferre possumus. 1. Principium activum conceptionis Jesu Christi, fuisse Spiritus S. virtutem. Lucæ enim (1, 35.) legitur « Spiritus sanctus superveniet in te; et virtus Altissimi obumbrabit tibi. » Rursus, quia « Sicut alii per Spiritum sanctum sanctificantur spiritualiter, ut sint filii Dei adoptivi; ita Christus per Spiritum sanctum est in sanctitate conceptus, ut esset filius Dei naturalis. » (S. Th. 3. p. 32. 1.).

2. Christum, quamvis ex Adam genitum, peccatum originale non contraxisse. Nam « corpus Christi fuit in Adam secundum corpulentam substantiam: quia scilicet ipsa materia corporis Christi derivata est ab Adam. Non autem fuit ibi secundum seminalem rationem: quia non est conceptus ex virili semine. Et ideo non contraxit originale peccatum sicut cæteri, qui ab Adam per viam virilis seminis derivantur. » (S. Th. ib. 31. 1. ad 3.).

3. Corpus Christi fuisse in primo instanti suæ conceptionis a Verbo Dei assumptum. Quia « Si caro Christi fuisset concepta, antequam susciperetur a Verbo, habuisset aliquando aliquam hypostasim, præter hypostasim verbi Dei, quod est contra rationem Incarnationis. » (S. Th. ib. 33. 3.).

(1) 3. p. 32. 5. Cajetanus (ib.) refert curiosam opinionem aliquorum theologorum sui temporis. En ejus verba « Hoc loco adverte novum errorem diebus nostris exortum dicentem Christum conceptum ex sanguine beatæ Virginis purissimo non quocumque; sed in corde existente; ita quod ex tribus guttis sanguinis circa cor beatæ Virginis conceptus est Christus. Repugnat autem hic error et dictis... sacræ Scripturæ ex voce Angeli dicentis « Ecce concipies in utero » non in corde. ...Et « Tollit veritatem maternitatis beatæ Virginis respectu Christi... Unde et statim damnatus fuit Romæ me præsentem. »

Notat tamen Cajetanus ¹ « Quoniam Christus non est nec unquam fuit homo infectus. Propterea non possumus dicere quod Verbum assumpsit naturam infectam: sed dicimus quod assumpsit naturam humanam ex vitiata origine descendentem: ita quod infectio non determinat naturam assumptam, sed originem ejus. »

4. Christum a primo instanti suæ conceptiōnis fuisse sanctificatum per gratiam. Quia « abundantia gratiæ sanctificantis animam Christi, derivatur ex ipsa Verbi unione... Ostensum est autem,... quod in primo instanti suæ conceptionis corpus Christi animatum fuit, et a Verbo Dei assumptum. Unde consequens est quod in primo instanti conceptionis Christus habuerit plenitudinem gratiæ sanctificantis animam et corpus ejus. » (S. Th. ib. 34. 1.).

141. *Silentium S. Marci, S. Pauli atque S. Joannis circa Conceptionem Christi explicatur.*

a) De S. Marco. Ut S. Marci silentium explicetur, præ oculis habendus est, scopus ipsius in conscribendo Jesu Christo Evangelio. Scopus iste fuit, referre prædicationem Jesu Christi. Dicit enim v. 1. « Initium Evangelii Filii Dei »; et per Evangelii nomen, prædicatio Christi intelligitur. Egisset ergo contra scopum suum, si de conceptione Christi supernaturali loquutus fuisset.

Ex contrarietate vero consobrinorum Christi, in recognoscenda ejus conceptione supernaturali, nihil deducere possumus, pro illius negatione. Si contrarietas hæc valeret, et baptismus Christi, et Christi miracula ac character omnis supernaturalis ejus neganda forent, quia consobrini Christi, hæc omnia ab initio credere noluerunt. Præterea, conceptio supernaturalis Christi, Nazaræis ignota fuit, atque per longum tempus mysterium mansit; et in hujus rei confirmationem habemus, quod statim ac penes Judæos mysterium illud cognosci cœpit, libellum quoddam contra Mariam matrem Christi ac ipsum Christum apparuit. Hoc signum est, quod conceptio supernaturalis Christi, nonnisi post mortem Virginis Mariæ divulgata fuit. Nihil mirum igitur, si consobrini Christi, contrarietatem aliquam respectu tanti mysterii, manifestaverint. ²

(1) Comm. 3. p. 31. 1.

(2) Cf. Rose. L. c. p. 53-70.

b) De S. Paulo. Non est mirandum si A. Paulus de conceptione supernaturali Christi tacet. Mens ejus erat non jam nobis referre vitam Iesu Christi, sed veritates theologicas et morales Christianismi, præcipue vero, Institutionem Eucharistiæ, passionem et resurrectionem Christi. Nec de Baptismo Christi, Paulus loquutus est, et tamen ex hoc silentio Christi Baptismus non negatur; potuit igitur silere etiam de Christi conceptione supernaturali, quin jus nobis sit hanc conceptionem negandi.

Præterea, uti ex Actibus et præsertim ex Epistolis S. Pauli constat, Lucas evangelista, fuit fidelissimus socius ejus, ejusque « carissimus adiutor » (Colos. 4. 14; 2 Tim. 4, 11; Philem. 24); ita ut non immerito, Apostolus vocatus fuerit, « Lucæ inspirator in conscribendo Evangelio. » Modo, petimus, estne possibile quod Evangelista, ausus sit, tam aperte docere conceptionem supernaturalem Iesu Christi, contra mentem magistri sui, Apostoli? Concludendum est igitur quod Evangelista doctrinam de conceptione Christi ab Apostolo accepit, et quamvis Paulus de ipsa non fuerit loquutus, eam tamen docuit et retinuit ¹.

c) De S. Joanne. Evangelista Joannes sine dubio cognovit s. Matthæum et s. Lucam, qui conceptionem supernaturalem Christi docuerunt, atque de ea aperte in Evangelio loquuti sunt. Quare igitur S. Joannes, si contrarium tenebat, vocem suam non levavit, contra novum dogma, contraque hujus dogmatis divulgatores in Ecclesia? S. Joannis silentium unum probat, videlicet, quod conceptio supernaturalis Christi quemadmodum a cæteris Evangelistis, ita et ab ipso retenta fuit.

Rursus, scopus S. Joannis in scribendo erat, unionem substantialem personalem Verbi Dei cum natura humana statuere atque defendere, consequenter de conceptione supernaturali Christi non est loquutus. Denique ex controversia quam cum Cerintho, tum realitatem Incarnationis, tum supernaturalem conceptionem Christi negante, Evangelista habuit, deducere possumus argumentum in favorem conceptionis supernaturalis Iesu Christi a S. Joanne proclamatæ ².

(1) Cf. Rose, L. c. p. 57.

(2) Ib. Capecelatro (Errori di Renan c. IV) hæc habet « Ciascun Vangelo, non essendo una storia completa, ed anzi nè ante una storia, omise fatti importantissimi; ond'è che questa maniera di prova, abusato spessissimo dal Renan, e che consiste nel mutare il silenzio in ignoranza, e la ignoranza in prova, non ha mai valore. »

142. Narrationes S. Matthæi et Lucæ componuntur. — In Genealogiis S. Matthæi et Marci conciliandis, diversimode veteres et novi procedunt. Primi conciliant, apparentes oppositiones, per diversitatem methodi, qua uterque Evangelista in genealogia Christi texenda, usus est. Matthæus siquidem *a)* « a Christi genealogia exorditur Evangelium; Lucas autem vitam publicam Redemptoris. *b)* Matthæus procedit ordine descendente; Lucas ascendente. *c)* Matthæus ab Abraham ad Christum descendit; Lucas ascendit usque ad ipsum Adamum. *d)* Matthæus variis in locis verbulum interiacet ad nominandum vel fratres vel matrem, alicujus geniti, vel periodum historicam qua vixit; Lucas recta via ascendit usque ad Creatorem. *e)* Matthæus utitur verbo qui genuit, Lucas vocabulo qui fuit. »¹

Circa vero contradictionem, qua Joseph dicitur simul « Filius Jacob » Matth. 1, 16 « Jacob genuit Joseph »; et « Filius Heli » Luc. 3, 23 « Qui fuit Heli », distinguunt duos patres, unum naturalem, alterum legalem, ex fratre defuncto suscitato semine. Audiatur Angelicus² « Ex diverso patrum genere efficiuntur Jacob et Heli uterini fratres: quorum alter, idest Jacob fratris sui Heli sine liberis defuncti, ex mandato legis accipiens uxorem, genuit Joseph: natura quidem generis suum filium, secundum vero legis præceptum Heli efficitur filius. Et ideo Matthæus dicit Jacob genuit Joseph; sed Lucas quia legalem generationem describit, nullum nominat aliquem genuisse. »

Numerus vero generationum, qui juxta Matthæum ascendit usque ad quadraginta duo, juxta vero Lucam ad septuaginta septem, explicatur ab illis, per mysticas significationes atque allegorias. (Cf. S. Th. 3 p. 31. 3. ad 3.)

Aliter recentiores procedunt. Circa methodum animadvertunt, quod S. Lucas, quemadmodum in Actibus Apostolorum, sequutus est non jam ordinem cronologicum, sed geographicum, videlicet descripsit nobis Evangelii diffusionem in regiones diversas usque Romam, et quædam ad hunc ordinem spectantia reliquit; ita quoque in suo Evangelio eundem ordinem sequutus est, voluit nempe, Christi Apostolatam in tribus diversis periodis contentum describere, in Galilæa, extra

(1) Cf. Janssens T. v. p. 381-82.

(2) 3. p. 31. 3. ad 2.

Galilæam, atque in Jerusalem, cæteris ad hunc scopum atque ordinem non spectantibus omissis. Evangelista, propter hanc rationem, quamvis cognovisset Magorum adorationem, fugamque in Egyptum, de illis tamen mentionem non fecit.

Relate vero ad Genealogias, asserunt, penes Judæos in familia qualibet, librum genealogicum omnium membrorum extitisse. In libro hoc genealogico Christus etiam inscriptus fuit tanquam Joseph et Mariæ primogenitus; et cum Christi supernaturalis conceptio fuerit pro Galilæis « secretum mysterium », hinc Joseph vere pater ejus existimatus est, Maria tanquam communis fæmina. Genealogia Christi ad S. Matthæum et Lucam pervenerunt, et cum ipsis, revelatio mysterii conceptionis supernaturalis Christi a B. V. Maria facta fuerit, primitivam genealogiam juxta eorum fidem explicaverunt, atque illi correctiones quasdam addiderunt.¹

De recentiorum solutione, l.æ c. Cl. P. Janssens habet² « Subtilitatibus exegeticis parcemus, eo vel magis quod considerationes a S. Thoma ex Sanctis Patribus adductæ, remanent adhuc validissime ad solvendas difficultates quæ contra utramque genealogiam congeruntur. Quæ autem tempore quo scribebat Angelicus dubia erant, putamus nec hodie certam solutionem accepisse: »

ART. III.

NONNULLA CIRCA NATIVITATEM ET BAPTISMUM CHRISTI STATUUNTUR.

143. Post Christi conceptionem agendum superest de Christi nativitate. Factum nativitatis Jesu Christi secundum carnem, præcipue describitur Lucæ c. 2, dum nobis narratur quod Maria (v. 7) « Peperit filium suum primogenitum, et pannis eum involvit, et reclinavit eum in præsepio; quia non erat eis locus in diversorio. » Angelus autem Domini apparuit pastoribus et dixit illis (v. 10) « Evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo: (v. 11) quia natus est vobis hodie Salvator, qui est Christus Dominus in civitate David. (v. 13). Et subito facta est cum angelo multitudo militiæ cœ-

(1) Cf. Rose l. c.

(2) L. c. p. 381,

lestis laudantium Deum, et dicentium: (v. 14) Gloria in altissimis Deo! et in terra pax hominibus bonæ voluntatis! » Quæstio principalis, quæ circa Christi nativitatem versatur est, an Lucæ narratio, sit mythus, poësis quædam, an factum historice acceptandum.

144. *Adversari veracitatis historicæ narrationis S. Lucæ circa Nativitatem J. Christi.*

F. Strauss circa Christi nativitatem hæc habet « Ad originem mythi hujus explicandam, revocandum in mentem est, quod penes antiquos inclinatio extabat, considerandi tanquam Dei filios viros magnos. Uti ex græca ac romana mythologia constat, hæc factum est de Hercule, de Dioscoro, Romulo Alexandro, et præcipue de Pythagora atque Platone de quo ipsemet Hieronimus scribit « Sapienter principem non aliter arbitrantur, nisi de partu virginis editum. » Propter exempla hæc, concludere licet, narrationem nativitatis Jesu Christi quocumque fundamento historico esse destitutam, atque ex cognita antiquorum inclinatione ortam fuisse, et ita possunt Orthodoxi et Rationalistæ conciliari. »¹ Renan, ridet de poeta Virgilio, quem secundum Isajam vocat, prævidente admirabilem nativitatem Christi; ridet de gentium expectatione, omnia somnia sunt, et nonnisi contortis fabulis, asseri potest, Christum in civitate Betlehem natum fuisse.² Dr. Harnack prudentius se gerit, fatetur solummodo, duo Evangelia referre nobis historiam nativitatis Jesu Christi, circa quam tamen notandum est, ipsam aliquid incredibilis continere ideoque minoris momenti esse pro historia J. Christi.³ Penes Protestantes recentiores est varietas in opinando. Orthodoxi valorem historicum narrationi Nativitatis Christi tribuunt, « liberales » vero tenent narrationem illam poësim atque fabellam esse, et esse « phantasticos ac nullius valoris » theologos ipsam tamquam historicam acceptantes.

145. *Narratio Evangelistarum circa Nativitatem Jesu Christi est tanquam historica acceptanda.*

a) Quia falsum est suppositum quo adversari moventur

(1) Das Leben I. § 28. Die Geschichte der Erzeugung Jesu als Mythus

(2) Vie d. Jésus ch. 1, 2.

(3) L. c. p. 20.

ad ejus impugnatiōem, idest « Esse a vita Christi omne miraculum excludendum ».

b) Quia narrationes Matthæi et Lucæ circa conceptionem et nativitatem Christi, tum ex contextu tum ex methodo qua ambo Evangelistæ processerunt, uti jam præcedenti articulo visum est, omnem fidem historicam merentur.

c) Quia adversariorum difficultates non nisi hypothesessunt, et silentium S. Joannis. S. Pauli et Marci, satis explicatur et de facto explicatum fuit.

d) Denique narratio vitæ Christi, qualis in Matthæo et Luca habetur est totum quoddam ita connexum, ut nulla pars possit rejici quin ipsum totum corrumpatur. Atqui negata veracitate narrationis de nativitate Christi pars quædam tum a S. Matthæo, tum a S. Luca rejicitur. Ergo narratio illa tanquam historica acceptanda est.

146. Corollarium. — In Christo duæ sunt nativitates, temporalis una, æterna alia. Terminus siquidem nativitatis est natura; in Christo autem duplex natura fuit, idest natura divina æterna, et natura humana in tempore. Ergo et duæ nativitates, temporalis una, æterna alia.

147. De Baptismo Christi. — Circa Baptismum Jesu Christi hæc tenenda sunt.

a) Christum fuisse a Joanne baptizatum. Legitur enim Matth. 3, 13, 16, 17. « Tunc venit Jesus a Galilæa in Iordanem ad Joannem, ut baptizaretur ab eo... Baptizatus autem Jesus, confestim ascendit de aqua: et ecce! aperti sunt ei cœli; et vidit Spiritum Dei descendentem sicut columbam, et venientem super se. Et ecce! vox de cœlis dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui! »¹

b) Christum fuisse baptizatum, non « ut ablueretur, sed ablueret » et rursus « ut suo baptismo consecraret baptismum, quo nos baptizaremur. » (Cf. S. Th. 3. p. 39. 5.)

(1) Loisy, loquens de mirabilibus operatis in baptismo Christi ait (L'Evangile et l'Eglise p. 55) « Il peut y avoir là un effet de perspective. » ll

SECT. II.

DE PRÆDICATIONE
ET MIRACULIS CHRISTI

ART. I.

DE REGNO DEI PRÆDICATO A CHRISTO

148. Quod conveniens fuerit Christum prædicare, Angelicus ¹ probat ex eo « quod conversatio Christi talis debuit esse, ut conveniret fini Incarnationis, secundum quam venit in mundum. Venit autem in mundum, primo quidem ad manifestandum veritatem: sicut ipse dicit Joa. 18, 37 « In hoc natus sum, et ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati. » Et ideo non debebat se occultare, vitam solitariam agens, sed in publicum procedere, publice prædicando. »

Doctrina prædicata a Jesu Christo partim traditione fuit recepta, partim fuit scripto tradita Ecclesiæ. Doctrina hæc scripta, vocatur N. Testamentum, et complectitur quatuor Evangelia, Actus Apostolorum, Epistolas (14) S. Pauli, Epistolas (2) S. Petri, S. Joannis (3), Jacobi (1), Judæ (1) ac Apocalypsim Joannis Apostoli. Christus prædicavit regnum Dei, Luc. 4, 43 « Oportet me evangelizare regnum Dei; quia ideo missus sum »; et rursus in prædicatione sua expressionibus « Filius hominis, Filius Dei » continuo usus est. Propter specialem difficultatem, de hisce tribus breviter quædam dicenda sunt, et primo de regno Dei, quid nempe, per hanc vocem sit intelligendum.

149. Sententia Renan, Stapfer, Harnack, et Loisy exponitur. — Juxta Renan, « Regnum Dei » prædicatum a Christo acceptum fuit ab asseclis ejus, tamquam idealis quædam beatitudo, non satis determinata, atque in præsenti

(1) 3. p. 40. 1.

vita a pueris, pauperibus ac publicanis consequenda. *a)* Consequenda a pueris Matth. 19, 14 « Jesus vero ait eis: Sinite parvulos, et nolite eos prohibere ad me venire; talium est enim regnum cœlorum. » Matth. 18, 3. « Nisi... efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum cœlorum. » *b)* Consequenda a pauperibus, Luc. 6, 24 « Verumtamen vœ vobis divitibus! quia habetis consolationem vestram. » Luc. 14, 13, 14 « Cum facis convivium, voca pauperes, debiles, claudos et cæcos; et beatus eris. » *c)* Consequenda a publicanis, Matth. 21, 31 « Dicit illis Jesus: Amen dico vobis, quia publicani et meretrices præcedent vos in regnum Dei. »¹

Juxta Stapfer² Christus Jesus, regni Dei nomine, non aliud intellexit, nisi id quod Judæi tunc temporis intelligebant, id est Israelis triumphum supra inimicos, bonorum terræ abundantiam, beatam vitam terrestrem. Christus enim in prædicatione sua, nunquam contra conceptionem hanc regni Dei, loquutus est, imo eisdem expressionibus quibus ab Iudæis, Dei regnum indicabatur, est usus. Hinc, hæretice loquens, concludit « Credamus in Jesum Christum, sed non credamus sicut ipse Jesus Christus credidit. »

Annuntiatio regni Dei, inquit Harnack,³ duas phases (Pole) complectitur; in quarum prima regnum Dei uti res ventura apparet, ut manifestatio quædam exterior dominii Dei (per destructionem dominii diaboli ejusque victoriam obtinenda). In secunda regnum Dei uti aliquid internum apparet, uti jam existens, jam adventum, ideoque neque regni Dei conceptio neque ejus repræsentatio univocæ sunt. Christus traditiones religiosas sui populi sequutus est, eisque aliquid addidit, rejecit tantummodo aspirationes alicujus terrenæ atque politicæ felicitatis... Certe pro historico arduum atque difficile est in prædicatione regni Dei a Christo effecta, distinguere id quod Christus ex traditione accepit, et id quod ex proprio adjunxit... Qui scire desiderat quid regnum Dei significet in prædicatione Christi, legat atque meditetur parabolas Christi. Regnum Dei venit inquantum Deus ad unumquemque hominem pertingit, in ejus animam intrat eamque possidet. Regnum Dei est certe dominium Dei, est ipse Deus habitans in

(1) Vie de Jésus ch. XI.

(2) Jésus-Christ pendant son ministère, 1897. p. 153-4 Rosc p. 89.

(3) Das Wesen des Christentums p. 34-36.

omni corde cum potestate sua. Ab hoc regno, rejiciendum est, totum id, quod Tragœdiam sapit (Alles Dramatische); seponenda est spes quaecumque exterioris adventus. Accipe parabolas quascumque, de semine, de margaritis pretiosis, de thesauro in agro abscondito, ubicumque regnum est ipse Deus, neque de Angelis, neque de diabolis, neque de thronis atque dominationibus ibi agitur, sed de Deo et anima, de anima ejusque Deo.

D. Loisy sententia. Consuetum objectum prædicationis Jesu Christi, fuit « regnum Dei, regnum cœlorum. » Fere omnes parabolæ Christi relationem dicunt ad adventum hujus regni, atque ad modum sese præparandi ad ipsum. Immo et ipsa Oratione dominicali Jesus docet suos orare per verba illa « Adveniat regnum tuum. » Verum cum nulla expressa definitio contineatur in Evangelio, disputatum fuit et disputatur adhuc, quid sub conceptu regni Dei veniat. Verba Christi Matth. 4, 17; 10, 7 « Pœnitentiam agite! appropinquavit enim regnum cœlorum. » « Euntis autem prædicate dicentes: Quia appropinquavit regnum cœlorum. » Pariter sermo Christi in monte Matth. 5, et affirmatio Christi, 16, 28 « Amen dico vobis: sunt quidam de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant Filium hominis in regno suo » satis ostendunt regnum cœleste non esse aliud nisi « Magnam spem in statum venturum... qui quidem status venturus, non est proxima sors hominis in mundo, sed mundi renovatio, atque humanitatis renstauratio in justitia ac æterna beatitudine. »¹

150. P. Rose, P. Bonaccorsi et Fracassini sententia exponitur.

Expressio hæc « Regnum cœleste » inquit P. Rose² est complexa, atque in ipsa duæ notiones includuntur. Videlicet, in Dei gubernatione, datur, 1° phasis initialis, 2° phasis eschatologica vel consummatrix. Jesus Christus aperuit et fundavit primam phasim regni Dei, et hæc spiritualis atque invisibilis fuit. Secunda phasis vero, in fine, per universale judicium habebitur. Christus igitur conceptiones messianicas populi judaici rejecit, quia regnum prædicatum ab ipso neque nationale, neque politicum fuit, sed universale ac spirituale.

(1) L'Évangile et l'Église p. 1-8.

(2) L. c. ch. 3. p. 91.

Antiqui theologi, inquit P. Bonaccorsi¹ sub regni Dei nomine, Ecclesiam intelligunt, neque in hoc decepti fuere. Dum enim Christus Matth. 13, 24, 25, comparat regnum cœlorum agro, in quo « bonum semen et zizania in medio tritici » et in quo utraque (v. 30) debent « crescere usque ad messem » idest usque ad consummationem sæculi (v. 39) uti Christus ipse explicat, quando (v. 41-43) « Mittet filius hominis angelos suos, et colligent de regno ejus omnia scandala, et eos qui faciunt iniquitatem, et mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus, et stridor dentium. Tunc justi fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum »; voluit ostendere regnum cœleste, esse regnum in mundo hoc constitutum, atque ab alio regno in fine sæculi venturo distincto. Neque agitur de regnō mere spirituali et interno, secus mali et boni simul non essent, sed de regno visibili ac sociali, uti Ecclesia est. Exegesis hæc, concludit ipse, est unica naturalis, unica facilis. Sermo Christi, scribit Fracassini² de Beatitudinibus (Matth. 5) quamvis diversis formulis, idem præmium semper indicat: quod quidem Jesus discipulis repromittit, atque Pater illis in cœlis reservat. (Matth. 5, 12.) Ideoque regnum cœlorum in prima et ultima Beatitudine (Matth. 5, 3, 12) est felicitas completa, gaudium æternum filiorum Dei, qui in societate ejus in futuro vivent, est bonum futurum, quod pauperes et persecutionem patientes adhuc non possident, quamvis illis certe a Christo sit reservatum cum in die extremi judicii dicet Matth. 25, 34. « Venite, benedicti Patris mei! possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi. »

151. *Priorum sententiarum critica.*

1. Renan sententia. Non immoramur in hujus rationalistæ assertionibus rejiciendis. Solummodo animadvertimus, quod, sententia ejus admissa, a) Christus in prædicatione regni Dei homines decepisset, b) tanquam illus loquutus fuisset c) confusio fieret inter regnum cœleste, ac regni subjecta.

2. Sententia Stapfer rejicienda est, quia si regnum Dei in felicitate terrena consistit a) Christus deceptus et illus fuit dum Matth. 5 dicit « Beati pauperes spiritu! quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Beati mites... Beati qui lugent...

(1) Studi Religiosi, Marzo Aprile 1903 p. 161.

(2) Ib. Luglio-Ottobre 1903 p. 333.

Beati qui persecutionem patiuntur... Beati estis cum maledixerint vobis, et persecuti vos fuerint, et dixerint omne malum adversus vos mentientes. » *δ*) Christus enuntiando « Beatitudines » et christianæ perfectionis capita, nos decepisset. *α*) Rejicienda est denique propter expressionem blasphemam qua, in Christo comprehensore, fidem immo falsam fidem ponit. Cæterum statim videbimus regnum a Christo prædicatum, neque terrenum, neque politicum fuisse.

3) Sententia Harnack rejicienda est, *a*) quia non est consona dignitati Jesu Christi, qui juxta Harnack in prædicatione regni Dei, Judæorum præjudiciis subjectus atque motus fuisset. *β*) Falsum est principium a quo Harnack procedit. In natura siquidem regni cœlestis prædicati a Christo determinanda, distinguit id quod ex traditione israelitica habetur, et id quod est proprium et personale Christo. Rejicit elementum traditionale, acceptat vero elementum personale; et quia notio eschatologica regni ex traditione israelitica habetur, ideo ab eo non admittitur. Processus iste falsus est, neque a philosopho, neque a critico inquit Loisy ¹ admitti potest. 1° Quia traditio antiqua habet eandem vim ac traditio nova: 2° Quia Christus ipse fatetur, Matth. 5, 17 « Nolite putare, quoniam veni solvere legem aut prophetas: non veni solvere, sed adimplere. » *α*) Denique animadvertit Loisy ² quod « Nonnisi magna difficultate, ostendi potest authenticis et claris textibus, regnum Dei, esse donum supernaturale, mere religiosum, hoc est esse unice unionem cum Deo vivo, et remissionem peccatorum. Christus enim nunquam inter regnum Dei ac remissionem peccatorum quæ est conditio pro introitu in regnum illud, confusionem facit. Nunquam Christus, regnum Dei, cum ipso Deo, atque ejus virtute in cordibus hominum agente, identificavit. Nonnisi igitur singulari exegesi, definitio regni Dei, ab Harnack tradita potest ex parabolis Christi deduci. »

4. Loisy sententia. *a*) « In sententia Loisy, inquit P. Bonaccorsi ³ Christus apparet magis subjectus præjudiciis Judæorum, quam in sententia Harnack. » *β*) Christus deceptus ac

(1) L. c. p. 12.

(2) Ib. p. 14. Res curiosa! Criticus contra criticum, critica contra criticam! Cui credere? Quis sapiens?

(3) Studi religiosi l. c. p. 158-9.

illusus fuisset, quia prouti ipse Loisy ¹ fatetur, præter intentionem ejus fuit constitutio Ecclesiæ in mundo tanquam societatis usque ad consumationem sæculi permansuræ, et Christus, dum annuntiavit regnum, non regnum, sed Ecclesia orta est. c) Exegesis Loisy est singularior quam exegesis professoris Harnack dum ex parabolis Christi, characterem omnino eschatologicum regno Dei, tribuere vult.

152. *Posteriorum sententiarum argumenta.*

a) P. Bonaccorsi argumenta. 1. Matth. 16, 18, 19, Jesus ait ad Petrum « Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam; et portæ inferi non prævalebunt adversus eam. Et tibi dabo claves regni cœlorum; et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in cœlis; et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in cœlis. » Ex hoc textu habetur: a) Petrus erit Ecclesiæ fundamentum, quæ a Christo in mundo fundanda est, usque ad consummationem sæculi permansura. b) Petrus a Christo recipiet claves hujus regni cœlorum, idest, juxta orientalium methaphoram, supremam potestatem. Evidens est, regnum cœlorum hic esse « Ecclesiæ » synonymum atque omni characteres eschatologico destitui.²

2. Regnum cœlorum in prædicatione Christi aliquando accipitur in abstracto, aliquando in concreto. Abstracte sump- tum est ipsum Dei Patris cœlestis dominium supra indivi- duos totamque humanitatem, vel est « Totalitas idealis justorum » Luc. 17, 21. « Ecce, enim regnum Dei intra vos est. » Matth. 6, 33 « Quærite ergo primum regnum Dei, et justitiam ejus. » Marc. 10, 15. « Quisquis non receperit regnum Dei vel- ut parvulus non intrabit in illum. » Hoc tamen dominium cœleste (Βασιλεία τῶν οὐρανῶν) juxta Iesum C. et per Iesum Christum debuit formam concretam accipere, in qua forma, phasis ini- tialis, incompleta, terrena, et phasis completa, æterna, cœle- stis continerentur. Phasis ultima est « gloria cœlorum » Matth. 8, 11. « Multi ab Oriente et Occidente venient, et recumbent cum Abraham, et Isaac, et Jacob in regno cœlorum. » Phasis prima est Ecclesia, societas visibilis atque organica, continens uti rethe bonos et malos, uti ager triticum et zizaniā. Fun-

(1) L. c. p. III.

(2) Loc. cit. p. 162-3.

data supra auctoritatē Apostolorum et præcipue Petri, cui Christus claves regni cœlorum in hoc mundo dedit, usque ad consummationem sæculi permanebit. Est igitur factum positivum et clarum Christum Ecclesiam instituisse eamque Regnum suum proclamasse.¹

β) P. Rose argumenta 1. Prima phasis regni cœlorum prædicati a Christo fuit spiritualis et invisibilis. α) Ex modo agendi Christi, Christus enim, dum turbæ quærunt facere eum regem, fugit ab eis, recognoscit Cæsaris regnum, indicans regnum suum esse alterius ordinis, neque oppositionem habere cum alio. Rursus est lucta inter potestatem Christi et potestatem diaboli, cujus regnum invisibile et spirituale est; et Christus diabolum vincit rejiciendo « omnia regna mundi. » Facta hæc vitæ Christi, ostendunt regnum a Christo prædicatum naturæ spiritualis et invisibilis fuisse. β) Ex verbis Christi Matth. 12, 28. « Si autem ego in spiritu Dei ejicio dæmones; igitur pervenit in vos regnum Dei. » Luc. 17, 20, 21. « Interrogatus autem a Pharisæis: Quando venit regnum Dei? respondens eis, dixit: Non venit regnum Dei cum observatione; neque dicent: Ecce, hic, aut ecce illic! Ecce, enim regnum Dei intra vos est! » Matth. 6, 33. « Quærite ergo primum regnum Dei, et justitiam ejus: et hæc omnia adjicientur vobis. » Matth. 11, 11. « Amen dico vobis: Non surrexit inter natos mulierum major Joanne Baptista; qui autem minor est in regno cœlorum, major est illo. » Verba hujus testimonii, nisi referantur ad regnum Dei spirituale et invisibile jam fundatum, nullam significationem habent.

2. Fuit universalis. α) Ex textibus Evangelii. Matth. 24, 14. « Et prædicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe, in testimonium omnibus gentibus, et tunc veniet consummatio. » Matth. 8, 11. « Dico autem vobis, quod multi ab Oriente et Occidente venient et recumbent cum Abraham, et Isaac, et Jacob in regno cœlorum » Marc. 13, 10 « Et in omnes gentes primum oportet prædicari Evangelium. » β) Ex Persona s. Pauli. Ille enim quamvis Judæus, statim ac conversus est, regnum Dei omnibus gentibus, Romanis ac barbaris, Judæis ac Gentilibus prædicare cœpit, juxta verba Christi, Act. 1, 8. « Eritis mihi testes in Jerusalem et in omni Judæa, et Samaria, et usque ad ultimum terræ. »²

(1) Ib. p. 165-6.

(2) Cf. Rose L. c. chap. 3.

3) Secunda phasis erit in fine mundi. Matth. 24, 14. « Veniet consummatio. » Matth. 13, 38, 43. » Ager est mundus. Bonum vero semen, hi sunt filii regni. Zizania autem, filii sunt nequam... Messis vero, consummatio sæculi est... Sicut ergo colliguntur zizania, et igni comburuntur; sic erit in consummatione sæculi. Mittet filius hominis angelos suos, et colligent de regno ejus omnia scandala, et eos, qui faciunt iniquitatem, et mittet eos in caminum ignis... Tunc justi fulgebunt sicut sòl in regno Patris eorum. » Marc. 8, 38. « Qui enim me confusus fuerit et verba mea, in generatione ista adultera et peccatrice; et Filius hominis confundetur eum, cum venerit in gloria patris sui cum angelis sanctis. »

c) Fracassini argumenta. Ascendens Jesus Jerosolymam (Matth. 20) « Accessit ad eum mater filiorum Zebedæi (v. 20) cum filiis suis adorans et petens aliquid ab eo » idest v. 21 « Dic, ut sedeant hi duo filii mei, unus ad dexteram tuam, et unus ad sinistram tuam, in regno tuo. » Christus autem respondit loquendo de tempore, morte eorum atque sua posteriori, et de præmio, quod « paratum est a Patre. » Pariter in ultima cœna, Christus continuo ad futurum respicit (Luc. 22, 18, 30) « Donec regnum Dei veniat » Ego dispono vobis, sicuti disposuit mihi Pater meus regnum, ut edatis et bibatis super mensam meam in regno meo, et sedeatis super thronos judicantes duodecim tribus Israël. » Denique Matth. 8, 11, Christus fatetur « quod multi ad Oriente et Occidente venient, et recumbent cum Abraham, et Isaac, et Jacob in regno cœlorum » et Luc. 10, 28, asserit regnum Dei esse regnum Prophetarum et Patriarcarum « Cum videritis Abraham, et Isaac, et Jacob, et omnes Prophetas in regnum Dei, vos autem expelli foras. » ¹

153. Conclusio articuli. — Quid ergo est dicendum? Posteriorum sententiarum argumenta æque valida, nobis videntur ita ut absque dubio in regno Dei prædicato a Christo, duæ phases, initialis una, perfecta et consummativa alia admittendæ sint. Solummodo in determinatione cujuslibet phasis differentia quædam esse potest. Quare, ex. g. pro phase initiali, non intelligitur « gratia » quæ per Jesum Christum facta est, quæque est in semine vita æterna, juxta illud ad Rom.

6, 23 « Gratia autem Dei, vita æterna? » Quare pro pñase perfecta et consummativa non intelligitur ipsa vita æterna? Gratia enim spiritualis, invisibilis, universalis, « intra nos » est; vita æterna autem est gratiæ perfectiva et consummativa. « Gratia et gloria inquit Angelicus ¹ ad idem genus referuntur; quia gratia nihil est aliud quam quædam inchoatio gloriæ in nobis. »

ART. II.

SIGNIFICATIO FORMULARUM « FILIUS HOMINIS ET FILIUS DEI » NUNC NON QUÆDAM CIRCA PRÆDICATIONIS CHRISTI NATURAM DETERMINANTUR.

154. Christus infinitis vicibus, in prædicatione sua dicitur « Filius Dei » Matth. 14, 33; 16, 16 « Adoraverunt eum, dicentes: Vere Filius Dei est. » « Respondens Simon Petrus dixit: Tu es Christus, Filius Dei vivi! » Luc. 4, 3; 4, 41 « Dixit autem illi diabolus: Si Filius Dei es, dic lapidi huic, ut panis fiat. » « Exibant autem dæmonia a multis, clamantia et dicentia: Quia tu es Filius Dei! » Pariter infinitis vicibus, Christus in prædicatione sua dicitur « Filius hominis » Matth. 8, 20; 24, 30 « Filius autem hominis non habet, ubi caput reclinet. » « Parebit signum Filii hominis in cœlo;... et videbunt Filium hominis venientem in nubibus cœli cum virtute multa et majestate. » Marc. 2, 10, 28 « Ut autem sciatis, quia Filius hominis habet potestatem, in terra dimittendi peccata. » « Itaque Dominus est Filius hominis etiam Sabbati. » Determinanda est igitur prius significatio expressionis « Filius hominis »; postea expressionis « Filius Dei. »

155. Variæ interpretationes expressionis « Filius hominis. »

Juxta Lietzmann, expressio « Filius hominis » (ο υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου) cum non inveniatur penes Apostolos atque SS. Patres, fuit ignota ipsis, et Christus nunquam tali modo se nominavit. Vox illa « Filius hominis » originem ducit a Danielis (7, 13.) verbis « Aspiciebam ergo in visione noctis, et ecce! cum nubibus cœli quasi filius hominis veniebat »; postea introducta fuit in Evangelium, et pronomini personali « Ego » substituta. ¹

(1) 2-2. 24, 3. ad 2.

Juxta alios, Christus utens voce « Filius hominis » voluit indicare humanam naturam sensibilem ac visibilem quam habebat; vel voluit significare « se esse hominem idealem » vel se « esse judicem. » Denique sunt nonnulli qui existimant expressionem « Filius hominis » idem valere ac Messiam, et Christum tali modo se nominasse, propter regnum Dei, cujus fundatio, opus vitæ Christi præcipuum fuit. Probant vero hanc sententiam.

a) Ex muneribus quæ Filio hominis tribuuntur, quæque nonnisi Messiae convenire possunt. Ita Matth. 26, 45 « Filius hominis tradetur in manus peccatorum. » Marc. 2, 10, 28. « Ut autem sciatis, quia Filius hominis habet potestatem, in terra dimittendi peccata. » Itaque Dominus est Filius hominis etiam sabbati. » Luc. 9, 22. « Oportet Filium hominis multa pati, et reprobari a Senioribus, et principibus Sacerdotum, et Scribis, et occidi, et tertia die resurgere. » Luc. 19, 10. « Venit enim Filius hominis quærere et salvum facere, quod perierat. »

b) Ex verbis Jesu Christi. Matth. 26, 63, 64. « Princeps Sacerdotum ait illi: Adjuro te per Deum vivum! ut dicas nobis, si tu es Christus filius Dei. Dicit illi Jesus: Tu dixisti! verumtamen dico vobis: Amodo videbitis Filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei, et venientem in nubibus cœli. » Luc. 22, 66, 67, 69, 71. « Si tu es Christus, dic nobis! Et ait illis: Si vobis dixero, non credetis mihi... Ex hoc autem erit Filius hominis sedens a dextris virtutis Dei. Dixerunt autem omnes: Tu ergo es Filius Dei? Qui ait: Vos dicitis quia ego sum! At illi dixerunt: Quid adhuc desideramus testimonium? ipsi enim audivimus de ore ejus. »

Quid dicendum? Theologi generatim expressionem « Filius hominis » accipiunt prouti oppositionem facit ad expressionem « Filius Dei. » Et quemadmodum expressio « Filius Dei » importat in Christo veram naturam divinam, ita expressio « Filius hominis » importat veram naturam humanam. Christus enim est « Filius hominis » quia ex homine Adam secundum naturam humanam carnem assumpsit, quamvis virtute supernaturali conceptus; est « Filius Dei, » quia ex Deo natus est.

156. Variæ interpretationes expressionis « Filius Dei. » — Juxta aliquos, expressio « Filius Dei » importat par-

(1) Cf. Rose L. c. p. 165.

tipationem omnibus communem Divinitatis, et melius adoptionem per gratiam in filium Dei. Christus, inquit Renan ¹ dicitur « Filius Dei » sicut omnes homines sunt vel possunt esse filii Dei, juxta illud Matth. 5, 9. « Beati pacifici! quoniam Filii Dei vocabuntur. » Filiatio divina multis in V. Testamento tribuitur, quin æquales Deo inveniantur, Gen. 6, 7. « Videntes Filii Dei filios hominum. » Job. 1, 6. « Quadam autem die cum venissent Filii Dei. »

Jesus Christus, scribit Harnack ² in sermone quodam, significavit nobis, quare et quo sensu, se « Filium Dei nominavit. » Apud Matthæum 11, 27, (non apud Joannem) ait « Nemo novit Filium, nisi Pater; neque Patrem quis novit, nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare. » Cognitio Dei est Sphæra (die Sphäre) divinæ filiationis. Ideoque conscientia Christi, qua putabat se esse Filium Dei, est practica consequentia cognitionis Dei Patris atque sui Patris. Bene intellecta cognitio Dei est id quod in expressione « Filius Dei » continetur... quomodo vero ad conscientiam hanc sibi efformandam pervenerit, mysterium est, cuilibet psychologiæ investigabile. »

Absque ulla difficultate scribit Loisy ³ in Evangeliiis inveniri possunt plures textus ex quibus apparet titulum « Filius Dei » penes Judæos, discipulos Salvatoris atque Salvatorem ipsum, æquivalere Messiae titulo. Sufficiat afferre confessiones Petri in Evangeliiis synopticis contentas atque interrogationem Christo factam a Summo Sacerdote. Marc. 8, 29. « Petrus, ait ei: « Tu es Christus. » Matth. 16, 16, « Petrus dixit: Tu es Christus, Filius Dei vivi! » Luc. 9, 20. « Respondens Simon Petrus, dixit: Christum Dei. » Marc. 14, 61. « Summus Sacerdos interrogabat eum, et dixit ei: Tu es Christus, Filius Dei benedicti! » Matth. 26, 63. « Princeps Sacerdotum ait illi: Adjuro te per Deum vivum! ut dicas nobis, si tu es Christus filius Dei. » Luc. 22, 70. « Dixerunt autem omnes: Tu ergo es Filius Dei? Qui ait: Vos dicitis, quia ego sum. » Cæterum, prosequitur Loisy, recognoscendum est, textus non permittere psychologiam analysim notionis Filii Dei, Christus se dicit « Filium Dei » in eadem mensura, qua

(1) Vie d. Jésus Chap. XV.

(2) Das Wesen d. Christentums p. 81.

(3) L. c. p. 42-57.

se dicit Messiam. Idea filiationis divinæ alligata est ideæ regni Dei, et si respectu Jesu Christi aliquid significat, hoc est solummodo per relationem ad regnum instituendum. »

Quid continetur in formula « Filius Dei »? Quinam est valor hujus tituli, petit P. Rose? ¹ Si ad Vetus et Novum Testamentum respiciamus æquivalentia tituli Messias et Filii Dei, nequit in dubium verti. Talis est Messias, talis est Filius Dei. Attamen propter adjuncta quibus in Evangelio, filiatio hæc Christi enuntiatur et affirmatur a Christo, expressio « Filius Dei » impõrtat communicationem in eadem natura divina Patris. Christus siquidem dicitur « Filius Dei » non quocumque modo, sed filius unicus, hæres universõrum, habens eadem ac identica jura Patris, eamdem potestatem, idem mundi gubernium.

Expressio « Filius Dei » scribit Card. Capececlatrõ ² Iesu Christo applicata includit Divinitatem. Christus enim dicitur « Filius Dei » non eodem modo ac cæteri homines, sed modo speciali et naturali. Dicitur Filius Dei « vivi », quia proprium viventis est, filium sibi in natura similem generare. Est « Filius Dei » unigenitus, verus, proprius et naturalis. Traditio christiana, continuõ, expressioni « Filius Dei » hanc significationem dedit, et idipsum fecit traditiõ Judaica. Judæi enim ideõ Christum ad mörtem damnarunt, Jõa. 19, 7. « Quia Filium Dei se fecit » et si in sensu adõptivõ uti cæteri homines, se fecisset « Filium Dei » non fuisset morte pñitus.

Cõsensus unanimis theolõgorum militat prõ hac ultima sententia, et theologi per expressionem « Filius Dei » intelligunt Christum voluisse dicere, « se esse Deum » habere eandem naturam divinam Patris et Spiritus Sancti.

157. Quædam de natura prædicationis Jesu Christi.

1) Prædicatio Christi ad turbas in parabolis facta est. Matth. 13, 3, 34. « Et locutus est eis multa in parabolis, dicens: Ecce! exiit, qui seminat seminare. » « Hæc omnia locutus est Iesus in parabolis ad turbas; et sine parabolis non loquebatur eis. » Rursus, in prædicatione Christi Parabolas seminantis, lolii, grani sinapis, fermenti, thesauri, margaritæ et sagenæ invenimus.

(1) L. c. chap. VI.

(2) Errori del Renan nella vita di Gesù. c. XIII.

Ratio hujus facti non fuit, quia « Christus turbas decipere, atque a turbis non intelligi volebat, » prouti quidam affirmare ausi sunt. Hoc enim repugnat a) sanctitati Jesu Christi, cum qua deceptio et tam perversa intentio componi nequeunt. b) Subjecto prædicationis a Christo electo, quod quidem simplex et ad decipiendum nullimode aptum est. c) Modo simplici et familiari quo Christus in prædicatione sua est loquutus. Dicamus igitur Christum loquutum fuisse in parabolis eo fine, ut videlicet, semetipsum et doctrinam suam, turbis proportionata redderet. Neque interpretationi huic contradicit missio prophetæ, quæ Isa. 6, 9, 10. « Vade, et dices populo huic: audite audientes, et nolite intelligere; et videte visionem, et nolite cognoscere. Excæca cor populi hujus, et aures ejus aggrava, et oculos ejus claude; ne forte videat oculis suis, et auribus suis audiat, et corde suo intelligat, et convertatur, et sanem eum. » Nam Deus præcepit suo prophetæ ut omnibus conatibus populum in viam Dei reduceret, quo reditu non adimpleto, obcæcatio atque obduratio, tanquam justa Dei punitio, sequutæ sunt. Igitur si turba, mysteria Christi modo tam simplici atque claro proposita, non intellexit, signum est, quod de ipsa desperandum erat, et quod obcæcatio atque rejectio Dei erant venturæ. In intentione ergo Jesu Christi, docere et prædicare in parabolis, fuit signum non jam repræbationis, sed charitatis et benignitatis Christi erga turbas.¹

2) Prædictio Christi admirabilis fuit. Matth. 7, 28. « Et factum est, cum consummasset Jesu verba hæc admirabantur turbæ super doctrinam ejus. » Marc. 6, 2. « Et facto sabbato coepit in synagoga docere; et multi audientes admirabantur in doctrina ejus, dicentes: Unde huic hæc omnia? et quæ est sapientia, quæ data est illi? » Hinc Harnack scribit² « Jesus Christus, non est, tanquam visionarius atque phanaticus loquutus! Quinimmo, cum mundi, eorumque omnium quæ ad vitam pertinent sive magna, sive parva, plena cognitione, loquutus est. Mirandum quoddam et mirabile annuntiavit Marc. 8, 36. « Quid enim proderit homini, si lucretur mundum totum, et detrimentum animæ suæ faciat? » Verba Christi, pacem, lætitiā, securitatem sapiunt. « Melius quam

(1) Cf. Rose, l. c. p. 111 nota

(2) Das Wesen des Christentums q. 22-23.

Harnack, ipse P. Rose ¹ scribit « Christus doctrina sua, cuiuslibet ætatis sapientes excedit et superat; dum enim græci atque romani sapientes fassi sunt, per propriam doctrinam, nihil circa interiora hominis posse, doctrina Christi ad intima cordis pertingit, eaque transformat. Dum sapientibus antiquis placuit hæc axiomata statuere. « Cognosce teipsum, homo esto » Christus novum axioma statuit. « Cognosce Deum, esto uti Deus » imo præcepit Matth. 5, 48 « Estote ergo vos perfecti, sicut et pater vester cœlestis perfectus est. »

ART. III.

DE JESU CHRISTI MIRACULIS.

158. Quamvis Prof. Harnack ² falso asseruerit « quæstionem de miraculis esse indifferentem respectu aliarum rerum quæ in Evangelio continentur » miracula tamen Christi, cum Christi doctrina atque missione, intime esse connexa retinendum est. Jesus Christus enim, duo ostendere debuit 1° fuisse a Deo missum, 2° doctrinam ab eo prædicatam supernaturalem esse. Modo, cum miraculum sit proprius effectus Divinitatis, Christus nonnisi per miracula missionem suam divinam probare potuit, et ideo Joa. 5, 36. ait « Ipsa opera, quæ ego facio, testimonium perhibent de me, quia Pater misit me. » Pariter quia « ea quæ sunt fidei, humanam rationem excedunt, nec possunt per rationes humanas probari: sed oportet quod probentur per argumentum divinæ virtutis, ut dum aliquis facit opera, quæ solus Deus facere potest, credantur ea quæ dicuntur esse a Deo, sicut cum aliquis defert literas anulo Regis signatas, creditur ex voluntate Regis processe quod in illis continetur. » Hinc concludit, idem Angelicus ³ quia « circa Christum erat hominibus manifestandum... quod ejus supernaturalis doctrina esset a Deo... convenientissimum fuit ut miracula faceret.

Circa miracula Christi, eorum existentiam atque scopum solummodo quædam statuemus.

(1) l. c. p. 116.

(2) Das Wesen d. Christentums p. 19.

(3) 3. p. 43. 1.

159. Prof. Harnack doctrina circa miracula Jesu Christi. — Est oleum et operam perdere, immorari in refutandis assertiōnibus Renan¹ reducentis omnia Christi miracula, vel ad statum scientiæ medicæ tunc temporis penes Judæos existentis, vel ad statum dementiæ cui multi ex Judeis subjecti erant. Constat enim, miracula quædam a Christo patrata, uti aperitiōnem oculorum cæci nati, transcendere omnem potestatem scientiæ medicæ, in quocumque perfectiōnis statu inveniat, et propter hoc recte in Evangelio legitur (Joa. 9, 32.) « A sæculò non est auditum, quia quis aperuit oculos cæci nati. » Rursus, admissio criterio « de statu dementiæ » ab ipsò Renan assignato, nimia pars generis humani, Renan non excluso, dementia laboraret. Utilius erit igitur, Harnack doctrinam recapitulare et afferre.

Berolinensis Professor, nõnnullis axiomatibus præsuppositis, quod nempe *a*) « Nemo adhuc cognoscit omnes vires ac inclinationes naturæ simul sumptas. » *b*) « Omnia sunt subjecta universalibus et naturalibus legibus motus. » *c*) « Cursus naturæ est omnino inviolabilis. » *d*) « Fortis voluntas et fides firma influunt etiam in vitam corporalem et possunt phænomena illa causare, quæ nobis miracula videntur² » inter miracula Jesu Christi quinque classes distinguit. Videlicet distinguit facta mirabilia orta *a*) « ex quadam exaggeratione, *b*) ex sermonibus et parabolis, vel ex phænomenorum internorum impressione (aus der Projektion) in mundum externum. *c*) Facta mirabilia ad narrationes V. Testamenti complendas excogitata; *d*) sanationes mirabiles ex virtute operante Christi ortas; *e*) facta quædam inexplicabilia atque incomprehensibilia. Animadvertit rursus, esse observatione dignum quod Christus suis miraculis non tribuit valorem, quem eis Evangelistæ tribuerunt. Joa. 4, 48. « Dixit ergo Jesus ad eum: Nisi signa et prodigia videritis, non creditis. » Modo qui verba hæc protulit, non existimavit certe fidem in miracula veram ac unicam viam esse, ad personam missionemque Christi cognoscendam, nec ejusdem sententiæ fuit ac ipsi Evangelistæ. Immo incauta expressio ab Evangelistis prolata Matth. 13, 58. « Et non fecit ibi (Nazareth) virtutes multas, propter incredulitatem illorum » monet nos maximam prudentiam ne-

(1) L. c. ch. XVI.

(2) Cf. Vol. 2. n. 32. Refut. horum axiomatum.

cessariam esse in miraculis Christi acceptandis. Narratio igitur, concludit ipse, quælibet miraculosa, sedulo considerata est, non timenda. Quod est inintelligibile est relinquendum, forsitan tardius intelligibile fiet. Quæstio de miraculis respectu aliarum rerum quæ in Evangelio continentur est indifferens. Non agitur hic de miraculo, sed an nos, absque auxilio, in dura necessitate relictī simus, et an Deus sit, qui mundi gubernationi præsideat, e vim, nature dominatricem impetrari atque experiri a nobis possit.¹

Uti quisque videt Harnack, verbis ludit, negat et simul affirmat miracula, sibi quæ, plus minusve contradicit prouti critica doctrinæ eius, statim manifestum fiet. Interea sit:

160. J. Christus 1º, miracula patravit; 2º, miracula patrata ostendunt Divinitatem ejus.

a) « Miracula patravit. » 1º Ex Evangeliorum auctoritate. Tum Evangelia synoptica, tum S. Joannis Evangelium, sunt pro nobis historica documenta ad vitam, missionem atque opera Christi cognoscenda ita ut eorum narrationibus omnimoda fides adhibenda sit. Atqui, quatuor Evangelia narrant nobis J. Christum multa patrasse miracula. Ergo J. Christus de facto miracula patravit.²

« Evangelia narrant nobis Christum miracula patrasse. » Matth. 8, 13, 15, 26. « Et dixit Jesus Centurioni: Vade! et sicut credidisti, fiat tibi. Et sanatus est puer in illa hora. » « Et tetigit manum ejus, et dimisit eam febris; et surrexit, et ministrabat eis. » « Tunc surgens impetravit ventis et mari; et facta est tranquillitas magna. » Matth. 9, 6, 7, 25, 29, 30. « Tunc ait paralytico; Surge! tolle lectum tuum, et vade in domum tuam! Et surrexit et abiit in domum suam. » « Et cum ejecta esset turba, intravit, et tenuit manum ejus, et surrexit puella. » « Tunc tetigit oculos eorum, dicens: Secundum fidem vestram fiat vobis. Et aperti sunt oculi eorum. »

(1) L. c. p. 18-19.

(2) « Alla fine del secondo secolo, scribit optime Minocchi (I Vangeli p. LII.) sant'Ireneo e il fragmento Muratoriano rendono testimonianza, che i Vangeli di Matteo, Marco, Luca e Giovanni, sono in tutta la Chiesa riconosciuti come sacri ed ispirati, nel numero e ordine conservato fino a noi. ...I vangeli di Matteo, Marco, Luca e Giovanni furono sempre e saranno il fondamento storico, morale e teologico per la conoscenza della vita e della missione di Gesù. »

Marc. 1, 42; 2, 11, 12; 3, 5, 10; 5, 29, 39. « Et cum dixisset, statim discessit ab eo lepra, et mundatus est. » « Tibi dico: Surge! tolle grabatum tuum, et vade in domum tuam. Et statim surrexit ille; et sublato grabato, abiit coram omnibus, ita ut mirarentur omnes, et honorificarent Deum, dicentes: Quia nunquam sic vidimus: » « Dicit homini: Extende manum tuam! Et extendit, et restituta est manus illi... Multos enim sanabat, ita ut irruerent in eum, ut illum tangerent, quotquot habebant plagas. » « Et confestim siccatus est fons sanguinis ejus; et sensit corpore, quia sanata esset a plaga... Et ingressus, ait illis: Quid turbamini, et ploratis? puella non est mortua, sed dormit. » Luc. 4, 40; 5, 13; 7, 14, 15. « Qui habebant infirmos variis languoribus, ducebant illos ad eum. At ille singulis manus imponens, curabat eos. » « Et extendens manum, tetigit eum, dicens: Volo; mundare! Et confestim lepra discessit ab illo. » « Et accessit, et tetigit loculum, ...et ait: Adolescens! tibi dico, surge. Et resedit, qui erat mortuus, et cœpit loqui. » Joa. 5, 8, 9; 11, 43, 44. « Dicit ei Jesus: Surge, tolle grabatum tuum, et ambula! Et statim sanus factus est homo ille; et sustulit grabatum suum, et ambulabat. » « Hæc cum dixisset, voce magna clamavit: Lazare, veni foras! Et statim prodiit, qui fuerat mortuus. »

2° Ratione. Miraculum vocatur factum ingerens omnibus admirationem, admiratione plenum. « Est aliquid mirum, inquit Angelicus ¹ quoad hunc, non autem quantum ad illum. Illud ergo simpliciter mirum est quod habet causam simpliciter occultam; et hoc sonat nomen « miraculi » ut scilicet sit de se admiratione plenum, non quoad hunc vel quoad illum tantum. » Sed multa facta vitæ Christi ingerebant omnibus admirationem, pro omnibus plena admiratione fuere. Ergo facta hæc, miracula sunt. Christus igitur miracula quædam operatus est.

« Multa facta Christi ingerebant omnibus admirationem. » Matth. 8, 27; 9, 8, 26, 33. « Porro homines mirati sunt dicentes: Qualis est hic, quia venti et mare obediunt ei? » « Videntes autem turbæ timuerunt, et glorificaverunt Deum, qui dedit potestatem talem hominibus... Et exiit fama hæc in universam terram illam... Et miratæ sunt turbæ, dicentes. Nunquam apparuit sic in Israel. » Marc. 1, 27; 2, 12; 5, 42.

(1) C. G. 3, 101.

« Et mirati sunt omnes, ita ut conquirerent inter se dicentes: Quidnam est hoc? Quænam doctrina hæc nova? Quia in potestate etiam spiritibus immundis imperat, et obediunt ei. »

« Ita ut mirarentur omnes, et honorificarent Deum, dicentes: Quia nunquam sic vidimus. » « Et obstupuerunt stupore magno. » Luc. 5, 26, 7, 16. « Et stupor apprehendit omnes, et magnificabant Deum. Et repleti sunt timore, dicentes: Quia vidimus mirabilia hodie. » « Accepit autem omnes timor; et magnificabant Deum, dicentes: Quia propheta magnus surrexit in nobis! et quia Deus visitavit plebem suam. » Joa. 9, 32, 11, 45, 47. « A sæculo non est auditum, quia quis aperuit oculos cæci nati. » « Multi ergo ex Judæis, qui... viderant, quæ fecit Jesus, crediderunt in eum... Quid facimus, quia hic homo multa signa facit. »

b) « Miracula patrata ostendunt Divinitatem ejus. » 1. Ex auctoritate Luc. 7, 16. « Et magnificabant Deum, dicentes: Quia propheta magnus surrexit in nobis! et quia Deus visitavit plebem suam! » Joa. 5, 36. « Ipsa opera, quæ ego facio, testimonium perhibent de me, quia Pater misit me. » 11, 45. Multi ergo ex Judæis, qui venerant ad Mariam et Martham, et viderant, quæ fecit Jesus, crediderunt in eum. »

2. Ratione S. Thomæ (3. p. 43, 4.). « Miracula quæ Christus fecit, sufficientia erant ad manifestandam divinitatem ipsius, secundum tria. Primo quidem, secundum ipsam speciem, operum, quæ transcendebant omnem potestatem creatæ virtutis: et ideo non poterant fieri nisi virtute divina. Et propter hoc cæcus illuminatus dicebat Joa. 9. « A sæculo non est auditum, quia aperuit, quis oculos cæci nati: nisi esset hic a Deo, non poterat facere quidquam. » Secundo propter modum miracula faciendi: quia scilicet quasi ex propria potestate miracula faciebat: non autem orando sicut alii... Tertio ex ipsa doctrina qua se Deum dicebat: quæ nisi vera esset non confirmaretur miraculis divina virtute factis. »

3. Ratione Cajetani. (Comm. 3. p. 43, 4.). « Aut conceditur Christum fecisse miracula relata in Evangelio, aut non. Si conceditur, habetur illius deitas: ut patet ex prædictis illis tribus conjunctis. Si non conceditur, tunc habetur etiam illius deitas: ex hoc maximo miraculorum, quod pauperculus juvenis. indoctus, ex gente exosa (Judæus scilicet) persecutionem cum tot ludibriis et mortem turpissimam passus, relictus, dicens se Deum, habitus fatuus a suis, ab Judæis

ab Herode a Pilato, absque miraculis promittens mortem et mala omnia, post mortem suam per pauperes piscatores, indoctos exosos omnibus, morti obnoxios, etc. absque miraculis contra totum mundum deos colentem pugnans, superaverit. Vacate ergo et videte quoniam ego sum Deus.»

161. *Axiomatum Doct. Harnack critica.*

a) Axiomata ab ipso Harnack enuntiata, a falso præiudicio originem ducunt, videlicet « non esse possibile miraculum. » Modo, cuilibet apertum est, quod adserta Dei existentia, quæ ab Harnack admittitur et asseritur, possibilitas miraculi est corollarium naturale existentiae illius. Quomodo enim Deus supremus mundi gubernator et provisor, nequit legibus libere a se statutis derogare? Nonne ipsemet Berolinensis Professor, fatetur « Proverbia de passeribus et liliis campi, quæ in Evangelio leguntur, nos monere, manum Dei viventis in omnibus, sive in vita sive in morte, esse recognoscendam? »¹ Quomodo interveniret hæc manus Dei, nisi possibilitas miraculi asseratur?

b) Falsum est Christum non tribuisse miraculis valorem quem eis Evangelistæ tribuerunt. Nonne Christus miraculorum suorum potentiam exaltat dum Matth. 12, 28, 29 ait « Si autem ego in Spiritu Dei ejicio dæmones; igitur pervenit in vos regnum Dei. At quomodo potest quisquam intrare in domum fortis, et vasa ejus diripere, nisi prius alligaverit fortem? et tunc domum illius diripiet. » Marc. 3, 23-27. « Quomodo potest satanas satanam ejicere? Et si regnum in se dividatur, non potest regnum illud stare. Et si domus super semetipsam dispertiat; non potest domus illa stare. Nemo potest vasa fortis ingressus in domum, diripere, nisi prius fortem alliget, et tunc domum ejus diripiet. » Luc. 11, 19, 20 « Si autem ego in Beelzebub ejicio dæmonia filii vestri in quo ejiciunt? Ideo ipsi iudices vestri erunt. Porro si in digito Dei ejicio dæmonia: profecto pervenit in vos regnum Dei. » Joa. 11, 45. Multi ergo ex Judæis, qui venerant, ... et viderant, quæ fecit Jesus, crediderunt in eum. »²

d) Defectus D. Harnack quasi naturalis est « non recte interpretare textus Evangelii » et de facto non recte interpretatur

(1) L. c. p. 43.

(2) Cf. Studi Religiosi Marzo-Aprile 903. p. 153.

auctoritates hic allatas. (Joa. 4, 48, Matth. 13, 58, Marc. 6, 5.)¹ Siquidem per verba Joannis « Nisi signa et prodigia videritis, non creditis » Christus unum solummodo affirmat, videlicet incredulitatem Judæorum qui « tardi sunt ad credendum » non vero vult miraculis a se effectis omnem valorem tollere. Pariter verba « Et non fecit ibi virtutes multas, propter incredulitatem illorum » duo significant, idest primo duritiam et incredulitatem habitantium Nazareth, secundo Christum habuisse potestatem miracula patrandi, uti vult, et quando ei placet. Aliunde quare Harnack utitur S. Joannis verbis, cum auctoritatem Evangelii ejus rejiciat?

d) Affirmat et negat simul miracula. Nam ex una parte fatetur, in omnibus et per omnia, in vita et in morte, manum Dei viventis adesse; ex alia parte vero asserit « dari obscurum et non clarum, non vero miracula stricte accepta. » Pariter « quod terra in suo cursu manserit, quod asina loquuta sit, quod tempestas, uno Verbo fuerit sedata, hoc inquit ipse non credimus, nec unquam credemus: tamen quod claudi ambularent, cæci videant, surdi audiant, nequimus tanquam illusionem rejicere. » (p. 17, 18.)

Denique asserit Harnack « Inintelligibile, incomprehensibile esse tranquille relinquendum » in fine tamen sui libri fatetur quod scientia nihil potest dicere circa problemata « a quo homo sit, quo vadat, ad quid tendat » quæ tamen problemata, certe incomprehensibilia, ab homine tranquille seponenda non sunt. Harnack igitur verbis ludit, indeterminate et confuse loquitur, affirmat et simul negat eandem veritatem. Professor Berolinensis unum tantummodo in animo habuit, videlicet rationalismum suum cum Evangelio J. Christi conciliare.

(1) Loisy (L'Évangile et l'Église) non una vice asserit Harnack fuisse deceptum in textum interpretatione. Ita p. XIX hæc habet « Sa définition de l'essence du christianisme n'est pas fondée sur l'ensemble des textes certains. »

SECT. III.

DE PASSIONE, MORTE,
RESURRECTIONE, ET ASCENSIONE
JESU CHRISTI.

ART. I.

MAGNITUDO PASSIONIS CHRISTI,
STATUSQUE ANIMÆ EJUS IN PASSIONE, INVESTIGANTUR.

162. Passionis Jesu Christi efficacia determinata fuit a nobis, quando de virtute salvifica Jesu n. 126 sermo factus est, et visum fuit passionem Jesu Christi causasse nostram salutem per modum meriti, satisfactionis, sacrificii et redemptionis. Non restat igitur nisi investigare magnitudinem passionis hujus et statum animæ Christi in illa constituti, hoc est qualis et quanta passus sit, et quomodo intima ejus animæ se habebant, ut conditio viatoris et comprehensoris salvari possit.

163. S. Hilarii opinio, ac theologorum explanationes. S. Hilarius Pictaviensis Episcopus († 368) videtur realitatem passionis et dolorum Jesu Christi negare. In lib. X De Trinitate n. 23 hæc habet « Jesus Christus... in quo, quamvis aut ictus incideret, aut vulnus descenderet, aut nodi concurrerent, aut suspensio elevaret, afferrent quidem hæc impetum passionis, non tamen dolorem passionis inferrent: ut telum aliquod aut aquam perforans, aut ignem compungens, aut aera vulnerans, omnes quidem hæc passiones naturæ suæ infert, ut foret, ut compungat, ut vulneret; sed naturam suam in hæc passio illata non retinet, dum in natura non est vel aqua forari, vel pungi ignem, vel aerem vulnerari, quamvis naturæ teli sit et vulnerare et compungere et forare. Passus quidem est Dominus Jesus Christus, dum cæditur, dum suspenditur, dum crucifigitur, dum moritur; sed in corpus Do-

mini irruens passio, nec non fuit passio, nec tamen naturam passionis exseruit: dum et penali ministerio desævit, et virtus corporis sine sensu pœnæ vim pœnæ in se desævientis excepit... Homo ille de Deo est. Habens ad patiendum quidem corpus, et passus est; sed naturam non habens ad dolendum.» Et n. 32 «Dolere vulnera carnis arguitur? Sed in eo, quod carnem auris reddit ex vulnere, caro ipse cum sit, extra carnalem tamen naturam dolendi vulneris reperitur.»

In hisce S. Hilarii verbis explicandis laborant theologi. Hinc diversæ solutiones oriuntur.

a) Juxta aliquos, S. Hilarius sermonem facit de persona et natura divina, quæ de facto doloris sensibilis et passibilitatis incapaces sunt, non vero de natura humana. Explicatio hæc non videtur textui cõformis, in quo de «corpore» et «de carne» Christi fit aperta mentio.

b) S. Thomas (3 p. 15. 5. ad 1) dat sequentem solutionem. «In omnibus illis verbis et similibus, Hilarius a carne Christi non veritatem doloris, sed necessitatem excludere intendit. Unde post præmissa verba subdit n. 24. «Neque enim tum cum sitivit aut esurivit aut flevit, bibisse Dominus aut manducasse aut doluisse monstratus est: sed ad demonstrandam corporis veritatem, corporis consuetudo suscepta est, ita ut naturæ nostræ consuetudine consuetudini sit corporis satisfactum. Vel cum potum et cibum accepit, non se necessitati corporis, sed consuetudini tribuit.»

c) Alii uti Petavius et Stentrup putant S. Hilarium sententiam suam aliis in locis retractasse.

d) Denique Cl. P. Janssens (De Deo-homine t. IV. p. 549.) putat S. Hilarium «specialem in Christi corpore et anima tenuisse indolem, imo quasi naturam, ex origine peculiari corporis concepti a Virgine per operationem Spiritus Sancti; unde passibilitas corporis Christi est diversa a passibilitate corporis nostri, quia conceptum est de Virgine et Spiritu.»

Solutiones omnes scrupulum plene non solvunt. In S. Thomæ solutione, quædam tacita violentia textui infertur, in retractantium sententia, ad locum communem recurritur, atque in P. Janssens explicatione, non facile concipitur in homine Christo, passibilitas vel dolor, diversæ naturæ, ac dolor et passibilitas aliorum humanorum corporum. Nobis fas sit dicere in re nondum definita S. Hilarium non satis clare, sed potius sub umbra quadam et velamine sese expressisse, Jesu Christi

dolores aliququaliter minuisse, ut corporis Christi nobilitatem extollere posset. Nemo Terentii verba despiciat « Homo es humani nihil abs te alienum puta. »

164. In Christo 1° fuit dolor sensibilis, 2° tristitia, 3° dolor Christi major fuit omnibus doloribus.

a) « Fuit dolor sensibilis. » In quo est læsio corporis et sensus læsionis est dolor sensibilis. Sed in Christo fuit læsio corporis et sensus læsionis; a) læsio corporis, quia corpus Christi erat passibile et mortale: b) sensus læsionis, quia anima Christi perfecte habebat « omnes potentias naturales » quarum nonnullarum est sentire læsionem. Ergo in Christo fuit dolor sensibilis. (Cf. S. Th. 3. p. 15, 5. Cajet. ib.)

c) « Fuit tristitia. » Matth. 26, 37, 38. « Cœpit contristari et mœstus esse. Tunc ait illis: Tristis est anima mea usque ad mortem! »

Ratione S. Thomæ. (3. p. 15, 6.) « Objectum et motivum tristitiæ, est nocivum seu malum interius apprehensum sive per rationem, sive per imaginationem.. sicut cum aliquis tristatur de amissione gratiæ vel pecuniæ. Potuit autem anima Christi interius apprehendere aliquid ut nocivum, et quantum ad se, sicut passio et mors ejus fuit: et quantum ad alios sicut peccatum discipulorum vel etiam Judæorum occidentium ipsum. Et ideo sicut in Christo potuit esse verus dolor, ita potuit in eo esse vera tristitia. »

d) « Dolor Christi major fuit omnibus doloribus. » Loquimur de dolore tum exteriori, tum interiori, et de doloribus præsentis vitæ.

1. « Dolor exterior Christi fuit major omnibus doloribus, propter causam, generalitatem, genus doloris. » a) Propter causam sensibilem, quæ est læsio corporalis, quæque in passione Christi ad maximam acerbiteriam pertingit. b) Propter generalitatem, quia Christus passus est a populo, a principibus, ab amicis; rursus passus est in fama, in honore, in gloria, in rebus, in anima, in corpore, imo in omnibus membris et sensibilibus corporis, in capite, in manibus, in pedibus, in tactu, in gustu, in olfactu, et auditu. c) Propter genus passionis « Quia mors confixorum in cruce est acerbissima: quia confinguntur in locis nervosis, et maxime sensibilibus, scilicet in manibus et pedibus, et ipsum pondus corporis pendentis continue auget dolorem, et cum hoc etiam est doloris diu-

turnitas: quia non statim moriuntur, sicut hi qui gladio interficiuntur.»¹

2. « Dolor interior Christi fuit major omnibus doloribus propter causam, amissionem vitæ, complexionem temperatissimam patientis, et deficientiam mitigationis. a) Propter causam, quæ fuit « omnia peccata humani generis, pro quibus satisfaciebat patiendo. » b) Propter amissionem vitæ corporalis « quæ naturaliter est horribilis humanæ naturæ. » c) Propter complexionem temperatissimam patientis, secundum animam et secundum corpus. « Nam et secundum corpus erat optime complexionatus, cum corpus ejus fuerit formatum miraculose operatione Spiritus sancti, et ideo in eo maxime viguit sensus tactus: ex cujus perceptione sequitur dolor. Anima etiam secundum vires interiores, efficacissime apprehendit omnes causas tristitiæ. d) Propter deficientiam mitigationis. « Nam in aliis patientibus mitigatur tristitia interior, et etiam dolor exterior, ex aliqua consideratione rationis, per quamdam derivationem seu redundantiam a superioribus viribus ad inferiores. Quod in Christo patiente non fuit: quia unicuique virium permisit agere quod est sibi proprium. »²

165. Status beatitudinis Christi cum immensitate dolorum ejus a S. Thoma conciliatur. — Christus scientia beata præditus fuit et consequenter beatus, et simul dolorem externum et internum habuit, majorem omnibus doloribus vitæ præsentis. Hinc difficultas exurgit: Quomodo conciliari possunt inter se, status Beatitudinis Christi, cum immensitate dolorum ejusdem? Diversæ sunt theologorum solutiones, quas referre bonum esse judicamus.

S. Thomas, uti ei mos est, simplici modo, repugnantiam apparentem inter beatitudinem et passionem Christi existentem resolvit, quædam axiomata statuendo. Videlicet:

1° « Delectatio divinæ contemplationis ita per dispensa-

(1) S. Th. 3 p. 46. 6. Cf. etiam a. 5. En quomodo P. Didon (Jésus Christ chap. XI) atrocitatem dolorum Christi describit. « Tout le corps, violemment étiré, était suspendu par les mains, dont les places vives se déchiraient et s'élargissaient sous les poids. Le sang coulait peu à peu des stigmates des clous. Immobile, dévoré de fièvre, et d'une soif ardente, gardant la conscience de lui-même, le crucifié se voyant lentement mourir. Il fallait quelquefois l'achever, et le fourreau lui rompaît les jambes. »

(2) S. Th. 1. c.

tionem divinæ virtutis retinebatur in mente Christi, quod non derivabatur ad vires sensitivas, ut per hoc dolor sensibilis excluderetur. » (3 p. 15. 6.)

2°. Si intelligamus totam animam ratione suæ essentiæ, sic manifestum est totam animam Christi passam esse. Nam tota essentia animæ conjungitur corpori, ita quod tota est in toto, et tota in qualibet parte ejus, et ideo corpore patiente disposito ad separationem ab anima, tota anima patiebatur. Si vero intelligamus totam animam secundum omnes potentias ejus sic loquendo de passionibus propriis potentiarum, patiebatur quidem secundum omnes vires inferiores: quia in singulis viribus inferioribus animæ, quæ circa temporalia operantur, inveniebatur aliquid quod erat causa doloris Christi. Sed secundum hoc superior ratio non patiebatur in Christo ex parte sui objecti, scilicet Dei, qui non erat animæ Christi causa doloris, sed delectationis et gaudii. Secundum autem illum modum passionis, quo potentia aliqua dicitur pati ex parte sui subjecti, sic omnes potentiæ animæ Christi patiebantur: omnes enim potentiæ animæ radicanur in essentia ejus, ad quam pervenit passio, passo corpore, cujus est actus. » (3 p. 46. 7.)

3°. Tota anima potest intelligi et secundum essentiam, et secundum omnes ejus potentias. Si autem intelligatur secundum essentiam sic tota anima fruebatur, inquantum est subjectum superioris partis animæ, cujus est frui divinitate: ut sicut passio ratione essentiæ attribuitur superiori parti animæ; ita e converso fruitio ratione superioris partis animæ attribuitur essentiæ. Si vero accipiamus totam animam ratione omnium potentiarum ejus, sic non tota anima fruebatur, nec directe quidem: quia fruitio non potest esse actus cujuslibet partis animæ, nec per redundantiam gloriæ, quia dum Christus erat viator, non fiebat redundantia gloriæ a superiori parte in inferiorem nec ab anima in corpus. Sed quia nec e converso superior pars animæ impediabatur circa id quod est sibi proprium, per inferiorem, consequens est quod superior pars animæ perfecte fruebatur Christo patiente. » (3 p. 46. 8.)

Juxta igitur Angelicum, tristitia et dolor manebant « in singulis viribus inferioribus animæ » Christi non tamen pertinebant « ad rationem superiorem » ejusdem cujus objectum erat Deus « qui non erat animæ Christi causa doloris sed delectationis et gaudii. » Pariter fruitio, manebat in superiori

parte animæ Christi nec redundabat « a superiori parte in inferiorem nec ab anima in corpus » ita ut dicere oporteat, quod Christus patiebatur secundum inferiores vires animæ; fruebatur vero secundum superiores vires, et sic sub diverso respectu fruitio et dolor erant in Christo, Christus simul patiens et beatus erat. Ad rem qualicumque exemplo explicandam, afferimus factum martyris Tiburtii, de quo legitur in Breviario 10 Augusti « Cum nudatis plantis super prunas ardentes incederet, Fabiano præfecto dixit; Videtur mihi, quod super roseos flores incedam in nomine Domini mei Jesu Christi. »

166. Melchioris Cani, recentioris cujusdam Professoris, ac P. Janssens solutiones afferuntur. — M. Canus¹ « olim juvenis » S. Thomæ solutionem amplexus est. Scribit enim « Miraculum fuit, quod idem homo esset viator et comprehensor: miraculum, quod a gloria animæ nihil derivaretur ad corpus, miraculum, quod a superioris gaudii potentiae nihil solatii in inferiores redundaret: miraculum quod inferioribus perturbatis, nec superiores turbarentur, nec a sua perpetua operatione cessarent, nec remitterent opus, nec quietem et delectationem vel ex minima parte resolverent. » Hæc ille « juvenis. » Senior vero factus, novam solutionem excogitavit videlicet « Sicut per totam vitam Dominus gloriam animæ quasi premebat, ne in corpus efflueret; sic saltem in cruce retinuit gaudium, quod suapte natura ex clara Dei notitia prodiret. Gaudium, fateor, ex Deo viso in voluntate necessario nasci, non secus atque ex sole lumen, calorem ex igne. Sed retraxit aliquando sol radios suos, et ne calefaceret, comprehensus est etiam ignis: quare nihil mirum videri cuipiam debet, si in hominum redemptione per hominis unius dolores explenda, voluptas omnis reprimeretur, quam alias ex visione Dei proficisci naturæ ratio demonstrat. Nec obstat, quod beatitudinem Benedictus hujus nominis duodecimus definivit in visione et fruitione consistere. Christus autem beatus fuit in via. Quoniam illud pontifex tradit de beatitudine consummata. Christus autem licet habuerit essentiam beatitudinis, non tamen accidentia, quæ inde per se etiam consequuntur: decuit enim eum per passionem consummari. Quamquam et fruitio sine gaudio intelligi potest: fruitur enim arboris suæ

(1) De Loc. Theol. l. 12 c. XIII in fine.

fructibus tunc etiam homo, cum per morbum voluptatem nullam capit ex eis. Ita Christus non solum videbat, sed etiam fruebatur, quamvis derelictus a Deo, omnique penitus solatio destitutus non gaudebat. Quamobrem, ut cæteri martyres, gaudium sibi futurum ante oculos posuit, ut crucem sustineret confusione contempta. »

Cl. P. Janssens¹ refert nobis, quod « ultima æstate apud Flandros ruri degens, non sine quadam admiratione » comperit « theologum in majori Collegio Lovaniensi S. J. dogmatis lectorem, dum exercitia spiritualia ad clerum Gandavensem annua haberet », novam sententiam exposuisse, « ac si esset sanæ pietati aptior et in scholis recentior. » Innominati Professoris sententia hujusmodi est. Videlicet Christus habuit quidem « in vita sua mortali visionem beatam, at ab agonia in horto Gethsemani usque ad passionis exitum hanc visionem ei fuisse subtractam. »

Rejecta tanquam « temeraria et illogica » sententia allata, P. Janssens, quærit conciliare statum Christi patientis et dolentis, cum statu Christi beati et fruientis, per hoc quod « deest ratio contrarietatis et ratio redundantiae ex quibus solis unum posset alterum impedire... 3) Et primo quidem redundantiae ratio deest, quia Christus ut viator non permisit fruitionem animæ superioris influere in vires inferiores animæ, nec gloriam ipsius animæ influere in corpus; neque dolor et tristitia impediverunt, quin anima superior sese exerceret circa proprium objectum, eo vel minus, quod abunde supra probatum est, in Christo non fuisse nisi propassiones. Ergo nulla redundantia impedivit, quin simul starent ex una parte in appetitu tristitia et in corpore dolor; ex altera autem parte in ratione et voluntate, ut ratione visio et fruitio. 4) Neque vera contrarietas fuit, quoniam different tum potentiae, tum objecta, ac proinde neutra contra alio veræ contrarietatis verificaretur. »²

167. Corollaria. — Necesse est ex dictis, duo inferre. 1. Quod anima Christi habuit duplicem statum, statum nempe comprehensoris et viatoris. « Ex illa enim parte qua nata est anima corpori conjungi, non erat beatificata; alias ex anima

(1) De Deo h. t. V. p. 700.

(2) De Deo homine t. v. p. 698.

in corpus claritas gloriæ descendisset, sicut erat in aliis glorificatio; et ideo ex parte ista poterat pati et habebat statum viatoris. Sed ex parte illa qua conjungebatur Verbo per fruitionem, erat glorificata, et habebat statum comprehensoris.» (Cf. S. Th. 3. d. 15. q. 3. ad 3.)

2. Pati et passio Christi personæ conveniunt, non quidem ratione divinæ naturæ, sed humanæ naturæ assumptæ. In Incarnatione enim, unio naturæ divinæ et humanæ in Christo facta est « manente distinctione naturarum: ut scilicet sit eadem persona et hypostasis divinæ et humanæ naturæ salva tamen utriusque naturæ proprietate. » Sed natura divina est impassibilis, natura humana e contra passibilis est. Ergo passio et pati conveniunt Christi personæ ratione humanæ naturæ assumptæ. Huic explicationi, consona sunt Hormisdæ et annis II pontificum judicia de illa propositione « Unus de Trinitate passus est. » Videlicet Christus Deus et homo simul carne quædam pertulit « impassibili deitate » « carne passus est. » (Denz. 142). (Cf. S. Th. 3 p. 46. 12.).

ART. II.

QUÆSTIONES NONNULLÆ CIRCA MORTEM CHRISTI RESOLVUNTUR.

168. Circa Jesu Christi mortem tres quæsitus sunt a nobis resolvendi, videlicet 1° an mors Christi fuerit voluntaria et sponte ab ipso suscepta, 2° quænam fuerit relatio Divinitatis Christi ad Christi humanitatem in morte ejus, 3°, quinam fuerit mortis Christi effectus, an videlicet ad nostram salutem operata sit.

169. Falsa atque impia sententia Réville et Staepfer exponitur. — Juxta hos protestantes, Christus mori nolebat, traditus et captus est contra suam voluntatem, dum nempe in animo ejus erat, fugam arripere atque in Galilæa se abscondere. En quomodo ipsi, factum mortis Jesu Christi exponunt. Christus Jesus, dum in Bethania, vel in quodam oppidulo prope Jerusalem esset, proposuerat sibi, celebrare Pascha in Jerusalem juxta consuetudinem Judæorum. Hinc civitatem petiit, neque dubitans, neque dubitare potens, quod res tam celeriter procederent, ac ipse tam inopinate capere-

tur. Principes sacerdotum feria IV Ebdomadæ statuerant Jesum dolo capere; non in die festo tamen ne forte tumultus fieret in populo. Et quia sciebant omnibus prohibitum esse, ante festi finem civitatem relinquere, hinc consilium fecerunt capiendi Jesum, summo mane post diem festum. Verum cum omnia hæc relata essent Christo ab amicis ejus, ipse cogitavit, cum discipulis suis in Galilæa se abscondere et fugam arripere. Unus autem ex discipulis, Judas Ischariotes consilium Christi, Principibus sacerdotum retulit, qui timore ne Jesus evaderet, ipso die festo, Christum a militibus capere fecerunt.» En quomodo, sublime factum mortis Jesu Christi a Réville et Staepfer, ridicule et false exponitur.¹ Contra sit:

170. Christus libere et plene sciens obviam morti itus est.

a) Ex auctoritate Concil. Later. (a. 649. Denz. 203.) statuit « S. q. non confitetur proprie et secundum veritatem... Deum Verbum.... hominem factum... propter nos sponte passum..... condemnatus sit. » Matth. 17, 21, 22. « Conversantibus autem eis in Galilæa, dixit illis Jesus: Filius hominis tradendus est in manus hominum; et occident eum et tertia die resurget. Et contristati sunt vehementer. » Ab initio prædicationis suæ Christus mortem suam annuntiat, Marc. 2, 20 « Venient autem dies, cum auferetur ab eis sponsus. » Marc. 8, 31 « Et cœpit docere eos, quoniam oportet filium hominis pati multa, et reprobari a Senioribus, et a Summis sacerdotibus, et Scribis, et occidi: et post tres dies resurgere. » Luc. 13, 31-33 « In ipsa die accesserunt quidam Pharisæorum, dicentes illi: Exi et vade hinc! quia Herodes vult te occidere. Et ait illis: Ite, et dicite vulpi illi: Ecce ejicio dæmonia, et sanitates perficio hodie et cras, et tertia die consummor. Verumtamen oportet me hodie et cras et sequenti die ambulare, quia non capit prophetam, perire extra Jerusalem. » Joa. 7, 33 « Dixit ergo eis Jesus: adhuc modicum tempus vobiscum sum; et vado ad eum, qui me misit. »

(1) Cf. Rose L. c. p. 244. De operibus horum scriptorum « Jésus de Nazaret 1897 » « La mort et la Résurrection de Jésus Christ, 1898 » hæc P. Rose habet « La personne de Jésus n'a jamais été plus défigurée et plus humiliée que dans ces écrits, signés par un ancien pasteur et par un professeur de Théologie. »

Ratione. 1. Mors Jesu Christi fuit meritoria reconciliationis totius generis humani cum Deo, juxta illud Rom. 5, 10. « Cum inimici essemus, reconciliati, sumus Deo per mortem Filii ejus. » Sed si Christus non libere neque plene sciens obviam morti ivit, mors ejus non esset amplius meritoria; prima enim conditio, primumque meriti fundamentum est libertas. Ergo Christus libere et plene sciens mortuus est.

2. In Christo vera obedientia fuit. De Christo enim legitur, Joa. 10, 17, 18. « Ego pono animam meam, ut iterum sumam eam... Hoc mandatum accepi a Patre meo. » Philip. 2, 8. « Factus obediens usque ad mortem. » Sed obedientia Christi nulla esset, si libere et sponte non est mortuus. Ergo Christus libere et plene sciens obviam morti ivit.

« Obedientia Christi nulla esset, si libere et sponte non est mortuus » quia « obedientia etsi: inquit Angelicus ¹ importat necessitatem respectu ejus quod præcipitur, tamen importat voluntatem respectu impletionis præcepti. » Remota igitur hac voluntate, nulla vera obedientia manet.

171. Relationes Divinitatis ad corpus animamque Christi in morte ejus determinantur. — Cum mors in separatione animæ a corpore consistat, et cum mors Christi « corpus ab anima ejus separaverit » hinc quæstio exurgit, quomodo in triduo mortis Christi, Divinitas se habuerit respectu animæ et corporis ejus. Fuit ne illis conjuncta? Fuit ne ab illis separata? Relinquendo hypotheses nonnullas a quibusdam theologis excogitatas utpote solidò fundamento carentes, tradimus simpliciter S. Thomæ doctrinam per has propositiones.

a) « Corpus Christi non fuit in morte a divinitate separatum. » « Illud, inquit Angelicus ² quod per gratiam Dei conceditur, nunquam absque culpa revocatur. Unde dicitur, Rom. XI, 29, quod sine pœnitentia sunt dona et vocatio Dei. Multo autem major est gratia unionis, per quam divinitas unita est carni Christi in persona, quam gratia adoptionis, per quam alii sanctificantur; et etiam magis permanens ex sui ratione, quia hæc gratia ordinatur ad unionem personalem, gratia autem adoptionis ad quamdam unionem

(1) 3. p. 47. 2. ad 2.

(2) 3. p. 50. 2

affectualem: et tamen videmus quod gratia adoptionis nunquam perditur sine culpa. Cum igitur in Christo nullum fuerit peccatum, impossibile fuit quod solveretur unio divinitatis a carne ipsius. Et ideo sicut ante mortem caro Christi unita fuit secundum personam et hypostasim Verbo Dei, ita et remansit unita post mortem, ut scilicet non esset alia hypostasis Verbi Dei, et carnis Christi post mortem. »

δ) « In morte Christi, Divinitas non fuit ab anima ejus separata. » « Anima, inquit Angelicus ¹ unita est Verbo Dei immediatius, et per prius quam corpus; cum corpus unitum sit Verbo Dei mediante anima. Cum ergo Verbum Dei non sit separatum in morte a corpore, multo minus separatum est ab anima. »

172. Multiplex sententia circa valdrem mortis J. Christi. — Recensuimus supra n. 122. sententias a) Wendt tribuentis morti Christi, solummodo virtutem liberandi hominem a doloribus moralibus atque a dolore mortis. δ) Beyschlag asserentis, Christum per mortem suam nos, a peccati servitute, vel a peccati et carnis spiritu liberasse. Præter sententias istas, adsunt Prof. Harnack et Loisy sententiæ. Juxta Harnack, tria fuerunt motiva mortis Christi. 1º, Ut sacrificia cruenta destruerentur, 2º, quia uti ex historia apparet, justorum hominum pœnæ et mors semper fuere, in bonum et progressum historiæ; et affert Lutheri exemplum qui « in monasterio, nedum pro se, sed etiam pro aliis usque ad sanguinem pugnavit. » 3º Quia penes humanitatem, quasi ingenua est idea, injustitias et peccatum remitti non posse, nisi per aliquam punitionem atque expiationem. ²

Loisy, domini Harnack sententiam commentans hæc scribit ³ « Mors Christi fuit conditio a Providentia statuta, a Deo volita, atque a Christo acceptata pro resurrectione. Verba S. Marci 10, 45. « Filius hominis non venit, ut ministraretur ei; sed ut ministraret et daret animam suam redemptionem pro multis » inspirata fuere per S. Paulum. Idipsum affirmandum est de narrationibus institutionis Eucharistiæ. Juxta pri-

(1) 3. p. 50. 3.

(2) Das Wesen d. Christentums p. 99-100.

(3) L. c. p. 69-72.

mitivum textum S. Lucæ¹ Christus præsentat discipulis calicem et panem, indicans quidem mortem suam ac futuram unionem cum discipulis suis in regno Dei, nihil tamen dicendo, de characteribus expiatorio et redemptivo mortis suæ. » Sit:

173. Mors Christi habet valorem redemptivum atque expiatorium.

a) « Redemptivum. » Marc. 10, 45. Filius hominis non venit, ut ministraretur ei; sed ut ministraret, et daret animam suam redemptionem pro multis. » Rom. 5, 10, 11. « Reconciliati sumus Deo per mortem Filii ejus. » « Gloriamur in Deo per Dominum nostrum J. Christum, per quem nunc reconciliationem accepimus. » Ephes. 2, 16. « Reconciliet ambos in uno corpore, Deo per crucem, interficiens inimicitias in semetipso. » Colos. 1, 22. « Nunc autem reconciliavit in corpore carnis ejus per mortem. » Deinde, uti ex S. Scripturæ textibus in hoc articulo allatis, apparet, Christus continuo affirmavit, quod a) Filius hominis debebat mori, b) ad regnum Dei fundandum et perficiendum, c) ad membra ipsi regno acquirenda, d) ad peccata et peccatorum pœnas, quæ sunt regni impedimenta tollenda. Sed in hisce omnibus vera redemptio consistit. Ergo mors Christi valorem redemptivum habuit.

b) « Expiatorium. » Rom. 5, 6, 8, 9. « Ut quid enim Christus, cum adhuc infirmi essemus... pro impiis mortuus est?... Cum adhuc peccatores essemus... Christus pro nobis mortuus est. » 1. Cor. 15, 3. « Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum Scripturas. » Ephes. 5, 2. « Christus dilexit nos, et tradidit semetipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo. » Coloss. 1, 20. « Pacificans per sanguinem crucis ejus, sive quæ in terris, sive quæ in cœlis sunt. »

Deinde ex textibus S. Matth. 26, 28, Marc. 14, 24, Luc. 22, 20, S. Pauli 1. Cor. 11, 24. institutionem Eucharistiæ resipientibus, atque ex circumstantiis, in quibus ultima Cœna celebrata fuit, apparet, Christum annuntiasse mortem suam atque sanguinis sui effusionem in remissionem peccatorum generis humani. Sed in hoc consistit vera expiatio. Ergo mors Christi habuit characterem expiatorium.²

(1) 22, 18, 19, jusqu'aux mots « Ceci est mon corps »; la suite, notat Loisy, (l. c. Nota) du v. 19 et le v. 20 ont été pris de la première Épître aux Corinthiens (XI, 24, 25.) et semblent avoir été ajoutés après coup. » 11

(2) Cf. Rose L. c. ch. VII.

ART. III.

DE CHRISTI RESURRECTIONE ET ASCENSIONE.

174. Considerandum superest « de iis quæ pertinent ad exaltationem Christi » sicuti sunt, eius resurrectio et ascensio. Primo igitur « Resurrectionis Jesu Christi factum », contra rationalistarum hypotheses, stabiliendum est.

175. *Resurrectionis Jesu Christi descriptio et altitudo.* — Resurrectionis Jesu Christi factum describitur Matth. 28, Marc. 16, Luc. 24, Joa. 20, 1. Cor. 15. Descriptio S. Joannis præ cæteris nobis placet. In ipsa siquidem narratur quomodo Maria ad « Simonem Petrum et ad alium discipulum quem amabat Jesus » venisset, quomodo « Petrus et ille discipulus » intraverint in monumentum et viderint « linteamina » quomodo « Joannes vidit et credidit » et quomodo Maria ad monumentum plorans « vidit Jesum stantem. » Facta hæc evidentiora quam cætera sunt. Differentia inter narrationes resurrectionis Jesu Christi ab Evangelistis factas est hæc; dum Matthæus et Marcus ponunt apparitiones Christi in Galilæam (v. 7, 16.). « Præcedit vos in Galilæam..... discipuli abierunt in Galilæam. » Lucas et Joannes ponunt eas in Judæam. Hisce ultimis favere videtur Apostolus, cum nonnisi de apparitionibus in Judæam loquatur.

Quanti sit resurrectio Christi ex Apostolorum testimonio atque ex rationalistarum confessione apparet. *a)* Ex Apostolorum testimonio. Nam Act. 1, 22. Matthiàs eligitur in « testem resurrectionis ejus »; Petrus, Act. 2, 32, prædicans, affirmat « Hunc Jesum resuscitavit Deus, cujus omnes nos testes sumus, » et dum miraculum operatur (Act. 4, 10.) ait de Christo « Quem Deus suscitavit a mortuis, in hoc iste astat coram vobis sanus. » Apostolus etiam (1. Cor. 15.) totam vim sermonis sui, in resurrectione Jesu Christi reponit. *b)* Ex rationalistarum confessione qui continuo « fidei in resurrectionem » Jesu Christi altitudinem recognoverunt, atque naturaliter eam explicare omnibus modis conati sunt. ¹

(1) Cf. Rose L. c. Le tombeau trouvé vide p. 274-75. Quam pulchre V. Fornari (Vita di Gesù l. 2. v. 2. c. XII.) « Se non è risorto Lui, non risorgeremo noi; e se non risorgeremo, questa vita sarà stata una menzogna ed un tormento; sogni i nostri belli pensieri, le speranze, gl'infiniti desiderii; insensati i propositi alti e lontani; inutili le nobili fatiche; inutili i dolori, l'amore degli uomini, la virtù, tutto. »

176. *Curiosæ quædam rationalistarum hypotheses ad resurrectionem J. Christi explicandam examinantur.*

1^a Hypothesis. Fides in J. Christi resurrectionem ex fide in Messiam orta est. Apostoli persuasi erant Christum esse Messiam, et quia Messias tanquam mortis victor retinebatur, ideo resurgere debebat, et ita Christus resurrexit.

Respondemus. a) Fides in J. Christi resurrectionem unice ex factis orta est. Petrus intravit in monumentum, (Joa. 20, 6.) lintheamina vidit, et credidit; pariter Joannes (20, 8.) « vidit et credidit »; cæteri discipuli « gavisī sunt, viso Domino (20) » et Thomas auditis verbis Christi (27) « Noli esse incredulus, sed fidelis » ait « Dominus meus et Deus meus! » b) Fides in Christum tanquam in Messiam per mortem Jesu Christi quasi extincta erat in apostolis, juxta verba Lucæ 24, 21. « Nos autem sperabamus, quia ipse esset redempturus Israel; et nunc super hæc omnia, tertia dies est hodie, quod hæc facta sunt. » c) Contrarium huic hypothese asserendum est, videlicet, fides Apostolorum in Christum tanquam in Messiam per J. Christi resurrectionem confirmata fuit et revixit, uti ex verbis S. Petri (Act. 2, 36.) apparet. « Certissime, ait Petrus, sciat ergo omnis domus Israel, quia et Dominum eum, et Christum fecit Deus, hunc Jesum, quem vos crucifixistis. »

2^a Hypothesis. Traditio christiana in Epistola S. Pauli 1. ad Cor., exprimitur. Modo in hac epistola nulla fit mentiōe mirabilibus quæ circa monumentum Christi facta sunt, quæque acæteris Evangelistis narrantur. Hoc vero significat, quod narrationes illæ tanquam « pura quædam legenda » habendæ sunt.

Resp. a) Apostolus dum apparitiones refert, non negat mirabilia quæ circa sepulcrum facta sunt, neque aliquid opponit contra eorum veridicitatem. b) Voluit solummodo afferre, testimonium eorum qui a Deo præordinati erant ad resurrectionem J. Christi ex officio testificandam. Modo isti sunt apostoli. Nam Act. 10, 40, 41. legitur « Hunc Deus suscitavit tertia die, et dedit eum manifestum fieri, non omni populo, sed testibus præordinatis a Deo, nobis, qui manducavimus et bibimus cum illo, postquam resurrexit a mortuis. » c) Apparitiones factæ Apostolis, apud Corinthios majoris momenti erant ad testificandam resurrectionem Jesu Christi, hinc Apostolus de hisce solum loquutus est.

3^a Hypothesis. In hac tertia hypothesi unum ex tribus eligendum foret. *a*) Vel discipuli ipsi Corpus Jesu abstulerunt, ad fidem in ejus resurrectionem fundandam. *b*) Vel Christus e cruce depositus nondum mortuus erat, atque in monumento positus, propter aromata et frigus ad vitam revocatus est. Vita iterum accepta, Christus aufugit, discipulis apparuit, et ipsi Christum resurrexisse vere, existimati sunt. *c*) Vel Judæi fine quodam secreto, corpus Christi abstulisse.

Omnia membra hujus hypothesis, ridicula sunt atque risu excipienda, ideoque inutile erit, in ejus refutatione operam perdere.

4^a Hypothesis. Apparitiones quæ circa resurrectionem Christi narrantur, tanquam illusiones habendæ sunt. Petrus putavit Christum videre, cæteri quoque voluerunt et putaverunt videre, et sic fides resurrectionis, orta est. Narrationes Evangelistarum de Christo, vel ostendente (Joa. 20, 20.) discipulis « manus et latus » vel dicente (v. 27.) Thomæ « Infer digitum tuum huc, et vide manus meas; et affer manum tuam, et mitte in latus meum » mera et pura « legenda » sunt. Idipsum affirmandum est, de visione Pauli (1. Cor. 9, 1.) dum ait « Nonne Christum Jesum Dominum vidi? »

Resp. *a*) Apparitiones illæ cum a pluribus fuerint scripto mandatæ, atque a pluribus non animo decipiendi relatæ, tanquam reales, positivæ, externæ, retinendæ sunt. *b*) Quomodo, petimus nos, non unus, sed plures homines, simul illusi esse potuere? Quomodo nedum sensus visus, sed etiam tactus illusi et decepti sunt in referenda realitate? *c*) Illusio, notat P. Didon ¹ tunc solummodo haberi potest, quando aliquid vel desideratur vel timetur. Modo discipuli Christi, neque desideraverunt, neque timuerunt resurrectionem Jesu Christi, immo, hac resurrectione illis annuntiata, nolunt credere, ipsam aperte rejiciunt, et nonnisi post multa signa, de Christo vere a mortuis resurgente, certi et persuasi sunt. Dicamus igitur, non discipulos fuisse illusos, sed illos qui contra realitatem resurrectionis ad illusiones recurrunt. ² Examinatis igitur

(1) Jésus Christ ch. XII. Hæc addit cl. Pater « Vouloir expliquer par l'hallucination les scènes si nettement décrites dans lesquelles Jésus ressuscité est apparu, à diverses reprises, aux femmes qui l'avaient suivi dans son apostolat, à ses disciples isolés ou rassemblés, leur parlant un langage sublime, mangeant avec eux, vouloir expliquer de tels faits par l'hallucination, est tout ensemble irrationnel et offensant. »

(2) Cf. Rose l. c. qui hypotheses recensitas examinat et rejicit.

falsis hypothesibus, resurrectionis factum statuendum est per hanc propositionem:

177. Ex narrationibus Evangelistarum, atque ex testimonio S. Pauli, resurrectio Christi probatur.

a) Ex narrationibus Evangelistarum. 1. Narratio S. Matthæi (c. 28.) refert nobis a) mirabilia quædam, uti terræmotum, descensum angeli, revolutionem lapidis, facta circa Christi sepulchrum. b) Verba angeli dicentis mulieribus (v. 5, 6.). « Sci- quod Jesum, qui crucifixus est, quæritis; non est hic surrexit enim, sicut dixit; venite! et videte locum, ubi positus erat Dominus. » c) Verba Christi dicentis mulieribus (v. 9.). « Avete! Illæ autem accesserunt, et tenuerunt pedes ejus et adoraverunt eum. »

2. Narratio S. Marci (16) refert nobis, a) mirabilia quædam uti « revolutum lapidem, et juvenem sedentem » facta, circa sepulchrum. b) Verba juvenis dicentis mulieribus (v. 6.). « Jesum quæritis Nazarenum, crucifixum; surrexit, non est hic, ecce locus, ubi posuerunt eum. » c) Apparitionem Jesu Christi (v. 12.) discipulis non credentibus et euntibus in villam. d) Novam Jesu Christi apparitionem discipulis factam, in qua (v. 14.) « exprobavit incredulitatem eorum, et duritiam cordis; quia iis qui viderant eum surrexisse, non crediderunt. »

3. Narratio S. Lucæ (24) refert nobis a) mirabilia quædam circa sepulchrum facta. b) Verba duorum virorum dicentium ad mulieres (v. 5, 6.) « Quid quæritis viventem cum mortuis? Non est hic, sed surrexit! » c) Incredulitatem discipulorum, et iter Petri ad monumentum qui (v. 12.) « procumbens vidit linteamina sola posita, et abiit secum mirans, quod factum fuerat. » d) Apparitionem Jesu Christi dicentis discipulis (25) « O stulti et tardi corde ad credendum in omnibus, quæ locuti sunt Prophetæ! » e) Confessionem discipulorum (v. 34) « Quod surrexit Dominus vere, et apparuit Simoni. » f) Novam Christi apparitionem (v. 39) « Videte manus meas, et pedes. quia ego ipse sum. »

4. Narratio S. Joannis (20) refert nobis a) facta quædam mirabilia. b) Iter Petri et Joannis ad monumentum, eorumque in monumentum ingressum. c) Eorum fidem in resurrectionem Christi (v. 9.) « Nondum enim sciebant scripturam, quia oportebat eum a mortuis resurgere. » d) Apparitionem Jesu Christi dicentis Mariæ (v. 17.) « Noli me tangere. » e) Novam Christi

apparitionem, quo viso, discipuli gavisī sunt. *f*) Apparitionem Jesu Christi Thomæ factam et in qua (v. 27.) « Dicit Thomæ: Infer digitum tuum huc, et vide manus meas; et affer manum tuam, et mitte in latus meum, et noli esse incredulus. » *g*) Confessionem Thomæ (v. 28.) « Dominus meus et Deus meus. »

Coram hisce narrationibus et factis, unum ex tribus est eligendum. Videlicet, vel dicendum est ea quæ ab Evangelistis circa Christi resurrectionem narrantur, posse per hypotheses a rationalistis excogitatas explicari, vel quod Evangelistæ nullam fidem merentur, vel factum Resurrectionis affirmandum est. Atqui rationalistarum hypotheses, uti vidimus n. 76, nequeunt a vero ratione utente sustineri; pariter nullum motivum adest, in dubium vertendi veridicitatem Evangelistarum. Ergo non manet nisi factum resurrectionis Jesu Christi affirmare, atque ex narrationibus evangelicis deducere.

b) Ex testimonio S. Pauli 1. Cor. 15, 20. Apostolus sequentia affirmat. *a*) Ex traditione accepisse mortem, sepulturam, ac resurrectionem « tertia die » Jesu Christi. *b*) Christum post resurrectionem fuisse visum a Cepha et a « plusquam quingentis fratribus simul ex quibus multi manent usque adhuc, quidam autem dormierunt » (v. 6.); a Jacobo, ab Apostolis, et ab Apostolo ipso, « tanquam abortivo. » *c*) Reprehendit aliquos eo quod (v. 12.) dum prædicabatur quod Christus « resurrexit a mortuis » dicebant « resurrectio mortuorum non est. » *d*) Tantam fidem in resurrectionem Jesu Christi habet ut, ea negata « inanis est prædicatio, inanis fides » apostoli sunt « falsi testes Dei; quoniam testimonium diximus adversus Deum, quod suscitaverit Christum, quem non suscitavit, si mortui non resurgunt »; et si mortui non resurgunt « neque Christus resurrexit. » Imo vana est fides auditorum, quia adhuc in peccatis sunt » et miserabiliores sunt « omnibus hominibus. » Postea v. 20 concludit et affirmat « Nunc autem Christus resurrexit a mortuis, primitiæ dormientium. »

Ex hisce verbis apparet *a*) Apostolum conversum ad Christum, non obstantibus præjudiciis veteris hominis, post Christi mortem intime persuasum esse de ejus resurrectione. *b*) Resurrectionem hanc prædicat Ecclesiæ Corinthii, anno 48. fundatæ. *c*) Indicat nobis (Galat. 1, 18; 2, 1.) undenam hanc persuasionem acceperit, ab Ecclesia nempe Jerusalem a Petro, Jacobo ac Joanne directa. *d*) Refert nobis apparitiones Christi

factas Petro, Apostolis, sibi, et innumeris aliis hominibus qui Christum sequebantur. e) Ut resurrectionem mortuorum statuatur, indicat connexionem inter resurrectionem hanc et resurrectionem Jesu Christi. Igitur fatendum est, S. Paulum fidem in resurrectionem Jesu Christi in Ecclesiæ traditione invenisse, ex factis solummodo ortam esse, resurrectionem Jesu Christi esse « factum historicum » cui fides omnimoda est adhibenda.¹

Post testimonia hæc Scripturæ, non manet nisi verba Angelici afferre, quibus ipse probat Christum « argumenta sufficientia » dedisse « ad ostendendam veram resurrectionem ». « Quod fuerit vera resurrectio, inquit ille² ostendit uno modo ex parte corporis; circa quod tria ostendit primo quidem quod esset corpus verum et solidum, non corpus phantasticum..... unde dicit Luc. ult. 39. Palpate et videte, quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere. Secundo, ostendit quod esset corpus humanum, ostendendo eis veram effigiem, quam oculis intuerentur. Tertio, ostendit eis quod esset idem numero corpus, quod prius habuerat, ostendendo eis vulnorum cicatrices..... Ex parte animæ iterato corpori unitæ. Et hoc ostendit per opera triplicis vitæ: ...vitæ nutritivæ in hoc quod cum discipulis manducavit et bibit..... vitæ sensitivæ in hoc quod discipulis ad interrogata respondebat, et præsentibus salutabat; quod ostendebat se et videre et audire..... vitæ intellectivæ in hoc quod cum eo loquebantur et de Scripturis disseriebant ».

178. *Harnack et Loisy opinio circa factum Resurrectionis Jesu Christi.*

Berolinensis Professor, consueto modo, vago atque indeterminato loquens, negat et affirmat simul, Jesu Christi resurrectionem.

a) Negat. Siquidem, ipse³ distinctionem facit, inter resurrectionis manifestationem atque resurrectionis fidem. (Osterbotschaft, Osterglaube). Manifestatio resurrectionis comprehendit mirabilia quædam, quæ in horto Josephi ab Arimathea facta sunt, quæque oculus non vidit; factum monumenti vacui in quod mulieres et discipuli inspexerunt, atque Jesu Christi apparitiones in forma gloriosa et transfigurata, necnon verba

(1) Cf. Rose l. c. p. 287.

(2) 3. p. 55. 6

(3) L. c. p. 101-3.

et actiones nonnullas ipsius Christi. Fides vero resurrectionis non est aliud nisi persuasio victoriæ crucifixi supra mortem, potentiæ atque divinæ justitiæ, vitæque eius qui est « primogenitus inter fratres ». Potest igitur haberi resurrectionis fides, quin resurrectionis manifestatio admittatur. Exemplum habetur in S. Thoma, qui manifestationem resurrectionis non accepit, et cui dictum fuit « Beati qui non viderunt et crediderunt. » Pariter Paulus certitudinem fidei in resurrectionem habuit, ex eo quod Christus, secundus Adam cœlestis fuit, atque ex eo quod in suo itinere ad Damascum Deus illi Filium suum viventem manifestavit. An Apostolus cognoverit manifestationem resurrectionis quæ in die Paschæ facta est, negant consideratiores theologi (Angesehene Theologen) et pro me verisimile est, non cognovisse, quamvis completa certitudo haberi nequeat.

Rursus, certum est, quod discipuli, et ipse Apostolus, non iis quæ circa sepulchrum Christi facta sunt, sed apparitionibus Christi tantum adhæSIONem aliquam tribuerunt. Modo, prosequitur Harnack, quis secundum narrationes Evangelistarum et S. Pauli, capax est, sibi ideam de apparitionibus Christi efformandi? Quis potest in hisce apparitionibus fundamentum fidei suæ ponere? Unum oportet eligere. Vel fides fundanda est supra id quod mutabile est atque novi dubii est causa, vel apparitiones illæ relinquendæ sunt, atque miraculum quodcumque ordinis physici rejiciendum. »

Harnack igitur rejicit et negat resurrectionem Jesu Christi ex parte ejus manifestationis, prouti nempe, facta mirabilia atque apparitiones Christi complectitur.

b) Affirmat fidem resurrectionis modo suo intellectam. Nam juxta Harnack ex mirabilibus circa Christi monumentum effectis, atque ex eius apparitionibus, orta est firma fides in victoriam mortis atque in vitam æternam, aliis verbis « certitudo immortalitatis. » (Unsterblichkeit).

Uti quisque videt, Harnack vult ludere. Breviter pauca contra ejus explicationem notamus.

a) Si narrationibus Evangelistarum et S. Pauli, atque apparitionibus Christi nulla fides adhibenda est, nescimus cui narrationi Evangelii, et cui facto vitæ Christi, Harnack fidem adhibeat. Narrationes siquidem illæ, uti vidimus veridicæ atque historicæ sunt.

b) Oporteret dicere, omnes illusos fuisse. Illusi discipuli,

apostoli, mulieres, Paulus, Christus, fuere. Christus ipse persona illudens esset.

c) Falsum est S. Paulum non cognovisse mirabilia circa sepulchrum Christi facta. Uti enim notavimus, ipse ait 1. Cor. 15, 3. « Tradidi vobis imprimis quod et accepi » et a quo accepit, nisi ab Ecclesia Jerosolimitana uti ipse fatetur ad Galatas 1, 18; 2, 1.?

d) S. Thomas statim ac fidem habuit, non rejecit, sed amplexus est resurrectionis manifestationem, secus fides ejus vera non fuisset.

e) Falsum est discipulos solummodo apparitionibus adhæSIONEM tribuisse, Petrus siquidem et Joannes ad monumentum venerunt, viderunt atque resurrectionem Jesu Christi crediderunt.

f) Mirabilia circa Christi sepulchrum, ac Christi apparitiones, facta diversa sunt, objecta diversa sunt, sed fides eadem.

g) Non indigemus resurrectione, ad immortalitatem atque vitam æternam asserendam et credendam; aliunde enim fides hæc haberi potest.

Non aliter procedit Loisy¹. Ipse acceptat, distinctionem inter resurrectionis manifestationem, et resurrectionis fidem, ab Harnack statutam, et fatetur simul, quod « inventio sepulchri vacui atque Christi apparitiones, uti physicæ demonstrationes, non sunt argumentum extra discussionem positum (indiscutable), a quo pro historico omnimoda certitudo resultare possit, circa resurrectionem corporalem Salvatoris. Christus resurgens non amplius pertinet ad præsentis vitæ ordinem, in quo experientia sensibilis datur, ideoque resurrectio est factum quod directe et formaliter (formellement) verificari nequit.

Verificari siquidem potest, sanatio infirmi, et reditus mortui ad vitam naturalem, non autem introitus mortui ad immortalem vitam. Sepulchrum Christi vacuum inventum est indirectum argumentum, sed non decisivum (non décisif), quia disparitio corporis, potest aliter explicari sine necessitate recurrendi ad resurrectionem. Item apparitiones Christi, sunt argumentum directum, utique sed in sua significatione incertum. Scire siquidem oportet quod impressiones sensibiles non sunt testimonium adæquatum rei supernaturalis. Christus apparebat atque disparebat ad modum spirituum; dum appa-

(1) L. c. p. 74-75.

rebat visibilis atque palpabilis erat, uti homo in naturali statu existens. Mixtura harum omnium proprietatum, nequit plenam fiduciam historico inspirare. Non est ei possibile juxta Evangelia et S. Paulum seriem apparitionum cum omnibus circumstantiis in quibus factæ sunt, secure reconstituere. Pariter apparitionum factum, videbitur ei non posse in dubium verti (incontestabile) sed impossibile erit naturam atque valorem illius determinare. Abstractione facta ab Apostolorum fide, Novi Testamenti testimonium, nonnisi probabilitatem offert, non proportionatam ad rem extraordinariam de qua est quæstio. Omne siquidem naturale argumentum rei supernaturalis, incompletum, atque indeficiens est ».

Pauca et brevissima circa Loisy sententiam anidmadvertimus. Videlicet:

a) Qui habet fidem in resurrectionem Jesu Christi, admittit etiam manifestationem ejus resurrectionis quæ in die Paschæ facta est ad monumentum, ideoque ex parte subiecti inutilis distinctio illa in manifestationem resurrectionis, et resurrectionis fidem invenitur.

b) Falsum est apparitiones Christi ad modum spirituum fuisse. Nam Matth. 28, 9, legitur quod Christus occurrit mulieribus et « Illæ accesserunt, et tenuerunt pedes ejus ». Marc. 24, 37, 38, 39. « Conturbati vero et conterriti, existimabant se spiritum videre: Et dixit eis: Quid turbati estis... Videte manus meas, et pedes, quia ego ipse sum; palpate, et videte! quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere ».

c) Disparitio alicujus corporis potest utique diversis modis explicari, sed non ita est, in disparitione corporis Jesu Christi. Nam admitti nequit hypothesis de ablatione corporis Christi, vel a discipulis, vel ab Judæis, vel a quocumque alio facta, cum corpus illud caute, et diligenter custodiretur a militibus: Pariter nullum vestigium apparuit, vel de combustione vel corruptione ejusdem, secus apostoli, qui ad monumentum perrexerunt hoc retulissent nobis, et fidem in Christi resurrectionem non amplius habuissent. Quomodo igitur Loisy asserere potuit, disparitionem corporis Christi, esse, præter resurrectionem, aliis viis explicabilem?

d) Si apparitiones Christi discipulis atque innumeris personis factæ, argumentum incertum sunt, omnes illusi fuerunt, ubique illusio admittenda est, etiam in historico, nobis facta

historica referente. Hoc asserto, ubi manet certitudo historica, in qua solummodo Loisy confidit?

e) Potest verificari asserit Loisy, reditus mortui, ad vitam, non vero Christi resurrectio. Modo reditus mortui ad vitam certe factum supernaturale est sicut ipsa resurrectio, quæ est animæ ad corpus reunitio. Quare igitur dum mortui ad vitam reditus, verificari ab homine potest, resurrectio ab homine verificari nequit?

f) Non petimus ab historico ut naturam atque intimas resurrectionis proprietates nobis explicet, petimus solummodo ut nobis factum resurrectionis referat, an nempe fuerit vel non.

g) Fides apostolorum formata est, ex apparitionibus sive ad monumentum sive alibi factis. Si igitur illa fides præbet solidum argumentum resurrectionis Christi, etiam apparitiones in quibus fides eorum fundatur eandem soliditatem præbere possunt. Rursus, hæc fides, describitur nobis ab ipsis Evangelistis, atque a S. Paulo; ideoque inutile est, admittere hanc fidem, et rejicere narrationes illorum.

h) Denique, apparitiones sensibiles atque argumenta naturalia, sunt utique insufficientia et incompleta, ad naturam intimam rei supernaturalis determinandam, non vero ad asserendam existentiam illius. Nostri est, non jam resurrectionis naturam, quæ supernaturalis est investigare, sed tantummodo eius existentiam affirmare.

Concludamus ergo verbis Angelici ¹ nempe « Licet singula argumentorum non sufficerent ad manifestandam perfecte Christi resurrectionem, tamen omnia simul accepta, perfecte Christi resurrectionem manifestant: maxime propter Scripturæ testimonium, et Angelorum dicta, et etiam ipsius Christi assertionem miraculis confirmatam. »

179. Dubium circa Evangelistarum narrationem solvitur. — Quomodo conciliantur inter se verba Matth. 28, 7; et Marc. 16, 7. « Præcedit vos in Galilæam; ibi eum videbitis, sicut dixit vobis » cum verbis Lucæ 24, et Joannis 20, quibus apparitiones Christi in Judæa factæ describuntur? Contradictio adesse videtur inter Evangelistas.

Resp.: 1. Per formulam Matthæi et Lucæ « Præcedit vos in Galilæam » non significatur Christum apparitionem quamcumque in Judæa excludere voluisse, sed solummodo indi-

(1) 3. p. 56, 6, ad 1.

catur, Christum discipulos suos in Galilæa iterum collecturum esse, ibique secure et libere de multis ad Ecclesiæ foundationem atque ad mysteria sua pertinentibus, cum ipsis loquuturum fuisse. Ubi est ergo oppositio?

2. Impossibile est ab historicis non æque edoctis, neque omnia narrare cupientibus, atque propter diversum scopum, facta diverso ordine disponentibus, omnino identicas narrationes exigere.

3. Si oppositio quædam adesse videtur, apparens, non realis est, imo securitatis signum ibi habetur. Testes siquidem non veridici resurrectionis Jesu Christi conati essent, omnimodam atque cômpletam armoniam in propriis narrationibus obtinere, ut propriam non veridicitatem celare possent.¹

180. Nonnulla de Christi Ascensione. — Circa Jesu Christi Ascensionem tenendum est:

a) Factum Ascensionis Christi exprimi in S. Scriptura, in Conciliis atque in Ecclesiæ Liturgia. a) In Scriptura. Nam legitur Marc. 16, 19. « Et Dominus quidem Jesus, postquam locutus est eis, assumptus est in cœlum, et sedet a dextris Dei. » Luc. 24, 51. « Et factum est, dum benediceret illis, recessit ab eis, et ferebatur in cœlum. » Act. 1, 9. « Et cum hæc dixisset, videntibus illis, elevatus est; et nubes suscepit eum ab oculis eorum. b) In Conciliis. Nam in Symbolo Apostolorum legitur « Qui... ascendit in cœlum, sedet ad dexteram Patris. » Concil. Lat. IV (a. 1215. Denz. 356.) « Qui etiam pro salute humani generis ...resurrexit a mortuis et ascendit in cœlum. » c) In Liturgia Ecclesiæ, est enim annua et magna solemnitas de festo Ascensionis Jesu Christi in cœlum.

b) Convenienter Christum ascendisse in cœlum. Joa. 16, 7. « Expedit vobis, ut ego vadam; si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos; si autem abiero, mittam eum ad vos. » Rursus, « Locus inquit Angelicus² debet esse proportionatus locato. Christus autem post resurrectionem, vitam immortalem et incorruptibilem inchoavit. Locus autem in quo nos habitamus, est locus generationis et corruptionis, sed locus cælestis est locus incorruptionis. Et ideo non fuit conveniens, quod Christus post resurrectionem remaneret in terris, sed conveniens fuit quod ascenderet in cœlum. »

(1) Cf. Rose l. c. p. 298-300.

(2) 3 p. 57. I.

DE MARIA MATRE CHRISTI

PROLOGUS.

181. « Mira res, inquit S. Anselmus ¹, in quam sublimi contempler Mariam locatam. Nihil est æquale Mariæ; nihil, nisi Deus, majus Maria, Deus filium suum, quem solum de corde suo æqualem sibi genitum, tanquam seipsum diligebat, ipsum dedit Mariæ: et ex Maria fecit sibi Filium, non alium, sed eundem; ut naturaliter esset unus idemque communis Filius Dei et Mariæ... Deus genuit illum, per quem omnia sunt facta: et Maria peperit illum per quem omnia sunt salvata. Deus genuit illum, sine quo penitus nihil est; et Maria peperit illum sine quo omnino nihil bene est. » Post igitur dicta de Filio a Maria genito, de Maria ipsa matre Christi, ad tractatus de Christo complementum, sermo habendus est. Omnibus omissis quæ in laudem tam sublimis creaturæ a Sanctis ex abundantia amoris dicta fuisse, sôbrie atque unica sectione, de Conceptione, Maternitate, Sanctitate, Cultu atque Assumptione Mariæ Matris Christi agemus.

ART. I.

DE MARIA IMMACULATA CONCEPTIONE.

182. Prænotiones quædam. — Quoties de B. Mariæ V. conceptione fit sermo, utuntur scriptores, vocibus, redemptione, præservatione, debito remoto atque proximo maculam originalem contrahendi. Bonum est ergo, harum vocum significationem definire atque determinare. Præservationis a peccato nomine, intelligitur « actio impediens ne quis in peccatum cadat, ne quis peccato maculetur. » Redemptio vero est « actio qua quis liberatur a peccato cui actualiter subjacet, vel subjacere deberet. » Redemptio igitur præsupponit vel peccatum vel debitum contrahendi peccatum ita ut re-

(1) Orat. 52. (ol. 51.).

dempta dici possit persona quæ primo vel secundo subjacet. Præservatio e contra non præsupponit peccatum, quamvis debitum peccati præsupponere possit.

Uterius in originali peccato, est actualis peccati contractio, est debitum, remōtum et proximum ipsum contrahendi. Actualis contractio est privatio originalis justitiæ; debitum contrahendi est necessitas, quædam, actuali maculæ subjacendi, existens in omnibus qui ex Adam virtute humana cōcepti fuere. Debitum remōtum est necessitas peccatum originale habendi, ex origine ex Adam proveniens atque in ipsa fundata. Debitum proximum est necessitas peccatum originale habendi, ex carne consueto more humano traducta et efformata proveniens.

183. Punctum quæstionis determinatur. — Quando ergo quæritur an B. V. Maria fuerit immaculate concepta, tria intelligi possunt, idest *a)* an B. V. Maria fuerit immunis et libera ab actuali peccati originalis contractione, quod quidem peccatum, generatione transmittitur; *b)* an debitum remōtum peccatum illud contrahendi habuerit; *c)* an debitum proximum. Placuit aliquibus, nimio amore erga Deiparam motis, asserere B. V. Mariam fuisse immunem nedum ab actuali contractione peccati originalis, sed etiam ab omni debito remoto et proximo ipsum contrahendi. Sententia hæc, quæ nimis pia est, non videtur veritati conformis. Siquidem 1º, B. V. M. corpus, ex Adam est, ac virtute humana, tractum et efformatum, ideoque debito tum remoto tum proximo contrahendi subjectum. 2º, Prouti Cajetanus ¹ optime notat, « istæ propositiones sunt confitendæ, scilicet, Christus mortuus est pro beata Virgine: beata Virgo est reconciliata Deo per Christum: beata Virgo est redempta per mortem Christi. » Modo omnia hæc falsa essent, si nullum debitum peccatum originale contrahendi in Maria ponitur. 3º Differentia quædam inter Christum et B. Virginem asserenda est, quæ quidem differentia nulla esset, si recensita sententia acceptaretur.

Punctum quæstionis igitur est; an B. V. Maria immunis fuerit ab actuali contractione peccati originalis, an sine actuali peccato originali concepta sit.

(1) Opusc. De conceptione B. Virginis, c. 3.

184. Conceptionis immaculatæ V. Mariæ genuina

notio. — Rejecta Rosmini theoria, a Leone XIII (Pröp. 34. die 14 Dec. 1887.) damnata, qua asserebatur quod « Ad præservandam B. V. Mariam a labe originis, sat erat ut incorruptum maneret minimum semen in homine, neglectum forte ab ipso dæmonio, e quo incorrupto semine, de generatione in generationem transfuso, suo tempore orietur Virgo Maria » ita conceptionem Virginis Mariæ explicamus. a) B. V. Mariæ corpus, ex Adam, virtuteque humana formatum est, sicut aliorum corpora formantur, ideoque duplex debitum habuit originale peccatum contrahendi.

b) In momento animationis corporis per unionem ad animam rationalem animæque infusionis, B. V. Mariæ corpus, ita ab omni inquinamento actione divina præservatum est, ut etiam peccati fomes in eo ligatus permanserit « ne scilicet inquit Angelicus ¹ prorumperet in aliquem motum inordinatum, qui rationem præveniret. » Simul cum corpore, B. V. Mariæ anima plena gratiæ ab omni actuali maculæ originalis contractione fuit præservata.

c) Præservatio ab actuali maculæ originalis contractione et inquinamento singulari Dei gratia facta est; ad ligationem vero fomitis, gratia sanctificationis operata est, non sola tamen. « Alioquin virtute illius gratiæ hoc ei fuisset præstitum ut nullus motus posset esse in sensualitate ejus, nisi ratione præventus: et sic fomitem non habuisset... Unde, concludit Angelicus ² oportet dicere, quod complementum illius ligationis fuit ex divina providentia, quæ non permittebat aliquem motum inordinatum ex fomite provenire. » Non aliter videtur tenere Cl. P. Janssens. Ipse enim, in conceptione immaculata B. V. Mariæ tria logica instantia distinguit. In primo instanti « Naturali via ab Adam traducta, caro B. Virginis debuisset esse caro peccati; at in secundo instanti logico hæc caro a Deo purificata est, ea purificatione physica, quæ fomitem deleteret. In secundo instanti logico anima B. Virginis huic carni purificatæ est unita. In tertio instante logico hæc anima impleta est gratiarum plenitudine. Unde anima B. Virginis, licet non fuerit prius tempore sanctificata quam corpori unita, imo licet logice prius fuerit corpori

(1) 3. p. 27. 4. ad 1.

(2) Ibid.

unita, fuit vere a primo temporis instante sanctificata, ac proin ab originale labe servata immunis. »¹

185. Aliquorum catholicorum sententiæ per summa capita referuntur. — S. Bernardus. De mente ejus, quæ præsertim in Epistolis ad canonicos Lugdunenses, exprimitur, non satis constat. P. Basilius Hänsler examinatis textibus nonnullis, per hæc verba concludit ² « Quibus omnibus præmissis dictu facile est, quomodo se habebat S. Bernardus ad dogma « Immaculatæ Conceptionis Mariæ. » Cum enim, ni fallor, decidi non possit, quando præcise secundum illum carnis Mariæ sanctificatio locum habuerit, nec hoc, utrum in primo instanti infusionis anima Mariæ gratia sanctificante ornata fuerit, necne », aliis verbis, « utrum s. abbas Immaculatam Mariæ conceptionem in sensu dogmatis nostri amplexus sit, necne » dici poterit. Si constaret, in primo instanti infusionis animæ Mariæ in ejusdem corpus carnem illius esse sanctificatam contendere S. Bernardum, sicuti patet.... Tunc ausim dicere, dogma ecclesiasticum eum de facto tenuisse. »

S. Anselmus. Examinatis multis operum ejus testimoniis, P. Janssens, circa mentem illius hæc habet « Ergo saltem dubium remanet, utrum S. Anselmus privilegium Immaculatæ Conceptionis clare agnoverit; imo si verba inspicias, negativa sententia nobis probabilior apparet quam affirmativa. »³

B. Albertus M. non videtur favere immaculatæ B. V. Mariæ conceptioni. 1° Loquens de tot et tantis privilegiis Mariæ, atque Mariam infinitis laudibus celebrans, neque privilegium immaculatæ conceptionis enumerat, neque laude conceptionis immaculatæ ipsam celebrat. 2° Sunt testimonia contraria. Lib. 3. de duodecim privil. B. V. M. c. 1, hæc habet « Caro Mariæ caruit peccato originali in sanctificatione. Unde Psal. XLV, 5: Sanctificavit tabernaculum suum Altissimus, quando eam purgavit ab originali, ut tota munda nasceretur.... Spiritus sanctus, qui est omnium artifex, totam rubigem culpæ originalis abstulit de argento virgineæ carnis... ut... condigna materia fieret de qua Deus Pater gloriosum corpus aptaret unigenito suo. » « Caro Virginis fuit ab originali perfecte mundata, quando in utero sanctificabatur. » Super Evang.

(1) De Deo-homine t. V. p. 120.

(2) De Mariæ plenitudine gratiæ secundum S. Bern. etc. p. 31.

(3) L. c. p. 99.

Missus q. 163 § 3. habet « Quæritur illud, quare et unde fuerit, quod non fuit sine originali labe concepta? Dicimus quod fuit impossibile, nisi conciperetur de Virgine: et sic mater sua fieret virgo mater, et non esset suum privilegium, scilicet quod esset mater virgo, cum hoc matri prius fuisset communicatum. »

S. Bonaventura. Seraphicus Doctor circa B. V. Mariæ conceptionem (3. d. 3. a. 1. q. 3.) hæc scribit » Hæc positio quod B. Virgo fuit concepta in originali peccato est communior, rationabilior, et securior; communior, inquam, quia fere omnes illud tenent; rationabilior, quia esse naturæ præcedit esse gratiæ: securior etiam est, quia magis consonat fidei, pietati et sanctorum auctoritati, pro eo quod omnes sancti, cum de materia illa loquuntur, solum Christum excipiunt ab illa generalitate qua dicitur: omnes peccaverunt in Adam. Nullus enim invenitur dixisse de his quos audivimus auribus nostris Virginem Mariam a peccato originali fuisse immunem. »

P. Antonius a Vicetia in suis Appendicibus ad Breviloquium S. Bon. p. 3. c. 7, explicat propter quam rationem Seraphicus Dr. contra immaculatam M. Virginis conceptionem loquutus sit, per hæc verba. « Neminem latet tempore Seraphici sententiam negantem Beatissimam Virginem ab originali peccato a primo instanti suæ conceptionis præservatam fuisse, ita invaluisse in scholis, ut vix ab ea recedere in publicis disputationibus quis auderet, etsi fortassè affirmantem sententiam teneret in corde. Quod et nostro Doctori contigisse satis manifeste eruitur. » Probat vero S. Bonaventuram pro conceptione immaculata M. Virginis militasse 1º quia « Quamvis in Libris Sententiarum (3. dist. 3. p. 1. a. 1. q. 2.) pro opinione negativa conclusisset, attamen argumenta pro privilegio asserendo tam lucide ac subtiliter exposuit, ut ejus propensio pro eodem non obscure pateat. Quin imo Scotum ipsum prævenit, qui a Seraphico sua argumenta pro Conceptione Immaculata deprompsisse videtur. » 2º Ex Serm. II de B. V. ubi hæc habet « Domina nostra fuit plena gratia præveniente in sua sanctificatione, gratia scilicet præservativa contra fœditatem originalis culpæ, quam contraxisset ex corruptione naturæ, nisi speciali præventa præservataque fuisset. Solus enim Filius Virginis fuit ab originali culpa immunis, et ipsa Mater ejus Virgo. Credendum est enim, quod novo sanctificationis genere in ejus conceptionis primordiò

Spiritus sanctus eam a peccato originali, non quod infuit, sed quod infuisset, redemit, atque singulari gratia præservavit. » 3° Ex facto quodam. « Neque silentio prætereundum est, prosequitur, ille ipsum Bonaventuram, totius Ordinis tunc temporis Generalem Ministrum, anno 1263 in generalibus Comitiis Pisis congregatis, festum Conceptionis B. Virginis in toto Ordine quotannis celebrandum statuisset. »

Cajetanus¹ post argumenta allata, quibus probat conclusionem quod « Sententia tenens beatam Virginem fuisse in originali peccato conceptam quam probabilis existat »; habet verba hæc « Doctores tenentes beatam Virginem esse præservatam sunt numero infiniti, si ad modernos spectemus. Paulo ante tamen aliqui, licet pauci fuerunt: ut Scotus, Franciscus de Maironis. Et beatæ Brigidæ revelatum dicitur beatam Virginem præservatam esse ab originali peccato. Sed hæc probabilitas valde exigua est: tum quia est contra tot Sanctos: et nullus est inter istos Sanctus. Sanctæ autem Brigidæ a regione ponitur sancta Catharina de Senis, quæ dixit sibi revelatum esse oppositum... Et majori fide digna videtur sancta Catharina: quia canonizata est sicut cæteri sancti: sancta vero Brigida canonizata est tempore schismatis, quo nullus habebatur certus et indubitatus Papa a Bonifacio in sua obedientia nono. Tum quia in iis quæ sunt fidei, magis sentiendum est cum antiquis, quam cum modernis. Tum quia ipse Scotus, qui primus doctor, aut inter primos introducit hanc opinionem, timet hanc opinionem sequi. Nam in 3. Sent. dist. 3, q. 1. post tractatas opiniones dicit « Quod autem horum factum sit, Deus novit: si auctoritati Ecclesiæ, vel auctoritati Scripturæ non repugnet, videtur probabile quod excellentius est attribuire Mariæ. » Rejectis vero argumentis sententiæ Scoti addit « Ex omnibus dictis facile est colligere,... quod altera (scilicet dicens beatam Virginem esse mundatam ab originali peccato) est probabilis: altera vero (scili-

(1) Opusc. de Concept. B. Virginis c. 4, 5. In Comm. (3. p. 27, 2.) hoc modo mordet sententiam contrariam « Quæ hodie mulieribus vulgo affectuque nonnullorum pio, multorum autem industria ac quæsitu cogentibus ita prævaluit, ut doctrinæ sanctorum æstimata pietas præferatur, et quod in communi asseritur, in his scilicet, quæ credenda sunt sectandos magis esse antiquos doctores quam modernos in hoc particulari post habetur, dum moderni antiquis et non Sancti Sanctis præberentur.

cit dicens, beatam Virginem esse præservatam : macula originalis peccati) est tolerabilis. »

Remissa investigatione mentis S. Thomæ, sit interea propositio :

186. B. V. Maria in conceptione sua, ab omni peccati originalis actuali contractione, immunis fuit. —

Est de fide. Probatur :

a) Ex Ecclesiæ auctoritate. Alexander VII die 3 Dec. 1661 (Bulla Sollicit. om. Eccles. Denz 962.) hæc statuit « Constitutiones et decreta a R. P., prædecessoribus nostris, et præcipue a Sixto IV, Paulo V et Gregorio XV (a. 1476, 1617, 1622.) edita in favorem sententiæ asserentis, animam B. V. M. in sui creatione et in corpore infusione Spiritus Sancti gratia donatam et a peccato originali præservatam fuisse, nec non et in favorem festi et cultus Conceptionis ejusdem Virginis Deiparæ secundum piam istam sententiam, ut præferatur, exhibiti, innovamus et sub censuris et pœnis in eisdem constitutionibus contentis observari mandamus. » Pius IX (die 8 Dec. 1854.) in Bulla « Ineffabilis Deus » hæc habet « Revelata est a Deo doctrina, quæ tenet, beatissimam Virginem Mariam in primo instanti Conceptionis suæ fuisse singulari omnipotentis Dei gratia et privilegio, intuitu meritorum Christi Jesu Salvatoris humani generis, ab omni originalis culpæ labe præservatam immunem. »

b) Ex Scriptura. Absit a nobis, ut immaculatæ conceptionis V. Mariæ doctrinam expresse, et evidenter in Scriptura contineri asseramus : unum dicimus, doctrinam hanc posse ex Scripturis erui. Gen. 3, 13, 14. legitur « Et ait Dominus Deus ad serpentem..... Inimicitias ponam inter te et mulierem, et semen tuum et semen illius ; ipsa conteret caput tuum, et tu insidiaberis calcaneo ejus. » Ex analysi hujus testimonii a Cl. P. Janssens effecta, tria deducuntur. 1° Inimicitia absoluta declaratur inter Satanam et Mariam. 2° Munus corredemptricis relate ad opus salvificum mulieri huic competere nuntiatur. 3° Cultus Mariæ tanquam pars integralis catholicæ fidei perhibetur. Atqui hæc tria important Conceptionem immaculatam Virginis Mariæ ; si enim instanti quodam B. Virgo peccato originali subiecta fuisset, neque inimicitia cum diabolo fuisset absoluta, neque ipsa posset congruenter esse cooperatrix specialis in redemptione, gene-

ris humani, a Filio suo operata. Pariter non posset Mariæ cultus convenienter perhiberi tanquam pars integralis catholicæ fidei, quia in ipsa deficeret sanctitas conceptionis immaculatæ neque altiori ordine videretur collocata ac cæteri sancti. Ergo B. V. Maria ex testimonio illo, est dicenda immaculate concepta.⁴

Luc. 1, 28, legitur « Et ingressus Angelus ad eam dixit: Ave gratia plena! Dominus tecum! Benedicta tu in mulieribus! » Propter modum inusitatum salutationis, propter plenitudinem specialem gratiæ B. Virgini tributam, propter denique S. S. P. P. traditionem, testimonium hoc in favorem conceptionis immaculatæ Virginis Mariæ, militare oportet. Audiatur Pius IX (l. c.) « Ipsi Patres, Ecclesiæque scriptores... docuerunt hac singulari solemnique salutatione nunquam alias audita ostendi, Deiparam fuisse omnium divinarum gratiarum sedem, omnibusque divini Spiritus charismatibus exornatam, immo eorundem charismatum infinitum prope thesaurum, abyssumque inexhaustam, adeo ut nunquam maledicto obnoxia, et una cum Filio perpetuæ benedictionis particeps ab Elisabeth divino actu Spiritu audire meruerit: Benedicta tu inter mulieres, et benedictus fructus ventris tui. »

c) Ex S. S. P. P. Brevitatis causa, argumenta solummodo indirecta S. S. P. P. nos afferimus. Argumentum hoc resultat ex quibusdam expressionibus, quibus Mariam vocant « terram omnino intactam, virgineam, illibatam, immaculatam, semper benedictam, ab omni peccati contagione liberam; irreprehensibilem amœnissimumque innocentiae, immortalitatis, ac deliciarum paradisum, ab omnibus venenosi serpentis insidiis defensum; lignum quod peccati vermis nunquam corripit; gratiæ et non iræ germen. »² Modo quomodo possent expressiones hujusmodi Mariæ applicari, si ipsa, vel uno instanti culpæ originali subjecta fuisset? Neque mirandum quod directa testimonia S. S. P. P., pauca sint. Ecclesia enim « in sua novitate erat » ideoque non omnia dogmata in Scriptura contenta, statim a Patribus affirmata fuere, præsertim illa quæ sub quodam velamine, uti conceptio immaculata V. Mariæ

(1) Cf. Janssens l. c. p. 54-56. Ibi p. 44. in nota habet hæc « Depressione, non progressionem sacrorum studiorum videmus, vim hujus protoëvangeliî a multis nomine saltem christianis in dubium vocari. »

(2) Cf. Theol. Sem. Clar. t. 2 n. 547.

continebantur. Docti enim enuntiare aliquid timent, indocti autem, quia « ad pauca respiciunt » de facili enuntiant.

d) Rationibus theologicis. 1. Caro Christi sumpta est ex purissimo sanguine V. Mariæ, ita ut caro Christi sit quodammodo caro Mariæ. Sed caro Christi omnino immaculata fuit, absque ulla peccati originalis contractione. Ergo et caro V. Mariæ omnino immaculata est, absque ulla peccati originalis contractione. 2. Propter singularem Mariæ matris Christi dignitatem, quod est excellentius est Mariæ tribuendum. Sed excellentius est pro B. V. Maria esse sine peccato originali conceptam, quam cum peccato. Ergo beata V. Maria sine peccato concepta est.

187. Corollaria. — 1. In doctrina de conceptione immaculata B. V. Mariæ, bene explicari possunt expressiones « Omnes in Adam peccaverunt — Omnes Christi redemptione indigent. » Videlicet, omnes nati ex Adam, quique legi ordinariæ Dei subditi sunt, in Adam de facto peccatores constituti sunt atque originalem culpam contrahunt. Qui vero propter eorum singularitatem, legi extraordinariæ Dei subiiciuntur, quamvis ex Adam nati, a contractione originalis peccati præservari possunt. B. V. Maria igitur quia singularissima dignitate prædita fuit, intuitu meritorum Christi ab illa lege excepta est. Pariter « Omnes indigent Christi redemptione » vel quantum ad actuale contractionem peccati, vel quantum ad debitum contrahendi ipsum. B. V. Maria indiguit redemptione Christi quantum ad secundum.

2. Erravit igitur Schäfer¹ asserens non posse conceptionem B. V. Mariæ admitti, quia secus V. Maria neque redemptione egisset, neque per sanguinem Jesu Christi sanctificata esset. Solummodo enim intuitu meritorum Christi, quæ a redemptione et a sanguine Christi orta sunt, B. V. Maria ab actuali culpa originali fuit præservata.

188. Mens S. Thomæ investigatur. — Cum S. Thomæ auctoritas maximi momenti sit, in theologica scientia, ipse enim ut Joannes XXII fassus est « plus illuminavit Ecclesiam quam omnes alii doctores », hinc magna curiositas in mente Angelici investiganda, circa B. V. Mariæ conceptionem.

(1) Kathechismuslehre §. 35. Anmerkung

Juxta nonnullos interpretes, S. Thomas directe conceptionem immaculatam V. Mariæ negavit, juxta alios, Angelicus bene intellectus, eam affirmavit, juxta denique alios, circa hanc quæstionem fluctuans fuit, vel ipsam in dubium reliquit. In notis Editionis Vivès (3. p. 27, 2.) hæc leguntur « Nostra opinio talis est: S. Thomas, quamvis ingenio præpollens, libenter intelligentiam suam Magistrorum et Doctorum sui temporis intelligentiis postponebat; unde, licet intimis visceribus dogmati nunc definito adhæreret, quia tamen universa tunc Magistrorum et Doctorum turba tenebat, et ipse aliquoties, et præcipue in libro incipientibus ac parvulis, ut summa Theologica, directo, B. Virginem peccati originalis maculam contraxisse docuit. Talis humilitas tantum virum decebat; prudentia quoque id exigere videbatur. Prudentes etenim in quæstionibus nondum definitis et pro tempore sub intricatissimis, parvulos offendere nolunt, sapientibusque solis mentem suam aperiunt. »

P. Berthier¹ quæstionem de mente S. Thomæ tali modo proponit. 1° S. Thomas favet, vel non, dogmati definito immaculatæ Conceptionis? 2° Estne explicite vel implicite favens vel contrarius? Quæstioni sic propõsitæ ita respondet: 1° S. Thomas neque explicite neque implicite contrarius est dogmati immaculatæ conceptionis Virginis Mariæ. 2° S. Thomas non explicite sed implicite favet illi veritati.

P. Janssens² expensis S. Thomæ testimoniis, ita concludit. « Quid ergo tenendum? Supposita authenticitate textuum, prouti in optima editione parmensi leguntur, res vix dubia dicenda est. Doctrina S. Thomæ adversatur dogmati Immaculatæ Conceptionis. Licet enim pluribus in Locis S. Doctor B. Virginem proclamet ab originali labe immunem, hi textus non solum possunt longe facilius exponi juxta sensum aliorum textuum, in quibus Angelicus oppositum tenet, quam isti in sensu priorum; sed quum insuper in istis S. Doctor diserte de privilegio Immaculatæ Conceptionis inquirat, in istis tenendus est mentem suam declarasse. » Ex testimoniis nonnullis tum faventibus, tum contrariis dogmati immaculatæ conceptionis V. Mariæ a S. Thoma desumptis, quæque modo allaturi sumus, studiosus de mente Angelici judicet.

(1) L'Étude de la Somme Thèologique p. 281.

(2) L. c. p. 147.

189. Testimonia S. Thomæ, conceptioni immaculatæ faventia. — 1. Dist. 44. q. 1. a. 3. ad 3. « Potest aliquid creatum inveniri quo nihil purius esse potest in rebus creatis, si nulla contagione peccati inquinatum sit; et talis fuit puritas beatæ Virginis, quæ a peccato originali et actuali immunis fuit, tamen sub Deo, inquantum erat in ea potentia ad peccandum. »

Comp. Theol. ad Fr. Reg. c. 132. (Vivès 27.) « Beata Virgo Maria mater Filii Dei facta est, de Spiritu sancto concipiens decuit ut excellentissima puritate mundaretur per quam congrueret tanto ministerio: et ideo credendum est eam ab omni labe actualis peccati immunem fuisse non tantum mortalis sed etiam venialis..... De Beata Virgine matre Dei intelligi potest quod Cant. IV, 7 dicitur: Tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te. « Nec solum a peccato actuali immunis fuit, sed etiam ab originali, speciali privilegio munda. »

Expos. in Psal. (Psal. XIV, XVIII. Vivès 18.). « In Christo et in Virgine Maria nulla omnino macula fuit. » « Quod ergo dicit, In sole posuit etc., idest corpus suum posuit in sole, idest in beata Virgine, quæ nullam habuit obscuritatem peccati. »

3. p. 27, 2 ad 2; 31. 7, ad 1. « B. Virginis, quæ in suo ortu a peccato originali fuit immunis,... Christus non assumpsit carnem humani generis subjectam peccato, sed ab omni infectione peccati mundatam: et ideo in Dei sapientiam nihil inquinatum incurrit. »

190. Testimonia S. Thomæ, conceptioni immaculatæ contraria. — Quodl. 6, a. 7. (Vivès XV.) « Processit ab Adam Beata Virgo, quia nata fuit per commixtionem sexuum, sicut et cæteri; et ideo concepta fuit in originali peccato, et includitur in universitate illorum de qua Apostolus dicit ad Rom. V, 12: In quo omnes peccaverunt; a qua universitate solus Christus excipitur, qui in Adam non fuit secundum seminalem rationem; alioquin si hoc alteri conveniret quam Christo, non indigeret Christi redemptione. Et ideo non tantum debemus dare matri quod subtrahat aliquid honori Filii, qui est Salvator omnium..... Sic ergo non est ideo celebranda Conceptio, quia fuerit sine peccato originali concepta. »

Exposit. Salut. angelicæ. (Vivès XXXII.) « Fuit ergo p̄iū.o Domina nostra plena gratia expiante contra sc̄ditatem originalis culpæ quam contraxit ex corruptione naturæ nostræ. Solus enim Filius Virginis ab originali fuit culpa immunis. »

Comp. Theol. ad Fr. Reginaldum c. 232. (Vivès XXVII.) « Oportet siquidem quod cum peccato originali conciperetur, utpote quæ ex utriusque sexus commixtione concepta fuit. Hoc enim privilegium sibi soli servabatur ut virgo conciperet Filium Dei. Commixtio autem sexus, quæ sine libidine esse non p̄test post peccatum primi p̄parentis, transmittit peccatum originale in prolem. Similiter etiam quia si cum peccato originali concepta non fuisset, non indigeret per Christum redimi; et sic non esset Christus universalis hominum redemptor: quod derogat dignitati Christi. Est ergo tenendum, quod cum peccato originali concepta fuit. »

3. p. 14, 3. ad 1; 3, p. 27. 2. ad 2 et 3; 31, 7, Arg. s. contra. « Caro Virginis concepta fuit in originali peccato. » « Si nunquam anima B. Virginis fuisset contagio originalis peccati inquinata, h̄oc derogaret dignitati Christi secundum quam est universalis om̄nium Salvator... Christus nullo modo contraxit originale peccatum... Sed B. Virgo contraxit quidem originale peccatum... Beata Virgo peccatum originale contraxit, cum fuerit concepta secundum carnis concupiscentiam ex commixtione maris et fœminæ. » « Corpus B. Virginis totum fuit in originali peccato conceptum... et ita etiam secundum quod fuit in patribus, fuit peccatum obnoxium. »

Supplem. 81. 1. ad 3. « Est erroneum dicere quod aliquis sine peccato originali concipiatur præter Christum, quia illi qui sine peccato originali conciperentur, non indigerent redemptione quæ facta est per Christum, et sic Christus non esset redemptor omnium hominum. »

191. Articuli conclusio. — Post S. Thomæ allata testimonia, quamvis P. Spada O. P., et P. Cornoldi S. J. ¹ acuto studio conati sint ostendere Angelicum conceptiōni immaculatæ B. V. Mariæ, favere; contrarium asserendum esse

(1) P. Mariano Spada O. P. Esame critico sulla dottrina dell'Angelico Dottore S. Tommaso d'Aquino circa il peccato originale relativamente alla B. V. M. Napoli 1839. P. L. Cornoldi. Sententia S. Thomæ Aq. de immunitate B. V. Dei parentis a pecc. orig. lab. Neap. 1870.

videtur. Neque de hoc mirandum. Siquidem S. Doctoris tempore, nihil circa conceptionem B. V. Mariæ S. Sedes decreverat, liberumque unicuique erat, unam vel aliam opinionem sustinere. Angelicus, uti more suo mordente Cajetanus notat², non fuit « garrulus prædicator » sed prudens theologus qui de rebus divinis « sobrie scribere, et loqui debet et non plus sapere quam oportet. »

ART. II.

DE MATERNITATE, SANCTITATE, ATQUE CULTU
B. V. MARIÆ.

192. « In B. Virgine Maria, debuit apparere omne illud quod perfectionis, gratiæ, dignitatis, atque honoris fuit. » Hinc nihil mirum si dono divinæ Maternitatis, specialisque sanctitatis, ipsa ornata fuerit, ac specialis cultus ab initio Ecclesiæ ei fuerit a fidelibus tributus. Magna res sanctitas B. V. Mariæ, maxima ejus Maternitas. « Nulli enim creaturæ, inquit Angelicus¹ hoc concessum est, nec homini, nec Angelo, ut esset pater aut mater Dei: sed hoc fuit privilegium gratiæ singularis, ut non solum hominis, sed Dei mater fieret. » De Maternitate, sanctitate, cultuque V. Mariæ in præsentī articulo breviter dicemus.

193. Nestorianismi (428-444) error. — Fuit Sacerdos quidam, Anastasii nomine atque Patriarcæ Nestorii amicus, qui in sermone Constantinopoli (428) habito, impugnare cœpit denominationem, qua B. V. Maria « Mater Dei » (θεοτόκος) appellabatur. Verum cum omni ex parte catholici, contra ipsum insurrexissent, Nestorius Patriarca, in tribus sermonibus, errorem amici sui, magis ac magis explicare et evolvere non est veritus. Uterque hæreticus, variis vicibus a Conciliis, damnatus fuit.

Angelicus² commentans verba S. Pauli, refert nobis, originem erroris Nestorii, per hæc verba. « In hoc autem quod

(1) Comm. 3. p. 27. 34. et Opusc. cit.

(2) Comm. in Matth. c. 1.

(3) Comm. Epist. ad Gal. c. 4. l. 2. Cf. Kraus Lehrbuch d. Kirchengeschichte §. 45, 3.

dicat: Factum ex muliere, cavendi sunt duo errores, scil. Photini, qui dixit Christum purum hominem esse, et ex virgine principium essendi sumpsisse; et ideo ita dicit ipsum factum ex muliere, quasi totaliter initium ex ea sumpserit... Item error Nestorii dicentis beatam Virginem non esse matrem filii Dei, sed filii hominis. » Sit propositio:

194. B. V. Maria est vere et proprie Mater Dei.

a) Ex Conc. auctoritate. Syn. Ephes. (a. 431. Denz. 73.) statuit « S. q. non confitetur, Deum esse veraciter Emmanuel, et propterea Dei genitricem sanctam virginem: peperit enim secundum carnem, carnem factum Dei Verbum, secundum, quod scriptum est: Verbum caro factum est a. s. » Synodus V (Denz. 177.) ait « S. q. abusive et non vere Dei genitricem dicit Sanctam gloriosam semper V. Mariam aut per relationem tanquam homine purō nato, non autem Deo Verbo ex ea incarnato... aut s. q. hominis genitricem vocat eam, aut Christi genitricem, utpote Christo non existente Deo, et non specialiter et secundum veritatem Dei genitricem, eandem confitetur... talis a. s. »

b) Ex Scriptura. Luc. 1, 35, 43. « Quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei... Et unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me? » Matth. 1, 16. « Jacob autem genuit Joseph virum Mariæ, de qua natus est Jesus, qui vocatur Christus. » Galat. 4, 4. « Misit Deus Filium suum, factum ex muliere, factum sub lege. » Qui fit ex muliere est filius ejus. Si ergo Filius Dei est factus ex muliere, scil. ex beata Virgine, manifestum est, quod beata Virgo est mater Dei. (Cf. S. Th. ad Gal. 4. l. 2.).

c) Ex P. P. testimoniis. Præter testimonia allata n. 186 sint testimonia:

S. Cyrilli Alex. (Adv. Nest. l. 1. c. 5; Adv. nolentes confiteri S. V. esse Deiparam 4; De recta fide etc. 9.). « Vere Dei Genitrix est sancta Virgo, quia Deum unitum carni peperit carnaliter, hoc est secundum carnem. » « Ille, quia natura Deus erat, assumpta etiam extremis temporibus humanitate, novam præ reliquis omnibus nativitatem præ se tulit. Ergo recte et Deipara et virginalis mater, beata hæc jure optimo dicenda est. Non enim homo simplex erat, quem ipsa peperit Jesus. » « Vocem hanc, Deipara, veteribus Patribus, quorum sanctimoniam et fidei integritatem admiramur, necnon omni-

bus qui eos deinceps hucusque sunt secuti per universum terrarum orbem, familiarem esse.»

Theodoretus († 458) (Libel. c. Nestorium) « Deipara, ab iis qui Christum tanquam Deum adorant, Virgo prædicatur; non quasi divina natura Unigeniti essentiae suae principium sumpserit; ...sed cum jam existeret Deus Verbum, incarnationis, dispensationisque erga nos suae initium fecit virginei et immaculati uteri habitationem.»

Joannes Dam. (Adv. Nest. in fine). « Virginem sanctam, Deiparam prædicamus; velut quæ Deum corpore et veritate ex se incarnatum genuerit. Cæterum Christiparam eam scimus; Christum enim genuit. At quia justo Dei judicio immissus pestilentissimusque Nestorius ea voce ad nominis Deiparae extinctionem est abusus, non Christiparam, sed a meliori Deiparam ipsam nominamus. Sunt quidem et aliæ prophetarum regumque matres, Christiparae: Deipara vero nulla, nisi sancta Maria.»¹

d) S. Thomæ argumentis. 1. « Concipi et nasci personæ attribuitur et hypostasi secundum naturam illam in qua concipitur et nascitur. Cum igitur in ipso principio conceptionis fuerit humana natura assumpta a divina personâ, consequens est quod vere possit dici Deum esse conceptum et natum de Virgine. Ex hoc autem dicitur aliqua mulier alicujus mater, quod eum concepit et genuit. Unde consequens est quod B. Virgo vere dicatur mater Dei.» (3. p. 35. 4.).

2. « Sicut cujuslibet hominis mater aliqua femina dicitur ex hoc quod ab ea corpus ejus assumitur; ita Dei mater beata Virgo Maria dici debet, si ex ea assumptum est corpus Dei. Oportet autem dicere, quod sit corpus Dei, si assumitur in unitatem personæ Filii Dei, qui est verus Deus. Confitentibus igitur humanam naturam esse assumptam a Filio Dei in unitatem personæ, necesse esse dicere, quod beata Virgo Maria sit Mater Dei.» (Comp. Theol. ad F. Reg. c. 230.).

(1) Privilegium Maternitatis, causâ fuit hymni poetæ (Parad. 33.).

« Vergine Madre figlia del tuo Figlio
Umile ed alta più che creatura
Termine fisso d'eterno consiglio,
Tu sei Colei che l'umana natura
Nobilitasti sì, che 'l suo Fattore
Non disdegnò di farsi sua fattura.»

195. *Difficultas solvitur.* — Beata Virgo Maria non videtur posse dici Mater Dei 1°, quia non dedit Christo divinitatem; 2° quia nunquam in Scriptura legitur quod Maria sit Mater vel Genitrix Dei.

Ad 1um ita Angelicus (Comm. in Matth. 1.) respondet « Constat, quod in generatione hominum communium mulier dicitur mater; et tamen mulier non dat animam rationalem, quæ a Deo est, sed ministrat substantiam ad corporis formationem. Sic igitur mulier dicitur mater totius hominis, quia id quod sumptum est de ea unitur animæ rationali. Similiter cum humanitas Christi sumpta sit de Beata Virgine, propter unionem ad divinitatem dicitur Beata Virgo non solum mater hominis, sed etiam Dei; quamvis ab ipsa non sumatur divinitas: sicut nec in aliis anima rationalis sumitur a matre. »

Ad 2um, ita idem Angelicus (3. p. 35. 4. ad 1.). « Licet non inveniatur expresse in Scriptura dictum quodd B. Virgo sit mater Dei, invenitur tamen expresse in Scriptura quod Jesus Christus est verus Deus, ut patet 1. Joan. ult., et quod B. Virgo est mater Jesu Christi, ut patet, Matth., 1. Unde sequitur ex necessitate ex verbis Scripturæ quod sit mater Dei. Dicitur etiam, Rom. IX, 5, quod ex Judæis est Christus secundum carnem; qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Non autem est ex Judæis, nisi mediante B. Virgine. Unde ille qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, est vere natus ex B. Virgine sicut ex sua matre. » Circa B. V. Mariæ sanctitatem sit propositio:

196. *B. V. Mariæ 1° præ cæteris majorem gratiæ plenitudinem a Christo obtinuit, 2° fomitem peccati non habuit; 3° nunquam peccavit.*

a) « Obtinuit præ cæteris majorem gratiæ plenitudinem. »
 1. Ex Const. Pii IX. Ineffabilis. « Quapropter, inquit Pontifex, illam longe ante omnes angelicos Spiritus cunctosque Sanctos cœlestium omnium charismatum copia de thesauro divinitatis deprompta ita mirificæ cumulavit, ut ipsa... tota pulchra et perfecta eam innocentiae et sanctitatis plenitudinem præ se ferret, qua major sub Deo nullatenus intelligitur, et quam præter Deum nemo assequi cogitando potest. » 2. Ratione. « Quanto aliquid magis appropinquat principio in quolibet genere, tanto magis participat effectum illius principii. » Sed beata V. Maria fuit præ cæteris « propinquissima Christo »

quia Christus ab ea naturam humanam assumpsit, in ea vixit. Christus autem est principium et Auctor gratiæ quia uti S. Joannes 1, 13. testatur « Gratia per Jesum Christum facta est. » Ergo B. V. Maria præ cæteris majorem gratiæ plenitudinem a Christo obtinuit. (Cf. S. Th. 3. p. 37, 5.).

b) « Fomitem peccati non habuit. » « Fomes peccati, inquit Cajetanus ¹ est appetitus sensitivi deordinatio, ex subtractione originalis justitiæ destituti, qua deordinatione caro concupiscit adversus spiritum. » Fomes peccati igitur resultat ex contractione actuali originalis culpæ. Sed B. V. Maria uti antea probatum est, fuit immunis a contractione originalis culpæ. Ergo fomitem peccati non habuit.

S. Thomæ, qui conceptioni immaculatæ non favebat, ne « in aliquo dignitati Christi » derogaretur, visum est « melius dicendum, quod per sanctificationem in utero non fuerit sublatus beatæ Virgini fomes secundum essentiam, sed remanserit ligatus... per abundantiam gratiæ, quam in sanctificatione recepit, et etiam perfectius per divinam providentiam sensualitatem ejus ab omni inordinato motu prohibentem. » ² Qui vero sustinent doctrinam modo definitam ab Ecclesia de immunitate V. Mariæ a contractione originalis culpæ, sustinent etiam immunitatem a contractione fomitis peccati. Justitia enim originalis major fuit in B. Virgine, quam in primis parentibus. Sed primi parentes fomitem peccati non habuerunt. Ergo multo magis beata V. Maria.

c) « Nunquam peccavit. » 1. Ex Concil. Trid. (Sess. 6 de just. c. 23. Denz. 715.). « S. q. hominem semel justificatum dixerit amplius peccare non posse... aut contra, posse in tota vita peccata omnia, etiam venialia, vitare, nisi ex speciali Dei privilegio, quemadmodum de beata Virgine tenet Ecclesia; a. s. » 2. Ratione. « Illos, quos Deus ad aliquid eligit, ita præparat et disponit, ut ad id quod eliguntur inveniantur idonei... Beata autem Virgo fuit electa divinitus, ut esset mater Dei: et ideo non est dubitandum quod Deus per suam gratiam eam ad hoc idoneam reddidit. » Sed si beata Virgo aliquando vel peccato originali, vel actuali mortali aut veniali peccasset non esset idonea mater Dei, qui est ipsa

(1) Comm. 3. p. 27. 3.

(2) 3. p. 27. 3.

sanctitas. Ergo beata Virgo Maria nunquam peccavit. (Cf. S. Th. 5. p. 27. 4.).

197. Corollaria. — 1. Beata Virgo Maria igitur fuit impeccabilis. Non tamen impeccabilitate qua impeccabilis est Christus. Christus enim impeccabilis est, ex infinita dignitate Personæ divinæ; B. Virgo autem ex privilegio Christi. Ex parte etiam plenitudinis gratiæ diversitas habetur. Christus enim a nemine accipit, B. Virgo Maria autem accipit ex plenitudine gratiæ Christi. Hinc Angelicus, quoties de privilegiis specialibus B. Virginis loquitur adhibet expressionem illam « sub Deo! »

2. Propter conceptionem supernaturalem Jesu Christi, a nobis n. 138 statutam, atque impeccabilitatem B. V. Mariæ, asserendum est, quod B. Virgo Maria, fuit virgo in concipiendo, virgo in partu, permansit virgo post partum.

198. Dubium solvitur. — Matth. 12, 46, legitur « Adhuc eo loquente ad turbas, ecce! mater eius et fratres stabant foris, quærentes loqui ei. ». Expressio « fratres » quomodo conciliatur cum impeccabilitate et virginitate Mariæ?

Resp. S. Thomæ (3. p. 28. 3. ad 5.) « Quidam sicut Hieronymus dicit super XII col. 84, t. 7. Matthæum « Fratres Domini de alia uxore, Ioseph filios suspicantur. Nos autem fratres Domini, non filios Ioseph, sed consobrinos Salvatoris, Mariæ materteræ Domini liberos intelligimus. Quatuor enim modi in Scripturis fratres dicuntur, scilicet natura, gente, cognatione et affectu. Unde fratres Domini dicti sunt, non secundum naturam, quasi ab eadem matre nati: sed secundum cognationem, quasi consanguinei eius existentes. ».¹

199. Loisy sententia circa cultum B. V. Mariæ. Auctor iste, ita originem cultus B. V. Mariæ explicat. « Cultus B. V. Mariæ, inquit ipse ², excepta eius evolutione, in iisdem circumstantiis versatur ac cultus Sanctorum. In traditione evangelica primitiva, Christi memoria plene viget, dum de matre Christi, fit solummodo mentio in circumstantia quadam,

(1) Non aliter scribit Minocchi. Il Nuovo Testamento. Secondo Matteo (XII, 41, 46.) « Fratelli cugini, perchè la Verginità di Maria fu perpetua come insegna la Chiesa. L'espressione è tratta dalla lingua ebraica e aramaica.

(2) L'Évangile et l'Église p. 210-11.

quæ non militat in favorem eius, dum videlicet Marci, 3, 31, legitur « Veniunt mater eius et fratres, et foris stantes, miserunt ad eum vocantes eum. ». Postea vero propter Jesu Christi originem, de Maria sermo fieri cœpit. Conceptio Jesu Christi virginalis ad Salvatoris personam extollendam, ac divinam filiationem eius stabiliendam, ordinata, specialem honorem pro Virgine matre implicavit. Fides in virginitatem Mariæ post partum et in partu causa fuit glorificationis Christi et matris eius. Concilium Ephesinum dum Mariam matrem Dei proclamavit, loco cultus eius amplificandi, consecravit potius, mediante dogmate, sensum (sentiment) penes christianos maxime vivum..... Pietas popularis denique, ac monachorum, causa fuit, progressus cultus Mariæ, et Tractatum qui « Marialogiæ » appellantur. Ita ex. g. festum Conceptionis B. V. Mariæ præcessit, et aliquo modo causa fuit doctrinæ de eius immaculata Conceptione.

200. Sententiæ Loisy critica. — Animadvertimus in genere D. Loisy, per suam explicationem a) excludere omnem supernaturalem Dei interventum in origine cultus B. Virginis Mariæ, quem quidem interventum, postea contra Harnack sustinet. b) Videtur exigere, quod omnes veritates fidei, quæ postea ab Ecclesia definitæ fuere, explicite, clare et evidenter in Evangelio contineantur. Dum tamen sciamus, veritates nonnullas explicite, alias implicite in Scriptura esse contentas. Rursus, præter Scripturam traditio adest, de cuius neglectu Harnack variis vicibus accusat, ad quam pro veritate aliqua catholica asserenda respiciendum est.

Circa vero assertiones ejus, quæ sæpe indeterminatæ sunt, hæc animadvertimus.

a) In traditione evangelica primitiva, Christi et Mariæ cultus, sunt connexi, et quamvis diversimode uterque invenitur. Scimus enim ex Evangelio, Mariam esse « matrem Christi » et Christum « esse Deum » et ex hoc exurgit cultus latriæ pro secundo, cultus hyperdulæ pro prima. Pro cognoscendis vero historiam conceptionis virginalis et supernaturalis Jesu Christi, nullam admirationem ingerunt verba S. Marci.

b) Concilium Ephesinum errorem Nestorii damnavit, ex qua, damnatione cultus B. V. Mariæ, qui jam extabat, magis legitimus declaratus est, ac maternitas Mariæ, jam credita fuit magis definita.

c) Pietas popularis et monacorum, causa fuit utique diversarum manifestationum cultus Mariæ, ejusdemque majoris diffusionis, non autem existentiae illius; et tractatus qui « Marialogiæ » vocantur fuerunt veluti corollarium evolutionis scientiæ theologicæ.

d) Festum Conceptionis B. V. Mariæ præcessit quidem definitionem doctrinæ a Pio IX factam, non tamen causa fuit existentiae ejus. Doctrina illa enim, uti satis probatum fuit, implicate revelata erat, et jam ab Ecclesia retenta. Circa genus cultus B. Virginis Mariæ sit:

201. Cultus qui debetur B. V. Mariæ non est cultus latriæ, sed hyperdulæ. — Quid cultus latriæ, et cultus hyperdulæ sit, jam ex n. 108 notum est. Prima pars propositionis statutæ, est contra Protestantes, qui continuo catholicos accusant de adoratione Mariæ tributa.

a) « Cultus qui debetur B. V. Mariæ non est cultus latriæ. » Nam cultus latriæ nonnisi infinitæ excellentiæ debetur non autem creaturæ finitæ, sed B. Virgo Maria est quædam creatura excellentiæ finitæ. Ergo cultus qui ei debetur non est cultus latriæ.

b) « B. V. Mariæ debetur cultus hyperdulæ. » Cultus siquidem hyperdulæ, vocatur ille, qui alicui eminentiori creaturæ specialibus privilegiis supra Sanctos ornata debetur. Atqui B. V. Maria est creatura specialissima, specialibusque privilegiis supra Sanctos ornata. Ergo cultus qui ei debetur est cultus hyperdulæ.

B. V. Maria est specialissima creatura, specialibus privilegiis ornata. Est enim Mater Dei, et hoc illi speciale est. Fuit etiam immaculate concepta, fuit plena gratiæ, impeccabilis. Quæ omnia collocant B. Virginem Mariam sub Christo quidem, sed supra alios Sanctos. (Cf. S. Th. 3. p. 25. 5.)

ART. III.

DE B. V. MARIÆ ASSUMPTIONE

202. Non levis sed valde complexa est quæstio inter catholicos agitata de veritate Assumptionis B. V. Mariæ in cælum: in cujus possessione populus christianus a sæculis est.

Non igitur levitate quadam, uti quibusdam levibus placuit¹ sed seriose et gradatim hæc quæstio agitanda et tractanda est. Catholicis sententiis, circa valorem dogmaticum hujus doctrinæ, recensitis, assumptionisque notione tradita, nobis in animo est, historiam doctrinæ de Assumptione B. V. Mariæ breviter referre, atque argumenta in favorem ejus adducere.

203. Quid antiqui theologi circa Assumptionem senserint. — B. Albertus M. (Mariale super Evang. Missus est q. 132.) ita sentit « His rationibus et auctoritatibus et multis aliis manifestum est, quod beatissima Dei mater in corpore et anima super choros Angelorum est assumpta. Et hoc modis omnibus credimus esse verum. »

Suarez (3. p. q. 37. a. 4. Disp. 25. s. 2.) hæc contra Catharinum statuit « Sententia Assumptionis Virginis in corpore et anima in cælum non esse de fide, quia neque est ab Ecclesia definita, neque est testimonium Scripturæ aut sufficiens traditio, quæ infallibilem faciat fidem: tamen summæ temeritatis reus crederetur, qui tam piam religiosamque sententiam hodie impugnaret. »

Gotti (De Verit. rel. christ. p. 2. c. 41, §. 2.) hæc habet « Tanta certitudine, gloriosa Beatæ Virginis assumptio in corpore tenenda est, ut sine temeritatis aut etiam erroris labe negari non possit. Adderem negantem B. Virginem fuisse ad cælos cum corpore assumptam, fore vehementer suspectum de hæresi, quia præsumeretur, hoc ex judicio erroneo procedere, nimirum quod Ecclesia universalis proponeret B. Virginem sub titulo falso colendam. »

204. Quid recentes theologi teneant. — P. Paulus Renaudin O. S. B. (La définibilité de L'Assomption etc. Revue Thom. Mai 1902 p. 203.) scribit « Sententia contraria (Assump-

(1) Alludere intendimus ad scriptum quoddam, vulgariter a quodam Clinio Crosta (Cf. Settimana Relig. Napoli 1902, 26 Ottobre e Novembre) compositum in quo leviter et superficialiter de Assumptione B. V. Mariæ fit sermo. Presbyter iste die 16 Augusti 1900 a S. Romana et U. Inq. fuit « condannato per prima cosa a piena a formale ritrattazione in iscritto » et sese subjicere recusavit. Postea vero, iterum per decretum, die 21 Sett. 1900, ejusdem Congregationis damnatus, se subjecit, et in poenitentiam ad rivas lacus Comensis, in exilium pulsus.

tioni) esset temeraria, quia doctrinæ certæ et indubiæ opponitur; falsa, quia veritati theologicæ contrariatur; proxima hæresi, quia contra universalem persuasionem atque authenticum magisterium Ecclesiæ, militat. Qui sententiam illam amplectitur, reus gravis esset culpæ.»

P. Ianssens (Tom. V. De Deo-homine Dissert. de Ass. B. V. IV p. 960) ait « Si traditionem spectas, longe magis est de Assumptione B. Virginis quam de ejus Immaculata Conceptione manifesta. Si Scripturam attendis, facilius quidem e Sacris Litteris eruitur Immaculata Conceptio quam Assumptio; at posita Immaculata Conceptione, ex eisdem plerumque argumentis adductis et alijs, vi harmoniæ dogmaticæ proxime Assumptio deducitur. » Relata vero theologorum censura contra aliter sentientes concludit « Quæ censura ob conspiracy mentium et cultus solemnitatem magis magisque excrescentem, sane hodie severior potius quam mitior esset ferenda. »

Scriptor quidam (Studi Religiosi Luglio-Agosto 1902, p. 377-79.) ita sententiam suam manifestat. « Esset temerarium, juxta theologorum sensum, Assumptionem B. V. Mariæ negare. Hæc pia fides, extra scientiam archeologicam atque historicam fundamentum aliquod habere necesse est, idest in theologia catholica, cum qua nihil habent, neque increduli, neque protestantes, et ipsi catholici confunduntur, si pietati charitativæ ligati non maneant. »

Juxta Turmel (Vigouroux Dictionnaire de la Bible p. 1132.) Assumptio corporalis B. V. Mariæ non est veritas fidei catholicæ, sed potius veritas theologica. Nondum fuit alicujus definitionis objectum. Negare tamen non possumus Ecclesiam veritatem hanc approbare eique favere, prouti Baronius in notis ad Martyr. Romanum die 15 Augusti, per hæc verba animadvertit. « Dei Ecclesia in eam partem propensior videtur, ut una cum carne assumpta sit (Maria) in cœlum ». Theologi non accusant tanquam hæreticos qui putarent corpus B. V. Mariæ in sepulchro mansisse, quamvis temeritatis culpabiles eos appellent. Ita M. Canus (De Locis Theol. l. 12, c. 10.) ait « Beatam Virginem non esse in cœlos cum corpore assumptam: quod licet fidei minime adversum sit, sed quia communi Ecclesiæ consensioni repugnat, petulanti temeritate diceretur ».

J. Bellamy (Dictionnaire de Theol. cath. Vacant Fasc. VIII p. 2139.) hæc scribit « Constat Assumptionem V. Mariæ esse

veritatem saltem certam, neque negari posse, absque maxima temeritatis nota; Ecclesia siquidem, eam infallibiliter per magisterium suum ordinarium docuit. Sed ex hoc non sequitur, posse veritas illa inter fidei veritates numerari, uti nonnulli rarique theologi faciunt. Ratio est, quia Ecclesia adhuc non sese pronuntiavit circa eius originem, neque tamquam ad depositum divinæ revelationis pertinere declaravit ».

205. *Quid « Assumptio » significet declaratur.* —

Assumptionis B. V. Mariæ festum, quod die 15 Augusti in Ecclesia celebratur, non semper vocabulo « Assumptionis » designatum fuit. Primitus adhibitæ fuere, voces « Dormitio, Pausatio, Transitus, Quies ». Actualiter in usu romanæ Ecclesiæ est, festum illud designare voce « Assumptionis ». Assumptio vero, multa significare potest. Aliquando enim significat dormitionem et transitum B. V. Mariæ ex hac vita ad æternitatem. Vel B. V. Mariæ resurrectionem ejusque cum anima et corpore in cælum translationem. Vel B. V. Mariæ ingressum cum anima et corpore in cælum; idest B. V. Maria virtute divina, ad differentiam Jesu Christi qui propria virtute in cælum ascendit, in cælum elevata fuit. Juxta P. Renaudin¹ vocabulum « Assumptio » in recto significat « triumphalem ingressum in cælum Virginis Mariæ, quæ jam resurrexit »; in obliquo vero beatam ejus mortem. » Pro nobis, quamvis assumptio, importet mortem et B. V. Mariæ resurrectionem, assumptio significat, « Beatæ V. Mariæ in cælum elevationem virtute divina effectam ».

206. *Brevis doctrinæ de Assumptione historia.* —

Penes catholicos eadem varietas, quæ existit circa valorem doctrinæ de B. V. Mariæ assumptione, habetur etiam circa historiam ejusdem. Juxta nonnullos ante sæculum VI, et VII, inveniuntur P. P. et scriptorum testimonia, in favorem B. V. Mariæ assumptionis, ita ut, si penes Patres qui Concilium Ephesinum (431) præcesserunt, magis extensa investigatio exerceretur, sine dubio, argumenta sufficientia pro Assumptione B. V. Mariæ haberentur. Ita S. Epiphanius († 403) dum (adversus Hær. l. 3. t. 2. 78, 11; 24.) ait « Ego pronuntiare il-

(1) Cf. l. c. Revue Biblique, Mai 1902 p. 195. Cf. etiam Vacant v. Assumption p. 2127.

lud vereor (an B. V. Maria mortua necne, sepulta an non sepulta fuerit), et tacita apud me cogitatione reputans mihi silentium indico..... Potest enim Deus quidquid libuerit efficere; nam de illius exitu nihil certo constat » satis indicavit se Assumptioni B. V. Mariæ credere. Pariter S. Gregorius Turonensis († 593) (Lib. I de gloria Martyrum c. 4.) hæc scribit « Ecce Dominus Jesus advenit cum angelis suis, et accipiens animam eius tradidit Michæli archangelo, et recessit. Diluculo autem levaverunt apostoli cum lectulo corpus eius, posueruntque illud in monumento, et custodiebant ipsum, adventum Domini præstolantes. Et ecce iterum adstitit eis Dominus, susceptumque corpus sanctum in nube deferri jussit in paradisum; ubi nunc, resumpta anima, cum electis eius exsultans æternitatis bonis, nullo occasuris fine, perfruitur. ». Denique Modestus Patr. Hieros. († 614) (Enc. in Virg. 6, 7, 10.) Mariam laudans fatetur « Hodie rationale tabernaculum (Maria)... ab eo compositum est, et consecratum; ut sit in æternum incorruptibilitatis consors cum ipso... O beatissima dormitio gloriosissimæ Deiparæ, post partum semper Virginis; quæ corporis, quo vita continebatur, nullam passa est in sepulchro corruptionem, carnem servante qui ex ea natus est, omnipotente Salvatore Christo..... Ave multum Deo desiderabilis,qui suam in te requiem ad universi salutem invenit: teque sibi complacuit ad æternam et gloriosissimam sui requiem assumere..... jussit te in incorruptibilitate corporis secum esse consortem. ».¹

Juxta alios, doctrina de Assumptione Mariæ V., si sermo fiat de traditione scripta, invenitur solummodo initio sæculi VII. Scriptores enim ecclesiastici et prædicatores huius temporis uti ex testimoniis allatis et ex S. Andrea Cretensi († 720) (In Dormitionem Deiparæ) unanimes sunt in affirmando, B. V. Mariam resurrexisse atque in cælum elevatam fuisse. Neque tamen ex hoc, fas est asserere fidem in « Assumptionem » sæculis antecedentibus fuisse ignotam in Ecclesia Dei. Multæ siquidem veritates, quæ ad revelationem pertinent et originis apostolicæ sunt, primis Ecclesiæ sæculis, sub quodam velamine, et in mysterio manserunt. Ita ex. g. veritas de Conceptione B. V. Mariæ immaculata. Dicamus igitur « Fidem in Assumptionem B. V. Mariæ esse apostolicæ originis,

(1) Cf. Renaudin l. cit. p. 198.

attamen solummodo sæculo VI, præsentiam illius fuisse in Ecclesia notatam. ».¹

Si scriptori Ephemeridis, cui titulus est, (Studii Religiosi) credimus, impossibile est, probabilitate scientifica statuere, sæculis tertio vel quarto, traditionem in Assumptionem B. V. Mariæ viguisse. Nec unum documentum huic traditioni favet. Critica testimoniorum sæculi quinti, et subsequentium sæculorum, ostendit traditionem illam, solummodo scriptis apocryphis, stabilitam esse. Falsi siquidem sunt libri « De transitu Mariæ Virginis »; falsi sermones S. Hieronimi, Augustini, Athanasii. Falsa testimonia Dionysii Areopagitæ, Modesti, S. Gregorii et S. Joannis Damasceni, quia hæc omnia a scriptis apocryphis derivantur atque in illis fundantur. Rursus, quare in Concilio Ephesino (431) a S. Cyrillo, qui de B. V. Mariæ prærogativis tanta eloquentia loquutus est, nulla mentio, de Assumptione ejus est facta? Fides igitur in B. V. Mariæ Assumptionem, solummodo in theologia catholica, non autem in scientia vel historica vel archæologica, fundamentum habet.²

Juxta I. Bellamy³ tantummodo dimidio sæculi VI, prima documenta historica, testificantia nobis fidem in Assumptionem B. V. Mariæ inveniuntur. Præcedentibus sæculis documenta sunt apocrypha, et difficile est, historiam a legenda (légendaires) distinguere, documenta quoque sæculorum subsequentium certa omnino non sunt.

Neque mirari debemus de antiquorum silentio. Nam primis Ecclesiæ sæculis catholici scriptores, rebus majoris momenti præoccupati erant, neque scripto tradere poterant quæ B. V. Mariæ cultum respiciunt. Si major pars catholicorum dogmatum subjecta fuit legi de evolutione a Providentia statutæ, potiori jure, hæc lex, vigere debet quando de doctrina quæ ad substantiam æconomiae redemptionis minime pertinet, agitur. Omnibus perpensis, concludendum est, fidem catholicam in Assumptionem, per traditionem oralem, ab Apostolis usque ad nos derivasse. Hæc explicatio, sola sufficit ad ejus originem statuendam. Origo enim hæc, neque a scriptis apocryphis derivatur, neque traditioni scriptæ nota est. Huius problematis solutio, in sola traditione orali, usque ad Apostolos ascendenti, invenitur.

(1) Cf. Turmel Vigouroux Dict. de la Bib. p. 1134-36.

(2) Studi Rel. Fasc. IV Luglio Agosto 1902. 377-379.

(3) Vacant dictionnaire de Theol. Fasc. VIII, p. 2134-36.

207. Veritas Assumptionis B. V. Mariæ, statuitur.

a) Ex Scriptura. Boni theologi, asserunt quod, quamvis in favorem Assumptionis B. V. Mariæ, non desint « textus suasibiles » tamen nonnisi « parce » atque « minus facile » ex Scripturis probari potest.

Primum argumentum desumitur ex cap. 3. Gen. 15, ubi legitur « Inimicitias ponam inter te et mulierem, et sementuum et semen illius: ipsa conteret caput tuum, et tu insidiaberis calcaneo eius. ». Beata Virgo Maria igitur, uti ex hoc textu apparet, debet triplicem triumphum ferre, supra generis humani hostem, idest respectu peccati, respectu concupiscentiæ, respectu mortis, quæ est « stipendium peccati. ». Sed B. V. Maria primum et secundum triumphum obtinuit per hoc, quod immunis fuit ab actuali contractione peccati originalis atque ab omni peccati fomite. Tertium vero habetur solummodo per Assumptionem in qua nulla est mortis corruptio et victoria. Ergo B. Virgo Maria fuit in cælum assumpta.

Secundum argumentum deducitur ex S. Luca 1, 28, ubi legitur « Et ingressus Angelus ad eam dixit: Ave gratia plena! Dominus tecum! Benedicta tu in mulieribus. ». Modo hæc plenitudo gratiæ specialissima tria videtur excludere, idest contractionem originalis culpæ contractionem cuiusque fomitis peccati, contractionem corruptionis mortis. Sed exclusio contractionis corruptionis mortis habetur per Assumptionem, in qua anima et corpus incorruptum B. V. Mariæ in cælum transfertur. Ergo B. V. Maria assumpta in cælum est. Præterea, dum B. V. Maria vocatur « benedicta in mulieribus » agitur ibi de benedictione specialissima, quæ excludit omnem maledictionem peccati et mortis. Maledictio vero mortis excluditur solummodo per Assumptionem in qua nulla est ejus corruptio. Ergo etiam ex hoc B. V. Maria fuit in cælum assumpta. Audiatur S. Thomas¹ « Tres maledictiones datæ sunt hominibus propter peccatum. Prima data est mulieri, scilicet quod cum corruptione conciperet, cum gravamine portaret, et in dolore pareret. Sed ab hac immunis fuit Beata Virgo..... Secunda data est homini, scilicet quod in sudore vultus vesceretur pane suo. Ab hac immunis fuit B. Virgo..... Tertia fuit communis viris et mulieribus, scilicet, ut in pulverem revertentur. Et ab hac immunis fuit Beata

(1) Opusc. c. VI. Expos. de Ave Maria c. 1. Vivès XXVII.

Virgo: quia cum corpore assumpta est in cœlum: credimus enim quod post mortem resuscitata fuerit, et portata in cœlum. Psal. CXXXI, 8 « Surge Domine in requiem tuam; tu et arca sanctificationis tuæ. Sic ergo immunis fuit ab omni maledictione, et ideo benedicta in mulieribus. ».

b) Ex P. P. testimoniis. S. Andreas Cretensis († 720) (In dorm. Mariæ Or. XIII.) « Vitæ autrix ad novam migratione excurrit vitam, locumque vitæ immortalis, a carnali omni et vitiosa affectione sejunctum, ingreditur: ac demum, quod oculis conspicuum est corporalibus abstractum, una cum spiritu, velut spiritaliter abit..... Abit omnino cassa versaque in contrarium, amara mortis damnatio. Soluta est, vis maledictionis. ».

S. Germanus († 733). (Hom. in dorm. B. M. I, 6.). « Tuumque illud corpus virginale, totum sanctum est, totum castum, totum Dei domicilium; ut ideo quoque a resolutione in pulverem deinceps sit liberum: quod quidem an humanum, ad summam incorruptionis vitam sit immutatum; sitque nihilo minus ipsum incolume ac prægloriosum: consummatæ vitæ, ac incorporale: quatenus impossibile erat, ut mortuorum sepulcro clausum teneretur, quod vas Dei susceptivum esset, ac sanctissimæ Unigeniti Deitatis animatum templum. Nam quomodo carnis te dissolutio in cineres, ac pulverem potuisset redigere, quæ humanum genus a mortis corruptione, per Nati ex te assumptam carnem liberasses? »

Ioannes Dam. († 760). (Hom. 1. in dorm. B. V. M. 8, 10.). « Ecquo igitur nomine, quod in te peractum est mysterium, appellabimus? an mortem? At quamvis sacratissima et felix anima tua, ut fert naturæ sors, a beatissimo et immaculato corpore tuo disjungatur, ac corpus legitimæ sepulturæ mandetur, non tamen in morte perseverat, nec corruptione dissolvitur. Nam cujus in partu virginitas incolumis mansit, eadem e vita migrante, corpus ita conservatum est, ut non dissolutum, sed in melius divinusque tabernaculum mutatum sit, quod non jam morte interrumpatur, sed in infinita sæculorum sæcula perduret... Quamobrem sacrum transitum tuum minime mortem appellabimus, sed somnum et migrationem, vel, ut aptiore voce utar, præsentiam ad Deum. »

Atto Vercell. Episc. († 960). (Sermo XVII. in Assump. B. V. M.). « Assumptionem gloriosæ Mariæ semper Virginis hodie celebramus, quam in cœlesti throno collocatam devotis

mentibus adoramus... Corporis vero ejus jam factam resurrectionem affirmare minime audemus, quia nec a sanctis Patribus hoc declaratum esse cognoscimus... Quid mirum si Matri per quemdam miserationis effectum Dominus anticipando præstitit, quod omnibus in fine sæculi sanctis donabit, cum mortalia corpora immortalitate induerit? »

S. Petrus Dam. († 1072). (Sermo XL in Assumpt. B. V. M.). « Sublimis ista dies... in qua Virgo regalis ad thronum Dei Patris evehitur, et in ipsius Trinitatis sede reposita, naturam etiam angelicam sollicitat ad videndum... Intuere mentalibus oculis Filium ascendentem, et Matrem assumptam... Assumpta est Maria in cælum, sed gratiæ, sublevantis judicio, comitantibus et auxiliantibus angelis, quam sublevabat gratia, non natura. Ideo dies hæc Assumptio. »

S. Anselmus (1109). (Or. LX ad s. V. M.). « Virgo serenissima, Dei genitrix sancta Maria, per merita tuæ gloriosæ assumptionis, et per amorem tui dulcissimi filii, a quo assumpta es in cælum, da mihi virtutem contra hostes tuos... O Virgo gloriosa, quæ mortem subjisti, sed mortis nexibus deprimi non potuisti, quia tu sola Virgo genuisti eum, qui erat mors mortis, et morsus inferi. »¹

c) Ex theologorum auctoritate. Præter testimonia Alberti M. M., Cani, Suarez et Gotti jam allata sint rursus testimonia:

S. Thomæ (Opusc. VII in Symb. c. VIII Vivès). « Quarto (resurrectio Christi a resurrectione aliorum) differt quantum ad tempus: quia resurrectio aliorum differtur usque ad finem mundi. » Edit. Parm. addit « nisi aliquibus ex privilegio ante concedatur, ut Beatæ Virgini, et ut pie creditur, beato Ioanni Evangelistæ. » 3. p. 27. 1. « Rationabiliter argumentatur, quod cum corpore sit assumpta in cælum, quod tamen Scriptura

(1) Cl. Crosta (de quo n. 202) quamvis ut ipse, in publico Congressu Friburgensi (16-20 Aug. 902) fassus est, nunquam volumen aliquod Patrologiæ Migne vel Funk viderit, tamen ore plus quam rotundo scribit « E dove lascio io tutta o quasi tutta la Patristica? così generosa in celebrare l'assunzione, colle omelie in dormitionem, in assumptionem, coi sermoni, colle applicazioni scritturali e via dicendoli » (Loc. cit. p. 527).

Resum teneatis amici, coram verbis hisce tam bona fide, ne ultra dicamus, prolatis? Nolumus accusationes rejicere quas, ipse Crosta a S. Officio pluries damnatus, contra Scriptorem quemdam ridicule proponit. Doctos movent ad risum atque contemptum. Melius erit, loquacem ac insultantem hominem, silentio præterire.

non tradit. » 3 p. 83. 5. ad 8. « Monstrat, scilicet ipsum Christum, et B. Virginem, vel si qui alii sancti cum corporibus jam sunt in gloria. »

S. Bonaventuræ. Brevil. p. VII. c. 5. « Requirit hoc divina justitia, ut omnes resurgant simul, quantum est de lege comuni. Quod dico propter Christum et ejus beatissimam Matrem gloriosam Virginem Mariam. » A domino Bellamy ¹ affertur etiam testimonium S. Bonaventuræ « Sancti doctores rationaliter probare nituntur, et fideles hunc sensum pie amplectuntur, videlicet quod beata Maria jam cum corpore sit assumpta, et corpus jam omnino cum animo sit glorificatum. » Brevil. lect. CII.

De Lugo. (De Virt. fidei divinæ, disp. 20, sect. 3, n. 96.). « Propositio temeraria, apud censores theologos est quæ comuni Patrum sensui opponitur, aut quæ contra doctores theologos sentit sine sufficienti fundamento... Talis erit si quis dicat Beatissimam Virginem non esse assumptam in corpore et anima in cælum. »

d) Congruentiis theologicis. « Piæ, inquit ad rem Benedictus XIV (De Canoniz. sanct. l. 1. c. XLII, n. 15.) ac religiosæ sententiæ de assumpto in cælis Virginis corpore rationes etiam theologicæ suffragantur, petitiæ ex dignitate Matris Dei, ab excellenti virginitate, ab insigni super omnes homines et angelos sanctitate, ex intima cum Christo Filio conjunctione et consensione, ex Filii in Matrem dignissimam affectu. » Duas ex hisce congruentiis afferre placet, primam ex Maternitate divinæ Mariæ, secundam ex dignitate altissimæ ejus.

1. Ex Maternitate divinæ Mariæ. « Beata Virgo, inquit Angelicus ², ex hoc quod est mater Dei, habet quamdam dignitatem infinitam ex bono infinito, quod est Deus. » Maternitas divina ergo, est causa quod B. V. Maria a) sit præ cæteris creaturis in speciali ordine constituta, b) sit propinquissima Deo, c) caro Jesu sit caro Mariæ. Atqui propter dignitatem hanc atque hujusmodi privilegia, decens est, quod B. Virgo Maria sit Christi particeps, in resurrectione et ascensione in cælum, et quod corpus ejus non subjiatur corruptioni mortis, quæquidem omnia nonnisi Assumptione haberi

(1) Vacant l. c. Cf. Renaudin l. c. p. 199-203.

(2) 1. p. 25. 6. ad 4. Cf. Bellamy l. c.

possunt. Ergo B. V. Maria, propter Maternitatis privilegium, in cœlum assumpta dicenda est:

2. B. V. Mariæ excellentia tanta est, ut ipsa fuerit *a*) immaculate concepta, *b*) plena omnium gratiarum, *c*) Virgo ante partum, in partu, et post partum, *d*) impeccabilis. Sed creaturæ talem atque tantam dignitatem habenti, decet, quod corpus ejus corruptioni non subjiciatur sed virtute divina assumatur in cœlum. Ergo propter B. V. Mariæ excellentiam, ejus Assumptio affirmanda est.

208. Assumptio B. V. Mariæ est ne definibilis? —

Liceat in hoc casu, vulgare adagium repetere « Quot capita tot sententiæ. » Ex hisce omnibus nonnullas eligere et referre placet.

a) Quælibet dogmatica definitio, revelationem immediatam vel mediatam in traditione orali aut in s. Scriptura contentam exigit. Modo in Scripturis nonnulla quæ Assumptionem b. Virginis Mariæ prophetizant inveniuntur, ac per traditionem oralem usque ad Apostolos, qui B. V. Mariæ resurrectionem a Deo acceperunt ascendimus. Assumptio igitur B. V. Mariæ præter condiciones intrinsecas, ad definitionem dogmaticam requisitas, prædita est conditionibus extrinsecis convenientiæ et opportunitatis. ¹

b) Contrarie sentit scriptor Ephemeridis « Studi Religiosi. » (Loc. cit.). Videlicet, non esse animarum pacem turbandam, neque curiositatem bonorum et malorum excitandam, per solutionem problematis valde periculosi, ad historiam et theologiam conciliandas, quale est problema de Assumptione B. V. Mariæ. Ideoque, quamvis dogma hoc credatur, non expedit ejus definitio per Ecclesiam facta.

c) P. Ianssens (Loc. c. p. 960.) hæc scribit « Quæ in præcedentibus paginis evolvimus, jam declarant quid de hac quæstione moveri solita opinemur, utrum necne Assumptio B. M. V. sit veritas ab infallibili magisterio Ecclesiæ definibilis ut dogma deinceps fide divina credendum. Quæstionem potius invertere liceat. Ecquid cur, quæso, non esset definibilis? Si traditionem spectas, longe magis est de Assumptione B. Virginis, quam de ejus Immaculata Conceptione manifesta. Si Scripturam attendis, facilius quidem e Sacris Lit-

(1) Cf. Renaudin l. c. p. 281.

teris eruitur Immaculata Conceptio quam Assumptio; at posita Immaculata Conceptione, ex eisdem plerumque argumentis adductis et aliis, vi harmoniæ dogmaticæ proxime Assumptio deducitur. Assumptionem autem esse per se factum ævi apostolici sat cum dogmate connexum, ut ex hac parte saltem definibilis sit, nemo sane negabit. »

d) Juxta Bellamy, Assumptio B. V. Mariæ est definibilis, si ad divinæ revelationis depositum, vel ad traditionem divinam apostolicam pertineat. Modo Apostoli, speciali Dei interventu B. V. Mariæ assumptionem cognoverunt: qui quidem interventus eo fine factus est, ut Apostoli, tanti mysterii certitudinem ac simul missionem ipsum fidelibus nuntiandi haberent. Propter igitur fidelium utilitatem, ac hujus doctrinæ prædicationem, Apostoli revelationem mysterii Assumptionis contemplati sunt. Quæ omnia ostendunt Apostolos ex Dei mandato, atque sub auctoritate divina, Assumptionem V. Mariæ prædicasse. Propter hoc nihil deficeret Assumptionis B. V. Mariæ in cœlum definitioni. ¹

209. Conclusio articuli. — Cum filii Ecclesiæ, et quidem devoti simus, cumque Assumptionem B. V. Mariæ credamus, judicio ejus relinquimus definire vel non B. V. Mariæ in cœlum cum corpore et anima exaltationem. Certe B. V. Maria, non gloria, sed fide et veneratione nostra indiget vel melius illis nos indigemus,

Sapientis igitur erit, Ecclesiæ vocem circa Mariæ privilegia audire, potius quam hominum, quibus sanus intellectus deficit, somnia atque puerilitates sequi.

(1) Vacant l. c. p. 2139.

INDEX ALPHABETICUS

A

Absoluta plenitudo gratiæ 48.
 Acquisita scientia quid 65. Agnoitarum error 66.
 Adoptio quid sit 102. conditiones ejus 102.
 Adoratio quid et quotuplex 108.
 Albertus M. de motivo Incarnationis 14. Argumentum ejus 15. De conceptione Mariæ 185. de Mariæ assumptione 203.
 Alexander VII de conceptione B. V. M. 186.
 Alexander VIII propositio ab ipso damnata 128.
 Alphonius (S.) de cultu Cordis Jesu 111.
 Altitudo resurrectionis Xti 175. ejus 15.
 Anastasius sac. c. maternitatem Mariæ 193.
 Andreas (S.) Cretensis de Assumptione 207.
 Anselmus (S.) de rationalistis sui temporis 7. de dignitate Mariæ 181. de conceptione Mariæ 185. de Assumptione Mariæ 207.
 Antonius (P.) a Vicetia de conceptione Mariæ 185.
 Apollinaris error de Incarnat. 5. circa carnem Verbi 38. circa animam Verbi 39. de voluntate Xti 87.
 Arius error circa carnem Verbi 38.
 Ascensio Xti statuitur 180.
 Assumptio quid sit et quomodo differat ab unione 40.
 Assumptio B. V. M. quid sit 205.
 Atto Vercellensis de assumptione B. V. M. 207.

Augustinus (S.) quomodo Verbum assumpsit corpus 9. de unione in Incarnat. facta 22. de unione personali 24 de supernaturalitate Incarnat. 26 contra Manichæos 35. de Divinitate Christi 77. de Evangelio S. Joa. 83. Interpretatio textus Apos. Rom. 1, 4. 105.

B

Baltzer de scientia Christi 66.
 Baronius de assumptione B. V. Mariæ 204.
 Beata scientia quid 65.
 Bellamy de assumptione B. M. V 204. de fide in Assumptionem 206. 207. de ejus definitione 208.
 Bellarminus de scientia Christi 66.
 Beyschlag de evangelio S. Joannis 83. de redemptione Christi 122. de valore mortis Christi 172.
 Benedictus XIV de assumptione B. V. Mariæ 207.
 Bernardus (S.) de conceptione B. V. M. 185.
 Berthier (P.) de mente S. Thomæ c. conceptionem B. V. M. 188.
 Bonaventura (S.) de nomine Incarnationis 2. de conceptione Mariæ 18. 5. de Assumptione B. V. M. 207.
 Bonaccorsi de regno cœlorum 150. contra Loisy 151. Argumenta ejus 152.
 Buceroni, quare Cor Christi objectum cultus 116.

C

Cajetanus de nomine Incarnationis 2. de Incarnat. possibilitate 7. de summa communicatione Dei 8. de moti-

- vo Incarn. 16. quid sit uniri in natura 20. quid in persona 23. de unione personali 25. de unione Verbi 31. Exemplum de unione Incarnat. 34. de gratia habit. Christi 42. de gratis gratis datis Christi 45. de infinitate gratiæ Christi 51. de scientia indita 65. de errore circa voluntatem Christi 87. de operationibus Christi 90. quid sit hostia 100. Adoptio quid sit 102. de termino prædestinationis 104. Interpretatio textus Apost. Rom. 1. 4. 105. de mediatione Christi 107 circa imagines Dei 110. de satisfactione Xti 127. Quomodo Christus naturam h. assumpserit 140. de miraculis Xti 160. de conceptione B. V. Mariæ 183. 185. de mente S. Thomæ c. concept. Mariæ 191. Fomes peccati quid sit 196.
- Canus de beatitudine Christi 166. de Assumptione B. V. M. 204.
- Capecelatro de voce « Filius Dei 76, 84. de idea Messiæ 85. de « Filio Dei. » 156.
- Capitalis gratia in Christo 42. 43.
- Capiti quid conveniat 131.
- Causæ impeccabilitatis Christi 58.
- Cerinthii sententia de Christi conceptione 135.
- Christus fuit sacerdos 100. non est filius adoptivus 103. est prædestinatus 104. quomodo mediator 107. miracula patravit 160.
- Claramontensis Theol. quid sit communicatio idiomatum 94. de cultu Cordis Jesu 112.
- Clemens (S.) de Divinitate Christi 77.
- Clemens VIII contra negantes Divinitatem Christi 77.
- Clemens XIII de cultu Cordis Jesu 111.
- Coassumpta a Christo 41.
- Communicatio idiomatum quid 94. datur in Christo 95.
- Conceptus Incarnationis 4. Conceptionis immaculatæ nomine quid intelligatur 183.
- Conditiones satisfactionis 125.
- Contensonius quid sit uniri in natura 20. quid uniri in persona 23. de præcepto moriendi Xti 61. de adoratione 108. de prima conditione satisfactionis 126.
- Contrarietas voluntatis quomodo fuerit in Xto 89.
- Controversia de sanguine Christi 37.
- Conveniens quid significet 8.
- Cor Xti quare objectum cultus 114.
- Cornoldi de conceptione Mariæ 191.
- Corporales defectus (quidam) fuerunt in Xto 58.
- Corpus Xti non separatum a Divinitate 171.
- Cyrillus (S.) de maternitate Mariæ 194.
- Crux Xti adoranda 109.
- Cultus Cordis Xti objectum 113. cultus latriæ tribuendus Cordi Xti 115. cultus Cordis Xti non novus neque irrationalis 116. Cultus qui Mariæ debetur est cultus hyperdulæ 201.

D

- Damascenus v. Joannes.
- Debitum proximum et remotum peccati originalis 182.
- Defectus corporales indetractibiles quid sint 58.
- Definitio cultus cordis Jesu 112.
- Descriptio resurrectionis Xti 175.
- Didon de errore rationalistarum circa Incarnationem 5. de rationalistarum sententia circa personam Xti 73. de doloribus Xti 164. de hallucinationibus 176.
- Divinitas non separata ab anima Xti 171.
- Dona fuerunt in Xto 45. Quid sint 45.
- Dolor sensibilis quid 164. fuit in Xto 164.
- Dulia quid sit 108.

E

- Effectus v. salvificæ Xti 123.
- Einig de causis impeccabilitatis Xti 60.
- Elipandi error 101.
- Epiphanius (S.) de unione in Incarn.

facta 22. de assumptione B. V. Mariæ 206.
 Errores circa Incarnationem 5.
 Essentia et existentia quomodo distinguantur 98.
 Eutychetis error c. Incarnat. 5. circa unionem Verbi 21. circa Voluntatem Xti 87.
 Exempla unionis in Incarnatione 32.
 Existentia in Xto quotuplex 86.

F

Felicitis Urgellensis error 101.
 Fides non fuit in Christo 46.
 Figura moralis Xti 53. Finis cultus Cordis Jesu 114.
 Fomes peccati non fuit in Xto 56. quid sit fomes peccati 56.
 Fracassini de regno cœlorum 150. ejus argumenta 152.
 Franciscus Salesius de motivo Incarnationis 14.
 Fragnière de formula « Filius Dei » 77.
 Franzelin de Divinitate Xti 77.
 Frank de Evangelio S. Joannis 83.
 Fundamentum communicationis idiomatum 94.

G

Germanus (S.) de assumptione B. V. M. 208.
 Gotti, de assumptione B. V. M. 203.
 Günther de notione personæ 23. de numero personarum in Xto 33. de scientia Xti 66. error circa virtutem salvificam Xti 124.
 Gratia triplex in Xto 42. Gratia gratis datæ fûerunt in Xto 45. Quid sint 45. Gradus gratiæ Xti 49. Gratia unionis est infinita, habitualis finita 51. Gratia Xti nequit augeri 52.
 Gregorius (S.) Turonensis de assumptione 206.

H

Habitualis gratia in Xto 42. 43.
 Hadrianus I contra Adoptionistas 101.
 Hänsler de mente S. Bern. c. conceptionem B. V. M. 185.

Harnack de Divinitate J. Xti 74. de Filiatione Xti 79. de Evangelio S. Joa. 82. ejus contradictio 83. contra Strauss 83. contra virtutem sacrificativam Xti 119. de nativitate Xti 144. de regno Dei 149. ejus sententia rejicitur 151. de expressione « Filius Dei » 156. de prædicatione Xti 157. de miraculis Xti 158. 159. ejus axiomata 161. de valore mortis Xti 172. contra resurrectionem Xti 178.
 Hæsitatio non fuit in Xto 89.
 Hermes error c. virtutem salvificam Xti 124.
 Hieronimus (S.) de unione personali Verbi 24. de Platone 144.
 Hilarius (S.) de passione Xti 163.
 Holtzmann sententia de conceptione Xti 135.
 Hyperdulia cultus 108.
 Hypotheses c. resurrectionem Xti 176.
 Hormisda « Unus de Trinitate passus est » 167.
 Hostia quid et quotiplex 100. 131.
 Humanitas Xti quomodo adoranda 109.

I

Ianssens Incarnationis definitio 3. de motivo Incarn. 15. specialis sententia de Inc. motivo 17. de sanguine Christi 37. de plenitudine gratiæ 48. de causis impeccabilitatis Christi 60. de scientia Christi 66. de Divinitate Christi 76. de essentia et existentia 98. Interpretatio textus Apos. Rom. (1, 4.) 105. de satisfactione Christi 127. Redemptor quid significet 130. de modernis exegetis circa genealogiam Christi 142. de mente S. Hilarii c. passionem Xti 163. de beatitudine Christi 166. de conceptione imm. V. M. 184. de mente S. Anselmi 185. de analysi testimonii Gen. 3, 13. 186. de mente S. Thomæ c. conceptionem M. 188. de Assumptione B. V. M. 204. de ejus definitione 208.
 Iansenius propositio circa salutem 128.

Idioma quid sit 94.
 Ignatius (S.) de unione personali 24.
 de Divinitate Christi 77. de conceptione Christi 138.

Incarnatio est Exinanitio, Apparitio, Assumptio, Deificatio, Humanatio 2. ejus definitio 3. Active et passive sumitur 3. Est unio physica, personalis, supernaturalis, immediata 3. fuit possibilis 7. Conveniens ex parte Dei 8. Est summa communicatio Dei 8. Conveniens ex parte hominis 10. Quomodo necessaria 11. Conveniens ex parte temporis 12.

Imago Christi adoranda 109.

Impeccabilitas convenit Christo 59. comparatur cum Christi libertate 61.

Indita scientia quid 65.

Infusa scientia quid sit 65.

Intellectus in Christo quotuplex 87.

Ioannes Chris. (S.) de unione in Incarn. facta 22. de Evangelio S. Ioannis 83. Ioannis II « Unus de Trinitate » passus est 167. Ioannes XXII de auctoritate S. Thomæ 188. Damascenus de maternitate Mariæ 194. de assumptione Mariæ 207.

Iræneus (S.) de Evangelio S. Ioannis 83. de conceptione Christi 138.

Iustinus (S.) de conceptione Christi 138.

L

Languet de cultu Jesu 112.

Latria quid sit 108. Cui debeatur 109.

Legislator quis 132.

Leibnitzius de motivo Incarn. 15.

Leo XIII contra doctrinam Rosmini 184.

Lepilli de conceptu Incarnationis 4. de motivo Incarnationis 15. de essentia et existentia 98.

Leroy de devotione Cordis Jesu 111.

Liberator quid significet 130.

Lietzmann de significatione expressionis « Filius hominis » 155.

Loisy de Divinitate Christi 75. de devotione ss. Cordis Jesu 111. de corde uti symbolo 113. de regno prædicato a Christo 149. contra Harnack

151. ejus sententia examinatur 151. de expressione « Filius Dei » 156. contra Harnack 161. de valore mortis Christi 172. de resurrectione Christi 178. de cultu Mariæ 199.

Loof de Evangelio S. Joa. 83.

Lugo (de) de assumptione B. V. M. 207.

M

Macharius circa voluntatem Christi 87.

Magister quis 132.

Mandatum moriendi datum Christo 61.

Manichæi error circa Incarnat. 5.

Margarita Alacoque de cultu Cordis Jesu 111.

Maria este mater Dei 194. quomodo impeccabilis 197.

Mariano contra Harnack 79.

Materia conceptionis corporis Christi 137.

Mediator quis sit 107. quomodo dicitur de Christo 130.

Minocchi quid in Evangelio pro « fratribus » intelligatur 136. de Evangeliorum auctoritate 100.

Miracula Christi ostendunt ejus divinitatem 160.

Mysteria Christi quid sint 133.

Modestus Patriar. Hier. de assumptione 206.

Modus conceptionis Christi qualis fuerit 138.

Mors Christi redemptiva et expiatoria 173.

Motivum Incarnationis 13.

Munera sacerdotis 100.

N

Nativitates duæ in Christo 146.

Natura quid significet 20.

Necessarium quotuplex 11.

Nestorius, error de Incarn. 5. de unione Verbi 23. circa modum unionis 29. circa voluntatem Christi 87. Nestorianismus 193. error (Nestorii) circa maternitatem Mariæ 193.

Nomina Incarnationis 2.

Nomina J. Christi 129.

Notio conceptionis immaculatæ V. Mariæ 184.

O

- Objectum scientiæ Christi 68.
 Operationes duæ fuerunt in Christo
 90. Operationes Christi possunt ad
 tres classes reduci 91.
 Origenes de unione personali 24. de
 Evangelio S. Joannis 83. Interpre-
 tatio textus S. Pauli Rom. 1, 4. 105.

P

- Palmieri de existentia et essentia 98.
 Passio quomodo in Christo 62. Pastor
 quis 131.
 Paulus IV contra Socinianos 77.
 Peccatum non fuit in Christo 56. non
 peccatum originale 120.
 Persona quid sit 23.
 Petavius de mente s. Hilarii c. pas-
 sionem Christi 163.
 Petrus (S.) Damianus de assumptione
 B. V. M. 207.
 Photinus error de Incarnatione 5.
 Pius IX contra Günther 33. Pius II
 circa contr. de sanguine Christi
 37. Pius IX de cultu Cordis Jesu
 111. Pius VI propositio de cultu Jesu
 damnata 113. de cultu cordis Xti
 115. quod cultus iste non est novus
 116. Pius IX circa hominum salu-
 tem 128. de conceptione B. V. M.
 186. de Verbis Luc. 1, 28. « Ave
 gratia plena » 186. de plenitudine
 gratiæ Mariæ 196.
 Plenitudo (duplex) gratiæ 48. Pleni-
 tudo absoluta gratiæ fuit in Christo
 49. Plenitudo intensiva gratiæ in
 Christo 50.
 Prado (Del) de existentia et essentia
 98.
 Prædestinatio quid sit 104.
 Prædicatio in abstracto et in concreto
 94.
 Præservatio quid 182.
 Profectus duplex 69.
 Prophetia fuit in Christo 46. Pro-
 pheta quis 132.
 Proprietates Christi triplicis generis
 94.
 Protestantium error circa redemptio-
 nem 122.

R

- Recentiorum modus loquendi circa
 Divinitatem J. Christi 75.
 Redemptor quid significet 130. re-
 emptio quid 182.
 Regulæ circa communicationem idio-
 matum 96. circa novas devotiones
 117.
 Relativa plenitudo gratiæ 48.
 Renaudin de assumptione B. V. Ma-
 riæ 204. de vocabulo « Assumptio »
 205.
 Renan de perfectione morali Christi
 55. de scientia Christi 63. de Di-
 vinitate Xti 74. quomodo Xtus sit
 « Deus » dicendus 80. de Evange-
 lio S. Joannis 82. ejus contradictio
 83. de conceptione Xti 135. de na-
 tivitatem Xti 144. de regno Dei 149.
 ejus sententia rejicitur 151. de ex-
 pressionem « Filius Dei » 156. de mi-
 raculis Xti 159.
 Resurrectio Xti statuitur 177.
 Rex quis 132.
 Réville error circa mortem Xti 120.
 de morte Xti 169.
 Ritschl de redemptionem 122.
 Rose de Divinitate Xti 77. de formula
 « Filius Dei 77. de confessionem S.
 Petri 77. demonstratio Divinitatis
 Xti 79. Quo sensu Xtus se « Deum »
 dixerit 81. de modo quo Xtus « Fi-
 liationem divinam » sibi tribuit 81.
 de Divinitate J. Xti 84. de idea
 Messie 85. de redemptionem Xti 122.
 de regno cælorum 150. ejus argu-
 menta 152. de expressionem « Filius
 Dei » 156. de doctrinam Xti 157. de
 resurrectionem Xti 179.
 Rosmini de conceptionem immaculatam
 V. M. 184.

S

- Sacerdos quis 100.
 Salvator quid significet 130.
 Satisfactio multiplex 125. Satisfactio
 Xti quomodo fuerit 126.
 Schäfer de conceptionem Mariæ 187.
 Schell Incarnationis definitio 3. de er-
 rore Günther 23. de causis impec-

cabilitatis Xti 60. de scientia Xti 66. Minuit scientiam beatam Xti 66. Negat scientiam infusam 66. ejus arg. respondetur 69.

Scientia creata fuit in Xto 64. Scientiæ creatæ divisio 65. Fuit in Xto scientia beata, infusa, acquisita 67. Scientia beata fuit in Xto ab initio suæ conceptionis 68.

Simar quid sit communicatio idiomatum 94.

Solutio difficultatis de impeccabilitate Xti 61.

Spada (P.) de conceptione M. V. 191.

Spes non fuit in Christo 46.

Stapfer error circa mortem Xti 120. de regno Dei 149. ejus sententia rejicitur 151. de morte Xti 169.

Stentrup de mente s. Hilarii c. passionem Xti 163.

Strauss de scientia Xti 63. de Divinitate Xti 74. de conceptione Xti 135. de Xti nativitate 144.

Suarez de assumptione B. V. Mariæ 203.

T

Tertullianus de unione in Incarnatione facta 22. de Divinitate Xti 77.

Theodoretus de maternitate Mariæ 195.

Thomás (S.) de erroribus circa Incarnationem 5. de convenientia Incarnat. 8. de tempore Incarnationis 12. de motivo Incarnationis 13. ejus argumentum 16. quid sit uniri in persona 23. de unione personali Verbi 24. de persona et natura in Deo 26. Modus unionis Verbi Dei ineffabilis 27. de exemplis Incarnationis 32. de similitudine cum unione animæ et corporis 34. de unione immediata Incarnat. 34. de ejus gratuitate 34. de vero corpore Christi 35. de vera anima Verbi 38. de mente Verbi 39. Natura humana magis assumptibilis 40. de gratia unionis 42. de gratia hab. Xti 43. de necessitate gratiæ habit. in Xto 44. de virtutibus Christi 45. Quid sit fomes peccati 56. Quomodo Xtus fuit in Adam 57. de defectibus cor-

poralibus Christi 58. de beatitudine Xti 60. de dominio actus requisito ad meritum 61. de statu animæ Christi 67. de duplici profectu in scientia 69. de usu verborum 75. de existentia in Xto 86. de dualibus voluntatibus in Xto 88. de voluntate sensualitatis 89. de communicatione idiomatum 93. de prædestinatione 104. Contra interpretationem Origenis 105. Interpretatio textus Apostoli Rom. 1, 4. 105. de mediatione Christi 107. de adoratione Humanitatis Xti 109. De motu in imaginem 109. de satisfactione Xti 119. de actione meritoria Xti 121. de satisfactione hominis puri 122. de satisfactione Xti 126. de inæqualitate existente inter Deum et hominem 127. de hominum salute 128. de officio mediatoris 130. de sacerdotis officio 131. Quis sit propheta 131. modus conceptionis Xti 138. de materia conceptionis Xti 139. de genealogia Xti 142. Quomodo Xtus fuerit baptizatus 147. de prædicatione Xti 148. de gratia et gloria 153. de miraculis Xti 158. de miraculi notionem 160. miracula Xti ostendunt ejus divinitatem 160. de mente s. Hilarii circa passionem 163. de tristitia Xti 164. de statu beatitudinis et doloris Xti 165. de vera obedientia 170. de resurrectione Xti 178. de ejus Ascensione 180. de fomite peccati 184. testimonia faventia Conceptioni immaculatæ Mariæ 189. testimonia contraria 190. de dignitate Mariæ 192. de origine erroris Photini et Nestorii 193. de maternitate Mariæ 194. de impeccabilitate Mariæ 196. de expressione Evangelii « Fratres Xti » 198. de assumptione B. V. M. 207.

Tristitia quid sit 164. fuit in Xto 164.

Turmel de assumptione B. V. M. 204.

U

Unio quid sit 20. Variæ uniones 21. Uniri in natura quid 20. in persona quid 23.

- Unio accidentalis, essentialis et substantialis-personalis quid sint 28. Quomodo facta sit unio in Incarnatione 30. Fuit unio substantialis-personalis 31. Fuit unio supernaturalis, immediata, perpetua, physica, intima, gratuita 34. Excedit omnes uniones 34.
- Unionis gratia in Xto 42. 43.
- V
- Valentinus, error circa Incarnat. 5. circa corpus Christi 35.
- Valor mortis Xti 172.
- Weiss de Divinitate Jesu Xti 74. de Evangelio S. Joannis 83.
- Wendt de redemptione 122. de valore mortis Xti 172.
- Virtus salvifica quid sit 118. Virtutis Christi salvificæ dotes 119. Pro quibus fuit meritoria 121. se extendit ad omnes 128. Virtus conceptionis Xti 137.
- Virtutes fuerunt in Xto 44. Voluntates in Xto quot 88. Voluntas uti natura, et uti libera in Xto 89.
- Z
- Zigliara de Divinitate J Xti 76.

3 2400 00605 5002

2273

vol 3

230
F23

GTU Library
2400 Ridge Road
Berkeley, CA 94709
For renewals call (510) 649-2500
All items are subject to recall

Biblia Sacra vulgatae editionis Sixti V. Pontificis Maximi, jussu recognita et Clementis VIII auctoritate edita. - Editio emendatissima, S. Indicis Congregat. Decreto probata. Vol. in-8: **Fr. 7,00.**

Biblia Sacra vulgatae editionis Sixti V. Pontificis Maximi, jussu recognita et Clementis VIII auctoritate edita. - Editio novissima. Vol. 5 in-32: **Fr. 7,00.**

Hermeneutica Sacra seu Introductio in omnes et singulos Libros Sacros veteris ac novi foederis, auctore **L. H. Janssens** S. Theologiae Prof. - Editio vigesima prima. Vol. in-8: **Fr. 3,25.**

Introductio in Libros Sacros veteris et novi Testamenti, cui eorum accommodata qui a disciplinis philosophicis ad Scripturae Sacrae et Theologiae studia gradum facere parant. Vol. in-8: **Fr. 1,50.**

Psalterium Davidis cum brevi ac succinta Paraphrasi ex **Bellarmini** commentario deprompta. - Editio sexta. Vol. 2 in-8 parvo: **Fr. 4,00.**

Historiae Ecclesiasticae COMPENDIUM auctore **Prof. Laurentio Bertl** Augustinianus. - Editio recognita, emendata, adnotationibus locupletata, et ad annum 1890 perducta a Rev. P. Adriano Saraceno O. P. Vol. 2 in-8 parvo: **Fr. 6,00.**

Praelectiones Theologicae quas in Collegio Romano habebat **Joannes Perroné** S. J. - Editio trigesimatercia. Vol. 9 in-8: **Fr. 20,00.**

— In Compendium redactae. — Editio quadagesima octava. Vol. 2 in-8: **Fr. 8,00.**

Theologia Moralis **S. Alphonsi M. de Liguorio**, cui accedit dissertatio **P. Zachariae** et decreta Romanorum Pontificum morum materiam respicientia. - Editio taurinensis omnium accuratior. Vol. 2 in-8: **Fr. 12,50.**

Theologicae Summae **S. Thomae Aquin.** COMPENDIUM auctore **P. Petro Alagona** S. I. - Editio emendatissima taurinensis. Vol. in-32: **Fr. 2,00.**

De Ente et Essentia **S. Thomae Aquinatis** Doctoris Ang. OPUSCULUM diligentissime recognitum. - Editio novissima; in-8: **Fr. 0,50.**

Instructio pro Sacris Ecclesiae Ministris Doctrinae specimen daturis, auctore **P. Aloisio Togni** Praef. Gen. Cong. CC. RR. Inf. Min. - Editio octava magis accomode exarata et aucta. Vol. in-16: **Fr. 2,50.**

Institutiones Canonicae **Septimii M. Schemmotti** ad usum Seminarii Romani accommodatae. Editio decimanona. Vol. 3 in-8: **Fr. 10,00.**

Corpus Juris Canonici **Gregorii XIII** jussu editi accuratissime recognitum, suaeque integritati juxta criticas revisiones restitutum, atque adnotationibus adornatum. - Editio novissima Taurin. 1898.